ՇԱԲԱԹ
ՄԱՐՏ
1
SAMEDI
1er MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47.70.86.60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 650 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.172 Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.172

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆԱԽ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ ԵՒ ԱՊԱ ԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ընդհանրապէս Հայը ընթերցող չէ: կարդալ չի սիրեր: Սակայն կը սիրէ գրել: Գրել մանաւանդ իր կեանքը, իր ապրումները, գրսեւորել իր հոգեկան աշխարհը: Եւ գրող Հայն ալ շատ անգամ իր գրածը միայն կը կարդայ, չըսելու համար իր գրածէն միայն կ'աւորժի:

Կը բաւէ արագ վիճակագրութեան մը ձեռնարկել, որեւէ գաղութի մը մէջ, հաստատելու համար թէ, միջին հաշուով, հարիւրէն մէկը հայկական թերթ կը ստանայ, եւ միայն հազարէն երկուքը հայերէն գիրք կը գնէ: Հաւանաբար այս թիւերը քիչ մը աւելի բարձր են Պոլսոյ հայ գաղութին մէջ, որ այս տեսակէտէն միշտ բացառութիւն մը կազմած է:

Հոս հիմնական հակասութիւն մը կայ, որովհետեւ գրելու, լաւ գրելու համար անհրաժեշտ է կարդալ եւ շատ կարդալ: Բոլոր գրագէտները, մեծ ու փոքր, նոյնն ըրած են:

Դանիէլ Վարուժան կը գրէ թէ Բաղրատունին կատաղի ընթերցող մը եղած է Աստուածաշունչին եւ Հոմերոսին: Գրիգոր Զոհրապ, Ռուբէն Սեւակ, Պէրպէրեան Վիքթոր Հիւկոյի անխոնջ ընթերցողները ճանչցուած են: Արփիար Արփիարեան իր ոճը մեծ մասամբ Էռնէսթ Ռընանի ընթերցումին կը պարտի: Աւետիք Իսահակեան, Յովհաննէս Թումանեան կարդացեր են գրեթէ բոլոր աշուղներն ու ժողովրդական երգերը: Սիամանթօ խոստովանած է թէ իր թելադրիչ հեղինակները եղած են՝ Նարեկացին եւ Էմիլ Վէրհաարնն:

Արդարեւ, ընթերցումը միտքը կը բանայ, ծանօթութիւններու գումարը կ'աւելցնէ, հորիզոնը կ'ընդլայնէ. այլ խօսքով կը սատարէ անհատի ընդհանուր զարգացման: Ընթերցումը կ'արծարծէ ներշնչումը, կը ցրուէ կրաւորականութիւնը, կը զգուէ իմացականութիւնը, կը հարստացնէ երեւակայութիւնը: Ընթերցումը հաղորդակցութեան միջոց մըն է որ ապարէզ կը կարդայ ժամանակին եւ իրարու կը մօտեցնէ տարբեր հազարամեակներ, տարբեր դարեր ապրող մարդիկ:

Ընթերցումէն գրութեան անցնելու համար, մտածում մը անձնայատուկ կերպով արտայայտելու համար, պէտք է խորհիլ եւ զգալ: Յոյժ կարեւոր է գրելու եղանակը, այսինքն՝ ոճը: Շաթօպըրիան ըսած է՝ «Գրութիւն մը ապրեցնողը ոճն է»: Ոճը կը գեղեցկացնէ ինչ որ տափակ է, կը բարձրացնէ ինչ որ հասարակ է: Ոճը տաղանդին դրոշմն է:

Ուստի, նախ կարդալ: Կարդալ թերթը: Կարդալ հեղինակները զորս կարելի է խրացնել: Ընտրութիւնը կարեւոր է: Սկսիլ պարզ, դասական ընթերցումներով՝ որոնց օգտակարութիւնը կախում ունի ընթերցումի եղանակէն: Ապա, ջանալ լաւագոյն գրուածքի մը նմանիլ: Որովհետեւ նմանիլ գիտնալը արդէն չնմանիլ կը սորվեցնէ:

Պէտք չէ մակերեսային ըլլալ եւ գոհանալ նուազագոյնով, կամ ասոր ու անոր կարծիքով, այլ անհրաժեշտ է թափանցել խորքը, երթալ դէպի աղբիւրը: Եւ աղբիւրը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ գիրն ու գիրքը, այսինքն ընթերցումը: Եւ ընթերցումէն վերջ է որ մարդ կրնայ զգալ իր «գրական կոչումը», քանի միտքը կը բացուի, կը հարստանայ եւ կը տեսնէ շատ մը աղբիւրներ որոնցմէ կրնայ օգտուիլ:

Կ. Ց.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՔԵՒԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ հերթական հանդիպումին ընթացքին (Միթերան - Քոհլ), երկու ղեկավարները որոշեցին ամրապնդել գործակցութիւնը զինուորական գետնի վրայ:

ՀՌՈՄԻ մէջ, դատախազ Մառինի վերջ տուաւ «պուլկարական հետք»ին եւ երեք մեղադրեալներու անպարտ հռչակուիլը առաջարկեց փաստերու չգոյութեան պատճառով: Ծանօթ է որ Ալի Աղճա, Պապին դէմ մահափորձին հեղինակը բաւական «յայտնութիւններ» ըրած էր այդ առընչութեամբ: Իտալական իրաւական գետնի վրայ, ասիկա չի նշանակեր թէ 3 Պուլկարները անմեղ են, այլ պարզապէս կարելի չէ ցոյց տալ թէ՝ չեն: Դատական կազմը կրնայ թէեւ չհետեւիլ դատախազին: Դատախազը, յարդ կառչած կը մընար միջազգային դաւի մը տեսակէտին, բայց չկրցաւ կարգ մը վկաներ բերել տալ: Օրալ Չելիքի եւ Սերտար Չելեպիի դէմ ցկեանս բանտարկութեան պատիժ ուզած է: Ասոնք երկու մեղսակիցներն են Աղճային, որ արդէն դատապարտուած է ցկեանս բանտարկութեան:

ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՍՐՏԻ համար «Ֆիկառօ-Ֆիկառօ - մակազին»ի հանդստակութիւնը արդէն աւելի քան երեք միլիոնի հասած էր, երբ Մարոքի թագաւորը 2,5 միլիոնի անձնական չէք մը կը յանձնէր փրոֆ. Քապրոլի:

ԵՐԿՈՒ ԻՐԱՔՑԻ ընդդիմադիրներ զորս Ֆրանսա արտաքսած է, գնդակահարուած են Պաղտատ վերադարձին, ըստ Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլի: Այս երկուքը կը պատկանէին 13 հոգինոց խումբի մը (Մերձաւոր - Արեւելքէն) որ վտարուած է Ֆրանսայէն «հանրային կարգը խանգարելու» մեղադրութեամբ: Ըստ իրենց փաստաբաններին, դիմում կատարած էին որ քաղաքական ապաստան վայելեն, առարկելով թէ մահուան վտանգի տակ են, եթէ Իրաք վերադառնան, բայց մերժուած է:

ՔՈՐԻ ԱՔՈՒԻՆՕ քաղաքական 33 բանտարկեալ ազատ արձակել տուաւ, մինչ Մարքոս Հաւայ է, բայց կինը կը նախընտրէ Նիւ - Եորք հաստատուիլ: Պէտք է ըսել որ դրամական գետնի վրայ մասնաւոր նեղութիւն մը չունին, քանի իրենց հարստութիւնը միլիառ տոլարի կը հասնի (ինչ որ բաւական ալ կը խանգարէ Ամերիկան, ուր է հարստութեան մեծ մասը, զանազան ձեւերու տակ):

ՀԱՅԻԹԻ ալ դժուարութիւններ ունի ժողովրդավարութեան անցնելու համար: Փոր - օ - Փրէնսի մէջ, լուսարդել հաստատուած է եւ քաղաքական ոստիկանութեան նախկին պետը դատի քաշուած: Հաւանական կը նկատուի որ նոր իշխանութիւնը Ֆրանսայէն պահանջէ Տիւվալիէի յանձնումը: Այս մէկը եւ ընտանիքը դեռ Թալուար են, Ֆրանսա որեւէ երկիր չի գտներ «տեղաւորելու համար այս փորձանքը»: Պանդոկապետը դժգոհ է, մինչ Պեպէ Տոք դատական բողոքի դիմած է Արտաքին Նախարարին դէմ, որովհետեւ ոստիկանական «պաշտպանութիւնը» տեսակ մը «հսկողութիւն» կը նկատէ:

«ՄԻՆԻԻԹ» շաբաթաթերթը դրաւուած էր տպարանէն իսկ եւ չէր կրնար ծախուիլ Ուրբաթ, ստիպողական դատարանը հրաւունք տուած ըլլալով Լօրան Ֆապիուսի, որ այդ դրաւումը պահանջած էր, թերթը իր եւ կնոջը մտերիմ նկարները հրատարակած ըլլալով: Տիկին Ֆապիուս կ'երեւի կուրծքը մերկ, ուրիշ նկարի մը մէջ ալ, Լօրան Ֆապիուս մչիկ - մչիկ կը քնանայ կնոջը գիրկը: Ուրկէ՞ են այս նկարները, Նախարարապետին մտերիմ բարեկամ, վերջերս սպաննուած՝ Ժաք Փերոյի բնակարանէն: Ո՞վ տուած է թերթին, հաւանաբար Տարի Պութպուլ: Թերթն ալ կ'ուզէ ցոյց տալ թէ ինչո՞ւ Ֆապիուս կը ջանայ հարցը խեղդել: Ամէն պարագայի մէջ, Ուրբաթ առտու շաբաթաթերթը կը գտնուէր թերթավաճառներուն մօտ եւ ձայնասփիւռը այնքան կրկնած էր այս պատմութիւնը, որ հակառակ արդիւնքը կրնար տալ եւ նպաստել թերթին տարածման, որքան ալ Տիկին Ֆապիուսի ծիծերը Մարլին Մոնրոյինը չեն...

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՓԵՏՐՈՒԱՐ 21 - 24)

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆԻ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ԴՈՆԻ ՌՈՍՏՈՎԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Դոնի Ռոստովի կերպարուեստի թանգարանին մէջ բացուած է Մարտիրոս Սարեանի գործերու ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են 45 նկարչական եւ 20 գծագրական աշխատանքներ, զորս տրամադրած են Երեւանի Մ. Սարեան եւ Դոնի Ռոստովի կերպարուեստի թանգարանները: Ցուցադրուած գործերը կը ներկայացնեն հայրենի բնութեան գեղեցկութիւնն ու վեհութիւնը պատկերացնող բնապատկերներ՝ «Բամպակի բերքահաւաքը Արարատեան դաշտում», «Զորագէս», «Մառախուղ դաշտի վրայ», «Զառիթափ Արագածի լանջերին» եւայլն: Ցուցադրուած են հայկական ժողովրդական հէքեաթներու եւ Ֆիրտուսիի «Ռուստամ եւ Զօհրապ» պոէմի նկարազարդումները:

×

ՈՐԴԱՆ ԿԱՐՄԻՐԸ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ՀԻՄՔԻ ՎՐԱՅ

Այն հազուագիւտ միջատի՝ որդան կարմիրի բուծման արդիւնաբերական եղանակը, որմէ միջին դարերուն պատրաստած են հռչակաւոր վառ կարմիր «կարմին» ներկը, կրցած են մշակել Հայաստանի ակադեմիայի կենդանաբանութեան հիմնարկի գիտնականները: Անոր էութիւնը այն է՝ որ որդան կարմիրը կրնայ ամբողջ տարին ապրիլ, սնանիլ ու աճիլ կարգ մը բոյսերու արմատներու վրայ, որոնք կը մշակուին ջերմոցներու մէջ՝ ջրաբուծման եղանակով: Հիմնարկի փորձառական ջրաբուծարանին մէջ որդան կարմիրի այնքան «բերք» ստացած են, որ կը բաւէ մեծ քանակութեամբ ներկ պատրաստելու համար: Կարմրաորդի տեղական տարատեսակը՝ որդան կարմիրը, կ'ապրի Արարատեան դաշտի հողին մէջ: Հողին երեսը կ'ելլէ միայն Սեպտեմբերի քանի մը օրուան ընթացքին, այն ալ առտուան ժամերուն: Վառ կարմիր մասը, որ անհրաժեշտ է ներկին համար, միջատին մարմնին մէջ կը գոյանայ մանրէներու յատուկ գործունէութեան շնորհիւ: Հայկական կարմրաորդէն կարմին պատրաստելու գաղտնիքը սերունդէ - սերունդ հաղորդուած էր նկարիչներու շրջանակին մէջ, մինչեւ որ կորսուէր Հայոց պատմութեան արհաւիրքներով լեցուն դարերուն: Պատմիչները կը վկայեն, որ կարմինը շատ բարձր գնահատուած է, անկէ օգտուած է մասնաւորաբար Լէոնարտօ տա Վինչի: Միջին դարերու «կարմին» ներկով կատարուած են գիրքերու մանրանկարներ եւ որմնանկարներ, որոնք բազմաթիւ դարերու ընթացքին չեն կորսնցուցած իրենց պայծառութիւնն ու թարմութիւնը: Այդ առեղծուածը միշտ գրաւած է ուշադրութիւնը գիտնականներու եւ նկարիչներու, որոնք կ'ուզէին մեր ժամանակներուն ալ նման ներկ ստանալ: Քանի մը տարի առաջ հայ քիմիագէտները բարդ փորձերու միջոցով, որդի մարմնի վառ կարմիր մասին մէջ աւելցնելով կարգ մը նիւթեր, ստացան հին ներկի համարժէքը: Ան իր որակով կը գերազանցէ ներկայի ներկերը եւ վառ գոյնը կարելիութիւն կուտայ զայն օգտագործելու ոչ միայն նկարչութեան, այլեւ գորգագործութեան մէջ:

×

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ ՀԱԼԷՊԷՆ ՍՏԱՑԱԾ Է ՀԱՅԵՐԷՆ ՀՄԱՅԻԼ ՄԸ

Երեւանի Մաշտոց մատենադարանը կը շարունակէ հարստանալ նոր ձեռագիրներով, որոնց կարեւոր մասը կը ստացուի արտասահմանէն: Վերջերս Մատենադարանը Հալէպէն ստացած է հայերէն հմայիլ մը, առեղծուած 180 տարի առաջ: Տարիներ զայն մեծ խնամքով իր տունը պահած է մանկավարժ Տիգրան Քէչիչեան: Պէյրութի Ֆրանսական լիսէն աւարտելէ եւ Սորպոնի համալսարանը մանկավարժութեան հետեւելէ ետք Տիգրան Քէչիչեան հաստատուած է Հալէպ եւ նուիրուած մատաղ սերունդի դաստիարակութեան գործին: Իր երազը եղած է ձեռագիր հմայիլը տանիլ Հայաստան եւ անձամբ յանձնել Մատենադարանին, սակայն մահը խափանած է իր երազը: Ողբացեալին հարազատներն են, որ հմայիլը հասցուցած են Մատենադարան: Հմայիլին երկայնքը երեք մեթր է, զարդարուած է ճաշակով ու վարպետութեամբ կատարուած մանրանկարներով: Ամբողջութեամբ պահպանուած յիշատակարանէն կը տեղեկանանք, որ գրուած է «Ի ժամանակս Տէր - Կիրակոսին ... ընդ հովանեաւ սրբոց Խ (40) մանկանց, որ ի Գերմանիկ»: Գերմանիկէ (Մարաշ) քաղաքը գրուած այդ ձեռագիրը փոխանցուած է Մատենադարանի հայերէն հմայիլներու ֆոնտը:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (103) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. -

Զ. Խրախուսի կամ խորհրդանշաններու լեզուն
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ

Սփիւռքահայու քրոնիկ
ԽԱԶԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

եւ

Հինգերորդ ներբող
ՓՕԼ ՔԼՕՏԷԼ

Fonds A.R.A.M

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

Frederic C. LANE
VENISE. UNE RÉPUBLIQUE MARITIME*

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

Անցեալ տարի քաղաքիս կարեւոր հրատարակչատուներէն Ֆլամարիոն թարգմանաբար (անգլերէն) լոյս ընծայեց վերոյիշեալ խորագրով Վենետիկի Հանրապետութեան պատմութեան նուիրուած այս ուսումնասիրութիւնը: Հեղինակը՝ փրոֆէսօր Ֆրէտէրիք Լէյն ծանօթ է արդէն նոյն նիւթին շուրջ իր կատարած պատմական ուսումնասիրութիւններով:

Վենետիկ այսօր իր պատմական պալատներով եւ յուշարձաններով, եկեղեցական կառոյցներով ու ջրանցքներով շրջապատուած նեղ փողոցներով եթէ զբօսաշրջիկները կախարդող քաղաք մը եղած է, անցեալին իր ինքնուրոյն քաղաքականութեամբ աւելի քան ութ դար Արեւմուտք - Արեւելք յարաբերութիւններու, ըլլան անոնք մշակութային թէ առեւտրական, զարգացման մէջ շատ անգամ առաջնակարգ դեր մը ունեցած է: Վենետիկի շքեղ անցեալը բնականաբար կրնար մեզ նուազ հետաքրքրել, եթէ ան ակներեւ կապուած չըլլար նաեւ մինչեւ իր անկումը (ԺԸ. դարու վերջը) մեր ժողովուրդի անցեալին հետ:

×

Պատմաբան Լէյնի գիրքը կը սկսի Միջերկրականի երկիրներու պատմութեան մասնագէտ Ֆէրնան Պրոտէլի յառաջաբանով որ ի վեր կը հանէ մանաւանդ հեղինակին Վենետիկցիներու նաւարկութեան եւ առեւտրական կապերու մասին ունեցած ծանօթութիւնները: Արդարեւ հեղինակը այս ծաւալուն աշխատասիրութեան մէջ մանրակրկիտ կերպով կ'ուսումնասիրէ եւ կը ներկայացնէ Վենետիկցի իշխաններու (տոճ) եւ առեւտրականներու կատարած ընդարձակ դերը միջազգային առեւտրական ձեռնարկներու զարգացումին, մանաւանդ արեւելեան Միջերկրականի շրջանին մէջ:

Զերծագատելով հետզհետէ բիւզանդական հովանաւորութենէն եւ ազդեցութենէն, խաչակիրներու արշաւանքներուն ժամանակ Վենետիկի «տոճ»երը արդէն որոշ կարեւոր դեր մը ունենալ կը սկսին: Դաշնակից քրիստոնեայ տէրութիւններու պաշտօնական նպատակը եթէ Ս. Քաղաքը «անհաւատներու» տիրապետութենէն ազատել էր կը գրէ հեղինակը, երբ առիթը ներկայանար, անոնք չէին թերանար իրարու ձեռքէ խլելու համար արեւելքի առեւտրական նաւահանգիստները: Վենետիկի փոքր իշխանապետութիւնը ԺԱ. դարէն սկսեալ մէկ մտահոգութիւն մը ունի, հիմնել ծովային «կայսրութիւն» մը, որ օժտուած պիտի ըլլար իր թեւարկութեան ենթակայ բազմաթիւ մեծ ու փոքր առեւտրական գործակալութիւններով արեւելեան Միջերկրականի եւ Պալքաններու մէջ: Վենետիկի անհաշտ ոսոխը եղաւ Ճէնովան որ նմանապէս նոյն հետանկարները կը հետապնդէր: Լէյնի գիրքին մէջ կը կարդանք թէ ինչպէս այս երկու փոքր Հանրապետութիւնները յաճախ զիրար կը գտնեն որմէ միայն Եգիպտոսի մահմետական Մէմլուքներն ու ԺԱ. դարուն Փոքր Ասիա եկող ու հաստատուող Սելճուքները պիտի օգտուին:

Վենետիկ քաղաքը, որուն բնակչութիւնը շատ անգամ ալ ենթակայ ըլլալով արեւելքէն եկած ժանտախտի համաճարակներուն անխնայ կերպով կոտորուեցաւ, չունեցաւ բնաւ մինչեւ ԺԷ. դարու կէսը, 200.000 բնակիչ: Նաւերը որոնք Հնդկաստանէն Կարմիր ծովու ճամբով հասած ապրանքները կը փոխադրէին, յաճախ ալ համաճարակներու պատճառ կը հանդիսանային: Այս իսկ պատճառաւ, Վենետիկ սկսաւ ժամանող նաւերու քարանթինայի դրութիւնը կիրարկել: Այսինքն նաւերը կը պարտադրուէին 40 օր նաւահանգիստին բացը սպասել եւ նաւազներ յետոյ է որ կը թոյլատրուէին իրենց բերած ապրանքները նաւահանգիստ իջեցնել:

Վենետիկցի վաճառականներու նաւային կանոնաւոր երթեւեկութեան ծիրին մէջ կը գտնուէին, Սեւ ծովու գլխաւոր նաւահանգիստները (Խրիմ, Օտեսա, Տրապիզոն, Պոլիս ու ռումանական ծովեզերեայ քաղաքները), հարաւ - արեւելեան Միջերկրականէն՝ Աղեքսանդրիա, Հայֆա, իսկ Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան ժամանակ Լայածոյ նաւահանգիստը որ իսկական առեւտրական թրանզիթ կեդրոնի մը վերածուած էր: Վենետիկցի վաճառականներու առեւտրական գործունէութիւնը ուղղակի պետական քաղաքականութեան հիմնակէտը եղած ըլլալով դիտել կու տար պատմաբան Լէյն, «առաջին հերթին իշխանութիւնները իրենց հպատակներու նաւերը ծովահէններու յարձակումներէն զերծ պահելու համար պարտաւորուեցան զանոնք թէ պատերազմական նաւերով պաշտպանել եւ թէ կարելիութեան սահմաններուն մէջ զինել»: Սակայն այս միջոցները անբաւարար էին առուտուրին կատարելապէս տիրապետելու համար...: Հետեւաբար, մերթ ընդ մերթ երբ առիթները ներկայացան, փոքր, բայց բանուկ Միջերկրականեան նաւահանգիստներ, Վենետիկի իշխանութեան տակ ինկան: Վենետիկցի վաճառականներ այս պատճառներով է որ եկան հաստատուեցան Պոլսոյ, Խրիմի Թերակղզիի, Աղեքսանդրիայի նաւահանգիստները առուտուրը Յոյներու, Հրեաներու եւ Հայերու կողմէ Մերձաւոր - Արեւելքի մէջ կը կատարուէր, որոնք հակառակ տիրող անապահով կացութեան յաջողապէս իրենց գործունէութիւնը կը շարունակէին, Վենետիկցիները մասնաւորաբար միջազգային առուտուրով զբաղեցան, որ իրենց մասնագիտութիւնը եղած էր (տե՛ս էջ՝ 117):

Հայերը եւ Յոյները որոնք Միջին - Արեւելքի շուկաներուն մէջ գլխաւոր տեղը կը գրաւէին մեծապէս օժանդակեցին Վենետիկցի առեւտրականներուն գործունէութեան ծաւալումին, թէեւ այս վերջինները զանոնք «Հերետիկոս» կը նկատէին հռոմէական եկեղեցիին չհետեւելուն պատճառաւ:

Երբ Խրիմէն կամ Պալքաններէն անհրաժեշտ եղաւ ապրանքները Պարսկաստան կամ Միջագետք փոխադրել, միշտ նախընտրուեցաւ հայկական նահանգներէն անցնիլ որոնք աւելի ապահով եւ վստահելի էին: Արեւմուտք ներածուած գլխաւոր ապրանքներն էին մետաքս, շաքար եւ համեմներ, որոնք դարերով, վենետիկցի վաճառականներու նաւերով փոխադրուեցան:

ԺԳ. դարու վերջը Վենետիկ իր առաջին մեծ պարտութիւնը կրեց Ճենովացիներէն, անոր յաջորդեց Մոնկոլներու արշաւանքները որոնք բազմաթիւ ծաղկած եւ բարգաւաճ քաղաքներ կողոպտեցին ու ապատակեցին: Անոնց յաջորդեց Լէնկ - Թիմուրի հորդաներուն յելուզակութիւնները: Իսկ երբ Կիլիկիա Ռուբինեան հայկական թագաւորութիւնը մեկուսացած իր արեւմուտքի դաշնակիցներէն 1375-ին եգիպտացի Մէմլուքներէն պարտուեցաւ, Կիլիկիայի հայկական նաւահանգիստները որոնք Վենետիկցիներու համար իբր ծովային խարիսխ կը ծառայէին, իրենց հանգամանքը կորսնցուցին: Վենետիկ իր ակնարկները դէպի Կիպրոս յառեց որ մինչեւ 1571-ի Օսմանեան նաւատորմիղէն պարտութիւնը մնաց Վենետիկցիներու ազդեցութեան տակ:

Այսուհանդերձ, ինչպէս պատմաբան Լէյն կը նշէ, կ'արժէ հոս յիշել թէ Օսմանեան տիրապետութեան ծաւալումը վերջ չդրաւ վենետիկցի առեւտրականներուն գործունէութեան: Ընդհակառակն, անոնք որոնք Օսմանեան գրաւման ենթակայ երկիրներու մէջ էին, ընդունեցան Օսմանեան հպատակութիւնը որ իրենց ասպարէզին շարունակութեան համար ամէն դիւրութիւն եւ ապահովութիւն կ'ընծայէր, եւ այնքան ժամանակ որ օտարներն ալ յօժարեցան տուրքերը վճարել օսմանեան Պետութիւնը անոնք եւս իր հովանաւորութեան տակ առաւ: Օսմանեան տէրութեան համար հողային կցումները միայն անհրաժեշտ էին, հետեւաբար երկրին ոչ - իսլամները որոնք զինուորական պարտականութենէ զերծ էին երկրին առուտուրին հետզհետէ տիրացան:

Ըստ փրոֆէսօր Լէյնի, Վենետիկի հանրապետութեան անկումին գլխաւոր պատճառներէն եղան, նախ այն պարագան որ անոնք չկրցան քայլ յարմարցնել Արեւմտեան - Եւրոպայի մէջ հետզհետէ ծաւալող ընկերային յեղաշրջումներուն, եւ երկրորդ Ֆրանսայի եւ մանաւանդ Անգլիոյ մէջ ճարտարարուեստի նուաճումները ու թէքնիք յառաջդիմութիւնները եւս իրենց համար օտարոտի մնացին: Թէեւ գեղարուեստի եւ նաւարկութեան մարզին մէջ առաջնակարգ դեր մը խաղացին, բայց անոնց նաւերը կարող չէին մինչեւ Ամերիկա կամ Ծայրագոյն Արեւելք երթալով Փորթուկալցիներուն, Սպանացիներուն, Անգլիացիներուն կամ Հոլանտացիներուն հետ մրցիլ:

Վենետիկցիները կառչած իրենց միջնադարեան ազնուապետական բարքերուն, անոնք նոյնիսկ արհամարհեցին ժողովրդապետութեան սկզբունքներու տարածումը որ ԺԸ. դարու վերջին ամբողջ Եւրոպան կը ցնցէր: Երբ Նափոլէոնեան պատերազմները սկսան եւ Ֆրանսական բանակը Աւստրիացիները հետապնդելով Վենետիկի դռները հասաւ, Վենետիկը կառավարող ազնուատոհմերու պատկանող դասակարգին եւ ժողովուրդին միջեւ հասարակաց շահերու պաշտպանութեան համար գաղափարներու այնքան տարբերութիւն կար որ քաղաքին «Ազգային Խորհուրդը» նոյնիսկ Պոնափարթի զօրաբանակներուն դէմ պաշտպանուելու համար ոեւէ փորձ չկատարեց ու առանց դիմադրութեան յանձնուեցաւ: Քաղաքը Պոնափարթի զօրքերուն թալանին ենթակայ ըլլալէ յետոյ 1797-ի Հոկտեմբերին, այսինքն գրաւումէն հինգ ամիս յետոյ, Քամփոֆորմիոյի դաշնագրով Աւստրիացիներուն տրուեցաւ: 1866-ին է միայն որ երբ Իտալիոյ միութիւնը հաստատուեցաւ, Վենետիկ Մայր հայրենիքին միացաւ:

Լէյն հետաքրքրական տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Հրեաներու Վենետիկի մէջ հաստատուելուն մասին որ տեղի ունեցաւ ԺԵ. դարու վերջը, երբ անոնք Սպանիայէն արտաքսուեցան: Արդարեւ, այդ ժամանակները Հրեաները չորս ուղղութեամբ գաղթեցին: Կարեւոր թիւով Հրեաներ Փորթուկալ գաղթեցին, ծանօթ է նաեւ որ 70.000-ի շուրջ Հրեաներ Սուլթանին արտօնութեամբ Սելանիկ եկան ու կարեւոր գաղութ մը կազմեցին: Սելանիկ գաղթող այս Հրեաներէն որոշ թիւ մը ԺԷ. դարու կիսուն իսլամացան (տէօնմէ) որոնք յետագային եռանդով Իթթիհատականներու ազգայնամոլ շարժումներուն ծառայեցին: Անոնցմէ էր տխրահռչակ տոքթ. Նազըմ՝ Հայկական Գողգոթային գաղափարը յղացողներէն մին, որ յետագային դաւադրութեամբ ամբաստանուելով 1926-ին Մուսթաֆա Քէմալ Աթաթիւրքի կողմէ կախաղան բարձրացան: Քիչ էր Հրեաներուն թիւը, որոնք Սպանիայէն Ֆրանսա եկան հաստատուելու, բաղդատմամբ անոնց որոնք Վենետիկ գացին: Վենետիկ գացող Հրեաները յարաբերաբար դրամատէրներ եւ առեւտրականներ էին, որոնք իրենց ձեռներէցութեամբ քիչ ժամանակ յետոյ ուրիշ երկիրներու մէջ յաջողեցան մասնաճիւղեր հիմնելով միջազգային առեւտուրի մէջ զգալի դեր մը խաղալ:

Մենք անշուշտ շատ պիտի փափաքէինք որ հեղինակը Վենետիկի եւ Հայոց միջեւ տեղի ունեցող դարաւոր յարաբերութիւններուն մասին աւելի խորանար եւ տեղեկութիւններ հաղորդէր: Պատահական չէ անշուշտ Հայ առաջին տպագիր գրքի հրատարակութիւնը ԺԶ. դարուն սկիզբը Վենետիկի մէջ: Նմանապէս դիպուածի արդիւնք չէ որ Մխիթար Սեբաստացի Վենետիկի մէջ ապաստան գտաւ ու Ս. Ղազար կղզիին մէջ մինչեւ մեր ժամանակները դեռ կանգուն, լոյսի ու մշակոյթի փարոս վանքը հիմնեց: Մեր պատմական պրպտումներու ընթացքին քիչ թէ շատ խորացած ըլլալով նաեւ Վենետիկի եւ Հայերու միջեւ տեղի ունեցած անցեալի փոխ - յարաբերութիւններուն, որոնք մանաւանդ սկսած են առեւտրական կապերով, հետաքրքրական վաւերագրերու գոյութիւնը հաստատած ենք: Անոնք ցոյց կու տան թէ իրօք հայ վաճառականները կարեւոր դեր ունեցած են նախորդ դարերու ընթացքին միջազգային շուկաներուն մէջ, որոնցմէ անտարակոյս ամենանշանաւորն է հայ կաթողիկէ համայնքէն Շէհրիմանեան գերդաստանը: Ան՝ բնիկ պարսկաստանցի, Վենետիկի մէջ կրցած է հիմնել կարեւոր առեւտրական կեդրոն մը, որուն գոյութիւնը մինչեւ անցեալ դարու սկիզբները հաստատող փաստաթուղթերը չեն պակսիր:

Վերոյիշեալ տուեալները որ նշեցինք անշուշտ մեզ Հայերս յատկապէս կը հետաքրքրեն: Այսուհանդերձ, իրենց բա-
ցակայութիւնը գրքին արժէքը չի նուա
զեցներ: Հիմա որ Ս. Ղազարի վանք
կալուածներու, դատական հարցեր
պատճառաւ մխիթարեան հարստութ
նը բովանդակ հայութեան ուշադր
թեան առարկայ եղած է, անշուշտ կ'ար
ժէ այս պատմական, փոքր, բայց ին
նատիպ, անցեալ մը ունեցող քաղաք
պատմութեան ծանօթանալ:

Գիրքը կը պարունակէ ընտրեալ հրա
տարակութիւններու դրացուցակ մը
անուանացանկ մը, որ կը դիւրացնէ ը
թերցողին հետաքրքրուած նիւթերը գտ
նելու գործը:

* Paris, *Flammarion*, 1985, 175 francs

ՀԱՅԵՐԷՆԸ՝ ԱՅՍՕՐ

Էքսփոլանկ 86-ի հայկական տաղաւար
պատրաստող հաստատութիւնները - Ս.
Է. Տ. Ի. Ա. եւ Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյ
թի Տուն - կազմակերպած էին նաեւ կլո
սեղան մը, ուր քննութեան պիտի ենթար
կուէր այսօրուան հայերէնը: Այս հե
տաքրքրական ու հրատապ հարցին մասի
իրենց կարծիքը յայտնելու հրաւիրուա
էին այս մարզին ծանօթ անուններ՝ փր
րոֆէսօր՝ Ժ. Փ. Մահէ, Հ. Վարդա
Քէշիշեան, Տիկիններ՝ Ս. Գարակիւլեա
եւ Տ. Քարասալմասեան, եւ Պ. Կ. Յ
քէսեան: Վիճաբանական սատլիոր վա
րեց Տիկին Գ. Գույումճեան:

Երեկոյթը տեղի ունեցաւ Ուրբաթ
Փետրուար 21-ին, Մէզոն տէ Սանթրո
մէջ: Փոքր սրահը լեցուն էր հետաքրքի
ներկաներով:

Բարի գալուստի ու շնորհակալութեա
պայմանադրական խօսքերէ ետք, Տիկի
Գ. Գույումճեան հակիրճ խօսքերով
յայտնեց նման ձեռնարկի մը դրդապա
ճառներն ու նպատակը: «Հակառակ բա
մաթիւ ջանքերու նոր սերունդը հայեր
խօսելու, լեզուն ուսումնասիրելու դժ
ւարութիւն կ'ունենայ. մինչդեռ հայ
րէնը կենդանի լեզու մըն է, այդպէս
ընդունուած. ուրեմն պէտք է սորվ
ցայն, գիտնալ. ո՞ւր, ո՞վ պիտի սո
վեցնէ, ի՞նչպէս. ահա հարցեր որո
մեզ հոս կը բոլորեն այս սեղանին շուր
ըսաւ ան, ու համառօտ մէջբերումով
կարդաց Տ. Նարդունիի Հայ լեզուին
ւիրուած՝ «Կարօտ հայ լեզուին» գրութ
նէն մաս մը, անցաւ կարծիքներու փոխ
նակութեան:

Առաջին նիւթը, որուն մասին հրաւ
րեց ան խօսք առնելու ներկաները,
ռօրեայի չփումներէն գոյացած իրեն
հաստատումներն էին. ո՞ւր կը գտնէ
հայերէնը եւ ի՞նչ վիճակի մէջ:

Առաջին արտայայտուողը եղաւ
Վարդան Քէշիշեան, Սամուէլ - Մուրա
եան վարժարանի տեսուչը. ան լեզու
նկատեց մեր ինքնութիւնը, մեր դրօշ
կը, վերջապէս էական այն ազդակը,
ռանց որու կը դադրի գաղութի կեանք
Ապա ան անդրադարձաւ ներկայի ընդհա
րապէս ոչ - ուրախ իրականութեան,
Միջին - Արեւելքէն հասածներով վեր
կենդանացած ըլլալ կը թուի թէեւ
գուն հոս, սակայն անհատական . ան
նական լուծումներ չեն բաւեր ու այնք
տեն որ հիմնական գործունէութեա
չդիմենք, ամէն ձեռնարկ պիտի մն
լուսանցքային: Պէտք է կազմակերպուի
ամբողջ գաղութով:

Իրմէ ետք խօսք առաւ Դպրոցակ
Վարժարանի տնօրէնուհին՝ Տիկին Ս
Գարակիւլեան. ան աւելի խօսեցաւ դպ
րոցի կեանքէն ներս հայերէնի գործա
ծութեան մասին, ըսելով որ գոհացուցի
կարելի չէր նկատել ներկայի վիճակը
երբ դպրոցին ըրածը չէին շարունակե
ընտանիքներ: «Դիւրին բան չէ հայ ըլլա
ըսաւ ան:

Նոյն մասին խօսելով միշտ, փրոֆէ
սէօր Ժ. Փ. Մահէ ըսելէ ետք թէ ի
ամէն օր առիթը չունի հայերէն խօսելու
արտայայտուեցաւ (հայերէն) համալ
սարանի հայագիտական իր ամպիոնին
պարզած պատկերին մասին, յանգելու
համար իր նախորդներուն եզրակացու
թեան, թէ եթէ ենթական շրջապատ չու
նենայ, դասեր բաւական չեն լեզու մը
խօսելու, գործածելու համար: «Դասերը
շատ բան սորվեցայ տարիներ առաջ, ա
կայն լեզուս բացուեցաւ, երբ Հայաստան

Fonds A.R.A.M

հասայ, երբ դանուեցայ լեզուին միշտ գործածուած միջավայրին մէջ» ըսաւ ան. յետոյ յիշեց Մելգոնեան Վարժարանը գտնուած իր օրերը, երբ փոքր քաղաք մը գտնուելու տպաւորութիւնը ունեցեր էր, ուր խոհարարէն մինչեւ տնօրէն, անկէ մինչեւ ամենափոքր աշակերտը միշտ հայերէն կը խօսէին:

Ապա ան վերադառնալով Համալսարանի հայագիտական դասընթացքներուն, ըսաւ թէ հոն պատմութեան, գրականութեան, արուեստի դասեր կը տրուին ծանօթ արժէքաւոր անուններու կողմէ, սակայն բաւարար չէին, բաղդատելով բոլորը «հայերէն լեզու» կոչուած ընդարձակ մարզին հետ:

Իր առօրեայ շփումներուն մասին խօսելով, Ալֆորվիլի վարժարանի մանկապարտիզպանուհին՝ Տիկին Տալիթա Քարամանեան յիշեց դասարաններու անհամաձեւ պատկերը, առօր դժուարութիւնները եւայլն:

Առաջին այս մասին վերջին խօսողը եղաւ «Ռատիօ Ազգ»ի աշխատակից Գ. Կարապետ Տաքէսեան որ միաժամանակ կը դասաւանդէ Ս. Մեսրոպ Վարժարանին մէջ: Ան առարկայական մերձեցումով մը տուաւ հետաքրքրական արդիւնքներ «Ռատիօ-Ազգ»ի ունկնդիրներուն 120 հոգինոց խումբի մը վրայ կատարուած ուսումնասիրութենէ մը. ուսումնասիրութիւն մը՝ զոր կատարած էր Աննա Գարագաշ: Անկէ յայտնի կը դառնար որ ունկնդիր զանգուածին մեծ համեմատութիւնը կը փափաքէր հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն եւ Հայոց պատմութեան յայտագիրներ: Իսկ ներկայի տուեալներով մեծ տոկոս մը Ռատիօն կը բանար ազգային ու միջազգային լուրերը ունենալու համար:

Ասուլիսին երկրորդ հարցումն էր. «Լեզուն հաղորդակցութեան, ինքնութեան միջո՞ց մըն է»: Փրոֆէսոր Մահէի համաձայն սխալ էր լեզուն սահմանափակել որպէս միայն հաղորդակցութեան միջոց, ան փոխադրողն էր հարուստ ժառանգութեան մը, 1500 տարուան գրականութիւն մը, եւ աւելի հին անցեալ մը: «Հայերէն սորվիլը ժառանգութիւն մը, պատկանելիութիւն մը ստանձնելու միջոց մըն է» ըսաւ ան: Տարբեր չէր այս մասին նաեւ Հ. Վարդան Քէշիշեանի տեսակէտը. «անգլերէն կը սորվինք, սակայն անգլիացի չենք դառնար, մինչդեռ հայերէն կը սորվինք, որովհետեւ ան շունչ է, ոգի, ապրում մեզի համար»: Իսկ Տիկին Ս. Գարակիւլեան կը պատասխանէր դպրոց ղեկավարողի մը մտահոգութիւններով, յիշեցնելով որ թէեւ ճիշդ են բոլոր ըսուածները, սակայն կը պակսին կատարեալը իրագործելու միջոցները. անհրաժեշտ յարմար դասագրքեր չկան ու տարուած աշխատանքը տեղ մը կանգ կ'առնէ: Պէտք է կրթական խորհուրդ մը ունենալ, ինչ որ տարիներու աշխատանք է: Իսկ Կ. Տաքէսեան ըսաւ. «Հայերէնը անհրաժեշտ չէ, կ'ըսեն, գիտակցութեան հարց է, կ'ըսեն. կան թէեւ այս օրինակները, սակայն երբ Պետութիւնը բացակայ է պէտք է դիտել ժամանակին ընթացքին մէջ. եթէ նկատի ունենանք Մաշտոցի, Զարթօնքի նման ծաղկումի շրջաններ, կը տեսնուի որ լեզուն ինքնիրեն, ընկերանային կեանքէն անկախ զարգացող բան չէ: Գաղութներու անկազմակերպ վիճակին զուգահեռ է լեզուին նահանջը: Իսկ վերջին տասը տարիներու հետաքրքրութիւնը անոր հանդէպ, արդիւնք է մեր դատին միջազգային բեմերու վրայ տեղ գրաւելուն»:

Երկրորդ մասէն ետք, ուր անհրաժեշտութիւն մը նկատուած էր հայ մնալու համար հայերէն սորվիլը, հարցը կը ներկայանար, թէ ինչպէ՛ս պէտք էր սորվիլ, նախ գրաւո՞ր լեզուն, թէ բանաւոր: Հոս ալ իւրաքանչիւր մասնակցող յայտնեց թեր ու դէմ կարծիքներ, սակայն միակ կէտ մը որոշ էր, այն, թէ մէկը կամ միւսը առաջ, իրարու լրացուցիչ մասեր էին գրաւոր ու բանաւոր լեզուն: Հոս դարձեալ խնդրոյ առարկայ եղաւ դասագիրքերու չգոյութեան հարցը, այլ գաղութներու օրինակները - Ամերիկա, Գանատա եւլն. -, իսկ ուսուցումի կատարեալ ու վերջնական լուծումի մը, ձեւի մը համար դժուար էր գտնել յարմարագոյն միակ ճամբայ մը: Հոս, անշուշտ նախ աչքի առջեւ կուգային մեր ամէնօրեայ զոյգ վարժարանները, որոնց վարչութիւնը սակայն, ինչպէս անդրադարձաւ Կ. Տաքէսեան, ծանրաբեռնուած նիւթական մտահոգութիւններով, դժուար որ ուրիշ բանի մասին մտածէր: «Այնքան ատեն որ Սփիւռքի մեր կառոյցները փրոֆէսիոնէլ մակարդակի չկարենանք բերել, ոչինչ պէտք է յուսանք: Անցեալին մեր յաջող վարժարանները եղան իրենց միջավայրին լաւագոյն հաստատութիւնները»:

Խօսելով հայերէնի դասաւանդութեան մասին, հարցը դրուեցաւ հանրային դպրոցներու մէջ հայերէնի ուսուցումին հաւանականութեան կամ կարելիութիւններուն մասին: Այս նիւթին շուրջ լայնօրէն արտայայտուեցաւ փրոֆէսոր Մահէ որ 1980-էն ի վեր կը զբաղի այս հարցով: Դժբախտաբար գոնէ մօտիկ ապագային համար, հակառակ յուսատու մէկ-երկու երեւոյթի, որոնք արդիւնք էին անձնական ձեռնարկներու, - ինչպէս Մարսէյլի պարագան, - փրոֆէսորը դժուար կը նկատէր որ իրականանայ այս յոյսը:

Օրուան վերջին հարցն էր հայերէնի ուսուցիչ պատրաստելու կարելիութիւնը: Հոս, ներկայիս երկու երեւոյթ նկատելի էր. այսօր ընդհանրապէս Միջին-Արեւելեան գաղութներ կը հայթայթեն ըՍփիւռքի հայերէնի ուսուցիչները, ինչ որ իտէալ լուծում մը չէր. լաւ պիտի ըլլար որ հոսկէ հասնէին անոնք. սակայն այսօր ո՛չ բաւարար միջոցները կան տոոր եւ ոչ ալ հրաշք լուծումներ, ինչպէս անդրադարձաւ Հ. Վարդան Քէշիշեան: Իսկ Կ. Տաքէսեան ուսուցիչ պատրաստելու հարցն ալ նկատելով ընդհանուրին մէկ մասը, անդրադարձաւ կրկին կազմակերպուած գաղութային կեանքի մը անհրաժեշտութեան:

Մօտ երեք ժամ տեւեց երեկոյթը. հարցը մեծ էր ու կարեւոր, ցաւերը՝ բազմաթիւ, լուծում գտնելու, անելէն դուրս գալու փափաքը՝ անկեղծ: Որոշուեցաւ Մարտ 14-ին Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան մէջ շարունակել այս կլոր սեղանը: Դժուար է անշուշտ լաւատես ըլլալ, կարծելու համար թէ նման ձեռնարկներով կը կարգադրուին օր մը բոլորը, քանի որ յաճախ շեշտը դրուեցաւ կազմակերպութեան պակասին վրայ, որ մեծագոյն պատճառն էր գաղութին ներկայ տխուր իրականութեան: Եւ այլեւս քիչ թէ շատ բոլորս գիտենք թէ կազմակերպութիւն կոչուածը երկնային շնորհ մը չէ, այլ իր ինքնութեան, մշակոյթին գիտակից, ու անոր ապագայով մտահոգ զանգուածներու բնական մէկ յատկանիշը: Սակայն եւ այնպէս լաւ է որ տեղի ունենան նման ձեռնարկներ. թերեւս անոնք վերջապէս առաջին քարը պիտի հայթայթեն մեր ալ գիտակցութեան ու սթափումի շէնքին:

Ա. Թ.

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԸ ՊԱՂՏԱՏԻ ՄԷՋ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հինգշաբթի, Փետրուար 6, Տօն Սրբոց Վարդանանց Զօրավարացն մերոց, ցընծալի օր մը եղաւ Իրաքահայութեան համար:

Աշխատանքի օր ըլլալուն պատճառով ժամանակէ մը ի վեր Վարդանանց հանդիսութիւնները տեղի կ'ունենան երեկոյեան: Այս տարի եւս հոծ բազմութեան մը ներկայութեան Առաջնորդանիստ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ պատարագ մատոյց Թեմիս բարեխնամ Առաջնորդ Տ. Աւագ եպիսկ. Ասատուրեանը: Պատարագի հոգեկէն երգեցողութեան իր մասնակցութիւնը բերաւ «Զըւարթնոց» երկսեռ Դպրաց դասը:

Հայր Մերէն առաջ պատարագիչ Առաջնորդ Սրբազանը իր քարոզին մէջ պանծացուց յիշատակը Վարդանի եւ 1036 վկաներուն, ի միջի այլոց հաստատելով թէ՝

«Քաջամարտիկ Մամիկոնեան սպարապետը ու իր անձնուէր զինակիցները Հայոց Պատմութեան ոսկեգիր մատեանին մէջ կը ներկայանան որպէս անշէջ փարոսներ, որպէս մշտավառ լոյս, լոյսը նաւուն փոթորկոտ ծովուն վրայ: Աւարայրէն ցայսօր, 1500 եւ աւելի տարիներ վերջ, մերազն ժողովուրդի այն զաւակները որոնք սփիւռքեան պայմաններու բերումով կ'ապրին տարբեր երկինքներու ներքոյ յաճախ ենթակայ հաւատքի նսեմացման ու ապազգայնացման վտանգներուն, ահաւասիկ հայ եկեղեցւոյ լուսապսակ ճանապարհին վրայ, տարին անգամ մը գոնէ, կը հանդիպին Վարդանին եւ Ղեւոնդ Երէցին, Յովսէփ Հողոցմեցի կաթողիկոսին ու հայ պալատականին, Հայ Եկեղեցւոյ նուիրեալ սպասաւորներուն ու երամ երամ հաւատաւոր ժողովուրդին, հանդիպում՝ զոր անպայմանօրէն պիտի յագեցնէ ծարաւ հոգիները այսօրուաններուս, նորոգող կանչ մը հանդիսանալով վերստին վերադառնալու հայ ժողովուրդի ճշմարիտ հոգեւոր արժէքներուն ու իրաւ ազգային բիւրեղ դիմագիծութեան:

«Վարդանանց յիշատակը մշտական հրաւէր մըն է դարերու խորքերէն եկող, կոչ մը մերօրեայ եւ գալիք սերունդներուն՝ ամուր պահելու հաւատքը Հայուն էջմիածնով նուիրականացած ու պայմանաւոր, ինչպէս նաեւ կառչած մնալու մշակոյթին Հայոց՝ Մեսրոպատառ հրաշքանչ նշանագրութեամբ խորհրդանըշուած: Այո, Վարդանանք գիտակցաբար ընտրեցին Աւարայրի ճակատագիրը, կամովին ընդունելով նահատակութեան պանծալի պսակը, որպէսզի յարատեւ մընան էջմիածինն ու Այբուբենը ամենայն Հայոց, զոյգ գրաւականները Հայկազունեան ազգիս հաւատքի ու մշակոյթի անանց գոյութեան»:

Քարոզի վերջաւորութեան տեղի ունեցաւ Հայրապետական Մաղթանք, ապա ընթերցուեցաւ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի սրբատառ կոնդակը, որով աւագութեան պատիւ եւ սեւ ծաղկեայ փիլոն կրելու իրաւունք շնորհուեցաւ, Առաջնորդ Սրբազան Հօր միջնորդագրութեան հիման վրայ, Թեմիս հոգեւորականներէն Արժ. Տ. Օշական քհնյ. Գիլընճեանին իր քահանայութեան ձեռնադրութեան 20ամեակին առթիւ: Յետ կոնդակի ընթերցման Սրբազան Հայրը Ս. խորան հրաւիրեց Տէր Օշական քահանան եւ իր փիլոնը փոխարինեց սեւ ծաղկեայ փիլոնով յանձնելով նաեւ Վեհափառ Հայրապետի կոնդակը:

Պատարագի վերջաւորութեան Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ տեղի ունեցաւ ընդունելութիւն ի պատիւ նորոգ պարգեւատրուած Տ. Օշական Ա. Քահանայի, որը շնորհակալութիւն յայտնելով Առաջնորդ Սրբազան Հօրը այս վստահութեան համար, աւելցուց ըսելով.

«Այսօր նուիրական այս պահուն, գոհունակութիւն եւ փառք կը մատուցանեմ ամենակալին, որ գիս արժանացուց Աւագ Քահանայի կոչման Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Վեհափառի սրբատառ կոնդակով: Այս պահուն կը մտաբերեմ Սաղմոսերգուին հետեւեալ խօսքը "Ի քեզ Տէր յուսացայ զի մի ամաչեցից յաւիտեան – Տէր, իմ յոյսը քու վրադ դրի, որպէսզի յաւիտեան յաւիտեան ամօթով չմնամ իմ հոգեւոր ծառայութեան ճամբու վրայ":

«Սրբազան Հայր, Ձերդ սրբազնութեան, Ազգ. Կեդրոնական Վարչութեան եւ ներկայ հաւատացեալ ժողովուրդին առջեւ խորունկ գիտակցութեամբ, սրտիս խոր վիրապէն այս պահուս կը վերանորոգեմ ուխտս՝ հանդէպ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիի, Մայր Աթոռ Ս. էջմիածնի ու Վեհափառ Հայրապետի, Թեմիս Տիրախնամ Առաջնորդի եւ Ազգ. Կեդրոնական Վարչութեան»:

Սոյն բարեպատեհ առթիւ Առաջնորդարանս կը շնորհաւորէ Տ. Օշական Ա. Քահանան այս բարձր պատիւին արժանանալուն համար եւ կը մաղթէ ծառայութեան բազում տարիներ Հայոց Եկեղեցիի անդաստանին մէջ:

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ ՀԱՅՈՑ
ԻՐԱՔԻ
կճիf

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայ Համալսարանականներու Ընդհ. Միութեան «Նիկոլ Աղբալեան» սրահին մէջ, Փետրուար 7-ին տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, նուիրուած Վարդանանց: Բացումը կատարած է միութեան նախագահը՝ տոքթ. Օնիկ Սահակեան: Դասախօսած է Իրանա-Հնդկաստանի Թեմի առաջնորդ Կորիւն Եպիսկոպոս Պապեան:

×

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ, Փետրուար 2-ին, Թեմին առաջնորդը (էջմիածնական) Վազգէն Եպիսկ. Քէչիչեան քահանայ ձեռնադրած է Միհրան Սարկաւագ Կիւլեանը, վերակոչելով զինք Սարգիս քահանայ: Նորընծան ծնած է 1926-ին՝ Պոլիս: Փոքր տարիքէն ծառայած է Կէտիկփաշայի Ս. Յովհաննէս Եկեղեցւոյ: Յետագային վարած է վարչական պաշտօններ: Տասը տարի ատենապետը եղած է Գնալը կղզիի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան:

ԵԱՆ՛Ց ՔԼԷՕՊԻ «ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ»Ը

Փարիզի հայ ուսանողներ եւ երկրորդական վարժարաններու աշակերտներ, Կիրակի, Փետր. 23-ին «Եան՛ց քլէօպ»ի կողմէ հրաւիրուած էին «Ուղղութեան Ասուլիսի» մը: Հարիւրի շուրջ երիտասարդ-երիտասարդուհիներ ընդառաջեցին այս հրաւէրին: Ասոնց «ուղղութիւն» առաջարկելու համար, «Եան՛ց»ը ապահոված էր մասնակցութիւնը երեք ասպարէզներու մէջ գործող տասնեւհինգ մասնագէտներու, որոնք խօսեցան նորաձեւութիւն-առեւտուրի, համակարգիչ մեքենաներու մասին, ինչպէս նաեւ հաղորդակցութեան, այսինքն գլխաւորաբար լրագրութեան եւ ծանուցումի մասին: Ասուլիսը տեւեց ամբողջ յետ-միջօրէ մը: Իւրաքանչիւր մասնագէտ բացատրեց նախ թէ ինչ բանի մէջ կը կայանայ իր գործը, ապա փորձեց գաղափար մը տալ ներկաներուն, թէ իր ասպարէզը ինչ չափով ապագայի գործի հնարաւորութիւններ կ'ընծայէ հետաքրքրուողներուն:

Ընդհանուր առմամբ օգտակար ու յարաբերաբար լաւ կազմակերպուած ձեռնարկ մը, զոր կ'արժէ կրկնել հայկական այլ շրջաններու մէջ եւս:

Մեզի յայտնի չէ, թէ ի՞նչ դրդապատճառներէ մղուած «Եան՛ց»ի պատասխանատուները՝ ասպարէզներու վերը նշուած ընտրութիւնը կատարած են: Հետաքրքրական պիտի ըլլար գաղափար մը ունենալ այն խօսակցութեան մասին, որ անոնք անպայման ունեցած պէտք է ըլլան իրարու հետ, ասուլիսը պատրաստելու ընթացքին: Արդեօ՞ք իրենց կատարած ընտրութիւնը կը հիմնուի միա՛յն ասպարէզներու ընծայած հնարաւորութիւններուն վրայ, - ո՞ր ճիւղին մէջ յաջողութեան առաւելագոյն կարելիութիւններ կրնան ներկայանալ ապագային, եւայլն, - թէ նաեւ տրուած է սա ձեւի հարցում մը. կա՞ն ասպարէզներ որոնց սփիւռքահայ երիտասարդ-երիտասարդուհիները ՊԷՏՔ է նախընտրութիւն տան երբ կը ճշդեն իրենց ուսման կամ գործի ուղղութիւնը»:

Այս ձեւով դրուած, ո՛չ հարցումը ո՛չ ալ անոր պատասխանները - ինչ ալ ըլլան այդ պատասխանները-չէզոք չեն անշուշտ, որովհետեւ կ'ենթադրեն Սփիւռքի մէջ ըլլալու կամ, աւելին, սփիւռքահայ ըլլալու ձեւի մը հասկացողութիւն մը:

«Եան՛ց»ի պատասխանատուները չէին կրնար, ի հարկէ, հարիւրաւոր կամ տասնեակներով ասպարէզներու շուրջ ասուլիս կազմակերպել: Այս իմաստով արդէն, ընտրութիւն մը ստիպողական էր: Բայց ինչ որ հետաքրքրական է մատնանշել հոս, այն է թէ ընտրուած երեք ասպարէզները, որոնք իրարմէ այնքա՜ն տարբեր են, հասարակաց կէտ մը ունին, որ ԿԱՊՆ է, կապի ազդակը: Պատահականութի՞ւն է այս: Կրնայ ըլլալ: Յատկանշական «պատահականութիւն» մը, ամէն պարագայի: Ինչպէ՞ս չմտածել, արդարե՛ւ, որ ԿԱՊը նոյնինքն Սփիւռքն է: Հաւաքականութիւն մը՝ հող ու կապ է: Իսկ Սփիւռքը, որ հող չունի, առանց կապի ոչինչ է:

Տեղը չէ աւելի երկարելու: Վերջացնելէ առաջ պէտք է սակայն ընդգծել հետեւեալը: 20-րդ դարավերջի թեքնիք-գիտական յառաջդիմութեան գլխաւոր նուաճումներէն մէկը ԿԱՊ-ի բազմացումի, դիւրացումի եւ արագացումի նուաճումն է. կապին տարած յաղթանակը, ըլլա՛յ հեռաւորութեան վրայ ըլլա՛յ բարդութեան: Մէկ խօսքով այսօր, վաղը մանաւանդ, հաւաքականութիւն կազմելու եւ ըլլալու ձեւերն ու հնարաւորութիւնները անհամեմատ աւելի հարուստ պիտի ըլլան (ու են արդէն) քան թէ տասնամեակ մը առաջ:

Սփիւռքահայութեան համար այս նուաճումը հսկայ առաւելութիւններու դուռ կը բանայ: Անոր կ'ընծայէ աննախընթաց կարողականութիւն մը հաւաքականութիւն ըլլալու ի հեճուկս ցրուումին ու հեռաւորութեան: Ահա «ուղղութիւն» մը, որուն մասին անկարելի է չմտածել:

Գ. Թ.

Fonds A.R.A.M

ՊԵՏՐՈՍ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ

ընտանիքը կը հաղորդէ որ ողբացեալին յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Մարտ 3, ժամը 14-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին, 4, Կոմիտաս փողոց եւ մարմինը կը փոխադրուի Վէնսէնի Նոր գերեզմանատունը: (Կամքէ անկախ պատճառներով, կարելի չէր եղած կատարել Հինգշաբթի օր, Փարիզի Եկեղեցին):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ՓԱՐԻԶԷՆ. - Այրի Տիկին Վարդանոյշ Սեդրակեան կը նուիրէ 400 Ֆ. ի նպաստ Հայ Դատին եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին. ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Աճէմեան եւ իրենց զաւակները 400 Ֆ. Հայ Դատին իրենց սիրելի տալոջ եւ հօրաքրոջ՝ Այրի Տիկին Փառանձեմ Երէմեանի մահուան առթիւ: Հանգուցեալը կը պատկանէր Սէն - Թ'էթիէնի Կապոյտ Խաչի վեթերաններու խումբին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ՏԻՐԱՄԱՅՐ ԱՐԱՔՍԻ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին կը նուիրեն. - Սօնիկ եւ Յովհաննէս Եափուճեան 250 Ֆ., Զապէլ եւ Խաչիկ Ճամկոզոֆ 150 Ֆ., Տիկին Թամարա Պարպըրօ 300 Ֆ., (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շաւիլի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Երկուշաբթի, Մարտ 3-ին, ժամը 15·30-ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՃԱՇ

Այնթապի Հերոսամարտի 66-րդ տարեդարձին առիթով, Փարիզի եւ Շրջակայքի Այնթապցիները կը հրաւիրուին իրենց բարեկամներով ճաշի մը, Շաբաթ, Մարտ 22, երեկոյեան ժամը 8-էն սկսեալ Եան'ց ակումբին մէջ:

5, avenue Reille, 75014 PARIS

Սիրայօժար մասնակցութեամբ՝ Սաեփան Ազեանի եւ Յակոբ Պատօլեանի:

Խրախճանք - Նուագ, երգ ու պար եւ անակնկալներ:

Ճաշագին՝ 200 Ֆ.:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝

47 - 70 - 27 - 66 կամ 47 - 70 - 07 - 25 թիւերուն:

ՕՐՈՒԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ՀԱՍՈՅԹԸ ԿԸ ՆԸՒԻՐՈՒԻ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՖՈՆՏԻՆ:

FRANCE - CULTURE

Dimanche 2 Mars, à 8 heures

- Le Mouvement Evangélique Arménien.

Participent:
Le pasteur R. LEONIAN
et Mme. Anahit TER-MINASSIAN

Cabinet TERZIYAN

TOUTES ASSURANCES TOUTES COMPAGNIES

21, rue Lamartine, 75009 Paris
tél. 42 82 01 41 +

Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար
մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սէն - Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Գառնիկ Ազարեանի, նախկին Թաղական Եկեղեցւոյս, մահուան առթիւ՝ Տիկին Լուսաբեր Շտոյեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մարկոսեան 50 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Աստիկեան 100, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Մարկոսեան 100, Տիկին Մարկրիթ Թորոսեան եւ զաւակները 100 Ֆ., Պ. Ղազարոս Ղարիպեան 100, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Ջէօրտիւքեան 50, Պօղոսեան եւ Մատիկեան ընտանիքներ՝ 200 Ֆ.:

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Սիմոնեան եւ զաւակներէն 300 Ֆ. փոխան ծաղկեպսակի Տիկին՝ Եղիսաբէթ Տիպիտապեանի մահուան առթիւ:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ 100ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԵԱՆ'Ց ԱԿՈՒՄԲԸ
կը կազմակերպեն

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կը դասախօսէ
Հ. ԼԵՒՈՆ ՎՐԴ. ԶԷՔԻԵԱՆ
(Վենետիկէն)

Նիւթ՝
«ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՀՈՒՆՁՔԸ»

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ
մասնակցութեամբ՝
Անահիտ Թէրզեանի, Վիլմա Պէօլէճեանի եւ Կարապետ Տաֆէսեանի:

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 8, ԺԱՄԸ 20-ԻՆ
YAN'S CLUB : 5, avenue Reille, Paris 14

—— ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է ——

×

Դասախօսութենէն ետք ճաշ՝ ակումբին մէջ: Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի ապահովել հեռաձայնելով՝

45 – 89 – 20 – 48
43 – 81 – 80 – 82
48 – 78 – 22 – 79

ԼԻՈՆ

դասախօսութիւն

Ուրբաթ, Մարտ 7, ժամը 20·30-ին:
Salle de 'Eglise Arménienne de Lyon
40, rue d'Arménie — 69003 LYON

Դասախօս՝
երաժիշտ ՊԵՏՐՈՍ ԱԼԱՀԱՅՏՈՅԵԱՆ
(Պելժիայէն)

Նիւթ՝ Կորսուած երգերու հաւաք

Կազմակերպուած՝ Լիոնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութեան կողմէ:

Մուտքը ազատ է:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

45, rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux

ԲԱՑ Է

Չորեքշաբթի, Շաբաթ եւ Կիրակի ժամը 14-էն 19:

Գրադարանի հերթապահութիւն. - Շաբաթ օրերը ժամը 14-էն 16 :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը. շնորհակալութեամբ ստացած է. -

Էրիք Տէյիրմէնճեանի մահուան առթիւ.- Տէր եւ Տիկին Գէորգ Քիւրտօղլեան 100, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Կուցուզեան 100, Տիկին Վիքթորիա Ջէօրէքճեան 150, Տէր եւ Տիկին Յար. Քիւրտօղլեան 100, Տէր եւ Տիկին Օզսարըեան 200, Տիկին Հայկուհի Տուրնայեան 50, Տէր եւ Տիկին Ժաք Կուցուզեան 200, Օննիկ Արման 100, Տուրնայեան ընտանիք 100, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Գալճեան 300, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Խօրէնճեան 100, Կօչկարեան ընտանիք 500, Տէր եւ Տիկին Գողօ Ջէօրէքճեան 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գր. Տէյիրմէնճեան 200 Ֆ.:

Տիկին Մարի Էքսէրճեան (ծնեալ՝ Գալուստեան) մահուան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Ալ. Պապայեան 200, Խաչատուրեան, Մանգիեան, Օզսարըեան 50-ական, Տէր եւ Տիկին Մուսայէլեան 250, Աչճիպաշեան, Աւիկեան, Ադամեան, Տէր - Մինասեան, Դաւիթեան 100-ական Ֆ., Պետրոս Զարոյեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Մելքոնեան եւ Տէր եւ Տիկին Կուրտիկեան 250-ական Ֆ.:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սարգիսեանի հոգեհանգիստին առթիւ Եկեղեցւոյ պայծառութեան. - Սարգիս Սարգիսեան 100 Ֆ.:

Մալաքեանի հոգ.ին առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պապիկեան 100 Ֆ.: Մարիգեան 100, Տէր - Զաքարեան 200 Ֆ., Էտի Սարգիսեան 100, Ժագ Շէլէլէքեան 100, Ե. Պ., 100 Հ. Բ. Ը. Մ.եան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւնեան 50 Հ.Բ.Ը.Մ.եան, Աշոտ Մալաքեան 10·000 Ֆ., Տօքթ. Ալպէր Խազինէճեան 500 Ֆ.:

Գալֆաեանի մահուան առթիւ. - Տիկին Բերուզ Գալֆաեան 100, 50 Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբին:

Գալուստեանի հոգ.ին առթիւ. - Սարգիս Թէքեան 200, Տէր եւ Տիկին Վաղինակ Մինասեան 200 Ֆ.:

Խաչատուրեանի հոգ.ին առթիւ. - Կարապետ Խաչատուրեան 100 Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին:

Դանիէլեանի հոգ.ին առթիւ.- Դանիէլեան 100 Ֆ.:

Էլիքէսիքեանի մկրտութեան առթիւ. - 100 Էլիքէսիքեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ղուկասեան 100 Ֆ., 100 Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին, Պորտոյէն՝ Ժորժ Կարապետեան իր աղջկան մկրտութեան առթիւ 1000 Ֆ.:

Խաչերեանի մահուան առթիւ. - Տէլի - պօյաճեան ընտանիք 100, Այրի Տիկին Ազատուհի Ծըլըրզեան 50, Միհրան Գույումճեան 100 Ֆ.:

Բալամուտեան հոգ.ին առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Սարգիս Բալամուտեան 500 Ֆ., 500 Ֆ. Եկեղեցւոյ դպրոցին, 500 ԺԱՖ-ին, 500 Ֆ. Ի. - Ժ. - Ա. - Արծիւ մարզական խումբին, 500 Հ. Բ. Ը. Մ.եան, 500 Ֆ. Սէն - Ռաֆայէլի հայկական ծերանոցին, Պ. Գասպարեան 100 Ֆ., 100 Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին, Վարդանեան 100 Ֆ., Մի Ոմն 50, Միհրանեան ընտանիք 250 Ֆ. Եկեղեցւոյ դպրոցին, 250 Ֆ. ԺԱՖ-ին, Նազար Շամրիեան 100, Թուղլաճեան ընտանիք 500 Ֆ., Հ.Բ.Ը.Մ.եան, 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գրիգորեան 50, Տէր եւ Տիկին Ժան Մակարեան 150, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Թուղլաճեան 100, Տիկին Էլիզ Ջրբաշեան 200 Փրանք Հ. Բ. Ը. Մ.եան:

Հրանդ Զամանդեանի պսակին առթիւ.- Տէր եւ Տիկին Յովակիմ Էլմասեան 100:

Կիւլէսէրեանի մահուան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Պօղոս Ազարեան 200, Տէր եւ Տիկին Գըզըլեան եւ Ալոյեան 100, Այրի Տիկին Պերճուհի Քէօսէեան 100 Ֆ., 100 Պէյրութի հայ որբերուն:

(Շար.)

OPTIMA Tours

ARMENIE

-- 1986 --

Pâques en Arménie

— Du 29 Mars au 12 Avril (via Kiev) 6.050 F

Spécial Cérémonie du 24 Avril et Premier Mai en Arménie

— Du 19 Avril au 3 Mai 6.050 F

Arménie

— Du 10 au 24 Mai 6.700 F

(Nos prix comprennent — le transoprt aérien, tous les transferts, la pension complète, le logement dans des hôtels de 1ère classe A en chambre double / bain, les excursions et visites mentionnées dans notre programme. l'ASSURANCE).

(Nos prix ne comprennent pas — la chambre individuelle, les boissons et les frais de nature personnelle, frais de visa 100 F.)

(Groupe minimum 20 inscriptions accompagnateur assuré par notre agence).

Renseignements et Inscriptions:

PARIS

Madame COUMRYANTZ Sonia

OPTIMA TOURS
12, rue Vignon — 75009 PARIS
Tél. : 47 - 42 - 10 - 35

Fonds A.R.A.M

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 2
DIMANCHE
2 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 103

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 650 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.173 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.173

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ
ԿԱՄ
ԽՈՐՀՐԴԱՆՇԱՆՆԵՐՈՒ ԼԵԶՈՒՆ

Պոլսահայ բանաստեղծ Զարեհ Խրախունի վերջերս արժանացաւ Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան Էլիզ Գաւուքճեան – Այվազեան մրցանքի բանաստեղծութեան ճիւղի առաջնութեան, իր «Դիւցազնահանդէս» հատորով: Պիտի ուզէի այստեղ ամփոփ կերպով ներկայացնել բանաստեղծը եւ մրցանակի արժանացած իր հատորը:

Զարեհ Խրախունի, բուն անունով Արթօ Ճիւմպիւշեան, ծնած է Պոլիս, 1926-ին: Մխիթարեանցի մըն է եւ վկայուած է համալսարանի փիլիսոփայութեան, հոգեբանութեան եւ ընկերաբանութեան ճիւղերէն: Քաջատեղեակ է ֆրանսերէնի, ունի բարձր մտաւորական պատրաստուածութիւն եւ հայերէն լեզուի հիանալի իմացութիւն: Որպէս բանաստեղծ կը յայտնուի 1950ական թուականներուն Պոլսահայ գրական երկնակամարին վրայ, Զահրատին կողքին եւ նոր բարձունքի մը կ'առաջնորդէ Պոլսահայ արդի քերթողութիւնը, որ սկսած էր կազմաւորուիլ 1940-ական թուականներուն՝ Կարպիս Ճանճիկեանի, Հայկազուն Գալուստեանի շնորհիւ:

Անհրաժեշտ է ըսել, թէ յետ-եղեռնեան Պոլիսը, պարպուած իր գրողներէն ու ամայացած, մինչեւ 1940-ական թուականները գրական ոչ մէկ կենդանութիւն ցոյց տուաւ: Միայն, մի քանի հին գրողներ պարբերաբար կ'արտադրէին վատուժ գործեր, որոնք անկարող էին Իսթանպուլահայ ներկայ կեանքին տրոփը տալու:

1940-ական թուականներուն ուրեմն, համաշխարհային երկրորդ պատերազմի թոհուբոհին մէջ, տնտեսական ու ընկերային վերիվայրումներու ընթացքին յայտնուեցան խումբ մը երիտասարդ գրողներ, որոնք հակադրուելով 1920 – 40 թուականներուն հին գրողներու կողմէ մշակուած վերացական նիւթերու, ներանձնական ապրումներու արտայայտութիւնը եղող եւ, այլեւս խորքով թէ ձեւով խակապէս ժամանակավրէպ դարձած ռոմանթիկ գրականութեան, իրակա՛ն կեանքը կը դարձնէին քննարկման նիւթ. զրկանքով ապրող պարզ ու խեղճ մարդոց առօրեան ու հոգերը: Չմոռնալ, որ տնտեսապէս դիմագիծ փոխած եւ նիւթապէս քայքայուած էր Իսթանպուլահայութիւնը 1920 – 40ի շրջանին: Այնպէս որ, նոր գրողները ժողովուրդին ներկայ կեանքը կ'ուզէին պատկերել: Նոր քերթողութեան սկզբունքը կը դառնար առարկայականութիւնը՝ ամէն բանի մէջ: Գրողը կը հրաժարէր սուկական եսէն ու կ'որդեգրէր ընդհանրական եսը, որով կը խօսէր բոլորի անունով եւ բոլորը հետաքրքրող ընկերային ու համամարդկային հարցերու մասին: Ենթակայութեան ջնջումով կը ջնջուէր նաեւ զգացականութիւնը, յուզումներու ուղղակի արտայայտութիւնը: Անձնական զեղումներու փոխարէն, այլեւս պատկերներն ու խորհրդանշաններն էին որ կը յառաջացնէին բանաստեղծական ապրումը ընթերցողին մօտ: Նոր գրողները կ'ուզէին նորարար ըլլալ թէ խորքի տեսակէտէն, այսինքն՝ նիւթի եւ իմաստի, եւ թէ՝ ձեւի, այսինքն արտայայտութեան կերպերու, քերթուածի արտաքին տեսքին: Անոնք մասնաւորաբար կը ձգտէին ձերբազատել քերթուածը չափի եւ յանգի կաշկանդումներէն: Իսկ լեզուական գետնի վրայ, զանգուածին հարցերուն նուիրուած նոր քերթողութիւնը կը ձգտէր գործածել պարզ եւ ժողովրդական լեզու մը: Անոնք յատկապէս կ'ուզէին արտասահմանեան գերիրապաշտ գրականութեան, նաեւ՝ սոցիալական ռէալիզմի նորութիւնները կիրարկել հայ բանաստեղծութեան:

Ճանճիկեանի եւ Գալուստեանի շնորհիւ սկսած այս հոսանքը հետզհետէ աճեցաւ եւ ունեցաւ շատ հետեւորդներ, ինչպէս նաեւ՝ շատ խմբողներ: Որովհետեւ, հիներուն հակադրուելու իրենց բուռն ճիգին մէջ, այս առաջին շրջանի քերթողները առաւելաբար կարեւորութիւն ընծայած են բովանդակութեան, քան թէ արուեստին: Այնպէս որ, Պոլսահայութիւնը, Մեծարենցով, Վարուժանով, Սիամանթոյով, Թէքէեանով անմահացած մեր դասական քերթողութենէն յետոյ, դժուար թէ մարսէր այս նոր եւ համրակ գրականութիւնը: Բարեբախտաբար, 1940-ական թուականներու վերջաւորութեան երեւան եկաւ Զահրատ եւ իր բացառիկ տաղանդով հիմնական յեղաշրջում մը յառաջ բերաւ թէ՛ խորքի եւ թէ՛ ձեւի տեսակէտով, արուեստի պատմուճան հագցուց նոր բանաստեղծութեան ու դարձաւ անոր գլխաւոր դէմքը:

1950-ական թուականներուն է ուրեմն, որ Զահրատի կողքին երեւան կու գայ Զարեհ Խրախունի: Իր անունը կապուած պիտի մնայ այն մեծ դերին, զոր ան խաղաց՝ որպէս Իսթանպուլահայ նոր քերթողութեան տեսաբանը: Արդարեւ, ինքն է որ Պոլսոյ «Թօ» ամսագրին եւ «Սան» պարբերաթերթին մէջ յաջորդական յօդուածներով առարկայական քննադատումի մը ենթարկեց բանաստեղծական նոր շարժումը, պարզաբանեց անոր սկզբունքները, բիւրեղացուց շարժումին տեսական հիմերը եւ տուաւ անոր դպրոցի մը հանգամանքը: Այդ բացատրական գրութիւնները գրական մանիֆեստի մը հանգամանքով լուսաբանեցին հանրութիւնը, խմբմանքի եւ ինքնապաշտպանութեան ծիրէն դուրս հանելով նոր քերթողութիւնը եւ հայրենիքի թէ Սփիւռքի քննադատներուն ու գրողներուն ուշադրութիւնը հրաւիրեցին բանաստեղծական նոր շարժումին վրայ: Տեսաբանի դերին կողքին, Խրախունի դարձաւ նաեւ նոր շարժումին առաջնորդող դէմքը՝ յատկապէս նորահաս սերունդին մօտ:

Զարեհ Խրախունի «Առարկայական խորհրդապաշտութիւն» (symbolisme objectif) կոչեց պոլսահայ քերթողական նոր դպրոցը եւ սապէս բացատրեց զայն. – Առարկայական խորհրդապաշտութիւնը, անանձնական եւ ոչ – ենթակայական խորհրդանշաններ օգտագործելով եւ անոնց էութենական վերլուծումին ու տրամաբանական զարգացումին ճամբով ձեռք ձգուած իրերականչումներու միջոցաւ (associations des idées) բազմապիսի, այլ յստակ իմաստներու ամբողջութիւն մը կերտելու արուեստն է:

Հարկ է ճշդել, թէ առարկայական խորհրդապաշտութիւնը խորքին մէջ հիմնուած է երեւութաբանական գեղագիտութեան (phénoménologie esthétique) վրայ: Առարկան, իր երեւոյթներով, կը կազմէ այս տեսութեան ծանրութեան կեդրոնը: Ենթական, որ կ'ուզէ ճանչնալ առարկան, թափանցել անոր էութեան, իր ձեռնարկին մէջ սահմանաւորուած է անոր երեւոյթներով, անոր մեր աչքին յայտնուելու կերպով:

Ուրեմն, Խրախունիի առարկայական խորհրդապաշտութիւնը կը դիտէ արտաքին աշխարհի առարկաներէն կամ դէպքերէն մէկը, զայն կը քննէ զանազան տեսանկիւններէ ու կը նկարագրէ անոր երեւոյթները իրենց հիմնական գիծերուն մէջ, զանոնք առնելով որպէս ընդհանրական խորհրդանշաններ: Այսպիսով, արտաքին երեւոյթներէն հետզհետէ կը ձգտի հասնիլ առարկային կամ դէպքին էութեան, անոր խորհուրդին, անոր մեզի համար ունեցած իմաստին: Այս է որ կ'ընէ Խրախունի իր քերթուածներուն մէջ եւ այնքան հրաշալի լեզուով մը, հրաշալի հայերէնով մը:

Իր ութ հատորներն են՝ «Քար կաթիլներ», «Ես եւ ուրիշներ», երկուքն ալ տպուած Պոլիս, 1964-ին, «Լուսնապարտէզ» տպուած Պէյրութ, 1968-ին, «Տօնակարգ» տպուած 1973-ին եւ արժանացած Ալեք Մանուկեան մրցանակին, «Ստուեր եւ արձագանգ» տպուած Փարիզ 1973-ին՝ Քաթրայի կողմէ, «Զբօսապտոյտ» տպուած Պոլիս 1978-ին և «Ամպ ու աւազ ափերուս» տպուած Պոլիս 1982-ին: Իսկ «Դիւցազնահանդէս»ը լոյս տեսած է 1984-ին եւ արժանացած՝ Ալեք Մանուկեան գրական Բ. մրցանակին:

Դիւցազնահանդէսը կը սեւեռի ինչպէս մեր աշխարհին պատկանող իրերու, երեւոյթներու, նոյնպէս եւ մեր աշխարհէն ալ անդին գտնուող աստղերուն, մոլորակներուն, արբանեակներուն եւ կը ջանայ լուծել յայտնիի եւ անյայտի, ինչի եւ ոչինչի, գոյութեան եւ չլինելութեան նման հարցեր: Մէկ խօսքով, հատորը կը սեւեռի մեր ճանաչողութեան տակ ինկած տիեզերական եւ բնազանցական երեւոյթներու ամբողջութեան մը՝ որպէս մակրօ աշխարհ, փնտռելով անոնց խորհուրդն ու իմաստը մարդուն համար:

Դիւցազնահանդէսի եօթը բաժիններէն առաջինը կը կոչուի Ողիմպիականք: Ողիմպիական մարզահանդէսի, ուժի, ազնիւ

Գրեց՝
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ

պայքարի, պարտութեան, յաղթանակի, մրցանակի եւ մրցանիշի հարցերն են սեւեռումի բերուած: Ըստ Խրախունիի, մարզիկները մարտիկներ են, որ կը պայքարին: Ուժը պայման է անշուշտ, սակայն հաւաքական կամքն ու հաւատքն են որ կ'առաջնորդեն յաղթանակի: Եւ միա՛յն յաղթանակն է կարեւոր, քանի որ ափոր բառը կը նշանակէ յաղթանակ: Իսկ մրցորդները, թէեւ բոլորն ալ արժէքաւոր են, սակայն՝

«լոկ ախոյեանն է յարգի
Պատմութիւնը երկրորդութիւն
չի ճանչնար» (էջ՝ 11):

Աւելի յետոյ կը նկարագրէ մրցանիշներու տեսակներ եւ կը խօսի շատ եզական մրցանիշի մը մասին.–

«... Դարերով չէ – դարաշրջաններ
Շարունակուող ահագնական
տառապանքի խաղծանքի անճիտումի
նախճիրի
Եւ ատոնց դէմ տոկալու
Այդ ամէնէն վերապրելու, վեր կենալու,
վեր մնալու
Համաշխարհային մրցանիշներ կան
Անհասանելի» (էջ՝ 14):

Դիւցազնահանդէսի երկրորդ բաժինը կը կոչուի Տիեզերական: Հոս սեւեռումի կը բերուին տիեզերական երեւոյթներ, քանի որ մարդուս աշխարհը երկրագունտի հինգ մասերէն անդին անցած է ներկայիս եւ լուսին, մոլորակներ, արբանեակներ, աստղեր ու կայաններ հիմա նոր մասերն են մեր աշխարհին: Եւ ահա, դիտելով այս բոլոր երեւոյթները, կը ջանայ հասնիլ անոնց բնազանցական իմաստին: Այսպէս, Խրախունիի համար ամէն ինչ քաոսէն է որ ծնունդ առած է: Քաոսն է որ ծնունդ տուած է նախ անբանութեան, յետոյ իր ընդերքէն դուրս քշած եւ ստեղծած է նոր մանրէ, նոր հիւլէ, նոր ստնաւոր եւ մինչեւ իսկ՝ մարդ բանաւոր (էջ՝ 35): Եւ մարդը բարեւ կ'ուզէ ըսել ծիր կաթինի մը.–

«Բարեւ կ'ըսեմ – որ փոխադարձ
Ան ալ ինծի լոյսէ ժպիտն իր ղրկէ
Բարեւ կ'ըսեմ – որ անունս տամ իրեն
Մկրտեմ զինքն ու գոյութիւն
դարձնեմ
Բարեւ կ'ըսեմ – որ զիս ճանչնայ
վերջապէս
Եւ ականջիս իր գաղտնիքը փսփսայ
Բարեւ կ'ըսեմ – որ ստեղծած
տիեզերքիս մաս կազմէ
Ինձմով ապրի որքան որ կամ՝ իբրեւ
հատիկ փոշիի
Յետոյ բոլոր ինծի ծանօթ
միւսներուն պէս միլիառ հատ
Յաւերժութեան զիս տանի» (էջ՝ 22):

Խրախունի կը դիտէ, որ աստղերը միգամածութիւններն ու ծիր կաթինները կը ձգտին առանձնութեան: Կը հեռանան իրարմէ, կը բաժնուին, կը ցրուին, մինչեւ այն օրը, երբ յանկարծ կը պայթին, կուլ տալով մոլորակ, արբանեակ եւ գերաստղ կ'ըլլան, «սկզբնական միգամածի մեծ յորձանքին միութեան» կը դառնան: Այստեղ, Խրախունի, շնորհիւ խորհրդանշաններ օգտագործելու իր թէքնիքին, կը կարողանայ իմաստներու բազմազանութիւն յառաջացնել եւ նմանութեան զուգահեռ մը ստեղծել այսպիսի տիեզերական երեւոյթի մը եւ զուտ ազգային խնդիրի մը միջեւ, երբ հարց կու տայ թէ ինչո՞ւ արդեօք միգամածներուն նման մենք ալ կը հեռանանք, կը ցրուինք, կը կոտորակուինք եւ արդեօք «ե՞րբ պիտի գայ ժամն ընդհանրական ետ դարձի», կերտելու համար «միասնութիւնն անձկալի» (էջ՝ 27): Այս բոլոր դիտարկումներէն կը հանէ ուրիշ եզրակացութիւն մըն ալ, թէ՝ ամէն ինչ ոչինչէն կը սկսի եւ դէպի ոչինչ կը դիմէ ու դարձեալ ծայրէն կը վերսկսի (Շրջադարձ էջ՝ 30):

Գիրքին երրորդ բաժինը կը կոչուի Նախախնամական եւ կը սեւեռի ի վերուստ եղած կարգադրութիւններուն, որոնք միշտ մեզի համար անհասկնալի պիտի մնան եւ մեզի պիտի յուշեն մեր ըմբռնողութեան սահմանները: Նաեւ, անփոփոխելի են այդ կարգադրութիւնները եւ ինչքան ալ ջանք թափենք, անկարելի է դէպքերու վախճանը փոխել:

Չորրորդ բաժինը կը կոչուի Գիտակցութեան զանակներ եւ կ'ընդգծէ մեր կարողութեան սահմանաւորութիւնը: Տիեզերական Գիտակցութենէն զանակներ, մասնիկնե՛ր միայն ունինք: Հակառակ այս իրողութեան սակայն, մեր քիթը ամէն տեղ կը խօթենք, հասկնալ կը ջանանք, այն պատրանքը ունենալու համար թէ գիտենք՝ Աստուծոյ նման: Մինչդեռ շատ սահմանաւոր է մեր կարողութիւնը, որովհետեւ այդպէս որոշուած է սկիզբէն: Յամենայն դէպս, կրկին փորձելու, վերըսկսելու, մահուընէ յետոյ յարութեան, վերյառնումի, վերընձիւղումի, շարունակուելու, տեւականանալու յոյսն ալ տրուած է մարդուն, թէեւ վերսկսիլն ալ կ'առաջնորդէ նոյն անփոփոխ վախճանին:

Դիւցազնահանդէսի հինգերորդ բաժինն է Ճակատագրի բեւեռներ: Այստեղ կը սեւեռի կեանքին՝ որ մրցում մըն է անիմաստ: Վազվզուք, հրմշտուք, պայքար, առաջնութիւն, յաղթանակ եւ յանկարծ՝ վերջ (էջ՝ 108): Յատկանշական է այս իմաստով «Անուրդ» խորագրուած քերթուածը, ուր կեանքը կը վերջանայ Տիրոջ կամքով, որ իր ապրանքը ետ կ'առնէ (էջ՝ 110): Նախընտրելի է թերեւս կատա-

(Շար.ը Դ. էջ)

Fonds A.R.A.M

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՔՐՈՆԻԿ

Յունուար 24, 1986

Յոյն բանաստեղծներուն Մուսաները կ՚ապրէին բարձր լեռներու վրայ, հին աստուածներուն մօտ, եւ այդ բարձրութիւններէն կ՚իջնէին, հրեշտակներու կամ թեւաւոր Բեգասներու պէս, այցելելու համար բախտաւոր քերթողին: Իմ՝ յողուածագրի համեստ Մուսաս կը թուի թեքերիլ Ամերիկայի օդուղիներու եղրին, գետնէն մօտ 10 քիլոմէթր կամ 35,000 հազար ոտք վեր:

Օդանաւով ճամբորդել, մանաւանդ՝ ինչպէս այսօր, դէպի Քալիֆորնիա ճամբորդել, ինծի համար երջանկացնող ու հազուադէպ խըռում մըն է՝ ակադեմական – վարչական գրասենեակներէն, հեռաձայնէն, աշակերտներէն, անհատնում յանձնախումբերէն ու ժողովներէն: Վեցէն ութ ժամ ստիպուած եմ նստիլ բոպամման սրահներու եւ կամ ինքնաշարժներու նեղ աթոռներուն մէջ, ուր կարելի է անշուշտ ակադեմական նիւթեր կարդալ, սակայն նաեւ նեղացուցիչ: Ինծի, ու ինծի նման շատերու համար, ակադեմական նիւթ կարդալը կարելի չէ զատել գրելէն, գրասեղանի մը վրայ թուղթ ու գրամեքենայ տարածելէն: Ուրեմն՝ օդանաւով ճամբորդելը կը հրաւիրէ, կը ստիպէ կարդալ ոչ–ակադեմական նիւթեր, եւ կամ գրել այնպիսի գրութիւններ, որոնք կարդալ չեն պահանջեր միաժամանակ, մէջբերումներ չեն պարտադրեր: Այս կը նշանակէ որ օդակայաններու եւ օդանաւերու մէջ կը նախընտրեմ գրադիլ գաղտնի ոստիկանական վէպերով եւ կամ հայ մամուլի համար որոշ տեսակի յօդուածներ գրելով, – յօդուածներ՝ որոնց մասին պէտք է մտածել, սակայն որոնց համար, երբ ընթերցում, կը բաւէ, նօթատետրիս (անբաժան ընկերակիցըս) էջերը քննել, արդէն արձանագրուած մտածումներէ եւ մէջբերումներէ օգտուելու համար:

Քիչ առաջ կը կարդայի գիրք մը, որուն հեղինակը կը մէջբերէ սա տողերը, –«Ամուսնացած ամերիկացի այր մարդը, եթէ լաւ ճաշ մը ուտել ուզէ, պէտք է ճաշարան երթայ, իսկ եթէ կիրթ ու քաղաքավար մանուկներ տեսնել ուզէ, խիստ որբանոց մը պէտք է այցելէ»: Տողերը կը մէջբերուէին Հ. Մէնքընի 1918ին գրի առնուած մէկ փորձագրութենէն (էսէ): Զանոնք կարդալէ, ու ժպտելէ ետք, մի քանի էջ ալ կարդացի գրքէն, սակայն ուշադրութիւնս չկրցայ սեւեռած պահել էջերուն վրայ: Սկսած էի Մէնքընին մասին մտածել, իսկ ան՝ իր կարգին, զիս կ՚առաջնորդէր դէպի ուրիշ մտածումներ, – դէպի գասընթացք մը, որ կը ծրագրեմ դասաւանդել երանելի օր մը, արձակի ու մանաւանդ փորձագրութեան մասին, եւ որուն մասին մի քանի էջ նօթ ունիմ տետրակիս մէջ: Անկէ անդին, կամ անոր հետ զուգահեռ, նոյն տետրակին մէջ ունիմ մտածումներ՝ նոյն տեսակի արձակի գոյութեան (աւելի ճիշդ՝ գրեթէ – չգոյութեան) մասին, հայ գրականութեան ածուին մէջ: Եւ ահա այդ մտածումներն են որոնք զիս կը մըղեն թուղթին ու «Քրոնիկ»ին:

Ճեմարանի կամ Կեդրոնականի, ըՍփիւռքահայութեան միւս բոլոր երկրորդական վարժարաններու մէջ գրականութեան հանդիպած հայ երիտասարդը կը ներառնէ որոշ ընդհանուր գաղափարներ, գրականութեան մասին, գաղափարներ՝ որոնց մէջ չա՛տ, շատ փոքր տեղ ունի պատմութիւն չպատմող արձակը, մանաւանդ՝ փորձագրութիւնը: Ուրիշ հարց թէ ինչպէ՞ս Հաստատուեցան, զարգացան, քարացան, «փոսիլ»ի վերածուեցան ըՍփիւռքահայ վարժարաններու մէջ դասաւանդուող նիւթերը, մանաւանդ՝ գրականութիւնը: Այս վայրկեանիս՝ հետաքըրքրականը այդ նիւթին ենթաբաժանումներն են:

Ծանօթ ենք անոնց, սակայն կ՚արժէ վերըստին մատնանշել, յիշողութիւնները թարմացնել: Սփիւռքահայ դպրոցներու մէջ գրականութիւնը երեք սեռեր կամ «ժանր»եր ունի, – քերթուած, պատմըւածք, թատրոն: Այն գրական ճիւղը՝ որ ոչ – խրական, այլ երեւակայուած դէպքեր կը պատմէ, պատումի սերժանըն է, որուն մէջ կը պարփակուին երկու սեռեր, պատմուածք եւ վէպ: Ուսանողները, ընդհանրապէս, շատ քիչ թատրոն ու վէպ կը կարդան, – «Հին Աստուածներ», Րաֆֆիէն վէպ մը: Կը կարդան պատմուածքներ Զօհրապէն մինչեւ Եդուարդ Պօյաճեան, եւ անշուշտ բանաստեղծութիւն:

Նպատակս այս դրոյթը քննադատել չէ, թէեւ երկրորդականներու մէջ ուսուցուած գրականութեան դասընթացքներու խակական մակարդակին ծանօթը անպայմա՛ն կը զգայ քննադատելու պահանջը: Արդար ըլլալու համար, պէտք է անմիջապէս աւելցնել որ այդ մակարդակը կը թուի անկումի ընթացքին մէջ ըլլալ քիչ մը ամէն կողմ, արեւմտեան աշխարհի մէջ: Այդ կը տեսնեմ թէ՛ անձնական փորձառութենէս, թէ՛ ալ մի քանի երկիրներու մամուլը ընթերցելով:

Զիս հետաքըրքրողը տարբեր հարց մըն է, որ ունի մի քանի ծալքեր, – ի՞նչ են դասաւանդուող գլխաւոր գրական սեռերը, այն ոչ–հայ ուսումնական հաստատութիւններուն մէջ, որոնք կրնան ազդած ըլլալ մեր 19–րդ եւ 20–րդ դարու մանկավարժներուն վրայ: Ինչպէ՞ս կը տարբերի հայ գրականութեան ուսուցումը՝ միւսներէն: Ի՞նչ իմաստ ու հետեւանքներ ունի այդ տարբերութիւնը:

Անշուշտ երկրէ երկիր կը տարբերին դասաւանդուող գրական սեռերը, անոնց սահմանումն ու անոնց մասին գոյութիւն ունեցող ընդհանուր համակարգութիւնը, ինչպէս նաեւ այդ սեռերուն պատկանող ստեղծագործական ճիւղի եւ մտաւոր ուժականութեան համեմատութիւնը: Անկլօ-ամերիկեան, ֆրանսական, գերմանական ու սլաւական երկիրներու մէջ բաւական տարբեր են դիրքաւորումները, ըստ ակադեմական բարեկամներու՝ որոնք իմ տեղեկատուներս են նման հարցերու մէջ, եւ ունին որոշ հմտութիւն մը: Օրինակ՝ գոնէ մինչեւ 1968–ի յեղաշրջումները եւ անոր յաջորդող 1970 – 1985 շրջանի կրթական փոփոխութիւններու ներմուծումը, գրականութիւն ուսանող Ֆրանսացի մը անպայման կը կարդար Մոնթէնյի փորձագրութիւններէն (էսէ) մի քանին, գրութիւններ՝ որոնք այդ սեռին տիպար օրինակները կը համարուին, Արեւմուտքի մէջ գրեթէ ամէնուրեք: Կը կարդար նաեւ արձակ, որ պատում չէր, պատմուածք չէր, պատմութիւն չէր, կը ըլլէր վերլուծական կամ ինքնասեւեռող, ինքնաքննող մտքէն, երբեմն յանդելով փիլիսոփայական արձակին (Տէքարթ), երբեմն մնալով աւելի կարճ, կտրատուած, երբ արձակ մտածում (Փասքալ), սակայն ոչ – նուազ լուրջ՝ քան միւսները: Անգլիացին կը կարդար մի քանի գրութիւն գոնէ, 18–րդ եւ 19–րդ դարու մեծ լրագրող – արձակագիրներու գործէն, – Ատիսըն, Սթիլ, մանաւանդ Սամուէլ Ճոնսըն և Ուիլիըմ Հազլիթ, ապա նաեւ Քարլայլ, Ռասքին եւ Արնըլտ: Ամերիկացին՝ կը կարդար ատոնցմէ ոմանք, ապա ի՛ր ազգակիցները, վերոյիշեալ Մէնքընը, օրինակ:

Ծանօթ եւ լուրջ ամերիկացի քննադատներ կը խօսին չորս սուփըրժանրերու (գեր – ժանր, գեր – սեռ) մասին, – բանաստեղծութիւն, թատրոն, պատում, փորձագրութիւն: Կ՚ակնկալուի (գոնէ՝ կ՚ակնկալուէր) որ երկրորդական վարժարանի մէջ գրականութիւն ուսանած ուսանողը ճանչնար օրինակներ իւրաքանչիւր գերժանրէն եւ անոր ենթաբաժանումներէն, – օրինակ՝ բանաստեղծութիւն պէտք չէ նշանակէ միայն տողեր, քնարերգական կտորներ, այլ նաեւ դիւցազներգութիւն. պատումը՝ թէ՛ պատմուածք, թէ՛ վէպ, եւայլն:

Ամենալաւ երկրորդական վարժարաններու մէջ մինչեւ այսօր կը դասաւանդուի երեւակայական պատումներէ (վէպէն ու պատմուածքէն) անդին արձակը կամ արձակագրութիւնը, որուն գլխաւոր սակայն ոչ – միակ ներկայացուցիչն է փորձագրութիւնը, էսէն, փորձը: Օրինակ, Ամերիկայի Մոնթէնյը՝ Րալֆ Էմըրսընն է, հաւանաբար 1830 – 1865 թուականներու ամէնէն ազդեցիկ միտքը՝ Միացեալ Նահանգներու մէջ: Նաեւ՝ Հէնրի Տէյվիտ Թհօրօն, որուն «Ընկերային Անհնազանդութիւն» գրութիւնը քաղաքական կեանքի մէջ ազդեցութիւն ունի մինչեւ այսօր: Սակայն կ՚ուսուցանուին, այս փորձագիրներէն անդին, ուրիշներ, – Հէնրի Ադըմզի (նաեւ՝ Թհօրոյի) ինքնակենսագրական արձակը, ուր խառն են պատումն ու խոհերը: Նաեւ՝ Ֆրանսիս Փարքմընի պատմագրական արձակը, ուր 19–րդ դարու այս ակադեմիկոս – պատմիչը ոգեւորուած, դիւցազներգական շունչով սակայն պատմական որոշ տուեալներու վրայ հիմնուելով կը պատմէ արեւմուտեան անտառներու եւ տափաստաններու կարմրամորթերուն նուաճումը, – այդ կէս – ջարդը՝ զոր դիւցազնավէպի յաջողած է վերածել այս երկրի հաւաքական երեւակայութիւնը: Եւ վերջապէս՝ ուսանողը կը ծանօթանայ երկու «լրագրային» սեռերու լաւագոյն նմոյշներուն, – գրախօսականին (օրինակ՝ Էտմընտ Ուիլսըն, Ռանտոլ Ճարրէլ) եւ այսպէս – կոչուած, անթարգմանելի «փիչըր – ճըրնըլիզմ»ի գոհարներուն (սովորաբար՝ Թոմ Ուոլֆի 1960–ական թուականներու գործերէն), ուր լրագրողը կը պատմէ առօրեայ իրականութենէն առնուած նիւթեր, կը խօսկայ, կը վերլուծէ, կը ծաղրէ, առօրեան՝ ընկերային ու պատմական երեւոյթներու կը կապէ, այսինքն՝ կ՚անդրանցնի «լուրը առարկայականօրէն տալու» հրամայականէն, որ սովորաբար կը տիրապետէ ամերիկացի լրագրողի կեանքին ու գործին: Ես ալ դասաւանդած եմ այս նիւթերէն ոմանք, եւ լսած, օրինակ՝ որ Խորհրդային Հայաստանի մէջ կը դասաւանդուին նման նիւթերու զուգահեռներ՝ ռուս եւ հայ գրականութենէն, – Իվան Թուրկենէվի «Որսորդի մը Ուրուագիծերը» գործէն ընտրութիւններ, Վախթանգ Անանեանի բնութենասէր որսորդի խոկումները՝ որոնք պատմուածքի եւ փորձագրութեան խառնուրդն են, եւայլն: Զօրի Բալայեանի «Օճախ»ը կը պարունակէ այս սեռին պատկանող գրութիւններ:

Գրեց՝

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Այլ խօսքով, գոնէ՛ մինչեւ վերջին տասնամեակ, մեր դպրոցական ցանցին օրինակ ծառայող եւրո – ամերիկեան կառոյցին մէջ կը դասաւանդուէին ոչ միայն մեզի՛ ալ ծանօթ երեք գերժանրերը, այլ նաեւ չորրորդ մը՝ արձակագրութիւնը (փրոզ), որուն գլխաւոր սակայն ոչ միակ օրինակն էր փորձագրութիւնը. միւս ենթաճիւղերն էին պատմող – խոկացող խառնաժանր գրութիւններ, ինքնակենսագրութիւն, յուշ, պատմագրութիւն եւ նորէ՛ն խառնաժանր, պատումախառն լըրագրութիւնը: Նաեւ ուրիշներ, – սահմանում – դասաւորումներու ենթաբաժիններ դիւրաւ կը բազմապատկուին:

Զիս հետաքըրքրող հարցումը սա է, – կրթական, մտաւորական, պատմական եւ ընկերային ի՞նչ ազդակներու պատճառաւ մեր երկրորդական վարժարանները զերծ մնացած են արձակագրական գերժանրի ուսուցումէն: Պատասխաններ փնտռած եմ՝ հոս – հոն քիչ մը բանիմաց մարդոց հարցումներ հարցնելով (Ամերիկա ապրողը մտածելը, վերլուծելը եւ... հարցախոյզեր կազմակերպելը շատ չի դատեր իրարմէ, նոյնիսկ երբ ի՛նքն իր վըրայ կը խնդայ, այդ ըրած ատեն): Ապա նաեւ՝ ինքզինքիս պարտադրելով որ քննեմ մեր իրավիճակը: Եզրակացութիւններու չեմ յանգած. միայն՝ ցան ու ցրիւ, խակ գաղափարներու:

Հայ գրականութեան սահմանումը եղած է հայ աշխարհաբար գրականութեան սահմանում, եւ ձեւաւորուած է 19–րդ դարուն, ընկերա – քաղաքական զանազան պատճառներով: Ձեւաւորումը հայկական ընիկ, աւանդական, կղերական մօտեցումներու եւ ուրիշ մօտեցումներու շաղախումով չէ ստեղծուած, գոնէ երկրորդական մակարդակին, այլ՝ Եւրոպայէն ներածումներու պարտադրումով: Արեւելեան Հայաստան կ՚օգտագործէ Ցարական Ռուսիոյ գաղափարները, որոնք իրենց կարգին, գերմանական հսկայ ազդեցութիւն կրած են, – 1750–էն 1885՝ Ցարական Ռուսիոյ գիտնականութեան մէկ ստուար մասը գերմանածին էր, կամ գոնէ գերմանապաշտ: Մխիթարեաններու ներածած ու հաստատած դաստիարակչական մանրատիպարը կը կրէր «լատինական» Եւրոպայի ազդեցութիւնը, իսկ 1863–ի Սահմանադրութենէն ետք, Պոլսոյ աշխարհականացուած երկրորդական վարժարաններու ցանցին տիրապետող տիպարը Ֆրանսականն էր:

Հակառակ անոր որ գրեթէ – միանձնեան էր Եւրոպայի օրինակը – Արեւմտահայութեան համար՝ Ֆրանսայի՛ օրինակը – արձակագրութիւնը չորդեգրուեցաւ մեր երկրորդական վարժարաններու կրթացուցակին մէջ: Ինչո՞ւ: Երբ հարցուցած եմ (ներկայիս Ամերիկա, անցեալին Միջին Արեւելք ապրող) գիտական անձերու – օրինակ՝ Վահէ Օշականի – թէ ինչի՞ կը վերագրեն նման բացակայութիւն, պատասխանը եղած է, նախ եւ առաջ, – մենք ո՛չ Մոնթէնյը ունինք, ոչ Ռուսօ, ոչ ալ Սէնթ – Պէօվ:

Այս պատասխանը տրամաբանական է, գոհացուցիչ՝ որոշ չափով, գոնէ Նախա-Եղեռնեան շրջանին համար: Սովորաբար, նոր հաստատուող կրթադրոյթ մը, իր սկզբնական շրջանին կը նախընտրէ կրթացուցակին մէջ ընդգրկել աւանդականացած, «որրատաշ» նիւթեր, – Տասնըեօթներորդ դարու Ֆրանսական «լայիք», աշխարհական դրոյթին համար՝ տասնըեօթերորդ դարու Մոնթէնյը ընդունիլ դիւրին էր, – ...աւ չէր: Մինչեւ 1915, կարելի է ըսել աշխարհաբար հայերէնը չունէր հին, աւանդական, ընդունելի արձակագիրներ, գոնէ պահպանողական անձերու տեսակէտէն, – Տէրոյենցէն Ռուսինեան, Թաղիաթեանցէն՝ Տէմիրճիպաշեան, չկային ընդունելիներ: Կամ լեզուն գրաբարախառն էր, կամ պարունակութիւնը՝ խնդրական: Փակագծի մէջ կ՚արժէ ըսել որ նիւթ-պարունակութեան հարցը «վտանգաւոր» կը թուի շատ մը երկիրներու դաստիարակչական պաշտօնէութեան, եւ միայն մեզի յատուկ չէ:

Հարցն այն է, որ յետ – 1922 Սփիւռքն ալ չարունակեց մտածել Պոլսոյ մէջ հաստատուած օրինակներու ազդեցութեան տակ: Ուրեմն՝ մինչեւ այսօր արձակագրական գրութիւնը դուրս կը մնայ մեր դպրոցներու կրթացուցակէն:

Զիս հետաքրքրողը, ի վերջոյ, մեր Միջին Արեւելեան դպրոցներու կրթացուցակի բարելաւումը չէ, – Պոլիսէն՝ Իրան, Պէյրութէն՝ Գահիրէ, անոնց ապագան անորոշ է արդէն: Կարեւորը ա՛յն է, իմ տեսանկիւնէն, որ հայերէն ընթերցող հանրութեան ճաշակն ու դատումները կը կազմուին, ընդհանրապէս, հայ կրթական կառոյցին մէջ, իսկ այդ կառոյցը կը քշէ... ջալերէ արձակագրութեան ստորադասումը, կը քաջալերէ նոյնիսկ արհամարհանք, անոր հանդէպ: Ցաւալին, ինծի համար, այդ ստորադասում... արհամարհանքն է, եւ անոնց արդիւնքները:

Յունուար 26, 1986, Սան Ֆրանսիսքօ

Ընդունուած պատմական իրականութիւն է որ արդի հայ գրականութիւնը զարգացաւ ամէնօրեայ թէ պարբերական հայ մամուլին մէջ: Մեր քննադատներն ու բանիմաց ընթերցողները պատրաստ են գովելու, օրինակ, «Յառաջ»ը, երբ այդ թերթը ոյս լոյս տեսաւ ոչ միայն Շահնուրի «Նահանջ»ը, այլ նաեւ Նարդունիի, Շուշանեանի եւ ուրիշներու գործերը: Նմանապէս, Հալէպի եւ Պէյրութի մէջ գրական նոր սերունդ մը զարգացաւ շնորհիւ Անդրանիկ Ծառուկեանի «Նայիրի»ին եւ Սիմոն Սիմոնեանի «Սփիւռք»ին: Պարբերական գրական – մտաւորական մամուլի դերն ալ անժխտելի է անշուշտ, անցեալին՝ «Հայրենիք» ամսագիրը հսկայ դեր խաղաց, մանաւանդ 1922 – 1940 թըւականներուն, երբ առանցք սփիւռքահայ գրականութեան ձեւաւորման. այսօր յաւակնական կարեւոր է Պէյրութի «Բագին»ը, ի միջի այլոց:

Եւրոպայի օրինակը մեզի կը թելադրէ որ պէտք է սփիւռքահայ մամուլը քննել, եթէ կ՚ուզենք հասկնալ մեր արձակագրութեան ներկայ վիճակը: Եւրոպայի կեանքին մէջ մամուլն ու համալսարան...

Fonds A.R.A.M

հայթայթած են արձակագրութեան զարհուրելի կարգապահութեան, ինչպէս նաեւ տպագրման հրապարակը, ինչպէս նաեւ ազգային գործօնները: Կան երկիրներ, նոր ազգող գործօնները: Կան երկիրներ, օրինակ, Իտալիան, ուր առէն մը թէ՛ մտաւորականներ, թէ՛ քաղաքական դէմքեր, թէ՛ ակադեմական փրոֆէսէօրներ իրենց մաքերը կը բաժնէին, կը վիճէին, կը պարտադրէին մամուլի միջոցաւ, — Կրամշիի Քրոչէի նման փրոֆէսօր մը, Կրամշիի նման համայնավար մտաւորական մը, նոյնիսկ Մուսոլինիի նման ձախող լրագրող մը՝ իտալական խայտաբղէտ մամուլին, անոր օրաթերթերուն միջոցաւ է որ կ'արտայայտուէին ընթերցող հասարակութեան: Ուրիշ երկիրներու մէջ, լուրջ շաբաթաթերթերն ու պարբերաթերթերն էին արձակագրութեան տարածքը, — Ուէսթ Մինսթըր Րիվիու, Լէ Թան Մոտէռն, Տիբ Նիւ Րիփապլիք, եւլն.: Ուրեմն, տրուած ըլլալով որ Արեւմտահայութեան մտաւորական կեանքի կառոյցները յաճախ նմանած են եւրո — ամերիկեանին (որքան ալ խղճալի եղած է այդ նմանութիւնը, յաճախ), սակայն ենք մեր մամուլին ու անոր մտաւորականատիպ լրագրական վաստակին մէջ փնտռել մեր արձակագրութեան գոհարները, եթէ ունինք:

Յունուար 27, 1986

Մեր մօտ, արձակը չէ ենթարկուած այն ուշադրութեան և սեւեռումին, որուն առարկան եղած է բանաստեղծութիւնը: Եթէ քիչ թէ շատ բանիմաց Հայու մը հարց տանք թէ որո՞նք են անցեալ դարու արեւմտահայ բանաստեղծութեան նուաճումները, դէթ մեքենայական, չմտածուած պատասխան մը կրնանք ակնկալել, — Վարուժան եւ Թէքէեան, կ'ըսուի սովորաբար: Մեծարենց եւ Սարաֆեան, պիտի աւելցնէին քիչ մը աւելի հմուտներ: Ընդհանրապէս, նման ընտրութիւններ մտածուած գրական դատումի վրայ չեն հիմնուած, այլ՝ հանրային կարծիքի: Եթէ հարց տայինք, — որո՞ւն մօտ կը գտնենք մեր գրական, պատմողական արձակի նուաճումները, պատասխանը նորէն գուշակելի է հաւանաբար, եւ նոյնքա՛ն մեքենայական, — Րաֆֆի, ապա մի քանի ուրիշներ, Զօհրապէն՝ Ինտրա, Շահնուրէն՝ Յ. Օշական: Արդ, ի՞նչ պիտի ըլլար պատասխանը, եթէ նոյն հարցումը վերաբերէր արձակագրութեան:

Երբ ես այս հարցումը ինքզինքիս կ'ուղղեմ, պատասխանի մը մօտենալու յանդգնութիւնը չեմ զգար: Նախ՝ որովհետեւ հում նիւթին տարածքին ու դասաւանութեան մասին ունեցած գիտելիքներս անբաւարար կը գտնեմ: Այսինքն՝ քանի որ հայկական արձակագրութեան դասականացած թեքսթերու «մարմին» մը չըկայ, դժուար է հիմնաւորուած զգալ ինքզինքս, երբ կը դատեմ: Յետոյ, նման պարագայի դժուար է հաղորդակցիլ ուրիշներու հետ: Ընդհանրապէս, երբ աւելի յստակօրէն հաստատուած գրական սեռերու մասին կը խօսինք, հաղորդակցութիւնը խարխլուած է, ունի «հասարակած» նիւթի հիմք, — յետ-Եղեռնեան սփիւռքահայ բանաստեղծութեան մասին հեղինակաւոր կարծիքներ յայտնել փափաքող մը գիտէ որ իրեն նման ուրիշներ կրնան Խոսրով Սասյեանի կամ Արսէն Երկաթի գրական վաստակին անծանօթ ըլլալ, սակայն դէթ Ն. Սարաֆեանի, Մ. Իշխանի, Զահրատի, Խրախունիի, Վ. Օշականի եւ Գ. Պըլտեանի գործերուն մասին գոնէ գաղափար մը կազմած են: Ասիկա նուազագոյն ծանօթութիւնն է որ կարելի է ակնկալել: Արձակագրութեան մասին այդ նոյնը կարելի չէ՛ ակնկալել:

Օրինակ, ինծի համար արձակագրութիւնը կը ներառնէ հրապարակագրական արձակը: Հո՛ս է որ արեւելահայերէն ու արեւմտահայերէն աշխարհաբարը, 19րդ դարուն, ստացան իրենց զարգացման եւ կազմաւորման խթանները: Հո՛դ, այդ արձակագրութեան մէջ է որ արդի Հայութիւնը ստեղծեց իր նոր իմացական հասկացողութիւնը եւ ինքնապատկերացումը: Կարելի չէ մերժել այդ արձակագրութեան գոյութիւնն ու նուաճումները, զայն բաղդատելով, օրինակ՝ Յակոբ Օշականի արձակին հետ, տկար գտնելով, ու նսեմացնելով: Սակայն, գիտակցօրէն թէ ոչ, ա՛յդ է որ ըրած են մեր ուսուցիչներն ու գրողները, անցեալ հարիւրամեակի ընթացքին: Արդիւնքն այն է, որ բացի Պարոնեանի եւ Ինտրայի արձակագրութենէն, նախա — Եղեռնեան նուաճումները, այս սեռին մէջ, անծանօթ կը մնան մեզի: Իսկ յետ — Եղեռնեա՞ն:

Թող չժպտի սփիւռքահայ ընթերցողը հնազանդելով արհամարհանքի ու կարեկցութեան այն բնազդային հակումին, որ իր մէջ ստեղծած է գրականութեան ուսուցման հանդէպ մեր ունեցած մօտեցումը: Մենք այնքա՜ն փառաբանած ենք «գրականութիւն» պիտակ ստացող, «ստեղծագործական» կոչուող արձակը, որ պատրաստ ենք յետին պատմուածքը աւելի՛ բարձր դասաւորել, քան արձակագրական նուաճում մը: Ինքնին, «ստեղծագործ գրականութիւն» կոչուած ստորագրութիւնը խնկարկելի բանի մը վերածուած է, եւ անտաղանդ մարդիկ կը նախընտրեն տաղտկալի պատմուածքներ ու ոտանաւորներ չարադրել՝ «գրողէտ» կոչումին արժանանալու համար: Այս բոլորը մեծ տարբերութիւն պիտի չընէր ինծի համար, եթէ չունենար, իբր հետեւանք, միւսը, — ոչ միայն ստեղծագործական որակուող գրականութեան բարձրացումը, այլ արձակագրութեան նուաստացումը:

Երկու օրինակ: Վերջին յիսնամեակին, արձակագրական մարզին մէջ նուաճումներ արձանագրած են, ի միջի այլոց, Շաւարշ Միսաքեան եւ Անդրանիկ Ծառուկեան: Ունեցած են տարբեր շնորհներ, մօտեցումներ, խմբագրական — հրապարակագրական (ու գրական) հակումներ: Սակայն եթէ ոճի մը խրայատուկ զարգացումը, գեղեցկութիւնը, ճկունութիւնը, գաղափարներու արտայայտումն ու ներկայացումը առաքինութիւններ կը համարուին, ապա այս երկուքը (կը կրկնեմ, ի միջի այլոց) եղան արժէքաւոր արձակագիրներ: Ո՞ր սփիւռքահայ ընթերցողը, երբ անկեղծօրէն կը խոստովանի իր դատումն ու ճաշակը, պատրաստ չէ ընդունելու որ իր կարդացած 100 պատմուածքին դէթ ութսունը՝ նուաղ տպաւորիչ, յուզիչ, հետաքրքրական կամ յափշտակիչ է, քան Միսաքեանի եւ Ծառուկեանի յօդուածներն ու ճանապարհորդագրութիւնները:

Կրկնեմ: Նման հաստատումներ, ինծի համար, գրականութեան մերժումը չե՛ն: Սակայն կը հաւատամ որ կամ «գրականութիւն» կոչուող ստորոգելիին սահմանները պէտք է ընդարձակել, եւ ներառնել արձակագրութիւնը, կամ ալ պէտք է ունենալ տարբե՛ր ստորագրութիւն մը, «գրութիւն»ը, որուն ենթաբաժիններուն մէջ անպայմա՛ն պէտք է իր տեղը գրաւէ արձակը:

Ասկէ առաջ նշած եմ որ այսօր Սփիւռքի մէջ ամէնէն աւելի կարդացուող գրողը Ռուպէր Հատտէճեանն է, «Մարմարա»յի խմբագիրը, որուն հակիրճ, արձակագրային բնոյթ ունեցող խոհերը կ'արտատպուին Փարիզէն՝ Քալիֆորնիա, Պոսթընէն՝ Պուէնոս Այրէս: Այսօրուան անգլիագիր հայ գրողներուն մէջ՝ նոյն դիրքը կը վայելէ Արա Պալեօզեան: Չեմ գիտեր թէ կը մնա՞ն հայ բանիմաց ընթերցողներ, որոնք Հատտէճեանի գործը «զաղէթաճիութիւն» որակելով պիտի մէկդի դնէին: Չեմ պնդեր որ անոնք գրական մեծ արժէք մը կը ներկայացնեն: Սակայն միայն «աչքը-ծակութիւն» չէ, միայն չըլլալու չէ, երբ կը գրեմ թէ Հատտէճեանի արձակը ոչ միայն շատ աւելի ընթերցող ունի, քան՝ միջակ «գրական» պատմուածք մը, այլ նաեւ թէ անոր գրութիւնը աւելի գրական հմտութիւն, վարպետութիւն կը ցուցաբերէ, քան «ստեղծագործ գրականութիւն» պիտակին տակ տողանցող գործերու մեծամասնութիւնը:

Նպատակս գրականութեան գաղափարը տապալել, ու անոր տեղը «գրութիւն»ը հաստատել չէ անպայման: Ո՛չ կարող եմ այդ ընելու, ո՛չ ալ համոզուած եմ որ գեղագիտական եւ իմացական դատումի մեր հարցերն ու դժուարութիւնները պիտի լուծուէին, ստորոգելիներու նման տեղափոխութեամբ: Սակայն համոզուած եմ որ սփիւռքահայ միտքն ու դատումը, Սփիւռքահայութեան հաւաքական մտածումի ճիգը, նոր ինքնապատկերացումներ կազմելու ջանքը, եւ ի վերջոյ՝ մեր իմացական կառոյցները հասկնալու եւ վերանորոգելու աշխատանքը՝ կախեալ է՛ր այսօր, չըթայուած՝ «գրականութիւն» կոչուող ամէն ինչի ապարդիւն գեր — արժեւորումէն եւ արձակագրութեան գերժանրի զանազան սեռերու եւ տեսակներու ստորագնահատութենէն. բայց նոյնիսկ՝ արհամարհանքէն ու նսեմացումէն: Մեր ազգային, հաւաքական, իմացական կեանքը, մեր «հանրային կարծիք» կոչուած վտիտ էակը, բոլո՛րն ալ աւելի առողջ պիտի ըլլային այսօր, ու պիտի ըլլան վաղը, եթէ արձակագրութիւնը, — Ռուբէն Տէր Մինասեանէն ու Մալխասէն մինչեւ Շահնուր եւ Սիմոն Վրացեան, մինչեւ Մարկ. Նշանեան ու Ա. Ծառուկեան, ստանայ իր արժանաւոր տեղը:

■

ՓՕԼ ՔԼՕՏԷԼ

Փօլ Քլօտէլ ֆրանսացի հանրածանօթ բանաստեղծներէն մէկն է (1868 – 1955): Իր բանաստեղծական գործին առընթեր՝ ունի նաեւ թատերական կարեւոր արտադրութիւն մը, ի միջի այլոց՝ «Բաժանում միջօրէի» (1906), «Պատանդը» (1911): 1900-ին հրատարակած է «Արեւելքի ճանաչումը», ուր իր քերթողական աշխարհը կը պարզէ, եւ 1910-ին՝ «Հինգ մեծ ներբողները»: Ներբողները գրքէ ամբողջութեամբ՝ Չինաստանի մէջ գրուած են, ուր Քլօտէլ կը գտնուէր այդ տարիներուն դիւանագէտի պաշտօնով: Հոս կու տանք թարգմանաբար Հինգերորդ Ներբողի սկիզբը: Հոս, ինչպէս Քլօտէլի միւս գործերուն մէջ՝ քրիստոնէութիւնը ներշնչումի աղբիւր մըն է, խօսքին կռուանը:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՆԵՐԲՈՂ

ՓԱԿ ՏՈՒՆԸ

Նիւթ

Բանաստեղծը կը մեղադրուի իր արուեստի փակ հանդամանքին եւ զինք չըրջապատող մարդոց հանդէպ իր անտարբերութեան համար —: Եւ բանաստեղծին կինը կը պատասխանէ. — գիտեմ որ փակումը անհրաժեշտ է իրեն. ժամանակը եկաւ այլեւս իրեն համար, իր ամբողջ կեանքը ներամփոփ կարգելու. եւ ինձմով՝ հասած է այդ ներամփոփման —: Եւ բանաստեղծը կը պատասխանէ. — իմ ողորմութիւնս է օգտակար ըլլալ եւ հաւատարիմ՝ պարտականութեանս: Իմ առաջին պարտականութիւնս է Աստուած, եւ այս առաջին գործը զոր տուաւ ինծի՝ իր մէջ ամէն ինչ հաւաքել է: Փակ տան հայեցողութիւնը, ուր ամէն ինչ դէպի ներս դարձած է, եւ իրերուն իւրաքանչիւրը դէպի միւսները, Աստուծոյ կարգին համաձայն: Իմ ողորմութիւնս աշխարհի չափերուն կը հասնի. տիեզերքացեալ է ան, կը պարագրկէ համայնութիւնը եւ համայնութիւնը անհրաժեշտ է իրեն: Կարենալ պարփակելու համար, բանաստեղծը ի՛նքը պէտք է ըլլայ փակ, Տիեզերքին հանգոյն զոր Աստուած ստեղծեց անպարտ եւ կատարուած: Գիտցէ՛ք փակ ըլլալ ինծի պէս: Լոյսը ներսն է եւ աղջամուղջը՝ դուրսը: Ցիշատակը այն փակ եկեղեցւոյ ուր բանաստեղծը զԱստուած գտաւ: Հոգին փակ եւ գլխաւոր չորս Առաքինութիւններուն կողմէ պահպանուած: Ողջոյն նոր դարուն որուն հանդէպ պարտական եմ, անծանօթ ու վայրենական անապատ մը չենք բնակիր, այլ գոց տաղաւար մը ուր ամէն ինչ կ'եղբայրակցի մեզի: Ողջոյն մեռելներուն, որոնցմէ բաժնուած չենք, եւ որոնք չեն դադրիր մեզի հետ իրենց ղրացնութենէն:

×

Բանաստեղծ, կը դաւես մեզի: Խօսնա՛կ, ո՞ր ակէն կը հանես այս խօսքը զոր յանձնեցինք քեզի:

Ահա՛ թշնամւոյն դասերուն մէջ կը մտնես: Ահա՛ բնութեան սկսար նմանիլ, եւ քու լեզուդ նոյնքան անշուշաղիր մեզի, որքան՝ բլուրները:

Կը պատուիրէինք որ հոգւովդ լրացընես այս բաները հոս, որոնք չեն եկած իրենց լրումին:

Չի պատահիր ինչ որ պէտք էր: Բերկրանք կամ տառապանք՝ ո՛չ մէկը զանոնք մինչեւ ծայրը:

Դո՛ւն, պատմէ՛ մեզի պատմութիւնը, դղրդացո՛ւր բեմը կատարեալ կատակերգութեան ցնցումով:

Արդեօք կը դաւե՞ս մեր դատին: Խօսքը դէմ մերն է: Եւ դո՛ւն, ատո՞ր համար մենք Լիկէոնի քու եռամսեաներդ վճարեցինք,

Որպէսզի քու խազմզումներովդ՝ դուն աճեցնես մեր չհասկցած բաներուն քանակութի՞ւնը:

Պաշտպանէ՛ դատը, դուն որ մեր Թըղթածրարը քու ձեռքիդ մէջ կը պահես: Գոհունակներո՞ւն մաս կը կազմես դուն: Արդեօք մարդ արարածին վերապահուած բաժինը լա՞ւ է: Քու տեղդ՝ ո՞վ պիտի վերցնէ ուրարը, ո՞վ պիտի կատարէ մեր նզովանքին պաշտօնը:

Բայց մեզի կ'ըսուի որ դուն ամուսնացեր ես, պարարտացեր ես, որ քու ժողովուրդէդ հեռացեր ես որքան որ կը թոյլատրէ երկրագունդը, ամբողջովին անհող,

Որ ազնուազարմ մէկու մը պէս կ'ապրիս մի՛ս մինակդ հաստ պատերով քառակուսի մեծ տանդ մէջ:

Եւ այդտեղ, Թուղթին չլացուցիչ սպիտակէն (Եղիսեան կղզիները շրջափակող երկնային անբրոսիային հանգոյն)

Բաժնուած ձեռքերը քու անտեսանելի Մուսաներուդ կը միացնես իրարու, հողինէն ծնած (մարդկային ո՛չ մէկ բերնէ մինչեւ այսօր չարտաբերուած) զուտ խօսքի տօնակատար դուն այսօր:

Լեզուն է ա՞ռն միոջ, թէ կեղանւո՞յ: Որովհետեւ անճանաչելի կը դառնան քեզմով այդ բաները զորս բերինք քեզի:

Այլ կը շրջադարձես եւ ամէն ինչ կ'ընես խառնաշփոթ քու խուլ տաղերուդ մակընթացութեամբ, ամէն ինչ ետ կ'առնես, կը դարձնես եւ կը տանիս քեզի հետ քայլովդ յաղթերգական, բերկրանքըն ու տառապանքը միախառն, քու ծիծաղիդ վերադարձող ապստամբին եւ խըստապահանջ մագլցումին մէջ:

— Եւ բանաստեղծին պահապան կինը կը պատասխանէ — Աստուած կարգեց զիս իր պահապանը,

Որպէսզի իւրաքանչիւրին վերադարձընէ իր պարտքը,

Առն՝ այրը, կնոջ՝ ինչ որ ժառանգած է կնոջմէ,

Եւ Աստուծոյ միայն ինչ որ ստացաւ Աստուծմէ միայն, որ է՝ աղօթքի եւ խօսքի հոգի մը:

Ինչ որ փակումն է վանականին, իրեն համար այն սուրբ խորհուրդն է որ մեզ երկուքս դարձուց մէկ մարմին:

Մեր տան գերանը չէ շինուած մայրիի փայտէ, մեր սենեակին տախտակամածը չէ շինուած կիպարիսէ,

Բայց ճաշակէ, կողակիցս, ստուերը օրհնուած բնակութեան հաստ պատերուն միջեւ որոնք մեզ կը պատսպարեն օդէն արտաքին եւ ցուրտէն:

Շահդ դուրսերը չէ՛, այլ քու մէջդ, հոն ուր չկար ո՛չ մէկ առարկայ,

Լաւ՛, իբրեւ կեանք մը բաժանման ենթակայ, մեր երբեակ սրտին բարախիլը:

Ահա՛ աղատ չես այլեւս, ուրիշներու բաշխեցիր լուրը քու կեանքիդ,

Անյեղլի օրէնքին կ'ենթարկուիս աստղծոյ մը նման

Անբաժանելի, որմէ հեռու կեանք չկայ:

Ըսէ՛. կա՞յ սրտիս մէջ սեւեռում մը այլ քեզմէ դուրս:

Ահա՛ այլեւս չես լքուած բախտին, կազմաւորուած՝ մարդոց միջեւ եւ այլեւս անկախ՝ միւսներէն,

Ահա՛ քու պարտքդ այլեւս դէպի դուրս չփնտռես, քու օրէնքդ քու մէջդ կը կրես,

Ո՛չ թէ միայն քու թեւերունը, ո՛չ թէ միայն քու մաքինը, այլ իմ հոգւոյն՝ քու հոգւոյդ անյեղլի օրէնքը:

Այն կինը միայն անհրաժեշտ՝ որուն համար դո՛ւն անհրաժեշտ: Քու ինչո՞ւդ պէտք աղօտ մարդիկը մեր շուրջ:

Ի՞նչ ունիս դուն ստանալիք անոնցմէ: Եւ ի՞նչ պիտի ունենար տալիք ան, որ դեռ խնդրելիք ունի:

Տարիքը հասաւ, բաւ է՝ թափառեցար, մնանք միասին Իմաստութեան հետ:

Ինչպէ՞ս պիտի Ան հասկցուէր այն հին ամուրիներուն հետ, որոնց մօտ ամէն ինչ՝ բացխփիկ:

Սիրտն իրենց դէպի դուրս, բայց մերը դէպի ներս Աստուծոյ ուղղութեամբ,

Կամքն Անոր մեզի յանձնուեցաւ, ինչպէս երախայ մը պիտի յանձնուէր, բնակինք միասին Խօսքին հետ:

Խօսքդ տուիր դուն: Ցարդէ զայն որ-

●▶

Fonds A.R.A.M

պէսզի յարգէ քեզ, եւ մի՛ երբեք զայն անուրգի հանելու, ինչպէս հին զգեստ որ կը ծախուի Քանանացիին

– Եւ բանաստեղծը կը պատասխանէ․ – ես բանաստեղծ չեմ,

Իմ հոգս չէ երբեք ձեզ խնդացնել, կամ ձեր լացը չարժել, թէ կը սիրէք խօսքս կամ ոչ՝ հոգս չէ, ձեզմէ ո՛չ մէկ գովք, ո՛չ մէկ պարսաւ աղաւաղէ պիտի անոր համեստութիւնը,

Գիտեմ որ հոս եմ Աստուծոյ հետ, եւ ամէն առտու աչքերս կը բանամ դրախտին մէջ վերստին:

Էր երբեմն ճանչցայ չարչարանքը սիրելու, մէկ բան մնաց ատկէ՝ համբերութեան եւ ցանկութեան չարչարանքը

Աստուած ճանչնալու միասեւեռ, ճշմարտութիւնն իւրացնելու մտամփոփ, իւրացնելու ամէն մէկ բան որ միւս բոլոր բաներն է ինքն իր մէջ, զայն վերըստեղծելով իմ մտքիս մէջ իր բանական անունով:

Ան որ մեծ աղմուկ կը հանէ՝ լսելի կ'ըլլայ, բայց մտածող միտքը վկաներ չունի:

Եւ չատ տակնուվրայ ընելը չէ ծառայեր, այլ երկրաչափութեան մէջ յառաջացող մարդուն միտքը կը նմանի իւղէ գետակի մը անձայն յառաջընթացին:

Ես ձեզմէ ոչինչ ունիմ, դուք պիտի գիտնաք թէ ի՛նչ ունիք ընելիք ինծի հետ,

Ինչպէս երկնաքարը ձիթապտուղին, եւ ինչպէս ամենակարծր արմատէն՝ քիմիագէտը գիտէ ջոկել ալքոլիդը:

Ո՛հ, արձակուրդի առաջին օրը արթնցող երախային բերկրանքը, երբ կը լսէ թէ քովի սենեակէն կը կանչեն զինք եղբայրներն ու հարազատներ աղաղակով,

Ո՛վ հծծիւնը սիրահարին, որ Թեւերուն մէջ կը ստանայ սիրեցեալին մարմինն անսանձական զուպարէն ետք երկար,

Ի՞նչ են ասոնք, երբ կոզքը գրքին աստուածային այս ուժին՝ մտքին որ աչքերը կը բանայ,

Որ իր օրը նոր պիտի վերսկսի, եւ կը տեսնէ ամէն բան իր տեղը ճանաչողութեան վիթխարի արհեստանոցին մէջ,

Տիեզերքը այդ խոշոր արեւուն տակ, բանուորը խելքին թէպէտ տեսանելի, եւ բոլոր երկնից կառուցումը, բաւարար աստղով մը լուսաւորուած:

Ի՞նչ կը ներկայացնէ ինծի համար ձեր մարդկային փառքը, եւ այն արդար դափնին, որով կը պատէք դուք քունքերը աշխարհակալներու եւ Կեսարներու, երկրադունդը միացնողներուն:

Իմ ցանկութիւնս է Աստուծոյ երկիրը ընել միահաւաք։Ինչպէս Քրիստափոր Գոլոմպոսը երբ առագաստը պարզեց,

Իր միտքը չէր նոր երկիր մը գտնել,

Այլ այդ իմաստալից սրտին մէջ սահմանին եւ չափուած գունդին կիրքն էր՝ կատարելագործել յաւիտենական հորիզոնը:

Աստուծոյ խօսքը Ան է որուն մէջ Աստուած դարձուց ինքզինք մարդուն տրւչելի:

Ստեղծեալ խօսքը այն է որուն մէջ բոլոր ստեղծեալները դարձան մարդուն տրւչելի:

Ո՛հ Աստուած իմ, Դուք որ ըրիք բոլոր ինչերը տրւչելի, յօժարեցէք ինծի ցանկութիւն մը որ հաւասարի Ձեր ողորմութեան:

Որպէսզի իմ կարգիս անոնց որոնք կըրնան ստանալ զայն՝ տա՛մ ինձմէ այն որ տրուեցաւ ինծի:

Ո՛հ կէտ բոլորաբնակ իմ չուրջ, ուր կը յարմարին անբաժանելի վախճաննեբը․ անպառակտելի տիեզերք․ ո՛հ աշխարհ անսպառ ու փակ:

Սուրբ Պետրոսին տեսիլքն է, երբ հըրեշտակը ցոյց տուաւ իրեն կտաւին մէջ հաւաքուած՝ արարչութեան բոլոր պըտուղներն ու անասունները, որպէսզի բստ հաճոյից օգտագործէ զանոնք:

Եւ ես ալ, բոլոր կերպարանները ըընութեան տրուած են ինծի, ոչ թէ որսի կենդանիներու պէս, ոչ թէ փետելիք մսի պէս,

Այլ որպէսզի զանոնք հաւաքեմ մտքիս մէջ, ամէն մէկէն օգտուելով միւս բոլորը հասկնալու համար,

Կենդանի արարածի միջոցաւ լաւ եւս քան միացուած պղինձի եւ ապակիի:

(Այսպէս՝ քիմիագէտը, որ առանց տաբակոյսի իր սպիտակ փայտէ սեղանին վրայ կը փորձէ ինչ որ գիսաւորներուն մէջ պիտի յաջողցնէ):

Ո՛հ ստուգութիւնը, ծաւալումը իմ կալուածիս․ ո՛հ տիեզերք սիրելի իմ ճաՆաչող ձեռքերուս միջեւ․ ո՛հ հայեցումը կատարեալ թւին, որմէ ոչինչ կարելի է գեղչել, որուն ոչինչ՝ աւելցնել:

Ո՛հ Աստուած, ոչի՛նչ որ ունենար գոյութիւն եթէ ոչ Ձեր կատարելութեան պատկերին միջոցաւ:

Արդեօք Ձեր արարածներէն որեւէ մէկը կը կրնա՞ր խոյս տալ Ձեզմէ․ այլ զանոնք կը պահէք արգելափակ նոյնքան խիստ կանոններով որքան ապաշխարող սրտի մը կանոնները, եւ անապատականի օրէնքով:

Եւ դուք որ մեր մազերուն հաշիւը գիտէք, արդեօք պիտի անգիտանայի՞ք ձեր աստղերուն հաշիւը:

Տարածութիւնը բովանդակ ձեր երկրաչափութեան հիմքերովն է առլցուն, գըրաւուած է լուսացնցուղ հաշիւով մը, յայտնութենական հաշուակալութիւններուն համանման:

Ամէն մէկ աստղ ուղենիշ՝ իր տեղը գետեղած էք, այն ոսկեճամուկ լամպարներուն նման, որոնք ձեր գամբանը կը պահեն յերուսաղէմ:

Եւ ես կը տեսնեմ ձեր բոլոր աստղերը՝ կը հսկեն, նման Տասը Իմաստուն Կոյսերուն, որոնց իւղը չի պակսիր:

Հիմա կրնամ գոչել, ձեր Լուկրեցիոսէն ալ ուժով․ չկա՛ք այլեւս, օ՛ ցայգային սարսափներ:

Կամ լաւ եւս՝ ինչպէս ձեր սուրբն Մարգարէն․ եւ ցայգն է հրճուանք իմ, ի վայելս իմ:

Ուրախացի՛ր, հոգիս, այս նեկտարեան տաղերուն մէջ:

Ձեզմէ վախ չունիմ, օ՛ երկնային մեծ արարածներ: Գիտեմ թէ ես եմ ձեզ անհրաժեշտ, եւ կանգնած եմ նաւուղիղին պէս ձեր խաչաձեւուող կրակներուն միջեւ,

Եւ ձեր աչքերուն կը խնդամ ինչպէս Ադամը՝ ընտանի անասուններուն:

Դուն, իմ քնքոյշ աստղիկս ձեռքերուս մատներուն միջեւ ինչպէս գարինջ խընձորը

Ո՛չ մէկ բան որ միւսներուն չըլլար անհրաժեշտ:

Եւ բոլորդ իմ սեփականութիւնս էք, ինչպէս տէրը դրամատան որ Փարիզի իր գրասենեակէն՝ հնչուն դրամի կը վերածէ իր գրչագրութիւնները Սենեգամբիի խէժերուն վերաբերեալ,

Եւ հակարջային հանքի յատակին վրայ հանածոյի թափուածքին, Պոմոտուի մարգըրիտին, եւ Մոնկոլական բուրդի հսկայ կոյտին վերաբերեալ:

Աստուած իմ, որ գիս քերիք աշխարհի այս ծայրամասերը, ուր հողերը ուրիշ բան չեն եթէ ոչ քիչ մը աւազ այլեւս, ուր ձեր չինած երկինքը չի խուսափիր երբեք աչքերէս,

Մի՛ թոյլատրէք որ այս խուժդուժ ագլին մէջ, որուն լեզուն իմացութեանս չի պատկիր,

Ցիչողութիւնը կորսնցնեմ եղբայրներուս, որոնք մարդիկն են բոլոր, իմ կընոջս, իմ զաւկիս համանման:

Եթէ աստղաբաշխը, տրոփուն սրտով, գիշերներ ամբողջ հասարակածային ուղղութեան վրայ կը մնայ սեւեռեալ,

Հրատի դէմքը ուշի ուշով կը դիտէ նոյնքան սրտաճմլիկ հետաքրքրութեամբ որքան պչրասէր կինը որ իր հայելին կ'ուսումնասիրէ,

Արդեօք ամէնէն չատ հոչակ վայելող աստղէն որքա՜ն աւելի պէտք է չարժեր ինծի համար

Ձեր ամէնէն խոնարհ երախան, զոր ըրիք ձեր պատկերին համաձայն:

Ողորմութիւնը թոյլ ընծան չէ բանի մը աւելորդ, կիրք մըն է գիտութեան պէս,

Ցայտնագործութիւն մըն է ձեր դէմքին գիտութեան պէս, խորը այս սրտին՝ զոր դուք չինեցիք:

Եթէ ձեր բոլոր աստղերը անհրաժեշտ են ինծի, որքա՛ն աւելի՝ իմ բոլոր եղբայրներս:

Ձտուիք ինծի պաշտօն՝ աղքատները կերակրելու, հիւանդները բժշկելու,

Հացը կիսելու: Տուիք ինծի խօսքը, որ աւելի լման կ'ընդունուի քան հացն ու ջուրը, եւ հոգին՝ որ հոգւոյն մէջ կը հալի:

Թողէ՛ք որ արտադրեմ զայն, սրտիս լաւագոյն նիւթերէնով կազմուած, ինչպէս հունձք մը որ կ'աճի ամէն կողմէ, միայն թէ հող ըլլայ (հասկեր մինչեւ ճամբուն մէջտեղը),

Եւ ինչպէս ծառը սուրբ անգիտութեամբ, որ փառք կամ չահ չ'ակնկալեր իր պտուղներուն փոխարէն, այլ կու տայ ինչ որ ունի:

Թէ մարդերը զայն կողոպտեն, կամ երկնքի թռչունները, լա՛ւ է այդպէս:

Եւ իւրաքանչիւրը կու տայ ինչ որ ունի․ մէկը հայ կու տայ, միւսը՝ հացին սերմը:

Թողէ՛ք որ մարդոց միջեւ ըլլամ ինչպէս մէկը առանց դէմքի, եւ իմ

Խօսքս անոնց վրայ առանց ո՛չ մէկ ձայնի, ինչպէս լռութեան սերմնացան, ինչպէս աղջամուղջի սերմնացան, ինչպէս եկեղեցիներու սերմնացան,

Ինչպէս Աստուծոյ չափին սերմնացան:

Ինչպէս պզտիկ հատիկը, որուն մասին չես գիտեր թէ ի՛նչ է,

Ջոր կը յանձնես պարարտ հողին, եւ կը տեսնես որ այդ հողէն կը քաղէ իր բոլոր ուժերը ու կ'արտադրէ տեսակարար բոյս մը

Լման, իր արմատներով, իր ամէն ինչով,

Այսպէս՝ բա՛ռը մտքին մէջ: Խօսէ՛, նայիմ, օ՛ անչունչ հողդ, մատներուս մէջ:

Թողէ՛ք որ ըլլամ ինչպէս առանձնութեան սերմնացան, եւ իմ խօսքս լռողը

Տուն վերադառնայ մտահոգ եւ ծանրաբեռն:

Ինչպէ՞ս կրնայ Աստուած քու սրտիդ մէջ մտնել, եթէ չկայ հոն տեղ,

Եթէ ընակութիւն չպատրաստես հոն իրեն: Ո՛չ մէկ Աստուած քեզի առանց եկեղեցւոյ չնչքին, եւ ամէն կեանք կը սկսի բջիջէն:

Կամ ո՞վ հեղուկը թանկագին պիտի լեցնէր ճաթած անօթէն ներս:

Ո՛հ Աստուած իմ, այդ խաւարը կը յիչեմ, որուն մէջ դէմ դիմաց էինք երկուքս, Մայր Աստուածածնի Տաճարը, ձմրան այդ մութ յետմիջօրէները,

Ես ամբողջովին առանձին, ամէնէն վարը, քանհինգ սանթիմնոց մոմ մը ձեռքս, պրոնզէ մեծ Քրիստոսին դէմքը լուսավառող:

Մարդիկ բոլոր մեր դէմն էին այդ ատեն, եւ ոչինչ կը պատասխանէի․ գիտութիւն, բանականութիւն:

Իմ մէջս կար հաւատքը միայն, եւ ձեզ կը դիտէի լռելեայն, ինչպէս մարդ մը իր բարեկամը կը նախընտրէ:

Ձեզի հետ ես ալ ձեր գամբանը էի

Այսօր ո՞ւր են այդ հզօրները որ ... նակոխ կ'ընէին մեզ: Ցիր ու ցան, ... րուս տակ, քանի մը լպիրշ դիմակ ... միայն այսօր:

Տեղէս չշարժեցայ եւ ձեր գերեզման ... սահմանները դարձան սահմանները ... վերքի:

Մէկու մը նման որ իր մոմը կը ծախէ ... ամբողջ թափօրի մը կու տայ ծնունդ ... սաւոր,

Ահա՛ չորս լուսանոց պատրոյգը ձեռք ... ծնունդ տուի չուրջս բոլոր աստղերու ... լուսաւոր, անմար պահակներ ձեր ներկա ... յութեան չուրջ:

Մեր տան գերանը չէ շինուած մայր ... փայտէ, մեր սենեակին տախտակամած ... չէ շինուած կիպարիսէ,

Եւ խուցը ուր կ'ընդունինք Տէրը ... մէջ կ'աճի լռութեամբ քան Սողոմոնի ... ճարը, որ կառուցուեցաւ առանց ո՛չ մէ ... ձայնի տապարէն ու մուրճէն:

Լսէ՛ Աւետարանը, որ խորհուրդ կու ... քեզի փակել սենեակիդ դուռը:

Որովհետեւ խաւարը դուրսն է, իսկ ... լոյսը՝ ներքին:

Թէ կրնաս տեսնել՝ արեւուն միջոցաւ ... թէ կրնաս ճանչնալ՝ քու մէջդ Աստուծոյ ... միջոցաւ է:

Ամբողջ արարչութիւնը տապանին մէ ... մտցո՛ւր, ինչպէս այն հին Նոյը, առան ... այդ ամրափակ բնակարանին մէջ, ուր ... հայրը

Երբ անպէտը իր դուռը կը բախէ երկ ... հացիկ խնդրելով

Կը պատասխանէ անոր թէ կը հանգչի ... ինք իր զաւակներուն հետ, խորունկ ... խուլ:

Թարգմանութիւն՝ Մ. Ն.

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ ԿԱՄ՝ ԽՈՐՀՐԴԱՆՇԱՆՆԵՐՈՒ ԼԵԶՈՒՆ

(Շար․ Ա․ էջէն)

կը առաջնոյ գրել, ինչպէս կ'ընէ արդէն բանաստեղծը (էջ՝ 120):

Գրքին վեցերորդ բաժինն է Ազապատանքի բուրվառներ, ուր բանաստեղծին սէրերը եւ սրտին մօտիկ բաները կը դըտնենք, որպէս անբաժան մասը կեանքին: Ըստ բանաստեղծին, այս անիմաստ աշխարհին մէջ միայն սէրը կրնայ հրաշք գործել, մարդս տանելով հոն ուր «ծառը ծառին / լեռը լերան չէ հասեր»: Բանաստեղծին սիրած, կապուած բաներէն է նաեւ անցեալը, որ կը կրէ յիչողութեան ծանրութիւնը եւ մարդկութեան պատմութիւնը:

Վերջին բաժինը կը կոչուի Ծառն ու ծիծառն հոգիիս, ուր նոր տարիի, նոր յոյսերու եւ երազներու ընդմէջէն կը յանգի այն եզրակացութեան, թէ ինչքան կարելի է չատ ապրում, խինդ ու սէր պէտք է իւրացնել, կեանքին լաւը միայն առնել, «չարը լոյսով մկրտել», երջանիկ երկվայրկեանները ունեցնելով օր ընել (էջ՝ 201):

Այս հատորէն ելած եզրակացութիւնը, ըստ իս, հետեւեալն է․– Կեանքը կը սկսի ոչինչէն ու կը դիմէ դէպի ոչինչ: Այս երկու զերոներուն միջեւ գտնուող ժամանակամիջոցին սակայն, անհատը կ'ապրի իրեն տրուած կեանքը, կը զարգանայ, կը զօրանայ, կը լեցնէ այդ կեանքը սէրերով եւ երջանկութեամբ, կ'իմաստաւորէ զայն՝ իր գիտութեամբ, կ'արժեւորէ զայն՝ իր պայքարներով ու յաղթանակներով: Արդէն, կեանքին իմաստը պայքարն է, որ պէտք է յանգի յաղթանակի: Այս պատճառաւ է նաեւ գրքին անունը՝ Դիւցազնահանդէս: Սակայն այդ պայքարն ու յաղթանակը պէտք է որ հաւաքական ըլլան: Պայքարող դիւցազնը անհրաժեշտօրէն պէտք է զգայ իր կոնակին՝ ժողովուրդի սրտին տրոփիւնը, որպէսզի յաղթէ եւ իր յաղթանակը վերածուի հաւաքական յաղթանակի մը: Հաւաքական պայքար՝ հաւաքական յաղթանակի համար: Ահա, այս է բանաստեղծին պատգամը՝ այս գրքին մէջ:

Կը տեսնենք թէ տիեզերական երեւոյթներու ճանաչողութեան նման ընդհանրական նիւթէ մը մեկնելով, Խրախունի կը յանգի եզրակացութեան մը, որ խորապէս ազգային է իր բնոյթով: Եւ ասի... զարմանալի չէ, քանի որ Խրախունի, Զահրատի նման, նաեւ բոլոր մեծ գրող... ներուն նման, վերազանցապէս ազգայի... բանաստեղծ մըն է, մնալով հանդերձ ... աժամանակ՝ համամարդկային: Խորհըր... դանշաններ օգտագործելու իր թէքնի... կարելիութիւն կու տայ իրեն բազմիմա... տութիւն ստեղծելու եւ հետեւաբար գի... րութեամբ անցնելու համամարդկայի... լարէն դէպի ազգայինը, ինչ որ չատ ... տուած կերպով կ'երեւի իր բոլոր հատոր... ներուն մէջ:

Ներկայ յօդուածին մէջ, ես գիտակցա... բար վերլուծումս սահմանափակեցի, ... նալով Դիւցազնահանդէսի առաւելապ... բովանդակութեան մակարդակին, քան... որ ներկայ յօդուածը յղուած է ընթերցո... ղանդուածներու, եւ ոչ թէ՝ մասնագէտ... ներու: Այլապէս, Խրախունիի գրողակա... թէքնիքի մանրամասն եւ խոր ուսում... նասիրութիւնը չափազանց հետաքրքրա... կան է եւ ի յայտ կը բերէ այն արուեստ... որով բանաստեղծը կը խմորէ, կը կե... պաւորէ իր բառերը, կը դասաւորէ զա... նոնք՝ որոշ սկզբունքներու համաձայ... երբեմն նոր հասկացողութիւններ ... ստեղծէ, կ'օտագործէ լեզուին անհամ... կարելիութիւնները եւ կը սպառէ զանոն... կը ստեղծէ ներքին կշոյթ եւ երաժշտա... կանութիւն, մէկ խօսքով՝ իր կամք... կ'ենթարկէ լեզուն, երբեմն ալ կը սա... ւի, կը քչուի լեզուի բռնակալութենէն:

Մե՛ծ մըն է Խրախունի, Զահրատի ն... ման, որ իր անուրանալի ազդեցութի... նը գործեց յետ – եղեռնեան հայ բանա... ստեղծութեան ընդհանուր գնացքին վրայ... անկլինադարձի մը առաջնորդելով զայ... նոր ու արդիական ձեւերով անոր տալ... համամարդկային հնչեղութիւն, պահել... սակայն անոր ազգային խորքը, որ ... ուած կը մնայ իմաստներու ծովի մը ... տակին: Կը բաւէ հասկնալ խորհրդանշա... ներու լեզուն՝ բռնելու եւ դէպի երես ... բելու համար զայն:

ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱԵԱՆ – ՓԱՆՈՍ...

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: Nº 55935

Fonds A.R.A.M

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
4
MARDI
4 MARS
1986
LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.174 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.174

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԻԹԵՐԱՆ· -

ԱՅԼԵՒՍ ՊԻՏԻ ՉԽՕՍԻ ՄԻՆՉԵՒ ՄԱՐՏ 16

ԱՆԿԷ ԵՏՔ, ԻՆՉ ԱԼ ԸԼԼԱՅ, ՆԱԽԱԳԱՀ ԿԸ ՄՆԱՅ ԲԱՅՑ ՈՉ՝ ԶԵՂՉՈՒԱԾ ԻՐԱՒԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

Ընդհանրապէս բոլորը համաձայն են նկատելու համար, որ այս ընտրապայքարը անհամ ու տափակ է եւ ոչ ոք, ոչ իսկ Նախագահը կը յաջողի որոշ եռանդ մը տալ եւ առնուազն հետաքրքրական դարձնել զայն: Ինչ կը վերաբերի քաղաքական պարագլուխներուն կամ փողոցներու հանրազգերուն, ամէն ինչ մասնագէտներու յանձնուած ըլլալով, որեւէ անհատականութիւն չէ մնացած: Մարքեթինկը կ'որոշէ թէ չապիկին թեւերը ոլորուած պիտի նկատուին, ի՞նչպէս պիտի շարժեն ձեռքերը, եւայլն, եւայլն: Ի վերջոյ քիչ կը մնայ բոլորն ալ նմանին «մեքենական պուպրիկներու» եթէ ոչ՝ ռոպոներու:

Ասոնցմէ վեր՝ կայ Նախագահ Միթերան, որուն նոր եւոյթ մը ունենալու որոշումը անտեղի կերպով իրար անցուցած է ընդդիմութիւնը, որ պատասխանի իրաւունք պահանջած էր «Բարձր Հեղինակութենէն»: Անտեղի՝ վասնզի, լաւ է որ ընդդիմութեան «ծակ»եր չունենայ ընդդիմութիւնը եւ չմոռնայ որ նախորդները՝ Տը Կոլէն Ժիսքար չեն քաշուած եւոյթ ունենալէ եւ ոչ թէ ընտրապայքարի պաշտօնական բացումէն 24 ժամ առաջ, այլ՝ փակումէն 24 ժամ ետք, այսինքն երբ ոչ ոք այլեւս կրնայ պատասխանել կամ բան մը ըսել, քանի որ ընտրութիւնը յաջորդօրն է: «Բարձր Հեղինակութիւնը», սակայն, եթէ ոչ պատասխանի, հակազդեցութեան իրաւունք շնորհեց, թոյլ տալով որ ընդդիմութեան ներկայացուցիչները արտայայտուին լուրերու հաղորդումի ընթացքին:

Սկիզբէն, Միթերան ճշդեց թէ այլեւս պիտի չխօսի մինչեւ Մարտ 16: Շեշտեց թէ բնական է որ զօրավիգ կենայ մեծամասնութեան, որ լաւ գործ տեսած է, բայց կ'ընդունի ժողովուրդին վճիռը եւ նախարարապետը կ'ընտրէ ըստ այնմ: Կը նախընտրէ պաշտօնէն հրաժարիլ, քան՝ իրաւասութիւններէն, «զեղչով» Նախագահ մը պիտի չըլլայ: Անուղղակի պատասխանեց Շիրաքի, ըսելով թէ պայման չի դրուիր Հանրապետութեան Նախագահին: Կը զգուշացնէ ժողովուրդը, որովհետեւ եթէ ընդդիմադիրները գործի գլուխ գան, քաոսը անխուսափելի է: Մուրուզի (հարցազրոյցը վարող լրագրողը) կը փորձէ նեղը դնել եւ իբրեւ արդիւնքը իր եզրին, ինչպէս կ'ըսէ, երեք լուծում կը տեսնէ Մարտ 17-ին առաւօտը եւ կ'ուզէ որ Միթերան ըսէ թէ ո՞րը պիտի ընտրէ. - Մէկ՝ կը հրաւիրէ ամէնէն զօրաւոր հոսանքին ներկայացուցիչը, երկու՝ ան որ իր ճաշակին կը պատասխանէ, հուսկ քովը կը կանչէ Ֆապիուսն ու Ժոսփէնը: Միթերան կը կրկնէ թէ նախագահը կը նշանակէ ով որ ուզէ:

Ամէն պարագայի մէջ յստակ է որ պէտք է խուսափիլ խառնակութենէ եւ մանաւանդ վերադարձէ մը կուսակցութեանց Հանրապետութեան: Ի վերջոյ պէտք է կարելիութիւնը տալ, այսինքն՝ ժամանակ, ընկերվարականներուն որ կատարելագործեն, մաս - մաս իրենց քաղաքականութիւնը: Զգել որ օգտուին, ի վերջոյ, տոլարի անկումէն եւ քարիւղի գինին աժանալէն, երկու բաներ, որոնք այնքան դէշ հետեւանք ունեցան, երբ բարձր էին:

×

Ընտրապայքարի առընչութեամբ, յիշենք նաեւ Փոլաքի յայտագիրը Շաբաթ իրիկուն, որու ընթացքին կարգ մը միջամտողներու եւոյթները յատկանշական էին: Հոս ալ պարզ էր, որ հանրութիւնը, երիտասարդները յուսախաբ են: Բուն հարցերը չեն ծեծուիր: Աջ - ձախ, այս վճռական բաժանումն ալ սխալ է շատերուն համար: Հոն ալ՝ լաւ ու դէշ կայ, անդին ալ: Ազնուութիւնը, սիրտը, հանդուրժողութիւնը միայն ձախի մենաշնորհները չեն: Ամէն պարագայի մէջ, եթէ աջը կ'ուզէ ձայն կորսնցնել, թող շարունակէ հոս - հոն իբրեւ բանբեր ներկայացնել Մարիէլ Կուաշել, որ խնկապէս կը մարմնաւորէ ամէնէն հակակրելի աջը:

ՇՈՒԷՏ

ՄԵԾ ԴԵՄՈԿՐԱՏԻ ՄԸ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԻՆ ԴԷՄ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ՉԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԻՐ

Ուրբաթ իրիկուն, կէս գիշերուան մօտ, երբ կնոջը հետ շարժասրահէ մը դուրս կ'ելլէր, Շուէտիոյ Նախարարապետը՝ Օլոֆ Փալմէ կը սպաննուէր, մինչ կինը թեթեւօրէն կը վիրաւորուէր: Ցատկանըշական են նախ անձը, ապա՝ երկիրը: Այս իսկ պատճառով, ժողովուրդը շշմած է: Շուետացիին համար, ահաբեկչութիւնը կրնայ պատահիլ Իտալիա, Գերմանիա, Փիլիպպեան, այսինքն՝ ամէն տեղ, բայց երբեք՝ Շուէտ: Շուէտի նախարարապետը, տեսակ մը խորհրդանիշ է ընկերվարութեան, գաղափարաբանական ընկերվարութիւնը, ուր բարոյական եւ մարդկային արժէքները կը գերադասուին: Մեծ դեմոկրատ մը, երրորդ աշխարհի պաշտպան եւ ուխտաւոր մը ապագինման:

Ծնած 1927-ին, քաղքենի ընտանիքի մը մէջ, ինչ որ պատրուակ է իր հակառակորդներուն, որ զինքը որակեն «դասակարգի դաւաճան մը»:

Նախնական եւ երկրորդական ուսումներէ ետք իր երկրին մէջ, համալսարանական դասընթացքներու հետեւած է Միացեալ - Նահանգներու մէջ (քաղաքական եւ տնտեսական գիտութիւն): 1950-ին է որ անդամակցած է սոսիալ - դեմոկրատ կուսակցութեան եւ իր քաղաքական ասպարէզը սկսած է երեք տարի ետք: 1957-ին, Խորհրդարանի ամէնէն երիտասարդ երեսփոխանն է եւ կառավարութեան մէջ կը մտնէ 1963-ին: Այդ թուականէն սկըսեալ, կը ստանձնէ զանազան նախարարութիւններ մինչեւ 1969, երբ նախարարապետ կը դառնայ: Իրեն համար կ'ըսուէր թէ արտաքին քաղաքականութիւն մը տուած է Շուէտի, առաջին առթիւ բացէ ի բաց դէմ ըլլալով Վիէթնամի պատերազմին, ինչ որ որոշ չափով պիտի վատթարացնէր իր երկրին յարաբերութիւնները Միացեալ - Նահանգներու հետ: Վիէթնամի առթիւ է որ ըսած է. - «Սար - սափը միշտ սարսափ պիտի ըլլայ, ոճիրները միշտ՝ ոճիրներ, նոյնիսկ երբ կը գործուին յանուն մեծ սկզբունքներու եւ մեծ գաղափարաբանութեանց»: Հակառակ վայելած յարգանքին, երբեք չէ եղած «ազգին հայրը»: Ճկուն լեզու չէ գործածած, ի գին որոշ չափով ամբարտաւան նկատուելու: Իր օրով, շուետական սոսիալ - դեմոկրատ կուսակցութիւնը աւելի ձախ թեքում մը առած է, մասնաւորաբար երեք օրէնքներով, որոնք աշխատանքի պայմաններուն կը վերաբերին: Անապատի անցքէ մը ետք (երբ, 1976-ին քաղքենի կուսակցութիւնները վերջ դրին 44 տարուան ընկերվարութեան), 1982-ին, երբ Փալմէ վերադարձաւ իշխանութեան գլուխ աւելի գործնական եւ իրատես քաղաքականութիւն մը վարեց (որոշ չափով, ինչպէս Միթերան 1983-էն ետք, կասեցնելու համար երկու տարուան սխալներու հետեւանքները) եւ զարկ տուաւ անհատական ճարտարարուեստի զարգացման:

×

Երկուշաբթի առտու, քննութիւնը ոչինչ լուսաբանած էր: Եւ քանի որ մէկ հետք չկայ, կան բազմաթիւ հետքեր, որոնց կարգին «Կարմիր Ջոկատներուն» կամ Քիւրտերու կողքին, չի մոռցուիր ԱՍԱԼԱ-ն:

Քիւրտի հարցը աւելի կը յիշուի, անցեալ շաբթու ալ քիւրտ մը դատապարտըւած ըլլալով:

Ազգային ցնցում մը Շուէտի համար, բայց նաեւ մեծ յուզում աշխարհի մէջ, մինչեւ Մոսկուա, ուր Համագումարին նիստը ընդհատուած է, մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութեամբ յարգելու համար Փալմէի յիշատակը:

× Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի Մարտ 15-ին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ կառավարութիւնը օրինագիծ մը ներկայացուցած է, Փետրուար 28-ին, որու նպատակն է երեսուն տարի բանտարկութեան վերածել բոլոր մահապատիժները: Այս օրինագիծը հետեւանքը կը նկատուի խօզալի ընդդիմութեան ընդհ. ներումի մը (ծանօթ է, որ ներկայ Սահմանադրութիւնը ներման որեւէ հարց չընդունիր Պետութեան դէմ ոճիրներու համար): Ըստ մամուլի Անատոլու գործակալութեան, օրինագիծը կը նախատեսէ նաեւ ցկեանս բանտարկութիւնները իջեցնել 20 տարիի, հինգ տարուան բանտարկութիւնը՝ 2 տարի 3 օրուան: Ներկայիս 84 մահավճիռ Խորհրդարանի վաւերացման կը սպասեն եւ քանի մը հարիւր ուրիշներ վերաքննութեան դիմումի մէջ են: Մէկուկէս տարի է որեւէ մահավճիռ չէ գործադրուած:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կուսակցական 27-րդ համագումարին մէջ, քննադատութիւնները շարունակուեցան եւ կարգ մը պատգամաւորներ չվարանեցան ձաղկելէ Բրեժնեւի շրջանի որոշ ղեկավարներ: ՔԱ - Կէ - Պէ-ի նախագահը՝ Չեպրիկով յայտնած է թէ վերջերս աշխարհակալութեան գործակալներ եւ խորհրդային դաւադիրներ, որոնք կարեւոր գաղտնիքներ կը ծախէին օտար սպասարկութեանց, յայտնաբերուած են քանի մը նախարարութեանց մէջ: Խիստ, բայց արդար պատիժի արժանացած են: Չեպրիկով նաեւ «տեղը դրած է» անոնք՝ որոնք Արեւմուտքի մէջ կ'երազեն որոշ ճկունութիւն տեսնել Խորհրդային Միութեան մէջ, այլախոհներու նկատմամբ:

ԺՈՆ ՏԵՄԻԱՆԵՈՒԿ, մկրտուած՝ Իվան Սարսափելին, Թրեպլինքայի մէջ գործած իր ոճիրներուն համար Հրեաներուն դէմ, Թել - Ավիվ հասաւ, Միացեալ - Նահանգներու կողմէ յանձնուած ըլլալով Իսրայէլի: Ուկրայնացի դահիճը տասնեակ հազարաւոր Հրեաներ մորթելով եւ երկաթէ ձողերով կազի սենեակներ առաջնորդած է: Քանի մը վերապրողներ պիտի վկայեն դատավարութեան ատեն:

ՆԱՊԼՈՒԶԻ քաղաքապետին, չափաւոր պաղեստինցի, սպանութիւնը մեծ յուզում պատճառած է Մերձաւոր - Արեւելքի մէջ: Այս մահափորձին տէր կ'ըլլան պաղեստինեան երկու ծայրայեղ շարժումներ (Հապաշ եւ Ապու - Նիտալ), որոնք գոնէ մէկ կէտի վրայ համաձայնած են՝ Ջաֆէր - էլ - Մասրի դաւաճան մըն էր եւ եթէ բոլորը համոզած չեն, կ'ըսեն այս ծայրայեղները, փաստը կայ: Ո՞ւր է: Իսրայէլի վարչապետը ցաւ կը յայտնէ...:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 49-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» «ՏՈՐՊԵԴՕ» Մ· ՀԱՒԱՍԱՐ

Խորհրդային 49-րդ ախոյենութեան մըրցաշարքը սկսաւ Մարտ 1-ին եւ «Արարատ» մրցաշարք մտաւ յաջորդ օրը: Ստորեւ՝ երկօրեայ խաղերուն արդիւնքները. -

Դինամօ Մ· - Զէնիթ	3 - 4
Դինամօ Թ· - Դինամօ Կ·	1 - 1
Դնեպր - Շախտեօր	1 - 0
Չերնոմորեց - Մետալիստ	1 - 0
Սպարտակ - Ժալգիրիս	2 - 0
Տորպեդօ Ք· - Դինամօ Մինսկ	0 - 0
Նեֆթչի - Կայրաթ	0 - 1
Արարատ - Տորպեդօ Մ·	0 - 0

×

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Տէսինի մէջ, Կիրակի, Ռոն Ալփ լիկայի պատուոյ դասակարգի ախոյեան Հաշուոյն Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն - Տէսին 0-ի դէմ 2 կէտով յաղթեց Վալանսի Հայ Մարզականի:

ՃԱՏՐԱԿ

Լիւսէրնի մէջ (Զուիցերիա) ճատրակի միջազգային դաշնակցութիւնը յայտարարած է թէ Գասպարով - Գարբով փոխ - վրէժի հանդիպումը տեղի պիտի ունենայ Լոնտոն եւ Լենինգրատ:

Առաջին մասը (12 խաղ) պիտի սկսի Յուլիս 28-ին, ապա շարունակուի Լենինգրատ: Կարելի չէ եղած ամբողջ մրցումը Լոնտոն կատարել, թէեւ միջազգային դաշնակցութեան բանբերը մանրամասնութիւն չէ տուած այդ մասին, ճշդած է միայն որ թէ անգլիական Չէս Ֆետեբէյշընը եւ թէ խորհրդային դաշնակցութիւնը համաձայնած են այս ձեւով: Խաղը տասը շաբաթ կրնայ տեւել, մէկ շաբաթ ալ տեղափոխութեան համար: Լենինգրատ փոխադրութիւնը պիտի կատարուի Սեպտեմբերի սկիզբը: Խաղը պէտք է վերջանայ ամէնէն ուշը՝ Հոկտեմբեր 11-ին:

Fonds A.R.A.M

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԳՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ և ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ

(1870 - 1890)

Ա. Ա. ԽԱՌԱՏԵԱՆ

Երեւանի «պատմա - բանասիրական» հանդէսի այս շաբթուան ուսումնասիրութիւնը, կը ներկայացնենք արեւմտահայերէն, համառօտուած:

×

1860 - 1870-ական թուականներուն արեւմտահայ համայնքի մտաւոր զարգացման արդիւնք, մամուլ եւ հրապարակախօսութիւն ընդլայնեցին իրենց ազգային - հասարակական բովանդակութիւնը: Լուսաւորական - ժողովրդավար շարժումով տարածուած ազգային համախմբումի գաղափարը մամուլը կը դարձնէր դէպի արեւմտեան - Հայաստան, որու ընկերա-տնտեսական եւ հասարակական կեանքը մամուլի լուսաբանումներու հիմնական նիւթը կը դառնային: Ազգային - ազատագրական պայքարի գաղափարականը այս շրջանին կը դոնուէր հաստատուն գետնի վրայ եւ կենսական մղում կը ստանար բռնակալութեան տակ հեծող զանգուածներու կեցուածքէն:

Արեւմտահայ մամուլի զարգացումը որոշ չափով զուգահեռական է մամուլի օսմանեան գրաքննութեան յայտնումին ու հաստատման: Այդ գրաքննութիւնը նպատակ ունեցած է սրբագրել կայսրութեան հաստատութեան գաղափարը, եւ կասեցնել հպատակ ժողովուրդներու ազատագրական պայքարի գաղափարականին զարգացումը, ինչպէս նաեւ Թուրք ազատագրական - սահմանադրական շարժումը: Թանզիմաթի առաջին շրջանին Թուրք քաղաքագէտներ որոնք խիրացուցած էին եւրոպական օրէնսդրական նրբութիւնները, գրաքննութեան ձեւականօրէն ազատական բնոյթ տուին: 1880-ական թուականներու սկիզբին սակայն համիտեան գրաքննութիւնը մէկդի նետեց ձեւական ազատամտութիւնը ու վերածուեցաւ վայրագ, կանխարգելող համակարգի մը, որ գրեթէ անօրինակ էր գրաքննութիւններու պատմութեան մէջ:

Կայսրութեան մէջ մամուլի հետապնդումները աւելի խստացան, երբ «Նոր օսման»ներու հրատարակութիւնները Կըրէտէի դէպքերուն պատճառով քննադատեցին կառավարութիւնը: Գրաքննութիւնը սկսաւ ճնշել յատկապէս այն հայկական պարբերականները, որոնք ուղղակի կ'արձագանգէին ազգային իրադարձութիւններուն: Պատժական միջոցառումներ գործադրուեցան 1868-ի վերջին, երբ Ազգային Ժողով ու Պատրիարքարան կրաւորական մնացած էին: Անտէր մնացած ազգային գործերուն միջամտեց Ժողովուրդը, Պոլսոյ Խասգիւղի եւ Գումգաբուի Եկեղեցիներուն մէջ ցոյցեր ընելով պատրիարքին դէմ: Այս վերջինին ու իր կողմնակիցներու բողոքով ձերբակալուեցան «Մանզումէի էֆքեար»ի, «Փունջ»ի եւ «Ժամանակ»ի խմբագիրները՝ ժողովուրդը հրահրելու ամբաստանութեամբ: 1869 Յունուարին երկու ամսուան համար փակուեցաւ «Մանզումէի էֆքեար»ը: «Ծիածան» թերթը 1869 Փետրուարին քանի մը թղթակցութիւն հրատարակած էր արեւմտահայերու հարստահարութիւններուն մասին. անոր էջերուն մէջ ազգային - կրօնական կղեքումները կը ներկայացուէին տնտեսական բռնութիւններու հետ սերտ փոխ - յարաբերութեան մէջ: Իսկոյն խափանուեցաւ թերթը: Սակայն քանի որ եւրոպական թերթեր եւս հրատարակութիւններ ըրած էին հայ գաւառի վիճակին մասին, «Մասիս»ի մէջ պաշտօնական ազդ տրուեցաւ գաւառներու կացութեան մասին: Առաջին եւ միակ անգամն էր, որ տպագրական տեսչութիւնը պարզաբանում կուտար մամուլի հրապարակումներու մասին: Ազդին մէջ նկատելի էր ընդհարումներու նախաձեռնութեամբ հայ բնակչութիւնը կամ «վրանաբնակ Քիւրտ»երը ամբաստանելու միտումը: Ցետագային, որպէս կանոն, տպագրական տեսչութիւնը ճգնած է հերքել հայ մամուլի այս կարգի մերկացումները եւ զանոնք նկատել «խռովութիւն սերմանել»ու փորձեր:

1870-ական թուականներէն նկատելի է արեւմտահայ մամուլի հասարակական տեսադաշտի զգալի ընդլայնում մը: Թերթերը յաճախ դուրս գալով զուտ ազգային շրջանակէն կը քննադատէին Թուրքիոյ վարչական քայքայուած վիճակը, պաշտօնէութեան կամայականութիւններն ու բռնութիւնները արեւմտեան - Հայաստանի մէջ: Վարչական բարենորոգումներու տընչութեամբ օսմանեան պաշտօնէութիւնը խստօրէն քննադատած էր «Մանզումէի էֆքեար»: «Խնդիրք առ Նորին վսեմութիւն մեծ վեզիրն» յօդուածով Կ. Փանոսեան բացայայտած էր աւազակաբարոյ պաշտօնէութեան կողմէ Սեբաստիոյ Հայերուն կրած տառապանքները, իսկ անոր հետեւած յօդուածով մը պաշտօնական վերնախաւին բարոյական այլասերումն ու անրանութիւնը: Գրեթէ միաժամանակ տպագրական տեսչութիւնը ամիս մը դադրեցուց «Օրագիր»ը, կառավարութեան ներքին քաղաքականութիւնը քննադատելուն համար: Խափանուած թերթերու պաշտպանութիւնը ստանձնեց «Մամուլ»ը, որ «Տպագրական ազատութիւն» յօդուածով դատապարտեց մամուլի վրայ վարչական բռնացումները: Ագատականութեան դէմ մարտնչող Բ. Դուռը երեք ամիս պատժեց «Մամուլ»ի ազատամտութիւնը:

Պէտք է նշել որ արեւմտահայ հրապարակախօսները Թուրքիոյ մէջ սահմանադրութիւն հաստատելու հարցը արծարծած են Արեւմտեան Հայաստանի վարչական ու տնտեսական բարենորոգումներու տեսանկիւնէն: Մինչդեռ օսմանեան կառավարութեան համակարգի ազատականացման ձգտումը այս իմաստը չունէր ո'չ «Նոր օսման»ներու եւ ո'չ ալ Կ. Պոլսոյ եւրոպական հրատարակութիւններու հայեցութեան հետ, այլ իր խորքին մէջ ունէր ազգային, տնտեսական ու հանրային վիճակի բարւոքման գաղափարը: Գրաքննութիւնը ըմբռնած է արեւմտահայ մամուլի այս միտումները եւ հալածանքը սկսած այն ատեն, երբ Կ. Պոլսի Թրքական եւ եւրոպական հրատարակութիւններուն թոյլ կուտար քննել սահմանադրութեան հարցը: «Մասիս» այս առթիւ կը գրէր. «Նոյնիսկ Կ. Պոլիս այն բանը, որ տեղւոյս եւրոպական լրագիրք կը գրեն ու կը հրատարակեն, փորձով կը տեսնեմք, որ բնիկ լրագրաց ներելի չէ...»:

Արեւմտահայ գաւառներու հարստահարութեան թեման մամուլին մէջ աւելի յստակ տեղ գրաւեց 1872 Ապրիլէն, երբ Խրիմեան Բ. Դուռ ներկայացուցեր էր այս հարցին վերաբերեալ տեղեկագիրը: Մամուլը կ'օժանդակէր պատրիարքին ու այս կարգի հրատարակութիւններու որպէս հաւաստիք կը ներկայացուէր գրեթէ միշտ պատրիարքական Թագրիրները: Որով գրաքննութիւնը չէր կրնար մամուլը մեղադրել մտացածին լուրեր հաղորդելով. ու այս պարագային մէջ տպագրական տեսչութիւնը վարչական սանձարձակութիւններու դիմելէ ուրիշ ընելիք չէր ունենար: 1872 Նոյեմբերին «Մանզումէի էֆքեար»ի մէջ տպագրըւեցան Բաբերդի հայութեան նկատմամբ գայմագամին գործադրած բռնութիւններու փաստերը: Թերթը ամիս մը փակւեցաւ. ապա, երեք ամիս փակուեցաւ «Օրագիր»ը, իշխանութիւնները քննադատած ըլլալու յանցանքով: Տպագրական տեսչութեան նոր տնօրէն Մաճիտ պէյը հակառակորդ էր ազատական թոյլտուութիւններու: 1872- Նոյեմբեր - Դեկտեմբերին Կ. Պոլսոյ մէջ փակուեցան հինգ թերթեր: Եւրոպական թերթերը կը գրէին թէ մամուլի հալածանքը կը գրգռէ հասարակութեան հետաքրքրութիւնը եւ պատժուած թերթերը հանրածանօթ կը դառնան: Մինչդեռ, կ'եզրակացնէին անոնք, ուշադրութիւն չդարձնելու պարագային դատապարտելի նիւթը աննկատելի կը մնար:

Օսմանեան գրաքննութիւնը կը գերադասէր բռնի ուժը: 1873 Յունուարին երկու ամիս փակուեցաւ «Մամուլ»ը, չորս ամիս «Հայրենիք»ը՝ Բերայի հայկական գերեզմանատան կառավարութեան կողմէ սեփականացումը քննադատած ըլլալով: Յ. Պարոնեանի «Մեղու»ին 1873 տարուան 120-րդ թիւին մէջ հրատարակւեցաւ ծաղրանկար մը, ուր կը խարազանուէին պատրիարք Խրիմեանի հակառակորդներու մեքենայութիւնները: Տըպագրական տեսչութիւնը, սակայն, ծաղրանկարը մեկնաբանեց հակառակ իմաստով, այսինքն՝ «Մեղու»ն իբրեւ թէ ծաղրած էր պատրիարքը եւ մեղանչած բարոյականութեան դէմ: Թերթը երկու ամիս փակուեցաւ:

1878-ի սկիզբէն, հայ մամուլի նկատմամբ օսմանեան գրաքննութեան վերաբերումին մէջ կը նկատուի նոր գիծ. անհանդուրժողութիւն՝ յատկապէս հայ համայնքին վերաբերող լուսաբանումներուն համար: Խափանուեցան նաեւ «Նոր օսման»ներու հրատարակութիւնները. Մարտի վերջերը ձերբակալուեցան եւ աքսորուեցան օսմանեան ազատամիտ լրագրողներ: 1873-ին ստեղծուեցաւ մամուլի օրինագիծ կազմող յանձնաժողով մը, որուն մաս կը կազմէր նաեւ Գրիգոր Օտեան: Մամուլը հակասական լուրեր կուտար այս օրինագծի ազատամիտ կամ անհանդուրժող բնոյթին վերաբերեալ. յամենայնդէպս օրինագիծը չվաւերացւեցաւ. կառավարութիւնը վարչական բռնացումները գերադասած էր որեւէ իրաւական կարգաւորումէ: Մամուլի օրէնքին փոխարէն, կառավարութիւնը դըրօշմի տուրք մը հաստատեց իւրաքանչիւր պարբերականի համար, որ խորին դժգոհութիւն պատճառեց: Միջամտութիւններու շնորհիւ յետաձգուեցաւ անոր գործադրութիւնը եւ սկսաւ գանձուիլ միայն 1875 Մարտին: Պարբերականներու զգալի մէկ մասը ստիպուած էր դադրեցնել հրատարակութիւնը: 1875 - 1878, երեք տարուան ընթացքին դադրեցան երկու տասնեակի չափ հայերէն եւ հայատառ թրքերէն պարբերականներ: Դարավերջին, 1900-ական թուականներու [...] կիզբին Թուրքիոյ մէջ դրոշմի տուրք [...] վճարէին միայն հայ պարբերական[...]ը:

1870-ական թուականներու գրաքննա[...] կորագծի բարձրացումը կամ էջքը [...] մանէր Թուրքիոյ քաղաքական կեանք[...] մէջ կատարուող տեղաշարժերը: 187[...] 1876 լայն ծաւալ ստացաւ պալքան[...] ժողովուրդներու ազատագրական պ[...] քարը: Այս պայքարը վերելք կ'արձա[...] գրէր նաեւ կայսրութեան հպատակ [...] ժողովուրդներու մօտ, այս կարգին [...] արեւմտահայերու: Հայ մամուլը հա[...] կըրական տողեր կը հրատարակէր Պ[...] քաններու մէջ մարտնչող ապստամբնե[...] մասին, յաճախ զուգահեռներ գծե[...] հարստահարուող սլաւներու եւ արեւմ[...] տահայերու միջեւ: «Մասիս» նկատ[...] կուտար թէ, «Հայաստանի գաւառնե[...] եկած նամակներուն գրեթէ ընդօրինակ[...] թիւնն են հարստահարութեանց մասի[...] այն թղթակցութիւնները, որոնք կը ստա[...] ւին Պուլկարիայէն:

Տպագրական տեսչութիւնը այս ըլ[...] նին կը փորձէր փակել Պալքաններէն հա[...] նող անփափաքելի տեղեկատուութիւն[...] րու հոսքը: 1875-ի աշնան ծանուցում[...] թէ արգիլուած էր ռազմական իրադար[...] ձութիւններու մասին ոչ պաշտօնակա[...] հաղորդումները: 1875 Նոյեմբերին ամ[...] մը փակուեցաւ Յ. Պարոնեանի «Թատր[...] ն»ը՝ Մուշի հարստահարութիւններ[...] առթիւ կառավարութիւնը քննադատ[...] ըլլալուն պատճառով: Գրաքննութիւ[...] գայրոյթը յատկապէս բորբոքած էր նա[...] մակը սեւ եզրագիծերու մէջ հրատար[...] կելը, որով կը խորհրդանշուէր [...] վուրդին աղէտալի վիճակը:

(Մնացեալը յաջորդիւ)

Մարաթուկ ԲԱՐՁՐ ՍԱՐ Է...

Եւ առաւել քան բարձր՝ քաղցր սար է: Եւ առաւել քան քաղցր՝ կարօտալի: Ու բարձր ու քաղցր ու կարօտալի սարը սար չէ միայն... Մարաթուկը ոգի է ու պատմութիւն, կեանք ու ժողովուրդ, հայրենիք ու ծննդավայր, հետեւապէս նաեւ մեղեդի՝ տխուր եւ ուրախ, քայլերգ, օրօրոցային, պարերգ...

Մարաթուկ սար բիչ մշուշ է,
Ուր հողն ու ջուր շատ անոյշ է:
Մարաթուկ կ'երթամ ըխտան օր,
Մոմեր կը վառիմ սան բոլոր...
Մարաթուկ կ'երթամ ձիաւոր,
Բետ - բետ խաչերն իմ զօրաւոր:
Սուրբ Մարաթուկ մէջ աշխրքին,
Փառաւորէ զմարդու հոգին...

Եւ այդ երգն ու պարը, հէքեաթն ու զրոյցը դաժան մի հարուածով ժողովըրդի հետ տեղահանուեց, տեղափոխուեց Կաթնաղբիւր, Աշնակ, Բազմաբերդ, Սասնաշէն:

Սիրոյ, կարօտի, նուիրումի, արեան, դիմացծի, յիշողութեան նման ժառանգուեց որդւոց որդի, ինչպէս ծէսը, հէքեաթը, բարբառը, լեզուն: Նա իր մէջ ունէր ծննդավայրի, նախնեաց գերեզմանների, հայրենի տան պատկերները, լեռան կարօտը, քաղցրիկ ջրի բալասանող համն ու անթառամ ծաղկի բոյրը...

Նրանք՝ Հայաստանի պրոֆեսիոնալ, տեխնիկական կրթութեան պետական կոմիտէի մշակոյթի տան «Մարաթուկ» երգի - պարի անսամբլի անդամները երգել ու պարել սովորել են իրենց ծնողներից ու պապերից: Բայց ժողովուրդը բնութեան զաւակն է եւ ազատ է ինչպէս բնութիւնը եւ ստեղծագործում է նաեւ երգելիս ու պարելիս: Նա բանահիւսում է, հեղինակում, կարեւորը նրա համար երգելը, սիրտն ու հոգին մեղեդու մէջ դնելն է:

Այդտեղից էլ՝ «Մարաթուկ» անսամբլի գեղարուեստական ղեկավար Մկրտիչ Սարգսեանին եւ պարուսոյց Ռուդիկ Ցարոյեանին վիճակուած դժուարութիւնները. բանահիւսական տարբերակների գիտական խորն ուսումնասիրութիւններից յետոյ ընտրել լաւագոյնը, ներկայանալիքն ու բնորոշը, այն բեմ դուրս բեր[...] երգ ու պարի համերաշխ ներդաշնակու[...] թեամբ, որպէս մէկ ամբողջական ստեղ[...] ծագործութիւն:

Զուռնայի, պարկապզուկի, պկուի, շ[...] ւիի, դուդուկի ու թմբուկի նուագակցու[...] թեամբ անսամբլը կատարում է երկո[...] եւ կէս տասնեակ ժողովրդական երգեր [...] պարեր, որոնց մէջ են Շիրակի, Ղարաբա[...] ղի եւ այլ վայրերի բանահիւսական ն[...] մոյշներ:

Անսամբլի կենսագրութիւնը տակա[...] չի հատում երկու տարուայ սահմանագ[...] ծը, սակայն անցած կարճատեւ ուղին ըն[...] նորոշում է ստեղծագործական որոնու[...] ներով ու ձեռքբերումներով, համերգայ[...] ելոյթներով ու փառատօներով: 1984 թ[...] ւականին «Մարաթուկ»ը մասնակցում [...] Երեւանի Կարլ Մարքս պոլիտեխնիկակա[...] ինստիտուտի երգի - պարի ամէնօրեա[...] փառատօնին եւ արժանանում երկրոր[...] կարգի դիպլոմի, իսկ 1985-ին, ֆաշիզ[...] դէմ մեծ յաղթանակի 40ամեակին նուի[...] ուած հանրապետական փառատօնում [...] ռաջին կարգի դիպլոմի: Անսամբլի վայ[...] լած սէրն ու համակրանքը, երկրպագո[...] ներ նուաճելը մեծապէս պայմանաւորու[...] Հայաստանի արուեստի աշխատողների[...] ճարտարապետների եւ գրողների տա[...] դահլիճներում ունեցած համերգներով:

«Մարաթուկ»ի յաջողութիւններ[...] իր մեծ աւանդն ունի համոյթի գեղա[...] րուեստական ղեկավար Մկրտիչ Սարգսեա[...] նը, որը մասնագիտութեամբ քիմիագ[...] է, քիմիական գիտութիւնների թեկնած[...] գլխաւորում է Երեւանի Համալսարա[...] հրատարակչութեան ուսումնական գր[...] կանութեան խմբագրութիւնը եւ արդ[...] աւելի քան 15 տարի նուիրուել է ժող[...] վրդական երգի - պարի ուսումնասիր[...] թեանը, գրի առել, մշակել բազմաթ[...] ստեղծագործութիւններ: Անսամբլի [...] դամները տարբեր մասնագիտութիւնն[...] տէր մարդիկ են՝ հաշուապահ, գրադ[...] ճարտարապետ, բանուոր, քանդակագո[...] գիտութեան աշխատող, ուսուցիչ... [...] ղովուրդն ինքն է կատարում իր ստե[...] ծագործութիւնը. անկեղծ, անկաշկան[...] սրտամօտ...

Մարաթուկը բարձր սար է: Եւ առաւ[...] քան բարձր՝ քաղցր սար է: Եւ առաւ[...] քան քաղցր՝ կարօտալի: Մարաթու[...] երգ, պար, մեղեդի է, որ այսօր դար[...] է պարտաւորեցնող անուանում մի [...] սամբլի, որը վերապատմում է իր [...] ժողովրդի ստեղծածը իրեն իսկ՝ ժող[...] վրդին, վերապատմում նրա ճակատ[...] գիրն ու անցեալը, փառաբանում լու[...] ւոր ներկան ու գալիքը...

ԴԱՒԻԹ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Fonds A.R.A.M

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ 100ԱՄԵԱԿԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Փետրուար 23, Կիրակի օր ժամը 16-ին «Կիմէ» սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Պոլսոյ Կեդրոնական վարժարանի հարիւրամեակի հանդիսութիւններուն առաջինը:

Ցերեկոյթը բացուեցաւ Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութեան նախագահ՝ Պ. Արթօ Մանուկեանի խօսքերով. ան անդրադարձաւ Կեդրոնականի հարիւր տարուան իրականութեան, անկէ հասած սերունդներուն ու սրտի այն պարտքին, զոր իրենք կը զգային, նշելու համար այս վարժարանին դարադարձը:

Յետոյ անցնելով օրուան յայտագրին, ըսաւ թէ իրենք կը յուսային այդ օրը իրենց մէջեւ ունենալ Հայաստանէն եւս Կեդրոնականցի մը, փրոֆ. Տիրան Քըրմոյեանը, սակայն կարելի չեղաւ: Պ. Արթօ Մանուկեան իր խօսքերը աւարտեց բեմ հրաւիրելով օրուան բանախօսը, որ Ամերիկայէն յատկապէս հրաւիրուած էր խօսք առնելու այս հանդէսին, փրոֆէսէօր Խաչիկ Թէօլէօլեանը:

Խաչիկ Թէօլէօլեան շեշտեց նման առիթներով «յիշելու» պարտականութիւնը: Կեդրոնականը ներկայացուց որպէս մեր հաւաքական կեանքին մէջ տարր մը, որ կը կատարէ «կամուրջ»ի դերը: Կը կամրջէ երէկը ներկային, կը փոխանցէ տեղեկութիւն, ապրում, մշակոյթ: Յետոյ ան թելադրեց որ յիշողութիւններու մէջ պահուած բաներ գրուին, փրկուին մոռացութեան ժամանակի աւերէն:

Իր բանախօսութեան մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէին անշուշտ Կեդրոնականի անցեալէն անդրադարձումներ, անուններ, թիւեր, դէպքեր: (Այս խիստ շահեկան բանախօսութիւնը, յօդուածի ձեւի տակ առանձին լոյս պիտի տեսնէ «Յառաջ»ի մէջ»):

Յայտագրին առաջին մասին մէջ բեմ բարձրացաւ նաեւ Պ. Ս. Պօղոսեան որ արտասանեց Ն. Քուչակէն, Խ. Աբովեանէն, Վասպուրականի բանահիւսութենէն տողեր ու Ակնցի հարս ու կեսուրի տրամախօսութիւն մը:

Իրմէ ետք օրուան հանդիսավարուհին Տիկին Անահիտ Թէրզեան բեմ հրաւիրեց Կեդրոնականի նախկին ուսուցչուհի, ապա Խաեան Լիսէի տնօրէնուհի՝ Օր. Հերմինէ Գալուստեանն ու երէց Կեդրոնականցի մը՝ Պ. Զարեհ Սարեանը: «Կեդրոնականցիներու գեղեցիկ մէկ յատկանիշն է չմոռնալ իրենց ուսուցիչները» ըսաւ Օր. Հ. Գալուստեան. իսկ Պ. Զ. Սարեան վերյիշեց այն օրը երբ 73 տարիներ առաջ առաջին անգամ բարձրացեր էր Կեդրոնականի սանդուխներէն: Կեդրոնականի յոբելենական յանձնախումբը երկուքին ալ նուիրեց մէյ-մէկ յուշամետալ:

Կարճ դադար մը ետք յայտագրին Բ. մասին նախ ունկնդրեցինք երգչուհի՝ Եղսօն. անուն մը՝ որուն յաճախ չենք հանդիպիր սովորաբար նման երեկոյթներու ընթացքին: Ան, նախ Տիկին Ժ. Երեմեանի ջութակին ընկերակցութեամբ երգեց «Սօս եւ Վարդիթեր» օփէրէթէն հատուածներ, ապա Ստեփան Ակերտի սանթուրով՝ «Կիլիկիա», «Արեւիդ մեռնիմ». իսկ Ս. Ակերտ նուագեց նաեւ Կոմիտասի «Կուժն առայ»ն, «Ծիրանի ծառ»ը եւ «Բարձր սարեր»ը: Ինչ լաւ կ՚ըլլար եթէ աւելի յաճախ առիթը ունենայինք լսելու զանոնք ու քիչ մը նուազ գանգատէինք մեր երգին, երաժշտութեան մատնուած ներկայ ոչ ուրախ վիճակին մասին:

Յայտագիրը աւարտեցաւ «Ախթամար» պարախումբին պարերով: Օրուան հանդիսավարուհին էր Տիկին Ա. Թէրզեան: Փակելէ առաջ ցերեկոյթը, ներկաներուն տրուեցաւ Կեդրոնականի հարիւրամեակի հանդիսութիւններու ժամանակացոյցը, Մարտէն Դեկտեմբեր:

×

Այս ընթացիկ տեղեկատուութենէն ետք, անհրաժեշտ կը նկատենք կարգ մը խորհրդածութիւններ ընել: Նախ, ներկաներու թիւին մասին: Յոռետեսները պիտի ըսէին՝ սրահին կէսը պարապ էր, լաւատեսները՝ սրահին կէսը լեցուն էր: Փորձենք պարզապէս իրատես ըլլալ, միջին ճամբայ մը գտնելով:

Այսօր չենք կրնար որոշ դառնութեամբ չհաստատել, թէ մեր գաղութին ճաշակը այնքան խաթարուած է այլեւս, որ զուտ մշակութային ձեռնարկները ժողովուրդ չեն քաշեր: Այս էր պարագան նաեւ Կեդրոնականի հարիւրամեակի այս առաջին հանդիսութեան: Ընդունելով հանդերձ թէ կազմակերպչական գետնի վրայ թերիներ կային (օրինակ՝ մուտքի տոմս, որ բոլորովին աւելորդ էր, դեղարուեստական տկար յայտագիր եւայլն, եւայլն) անոնք չեն բաւեր արդարացնելու համար բացակաները: Դպրոցաշինութեան, հայերէն լեզուի տարածման քարոզիչները օրէ օր կը բազմանան: Բայց, ասոնցմէ ոչ մէկը 2 - 3 ժամ կը «զոհէ» յարգելու համար մեր ամէնէն պատկառելի վարժարաններէն մէկուն հարիւրամեակը: Փարիզեան շրջանի ոչ մէկ դպրոցի տեսչութիւն խորհած էր գոնէ քանի մը աշակերտ բերել, նոյնիսկ Կեդրոնականցիներ կը բացակայէին: Երբ խորհինք, թէ կը բաւէ որեւէ տարեդարձի առթիւ ճաշ մը կազմակերպել, նոյնիսկ 300 - 350 Ֆ. մարդ գլուխ մասնակցութեամբ, «հետաքըրքրելու» եւ քով - քովի բերելու համար 200 - 300 հոգի, բայց հայ վարժարանի մը հարիւրամեակը այդ թիւին հազիւ կէսը կը չհաւաքէ, հարկ է հաստատել, թէ «փտած բան մը կայ Դանիոյ թագաւորութեան մէջ»:

Կը գիտակցինք որ ժամանակները փոխուած են: Կարելի չէ ակնկալել որ, ինչպէս անցեալին, Սոռալոն լեցնենք «Հայ Մշակոյթի Օր»ով մը, երբ հեռատեսիլէն Ժաք Մարթէն ունինք իբրեւ մրցակից, բայց եւ այնպէս շատ բաներ ներելի չեն մեզի: Այսինքն՝ արմատախիլ ժողովուրդի մը, որ իր գոյատեւման պայքարը ունի տանելիք, այս թերթին հիմնադրին բառերով՝ լպրծուն պղտոններու վրայ: Եթէ այսքան գիտակցութիւն չունինք այլեւս, եթէ այսքան բծախնդրութիւն չունինք, բոլոր ճառերն ու քարոզները աւելորդ են:

Ա. Ա.

ՀՈՂՎՐՏԻՔ

ԳԱՌՆԻԿ ԱԶԱՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մարսէյլի Սէն Թ'Անթուան արուարձանի հայամփոփ գաղութը կորսնցուց իր երէց անդամներէն՝ Գառնիկ Ազարեանը:

Ծնած էր Թոմարզայի Տաշան գիւղը, 1906-ին: Փոքր տարիքին իր հօր, քրոջ եւ երկու եղբայրներուն հետ կը ճաշակէ աքսորի դառնութիւնները: Լքելով իր ծննդավայրը հետիոտն կը թափառի արաբական գիւղերն ու քաղաքները՝ Հալէպ, Դամասկոս, Տրոա եւ մինչեւ Բաղդա: Ապա, կը վերադառնայ Ատանա, ուր կը մտնէ որբանոց եւ կը մնայ երկու տարի: Յետոյ կ՚անցնի Ճէպել Մուսա: Հոն կը հանդիպի իր հօր որ լքած էր թրքական բանակը ու փախած: Անոր մահէն ետք կ՚երթայ Պոլիս և Թուրքիան վերջնականապէս կը ձգէ Իզմիրի աղէտին ու ապաստան կը գտնէ Յունաստան: Գառնիկ Ազարեան որ Ատանայի որբանոցէն մինչեւ Պոլիս հայկական դպրոցը ստացած էր տարրական ուսում, ծանօթութիւններ իր մայրենի լեզուին ու իր ժողովուրդին պատմութեան, մօտէն կը հետաքրքրուի ազգային ու եկեղեցական կեանքով: Հայու իր նկարագիրը կը կերտուի եւ ոգին կը թրծուի հանրային ծառայութեան սիրովն ու գիտակցութեամբ: Կ՚ամուսնանայ Աթէնք եւ 1929ին իր կեանքի որպէս վերջին եւ վերջնական հանգրուան կ՚ընտրէ Ֆրանսան, այսինքն Միջերկրականի այս մեծ նաւահանգիստը՝ Մարսէյլ:

Գառնիկ Ազարեան Սէն Թ'Անթուանի արուարձանին մէջ ունի աւելի քան երեսուն տարիներու վաստակ, յատկապէս որպէս անդամ եւ երկար տարիներ ատենադպիր Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ: Թաղեցիները իր անունին կը կցեն նաեւ «Պալաքեան» անունը, որովհետեւ Գառնիկ Ազարեան եղած էր պաշտպաններէն մէկը Գրիգորիս եպիսկոպոս Պալաքեանին, երբ Հարաւային Ֆրանսայի Թեմի Առաջնորդը կարգ մը անձերու կողմէ հալածանքներու ենթարկուեցաւ: Յուզումով, անհուն ցաւով եւ նաեւ արդար հպարտութեամբ մը կը յիշէր յաճախ այդ դէպքը, քանի ժամանակ մը իր տունը հիւրասիրած էր Պալաքեան եպիսկոպոսը, արժանացած անոր հայրական օրհնութիւններուն:

Գառնիկ Ազարեան միշտ նախանձախնդիր եղաւ մեր աւանդութիւններուն, բարքերուն, ընտանեկան սրբութիւններուն հանդէպ: Իրեն համար հայրենիքը եղաւ տեւական ապրում եւ հայ գիրն ու մշակոյթը խորան պաշտամունքի: Իմ ազգային սնունդս կը ստանամ «Յառաջ»էն կ՚ըսէր ան եւ կը հրճուէր յատկապէս մեր երիտասարդներու յաջողութիւններով:

Գառնիկ Ազարեանի յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Փետրուար 15-ին, Ս. Թադէոս եկեղեցին, թաղեցիներու եւ բարեկամներու հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ: Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Վաչէ Ծ. վրդ. Իգնատիոսեան դրուատեց որբացեալին հայու անձնուէր եւ ծառայասէր ոգին, գծեց անոր կեանքի ճանապարհը, վեր առաւ իր մաքուր նկարագրի գեղեցիկ գիծերը եւ յատկապէս ըսաւ՝ «եթէ երիտասարդները ներշնչուին Գառնիկ Ազարեանի օրինակէն, մեր եկեղեցին, մեր ազգը անկասկած կը գոյատեւեն ու յաւերժօրէն կը հրճուին հոգիները այն սերունդին որուն վերջին վըկաներէն մէկն էր՝ Գառնիկ Ազարեան»:

Յարգանք իր յիշատակին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԵՂԱՐԴ
Սուրիահայ տարեգիրք
Գ. գիրք
Խմբագիր՝ Հայկ Պարիկեան
Հալէպ, 1985

×

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ
1886 - 1986
ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ
Կեդրոնական Վարժարանի
Հարիւրամեակի
Խմբագրեց՝ Հրանդ Անէմեան
Հրատարակութիւն՝ Կեդրոնական Սանուց Միութեան, Փարիզ, 1986

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԴՒՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳՈՒԼԱՆԵԱՆ

Զօրավարը ունի պաշտպան,
Այրուձի քաջում զօրական,
Գնդակը դիպչում է նրան,
Ով որ դրօշակն է տանում:
Ջիւանի

Դժուար էինք ապրում: Աղքատ չէինք, չէ. պապս ու հայրերս աշխատող, տնտես ժողովուրդ էին, չեղած տեղից էլ մի բան ստեղծում, ճարում, բերում էին տուն, պարզապէս այդ տարիներին անձրեւներն էին շատ երկար եւ ջուրը շատ էր մեր կեանքում: Ձիւնն էլ շուտ էր գալիս, նստում էր միանգամից, առանց նախապատրաստութեան, եւ տների, բլուրների ու եկեղեցու հետ կարտոֆիլի բերքն էլ էր մընում ձիւնի տակ: Հողը յագենում, խըղդում էր անձրեւից, լճակներ էին փըռւում դաշտ ու արտերի վրայ, բայց անձրեւը չէր դադարում, շարունակ խշշում էր ու թափւում հիմա արդէն ջրափոսերի անթափանց երեսին: Փուչիկներ էին լողում պղտոր ջրերի վրայ, եւ իրիկուայ դէմ սարերից իջնող հեղեղը քանդում - տանում էր ձորի գերանակապ կամուրջը, թրջուած գառներին իրենց հովուի հետ թողնելով գետափին մոլորուած: Անձրեւը շարունակւում էր ամբողջ գիշերը, իսկ գիշերկէսին սկսւում էր յաւերժական կաթիլքը եւ անհնար էր դառնում անձրեւից պատսպարուելը: Անձրեւը խախտում էր իրական անիրականի սահմանը, անցնում՝ մարդ ու անասունի անհանգիստ երազներից ներս եւ երազում թրջում նրանց: Դժուար էինք ապրում: Ձորում ջրաղացների վերեւում, Հաջունց բարդիների գլխին ուրուրները հալածում էին ճնճղուկներին եւ թանձրացող իրիկուայ մութ խորքերից գիւղի գիշերների վրայ կախւում էր բորենու եռապատուբազմեան ահը: Դպրոց էինք գնում մազերս կանոնաւոր խուզած՝ Մօո Զօրիկի յօրինած սանրուածքով, նախատիպը չունեցող մի սանրուածք՝ մաքուր խուզում էին մազերդ, ճակատիդ վերեւում թողնելով քառակուսի մի մազափունջ, գնում էինք անակար պայուսակներն ուսերից կախ, բութ մատերս թանաքամանի անցքի մէջ, որ թանաքը ճանապարհին չթափուի: Երկիրը մեծ էր եւ էլեկտրականութիւնը դեռ մեր սարերը չէր հասել, դէմ առել Ախալքալաքի ձորին մնացել էր, դարձել լեգենդ, հէքեաթ եւ իրիկունները սարից իջնող քաղուոր աղջիկ - տղաները արեւահար, պարզամիտ ժպիտով դեռ երգում էին.

Հէյ ջան մեր ակտիւ
Անվեհեր մարտիկ,
Պայծառ բոլշեւիկ
Ընկեր Միկոյեան:

Հին, ցուցանակը ծռուած միակ խանութում, դասագրքերի ու Ֆրիտոֆ Նանսէնի փոշոտ, գունաթափ հատորի հետ տղամարդու ծանր սապոգներ, իրանական դեբանդի ու չինական սպիտակ գլխարկներ էին ծախում, եւ ոչ մի քաղցր բան: Եւ երբ պատահում էր, խանութում պրյանիկ էին ստանում, իմ եղբայր Ֆրիկը պրյանիկը հացով էր ուտում, որ հաճոյքը երկարացնի: Այդպէս ապրում էինք. անվերջանալի անձրեւներից մնացած պղտոր ջրերի ու դասագրքերի խոստացած վաղուայ ուրախ կեանքի արանքում: Եւ չէինք էլ զգում, թէ ինչպէս էինք մեծանում, ինչպէս փոխւում էր ամէն բան. թւում էր աշխարհը միշտ այդպէս պիտի մնայ, ինչպէս մենք տեսել էինք, եւ մեզ շրջապատողները միշտ մեզ հետ էին լինելու: Բայց կեանքն ունի մանկան աչքերից թաքցրած ահեղ մի գաղտնիք, որ քօղարկում է տարուայ եղանակներով, արեւով, անձրեւով, ծաղիկներով ու թռչուններով, թաքցնում, պահում է ժպտացող դէմքերի ծնողական սիրոյ, պրյանիկի ու ծաղրածուի ետեւում, որ մի օր, երբ այդ մանուկը դառնայ պատանի եւ իր կողքին նստող աղջկայ մէջ առաջին անգամ յայտնաբերի կնոջը՝ լաց լինելու չափ ցանկալի առեղծուած - կանացին, կրակից ու ջրից յետոյ իր կեանքի երրորդ մեծ գաղտնիքը, հասկանայ, որ կայ մահ, որ կեանքը վերջ ունի: Դա այդպէս է լինում. պատանու համար կինն ու գեղեցիկն են բացայայտում մահուան գաղտնիքը եւ կեանքը դարձնում եղերական, տանջալիօրէն քաղցր, տանում - կանգնեցնում են տիեզերական անյայտի դէմ եւ իր աստուծոյ հետ թողնում մէն - մենակ: Միշտ ալ այդպէս է լինում. տղամարդու համար մահը իր ճանաչած առաջին կնոջ մէջ է: Կինը նրա աչքերից սրբում է մանկութեան փառը, եւ նա առաջին անգամ տեսնում է իսկական մեծ ծովը, տափաստանի անսահմանութիւնը, հեռաւոր լեռների ձիւնոտ կատարները, տեսնում է եւ ուզում է լաց լինել անբացատրելի ծանր ցաւից, հեռաւորի, անսահման հեռաւորի ներկայութիւնից: Յետոյ կինը շոյում է նրա գլուխը. մայրդ քեզ մանուկ ծնեց, ես քո աչքերից հեռացրի մօրդ կաթից մնացած մշուշը, նա քեզ կեանք տուեց, ես կը տամ սէրը, գեղեցիկ սէրը մահուան ցաւով պսակուած, որ դու չուզենաս մեռնել: Նայիր՝ ինչքան գեղեցիկ եմ ես:

(Շար. 1)

Fonds A.R.A.M

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Ըրլմազեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց մօր, մեծ - մօր, կեսրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ԱԶՆԻՒ ԸՐԼՄԱԶԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Զօրլուօղլու)

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Մարտ 9, Մարսէյլի Մայր Եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս առթիւ, իրենց թանկագին մօր յիշատակին 200 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տիրամայր Արաքսի Նազգաշեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Նուարդ Դարբինեան կը նուիրէ 100 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (տանիլ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

×

Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Անետիս Նատիրեանի մահուան առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Էլիզ Մկրտիչեան (Ոխէյ - Մալմէզոն) 300 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր իր ամուսնոյն յիշատակին:

Լ Ի Ո Ն

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը, սիրով կը հրաւիրէ իր անդամները տարեկան ընդհանուր ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ Ուրբաթ, Մարտ 21-ին երեկոյեան ժամը 7-ին, Ազգային Տան սրահին մէջ, 40 rue d'Arménie:

Ժողովի օրակարգն է. -

Ա.- Բարոյական տեղեկագիր:

Բ.- Նիւթական տեղեկագիր:

Գ.- Նշանակում Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի:

Անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ֆրանսահայ Նախկին Ռազմիկներու Ընկերակցութիւնը կը կազմակերպէ՝

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ
ԶՈՀՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐՈՒ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐ

Կիրակի, Մարտ 9՝

Hôtel Inter-Continental

3, rue de Castiglione 75001 Paris

Յայտագիր. - Ժամը 13-ին կրօնական յարանուանութեանց եւ ֆրանսահայ կազմակերպութեանց ներկայութեամբ Միսաք Մանուշեանի գնդակայարման՝ 42-րդ տարելիցին յիշատակ:

Ֆրանսայի Հայկական էնսթիթիւ:

Գեղարուեստական պատշաճ բաժին:

Ուղերձ եւ ֆրանսական քաղաքական անձնաւորութիւններու խօսքը:

Ճաշագին. - 250 Ֆ.:

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
42 - 96 - 09 - 82

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ազնիւ Ըրլմազեանի յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Ըրլմազեան 200 Ֆ.:

Ջաֆարեանի յիշատակին՝ Նազարեան ընտանիք 50 Ֆ.:

Տիկին Փանոսեանի յիշատակին՝ Յակոբ Ատոյեան 100 Ֆ., Սուքիասեան ընտանիք 50 Ֆ.:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՍԱԿԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան	600 Ֆ.
Վեցամսեայ	310 Ֆ.
Հատը՝	4 Ֆ.

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ (*)

Տարեկան	700 Ֆ.
Վեցամսեայ	400 Ֆ.

Օդանաւային սպասարկութեանց սակերուն համար, դիմել վարչութեան:

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«ՅԱՌԱՋ»Ի

(*) Թիւրիմացութեան մը հետեւանքով, արտասահմանի սակերը սխալ հրատարակուած էին առաջին անգամ:

ՃՇԴՈՒՄ

«Հայերէնը՝ այսօր» («Յառաջ», Մարտ 1, էջ՝ 3) թղթակցութեան մէջ՝ *Աննա* Գարագայա պէտք է ըլլայ *ԱՆԻ* Գարագայա:

DÎNER de SOLIDARITÉ

organisé par le Comité de Soutien de la Vallée d'Enghien Montmorency à la Congrégation Mekhitariste

Le Vendredi 14 Mars à 20 heures

au Restaurant des Courses

34, ave. Kellermann à Soisy s/Montmorency
Gare du Champs de Courses d'Enghien

avec la présence effective de

Mr. HOVNANIAN
Ancien député - ancien maire de St. Gratien

Mr. MAGARIAN
maire de Montmorency

Mr. SEMERDJIAN
adjoint au maire de Deuil

le Diner sera présidé par
Mr. JAZMADARIAN
président du CICAM

pour réserver téléphoner au 39 - 89 - 07 - 97
Prix du dîner : 160 francs

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Չորեքշաբթի իրիկունները, ժամը ճիշդ 6-ին, Հսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ կը տրուի աւուր պատշաճի Քարոզ, ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցին եւ կարգին. -

Չորեքշաբթի, Մարտ 5. -
Քարոզիչ՝
Տ. ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Չորեքշաբթի, Մարտ 12. -
Քարոզիչ՝
Տ. ՂԵՒՈՆԴ ՔՀՆՅ. ՍՈՄՈՒՆՃԵԱՆ

Չորեքշաբթի, Մարտ 19. -
Քարոզիչ՝
Տ. ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ԼԻՈՆ

դասախօսութիւն

Ուրբաթ, Մարտ 7, ժամը 20.30-ին:
Salle de 'Eglise Arménienne de Lyon
40, rue d'Arménie — 69003 LYON

Դասախօս՝
երաժիշտ ՊԵՏՐՈՍ ԱԼԱՀԱՅՏՈՅԵԱՆ
(Պելժիայէն)

Նիւթ՝ Կորսուած երգերու հաւաք

Կազմակերպուած՝ Լիոնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութեան կողմէ:

Մուտքը ազատ է:

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ՝

ԿԱՅԾ - ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Մշակութային Միութեան

Հ.Մ.Մ.
HOMENMEN
1921

Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 19.30-էն 2.00
PLM SAINT - JACQUES
Պանդոկի շքեղ սրահներուն մէջ

17, Bd. Saint-Jacques — 75014 PARIS - Mo. GLACIERE

մասնակցութեամբ՝
Ա Ն Ի նուագախումբի
Գ Ա Յ Ե Ա Ն Է պարախումբի

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել
48.78.88.70 եւ 48.31.01.03

Մանուկներու մասնակցութիւն

U. G. A. B.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
MARSEILLE
33, cours Pierre - Puget — 13006 Marseille

dîner dansant

le Samedi 15 mars à 20 heures
au Concorde Palm Beach
Promenade de la Plage — Marseille

animé par
MARTEN YORGANTZ

Réservations
Siège UGAB 91 37 75 97 — Richard Dakarian 91 90 66 28
Didier Parakian 91 45 14 10

TRANSTOURS

VOYAGES EN ARMENIE

TRANSTOURS — UCFAF
1er VOYAGE 86 : PAQUES EN ARMENIE
départ 27 MARS — retour 8 AVRIL
Paris - Moscou - Erevan - Paris
AU PRIX PROMOTIONNEL de 5600 *frs.* (+ *visa* = 100 *frs.*)
(Voyage, pension complète, programme touristique, transferts aéroports)
SANS SUPPLEMENT NI SURPRISE
HOTELS 1er CLASSE - ACCOMPAGNATEUR EXPERIMENTÉ
○ PLACES LIMITEES ○
13 JOURS DONT 11 JOURS A EREVAN

Le prix comprend : — l'assistance aux aéroports
— le trajet aérien, les transferts aéroport / hôtel et vice versa
— l'hébergement, en hôtel de 1ère catégorie, avec chambre à deux lits et sanitaires.
— la pension complète.
— les excursions et visites prévues au programme avec guide local.

et «NOTRE PLUS» une visite de la Forteresse et musée de EREBOUNI (782 av. JC)
un spectacle : ballet, théâtre ou Opéra.

Inscriptions et renseignements :
TRANSTOURS (lic. 132)
25, rue d'Argenteuil - Paris 1er
Tél. : 42 - 61 - 58 - 28

Fonds A.R.A.M

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
5

MERCREDI
5 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

61-Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.175 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.175

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆԸ ՃԱՓՈՆՆԵՐԷՆ ԿՈՒ ԳԱՅ...

×

Թուրքիա միշտ կը դժգոհի այն Պետութիւններէն որոնք Լոթիի աչքերով չեն նայիր իրեն կամ Լեփսիուսի աչքերով կը նային Հայերուն: Այս շարքին, ըստ շըրջանները, մաս կը կազմեն Ֆրանսա (ատենդաբար), եւրոպական զանազան երկիրներ (վերջերս) եւ Ամերիկա (ատեն-ատեն): «Եանգը» շաբաթաթերթը նորեկ մը հրապարակ կը հանէ, հեռատեսիլի յայտագրի մը առթիւ: *Այս անգամ՝ թշնամին* ճափոնն է: Ի՞նչ մեզ գործեր են ճափոնցիք: Գլուխ ունեցող (Գաֆա-լը...) փրոֆէսէօր մըն է ըսողը՝ *«այնքան հաւներ են հայկական եկեղեցիներուն, որ կարծես ՀԱՅ ըլլային»*: Այս գիւտը արդէն գլուխ - գործոց մըն է, քանի որ մեկնելով այս տրամաբանութենէն, Միքէլ - Անճելոյի Սիքստինեան մատրան հիանալու համար, հարկ է իտալացի ըլլալ, Պէթհովընի Եօթներորդը սիրելու իրաւունք չկայ անոնց՝ որոնք Գերմանացի չեն եւայլն, եւայլն:

×

Հեռատեսիլի «Մետաքսի ճամբան» շարքը, որ միջոցէ մը ի վեր կը պատկերասփռուի Թուրքիոյ հեռատեսիլէն, բաւական նիւթ հայթայթած է տեղական մամուլին, որ կը գրէ թէ շարքին այս բաժինները բաւական մկրատուած են, կարգ մը սխալներու ու անպատեհութիւններու բերումով:

Այս մասին «Եանգը» *շաբաթաթերթը մերկացումներ կ'ընէ ու կը գրէ թէ շարժանկարող ճափոնները, մետաքսի պատմական ճամբան փնտռելէ աւելի, պաստայականութեան հետքերը կը փնտռեն եւ երբեմն ալ կը տարուին կարգ մը քարոզչութիւններէ: Այս ժապաւէնին առաջին 18 բաժինները բաւական վիճաբանութիւններու տեղի տուած էին, այդ պատճառաւ նոր շարքին թարգմանութիւնը, հանրութեան ներկայացուելէ առաջ, յանձնուեցաւ փրոֆ· Մուսթաֆա Գաֆալըի քննութեան, որ բազմաթիւ մասեր փոխեց կամ բոլորովին վերցուց:*

«Եանգը» *կը գրէ որ, շարքին 14-րդ մասին մէջ, ճափոն շարժանկարիչները Սուլթայէն Իրաք կ'անցնէին եւ հակառակ որ իրենց ճամբուն վրայ չէին անոնք, կապ կը հաստատէին քիւրտ ցեղախումբերու հետ: Նիւթէն դուրս նկատուած այս շարժանկարումի ատեն, ճափոնները կանգ կ'առնէին շրջանի ընկերային ու քաղաքական կառուցուածքին վրայ եւ երկար տեղ կուտային Քիւրտերուն: Ուստի մըկրատուած էին Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան անհաճոյ այդ մասերը: Մօտաւորապէս կացութիւնը նոյնն էր Խորհրդային Հայաստանի մէջ կատարուած նկարահանումներու պարագային: Հակառակ որ նիւթին հետ շատ կապ չունէին, ճափոն շարժանկարիչները երկար երկար ցոյց կուտան Երեւանի եկեղեցիները, անոնց մասին պատմական տեղեկութիւններ կուտային լործնաշուրթն խօսքերով: Փրոֆ· Գաֆալը կը յայտնէ թէ անոնք այնքան հիացումով կը խօսէին, որ կարծես թէ ոչ թէ ճափոն, այլ՝ Հայ ըլլային: Մինչդեռ նոյն հետաքրքրութիւնը ցոյց չէր տրուեր իսլամական գործերու նկատմամբ: Փոխանակ Հիվէի Իսլամ յուշարձաններուն մասին խօսելու, ցոյց կուտային այդտեղ անչահ ու անիմաստ տեսարաններ, որոնց բոլորն ալ նմանապէս ժապաւէնէն դուրս հանուեցան: Ցայտնի դարձած է որ ճափոնները, որոնք Թուրքիոյ մէջ նկարահանումի ընթացքին Թուրք գիտնականներէ ալ օժանդակութիւն տեսած էին, շարժած էին նախապաշարեալ կերպով եւ շարքին հաղորդուած մասին մէջ Թուրքիոյ արեւելեան նահանգներուն մասին խօսած էին հայկական քաղաքականութեան նեցուկ կանգնելու ոճով:*

Հակառակ որ սա շրջանին ճափոնի հետ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները տաքնալ սկսած են, քանի մը տարի առաջ պատրաստուած այս ժապաւէնին մէջ ալ միշտ նշմարելի էին այն սխալներն ու դիրքորոշումը, որոնք կը տեսնուին Թուրքիոյ Արեւմտեան բարեկամներուն մօտ, երբ խնդրոյ առարկայ կը դառնան հայկ· եւ քիւրտ հարցերը:

Փրոֆ· Գաֆալը, «Եանգը»*ին հարցումներուն պատասխանելով կ'ըսէ որ ճափոն շարժանկարիչները ժապաւէնին մէջ ընդհանրապէս խուսափած են Թուրք անունը գործածելէ, եւ ամէնէն նշանաւոր Թուրքերուն անունները անգամ տուած են ճափոնական կամ չինական անունի պէս: Մենք, կ'աւելցնէ փրոֆ· Գաֆալը, այդ անունները սրբագրեցինք Ույկուր Թուրք, Գազազ Թուրք եւայլնի ձեւով:*

ՔԱՆԻ՞ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ Թուրքերը ամէն օր քիչ մը աւելի տուն - տեղ կ'ըլլան եւ քանի մը օրէն ալ բացումը պիտի կատարուի Լեֆքոնիքօ օդակայանին, իրենց գրաւած շըրջանին մէջ: Կղզիին նախկին մայրաքաղաքին Սաղամինայի, - մինչեւ 58 Ն· Ք· Հըռոմի ենթարկուելէ առաջ - արեւմտեան կողմը, այդ վայրը կոչուած է կարեւոր դառնալու: Անգարա ցարդ 5 միլիառ Թրքական ոսկի վճարած է (58 միլիոն ֆրանք): Այս բոլոր ոտնձգութիւններուն դիմաց, ի՞նչ կարելի է ընել՝ բողոք ներկայացնել: Այդպէս ալ ըրած է Նիկոսիոյ կառավարութիւնը յատուկ նիստ պահանջելով Ապահովութեան Խորհուրդէն: Հաւանաբար «հոգեհաց» բանաձեւ մը կը քուէարկուի, պահանջելով որ օդակայանին չինութիւնը դադրի...:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, հեզպոլլահ կուսակցութիւնը (Աստուծոյ կուսակցութիւն, պարսկամէտ) յայտարարած է թէ 11 հոգի սպաննած է, որոնց մէջ 2 կին, զորս կ'ամբաստանէ Պիր էլ Ապէդի ոճրափորձին համար (75 մեռեալ, 256 վիրաւոր, 1985 Մարտ 8-ին, արեւմտեան - Պէյրութ): Միւս կողմէ, ծանր բախումներ տեղի ունեցած են Երկուշաբթի: Խորհրդարանի պահակ մը սպաննուած է եւ 12 ուրիշներ վիրաւորուած: Ծանր միջադէպ մըն ալ պատահած է քաղաքագօրքի մը եւ ամերիկեան հիւանդանոցը պահող զինուորներու միջեւ:

ՇՈՒԷՏԻ նախարարապետին սպանութեան առանձնումը Կարմիր բանակ ճիւղին կողմէ, շատ լուրջի չառնուիր ոստիկանութեան կողմէ, ոչ Շուէտի, ոչ ալ արեւմտեան - Գերմանիոյ մէջ: Բայց, հաստատ է որ կանխամտածուած ոճիր մըն է:

ՔՐԻՕԶՕ - ԼՈՒԱՌԻ (ծանր մեքենիք) տեղեկատուութեան նախկին տնօրէնը անձնասպան եղաւ, 56 տարեկանին: Նամակով մը Ֆրանս - Փրէսի, բոլոր թեկնածուներու ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ այն դայթակղութեան վրայ, որ կը պարտադրէ 50 տարեկանը անց մարդոց դադրեցնել որեւէ գործունէութիւն: Բացէ ի բաց կ'ամբաստանէ Լօրան Ֆապիուսն ու Անտրէ Պիյարտոն, որոնք գլխաւոր պատասխանատուներն են ֆրանսական մեծագոյն ճարտարարուեստներէն մէկուն անհետացման: Հետաքրքրական է նկատել որ ոչ միայն 50-էն, 45-էն սկսեալ ջանք կը թափուի մարդիկ հանգստեան կոչելու իբրեւ անպէտ, 50-էն վեր, արդէն ծեր է, բացի քաղաքական աշխարհի մէջ, ուր կարելի է 75 տարեկան ըլլալ եւ թեկնածու նախարարապետութեան...

ՔԱՐԱՔԱՍԻ մէջ հսկայ չէնք մը, ուր կը գտնուէր Զիլլի դեսպանատունը հրոյճարակ եղած է: 15 մեռեալ կայ, մէջն ըլլալով Զիլլի դեսպանը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ «ԱՊՐԱՆՔԸ» ՇՈՒԿԱՅ ՈՒՆԻ՞

×

Անցեալները մեր լեզուին ներկայով, ապագայով մտահոգ հաստատութիւն մը «կլոր սեղան» մը կազմակերպած էր· հոն էին անուններ, որոնք ամէնօրեայ շփում ունէին «հայախօս» զանգուածներու հետ: Ցաւը, կամ հարցը նոյնն էր միշտ· ի՞նչ էր այսօրուան կացութիւնը, ո՞ւր էր լեզուն, ի՞նչ էր անոր ապագան, ի՞նչեր ընել կը նախատեսուէր այդ ապագային համար:

Մասնակցողներէն ամէն մէկը նախ խօսեցաւ իր փորձառութենէն, յետոյ տուաւ իր կարծիքը ապագայի մասին: Մեծ տարբերութիւններ չկային, ոչ իսկ գրեթէ զանազանութիւն, բուռածներուն միջեւ· հոս՝ լեզուին ներկան խանդավառող չէր, ապագան ալ տարբեր պատկեր պիտի չպարզէր, եթէ լեզուին սիրոյն «կլոր սեղան»ներէ աւելին չունենայինք ընելու:

Այս «աւելի»ն յատկապէս կապուած էր երկու ազդակի, ինչպէս նշեցին խօսողները· աւելի ընելու համար անհրաժեշտ պէտք կար նիւթական միջոցներու, իսկ անկէ առաջ պէտք ունէինք *ՀԱՃԱՄԱՀԵՐՊՈՒԱԾ* գաղութ մը ըլլալու: Այս նախապայմանը նիւթականի հարցն ալ կը կարգադրէր:

Այս ոչ լաւատես, սակայն իրապաշտ թէմայով աւարտեցաւ երեկոյթը: Խօսակցութիւնները կը շարունակուէին սակայն տակաւին հոս հոն, ոտքի վրայ մեկնումի պատրաստութիւններու ընթացքին: Այդ միջոցին էր որ աւուլիսին մասնակցողներէն մէկը ըսաւ.

- Ոչ ոք կը համարձակի առաջին անհրաժեշտ հարցումով մը սկսիլ մտքերու նման փոխանակումի մը· ո՛չ մէկս կը հարցնենք, թէ արդեօ՞ք այս գաղութը կը փափաքի հայերէն գիտնալ, սորվիլ:

Ճիշդ էր· կեցած - նստած՝ աւելի կը խորհէինք մեր «ապրանք»ին պատրաստութեան, զայն «ծախել»ու լաւագոյն ձեւին մասին, առանց հետաքրքրուելու թէ արդեօք շուկայ կա՞ր, յաճախորդ ունէ՞նք այդ ապրանքին համար:

ԱՐՓԻ

ՀԱՅԵՐԷՆԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՅԻ ՔՆՆՈՒԹԵԱՆՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

×

Մեծ գոհունակութեամբ կու գանք հաղորդել Փարիզի Հայ հասարակութեան որ, իբրեւ պատասխան Յունուար 30, 1986 թուակիր մեր նամակին, Փարիզի շրջանի երեք կրթական Ակադեմիաներու անունով՝ Քրեթէյլի, Փարիզի եւ Վերսայլի, Քննութեանց գրասենեակի ընդհանուր Տնօրէն՝ Պ· Փուփինօ, կու գար պաշտօնապէս հաղորդելու մեզի որ հայերէնը այլեւս ընդունուած էր իբրեւ առաջին եւ կամ երկրորդ լեզու, համահաւասար միւս բոլոր օտար լեզուներու եւ միեւնոյն գնահատանքով:

Առով ոչ միայն կ'իրականանայ ֆրանսահայութեան տարիներու երազը այլ նաեւ, կը յուսանք, խայծ մը ըլլայ եւ բաւարար համոզիչ պատճառ, որ հայ աշակերտութիւնը բազմութեամբ եւ խանդավառութեամբ նուիրուի սորվելու հայերէն լեզու եւ մշակոյթ...:

Ստորեւ կու տանք պատճէնը երկու նամակներուն:

Հ· ՎԱՐԴԱՆ ՔԷՇԻՇԵԱՆ
Տեսուչ Սամ· Մուրատեան Վարժարանի

Սեւրը, Մարտ 3

×

Sèvres, le 30 Janvier 1986

ACADEMIE
DE CRETEIL - PARIS - VERSAILLES
Division des Examens et Concours
7, rue Ernest Renan
94114 - ARCUEIL CEDEX

Messieurs,

Plusieurs élèves d'origine arménienne de la région parisienne s'adressent à la Direction de Collège afin de s'informer si la langue arménienne est acceptée aux examens d'état (baccalauréat - B.E.P.C.) comme 1ère ou 2ème langue

Par la présente, nous vous prions de nous faire savoir et confirmer les dernières dispositions des Académies de la région parisienne.

Dans cette attente, et en vous remerciant par avance,

Nous vous prions de croire, Messieurs, à l'assurance de nos sentiments distingués

Le Directeur,
Père Vartan KECHICHIAN

×

Arcueil, le 25 Février 1986

L'Inspecteur d'Académie
Directeur du Service Interacadémique
des examens et concours

à

Monsieur le Directeur du collège
Arménien S. MOORAT
26, rue Troyon
92310 SEVRES

Monsieur,

Suite à votre lettre du 30 Janvier 1986, j'ai l'honneur de vous confirmer que l'Arménien est désormais accepté comme 1ère ou 2ème langue aux épreuves du Baccalauréat du second Degré.

Je vous prie d'agréer, Monsieur, l'expression de mes sentiments distingués.

Pour le Directeur,
Le Chef de Division
des Examens et Concours
F. POUPINEAU

Fonds A.R.A.M

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԳՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ եւ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ

(1870 - 1890)

Ա. Ա. ԽԱՌԱՏԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Լռեցնելով «վտանգաւոր» հրատարակութիւնները, գրաքննութիւնը 1875-ի վերջին 1876-ի սկիզբին մեղմացուց մամուլի դէմ իր ազմկալի հալածանքները: Ապտիւլ Ազիզ ֆէրմանով կը կրկնէր հպատակներու ապահովութեան եւ բարենորոգումներու հաւաստիքը: Նպատակն էր մէկ կողմէն Պալքաններու ապստամբութեան Թափը հանդարտեցնել, միւս կողմէ հակազդել տէրութիւններու քաղաքական միջամտութեան: Մամուլին մէջ գիտուեցաւ գաւառական կեանքի մասին հրապարակութիւններու հոսք մը. կը գործէր սակայն գրաքննութեան պատժիչ մեքենան. 1876-ին դարձեալ թերթեր փակուեցան:

Գրաքննական խստութիւնները վերսկսան, երբ Մահմուդ Նեդիմ Փաշան Թուրքիոյ բարդացող քաղաքական պայմաններուն մէջ սկսաւ խիստ միջոցներ գործադրել պաշտօնական դիծէն շեղող հրատարակութիւններու դէմ: Մամուլին խստիւ արգիլուեցաւ մեկնաբանութիւն հրատարակելով «ներկայ պարագաներուն եւ Բ. Դրան քաղաքականութեան վրայ»: Մայիս 15-ին նոր վէզիրին կարգադրութեամբ փակուած թերթերը սկսան վերհրատարակուիլ: Այդ շրջանին օտար քաղաքական սպառնալիքին Թուրք ազատամիտ քաղաքագէտները հակադրեցին «միասնական հայրենիք»ի գաղափարականը. այս խրավիճակին մէջ էր որ Բ. Դրան եւ ազգային յետադիմութեան թելադրանքով պատրիարքը հրապարակեց իր ծանօթ շրջաբերականը ուր կ'անտեսէր հայ գաւառին օրհասական կացութիւնը. ան խիստ քննադատութեան թիրախ դարձաւ «Թատրոն»ի մէջ որ այդ պատճառով ամիս մը փակուեցաւ:

Մամուլին վրայի ճնշումները նոր թափ առացան, երբ «Նոր օսման»ները անգլիական դեսպանին «գգոյշ խրախոյս»ով Մուրատը հեռացուցին գահէն եւ զայն փոխարինեցին Ապտիւլ Համիտով: 1876 Օգոստոս 30-ին «Մասիս»ի յաւելուածը՝ «Օրաթերթ» հրատարակեց «Անատոլուի Հայերու վիճակը» յօդուածը, ուր կը շեշտուէին Եօզկատի հայութեան հանդէպ տեղական իշխանութիւններու սանձարձակ բռնութիւնները: Երկու շաբաթ ետք թերթը փակուեցաւ, «օսմանեան ազատամիտ եւ հայրական վարչութեան» դէմ զրպարտութիւններ հրատարակելու, նաեւ Հայերը «անարդար եւ բռնաւոր կառավարութեան մը լուծին ներքեւ ճնշուած ներկայացնելու» մեղադրանքով:

Որպէս պատասխան այդ օրերուն հայ գաւառի հարստահարութիւններով զբաղող երեսփոխանական ժողովի նիստերուն, Թուրք մամուլը աւելի թունոտ դարձուց իր յարձակումները արեւմտահայերու վրայ: Հայկական թերթերը կը մեղադրուէին ապստամբութիւն բորբոքելով, իսկ պատրիարքը եւ Ազգային Ժողովը կը նրկատուէին հլու գործիք օտար քաղաքականութեան եւ Պետութեան դէմ դաւ նիւթող: Թուրք մամուլը վճռած էր Հայը ներկայացնել որպէս քաղաքական վտանգաւոր եւ Պետութեան թշնամի տարր մը: Անհարեկումի եւ ոստիկանական հալածանքի ամբողջ արշաւ մը սանձազերծուեցաւ հայ մամուլին դէմ Տրապիզոնի հարստահարութիւններուն առթիւ: «Հայրենիք», «Արարատ», «Մեղմուայր Հաւատիս» թերթերը բացայայտած էին Թուրք պատժիչ ջոկատներու դաժանութիւնները այն հայ գիւղացիներու նկատմամբ, որոնք ի վիճակի չէին եղած վճարելու հարկի մնացորդները: Թերթերը խափանուեցան, իսկ անոնց խմբագիրները Թիրախ եղան կոպիտ կշտամբանքի ու խոշտանգուեցան: Մինչ այդ, Տրապիզոնի դէպքերու թղթակցութիւնները հայ մամուլէն արտատպուեցան Կ. Պոլսոյ եւրոպական թերթերուն կողմէ եւ միջադէպը կը սպառնար անախորժ պատմութեան մը վերածուելու Բ. Դրան դիւանագիտական շփումներուն համար: Բ. Դուռը կրկին մտաւ «անաչառ հետաքրննող»ի դերին մէջ. սակայն ի վերջոյ հաստատուեցաւ դէպքերու ոչ միայն ճիշդ ըլլալը, այլեւ աւելին, սոսկալի բռնութիւններու փաստերը յայտնուեցան: Կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ ազատ արձակել խմբագիրները:

1877 - 1878-ի ռուս - թրքական պատերազմը, այնուհետեւ հայկական հարցին հրապարակ գալը, սուլթանը հարկադրեցին առժամապէս յետաձգելու հայ մամուլը վերջնապէս ընկճելու մտադրութիւնը: Տպագրական տեսչութիւնը այս տարիներուն կը ձգտէր ահաբեկել առանձնապէս գործօն եւ հեղինակաւոր հայ պարբերականները:

1878 - 1879-ին Ապտիւլ Համիտ զբաղած էր Արեւմտեան - Հայաստանի բարենորոգումներու հարցին մէջ տէրութիւններու հետ քաղաքագիտական խարէութիւններով, այնպէս որ հայ մամուլին թոյլ կը տրուէր անդրադառնալ գաւառի կացութեան: Սակայն պատրիարքի եւ ազգային վարչութեան հանդէպ արտաքին զուսպ ընթացքին Բ. Դուռը վերջ տուաւ 1879 Մայիսէն: «Հայաստան» բառը փոխարինուեցաւ «Քիւրտիստան»ով, մեծ վէզիրը Հայերը մեղադրեց «հաւատարմութեան ուղիէն շեղել»ով:

Սուլթանը սկսաւ իր համատարած յարձակումը ազգային մարմիններու, գրականութեան ու մշակոյթի, բարեգործական - կրթական ընկերութիւններու դէմ: Արգիլուեցան հայերէն առենախօսութիւնները, յատուկ ուշադրութիւն դարձուեցաւ Հայաստանի պատմական անցեալը մոռցնել տալու: Թուրք մամուլը կ'անարգէր արեւմտահայերու ազգային արժանապատուութիւնը, զրպարտութիւններ ու սուտեր կը տեղացնէր անոնց դաւաճանութեան վրայ: «Օսմանլը»ն կը պահանջէր ոչ Թուրք մամուլի խմբագիրները աքսորել Թուրքիայէն: «Հադիգաթ» թերթը մշակեց նոր եւ նողկալի գործելակերպ մը. կը հրատարակէր որպէս թէ Հայերու կողմէ, ուղարկուած յօդուածներ, լեցուն հակաթուրք եւ հակաքիւրտ թշնամութիւնով. յետոյ տեւական բանավէճեր կը մղէր անոնց դէմ, ճզմելով թրշնամանք հրահրել այդ ժողովուրդներու միջեւ: Եւ կեղծիքը խրախուսող տպագրական տեսչութիւնը հայ մամուլին արգիլած էր մերկացնել իր սուտերին հետ կռուող այս զրպարտիչ թերթին արարքը:

1880-ի սկիզբէն սուլթանը ստեղծանաբար հաստատած էր նախնական գրաքննութիւն մը, սակայն մինչեւ 1883 այն համակարգի չէր վերածուած ու հայ մամուլը կը համարձակէր «անթոյլատրելի» նիւթեր հրատարակել: Իսկ երբ բացայայտեցաւ Կարինի «Պաշտպան հայրենեաց»ի գործունէութիւնը, գրաքննութիւնը ծայր աստիճան կասկածամիտ դարձաւ: 1882-ին բոլորովին խափանուեցաւ «Մամուլը» որ հրատարակած էր հայրենասիրական քերթուած մը: Զայն նկատեցին ուղղակի «ազգային յեղափոխութեան մարշ»: Խմբագիրը՝ Գ. Այվազեան դատապարտուեցաւ ցմահ աքսորի. ներման արժանացաւ 1886-ին:

1883-ին Ապտիւլ Համիտ ձեռնարկեց շարք մը ահաբեկիչ միջոցառումներու, հայ մամուլին դէմ: Օգոստոսին փակուեցաւ «Մանզումէի Էֆքեար»ը, գաւառական «վնասակար հրատարակութիւն»ներու պատճառով: Նոյն ամսուան մէջ բանտարկուեցաւ «Մեղմուայր Հաւատիս»ի խմբագիր Թոլայեանը: Ան ընդդիմանալով սուլթանի հալածական քաղաքականութեան գրեր էր. «Եթէ քոլէրան Աստուծոյ բարկութեան արդիւնք է, պէտք է սպասել, որ Թուրքիոյ մէջ եւս ծագի, ուր բռնակալութիւնն ի լրումն հասած է»:

Անտանելի էին պայմանները երգիծական մամուլին համար եւս. 1883 Յուլիսին Պարոնեան կը պատրաստուէր դադրեցնել «Մեղու»ի հրատարակութիւնը: Սուլթանի հրամանով բոլոր տպարանատէրերը եւ խմբագիրները պարտ էին երաշխաւորներ ներկայացնել գրաքննական մարմիններուն, որոնք պատասխանատու պիտի նկատուէին կարելի յանցանքներու համար: Գաղտնի ոստիկանութեան ստուար զանգուած մը կը զբաղէր միայն օտար եւ տեղական թերթերու մէջ ծածկանունով ու անստորագիր գրող հեղինակները յայտնաբերելու: Թերթերուն արգիլուեցաւ գիտողութիւն ընել անկարգութիւններու վարչական թերութիւններու մասին: Հիւանդագին կասկածամտութեան եւ մատնութիւններու այս մթնոլորտին մէջ իր 44 տարուան ուղին աւարտեց արեւմտահայ առաջին ազգային պարբերականը՝ «Արշալոյս Արարատեան»ը:

Ոստիկանութիւն եւ գրաքննութիւն խռովութեան եւ ապստամբութեան ակնարկներ կը փնտռէին նոյնիսկ պատմական դէպքերու եւ անձերու յիշատակութեան մէջ. կը ձգտէին մամուլէն արմատախիլ ընել Հայաստանի պատմական անցեալը յիշեցնող ամէն հրատարակութիւն: Հրահանգներ կը տրուէին ցանկալի նիւթեր մշակելու, ինչպէս՝ «սուլթանի թանկագին կեանքը», երկրի տնտեսական զարգացումը եւայլն: 1889-ին փակուեցան ֆրանսերէն «Սոամպուլ» եւ յունական «Նէօլոգոս» թերթերը որոնք գործածած էին «Հայաստան» անունը: Անոնց հետեւեցաւ «Արեւելք» թերթը, որ թէեւ լուրը արտատպելով «Հայաստան» անունը վերածած էր Անատոլուի:

1890-ական թուականներուն Թուրք գրաքննութիւնը դարձած էր ոստիկանական ուռճացած հաստատութիւն մը: Ներքին գործոց Նախարարութեան մէջ կար տպագրական տեսչութեան ենթաբաժին մը, երեք հայ գրաքննիչներով: Յօդուածներու թարգմանութիւնները մանրակրկիտ քննութեան կ'ենթարկուէին թէ՛ պալատին գրաքննիչ մարմնին եւ թէ ոստիկանութեան: «Արդ, կը գրէ Ա. Արփիարեան, - Դուռը, հանրային կրթութեան պաշտօնատունը, Եըլտըզը, ոստիկանութիւնը իրարմէ տարբեր տեսակէտներով կը դիտեն որեւէ յօդուած, կամ լուր: Ինչ որ մէկուն անվնաս կը թուի, միւսին վտանգաւոր է»:

1898-ին Տ. Ճիվէլէկեան դիմած էր «Սուրհանդակ» անունով թերթ հրատարակելու արտօնութեան խնդրանքով: Ոստիկանութեան աչքեւ «Սուրհանդակ»ը ստուգաբաներ էին «սուր հա'ն դակ» (սուրը հանէ, խրէ) իմաստով: Գրաքննութիւնը ստեղծած էր արգիլեալ անուններու եւ բառերու ցուցակներ: Արգիլուած էին յիմար, յիմարանոց (կը յիշեցնէին Մուրատ Ե.ի հիւանդութիւնը), աստղ, աստղագաշխութիւն (Համիտի պալատը Եըլտըզ - աստղ կը կոչուէր) եւ այլ բառեր:

Հայ մամուլի հալածանքը գագաթնակէտին հասաւ 1894 - 1896-ի արեւմտահայութեան ջարդերուն ժամանակ:

1895 աշնան Պոլսոյ եւ գաւառներու Հայկական կոտորածներէն ետք Թուրք իշխանութիւնները մտադրեցին հայ մամուլը ծառայեցնել իրենց ստայօդ քարոզչութեան: Ներքին նախարար Նազըմ հայ պարբերականներուն պատուիրեց յօդուածներ հրատարակել բարենորոգումներու մասին, եւ միւս կողմէ՝ կոտորածներու ամբողջ մեղքը բեռցնել իրենց իսկ՝ Հայերու վրայ: Խմբագիրները մերժեցին ջարդարարներու գործիք դառնալ: Ոստիկանութիւնը ինքը պատրաստեց ժողովուրդին «ապստամբութիւնը» վկայող հրապարակումներ եւ տպագրական տեսչութեան միջոցով ուղարկեց հայ մամուլին: Խմբագիրները ընդդիմացան. պարտադիր յօդուածը չտպագրելու համար Հ. Շահնազար ինքնակամ դադրեցուց «Հայրենիք»ի հրատարակութիւնը: Թերթը գրաքննութեան վրէժով խափանուեցաւ 1895-ի վերջին, Ա. Արփիարեանի վրայ մահափորձ կատարելու մասին լուր տալուն համար: Իսկ 1896 Յուլիսի կէսին բոլորովին փակուեցաւ: Նոյն տարին, Հոկտեմբերին փակուեցաւ նաեւ «Արեւելք»ը, որ ընդդիմացած էր հայ ազգաբնակչութիւնը հնազանդութեան հրաւիրող յօդուածներ տպագրելու: Մինչդեռ Թուրք թերթերը արեւմտահայութեան կոտորածներու փաստերը կը ծածկէին «գոհացուցիչ վիճակ»ի, «կատարեալ անդորրութեան եւ ապահովութեան հաւաստումներով:

1890-ական թուականներէն սուլթանը կաշառեր էր ամբողջ Թուրք մամուլը, առատ եւ կանոնաւոր նպաստներով: Նրպաստ կը տրուէր նաեւ Կ. Պոլսոյ եւ արտասահմանի օտար լեզու պարբերականներուն: Բոլորին պարտականութիւնն էր սուլթանի ծննդեան եւ գահակալութեան տարեդարձներուն սորկամիտ խմբագրականներ ձօնել անոր իմաստութեանը:

1880-էն մինչեւ Ապտիւլ Համիտի տապալումը Թուրք գրաքննութիւնը ծանր հարուած հասցուց արեւմտահայ հրապա[...] րակախօսութեան զարգացման: Թէ[...] հրապարակախօսութեան մարզին մէ[...] մշակուեցան այլ սեռեր. դիմանկարայ[...] ակնարկներ, գրախօսական, գեղարուես[...] տական գրականութիւն: Ազգային եւ ք[...] ղաքացիական գիտակցութեան բարձրաց[...] ման գործին մէջ լուրջ նշանակութի[...] ունեցաւ, մանաւանդ խրապաշտ գրա[...] կանութեան զարգացումը, որուն հիմնա[...] կան նիւթերը դարձան Արեւմտեան Հա[...] յաստանի բռնութիւններով լեցուն ընկե[...] րա - տնտեսական իրականութիւնը:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՄԵԾՆ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻ ՄԱՍԻՆ

Քլէրմոն–Ֆէրանի համալսարանին հել[...] լէնական լեզուի եւ քաղաքակրթութեան [...] դասախօս Փօլ Ֆօր հրատարակած է հա[...] տոր մը Մեծն Աղեքսանդրի մասին: Հոն [...] հետեւեալ տողերով կը ներկայացնէ զայն[...] «ծայրայեղութիւններու միջեւ տարու[...] բեր արկածախնդիր այդ մարդուն մէ[...] գլխաւոր հակասութիւնը այն է որ եր[...] իր կեանքը դատապարտուած էր անմնայ[...] անցք մը ըլլալու, ան իմաստ մը տուա[...] անոր: Ծնած է ո՛վ գիտէ ուր, ոչ ոք գի[...] տէ թէ երբ, գինով հօրմէ ու ջղայր[...] մօրմէ մը. մանկութենէն իսկ ամէն բա[...] նի մէջ երկրորդ, խստօրէն պատժուա[...] է միշտ. իր մրցակիցները ապօրինի զա[...] կի վերաբերում ցոյց տուած են իրե[...] հանդէպ, իսկ Դեմոսթենէս՝ խեղկատա[...] մանուկի մը. վայրագօրէն արհամարհր[...] ուած է իր հօրը՝ Ֆիլիփի կողմէ...: Եր[...] կար ատեն մերժած է կիները զորս մա[...] տուցած են իրեն, իր պայքարի ու խաղ[...] ընկերներուն հետ վայելելու համար ա[...] րական սէրը. խղճալի մարդիկ մը, [...] լողալ իսկ չէր գիտեր: Ան՝ Աղեքսանդ[...] կերտած է իր անհատականութիւնը, ին[...] պէս իր կայսրութիւնը. կամքի ուժով[...] կիրքով, յամառութեամբ»:

«Հիսթորամա» պարբերաթերթը հե[...] տեւեալ հարցազրոյցը ունեցած է Աղեք[...] սանդրի նուիրուած այս հատորին մա[...] սին, անոր հեղինակին հետ.

Հ.– Ձեր գիրքը մէկէ աւելի մեկնաբա[...] նութիւններու կ'առաջնորդէ Աղեքսանդ[...] կեանքին մասին: Արդեօք այս կէտը ին[...] նատիպ ըլլալու մտահոգութենէ՞ մը առա[...] ջացած է, թէ կ'ուզէիք զատորոշուիլ [...] նախորդներէն. եւ կամ արդեօ՞ք ալ[...] տարբեր պատճառ մը գոյութիւն ունի:

Պ.– Անձնական բան մըն էր. Պատմու[...] թեան նոր ըմբռնում մը, եթէ շատ յ[...] ւակնոտ չի թուիր այս բացատրութիւ[...] Պատմական անձնաւորութեան մը ամէ[...] կը գտնուէի. ան ապրած էր Ք. Ա. 356[...] 323–ի միջեւ, կատարած էր շարք [...] գործեր զորս արձանագրած էր պատմու[...] թիւնը: Այս անձը իր կենդանութեան ա[...] դէն տեսած էր իր առասպելին ծագում[...] եւ ան իրապէս առասպելական անձնաւ[...] րութիւն մըն էր: Զայն պէտք է նկատ[...] անժամանակ դէմք մը, հասարակ ժամա[...] նակագրութիւններէն դուրս մէկը: [...] երբ իր մասին հարազատ շատ մը փա[...] տաթուղթեր չունինք, պէտք է դիմել[...] ուրիշներու վկայութիւններուն, բամ[...] ներուն իր մասին: Պէտք է դիմել նաեւ[...] այլ աղբիւրներու. օրինակի համար Ֆ[...] պերու, յետոյ կայ Գուրանը ուր ամբող[...] սուրաթ մը յատկացուած է իրեն:

Հ. – Կը գրէք, թէ Աղեքսանդր տեսա[...] սական պատճառներով հիմնած է կա[...] մը քաղաքներ. այս տեսանկիւնը ցայ[...] շատ անտեսուած էր ֆրանսացի պատմա[...] բաններու կողմէ. ինչո՞ւ:

Պ. –Որովհետեւ անոնք երբեք [...] գտնուած տեղւոյն վրայ. գիտէք, [...] Պիւմարք Ֆրանսացին կը սահմանէր [...] պէս «չքանչանակիր մէկը որ լուր չու[...] աշխարհագրութենէն»: Ռուսերը պեղու[...] ներ կը կատարեն Ուզբեկիստանի, Տաճ[...] կիստանի, Ղազախստանի մէջ, ուշադրու[...] թիւն կեդրոնացնելով նիւթական, նոյ[...] իսկ նիւթապաշտ երեւակին վրայ:: Ա[...] տածեցէք որ իր զօրքին կէսը կազմու[...] էր տնտեսական շարժառիթներէ մղու[...] անձերով: Զեմ ըսեր, թէ Աղեքսանդ[...] ինք անձամբ հմայուած էր ոսկիով կա[...] թանկագին քարերով, համեմներով, [...] կայն իրեն կը հետեւէր 40 – 50 հազա[...]

Fonds A.R.A.M

նոց բազմութիւն մը, որուն մէջ կային փիւնիկեցի եւ յոյն մեծ առեւտրականներ:

Հ. – Լաւ կը շեշտէք արդէն ոսկիի մեծ տեղափոխութիւններու կարեւորութիւնը· կ'ըսէք թէ արեւելեան **Միջերկրականի** մէջ Աղեքսանդրի մահուան շրջանին 20 անգամ աւելի ոսկի կար, քան իր գահակալութեան ժամանակը:

Պ. – Հարփալի, իր տնտեսական նախարարին ձեռքն էր, ամբողջ 12 տարի ոսկիի փոխադրութիւնը եւ գանձը: Այս մարդը 324 Մայիսի առաւօտ մը ճամբայ կ'ելլէ վեց հազար զինուորներով ու արկղով, իր տիրոջ դէմ հանելու համար Յունաստանը: Կը կորսնցնէ սակայն նախ իր զինուորները, յետոյ իր կեանքը: Սակայն խորհեցէք Եւրոպա հասած ոսկիի քանակութեան մասին· այդ ոսկին տակն ու վրայ կ'ընէ ամէն բան, Աթէնքի քաղաքականութիւնը: Մինչեւ իսկ Դեմոսթենէս Հարփալի կողքին դիրք կը գրաւէ Աղեքսանդրի դէմ: Այս ոսկին ի նպաստ էր յատկապէս հարուստներու· կրնային մեքենաներ, հողեր գնել, կամ նաւահանգիստներ կառուցանել:

Հ. – Աղեքսանդր գիտակի՞ց էր այս վերիվայրումներուն:

Պ. – Չեմ կարծեր: Ինք առաջնահերթ էր, ինչպէս կը պահանջէր Մակեդոնիոյ զինուորական եւ ընկերային աւանդութիւնը· հնդեւրոպական աշխարհին մէջ իշխանաւոր մը պէտք է առաջնահերթ ըլլար: Յետոյ պէտք չէ մոռնալ որ հարստութիւնը միայն ոսկիէ չէր բաղկանար, այլեւ ծիրանի ներկէն, համեմներէ, ձիւթէ, կառուցումի նախանիւթէ, նաւթէ եւայլն:

Հ. – Ինչպէս կ'երեւի, Աղեքսանդր նաեւ ճամբաներ բացած է իր կեանքին վերջին երկու տարուան ընթացքին:

Պ. – Յատկապէս առեւտրական ճամբաներով իրար միացնելու համար իր կայսրութեան կեդրոնական մասը եւ հեռաւոր ծայրամասեր: Ան կը համոզուի որ ամէնէն կարուկ ու կարճ ճամբան ծովու ճամբան է· Միջերկրականէն տախտակ բերել կուտայ, կառուցումի նիւթեր ու նաւեր, Հնդկաստանէն ոսկի, թանկագին քարեր, համեմներ: Յետոյ կար նաեւ խունկը որ արեւելեան երկիրներէ կը բերուէր, ու խոհանոցը· համեմներու գործածութենէն առաջ աղքատ էր միջերկրականեան խոհանոցը: Ան բերել կուտար նաեւ բուրումներ· նոյնիսկ այրերը սորված էին անուշահոտութիւն գործածել: Ճաշակները կը փոխուէին: Մարդկութեան պատմութեան մէջ այս հսկայ յեղաշրջում մըն էր:

Հ. – Կը գրէք· «կազմուեցաւ աւանդական գաղթականութիւն մը հողային բանուորներէ կազմուած· աշխարհակալը զանոնք փոխանակեց յոյն արհեստաւորներու եւ առեւտրականներու հետ որոնք համաձայնելով կը շահագործէին տեղացիներն ու զինուորականները»:

Պ. – Քաղաքաբնակ դառնալու պարագաներն են· ո՞ր քաղաքը ճանչցած չէ հողամշակութեան ու կէս – թափառական կեանքի հանդրուանը· յատկապէս բերդերն ու ապաստանավայրերը: Եւ մէկէն, Աղեքսանդր կը համախմբէ տեղացիները, զինուորականներն ու առեւտրականները· այս մարզին մէջ ան կը կրկնէ հօրը քաղաքականութիւնը:

Հ. – Կ'ըսէք· «իր բրածը օրինակ ծառայեց բոլոր միւսներուն»:

Պ. – Այո: Հոն կայ գիւղերէն դէպի քաղաք քշուած տեղացի բնակչութիւն մը, մակեդոնացի ղեկավար տարրը, յետոյ յոյն առեւտրականներ եւայլն: Ք. Ա. եօթներորդ եւ վեցերորդ դարերու կրկնակի գաղթականութիւններուն հետ կը կազմուի երրեակ գաղթականութիւն մը, բաղկացած զինուորներէ, առեւտրականներէ ու տեղացիներէ:

Հ. – Ո՞րն էր իր ամէնէն կարեւոր ձեռնարկը:

Պ. – Անկասկած Եգիպտոսի Աղեքսանդրիան, 15 քմ. պարիսպով: Իր հայրը ունէր 500 հազար հոգինոց թագաւորութիւն մը, ինք յանկարծ կը գլխաւորէ ամբողջ քաղաքակիրթ Եւրոպան. Դանուբէն մինչեւ ներկայ Փաքիստանի սահմանները: Աղեքսանդր յատկատես մըն էր, ոչ միայն միջոցի, այլ նաեւ ժամանակի տեսողութեամբ: Գիտէր թէ կը հիմնէր յաւիտենականութեան համար:

Հ. – Այս բազմազան տարրերէ բաղկացած քաղաքներուն, յատկապէս Աղեքսանդրիոյ մէջ, ժողովուրդի այս խառնուրդը հարցերու ծնունդ չէ՞ր տար:

Պ. – Սքանչելին այն է որ ծագումով շատ տարբեր ժողովուրդներ յաջողած են առանց մեծ բախումներու ապրիլ միասին· արտասովորն այն է, որ Աղեքսանդրիա հանդուրժած է Հրեաներու գոյութիւնը: Հրեաները որոնք մինչ այդ թշնամական կեցուածք ունէին Յոյներու հանդէպ այնքան լաւ յարաբերութիւններ կը մշակեն որ այս վերջիններս առաջարկ կը ներկայացնեն աստուածաշունչը յունարէնի թարգմանելու: Միւս կողմէ Յոյները կը ծանօթանան հրէական փիլիսոփայութեան: Յատկանշական է նաեւ այն պարագան որ Ք. Ա. 160 թուականէն սկսեալ Հրեաներու մօտ յաճախ կը հանդիպինք Աղեքսանդր անունին:

Հ. – Եթէ կ'ուզէք խօսինք քիչ մըն ալ Աղեքսանդրի նկարագրին մասին· որոշ տուեալներ կա՞ն իր միասեռական ըլլալուն առընչութեամբ:

Պ. – Աղեքսանդր ծայրայեղութիւններու մարդն էր· ինչպէս իր ոխակալութեան, նոյնպէս եւ իր զգացական ապրումներուն մէջ: Իր միասեռականութեան մասին երկու վստահելի վկայութիւն ունինք· այս վկայութիւններուն համաձայն աշխարհակալը շատ կը սիրէր այրերը, եւ իր բարեկամին՝ Հեփեստիոնի մահէն ժամեր ետք իսկ դըրկած կը պահէր անոր դիակը, ինչ որ առիթ կու տար խօսելու անոր միասեռական հակումներուն մասին: Աղեքսանդր հետեւած էր միմիայն իր հօրը եւ սպաներուն օրինակին: Այս մարզին մէջ հընդեւրոպական աւանդութեան մը համաձայն զինուորականները պէտք է ապրէին իրենց միջեւ, միասին քնանային, ու մերժէին կիներու ծառայութիւնը: Այսուհանդերձ հարկաւոր էր որ իշխանաւոր մը սերունդ ունենար, շարունակելու համար իր նախահայրերուն կրօնքը: Աղեքսանդր եւս եղաւ ուրեմն միասեռական զինուորական մը եւ ընտանիքի հայր մը: Ամուսնացաւ չորս կիներու հետ: Անոնցմէ միայն Ռոքսանէն զաւակ ունեցաւ, հինգ տարուան կենակցութենէ մը ետք: Հեփեստիոնի հետ իր յարաբերութեան մէջ համոզուած եմ որ Աղեքսանդր իգական դերը կը կատարէր: Սելանիկի թանգարանին մէջ տեսայ իրենց արձանները քով քովի· առնական կեցուածք ունեցողը Հեփեստիոնն է. յետոյ մեզի հասած իր դիմաքանդակները բոլորն ալ ծայր աստիճան իգական արտայայտութիւն ունին:

Հ. – Ձեր գործին մէջ իր մահը կը ներկայացնէք զանազան ձեւերով· ինչո՞ւ:

Պ. – Իր մահը տալու ձեւը կը մատնէ նաեւ իր կեանքին ընկալումը մէկու մը կողմէ: Եթէ իրեն կը վերագրէք սոսկալի մը, շուայտ մէկու մը մահը, իր կեանքն ալ կը նկատէք ուրեմն վատահամբաւ անցք մը· այն ատեն ինք՝ Մեծն Աղեքսանդրը չէ այլ Փոքրը: Այս է Հռոմէացիներու կարծիքը: Եթէ խորհրդաւոր զինովութեան մը յաջորդող մահ մը կը վերագրէք իրեն, որով ուզած ըլլայ նմանիլ իր եղբօրը՝ Դիոնիզոսի, ուրեմն իր կեանքը կը նկատէք ներշնչեալ արարքներու յաջորդութիւն մը, իսկ զինքը՝ գերմարդ մը, աստուածային արարած մը: Այս պարագային մէջ դուք եւս Պատմութեան ձեր մեկնաբանութեան մէջ տէր էք խորհրդապաշտ եւ աստուածաբանական հակումներու· այս է Պոսիւէի կեցուածքը: Եթէ կ'ըսէք թէ մեռած է արկածով մը, մանրէի մը պատճառով կամ ճահճախտի տագնապէ մը, նիւթապաշտ մօտեցում մը ունիք, եւայլն:

Հ. – Ո՞րն է ձեր մեկնաբանութիւնը այս մահուան մասին:

Պ. – Ես հոգեբանական ազդակներու հետեւանք մահ մը հաւանական կը գտնեմ. Հեփեստիոնի յանկարծական մահը ցնցող բան էր· մեռած է քանի մը վայրկեանի մէջ: Աղեքսանդր արդէն վիրաւորուած էր եւ իր վէրքերէն մէկը՝ ծանր: Կային հոգեբանական պատճառները, որոնց գլխաւորն էր իր բարեկամին, սիրահարին մահը, 324-ի Դեկտեմբերի վերջաւորութեան եւ նաեւ ինքզինքը հետըզհետէ աւելի առանձին զգալու յուսահատութիւնը: Աղեքսանդր կը տեսնէ, թէ լքուած է բոլորէն· իր սատրապներէն, զինուորներէն, հետեւակազօրքէն: Ան կը տեսնէ քայքայումը իր կայսրութեան: Կը փախչի դէպի Բաբելոն բոլորէն ծածկելու համար իր անձկութիւնները: Մարմինը տեղի կու տայ հոգեբանական փլուզումին առջեւ: Աղեքսանդր յոգնած էր ու անկասկած փոխանցիկ հիւանդութենէ մը վարակուած իր ճամբորդութիւններու ընթացքին:

Հ. – Կ'անդրադառնա՞ք իր կայսրութեան քայքայումին, որ սկսաւ իր կենդանութեան իսկ, եւ շարունակուեցաւ մահէն ետք արագօրէն: Սակայն արդեօք կարելի՞ է ըսել որ իր քաղաքական կայսրութենէն զատ ան ձգած է նաեւ ապագային երկարող գործեր:

Պ. – Ան կառուցողն էր բազմաթիւ մեծ քաղաքներու· բացած էր առեւտրական նոր ճամբաներ, որոնք առիթ տուին եւրոպացիներու, ճանչնալու Ասիոյ երկիրները որոնց գոյութենէն իսկ տեղեակ չէին: Ան տարածեց նաեւ յունարէն լեզուն Ափրիկէի մէջ ինչպէս Ասիոյ եւ Եւրոպայի: Այս լեզուն մեծ կրօնքներու տարածման միջոց հանդիսացաւ· քրիստոնէութեան եբրայական կրօնքին, եւ իսլամականին:

ԳՈՂԳՈԹԷ ԳՈՂԳՈԹ

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, Փետրուար 9-ին, ոգեկոչուած է Պէյրութի մէջ սպաննուած երեք դաշնակցականներու՝ Վարդգէս Տէր-Կարապետեանի, Լեւոն Պէրպէրեանի եւ Ներսէս Խուտավէրտեանի յիշատակը: Իր քարոզին մէջ, առաջնորդը՝ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան, նշած է թէ «իւրաքանչիւր գիտակից անձ պարտականութիւն մը ունի հանդէպ իր ազգին, իր Աստուծոյն եւ յաճախ այդ պարտականութեան ճամբուն վրայ իր կեանքը կը զոհէ: Ա՛յդ էր պարագան պատուական հայորդիներ՝ Վարդգէս Տէր-Կարապետեանի, Լեւոն Պէրպէրեանի, Ներսէս Խուտավէրտեանի, որոնք հայ ժողովուրդի թշնամիներուն ձեռքով անարգօրէն սպաննուեցան եւ չորրորդը՝ Յակոբ Պարսումեան, առեւանգըւեցաւ»: Հոգեհանգստեան պաշտօնի աւարտին, ներկայ երկու հազար Հայերը հաւաքուած են յարակից սրահը, ուր տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւն մը: Բացումը կատարած է Հ.Յ.Դ. Արեւմտեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի հերթապահ Ռազմիկ Աճէմեան: Խօսք առած են յանուն Համազգայինի Օննիկ Քէշիշեան, յանուն Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Պարգեւ Շիրինեան եւ Թեմին Ազգ. Վարչութեան կողմէ Վաչէ Մատէնլեան: Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի խօսքը փոխանցած է Տիգրան Տէր-Սարգիսեան՝ ի մէջ այլոց նշելով. «Մեր ժողովուրդի ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք այն իրողութեան վրայ, թէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ ուղղըւած այս տմարդի արարքը միայն մէկ երեսն է ամբողջ Հայութեան դէմ ուղղըւած մեծ դաւադրութեան մը, որ կը պատրաստուի մեր թշնամիներուն կողմէ եւ կը գործադրուի հայանուն վարձկան ոճրագործներու միջոցաւ»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԴՒՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳԻՒԼԱՆԵԱՆ

Մայրդ քեզ լեզու տուեց, - շարունակում է նա - ես զօրութիւն կը տամ, տղամարդ կը դարձնեմ քեզ, որ պաշտպանես ինձ ու մօրդ: Մայրդ քեզ կեանք տուեց, ես քո արիւնը կ'անմահացնեմ զաւակիդ մէջ, կը ջահելացնեմ քո հին արիւնը, մեր յոյսը դու ես, իմ տղամարդ, իմ տէր, - ասում է կինը: Եւ արդէն տղամարդ դարձած պատանին առաջին անգամ տեսնում է իրենց հին տան մամռած քարերը, ոտքի տակի հողը, աստղերի դէմ մենակ իր յիշողութիւնը եւ բացայայտում կեանքի միւս մեծ առեղծուածը՝ Հայրենիքը...:

Բայց այն տարիներին մենք դեռ շատ փոքր էինք, եւ մահը մեզ համար միայն տխուր լուր էր, չգիտակցուած մի բացակայութիւն, որ սահմանուած էր կարծես ուրիշների համար, թւում էր մենք անմահ ենք, մեր կեանքը վերջ չի ունենալու: Եւ երբ մահացաւ մեր գիւղի առաջին աւագը, աշնան գրնգուն, արեւոտ օրուայ մէջ նրա դագաղը երազ էր թւում, թատրոնի նման մի բան, թւում էր Իսոյի Անտրէասը վաղը նորից գիւղամիջում նստած կը լինի իր հասակակիցների հետ ու կը շարունակի խօսել Հայոց պատմութիւնից: Նա գիւղի ամենակարդացած մարդն էր, իր ասածով կարդացել էր հընարաւոր բոլոր հայերէն գրքերը, եւ մահից քիչ առաջ եկել էր մի շատ կարեւոր եզրակացութեան. հայ լինելը միայն ազգային պատկանելութիւն չէ, այլ մասնագիտութեան նման մի բան: Ամէն ծընւող հայ դեռ հայ չէ, եթէ իր մէջ չի ըզգում հայութեան պատմութիւնն ու ճակատագիրը, այս խօսքերով էլ ձեւակերպել էր նա իր եզրակացութիւնը, եւ նրա բազմաչարչար միտքը չէր դիմացել այդքան մեծ յայտնագործութեանը. մեծերն ասում էին թէ խեղճը գժուել է: Բայց նա յամառօրէն իրենն էր շարունակում, եւ իր գիւտը հիմնաւորելու համար վկայակոչում էր գանձացի Վանեկին, որի հետ երեք ամիս սովորել էր Ախալքալաքի ծխական դպրոցում: Աւելի ուշ նա գիւղը բաժանել էր երկու մասի. Հայերի եւ ոչ - Հայերի, եւ ում Հայ չէր համարում, նրա բարեւին չէր պատասխանում:

Այդպէս էլ նեղացած մահացաւ նա, եւ երեւի, նրա դժգոհ հոգին մինչեւ հիմա էլ թափառում է Ջաւախքի ձիւնոտ սարերում, փնտռելով իրեն հասկացող զրուցակցի: Բայց նրա մեծ ու բարի խելագարութիւնից ինչ - որ բան յամենայն դէպս անցաւ գիւղին. նրա թողած վէճերը շարունակեցին ուրիշները, թողած գրքերը ուրիշները սկսեցին կարդալ, սկիզբ առաւ մի տարօրինակ ընթերցանութիւն՝ նաւթի լամպով լուսաւորուած ձմռան խոր գիշերների մէջ: Աւագները առաջնութիւնը տալիս էին Րաֆֆուն ու Թումանեանին, իսկ աւելի երիտասարդները, որոնք մեր հայրերն էին, կարդում էին Գարեգին Սեւունցի «Գերիները»: Ձեռքից ձեռք էին անցնում գրքերը, գոմի օդաներում հաւաքուած վիճում էին մինչեւ լոյս եւ պատահում էր, որ անասունը մնում էր առանց դարմանի: Եւ այդ տարիներին կովերը դժուար էին ծնում, հորթերն էլ նիհար էին, շշմած, ոչ մի կերպ չէին հասկանում, թէ ինչ են անելու այս աշխարհում: Եւ մինչ մեր հայրերը ըզբաղուած էին գրական վէճերով, մենք հորթերի պէս աննպատակ մեծանում էինք, անձրեւների թողած պղտոր ջրերի մէջ չուող ամպերի ֆոնի վրայ մեր խուզուած գլուխները մանրամասնօրէն ուսումնասիրելով: Անգիր էինք անում «Գառնիկ ախպէր»ը եւ իրարից թաքուն լալիս Գիքորի բախտի համար, լալիս էինք ու սպասում ելեկտրականութեանը: Այդպէս մինչեւ ութերորդ դասարան, երբ Հարեւան գիւղից եկած մեր գրականութեան նոր ուսուցիչ Պօրիս Եարտանեանը գրերի գիւտի մասին պատմելուց յետոյ անսպասելիօրէն անցաւ մեր հայրենակից բանաստեղծ Վահան Տէրեանին եւ անգիր կարդաց տասը բանաստեղծութիւն, որոնց մասին մենք մինչ այդ չէինք լսել:

Ապրելուց քաղցր է մեռնել քեզ համար,
Զգալ, որ դու կաս եւ լինել հեռու,
Երկրպագել քեզ առանց սիրելու,
Երազել միշտ քեզ - լինել քեզ օտար...:

Կարդում էր մեր ուսուցիչը· դասարանի առջեւ կանգնած, աչքերը փակ, թեթեւ ճօճուելով, կարդում էր, ինչպէս մեզ թւում լացը հազիւ զսպած: Առաջ մեզ համար ոչ ոք բանաստեղծութիւնը այդպէս չէր կարդացել, եւ մեր կիսամութ, ծեփը թափուած դասասենեակը լցւում էր մեզ անծանօթ խորհրդաւոր երաժշտութեամբ, ցանկալի լուսաւոր թախծի տաք մշուշով:

Երբ պայծառ օրդ տխուր կը մթնի,
Եւ սիրտդ կ'այրէ թունաւոր կասկած,
Վհատ սոսկումի տանջանքով կը զգաս,
Որ որոնածդ քնաւ չես գտնի...:

(Շար. 2)

Fonds A.R.A.M

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՏԻՐԱՄԱՅՐ
ԱՐԱՔՍԻ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ
մահուան առթիւ:

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին կը նուիրեն՝

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պետոյեան 5000 ֆրանք, (ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Տիրամայր Արաքսի Նագգաշեանի մահուան առթիւ, Պ. Մարտիկ Տակոեան 750 ֆրանք կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 250 Ֆ. «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վավա Խաչատուրեանի մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ Տէր եւ Տիկին Կարօ Սարեան 250 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 9

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

առիթով տարեկան ցերեկոյթ, ժամը 12-էն սկսեալ:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԻ ԿՈՂՄԷ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Նորակազմ՝ Կոմիտաս Թատերախումբին:
Հայ Մշակոյթի Տան Թատերասրահին մէջ:
12 - 14 Պազիլ փողոց, 13001 Մարսէյլ
Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ 100ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆ
ՈՒ
ԵԱՆ'Ց ԱԿՈՒՄԲԸ
կը կազմակերպեն

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կը դասախօսէ
Հ. ԼԵՒՈՆ ՎՐԴ. ՁԷՔԻԵԱՆ
(Վենետիկէն)

Նիւթ՝
«ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՀՈՒՆՁՔԸ»

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

մասնակցութեամբ՝
Անահիտ Թէրզեանի, Վիլմա Պէօրէք-եանի եւ Կարապետ Տաքէսեանի:

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 8, ԺԱՄԸ 20-ԻՆ
YAN'S CLUB : 5, avenue Reille, Paris 14e
— ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է —

×

Դասախօսութենէն ետք ճաշ՝ ակումբին մէջ: Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի ապահովել հեռաձայնելով՝

45 – 89 – 20 – 48
43 – 81 – 80 – 82
48 – 78 – 22 – 79

ԼԻՈՆ

դասախօսութիւն

Ուրբաթ, Մարտ 7, ժամը 20·30-ին:
Salle de 'Eglise Arménienne de Lyon
40, rue d'Arménie — 69003 LYON

Դասախօս՝
երաժիշտ ՊԵՏՐՈՍ ԱԼԱՀԱՅՏՈՅԵԱՆ
(Պելժիքայէն)

Նիւթ՝ Կորսուած երգերու հաւաք

Կազմակերպուած՝ Լիոնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութեան կողմէ:
Մուտքը ազատ է:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Պանէեօ - Քաշանի Հայկական Միօրեայ դպրոցի վարչութիւնը մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր ուսուցչուհիին՝ Ռոզի Ալեքսեանի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՎԱԼԱՆՍ. - Տիկին Ագնիւ Տօնիկեան 200 Ֆ.:
ՓԱՐԻԶ. - Տիկին Ղազարեան 200 Ֆ.:
ՄԱԼԱՔՈՖ. - Միրիճեան Շիրվանեան 100 Ֆ.:

DÎNER de SOLIDARITÉ

organisé par le Comité de Soutien
de la Vallée d'Enghien Montmorency
à la Congrégation Mekhitariste

Le Vendredi 14 Mars à 20 heures
au Restaurant des Courses
34, ave. Kellermann à Soisy s/Montmorency
Gare du Champs de Courses d'Enghien

avec la présence effective de
Mr. HOVNANIAN
Ancien député - ancien maire de St. Gratien
Mr. MAGARIAN
maire de Montmorency
Mr. SEMERDJIAN
adjoint au maire de Deuil

le Diner sera présidé par
Mr. JAZMADARIAN
président du CICAM

pour réserver téléphoner au 39 - 89 - 07 - 97
Prix du dîner : 160 francs

Ֆրանսահայ Նախկին Ռազմիկներու Ընկերակցութիւնը կը կազմակերպէ՝

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ
ԶՈՀՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐՈՒ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐ

Կիրակի, Մարտ 9՝
Hôtel Inter-Continental
3, rue de Castiglione 75001 Paris

Յայտագիր. - Ժամը 13-ին կրօնական յարանուանութեանց եւ ֆրանսահայ կազմակերպութեանց ներկայութեամբ Միսաք Մանուշեանի գնդակայարման՝ 42-րդ տարելիցին յիշատակ:

Ֆրանսայի Հայկական էնսթիթիւ:
Գեղարուեստական պատշաճ բաժին:
Ուղերձ եւ ֆրանսական քաղաքական անձնաւորութիւններու խօսքը:
Ճաշագին. - 250 Ֆ.:
Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
42 - 96 - 09 - 82

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ
ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ շրջանին, Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, Ուրբաթ երեկոները ժամը ճիշդ 7-ին, Հսկումի ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ եւ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ կը տրուի աւուր պատշաճի Քարոզ, համաձայն հետեւեալ կարգին. -

Ուրբաթ, Մարտ 7
ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՕ
Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Մարտ 14
ՇԱՒԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԷՋ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ - Սարսէլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.- Այրի Տիկին Ազատուհի Տիլէնեան՝ փոխան ծաղկեպսակի Օննիկ Էրգանեանի մահուան առիթով 200 Ֆ., Այրի Տիկին Առաքելեան Մանուկներու Օրուան առիթով 100 Ֆ., Տիկին Վալանդին Ագեան 100 Ֆ., Տիկին Սիլվա Սէմէրճեան Կապոյտ Խաչի դպրոցին 200 Ֆ., Տէր եւ Ժօզէֆ Մէնէճեան 200 Ֆ.:

OFFRE D'EMPLOI

CHERCHE CARROSSIER QUALIFIÉ

Carrosserie SABBAGH
25230 SELONCOURT
Tél. : (16) 81. 34. 76. 42

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Վասպուրականի Յաղթական Հերոսամարտի 71-րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Ապրիլ 13-ին, նուիրուած Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահի տասնամեակին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
կը կազմակերպէ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ԵՐԵՔ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆԸ. – 3 օր Լենինգրադ, 3 օր Մոսկուա, 2 օր Թիֆլիս եւ 7 օր Երեւան:
ԵՐԿՐՈՐԴԸ. – 15 օր, Paris - Kiev - Erevan - retour – բոլոր օրերը Երեւան:
ԵՐՐՈՐԴԸ. – 9 օր. Paris - Kiev - Erevan, retour Erevan - Moscou - Paris.

3 խումբերն ալ պիտի մնան Երեւան, Ապրիլ 24, Եղեռնի սգահանդէսի առթիւ:

Սովորական շրջապտոյտներէ զատ բազմաթիւ այցելութիւններ եւ հիւրասիրութիւններ պատրաստուած են ի պատիւ 1917-ին հիմնուած Ընկերակցութեան խումբերուն համար:

Տեղերը սահմանափակ են
Հեռաձայնել 43 59 65 19 թիւին կամ այցելել. –
34, Avenue des Champs - Elysées — Paris 8e
(3e bureau à droite dans la galerie)
Շաբաթ առտուները ժամը 10–էն 12·30, չաբթուան օրերուն ճաշի ժամերուն:
Tél. : 46 42 45 25 Lic. A 130

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Տիկին Սիլօեան 20, Երուանդ Կազարեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Պէրպէրեան 100 Ֆ., Տիկին Մարգրիտ Քիւփելեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Միքճեան Ժօզէֆ 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Մելիքեան 100 Ֆ., Պ. Կակոեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ Տիկին Քենտիրեան 100 Ֆ., Գեղամ Պաղտասարեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ասլանեան 50 Ֆ., Ազարեան ընտանիքի հոգեհանգստեան յիշատակի առթիւ՝ Տիկին Ազարեան 50, Շալճեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Ճանիկեան 100 Ֆ., Ֆրետերիք Շալճեան եւ Օր. Գաթրին 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Վրոյր Շալճեան 200 Ֆ., Միսքիճեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Միսքիճեան ընտանիք 50 Ֆ.:

×

Իսիի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է. - Մարտիրոս Տէրտէրեանի մահուան առիթով 500 ֆրանք Եան'ց քլէօպէն, փոխան ծաղիկի:

ԼԻՈՆ

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը, սիրով կը հրաւիրէ իր անդամները տարեկան ընդհանուր ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ Ուրբաթ, Մարտ 21-ին երեկոյեան ժամը 7-ին, Ազգային Տան սրահին մէջ, 40 ռիւ տ'Արմէնի:

Ժողովի օրակարգն է. -
Ա.- Բարոյական տեղեկագիր:
Բ.- Նիւթական տեղեկագիր:
Գ.- Նշանակում Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի:

Անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

A VENDRE

PARTICULIER
7 pièces, jardin.
Quartier THIERS, TOURS
PRIX : 690. 000 Frs.
POLADIAN . (16) 60 - 03 - 51 - 43

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ
ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

—×—

(մասնագէտ ելեկտրագէտ)
(électricien qualifié)

Հայ երիտասարդ մը, որ 15 տարուան փորձառութիւն ունի եւ աշխատանքի իրաւունք, ստիպողաբար գործ կը փնտռէ:
Հեռաձայնել՝
Պ. Հրայր
43 - 84 - 27 - 49

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

—

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Գէտէրլեանի հոգեհանգիստին առթիւ.
Տէր եւ Տիկին Գէտէրլեան 100, Պօյաճեան Ազատուհի 100, Յուսաբեր Գէտէրլեան Մորիս Ռուկի 100-ական Ֆ.:

Արպոյեանի հոգեհանգիստին առթիւ.
Արտաշէս Արպոյեան 300, Տէր եւ Տիկին Թոռլիկեան Ռոպէր 250, Տիկին Տիգրանուհի Թոռլիկեան 200, Տէր եւ Տիկին Վահան Արպոյեան 200, Տէր եւ Տիկին Հրայր եւ Ալիս Եափուճեան 300, Ասատուրեան Ասատուր 100, Պօղոսեան եւ Մաթիկեան ընտանիքներ 200, Ճինկէօզեան 100, Տիկին Փայլա 100 Ֆ.:

Գալփայեանի հոգեհանգիստին առթիւ.
Տէր եւ Տիկին Ագնաւուր Դարբինեան 100, Տիկին Վիքթորիա Պօղոսեան 50, Տիկին Սվաճեան Ադաւնի 100, Տէր եւ Տիկին Ժօզէֆ Կիրակոսեան 100 Ֆ.:

Քէսթէքեանի թաղման առթիւ. - Այրի Տիկին Ադաւնի Ծըլըզեան 50, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Քէչեան 200 Ֆ.:

Փափազեանի հոգեհանգիստին առթիւ.
Փիլիփ եւ Նուպար Փափազեան 1000 Ֆ.:

Ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ՝ (Ժընեվէն) Նազարէթ Սըրմաքէշեան 565 Ֆ., Սամուէլեան 50, Աւետիքեան 100 Ֆ.:

Իւղագին. - Տիկին Աճէմեան 100, Արշամ Պալայեան 200, Դաւիթ Պանտիկեան 200, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան 200, Տէր եւ Տիկին Նուպար Քիւթալեան 100 Ֆ.:

Հայրապետեանի թաղման առթիւ.. Տէր եւ Տիկին Անդրէ Հայպանեան (Վալանսէն) 200 ֆրանք, Տիկին Սամուէլեան Ժանէթ 200, Տէր եւ Տիկին Գունկէլեան (Վալանսէն) 200, Տէր եւ Տիկին Ժան Պայիգիթեան 100 Ֆ.:

Միհրան Պօզապալեանի հոգեհանգիստին առթիւ. - Այրի Տիկին Մարի Ապրիքեան 500 Ֆ.:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Fonds A.R.A.M

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
6

JEUDI
6 MARS
1986

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

LE NUMERO : 4,00 F

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.176

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

61e ANNÉE — No 16.176

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՓԵՏՐՈՒԱՐ 25 - 27)

ՌՈԲԵՐ ԷՄՄԻԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱսՈՅԵԱՆ

Մադրիտ տեղի ունեցած թեթեւ մարմնամարզի Եւրոպայի ախոյեանութեան խաղերուն, ոստումի մէջ առաջին հանդիսացած է Ռոբեր Էմմիեան՝ 8,32 մեթր արդիւնքով: Ծանօթ է, որ երկու շաբաթ առաջ, Մոսկուայի ձմեռնային ախոյեանութեան, 21-ամեայ հայ մարզիկը 8,34 մեթր ցատքելով հաստատած էր Եւրոպայի նոր մրցանիշ մը:

×

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ ՏՈՒՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Երեւանի Եղիշէ Չարենց տուն - թանգարան այցելողներ կը ծանօթանան բանաստեղծին նոր ձեռագիր նմոյշներուն, ազգականներու լուսանկարներուն, անոր անձնական գրադարանի գիրքերուն: Վերջին նմոյշներէն է նաեւ «Ռուսայալ» դաշնակը, զոր կը նուագէր իր կինը: Քաղաքին կեդրոնը գտնուող այդ տունը ծանօթ է շատ մը Երեւանցիներու եւ հիւրերու: Հոն է որ Չարենց անցուցած է իր կեանքի վերջին տարիները, գրած է սոնետներու շարքը, «Իսպանիա» պոէմը: Բնակարանին կահաւորումը կը վկայէ, որ անոր տէրը սիրած է պարզութիւնը եւ յարմարութիւնը: Տուն - թանգարանը տասը տարուան ընթացքին աւելի քան 300 հազար այցելու ընդունած է:

×

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ՅԱՏԱԿԱԳԻԾԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ

Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդը հաստատած է Երեւանի գլխաւոր յատակագիծի թեքնիք - տնտեսական հիմերու մշակման առաջադրանքները: Անհրաժեշտ նկատուած է մասնաւոր ուշադրութիւն դարձնել քաղաքի ճարտարապետական - յատակագծային ժառանգութեան: Նախընտրաբար կարեւորութիւն կը տրուի Երեւանի տնտեսական եւ ընկերային զարգացման ծրագրումին, միւս բնակավայրերու հետ փոխադարձ կապի հարցերուն: Աշխատանքները վերջ կը գտնեն 1988 Դեկտեմբերին:

×

ՆԿԱՐԻՉ ՋՈՏՏՈՅԻ ԿՆՈՋ ՄԱՍԻՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ ՄԸ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է մոսկուացի բեմադիր Լէոնիդ Գուրեւիչի «Սէր» շարժանկարի անդրանիկ ցուցադրութիւնը: Ժապաւէնը, նուիրուած՝ սիրող նկարչուհի Դիանա Ուկլերա - Գրիգորեանի կեանքին ու ճակատագրին, կը խօսի կնոջ մը մասին, որ արդէն տարեց, առած է ներկայնակը, որպէսզի շարունակէ իր ամուսնոյն՝ Գէորգ Գրիգորեանի (Ջոտտօ) գործը: Վրաստանի Կուրսեբ գիւղը ծնած Դիանա Ուեկերա ամուսնանալով նկարիչի հետ, աւելի քան կէս դար եղած է անոր կեանքին ու գործին հաւատարիմ ուղեկիցը: Վարպետին մահէն ետք կինը դարձած է անոր յուշաթանգարան արուեստանոցի տնօրէնուհին: Ընդհատուած սիրոյ ողբերգութիւնը արթնցուցած է իր տաղանդը եւ իրարու ետեւէ ծնած են կտաւները. գրած է նաեւ քնարական բանաստեղծութիւններու հատոր մը: 70-ամեայ արուեստագիտուհիին գործերու առաջին ցուցահանդէսը հետաքրքրութիւն առեղծած է քննադատներու շրջանակին մէջ:

ԼԻԲԱՆԱՆ

—×—

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԸ ԵՒՍ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ՝ ՉԱՒԷՆ ԹԱՇՃԵԱՆ

—×—

Նոր ոճիր մը, այս անգամ Այնճարի մէջ: Երկուշաբթի օր, Մարտ 3-ին, Այնճարի իր գործատեղիին մէջ սպաննուած է, տեղւոյն Հ. Յ. Դ. պատասխանատուներէն՝ Չաւէն Թաշճեան: Արարքին կրկին տէր կ'ըլլայ «Հ. Յ. Դ. յեղափոխական Շարժում» անունը գործածող խմբակ մը, զոր «Ֆիկառօ» ալ, իւրացնելով այդ կազմակերպութեան բառը կը ներկայացնէ (Մարտ 5) որպէս «Հերձուած մը Դաշնակցութեան»:

Վարդգէս Տէր - Կարապետեանի, Լեւոն Պէրպէրեանի, Ներսէս Խուտավերտեանի սպանութենէն եւ Յակոբ Պարսումեանի առեւանգումէն (Յունուար 31) ետք, այս նոր ոճիրը չի կրնար չվրդովել ոեւէ սրտցաւ Հայ, քանի նման արարքներէն միակ հրճուողը մեր թշնամին կրնայ ըլլալ:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
— C. I. C. A. M. —
ԿՈՉԻՆ ԱՌԹԻՒ

Զ· ՑԱՆԿ

ՖՐԱՆՔ

Մարտիկ Տակառեան	10·000
Տէր եւ Տիկին Գ· Օհաննէսեան	10·000
Յովհ· Անթանոսեան	5·000
Տէր եւ Տիկին Խ· Քէօշկերեան	1·000
Տիկին Մ· Էֆթեան	1·000
Տիկին Արփինէ Աւետիսեան	1·000
Ոմն	800
Տէր եւ Տիկին Ժաք Կուրպէթեան	500
Գումար՝	29·300
Նախորդ գումար՝	215·350
Ընդհ· գումար՝	244·650

×

ՏՈԼԱՐ

Ռեմոն Շայթօ (Ժընեւ)	10·000
Կապրաշ ընտանիք (Ժընեւ)	10·000
Մխիթարեանցի (Ժընեւ)	1·000
Արմէն Քորփորէյշըն (Քալիֆորնիա)	200
Արշաւիր Իումէտեան (Քալիֆորնիա)	100

(*) Ա· ցանկին մէջ (Յունուար 28) Տիկին Ա· Դաւիթեան 1000, Պ· Ն· Դաւիթեան 1000, պէտք է ըլլայ՝ Տէր եւ Տիկին Ն· Դաւիթեան 1000, Տէր եւ Տիկին Ռ· Դաւիթեան 1000 :

Libellez vos chèques bancaires à l'ordre de :
C. I. C. A. M.
et les expédier à
C. I. C. A. M.
c/o Crédit Suisse
92, Champs-Elysées — 75008 PARIS

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈՒՐԹ ՎԱԼՏՀԱՅՄ, ՄԱԿ-ի նախկին ընդհ· քարտուղարը կ'ամբաստանուի Նիւ Եորք Թայմզի կողմէ, որպէս նախկին նացի: Ամերիկեան թերթը կը պատմէ որ «Հրէական համաշխարհային Համագումարը» ժողված է բաւական փաստաթուղթեր, որոնք ցոյց կուտան թէ Վալտհայմ մաս կազմած է նացիական ջոկատներու 42-ին եւ 43-ին, Եուկոսլավիա եւ Յունաստան: Չի փաստուիր սակայն թէ ուղղակի գործ ունեցած ըլլայ Հրեաներու տեղահանութեան հետ (Յունաստան) կամ թէ անձնապէս բան մը ըրած ըլլայ: Վալտհայմ որ իր յուշերը հրատարակած է «Փոթորիկին ծոցը» խորագրով, կ'ըսէ թէ 1941-ին վերադարձած է Վիէննա եւ իրաւագիտութիւն ուսած: Գալով ամերիկեան թերթին մերկացումներուն՝ զրպարտութիւն կ'որակէ եւ կը սպառնայ հետապնդել: Անգամ մը եւս կը պարզուի որ դժուար է գերմանացի կամ աւստրիացի ըլլալ եւ անցեալ չունենալ երբ ենթական 60-ը անցած է: Բոլոր Գերմանացիները պէտք է 1945-էն ետք ծնէին...:

ՆԻՍՐԻ մէջ, մրցանիշ կոտրող Հօլտ-ըփ մը կատարուած է Պանք տը Ֆրանսի մէկ մասնաճիւղը, ուր գողերը առօք - փառօք 29 միլիոն ֆրանք ժողված են եւ ... մեկնած:

ՔԱՆԱՐ ԱՆՇԷՆԷ, այս Չորեքշաբթի, բացառիկ յաւելեալով մը կը տօնէ իր 70-ամեակը: Երգիծաթերթը, զոր քաղաքական բոլոր պարագլուխները կարդացած են ու կը կարդան (Քլէմանսօյէն՝ Միթերան) հրապարակ հանած է բաւական գայթակղութիւններ, միշտ պահպանելով իր անկախութիւնը: Մեծ անուններ, ֆրանսական երգիծաբանութեան, անցած են Քանարի սիւնակներէն, յիշենք լաւագոյններէն՝ Հանրի Ժանսոն:

ՄԱՀ՝ ՏԱՐԻՍ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆԻ

Խոր ցաւով եւ դժբախտաբար յապաղումով, իմացանք որ Մարտ 1-ին, քունին մէջ սրտի տագնապի մը զոհ գացած է ծանօթ արուեստագէտ, տաղանդաւոր արձանագործ՝ Տարիս Կամսարական:

Ողբացեալը ծնած էր Աղեքսանդրիա 1902-ին: Կանուխէն Փարիզ եկած է, յաճախած է Կրանտ - Շօմիէռ եւ աշակերտած Պուրտէլի: Իր սկզբնական գործերէն կը յիշուին՝ «Երիտասարդութիւն», «Գարուն», «Ողջոյն, խաղաղութիւն», ուր արդէն իսկ կը յայտնաբերուի նուրբ մշակում մը:

Շ· Խաչատրեան կը գրէ իր մասին. - «Ուշ շրջանի ստեղծագործութիւնները խտացնում են մարդու սարսափն ու հոգեկան տառապանքները պատերազմի տարիներին»: Ունի բազմաթիւ դիմաքանդակներ, որոնց շարքին՝ Պօղոս Նուպար, Սաշա Փիթոն, Բոժէ Վայան: Բազմաթիւ ցուցահանդէսներու մասնակցած է Փարիզ թէ այլուր, նաեւ անհատական ցուցահանդէսներ տուած: Ոսկի մետալներու արժանացած է «Արուեստ եւ թեքնիք» միջազգային ցուցահանդէսին (1937) եւ Վենետիկի Պիէնալէին (1947):

Տարիս Կամսարական հեղինակն է նաեւ Պանթէօ - Փարիզին գերեզմանատան Հայ Մտաւորականներու շիրմաքանդակին:

Երկու տարի առաջ Փարիզի Սէնթ-Ռիւլփիւր ցուցասրահին մէջ, կը ներկայացնէր իր վերջին գործերը: Ֆրանսական մասնագէտ մամուլը եւ քննադատները միշտ մեծ գնահատանքով խօսած են իր մասին: Այս թերթին մէջ ալ միշտ լայնօրէն արձագանգած ենք, ամէն անգամ որ ցուցահանդէսներ կուտար:

Նուրբ ու դիւրաբեկ, իր անձը շատ նըման էր իր արուեստին: Դեռ քանի մը օր առաջ իրմէ կը ստանայինք սիրալիր երկտող մը, որ ոչինչով կրնար նախատեսել տալ այս անակնկալ մահը:

Թաղումն ալ կատարուեր է Մարտ 4-ին, Թիէի գերեզմանատունը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

—×—

ՎԱԼԱՆՍ ՊԱՐՏՈՒԱԾ ԲԱՅՑ ՄԻՇՏ ԱՌԱՋԱՏԱՐ

Մարտի առաջին կիրակին, պատուոյ դասակարգի մէջ պայքարող հայանուն չորս ակումբներն ալ խաղացին կարեւոր մրցումներ: Ռոն - Ալփի շրջանին մէջ ընդհանուր հետաքրքրութեան առարկայ էր Վալանսի եւ Լիոն - Տէսինի հանդիպումը:

Վալանսի Հայ Մարզականը 14 մրցումներ վերջացուցած էր առանց պարտութեան: Մարզական կեանքի մէջ, օր մը չէ օր մը, պարտութիւնը կուգայ: Այդ պատահեցաւ Տէսինի քաղաքապետական մարզադաշտին վրայ՝ ուր հանդիսատեսներու թիւը այնքան ալ շատ չէր որչափ կը յուսային Հ· Մ· Ը· Մ·ի վարիչները: Հազիւ չորս հարիւր հոգի:

Խաղը, ընդհանուր առմամբ հաւասար, ունեցաւ շատ հետաքրքրաշարժ դրուագներ: Ինչպէս որ կարելի էր նախատեսել, կոլ նշանակելը դժուար եղաւ, որովհետեւ երկու կողմերուն ալ պաշտպանողական գիծերը շատ լաւ կազմակերպուած էին: Միայն վերջին քանի վայրկեաններու ընթացքին Վալանս տեղի տուաւ: Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն - Տէսին, յաղթելով 2 - 0-ով, ամրապնդեց իր դիրքը դասաւորումին երրորդ աստիճանին վրայ: Իսկ Վալանս՝ միշտ առաջատար, կը պահէ ախոյեան հանդիսանալու իր բոլոր կարելիութիւնները:

Յառաջիկայ Շաբաթ օր, Լիոն - Տէսին կ'ունենայ Շամպէրիի մէջ մրցում մը՝ որ երկու շաբաթ առաջ յետաձգուած էր կլիմայական պատճառներով:

Ակնարկ մըն ալ դէպի հարաւ: Հոն դիրքերը խրախուսիչ չեն: Մարսէյլի Հ· Մ· Ը· Մ· Արծիւը եւ Սէն - Թ'Անթուանի Հայ Մարզականը կը մնան Միջերկրականի լիկին պատուոյ դասակարգին յետին աստիճաններուն վրայ:

Երկուքն ալ, անցեալ կիրակի գանգատելու պատճառներ ունեցան խաղավարներուն դէմ, ինչ որ կը պատահի երբեմն, մանաւանդ՝ երբ ըլլայ պարտութիւն: Սէն - Թ'Անթուան Նիսի մէջ, հոնտեղի արհեստավարժ ակումբին պահեստի խումբերէն մէկէն յաղթուեցաւ 2 - 0-ով եւ Արծիւ իր դաշտին վրայ, Ֆրէժիւսի դէմ, զոհ գնաց փէնալթիի մը (1 - 0):

Արծիւ եւ Սէն - Թ'Անթուան ունին տակաւին տասը մրցումներ մինչեւ Մայիս. ուրեմն ոչինչ դեռ վերջնական է եւ երկուքն ալ կրնան բարուոքել իրենց դիրքերը:

Տանք նաեւ Նիսի Հայ Մարզականին արդիւնքը. նոր յաղթանակ մը Պոլիէօյի վրայ (1 - 0). այսպէս Հ· Մ· Ը· Մ·-ն կը մնայ իր խմբակին լաւագոյններէն մէկը՝ 3-րդ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Fonds A.R.A.M

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
28-ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

(Գ եւ վերջ)

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԲԱՐԵԿԵՑՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Հայաստանի Համայնավար Կուսակցութեան 28-րդ համագումարէն (Յունուար 24 - 25), Ա. քարտուղար Կարէն Դեմիրճեանի կարդացած զեկուցումին կարեւոր մէկ մասը կը կազմէ գիտական եւ թեքնիք յառաջդիմութեան հիման վրայ տնտեսական զարգացման արագացման հարցը: Կուսակցութեան պարագլուխը կարգ մը շրջաններու մէջ արձանագրուած փոքր յաջողութիւններու նշումէն ետք խօսք կը ճառէ արտադրական ձեռնարկութիւններու արդիականացման, վարիչներու որակի բարձրացման, թեքնոլիժիի զարգացման, շինարարութեան եւ այլ մարզերէ ներս նկատուող թերութիւնները եւ պետական նախատեսուած ծրագրի իրագործման անբաւարար վիճակը:

Կարէն Դեմիրճեան գնահատանքի խօսքեր կ'արտասանէ Երեւանի, Լենինականի, Կիրովականի, ինչպէս նաեւ Հրազդանի, Արովեանի, Ղափանի, Կամոյի, Էջմիածնի շրջաններու աշխատաւորներու հասցէին՝ Հայաստանի արդիւնաբերական զարգացման իրենց բերած նպաստին համար, սակայն, միւս կողմէ կը նշէ բազմաթիւ թերութիւններ՝ զանազան հիմնարկներու եւ հաստատութեանց ու մարզերու մէջ: Այսպէս, շեշտը դնելով ձեռնարկութիւններու վերակառուցման, անոնց արդիականացման, արտադրութեան որակի բարելաւման անհրաժեշտութեան վրայ, կ'աւելցնէ «Ցաւօք, մեր շատ ձեռնարկութիւններ շարունակում են թողարկել թէ՛ ցածրորակ, թէ՛ հնացած կոնստրուկցիայի եւ թէ՛ սպառողական ցածր յատկութիւններ ունեցող արտադրանք: Մեծ մասամբ ժամանակակից մակարդակից ետ է մնում հանրապետութեան հաստոցաշինական ձեռնարկութիւններում թողարկուող արտադրանքը: Հնացած մոտելների եւ կոնստրուկցիաների արտադրանք են թողարկում էլեկտրատեխնիկական, սարքաշինական եւ գործիքաշինական արդիւնաբերութեան, քիմիական մեքենաշինութեան, սարքաշինութեան եւ այլ մինիստրութիւնների ձեռնարկութիւնները»:

Կարէն Դեմիրճեան մատնանշելով փոխադրական սպասարկութիւններու մէջ գոյութիւն ունեցող թերութիւնները եւ արդի պահանջներուն անհամապատասխան անոնց վիճակը՝ կը նշէ. «Հանրապետութեան աւիատորների աշխատանքային, տեխնոլոգիական եւ արտադրական կարգապահութիւնը առայժմ չի համապատասխանում արդի պահանջներին, այստեղ դեռեւս տեղ են գտնում ուղերթների ուշացումներ անձնակազմի մեղքով, թռիչքների կանոնաւորութեան խախտումներ»: Հոս հարկ է նշել, որ Հայաստան ճամբորդողներ առիթը ունեցած են ականատես ըլլալու յիշեալ «Թռիչքների կանոնաւորութեան խախտումներ»ու եւ ուշացումներու, եւ այս՝ ոչ միայն Երեւանի, այլեւ Մոսկուայի օդանաւակայանը:

Կուսակցութեան Ա. քարտուղարին զեկուցումը կը մատնանշէ նաեւ այն բոլոր թերութիւնները, որոնք նկատուած են հացահատիկի արտադրութեան, պտղատու այգիներու հիմնումի, բանջարեղէնի արտադրութեան, խաղողագործութեան, անասնապահութեան զարգացման, կերի արտադրութեան, կուտակման ու պահպանման, ճկնատնտեսութեան, անտառներու, բուսական ու կենդանական աշխարհի պահպանման, անունդի արդիւնաբերութեան եւ այլ մարզերու մէջ, աւելցնելով որ հարկ է միջոցառումներու դիմել, որպէսզի գիւղին մէջ աճի ու ամրանայ մտաւորականութիւնը: Առ այդ, կ'առաջարկուի «ամենալայն հնարաւորութիւններ ու արտօնեալ պայմաններ ստեղծել բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններում գիւղական երիտասարդութեան ուսման համար, ընդ որում՝ բոլոր մասնագիտութիւնների գծով: Դա ռէալ նախադրեալներ կը ստեղծի գիւղի յետագայ զարգացման համար»:

Կարէն Դեմիրճեան խօսք կը ճառէ շինարարութեան մարզին մէջ գոյութիւն ունեցող թերութիւնները եւ կարգապահութեան բացակայութիւնը: Լուրջ յանդիմանութիւն կ'ընէ կարգ մը շրջաններու կուսակցական կոմիտէներու, որոնք պատշաճ կերպով չեն հսկեր առաջադրանքներու կառուցման ընթացքին վրայ: Խօսելով շինարարութեան որակի արմատական բարելաւման մասին, դիտել կու տայ, թէ «ցածր որակի հիմնական պատճառներն են շինարարական արտադրութեան եւ շինարարական ինդուստրիայի տեխնոլոգիական թոյլ յագեցուածութիւնը, աշխատանքի եւ արտադրութեան անբաւարար կազմակերպումը, աշխատանքային եւ տեխնոլոգիական ցածր կարգապահութիւնը, անբարեխիղճ վերաբերմունքը գործի նկատմամբ: Անհրաժեշտ է հետեւողականօրէն վերացնել այդ բոլոր թերութիւնները: Հարկաւոր է կառուցել ե՛ւ արագ, ե՛ւ որակով»:

«Ժողովուրդի բարեկեցութեան բարձրացումը կուսակցութեան բարձրագոյն նպատակն է» խորագրին տակ Կարէն Դեմիրճեան կը խօսի այլազան ապրանքներու արտադրութեան, բնակչութեան պահանջներուն գոհացում տուող սպասարկութիւններու եւ այլ հարցերու մասին, որոնց կարգին՝ նաեւ չարաշահումներու: Կ'ըսէ. «Սպասարկման ցածր կուլտուրան, ապրանքների սպեկուլիացիան, գնորդների խաբելը, թերակշռումը, դրամաշորթութիւնը եւ միւս չարաշահումները յարուցում են բնակչութեան արդարացի բողոքն ու վրդովմունքը: Նման երեւոյթներ թոյլ չտալու, դրանք արմատախիլ անելու համար պէտք է առաջին հերթին անձնական պատասխանատուութիւն կրի սպասարկման ոլորտի ամէն մի ղեկավար, դրա համար պէտք է պայքարի իւրաքանչիւր կուսակցական կազմակերպութիւն»:

Ինչ կը վերաբերի առողջապահութեան մարզէն ներս պարզուող պատկերին, յիշելէ ետք անցեալ հնգամեակին արձանագրուած յառաջդիմութիւնը՝ տարածուած հիւանդութիւններու կանխման, ախտորոշման եւ բուժման միջոցներու եւ եղանակներու մէջ, ինչպէս նաեւ բժշկական նոր հիմնարկներու հաստատումը եւ զանոնք արդիական սարքերով ու գոյքերով օժտելը, Կարէն Դեմիրճեան կը շեշտէ. «Լուրջ թերութիւններ եւ վրիպումներ կան բնակիչների, յատկապէս կանանց ու երեխաների բուժպրոֆիլակտիկ սպասարկման գործում, սանիտարա - հակահամաճարակային ծառայութեան աշխատանքում: Բժշկական կադրերով հանրապետութեան լաւ ապահովուածութեան պայմաններում առանձին շրջաններում զգացւում է դրանց պակասը: Բժիշկներով յատկապէս անբաւարար են ապահովուած շտապ օգնութեան կայանները: Կուսակցական կազմակերպութիւնների դաստիարակչական թոյլ աշխատանքի եւ ղեկավարների ցածր պահանջկոտութեան հետեւանքով առանձին բուժհիմնարկներում շարունակում են տեղ գտնել բժշկական էթիկայի խախտման դէպքեր եւ զանազան բացասական երեւոյթներ, այդ թւում՝ կաշառակերութեան, դրամաշորթութեան, դեղօրայքի սպեկուլյացիայի փաստեր»:

Ինչպէս կը տեսնուի Կարէն Դեմիրճեանի հաշուետուութենէն, Հայաստանի պետական եւ կուսակցական կեանքին մէջ ախտագին երեւոյթ մըն է կաշառակերութիւնը, դրամաշորթութիւնը, պաշտօններու եւ դիրքերու չարաշահումը. ասոնք մոլութիւններ են՝ որոնք անյարիր են Հայու նկարագրին եւ մեր ցեղային արժանիքներուն: Այս մոլութիւնները այնքան տարածուած եւ ախտաբանական տարողութիւն մը ստացած են, որ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէները, տարիներու ընթացքին, ամէն միջոց ի գործ կը դնեն պայքարելով յիշեալ երեւոյթներու դէմ եւ կարելի չըլլար յաջողիլ եւ առաջքը առնել: Փաստ՝ Համագումարէ համագումար, կուսակցութեան հաշուետուութիւնը, ուր կարեւոր տեղ կը գրաւէ այդ մոլութեանց մատնանշումը, եւ այս՝ բոլոր մարզերէ ներս, անխտիր:

Կարէն Դեմիրճեանի քննադատութիւններէն զերծ չի մնար նաեւ գիտութեան մարզը: Հայաստանի մէջ կը բանին աւելի քան 100 գիտա – հետազօտական հիմնարկներ, 200 շինարարական մարմիններ: Գիտութեան եւ գիտական սպասարկութեան մարզին մէջ կ'աշխատին տասնեակ հազարաւոր մարդիկ, որոնցմէ աւելի քան 21 հազարը գիտական աշխատող է: Բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու մէջ կը պաշտօնավարեն 340 տոքթորներ եւ աւելի քան 2800 գիտութեան թեկնածուներ: Այս իրողութիւնները մատնանշելով Կարէն Դեմիրճեան դիտել կու տայ, թէ տակաւին անբաւարար կ'օգտագործուի գիտական եւ թեքնիք յառաջդիմութեան արագացման գլխաւոր կռուանը՝ բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնը: Շեշտը կը դնէ հիմնական գիտութիւններու յետագայ զարգացման անհրաժեշտութեան վրայ, աւելցնելով, որ «գիտական հիմնարկները առայժմ հարկ եղածին պէս չեն ազդում հանրային արտադրութեան արդիւնաւէտութեան, աշխատանքի արտադրողականութեան բարձրացման, հանրապետութեան տնտեսական ու սոցիալական զարգացման վրայ»: Հետեւաբար կ'առաջարկէ բարելաւել ակադեմիայի, բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու եւ գիտական զանազան ճիւղերու աշխատանքներու համակարգումը եւ ամրապնդել անոնց կապերը: Հոս, կուսակցութեան պարագլուխը չի վարանիր նաեւ դիտողութիւն ընելու Հայաստանի ակադեմիային. «Այս տեսակէտից անհրաժեշտ ակտիւութեամբ չի աշխատում Հայկական ՍՍՀ գիտութիւնների ակադեմիան, որի վրայ են դրուած ամբողջ Հանրապետութիւնում գիտական հետազօտութիւնների կոօրդինացման ֆունկցիաները»:

Իր հաշուետուութեան աւարտին Ա. քարտուղարը շեշտը դրած է նաեւ գիտական եւ մանկավարժական վարիչներու պատրաստութեան եւ անոնց որակի բարձրացման անհրաժեշտութեան վրայ:

Համագումարին զեկուցում մըն ալ կարդացած է վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեան, ուրուագծելով, ի մէջ այլոց, 1986 – 1990 թուականներուն՝ Հայաստանի տնտեսական եւ ընկերային զարգացման հեռանկարները:

Հ. Ա.

ԹԱՏՐՈՆ

ԿՈՐԾԱՆԱԾԸ

Համազգայինի «Դիմակ» թատերախումբը երկու ներկայացում տուաւ Ա. Շիրվանզադէի «Կործանուածը» թատերախաղով, Փետրուար 23 Կիրակի եւ Փետրուար 24 Երկուշաբթի օրերը, Փարիզի 9–րդ թաղապետութեան «Ռոսինի» սրահին մէջ:

«Դիմակ» խումբը, ինչպէս կը տեղեկացնէր բեմադիրը՝ Յասմիկ Սիւրմէլեան իրենց հետ մեր կատարած հարցազրոյցին ընթացքին, կը բաղկանար գրեթէ նոյն համեմատութեամբ ֆրանսահայ ու արեւելքէն գաղթած երիտասարդներէ. հիմնուած էր 1982ին: Ասկէ անշուշտ դիւրին է ենթադրել թէ միատարր խմբակ մը չէր ան, գոնէ հայերէն լեզուով արտայայտուելու, հայերէնը գործածելու տեսակէտէն: Այս ենթադրութիւնն ալ զերազանցող իրականութիւն մը եղած էր անցեալ տարի Երուանդ Օտեանի «Ընտանիք, պատիւ, բարոյական» ներկայացումին ոչ հայախօս տարրերու մասնակցութիւնը:

Անոնք սակայն, խաղին ընթացքը խանգարելը մէկդի, հաճելի ապացոյցը տուած էին միասնական, տեւական աշխատանքի մը հասնելիք յաջողութեան:

Այս տարի եւս կարելի էր նոյն երեւոյթին մասին նման արտայայտութիւն ունենալ. սակայն Շիրվանզադէի գործին ներկայացումով յայտնուած այլ հարցեր – աւելի ակնբախ – առիթը չեն տար շեշտը յամենալու այս կէտին վրայ:

Սիրողներէ բաղկացած խումբի մը գլխաւորին պայմաններու տակ կատարած աշխատանքը – մեր իրականութեան մէջ մանաւանդ – անշուշտ ուրախացնող բան է, սակայն թատերգութիւն մը բեմադրելու, ներկայացնելու գործն ալ ուրիշ բան:

«Կործանուածը» Շիրվանզադէի շատ քիչ ծանօթ մէկ գործն է. հիմնուած է հայր – որդիի բախումի մը վրայ, ազգային աւանդութիւններով սնած, անոնց [illegible] տագով ուսուցիչ հայրը մեծ յոյսեր ունի իր երիտասարդ զաւկին վրայ զոր Ռուսաստան ղրկած է ուսումի. ան պիտի վերադառնայ ու իրեն թեւ ու թիկունք պիտի շարունակէ նոյն ճամբան: Բախում մը կը սկսի այն կէտին, ուր հայրը կ'անդրադառնայ, թէ իր զաւակը բոլորովին տարբեր լարերու վրայ կը յածի: Ազգային սրբութիւններ, աւանդութիւններ, հնարոյր բառեր են իրեն ու իր գաղափարակիցներուն համար. անոնց համար ազգութիւն չկայ, այլ՝ համայն մարդկութիւնը միայն, որուն բարօրութեան նուիրուած են: Իրար հասկնալու, միջին եզր մը գոյացնելու անկարելիութիւնը տղան «կործանուած» մը կ'ընէ հօրը համար, որ կ'անիծէ ու կը վտարէ զայն:

«Կործանուածը» դիտեցինք արեւմտահայերէնի վերածուած, Յ. Սիւրմէլեանի կողմէ, դարասկիզբին գրուած այս գործը, ա՛յդ շրջանի արեւելահայերէնով, աւելի լաւ պիտի չըլլա՞ր արդեօք այսօր ներկայացնել – այս պարագային – ժամանակակից արեւմտահայերէնով մը, յաւելեալ գործ մըն ալ աչք առնելով: Լեզուին մասին կէտ մը եւս. ուղղակի անհանդուրժելի ցրնող բան էր լսել թէ խաղին մէջ բոլոր սեռի խնդիրները կը գործածուէին գրական հոլովով. այսպէս՝ օրինակ, կ'ըսուէր «կը ճանչնամ իրեն (փոխանակ զինք-ի), կը սիրեմ իրեն» եւայլն: Բան մը որ յատուկ է արեւելահայերէնին, - վերջերս սկսած է նշմարուիլ նաեւ կարգ մը «արեւմտահայերէն» խօսողներու մօտ. եթէ «լեզուն շինողը, զայն խօսող ժողովուրդն է»ի նման մտածումով մը պաշտպանուած էին այս արտայայտութիւնները, պէտք էր մտածել նաեւ թէ բեմը լեզուի աշխատանոց մըն է ու անոր մէկ առաքելութիւնն ալ է լեզուին ճիշդ գործածութիւնը, զայն անաղարտ պահելու գործը: Իսկ գալով դերակատարներու կողմէ երեւութին գործածութեան, բեմին վրայ սիրողներու խումբի մը համար ոչ մէկ նկատողութիւն, պիտի ըսէինք, եթէ չըլլար Օհան Օհանեանի (Արտաշէս - Կործանուածը) եւ Գէորգ Աստուրեանի (Ալեքսանդր Ալվանդեան) յաճախ անհասկնալի առոգանութիւնը:

Որքան գնահատելի է Յ. Սիւրմէլեանի կատարած, կատարելու մղած աշխատանքը՝ խումբ մը երիտասարդներու, այսօրուան մեր միջավայրին մէջ հայերէնով արտայայտուելու, հայերէն կարդալու, սորվելու, նոյնը կարելի չէ ըսել երբ կը նկատենք կայմնայ որպէս այս խաղին բեմադրիչ. Բեմադրութիւնը դերակատարներու շարժումներով, վարուելակերպով խաղի մթնոլորտ մը հիւսելու, դիտողը այդ մթնոլորտէն ներս քաշելու, անոր մասնիկը ըլլալու տպաւորութիւնը տալու արուեստն է. Փարիզի նման տեղ դժուար չէ այդ մարզին լաւագոյն, դասական կամ արդիական օրինակները տեսնել. անշուշտ անկարելին պահանջելու ծայրը. ծաղելի գործ մը կ'ըլլար նոյն մակարդակը պահանջել նման խումբէ մը. սակայն կը խորհինք թէ ի վերջոյ հայերէն թատերախաղ մը դիտելու գացած հանդիսատեսն ալ - ան ալ ճիւն ճմեռով - իրաւունքը ունի դպրոցական նախնական ներկայացումէ մը աւելին գտնելու:

Այս ամէնուն մէջ ոչինչ բացառիկ նաեւ որպէս խաղարկութիւն, բաց ի - անպայման պէտք է շեշտել իր պարագան - Ալեքսանդր Սիսեռեանէ (Ֆլորա): Ան յաջողեցաւ իր դերին լման ապրումը ունենալ, փոխանցել զայն հանդիսատեսին, հակառակ չրջապատուած ըլլալուն շատ անգամ թութակաբար իր դերը կրկնող խաղընկերներէ:

Ներկայացումին հագուստները պատրաստուած էին Յ. Սիւրմէլեանի կողմէ, իսկ բեմի պատասխանատուն էր Կորիւն Ափրիկեան:

Ա. Բ.

Fonds A.R.A.M

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

CINEMATOGRAPHE

1895 Դեկտ. 28-ի օրը Փարիզի պուլվար տէ Քափիւսինի վրայ «Կրան Քաֆէ»ի յետնամասի սրահը պատրաստ էր դառնալու վայրը՝ նորայայտ գիւտի մը առաջին ցուցադրութեան, ամբողջ աշխարհի մէջ: Այս նոր գիւտը կը կոչուէր սինէմաթոկրաֆ: Շրջանի մամուլը տկար արձագանգներ միայն տուած էր պատահարին մասին: Ցուցադրութեան կազմակերպիչը Անթուան Լիւմիէռ զբաղած էր առաջին հանդիսատեսներն ու հրաւիրեալները ընդունելով: Ցայտագիրը կը բաղկանար տասը փոքր ժապաւէնէ, որոնք նոյն տարին պատրաստուած էին Լիւմիէռի փոքր տղուն՝ Լուիի կողմէ:

18-րդ դարու վերջաւորութենէն մոգական լապտերի սիրահարներ կ'երթային Փալէ Ռուայալ սրահներու թատրոնը ծափահարելու: Յետոյ կար «լուսաւոր մնջախաղը»:

Վրայ հասաւ լուսանկարին յեղաշրջումը. մարդիկ զբաղեցան այս թէքնիքով առնուած պատկերներու մէջ շարժումին վերլուծումով ու համադրութեամբ. այս մարզին մէջ յատկանշական է դերը Ֆրանսացի Էթիէն – Ժիւլ Մարէի, հնարիչը՝ քրոնոֆոթոկրաֆիին որ հիմն է շարժարուեստին: Այս գիւտին շահագիտական աղբիւրի մը վերածումը չի խորհուիր տակաւին:

Սակայն ճարտարարուեստի մարզէն անուններ չեն յապաղիր հետաքրքրուելու այս նոր երեւոյթով. յատկապէս ամերիկացիներ. ասոնցմէ մէկն է Էտիսըն. իր աշխատանքը աւելի ձայնային գետնի վրայ է քան պատկերի: Իր հնարած թէաթր օփթիքը, 1892 թուականներուն, առիթ պիտի տար խօսուն ժապաւէնի իրագործումին:

Լիւմիէռ եղբայրները գործակցեցան այս մարզին երեք մեծ անուններուն՝ Ռէյնոյի, Մարէի եւ Էտիսընի հետ: Իրենցմէ առաջ ճիշդ է որ ամէն բան գոյութիւն ունէր. սակայն թուղթի վրայ, ծրագրուած վիճակով: Կը պատմուի որ 1894 Փետրուարին Ֆրանսական ծագումով ամերիկացի մըն ալ Նիւ Եորքի մէջ հանրային նման ցուցադրութիւն մը կազմակերպած էր եւ զայն կոչած «հրաշալի սինէմաթոկրաֆ»:

Շարժուն պատկերներու տեսութիւնը գոյութիւն ունէր հազարամեակներէ ի վեր ու 19րդ դարուն միայն հնարիչներու կողմէ շօշափելի իրականութեան վերածուած էր: Վերացականէն գործնականի անցնելու հանգրուանն է որ իրականացուցած էին Լիւմիէռ եղբայրները, եւ յատկապէս Լուի: Ու անգամ մը հոն հասնելէ ետք կանգ առած չէր – ինչպէս յաճախ կը կարծուի –: Ան տիրապետելէ ետք սինէմաթոկրաֆին, շարունակած էր աշխատանքը, միշտ եղբօրը օժանդակութեամբ, արուեստի ու գիտութեան տարբեր մարզերուն մէջ: Իր կենսագիրը Պէնար Շարտէր կ'ըսէ թէ «շարունակական գիւտեր»ու մարդն էր ան, միշտ վառ երեւակայութեամբ ու մշտարթուն հետաքրքրութեամբ մը օժտուած, որ կ'ըսէր շարունակ, թէ «ամբողջ իր կեանքին ընթացքին զուարճացած էր աշխատելով»:

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Երաժշտութեան քննադատ կամ երաժիշտ ըլլալու երբեք ալ կարիք չկայ խօսելու համար երգի մասին, երգչախումբի մը կամ անոր ղեկավարին մասին:

Փետրուար 21-ին Ուրբաթ օր, Իսի - լէ - Մուլինոյի Սէն - Թ'էթիէն Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբի ելոյթը՝ որ կազմակերպուած էր Իսիի քաղաքապետարանի կողմէ, Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հովանաւորութեամբ ու քաջալերութեամբ:

Ժամը 20.45-ին շուրջ 500 արուեստասէրներ՝ հայ թէ ֆրանսացի, անտեսելով պաղը, եւ արհամարհելով երթեւեկութեան միջոցի պակասը, չէին զլացած իրենց հոգիին եւ սրտի փափաքը յագեցնելու ի սէր գալու եւ ունկնդրելու Փարիզի հայ հռչակաւոր երգչախումբը:

Երգն ու երաժշտութիւնը ամէն ժողովուրդի մշակոյթի էական գանձերէն մին կը կազմէ: Ինչպէս լեզուն. նոյնպէս եւ երաժշտութիւնը մաքուր հայելին է իրեն ծնունդ տուող ժողովուրդի հոգեբանութեան ու հոգեկան հարստութեան: Երգի արմատները այդքան խոր են որքան հին է նոյն ինքն ժողովուրդը եւ ինչքան ժողովուրդի մը զգացումները ազնուացած են, այդքան նուրբ ու գեղեցիկ է ստեղծուած երգն ու երաժշտութիւնը:

Համերգի առաջին բաժինի ընթացքին յաջորդաբար կատարուեցան հատուածներ Կոմիտաս Վարդապետի Պատարագէն: Ճիշդ է որ համեմատութիւնները շատ հաճելի չեն, սակայն անգամ մը եւս որպէս հայ եւ քրիստոնեայ հպարտացանք եւ ՄԵՐ ԿՈՄԻՏԱՍՈՎ ՈՒ ԱՆՄԱՀ ՊԱՏԱՐԱԳՈՎ:

Այս դարուն Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ արարողութեան մէջ գեղարուեստը անհրաժեշտութիւն մը դարձած է: Ճիշդ է որ հայ եկեղեցական երաժշտութիւնը պարզ է. սակայն պէտք չէ երբեք շփոթենք պարզութիւնը հասարակին հետ: Կոմիտասեան Պատարագը պարզ երգերու շարան մը չէ այլ սրտաբուխ Աղօթքի ամբողջական յօրինուածք մը:

Ու այս ամէնը իրենց արտայայտութիւնն ու ցոլացումը կը գտնեն երբ երգչախումբի իւրաքանչիւր անդամ, բծախնդրութեամբ կապուած է իր երգած երգին, ամէն բառին, շեշտին ու մանաւանդ ոգիին:

Նախ քան համերգը այն որ կասկած էր շուտով վերածուեցաւ հիացումի, ապա վայելքի ու բարձրորակ արուեստի:

Ով որ երաժշտական ճաշակ կամ ականջ ունէր, անկաշկանդ կեցուածք, աննախապաշար մօտեցում, ողողուած էր առողջ, յորդող, անվերջ եւ յուզող երաժշտութեամբ:

Համերգի երկրորդ բաժինին մաս կը կազմէին ժողովրդական - աշխարհիկ երգեր: Կոմիտաս եւ Կանաչեան, Ալթունեան եւ Յովհաննիսեան հաւասար բարձրութեամբ գրաւած էին արուեստի պատուանդանը եւ կը յաջորդէին իրարու գերազանց կատարելութեամբ:

Ինչ կը վերաբերի օրուան մեներգիչներուն՝ Տիկին Թէրէզ Տէյիրմէնճեան եւ պարոններ՝ Մկրտիչ Պօղոսեան, Ռընէ Մարթայեան ու Մարիօ Մանիօթիս, ոչ միայն իրենց գեղեցիկ ձայնով, այլեւ աւելի իրենց մեկնողական արուեստով իսկապէս հիացուցին ներկաները:

Եօթանասուն անդամներէ կազմուած երգչախումբ մը որ լաւ մարզուած է եւ ունի ճոխ երգացանկ, տարիներու փորձառութենէ վերջ ձեռք կը բերէ ինքնավստահութիւն եւ համոզում որ պէտք չէ շփոթել մեքենայական չորութեան ու ընդօրինակութեան հետ:

Սիփան - Կոմիտասի պարագային անուրանալի է ղեկավարին՝ Պ. Կարպիս Ափրիկեանի 30 տարիներու անխոնջ աշխատանքը եւ մանաւանդ ձեռք բերուած բարի պտուղները: Խմբավար մը որու ղեկավարելը կենդանի է, շարժումներուն մէջ յստակ ու արտակարգօրէն հաղորդակից: Մատի եւ մանաւանդ նայուածքի մէկ հպում բաւական էր որ խումբը պոռթկար կամ մեղմանար, մերթ բոլորովին վերանար:

Հայ թէ օտար կրկին անգամ «գտանք» անզուգական Կոմիտասը. որ այդքան հարազատօրէն կրցած է խորը թափանցել եւ հասնիլ մինչեւ ակունքը ու մանաւանդ արտայայտել ցաւն ու վիշտը, խինդն ու հրճուանքը մեր ժողովուրդին: Իրաւամբ բոլորիս սիրտը հպարտութեամբ ու պարծանքով լի էր քանի Սիփան - Կոմիտաս կրցած էր բարձր պահել հայ մշակոյթի մշտավառ ջահը:

Իրաւամբ հիացած էինք բոլորս, քանի իրական երգը վերջ ու դադար չունի, ան միշտ կը հնչէ ու մեզ գինով վիճակի մէջ կը պահէ:

Ահա թէ ինչու յանուն բոլոր ներկաներուն կ'ուզեմ ըսել...

Շնորհակալութիւն կազմակերպողներուն...

Նորանոր յաջողութիւններ Սիփան - Կոմիտասին...:

ՄԻԽՌՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայոց «Նոր բուրաստան» գերեզմանատունը, Փետրուար 7-ին, յարգանքի արարողութիւն մը տեղի ունեցած է, նուիրուած հայ նահատակներու եւ կազմակերպուած՝ Իրանի բանակին կողմէ: Խօսք առնելով գնդապետ Հաճ Սէյէտ Ճավատի դրուատած է հայ զինուորներուն դերը Իրան - Իրաք պատերազմին մէջ: Խօսք առած են նաեւ երեսփոխան Վարդան Վարդանեան եւ Խոմէյնիի ներկայացուցիչը:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ Զարմահալի Հայ Ուսումն. Միութեան սրահին մէջ, Փետրուար 7-ին, տեղի ունեցած է «Ուրարտու» երգչախումբին տարեկան համերգը, ղեկավարութեամբ Ժոռա Մինասեանի: Յայտագիրը բաղկացած է ազգային, ժողովրդական երգերէ ու մեներգներէ, որոնց դաշնակով ընկերացած է Անտրէ Մուրատեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ՀՐԱՉԵԱՅ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱԼՄԱ - ԱԹԱՅԻ ՄԷՋ

Ալմա - Աթա, Շեւչենկօ, Ակտիւբինսկ եւ Ուրալսկ քաղաքներու մէջ մեծ ընդունելութիւն գտած է ջութակահար Հրաչեայ Յարութիւնեան, որուն նուագացանկը բաղկացած է Մոցարթի, Վենեաւսկիի, Կ. Խաչատրեանի եւ այլոց գործերէ: Մասնաւոր գնահատանքի արժանացած է Արամ Խաչատրեանի «Երգ - պոէմ»ի, «Նոքթիւռն»ի, «Աղջկայ պար»ի, ինչպէս նաեւ Եդուարդ Միրզոյեանի «Անընդհատ շարժում»ի մեկնաբանութիւնը: Մասնագէտներ շեշտած են հայ ջութակահարին անհատականութիւնը, վարպետութիւնը, զգացումի եւ թեքնիքի ճկունութիւնը, նուագարանին տիրապետելու մեծ հմտութիւնը: Հրաչեայ Յարութիւնեան ծանօթ անուն մըն է Հայաստանի մէջ: Այս տարի, Երեւանի սենեկային երաժշտութեան տան մէջ ան տուած է իր 500-րդ նուագահանդէսը: Մօտ ատենէն նուագահանդէսներ կուտայ Մոցարթի ծննդեան 230-ամեակին առթիւ, Հայաստանի պետական սէնֆոնիք նուագախումբի ընկերակցութեամբ մեկնաբանալով Մոցարթի գործերը: Այնուհետեւ Հրաչեայ Յարութիւնեան կը մեկնի Դաշնակցային Ռուսիա, Ուկրանիա եւ անդրկովկասեան հանրապետութիւններու կարգ մը քաղաքները, նուագահանդէսներ տալու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԴՈՒՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳԻՒԼԱՆԵԱՆ

Շարունակում էր նա, եւ մենք զգում էինք, թէ ինչպէս է մեր ներսում շարժւում, տեղահան լինում չհասկացուած, անկերպարանք մի կարօտ, ինչպէս խախտւում են մեր սրտի զարկերը եւ մեր աղքատիկ շորերի միջից մեզ դուրս հանելով սեպտեմբերեան թափանցիկ օրւայ միջով տանում է անծանօթ, անյայտ եզերք, որի գոյութեան մասին կարծես թէ մենք գիտէինք ծնուած օրից, բայց չգիտէինք այնտեղ տանող ճանապարհը:

- Ես այս բանաստեղծութիւնները կարդում եմ, որ դուք հասկանաք, թէ ինչքան գեղեցիկ է մեր լեզուն, - աւարտելով վերջին ոտանաւորը ասաց մեր ուսուցիչը, - աշխարհում չկայ մի միտք, մի զգացմունք, որ հնարաւոր չլինի արտայայտել մեսրոպեան տառերով: Ես ուզում եմ, որ դուք հասկանալով սիրէք մայրենի խօսքը եւ ձեր շուրթերից որպէս աղօթք հնչի արքայական մեր լեզուն, ինչպէս հնչեցնել է Տէրեանը:

Եւ այդ աշնանային օրուանից ինչ - որ կարեւոր բան փոխուեց մեր կեանքում, առաջին ձիւնը չեկած բոլորս սիրահարուել էինք՝ ո՞ւմ, ինչի՞ն, չգիտէինք: Միայն յիշում եմ, որ դարձել էինք ինքնամփոփ, երազկոտ, ցրուած հայեացքով նայում էինք մեր դասարանի աղջիկներին եւ չգիտէինք ինչ էինք ուզում: Աղջիկներն էլ երեւի մեզ էին նայում, որովհետեւ առաջին անգամ սկսեցինք անյարմար զգալ մեր անշուք, տնակար շորերի մէջ եւ էլ չգնացինք Մօս Ջորեկի մօտ մազերս խուզելու: Աշնան հոգեմաշ, յուսահատեցնող անձրեւները դարձան սիրելի, թառամած, գետնահար խոտերը, անձրեւի տակ սրսփացող, դողդոջուն թփերը պարուրուեցին իրիկնաժամի թախծալի մշուշով եւ մաթեմատիկայի մինչ այդ պարզ խնդիրները դարձան անլուծելի: Ոչ մի կերպ չէինք կարողանում մտապահել նաեւ Կալափակոսեան կղզիների տեղը անծայր ովկիանոսում: Եւ աշխարհագրութեան մեր բարի ուսուցիչը յուսահատուել, նեղացել էր մեզնից, որ համր քարտէզների փոխարէն դեղին տերեւներ էինք տանում դպրոց:

Երկրաչափութեան ուսուցիչն էլ առանձնապէս գոհ չէր մեր վարքից, որովհետեւ մենք մի քանի շաբաթ շարունակ անտարբեր էինք այն կարեւոր յայտնագործութեան հանդէպ՝ որ եռանկեան ներքին անկիւնների գումարը հաւասար է 180 աստիճանի: Երբ նա մտնելով դասարան, առաջին անգամ յայտարարեց այդ մասին, եւ մեզանից ոչ մէկը չզարմացաւ, նա կատաղութիւնից ընկաւ ինքնամոռացութեան մէջ. յատակին խփելով ջարդեց ձեռքի կաւիճը եւ բաճկոնի փէշով սրբելով գրատախտակը, որտեղ ուշադրութեան չարժանացած եռանկիւնին էր իր ներքին անկիւններով, դուրս եկաւ դասարանից: Յետոյ ձիւն եկաւ: Եւ երբ անցան առաջին բքախառն օրերը ու մաքուր, խորը ձիւնն ամրացաւ դաշտ ու սարերի վրայ, իսկ բլուրների կապոյտ ստուերները երկարեցին մինչեւ գիւղի տները, մենք առաջուայ սիրով չգնացինք դահոյկ քշելու, որսի էլ գրեթէ չէինք գնում մեծերի հետ, խղճում էինք նապաստակներին, նոյնիսկ գայլերին էինք խղճում, որ ձմրան ցուրտ գիշերներին հալածական թափառում են խաւարի մէջ: Բանաստեղծութիւն էինք կարդում եւ ուզում էինք գունատ դէմք ունենալ, ուզում էինք սիրահարուել ու մեռնել անյիշատակ, բայց այնպէս, որ մեզ չխղճային, չկարեկցէին, միայնակ ու հպարտ էինք ուզում մեռնել: Տէրեանի 1956 թուի հրատարակուած հատորը քրքրուել էր, մաշուել, եւ որովհետեւ մեր ունեցած միակ օրինակն էր, աշակերտական տետրերիս մէջ արտագրել, հաւաքել էինք մեր սիրած բանաստեղծութիւնները, ամէն մէկս իր ճաշակով հատընտիր էր կազմել, որ գիշերները կարդայ լամբի լոյսի տակ ու սիրահարուի:

Իսկ երբ վերջապէս ելեկտրականութիւնը գիւղ հասաւ, բոլորս անվերադարձ սիրահարուել էինք: Դասարանում աղջիկները տղաներից քիչ էին եւ համընդհանուր սիրահարուածութիւնից դուրս մնացածները ստիպուած անցնում էին ուրիշ դասարաններ: Իսկ ես Տէրեանի իմ կազմած հատընտիրը ծոցագրպանումս պահած սիրահարուեցի վրացերէնի մեր դասատուին՝ Կոպտոնաշվիլի Նոնային. մի մանկամարդ, սիրունատես աղջկայ, որն այն ժամանակ դեռ կէս հայ, կէս վրացի Բարալէթ գիւղի միջնակարգն աւարտելուց յետոյ մեզ վրացերէն էր դասաւանդում: Եւ երբ պատահում էր, իմ զգացմունքներին անտեղեակ, նա շոյում էր իմ մազերը կամ նստում էր կողքիս, քիչ էր մնում մեռնէի, մի կերպ զսպելով սրտիս դողը, մտքիս մէջ լալու պէս կրկնում էի:

Դու անհոգ նայեցիր իմ վրայ,
Ու անցար քո խաղով կանացի,
Ես քեզնից դառնացած հեռացայ,
Ես քեզնից հեռացայ ու լացի...

Կրկնում էի ու նայում ձեռքերի, որոնք այդ պահին անտանելի կոպիտ էին թւում ու ցաւեցնելու չափ վիրաւորական. ինչո՞ւ իմ մատները բարակ չէին, դէմքս գունատ չէր, եւ ինչո՞ւ ես ջահել չեմ մեռնում...:

(Շար. 3)

Fonds A.R.A.M

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մինասեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մարտ 9-ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց հօրաքրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՒՆԻ ՏՕՆԱԿԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին՝

ինչպէս նաեւ իրենց հօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

մահուան 15-րդ տարելիցին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Պ. Կարապետ Պալեան իր հօրեղբօր Թոռան նորոգ հանգուցեալ՝ Պետրոս Գուլումեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, 500 Ֆ. կը նուիրէ Ս. Մեսրոպ կրթարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆ. «Յառաջ»ին :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Եպիսկոպոս Նագգաշեանի՝ Տիրամայր Արաքսի Նագգաշեանի մահուան առիթով :

concert

Chœurs — Soli — Instruments

Juliette Yilmazian

présente

KAROUN

chorale d'enfants

Direction :

KHATCHIG YILMAZIAN

Dimanche 16 Mars à 15 heures

Centre Culturel Espace Julien

33, cours Julien — 13001 Marseille

Œuvres de :

Komitas — Bach — E. Hovhannessian — Abel — Khatchatrian — A. Haroutounian

Uvezian — Avedissian

Réservation

Minassian 91 66 18 45 — Mahikian 91 93 50 85

Yilmazian 91 87 43 71 — Terzean 91 49 77 22

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ 100ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆ

ՈՒ

ԵԱՆ'Ց ԱԿՈՒՄԲԸ

կը կազմակերպեն

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կը դասախօսէ

Հ. ԼԵՒՈՆ ՎՐԴ. ՋԷՔԻԵԱՆ

(Վենետիկէն)

Նիւթ՝

«ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՀՈՒՆՁՔԸ»

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

մասնակցութեամբ՝

Անահիտ Թէրզեանի, Վիլմա Պէօրէքեանի եւ Կարապետ Տաքէսեանի :

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 8, ԺԱՄԸ 20-ԻՆ

YAN'S CLUB : 5, avenue Reille, Paris 14ᵉ

— ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է —

×

Դասախօսութենէն ետք ճաշ՝ ակումբին մէջ : Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի ապահովել հեռաձայնելով՝

45 – 89 – 20 – 48

43 – 81 – 80 – 82

48 – 78 – 22 – 79

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

«Յառաջ»ի վաթսունամեակին առթիւ, Տիրուհի եւ Շաւարշ Միսաքեանի յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաչատուրեան 200 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ

Մարտ 9-ին, Կիրակի օր, ժամը 13-ին Մշակոյթի Տան «Վասպուրական» սրահին մէջ : Գեղարուեստական խնամուած բաժին :

Կը ներկայացուի «Աւարայրի Արծիւ» Թատերգութենէն պատկերներ՝ ղեկավարութեամբ՝ Ն. Քիրէճեանի :

Հայկական պարեր «Արի - Արենոյշ» պարախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Անի եւ Օննիկ Մարտիրոսեանի :

Ֆրանսահայ Նախկին Ռազմիկներու Ընկերակցութիւնը կը կազմակերպէ՝

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

ԶՈՀՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐՈՒ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐ

բարձր հովանաւորութեամբ

երեք յարանուանութեանց պետերուն

նախագահութեամբ՝

Տիկին ՄԵԼԻՆԷ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ եւ ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆԻ :

Ներկայ կ'ըլլայ՝

Քալիֆորնիոյ կառավարիչին ներկայացուցիչը Գր. Սերայտարեան :

Կիրակի, Մարտ 9՝

Hôtel Inter-Continental

3, rue de Castiglione 75001 Paris

Յայտագիր. - Ժամը 13-ին կրօնական յարանուանութեանց եւ Ֆրանսահայ կազմակերպութեանց ներկայութեամբ Միսաք Մանուշեանի գնդակայարման՝ 42-րդ տարելիցին յիշատակ :

Ֆրանսայի Հայկական Էնսթիթիւ :

Գեղարուեստական պատշաճ բաժին :

Ուղերձ եւ ֆրանսական քաղաքական անձնաւորութիւններու խօսքը :

Ճաշագին. - 250 Ֆ. :

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝

42 - 96 - 09 - 82

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ շրջանին, Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, Ուրբաթ երեկոները ժամը ճիշդ 7-ին, Հսկումի ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ եւ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ կը տրուի աւուր պատշաճի Քարոզ, համաձայն հետեւեալ կարգին. -

Ուրբաթ, Մարտ 7

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՕ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Մարտ 14

ՇԱՒԻԼ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը, սիրով կը հրաւիրէ իր անդամները տարեկան ընդհանուր ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ Ուրբաթ, Մարտ 21-ին երեկոյեան ժամը 7-ին, Ազգային Տան սրահին մէջ, 40 ռիւ տ'Արմէնի :

Ժողովի օրակարգն է. -

Ա.- Բարոյական տեղեկագիր :

Բ.- Նիւթական տեղեկագիր :

Գ.- Նշանակում Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի :

Անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

FOYER CULTUREL ARMENIEN DE NICE

Représentation cinématographique : Deux films d'*ARBY HOVANISSIAN*

«COMMENT LE TABLIER BRODÉ DE MA MÈRE S'ÉTALE SUR MA VIE»

Samedi 8 Mars à 20 heures 45

«LA SOURCE»

Dimanche 9 Mars à 15 heures 30

Maison des Jeunes et de la Culture

10, bd. Comte de Falicon

NICE - NORD

A VENDRE

PARTICULIER

7 pièces, jardin.

Quartier THIERS, *TOURS*

PRIX : 690. 000 Frs.

POLADIAN . (16) 60 - 03 - 51 - 43

OFFRE D'EMPLOI

CHERCHE CARROSSIER QUALIFIÉ

Carrosserie SABBAGH

25230 SELONCOURT

Tél. : (16) 81. 34. 76. 42

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ

ԱՆՏՐԷ ՍԱՆԹԻՆԻ

ՀԱՅՑ. ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ

Պ. ՊԱՐԳԵՒ ՍԱՅՐԻՄ

ԵՒ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ

սիրով կը հրաւիրեն ձեզ ներկայ գտնուելու

ԱՄԷՆՕՐԵԱՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐՈՒ ԲԱՑՄԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 9, ԺԱՄԸ 12-ԻՆ

30, rue de l'Egalité — ISSY - LES - MOULINEAUX

Ծնթ. – Յաւարտ պատարագի, հանրակառքեր ձեր տրամադրութեան տակ կ'ըլլան, եկեղեցիէն դպրոցին վայրը փոխադրելու համար ձեզ :

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

—×—

(մասնագէտ ելեկտրագէտ)

(électricien qualifié)

Հայ երիտասարդ մը, որ 15 տարուան փորձառութիւն ունի եւ աշխատանքի իրաւունք, ստիպողաբար գործ կը փնտռէ :

Հեռաձայնել՝

Պ. Հրայր

43 - 84 - 27 - 49

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

CONFERENCE - DEBAT

par le Pasteur J. D. SAHAGIAN

à l'occasion de la parution de son livre

«Le Mouvement Evangélique Arménien des Origines à nos Jours».

le Lundi 10 Mars à 21 heures

en l'Eglise Evangélique Arménienne

d'Issy-lesMlx. — 28, ave. Bourgain

le Mardi 11 Mars à 20 heures 30

à la MCA d'Alfortville

9, rue de Madrid

A l'issue de la soirée, dédicace du livre par l'auteur.

U. G. A. B.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

MARSEILLE

33, cours Pierre - Puget — 13006 Marseille

dîner dansant

le Samedi 15 mars à 20 heures

au Concorde Palm Beach

Promenade de la Plage — Marseille

animé par

MARTEN YORGANTZ

Réservations

Siège UGAB 91 37 75 97 — Richard Dakarian 91 90 66 28

Didier Parakian 91 45 14 10

Fonds A.R.A.M

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ
7

VENDREDI
7 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.177 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.177

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՊԱՏԱՆԴՆԵՐԸ

ՃԻՀԱՏԸ ԿԸ ՊԱՐԾԵՆԱՅ.- «ՍՊԱՆՆԵՑԻՆՔ ՍԷՕՌԱՆ»

—×—

Չորեքշաբթի ժամը 18-ին է, որ Պէյրութի մէջ հրապարակուած ցեկոյցով մը, Իսլամական Ճիհատը կը յայտարարէր թէ սպաննած է Ֆրանսացի պատանդներէն մէկը՝ Միշէլ Սէօռա, իբրեւ պատասխան Ֆրանսայի իրաքասէր քաղաքականութեան: Արտաքին նախարարութիւնը անմիջապէս կը փորձէր հաստատ լուր մը ունենալ այդ մասին, բայց Հինգշաբթի առտու կարելի չէր եղած: Մէկ կողմէ՝ յոյս, որ լուրը աւելի շանթաժ մըն է, միւս կողմէ, սակայն, կարգ մը յատկանշական կէտեր, որոնք այն համոզումը կուտան թէ Ճիհատը «պարապ խօսք» չըներ:

Ասիկա հետեւանք մը կը նկատուի Ֆրանսայէն արտաքսուած երկու Իրաքցիներու, որոնցմէ մէկն ալ ընդդակահար - ուած կ'ըլլայ Իրաք վերադարձին: Այս Իրաքցիները ընդդիմադիր էին Պաղտատի իշխանութեան, այսինքն՝ Պարսկաստանի մօտ: Ճիհատը, չորս պատանդներու փոխարէն, յանձնումը կը պահանջէր Պախթիարի դէմ ձախողած մահափորձին հեղինակներուն: Սէօռա, որ առեւանգուեցաւ Քօֆմանի հետ անցեալ Մայիսին, հետազօտող մըն էր, խորապէս կապուած Լիբանանի, ուր նաեւ ամուսնացած էր տեղացի, ծագումով սուրիացի արաբ կնոջ մը հետ: 37 տարեկան, հայր է երկու զաւակի:

Առեւանգուած անձերու պարագան, եթէ յոյսեր կուտայ ընտանիքին, աւելի ահաւոր է ենթականերուն համար: Հատ ու կենտ պատանդներ, որոնք ազատ արձակուեցան, կրցած են նկարագրել այն նուաստացուցիչ եւ անտանելի պայմանները, որոնց մէջ ապրած են: Խուցերու մէջ, բոլորովին առանձնացած, մութ, եւ այս ամբողջը յանուն Ալլահի կամ իսլամի: Բայց Սէօռայի սպանութիւնը, եթէ վերջնապէս հաստատուի, բոլորովին վրդովեցուցիչ է, նաեւ այն պատճառով, որ տեղացի շիիներն իսկ պահանջած էին իր արձակումը: Ճիհատին ըրածը, դաս մըն ալ է Դամասկոսի, քանի Սուրիա երաշխաւոր էր Ֆրանսայի մօտ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱ ՄԷԿ ձայնասփիւռի կայանը բոլորովին անհատական ձեռնարկ դարձաւ, Հաշէթ գնած ըլլալով բաժնեթուղթերու այն 35% զոր ունէր Պետութիւնը Սօֆիրատ ընկերութեան միջոցաւ (որու դրամագլուխը պետական է): Այս անակնկալ գործողութիւնը առաջնակարգ դիրքի վրայ կը դնէ Հաշէթը, որ կրնայ հեռատեսիլի կայանի մըն ալ տիրանալ ընտրութիւններէն ետք:

ՖՐԱՆՍՈՒԱԶ ՔԱՍԹՐՕ (Ֆապիուսուն կերպով պաշտպանած է կառավարութեան քաղաքականութիւնը ի նպաստ հրեայ համայնքին եւ Իսրայէլի՝ «Ընկերվարութիւն եւ Հրէութիւն» ակումբին առջեւ, զոր հիմնած է 1976-ին:

ՊԷՊԷ ՏՈՔ, որ ըստ Ֆապիուսի, առաւելագոյն չարթուան մը համար եկած էր Ֆրանսա, Քոթ տ'Ազիւր պիտի տեղաւորուի քանի մը օրէն: Փետրուար 7-էն ի վեր Սավուա է եւ միշտ զէնքը հիւրընկալող երկիր մը կը փնտռուի:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՓԵՏՐՈՒԱՐ 25 - 27)

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Երեւանի Ա. Խաչատրեան սրահին մէջ, Փետրուար 19-ին, տեղի ունեցած է յոբելենական երեկոյթ մը, նուիրուած Սերօ Խանզադեանի ծննդեան եօթանասունամեակին: Ներկայ եղած են գրականութեան եւ արուեստի մարդերու ծանօթ դէմքեր, նախկին ռազմիկներ, կուսակցական եւ պետական աւագանին եւ հոծ բազմութիւն մը: Բացումը կատարած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահ Վարդգէս Պետրոսեան՝ նշելով. «Մենք հաւաքուել ենք մեծարելու արդի հայ արձակի նահապետին՝ Սերօ Խանզադեանին, որի անունը, ինչպէս արդարացիօրէն ընդգծուած է ՍՍՀՄ Գրողների Միութեան յոբելենական ողջոյնի մէջ, «պատուաւոր տեղ է գրաւում սովետական գրականութեան խօսքի խոշորագոյն վարպետների շարքում»: Սերօ Խանզադեանն այսօր Հայաստանի ամենաճանաչուած գրողն է, մեր գրական ընտանիքում՝ սոցիալիստական աշխատանքի առաջին հերոսը: Նրա անունը լայնօրէն յայտնի է մեր մեծ հայրենիքի բոլոր ծայրերում, նրան կարդում են ռուսերէն ու ուկրաներէն, վրացերէն ու ուզբեկերէն, բելոռուսերէն ու ադրբեջաներէն: Հայ գրողի լաւագոյն գրքերը թարգմանուած են աշխարհի տարբեր լեզուներով եւ նպաստում են հայ գրականութեան միջազգային ճանաչմանը: Սերօ Խանզադեանը արդի հայ գրականութեան ամենասիրուած անուններից է Սփիւռքում:

«...Գրողի, արուեստագէտի իրական - չիր նշանակալից յոբելեան՝ յետադարձ հայեացքի բախտաւոր առիթ է տալիս եւ այսօր: Մտովի թերթելով Սերօ Խանզադեանի ծանրակշիռ վաստակի լաւագոյն էջերը, դժուար է չզարմանալ գրողի ընդգրկումների լայնութիւնից ու թափից, չսքանչանալ նրա ստեղծած գրական հերոսների պատկերասրահով եւ, մանաւանդ, դժուար է չհիանալ նրա անդադրում աշխատասիրութեամբ ու չխամրող եռանդով: Սերօ Խանզադեանը ամենից առաջ արդիականութեան կենսագիրն է: Նա սովետական գրականութեան մէջ առաջիններից մէկն էր, որ պատերազմը մարմնաւորեց վիպական լայն կտաւի վրայ («Մեր գնդի մարդիկ»):

«Սերօ Խանզադեանը դաւանում է այն ճշմարիտ կարգախօսին, թէ ժողովրդի անցեալից կրակն է պէտք վերցնել, այլ ոչ թէ մոխիրը: «Թագուհին Հայոց», «Խօսէք Հայաստանի լեռներ» գործերում գրողը ժողովրդի հետ խօսում է նրա ողու թոփչքների բարձունքից, դրանով իսկ՝ թէժացնելով կրակը, այսօրուայ եւ վաղուայ մաքառումների համար: Նրա «Հայրենապատում»ը վերածնուած այդ երկրի տարեգրութիւնն է՝ իր տեսակի մէջ եզակի մի գործ»:

Սերօ Խանզադեանի կեանքին ու գրական վաստակին մասին զեկուցումով հանդէս եկած է Հրաչեայ Յովհաննիսեան:

Հուսկ, շնորհակալութեան խօսք արտասանած է յոբելեարը:

×

ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ՎԻԿՏՈՐ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Ան աղեղը հպեց լարերուն եւ լսարանին մէջ տարածուեցան բոլորին ծանօթ մեղեդիին հնչիւնները: Այս մեղեդին աշխարհի չորս ծագերուն ծանօթ է ամէնուն, եւ իւրաքանչիւրը զայն կը լսէ, կը նուագէ ու կ'երգէ իրեն յատուկ ընկալումով: Այդ մեղեդին իր, մեր երգերու, բաղձանքներու, կարօտներու մարմնաւորումն է: Կռունկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս: Եւ ան՝ արդէն հասուն ջութակահար, իւրաքանչիւր համերգի խապրիկներ կը ղրկէ ամէնուրեք: Իւրաքանչիւր երաժիշտ, առաւել եւս ջութակահար, անպայման ունի իր կուռքը: Այդպիսիները Վիկտոր Խաչատրեանի համար քանի մը հատ են՝ Քրայզլէր, Հայֆէց, Մենուհին, Աւետ Գաբրիէլեան, Յակոբ Վարդանեան: Անոնց մեկնաբանական արուեստը, անշուշտ, ծանօթ է աշխարհին: Նման վարպետներ ունկնդրելը եւ չփուծը Ռուբէն Ահարոնեանի, Եդուարդ Թադեւոսեանի հետ, ինչպէս նաեւ բնատուր տաղանդը եւ քրտնաջան աշխատանքը կը պայմանաւորեն Վիկտոր Խաչատրեան ջութակահարի յաջողութիւնը: Իւրաքանչիւր ջութակահար, մենանուագի հետ, պէտք է նաեւ անդամագրուի նուագախումբի, նաեւ իր արուեստը ուսուցանէ մատաղ սերունդին: Փորձեցէք գտնել զինք: Կարելի չէ: Հաշուուած են նոյնիսկ վայրկեանները՝ փորձ, ձայնագրութիւն, համերգ, դաս: Մեծ ջութակահարները նուագած են նուագախումբերու մէջ: Անհրաժեշտութիւն է: Նուագախումբի մէջ աշխատիլը զուտ կտաւի զգացում կը յառաջացնէ, աւելի գիտակից կը դարձնէ կշռոյթի զգացումի նկատմամբ: Նուագախումբին մէջ կ'ենթարկուիս ղեկավարին: Կոմիտաս ... ի՜նչ ճկունութիւն, զուսպ նեղութիւն, ելեւէջներու հարստութիւն, մաքի խորութիւն եւ տակաւին ուրիշ բաներ, զորս միայն պէտք է լսել Վիկտոր Խաչատրեանի մեկնաբանութեամբ: Սոլիստ եւ նուագախումբի քոնսէրմայսթէռ մը, որուն կը հետեւին նուագախումբի անդամները: Աղեղի փոքրը շարժում մը եւ բազմաթիւ աղեղներ կը հետեւին իրեն, նաեւ կ'ընդօրինակեն ու կը շարունակեն:

Մեծ են Պէթհովէնը, Մոցարթը, Փականինին, Պարթօքը, Սթրավինսքին: Բոլորէն բարձր է Պախ: Ուրիշ է Կոմիտասը: Ան ամբողջ հայաշխարհ մըն է ... Միշտ պէտք է ազգայինը պահպանել ոչ միայն ձայնային ելեւէջներով, այլեւ ոգիով. ամէնուրեք պէտք է զգացուի ազգային ոգին: Քիչ կը նուագենք Կոմիտաս: Եթէ Կոմիտաս շատ նուագենք, միւսները աւելի լաւ կը նուագենք: Նոյնը պէտք է ըսել նաեւ Արամ Խաչատրեանի մասին:

... Հանդիպեցանք դպրոցին սրահը. իրիկուն էր: Դէմքին յոգնութեան ոչ մէկ նշոյլ. պրպտուն աչքեր, կեդրոնացած հայեացք նորը լսելու, տեսնելու, նաեւ ընկալելու պատրաստ: Թեւին տակը ծրար մը. անվարան կը կռահես, որ բնանկար մըն է, երաժշտութենէ ետք՝ երկրորդ զբաղումը ... Ջութակահարը սիրահարած է հայրենի բնութեան, ծիլ ու ծաղիկին, ճարտարապետութեան:

COMMUNIQUÉ D'INFORMATION

DIFFUSÉ PAR LE SECRÉTARIAT
DE MONSEIGNEUR
KUDE NAKACHIAN

Dans le cadre de ses rencontres avec les responsables des principales formations politiques françaises, Monseigneur Kude NAKACHIAN, délégué apostolique pour l'Europe Occidentale de sa Sainteté VASKEN 1er, Catholicos de tous les Arméniens, a été reçu le Mardi 4 Mars 1986 par Mr Lionel JOSPIN, Premier secrétaire du Parti Socialiste, au Siège du Parti Socialiste, rue de Solférino.

Une délégation composée de Messieurs Armen BARSEGHIAN, Christian DER - STÉPANIAN et Albert KALAYDJIAN accompagnait l'autorité spirituelle arménienne.

Monseigneur Kude NAKACHIAN remercia Mr. Lionel JOSPIN pour l'intérêt qu'il portait aux problèmes de la Communauté arménienne.

L'examen de la question arménienne au Parlement Européen fut au centre des discussions qui se déroulèrent dans un climat de compréhension mutuelle.

Après avoir rappelé l'importance du débat actuellement en cours au Parlement Européen, Monseigneur Kude NAKACHIAN estima que le vote d'une résolution de reconnaissance du génocide arménien par cette instance s'imposait comme un acte de justice élémentaire pour le peuple arménien; cette reconnaissance correspondait à une aspiration unanimement ressentie par la Communauté arménienne. Mr. Lionel JOSPIN souligna, pour sa part, les liens profonds et anciens unissant les Socialistes français et les Arméniens; il évoqua, tout particulièrement, le rôle actif joué par les parlementaires français de son groupe dans la procédure engagée à l'Assemblée de Strasbourg; il réaffirma son souhait de voir le génocide arménien reconnu au plan international.

Les membres de la délégation firent par de leurs préoccupations à l'égard des positions négatives exprimées, sur ce sujet, par certains collègues socialistes européens.

Mr. Lionel JOSPIN se montra très attentif à ces considérations et plaida pour une attitude concertée de tous les socialistes européens vis à vis du génocide arménien; il s'engagea personnellement à intervenir afin de favoriser une évolution de ces parlementaires en faveur de la question arménienne.

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
— C. I. C. A. M. —
ԿՈՉԻՆ ԱՌԹԻՒ

Է. ՑԱՆԿ

	ՖՐԱՆՔ
Տէր և Տիկին Ժաք Պաթմանեան	10·000
Օր. Նուարդ Փափազեան	5·000
Տէր եւ Տիկին Թադւոր Թադւորեան	2·500
Հայ Առաքելական Էկզարքա	2·000
Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկ.	1·000
Շարվիլէօյի Ս. Նշան Եկեղեցւոյ	
Ազգային Միութիւն	1·000
Տէր եւ Տիկին Խումօն Խայաճեան	1·000
Տոքթ. Քլօտ Ադամեան	1·000
Օր. Ալիս Պարսամեան	1·000
Պ. Տիրքէլէսեան	1·000
Տէր եւ Տիկին Լօրիս Մաթէոսեան	1·000
Տէր եւ Տիկին Վահան Տէր - Մինասեան	1·000
Տէր եւ Տիկին Մելիք Ամիրայեան	1·000
Տէր եւ Տիկին Ժ. Խաչատուր	500
Տէր եւ Տիկին Ստ. Ստեփանեան	500
Պ. Տիգրան Խանթամուրեան	500
Տիկին Ա. Պապեան	300
Տէր եւ Տիկին Է. Ջալըքեան	100
Գումար՝	30·400
Նախորդ գումար՝	244·650
Ընդհ. գումար՝	275·050

Libellez vos chèques bancaires à l'ordre de :
C. I. C. A. M.
et les expédier à
C. I. C. A. M.
c/o Crédit Suisse
92, Champs-Elysées — 75008 PARIS

Fonds A.R.A.M

ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐ...

Արտաշէսեան Հարստութիւն	Ք Ա. 189 - 14 Ք. Վ.	տեւած է 203 տարի:
Արշակունեաց Հարստութիւն	Ք. Վ. 52 - 428	տեւած է 376 տարի:
Բագրատունեաց Թագաւորութիւն	Ք. Վ. 885 - 1079	տեւած է 194 տարի:
Կիլիկեան Իշխանութիւն	Ք. Վ. 1080 - 1098	տեւած է 18 տարի:
Կիլիկեան Թագաւորութիւն	Ք. Վ. 1098 - 1375	տեւած է 177 տարի:

Գուցէ տարօրինակ թուի մեր պատմութեան այս հիմնական թուականներուն յիշեցումը. անդրադարձութիւնս բոլորովին պատահական էր ինծի համար ալ. քանի մը տարի է որ կեանքի եւ մահու պայքար կը մղենք, որպէսզի Մխիթարեան Միաբանութիւնը նիւթապէս չընաջընջուի, անտեսական մահացու տագնապի մը երեւէն: Մեր երկիրը, Հայոց արքունիքը, մեր մշակութային գանձերն ու հոգեւոր կեդրոնները քանդուած եւ ոտնակոխ եղած են միշտ թշնամի ջարդարար հրոսակներու սմբակներուն տակ. այս է պատկերը մեր երեք հազարամեայ ծանօթ պատմութեան: Այսօր երբ թշնամի հրոսակներ գոյութիւն չունին, երբ Հայութիւնը Մայր Հայրենիքի եւ Սփիւռքի համայն տարածքին վրայ կ'ապրի նիւթապէս բարեկեցիկ վիճակ մը, անդին, Իտալիոյ ամենագեղեցիկ լճակին մէկ անկիւնը, Վենետիկի Ջուրերուն մէջ, Հայոց պատմութեան վերջին հարստութիւնը, Մխիթար Սեբաստացիի Ձեռակերտը, սուզուելու դատապարտուած է, եթէ փութով նիւթական օգնութիւն մը չստանայ...:

Հոս, այլեւս, չեմ խօսիր որպէս Մխիթարեան Միաբան, այլ որպէս Հայ անհատ մը, որ խորապէս գիտակից է կատարուող ողբերգութեան եւ մանաւանդ գիտակից այն դերին՝ որ Մխիթարեան հաստատութիւնը, մասնաւորապէս ներկայիս, ունի կատարելիք ցիրուցան ըՍփիւռքի մէջ, Հայ Գիրին, Լեզուին եւ Մշակոյթին պահպանութեան համար:

285 բեղուն տարիներ բոլորած է ան: Հոս է որ իմաստ կ'առնէ վերը յիշատակած թուականներս. իր տեւողութեամբ, Մխիթարեան Միաբանութիւնը, կը գիջի միայն Արշակունեաց հարստութեան:

18-րդ դարը հազիւ սկսած էր շառագունիլ. 1700 թուի Սեպտեմբերի առաջին օրերուն, Պոլսոյ մէջ, անանուն տան մը վերնատունը վկան պիտի ըլլար Մխիթարեան Միաբանութեան հիմնարկութեան. ոչ արքունի փողեր կը հնչէին, ոչ արծաթեայ շեփորներ. ձիաւորներ չկային, ոչ ալ կայսերական պատգամաւորներ, խնդակցելու պատանութենէն դեռ նոր դուրս եկած Սեբաստացի Մխիթարին հետ, որ այդ պահուն, իրեն նման բուռ մը հայորդիներով, նոր էջ մը կը բանար Հայոց պատմութեան ոսկեմատեանին մէջ, հրաժարելով ընտանիքէն, կեանքի հաճոյքներէն, նուիրուելու համար Աստուծոյ եւ Հայ Ազգին ծառայութեան:

Այդ օրէն Մխիթարի եւ իր աշակերտներուն կեանքը եղաւ հալածանքներու եւ չարչարանքներու շղթայ մը. հազիւ սկըսած էր հայերէն առաջին գիրքերը տպել այդ միեւնոյն վերնատան մէջ, հարկադրուեցաւ հեռանալ Պոլիսէն, ուր մահուան դատապարտուած էր որպէս վտանգաւոր խռովարար, եւ ապաստանիլ Յունաստանի արեւմտեան այն անկիւնը, Մեթոն, որ Վենետիկի Հանրապետութեան գերիշխանութեան տակ կը գտնըւէր: Հոն տրամադրուած հողի մը վրայ, հիմնեց իր առաջին Վանատունը՝ մեծամեծ զոհողութիւններով, եւ սկսաւ մարմին տալ իր գաղափարներուն, պատրաստելով նոր գիտակից սերունդ մը, տպելով գիրքեր եւ այլեւայլ ճամբաներով հասցնել զանոնք Պոլիս եւ Օսմանեան կայսրութեան հայաշատ կեդրոնները:

15 տարի միայն տեւեց այս բեղուն գործունէութիւնը: 1715-ին սուլթանական բանակները Յունաստան մտած էին. Վենետիկցիները, թիւով անհամեմատօրէն սակաւ, հարկադրուեցան հեռանալ: Մեթոն քարուքանդ եղաւ: Մխիթարի նորակառոյց վանքը՝ նմանապէս: Միաբանները՝ Հիմնադիրին առաջնորդութեամբ՝ ապաստան գտան Վենետիկ, երկու տարի ապրեցան յետին աղքատութեամբ՝ Ս. Մարտին Եկեղեցւոյ յարակից բնակարանի մը մէջ: Ս. Ղազար փոքր, աննշան կղզի մըն էր, լքուած իր բնակիչներէն (բորոտներ) դար մը առաջ, կը պահէր միայն կիսափուլ շէնք մը եւ մատուռ: Մխիթար վարձեց զայն, դրամի փոխարէն մոմ տալով Վենետիկի (իր մահէն շատ վերջն է որ Ս. Ղազար գնուեցաւ պաշտօնապէս). այդ նախկին բորոտանոցը շէնցաւ իր կենդանութեան, ընդարձակուեցաւ իր յաջորդներուն օրով (7.000-էն հանելով 30.000 քառակուսի մեթրի) եւ դարձաւ Հայութեան ամենադաժան օրերուն՝ Լոյսի եւ Մտքի նոր փարոսը, Հայոց պատմութեան մէջ բացառիկ երեւոյթ մը, ծընունդ տալով Հայրենի հողէն հեռու, բայց հայ հանճարով եւ սրբութիւններով սնած, հայկական նոր ոսկեդարին:

Օշականի Սուրբը հրճուեցաւ իր դամբարանին մէջ: Հայ լեզուն սկսաւ թօթափել իր վրայէն խաւարածին դարերու ժանգը, գտաւ իր վերանորոգիչները՝ յանձինս Մխիթարի, Անանեանի, Աւկերեանի, Բագրատունիի, Ղազիկեանի, Հացունիի, Ճանաչեանի:

Խորենացին ունեցաւ իր արժանաւոր յաջորդը՝ Հ. Միքայէլ Չամչեանի գործերով:

Անանիա Շիրակացին հպարտութեամբ դիտեց Հ. Մանուէլ Քաջունիի եւ Հ. Խորէն Սինանեանի գիտական լուրջ պրպըտումները: Անձման Նարեկացին նոր կեանք ստացաւ Աւետիքեանի գործերով: Ալիշան՝ Հայոց աշխարհի վանքերու եւ տաճարներու փլատակներէն փրկեց հայ սուրբերն ու նահատակները եւ մրտցուց հայ օճախներու մէջ:

Ջօհրապեան ի մի հաւաքեց Սուրբ Թարգմանչաց գլուխ - գործոցի բեկորները - Աստուածաշունչը - եւ Ոսկեդարի փայլով հրամցուց Հայ ժողովուրդին:

Եզնիկ, Կորիւն, Ագաթանգեղոս, Փարպեցի, Եղիշէ, Դաւիթ Անյաղթ, Մանդակունի, եւ այլ անհամար՝ հայ միտքին, խիղճին, գիտութեան եւ սրբութեան հանճարներ, նոր հանդերձանքով դուրս ելան՝ ցիրուցան, նահատակուած եւ փոշիներու մէջ կորած ձեռագիրներէն: Յոյն, լատին եւ եւրոպական միտքի տիտաններուն համար լայն բացուեցան Հայոց արքունի դուռերը, շնորհիւ Թովմաճանի, Հիւրմիւզներու, Ճարեանի, Բագրատունիի, Ղազիկեանի: ... Եւ Ալիշան եղաւ փառքի պսակը այս ամէնուն:

Այսօր, Ս. Ղազար կղզին, իր փոքր տարածութեամբ բայց մեծ ոգիով, Սփիւռքի Հայաստանն է, սրբացած հողը, սեփականութիւնը համայն Հայութեան. ան շատոնց դադրած է խումբ մը ուխտաւոր հոգիներու միայն բնակարանը ըլլալէ, կամ Վենետիկի լճակին կղզիներու գոհարը: Ս. Ղազար՝ Հայ մշակոյթի եռուն կեդրոնն է. հոն է որ կը գործէ Հայոց պատմութեան ամենահին եւ գործունեայ տպարանը, անդադար հայթայթելով դասագիրքեր՝ հայ վարժարաններուն, եւ մշակութային սնունդ՝ հայ տուներուն: Իր Մատենադարանը, Երեւանէն վերջ, դուրգուրանքով կը պահէ հայ ձեռագիրներու ամենահարուստ հաւաքածոն: Անոր դիւանը խսկական գանձարան մըն է երեքհարիւրամեայ Հայոց պատմութեան, գրականութեան եւ մշակոյթին: Ս. Ղազարի մէջ կը գտնուի նաեւ հայ մամուլի ամենաճոխ հաւաքածոներէն մին. Գրադարանը՝ իր տասնեակ հազարաւոր հատորներով, Սփիւռքի տարածքին, մեծագոյն խտացումն է հայ գիրքին: Նոյնպէս պատկերասրահը՝ ուր Այվազովսկիէն մինչեւ Քոչար եւ Սարեան, Գառզու եւ Շարթ, Շահին եւ Մախոխեան գտած են իրենց վերջին կայանը եւ հայ տաղանդին ցոլքերը կը ճառագայթեն բիւրաւոր այցելուներու սրտերէն ներս: Անոր Թանգարանը՝ հայ արուեստի անհամար գանձեր կը պարունակէ, արծաթեղէններէն մինչեւ յախճապակիներ, Տիգրանի դրամներէն մինչեւ Հեթում եւ Հայաստանի Հանրապետութիւն, Ուրարտուի պղինձներէն մինչեւ Ղարաբաղիները, Կաթողիկոսական կոնդակներէն մինչեւ ժողովրդական հմայիլներ: Սուրբ Ղազար մանրակերտ Հայաստանն է, անոր երեք հազարամեայ անցեալի սրբավայրը. հոն Մխիթարի ոգին կը թեւածէ ամէն օր. իր հոյակերտ եկեղեցիին կամարներուն տակէն, գուլայ - գուլայ երկինք կը բարձրանան՝ խունկի ծուէններուն ընկերացած Շնորհալիի շարականները, ամէն օր: Մխիթարի զաւակները, խոնարհ եւ անանուն, զոյգ - զոյգ ցըրուած՝ հայ գաղթօճախներու մէջ, Հալէպէն՝ Փարիզ, Վենետիկէն՝ Պուէնոս - Այրէս, Պէյրութէն՝ Պոլիս, հարիւրաւոր հայ պատանիներու եւ պարմանուհիներու ցոյց կուտան Օշականի հրաշքը եւ Լուսաւորչի կանթեղը:

Ոչ. Ս. Ղազար պէտք չէ մեռնի: Սուրբ Ղազար չի կրնար մեռնիլ, քանի հայ ազգը կենդանի է: Հեռաւոր 1700 Սեպտեմբերի այն օրէն՝ երբ անանուն վերնատան մը մէջ ծնունդ առաւ Մխիթարեան Միաբանութիւնը, այդ օր ծնաւ նաեւ բնազդական այն անբաժանելի կապը՝ Մխիթարի եւ Հայութեան միջեւ, որով մին պատճառ դարձաւ միւսին փոխադարձաբար: Եթէ Սփիւռքը թոյլ տայ որ Սուրբ Ղազար մահանայ ... ինք չունի ապագայ:

Հ. ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՕՏԻԿԵԱՆ

Վենետիկ, - Ս. Ղազար

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԽՕՍՔ

Դժուար չէ պատկերացնել, թէ որքան ծանր պիտի լինէր մի գրողի մանկութիւնը, որ բախտ էր ունեցել մեր դարի արշալոյսին ծնուելու Արեւմտեան - Հայաստանում, Մշոյ գիւղերից մէկում: Այո՛, պատանի Մկրտիչը նոյնպէս ճաշակեց ու մինչեւ վերջ պարպեց եաթաղանից մազապուրծ հայ որբին բաժին ընկած կեանքի թանձր ու անասելի դառն մրուրը: Երկար, շատ երկար տեւեց գաղթի՝ սարսափներով լի ու տառապալից ուղին, մինչեւ որ Հոկտեմբերեան արեւը յուսալի ափ հանեց եւ ջերմացրեց իր շնչով:

Մկրտիչ Ալանեանը կեանք առաւ եւ ձեւաւորուեց այդ արեւի ներքոյ: Նրա գրական ասպարէզ իջնելը համընկաւ այն շրջանին, երբ ամբողջ երկիրը գտնւում էր որոնումների ու ոգորումների մէջ, երբ արուեստի ու գրականութեան բոլոր ոլորտներում անողոք պայքար էր մղւում հնի ու նորի միջեւ: Անվարան զինուորագրուելով նորին՝ Մ. Ալանեանը գրողի իր կոչմամբ, հաւատամքի ու քաղաքացիական պարտքի զգացումով նուիրուեց եւ մինչեւ վերջ ակտիւ հետաքրքրութիւն ցուցաբերեց տեղի ունեցող գրեթէ բոլոր էական փոփոխութիւնների եւ իրադարձութիւնների հանդէպ՝ յեղափոխութիւն, մեծ աշխարհամարտ, եռպատերազմեան ըստեղծարար աշխատանք եւայլն: Բնական է նաեւ, որ տեղահանութիւն ու գաղթ տեսած գրողը չէր կարող մոռանալ եւ չմոռացաւ իր ժողովրդի ողբերգութիւնը եւ դեռեւս վաղ շրջանի մի քանի պատմուածքներում («Քեարամը», «Զոջ տուն») ճշմարտացիօրէն վերարտադրեց ցեղասպանութեան զարհուրելի տեսարանները, պատմեց հայ ֆիտայիների հերոսական պայքարի մասին:

Հայրենական մեծ պատերազմի առաջին իսկ օրերին Մ. Ալանեանը մեկնեց բանակ եւ ծառայեց հետախուզական զօրամասերում: Տեսածը, զգացածն ու ապրածը յետագայում նա վարպետօրէն նկարագրեց «Քօղարկուած հետքեր» եւ «Աներեւոյթ ճակատ» վիպակներում: Պատերազմական թեման նա շօշափել է նաեւ «Երջանկութեան արահետով» երկհատոր վէպում: Այս բազմապլան ստեղծագործութեան մէջ զգացւում է գրողի մտահոգութիւնն իր ժողովրդի եւ նրա երիտասարդ սերնդի բախտի համար:

Ձեռք բերելով գրական վարպետութիւն եւ հարուստ կենսափորձ, Մ. Ալանեանը յետագայում ընդարձակում է իր հետաքրքրութիւնների շրջանակները. ներառնում է նաեւ սոցիալական նկրտումներն ու բարոյական միտումները: Սրբութիւն սրբոց սիրոյ եւ ընտանիքի, խղճի, պարտքի ու պարտականութեան հարցերն է բարձրացնում ժամանակին բաւական աղմուկ հանած «Աշխէն Սաթեան» վէպում, «Էգոյիստը», «Ուրիշի երջանկութեան համար», «Ցանուն կեանքի», «Գնանք նըրանց ճանապարհով», «Անհանգիստ բնաւորութիւններ» եւ այլ պատմուածքներում ու վիպակներում:

Մ. Ալանեանը ազնիւ մարդ էր, նուիրուած գրող ու քաղաքացի, համեստ եւ անկաշառ: Իր կեանքի լաւագոյն տարիները, ուժն ու եռանդը նա նուիրաբերեց Վրաստանի խորհրդահայ գրականութեան ու մշակոյթի զարգացման, հայ եւ վրաց ժողովուրդների բարեկամական յարաբերութիւնների խորացման հանրաշահ գործին:

Անուանի գրողն իր մահկանացուն կնքեց կեանքի իններորդ տասնամեակի շեմին: Իսկ նրա ստեղծագործութիւնները շարունակում են ապրել՝ իրենց հետ ապրեցընելով այդ ազնիւ մարդու բարի յիշատակը:

ՀՐԱՉԵԱՑ ԲԱՅՐԱՄԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՐԵՒԻՆ ՄԱՅՐ ՄՏՆԵԼԸ...

Շրջապտոյտէ մը կը վերադառնայինք. Մեր կառքը բլուրէ մը վեր մագլցե[լէ] վերջ շարունակեց իր ճամբան, երբ յան[կարծ] կարծ հորիզոնին վրայ տեսայ արեւի[ն] մայր մտնելը: Պահ մը ցնցուեցայ: Հո[յա]կապ տեսարան մըն էր: Արեւը մեծցա[ծ] կասկարմիր սկաւառակ մը դարձած էր եւ սկսած էր դպչիլ հորիզոնին, որու[ն] ետեւ պիտի անհետանար քիչ յետոյ: Բայ[ց] անհետանալէ քանի մը վայրկեան առա[ջ] ահա իրեն նայողներուն մարտահրա[ւէր] կը կարդար իր ամբողջ գեղեցկութեամբ ու հմայքովը: Մարդուս հոգին կը սա[ր]սռար այդպիսի գեղեցկութեան մը գի[...] մաց: Կախարդուած, նայեցայ շուրջ[ս] քովիններուս հետ բաժնելու համար կ[...] խարդանքին հմայքը: Բայց տեսայ որ [...] ոք կը նայէր այդ գեղեցկութեան, ոչ [...] կարեւորութիւն կուտար: Չէի՞ն տես[ներ] մայրամուտը, թէ ոչ չէին ցնցուա[ծ] չէին անդրադարձած անոր անօրինա[կ] գեղեցկութեան: Զարմացայ:

×

Գիտեմ որ կան, մեր կարծածէն ալ [...] ւելի մեծ թիւով մարդիկ, որոնց համա[ր] արեւին գեղեցիկ մայրամուտը, կամ աստ[...] ղերուն աչք քթթելը երկնակամարին վ[...] րայ, կամ լիալուսնի մը կախարդ[...] ծովային համայնապատկերի մը մէջ, [...] տակաւին բնութեան հազարումէկ սքանչ[ե]լի խաղերը կրնան բան մը չարտայայտ[ել] կրնան աննշմար անցնիլ:

Ինծի համար գրեթէ ոճիր մըն է [...] տարբեր մնալը բնութեան այս կամ [...] հրաշալիքին դիմաց: Ինծի այնպէս [...] թուի որ արեւ մը մեր նայելուն կը սպ[...] ալ մայրը մտնելէ առաջ, աստղերը մե[...] է որ աչք կը քթթեն իրենց շքեղ պլպլ[...] ցումներով, բնութիւնը մեր վկայութի[...] նը, մեր ականատես ըլլալը կը փնտռէ [...] մէն անգամ որ գեղեցկութիւն մը կը [...] տեղծէ: Բնութիւնը ինծի համար արուե[ս]տագէտ մըն է, երաժիշտի, դերասան[ի] քանդակագործի, գրագէտի նման, [...] ով գիտէ ինչ կը զգայ, երբ կը տեսն[է] թէ մարդ կոչուածը անտարբեր կը կեն[այ] իր ստեղծագործութեան դիմաց, հակա[...] ռակ որ ինք պիտի ստեղծագործէ նոյն[...] իսկ եթէ մէկ հոգի չունի իբրեւ հանդ[ի]սատես, նոյնիսկ եթէ մէկ հոգի չէ մնա[...] ցած երկրագունդին վրայ: Ամէն բան[...] մէջ օրէնքը նոյնն է. գեղեցկութիւնը [...] ւելի գեղեցիկ է, երբ ականատես մ[ը] կայ անոր դիմացը:

×

Շեքսպիրի հերոսներէն մէկուն մէ[կ] խօսքը ուշադրութիւնս գրաւած էր անց[...] եալները: Ծերունի մը, որ քիչ մըն [...] կորսնցուցած էր մտքի պայծառութիւ[նը] իրիկուն մը սապէս կ'ըսէր իր բարեկա[...] մին.

- Ալ երթամ ու արեւին նայիմ: Առա[նց] ինծի, արեւը չի կրնար մայրը մտնել:

Իրողութիւնը այն է որ արեւը մե[զի] պէտք չունի մայր մտնելու համար, բա[յց] մենք պէտք ունինք տեսնելու արեւու[ն] մայրը մտնելը: Այն պահէն սկսեալ, [երբ] այլեւս պէտք պիտի չզգանք բնական գե[...] ղեցկութիւն մը փնտռելու, բնական գե[...] ղեցկութեան մը դիմաց յուզուելու, ար[...] տեն մեր կեանքին կէսը կորսնցուցա[ծ] պիտի ըլլանք արդէն:

×

Ձմեռը մեզ քիչ մը կը հեռացնէ բնու[...] թենէն: Զորս եղանակներուն այս ամէ[...] նէն դաժանը ինծի համար միւս երեք[...]

Fonds A.R.A.M

ՕՀԱՆ ՏՈՒՐԵԱՆ ԵՒ ՍՈՒՍԱՆԱ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՕՓԵՐԱՆ

Ուրբաթ, Մարտ 14-ին, ժամը 21-ին, անուանի երգահան եւ նուագախումբի ղեկավար՝ Օհան Տուրեան, առաջին անգամ ըլլալով Մարսէյլի մէջ, պիտի ղեկավարէ Մարսէյլի Փիլարմոնիք նուագախումբը: Ցայտագրին կը մասնակցի ծանօթ ջութակահար՝ Սուսանա Միլտոնեան: Ցայտագիրը կը բաղկանայ՝ Հէնտէլի տաւիղի եւ նուագախումբի համար գրուած քոնչերթոյով եւ Պրուքնէրի թիւ 5 սէնֆոնիով:

Սքանչելի առիթ մը հայ երաժշտասէր հասարակութեան համար, ճանչնալու, վայելելու եւ գնահատելու երկու տաղանդաւոր հայ արուեստագէտներ որոնց համբաւը միջազգային է:

Նաեւ, Օհան Տուրեան, Մարտ 12-ին, կը ղեկավարէ Լիոնի Ազգային Բարձրագոյն Երաժշտանոցին նուագախումբը, քաղաքապետական օփերային մէջ: Ցայտագիր՝ Մէնտէլսոն, Պէթհովըն, Քոտալի:

կը բաժնուի անով՝ որ մեզմէ կը պահէ բնութեան գեղեցկութիւնները: Կամ կը դժուարացնէ բնութեան գեղեցկութիւններուն վայելումը: Անշուշտ, բնութիւնը ձմեռն ալ ունի իր գեղեցիկ ստեղծագործութիւնները, բայց միշտ չէ որ կըրնանք ականատես ըլլալ անոնց: Ընդհանրապէս կը սպասենք որ գարունը հասնի: Եւ կը սպասենք ի՛նչ կարօտով...:

Եւ ամբողջ ձմեռուան ընթացքին ոչ իսկ գիշեր մը անկողին կը մտնեմ, առանց վերջին վայրկեանին պատուհան մօտենալու ու ակնարկ մը նետելու դիմացի ծովին վրայ: Ասիկա արարողութիւն մըն է ինծի համար: Երբեմն փոթորկոտ է ծովը, փրփրադէզ, ալեկոծ, ջղային: Նաեւ յաճախ ալ անհաւատօրէն հանդարտ է, ողորկ, կարծես պարզած է լոյսերու աւազան մը: Անկողին մտնելէ առաջ անպայման կը նայիմ անոր: Հազիւ վայրկեան մը, կամ երկու: Եւ յետոյ, սիրահարի մը նման որ կը հանդստանայ երբ կը տեսնէ թէ իր սիրելին հոն է միշտ, կը հեռանամ պատուհանէն:

Այո՛, ասիկա արարողութիւն մըն է եւ կը հաւատամ որ աղօթելու անհամար ձեւերէն մէկն է:

Ռ. Հ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱՅՆԵՐԻԶ ՄԸ ԵՒ ՍԱԼ ՄԸ

Հրապարակ ելած են հայկական երգերու ձայներիզ մը եւ սալ մը, որոնք նոր որակ մը կը բերեն հայկական յորջորջուած անճոռնի երգերով ողողուած մեր երաժշտական կեանքին:

Ձայներիզը՝ որ կը կրէ «Ցոլքեր» անունը, հրապարակ հանած է կիթառահար Յարութ Պէգճեան, ծանօթ անուն մը մեր գաղութին, քանի մը տարի առաջ Վիգէն Դաբբինեանի հետ պատրաստած սալով՝ «Ցարդար» անունին տակ:

Նոր ձայներիզը կը բովանդակէ Կոմիտասի գործերը՝ «Զինար ես», «Հով արէք», «Ես սարէն կուգայի», «Ալագեազ», «Կանչէ կռունկ», «Ա՛խ Մարալ ջան ... Էրւում եմ», «Քէլէ, քէլէ», «Կուժն առայ», «Երկինքն ամպել ա» եւ «Գարուն ա» երգերը, զորս Յարութ Պէգճեան յարմարցուցած է կիթառի:

Նկատելով հանդերձ, որ մեր տոհմիկ երաժշտութեան ակունքներու վերադարձը եւ ժողովրդական երգերու հարազատ մեկնաբանութեամբ ձայներիզ մը հրապարակ հանելը ներկայ օրերուն, դժբախտաբար, առեւտրական գետնի վրայ փայլուն շուկայ մը չեն կրնար գտնել, Յարութ Պէգճեան քաջութիւնը ունեցած է հաւատարիմ մնալով իր սկզբունքներուն՝ հրապարակ հանելու իր ձայներիզը, եւ կը հաւատայ, որ «աւանդութեան ցոլացումը կը նպաստէ վերանուաճելու մշակութային մեր ինքնութիւնը»:

Ահա թէ, ինչպէս կը պարզէ իր նպատակը ձայներիզի բացատրագիրին մէջ. «Մշակութային մեր ակունքներու վերադարձը, այս ձայներիզին վրայ առնուած ընտրեալ երգերուն ընդմէջէն, անվերադարձ կորսուած բանի մը առթած յուզումի եւ կարօտի արտայայտութիւնը չէ: Ընդհակառակն, միջոց մըն է մեր ներկայ տագնապը ճանչնալու եւ այդ տագնապի ապագայ զարգացումը նախատեսելու: Այսօր, Սփիւռքի նոր սերունդը կը դիմագրաւէ ինքնութեան լուրջ տագնապ մը: Հիւրընկալ երկիրներու ընկերային եւ տնտեսական կառոյցներուն մէջ, ասփիճանական ձուլումը մոռացութեան կուտայ այն բոլոր աւանդութիւնները, զորս մեր ծնողքները կը փոխանցէին մեզի: Այսօր, կորսուելու վտանգը կ'ապրի մեր մշակութային ինքնութիւնը»:

Այդ վտանգին դէմ իբրեւ պայքարի միջոց մը՝ հարկ է ունենալ Յարութ Պէգճեանի ձայներիզը, առօրեայ թոհուբոհին մէջ վերանուաճելու համար մշակութային մեր ինքնութիւնը:

×

Կեդրոնական Սանուց Միութիւնն ու Հայ Տիկնանց Հաստատութիւնը միասնաբար հրապարակ հանած են սալ մը, Կոմիտասի մահուան յիսնամեակին առթիւ, իրենց յարգանքի տուրքը ընծայելով Հայ երաժշտութեան հանճարի յիշատակին:

Սալին մէկ երեսին վրայ առնուած են Կոմիտասի «Սոնա եար»ը, «Ով մեծասքանչ»ը, «Ծիծեռնակ»ը եւ «Գինովին երգը», զորս կը մեկնաբանեն Կ. Պոլսոյ գաղութի ծանօթ երգչախումբերէն չորսը՝ «Կեդրոնական», «Միացեալ», «Գողթան» եւ «Խաչատրեան», ընկերակցութեամբ սէնֆոնիք նուագախումբի մը եւ ղեկավարութեամբ՝ Ժիրայր Արսլանեանցի: Հարկ է նշել, որ երբ 150 հոգինոց երգչախումբ մը եւ 40 հոգինոց սէնֆոնիք նուագախումբ մը կը հնչեցնեն Կոմիտասի «Ով մեծասքանչ»ը, հոգեկան աննկարագրելի վայելք մըն է, զոր կը զգանք:

Սալին երկրորդ երեսին վրայ կը գըտնենք Յովհաննէս Թումանեանի «Ախթամար» պոէմի հիման վրայ Սիրվարդ Գարամանուկեանի գրած «Համանուագային պոէմ»ը, երգչախումբի եւ նուագախումբի համար: Սիրվարդ Գարամանուկեան ծանօթ անուն մըն է Պոլսոյ հայկական երաժշտական կեանքին մէջ, իր այնքան գեղեցիկ երգերով եւ դասական գործերով, որոնք իրենց մնայուն տեղը ունին արուեստագէտներու երգացանկերուն եւ նուագացանկերուն մէջ:

«Ախթամար» սէնֆոնիք պոէմը քառաձայն երգչախումբի, մեներգներու եւ ամբողջական նուագախումբի համար գրուած տոհմիկ շունչով ու դասական ոճով շահեկան գործ մըն է, որուն ցարդ անծանօթ մնացած են Սփիւռքի երաժշտասէր զանգուածները: Նախքան երաժշտական մեկնաբանութիւնը, Պոլսոյ հայ գաղութին ծանօթ եւ տաղանդաւոր արուեստագիտուհի Տիկին Սիլվա Կոմիկեան այնքա՜ն ջերմ ապրումով կ'արտասանէ պոէմը, որուն կը յաջորդէ համանուագային գործին մեկնաբանութիւնը: Մեներգներու բաժնին կը հնչէ տարաբախտ թենոր Գէորգ Պօյաճեանի հոգեթով ձայնը:

Երբ հրապարակը ողողուած է այլանդակ երգ ու երաժշտութեամբ, Յարութ Պէգճեանի ձայներիզն ու Կեդրոնականցիներու սալը քիչ մը մխիթարութիւն ու ջերմութիւն կը ներշնչեն հայկական իսկական արուեստի ծարաւ մեր հոգիներուն:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՅՈՒՇԻ ԵՒ ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - («Յառաջ»). - Մարսէյլ, ծագումով Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Բարեկամականին ներկայութիւնը քաղաքիս եւ Շրջակայքին մէջ միշտ զգալի է: Կը մասնակցի նախկին ռազմիկներու բոլոր պաշտօնական հանդիսութիւններուն, ընդունելութիւններուն:

Ասկէ զուրս, կը կազմակերպէ յուշի արարողութիւններ, կը նշէ Արարայի հերոսամարտը, միշտ յիշողութիւններուն մէջ կենդանի պահելով Հայկական Լէգէոնի զինուորական սխրանքներն ու զոհողութիւնը անոնց որոնք ինկան պատուոյ դաշտին վրայ յանուն Ֆրանսայի, յանուն մարդկային ազնիւ գաղափարներու:

Այսպէս, իր նախաձեռնութեամբ, Էքս - Ան - Փրովանսի մէջ, Փետրուար 16-ին, պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ յուշաքարի մը նուիրուած՝ հայ ռազմիկներուն որոնք զոհուած են երկու աշխարհամարտերու ընթացքին Ֆրանսայի ազատութեան համար: Ներկաները յարգանքով եւ ջերմեռանդութեամբ հետեւեցան արարողութեան: Բազմաթիւ Նախկին Ռազմիկներու միութիւններ, իրենց նախագահներով եւ դրօշակներով, պատուեցին ծագումով հայ զինակիցները: Անտրէ Քլափիէ՝ դիմադրութեան կամաւոր ռազմիկներու նահանգային նախագահը եւ Արտաւազդ Համբարձումեան՝ Էքս - Ան - Փրովանսի Հայկական Մշակութային Միութեան նախագահը քօղազերծեցին Ֆրանսական Եռագոյնով ծածկուած յուշաքարը: Մէկ վայրկեան լըռութենէ յետոյ Կարապետ Տէրտէրեան՝ հիմնադիր նախագահը ծագումով Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Բարեկամականին, արտասանեց ամփոփ ճառ մը շնորհակալութիւն յայտնելով ներկայ անձնաւորութիւններուն, պանծացնելով ֆրանքօ-հայկական բարեկամութիւնը, վեր առնելով զոհողութիւնը բոլոր անոնց որոնք, առանց ցեղային խտրութեան, կռուեցան ֆրանսական դըրօշակին տակ եւ ապահովեցին ազատութիւնը այս հիւրընկալ հողին: Արարողութիւնը վերջ գտաւ բարեկամական հանդիպումով մը:

×

Ծագումով Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրական Բարեկամականը իր նախագահով, իր դրօշակներով եւ անդամներով ու մասնակցութեամբ տեղական իշխանութեանց, Փետրուար 22-ին, ծաղկեպսակ մը զետեղումով նշեց յիշատակը նացիներու զոհ ռազմիկներուն եւ յատկապէս հայ դիմադրականին՝ Մանուշեանին, որուն նուիրուած յուշարձանին առջեւ, Ֆառոյի պարտէզը, կատարուեցաւ յարգանքի արարողութիւնը:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԳԻՒՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳՈՒԼԱՆԵԱՆ

Իսկ մի երեկոն (այդ ժամանակ արդէն ելեկտրականութիւնը գիւղ էր հասել) այնքան երկար Տէրեան կարդացինք, որ հօրաքրոջս տղայ Կլիմէնտը, որը երեք տարով մեծ էր մեզնից, էլ չդիմացաւ. միւս օրը գնաց հարեւան գիւղի կոլտընտեսութեան նախագահի աղջկան փախցրեց, բերեց տուն: Գիւղով հաւաքուել, նայո՜ւմ էինք, զարմանալի խոշոր գեղեցիկ աղջիկ էր եւ ով ինչ հարցնում էր, չէր պատասխանում, ժպտում էր միայն: Բայց նրա ժպիտը, ափսոս, երկար չտեւեց: Երեկոյեան եկան զայրացած ծնողները եւ աղջկան ետ տարան, պարզուեց, որ աղջիկը Կլիմէնտից երեք տարով մեծ էր եւ յետոյ ուզում էին շրջկենտրոնում ուսեալ տղայի հետ ամուսնացնել:

Ախ, ոսկով են գնում քեզ,
Անհաս ցնորք իմ հոգու...

Ես պատկերացնում եմ հօրաքրոջս տըղայի դէմքը այն պահին, երբ տանում էին նրա չկայացած կնոջը եւ բարձրաձայն ծիծաղում եմ:

- Ինչո՞ւ էք ծիծաղում, - հարցնում է Օրէնբուրգից եկած ուսուցչուհին, որի կողքին նստած եմ:

- Ոչինչ, - ասում եմ, - յիշեցի, թէ ինչպէս Տէրեանը բոլորիս սիրահարներ դարձրեց:

Ես այս ամէնը վերյիշում եմ Գանձա գնացող աւտոբուսում: Օրէնբուրգից եկած աշակերտների հետ հիմա գնում եմ Գանձա, եւ մեր աւտոբուսը լիքն է Տէրեանի ուխտաւորներով, ռուս երեխաների հետ Երեւանի բանաստեղծի անուան դըպրոցի աշակերտներն են իրենց տնօրէն՝ Գառնիկ Մանուչարեանի ղեկավարութեամբ եւ Նինա Յարութիւնեանի տէրեանագէտների խումբը՝ Թումանեանի անուան դպրոցից: Գնում ենք Գանձա: Ծանր, հոգեմաշ ձմրանից յետոյ գուարթ տաքութիւն է իջել քաղաքի վրայ, վաղ գարնանային առաւօտը խոնաւութիւն է բուրում անցած գիշերուայ անձրեւից, եւ քաղաքից դուրս տանող մայրուղին թաց է:

- Տէրեանը մեծ սիրահար էր, - ասում է ռուս - ուսուցչուհին, - ինչպէս Ալեքսանդր Բլոկը:

Նա լաւ ծանօթ չէ մեր գրականութեանը. կարդացել է միայն Սիլվա Կապուտիկեան եւ Վարդգէս Պետրոսեանի «Հայկական էսքիզները», թէեւ Տէրեան լաւ գիտի, ինչքան որ հնարաւոր է իմանալ եղած թարգմանութիւններով: Բայց այդքան էլ բաւական է, որ ես հոգուս խորքում շնորհակալ լինեմ նրան, ուրախանամ, փոքր ժողովուրդներին յատուկ հասկանալի հիւանդութիւն:

- Բայց բոլորից շատ «Կարուսել»ն եմ սիրում, կարծես ինձ համար է գրել Տէրեանը, - ասում է նա եւ կիսաձայն կարդում բանաստեղծութեան թարգմանութիւնը: Նա կարդում է, իսկ ես զգում եմ, թէ ինչպէս մի անծանօթ, աներկրային ձեռք անցեալն ու ներկան խառնում է իրար, եւ մեր գիւղի հին պատկերները ոսկէ անձրեւի պէս մաղում են իմ վրայ, ինձ նորից տանում այն հեռաւոր օրերը, երբ տրտունջն ու թախիծը քաղցր էին բախտից, երբ մեր բանաստեղծութեամբ լուսաւորուած խեղճ հոգիները չէին տեղաւորւում մեր դեռ քնած մարմինների մէջ եւ դուրս գալով փնտռում էին ամէն ինչից վեր՝ լուսաւոր, անհողեղէն կեանքի եզերքներ, պակուած անջուրջ կոյսի գունատ պատկերով: Փնտռում էինք կեանքից գեղեցիկ ուրիշ մի բախտ, թըւում էր ծնուել ենք շատ աւելի կարեւոր մի երազ - կեանքի համար, քան էր մեր կեանքը:

Մի քաղցր վիշտ կայ անդարձ
անցածում,
Վերյուշների մէջ - մի անսուտ
դրախտ,
Մի անանց վայելք, անբախտ
հիացում,
Կեանքից գեղեցիկ ցնորական
բախտ...

Լուսաւոր, գեղեցիկ, ցնորական բախտի ցաւը մեզ հանգիստ չէր տալիս: Գիւղից դուրս օրերով թափառում էինք դաշտ ու սարերում, փնտռում այն ամենակարեւորը, ինչի համար ծնուել էինք: Եւ մինչ մենք երազելով թափառում էինք, արտերը հասնում էին, քիտը լցւում էր, կարտոլը չորանում էր առանց ջրի, սարւորները սոված հացի էին սպասում, կորած գառները փնտռում էին մեզ: Մեծերի հետ լուռ ու մունջ գնում էին հնձի, ջրի համար կռւում էինք մեր գիւղացիների հետ. Տէրեանի՝ մեր կազմած հատընտիրը ղունաթափւում, քրքրւում էր գըրպաններիս մէջ, յոգնածութիւնից աչքերս փակւում էին լողանալու դաշտում, ջրից դուրս չեկած՝ քնում էինք: Բայց պայծառ կեանքի լոյսը չէր մարում մեր մէջ. թրթռում էր քամու բերանն ընկած ճըրագի լոյսի պէս, երերում էր ու մնում էր վառ, մինչեւ ինձ համար այն անմոռանալի օրը, երբ հայրս տուն բերեց Տէրեանի նոր լոյս տեսած եռհատորեակի առաջին երկու հատորները:

(Շար. 4)

Fonds A.R.A.M

Այրի Տիկին Նուարդ Սերայտարեան (ծնեալ՝ Գավէզեան),
Տէր եւ Տիկին Բարգէն Գավէզեան,
Պ. Օննիկ Գավէզեան,
Տէր եւ Տիկին Նուրհան Գավէզեան,
Բժիշկ եւ Բժշկուհի Ռոպէր Գավէզեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ռոլան Գավէզեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Արսէն Ղազիկեան (Պոլիս) եւ զաւակները,
Յուսեփեան (Նիւ - Եորք) եւ Աչճեան ընտանիքները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, հօրեղբօր, մեծ - հօրեղբօր, հօրաքրոջ - որդւոյն եւ ազգականին՝

ԹՈՎՄԱՍ ԳԱՎԷԶԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Փետրուար 20-ին, 86 տարեկանին:

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կատարուեցաւ ընտանեկան սեղմ շրջանակի մէջ Մարտ 3-ին Փարիզ Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին եւ թաղումը կատարուեցաւ Պեթոն - Պազոշի (Սէն - է - Մառն) գերեզմանատունը եւ մարմինն ամփոփուեցաւ իր նախապէս պատրաստած շիրիմը:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Բարգէն Գավէզեանի եւ ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն:

Ֆրանսահայ Նախկին Ռազմիկներու Ընկերակցութիւնը կը կազմակերպէ՝

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ
ԶՈՀՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐՈՒ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐ

բարձր հովանաւորութեամբ
երեք յարանուանութեանց պետերուն
նախագահութեամբ՝

Տիկին ՄԵԼԻՆԷ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ, ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ եւ ԳԷՈՐԳ ՊԱԳՐԸՃԵԱՆԻ:

ներկայ կ'ըլլայ՝
Քալիֆորնիոյ կառավարիչին ներկայացուցիչը Գր. Սերայտարեան:

Կիրակի, Մարտ 9՝

Hôtel Inter-Continental
3, rue de Castiglione 75001 Paris

Յայտագիր. - Ժամը 13-ին կրօնական յարանուանութեանց եւ Ֆրանսահայ կազմակերպութեանց ներկայութեամբ Միսաք Մանուշեանի գնդակայարման՝ 42-րդ տարելիցին յիշատակ:
Ֆրանսայի Հայկական էնսթիթիւ:
Գեղարուեստական պատշաճ բաժին:
Ուղերձ եւ ֆրանսական քաղաքական անձնաւորութիւններու խօսքը:
Ճաշագին. - 250 Ֆ.:
Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
42 - 96 - 09 - 82

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ
ԿԱՏԱՐԻՆԷ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մարտ 9, Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին, ինչպէս նաեւ՝
ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ ԵՒ ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆ ընտանիքներու համայն ննջեցելոց:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ

Մարտ 9-ին, Կիրակի օր, Ժամը 13-ին Մշակոյթի Տան «Վասպուրական» սրահին մէջ: Գեղարուեստական խնամուած բաժին:

Կը ներկայացուի «Աւարայրի Արծիւ» թատերգութենէն պատկերներ՝ ղեկավարութեամբ՝ Ն. Քիրէճեանի:

Հայկական պարեր «Արի - Արենոյշ» պարախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Անի եւ Օննիկ Մարտիրոսեանի:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ
100ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆ
ՈՒ
ԵԱՆ'Ց ԱԿՈՒՄԲԸ
կը կազմակերպեն

ԳՐԱԿԱՆ
ԵՐԵԿՈՅԹ

Կը դասախօսէ
Հ. ԼԵՒՈՆ ՎՐԴ. ՋԷՔԻԵԱՆ
(Վենետիկէն)
Նիւթ՝
«ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՀՈՒՆՁՔԸ»

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ
մասնակցութեամբ՝
Անահիտ Թէրզեանի, Վիլմա Պէօրէքեանի *եւ* Կարապետ Տաքէսեանի:

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 8, ԺԱՄԸ 20–ԻՆ
YAN'S CLUB : 5, avenue Reille, Paris 14e
— *ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է* —

×

Դասախօսութենէն ետք ճաշ՝ ակումբին մէջ: Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի ապահովել հեռաձայնելով՝
45 – 89 – 20 – 48
43 – 81 – 80 – 82
48 – 78 – 22 – 79

FOYER CULTUREL ARMENIEN DE NICE

Représentation cinématographique : Deux films d'*ARBY HOVANISSIAN*

«COMMENT LE TABLIER BRODÉ DE MA MÈRE S'ÉTALE SUR MA VIE»
Samedi 8 Mars à 20 heures 45

«LA SOURCE»
Dimanche 9 Mars à 15 heures 30

Maison des Jeunes et de la Culture
10, bd. Comte de Falicon
NICE - NORD

CONFERENCE - DEBAT

par le Pasteur J. D. SAHAGIAN
à l'occasion de la parution de son livre
«Le Mouvement Evangélique Arménien des Origines à nos Jours».

le Lundi 10 Mars à 21 heures
en l'Eglise Evangélique Arménienne
d'Issy-lesMlx. — 28, ave. Bourgain

le Mardi 11 Mars à 20 heures 30
à la MCA d'Alfortville
9, rue de Madrid
A l'issue de la soirée, dédicace du livre par l'auteur.

OPERA DE LYON
CONCERT SYMPHONIQUE
Orchestre du Conservatoire Supérieur de Lyon
Direction :
OHAN DOURIAN
le 12 MARS 20 heures 30
Programme :
Mendelssohn. - *Symphonie N° 3*
Beethoven. - *Symphonie N° 1*
Kodaly. - *Danses maroszek*

×

OPERA DE MARSEILLE
CONCERT SYMPHONIQUE
Orchestre Philharmonique de Marseille
Direction :
OHAN DOURIAN
Soliste :
SUSANNA MILDONIAN
(harpiste)
le 14 MARS à 21 heures
Programme.
Haendel. - *Concerto pour harpe en si bemol, op. 4.*
Bruckner. - *Symphonie N° 5 en si bemol majeur.*

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
45, rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux

ԲԱՑ Է
Չորեքշաբթի, Շաբաթ *եւ* Կիրակի
ժամը 14-էն 19:
Գրադարանի հերթապահութիւն. - Շաբաթ օրերը ժամը 14-էն 16:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ
ԱՆՏՐԷ ՍԱՆԹԻՆԻ

ՀԱՅՑ. ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ
Պ. ՊԱՐԳԵՒ ՍԱՅՐԻՄ
ԵՒ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ

սիրով կը հրաւիրեն ձեզ ներկայ գտնուելու

ԱՄԷՆՕՐԵԱՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐՈՒ ԲԱՑՄԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 9, ԺԱՄԸ 12–ԻՆ
30, rue de l'Egalité — ISSY - LES - MOULINEAUX

Ծնթ. – Յաւարտ պատարագի, հանրակառքեր ձեր տրամադրութեան տակ կ'ըլլան, եկեղեցիէն դպրոցին վայրը փոխադրելու համար ձեզ:

TRANSTOURS
VOYAGES EN ARMENIE

TRANSTOURS — UCFAF
1er VOYAGE 86 : PAQUES EN ARMENIE
départ 27 MARS — retour 8 AVRIL
Paris - Moscou - Erevan - Paris
AU PRIX PROMOTIONNEL de 5600 *frs.* (+ *visa* = 100 *frs.*)
(Voyage, pension complète, programme touristique, transferts aéroports)
SANS SUPPLEMENT NI SURPRISE
HOTELS 1er CLASSE - ACCOMPAGNATEUR EXPERIMENTÉ
○ PLACES LIMITEES ○
13 JOURS DONT 11 JOURS A EREVAN

Le prix comprend : — l'assistance aux aéroports
— le trajet aérien, les transferts aéroport / hôtel et vice versa
— l'hébergement, en hôtel de 1ère catégorie, avec chambre à deux lits et sanitaires.
— la pension complète.
— les excursions et visites prévues au programme avec guide local.

et «NOTRE PLUS» une visite de la Forteresse et musée de EREBOUNI (782 av. JC)
un spectacle : ballet, théâtre ou Opéra.

Inscriptions et renseignements :
TRANSTOURS (lic. 132)
25, rue d'Argenteuil - Paris 1er
Tél. : 42 - 61 - 58 - 28

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ՝

ԿԱՅԾ - ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ
Մշակութային Միութեան

Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 19·30–էն 2·00
PLM SAINT - JACQUES
Պանդոկի շքեղ սրահներուն մէջ

17, Bd. Saint-Jacques — 75014 PARIS - Mo. GLACIERE

մասնակցութեամբ՝
Ա Ն Ի նուագախումբի
Գ Ա Յ Ե Ա Ն Է պարախումբի

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել
48·78·88·70 եւ 48·31·01·03

Տախքերու մասնակցութիւն

Fonds A.R.A.M

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
8-9
SAMEDI-DIMANCHE
8-9 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.178 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.178

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳԻՒՏ ՄԸ՝ «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՅՐԱԳՈՒԹԻՒՆԸ»

Մարտ 5-ի (տեղական) եւ Մարտ 6-ի (արտասահման հրատարակուող) թրքական օրաթերթերը, ոմանք զգայացունց խորագրերով, լայն տեղ կուտան նոր յայտնութեան մը, որ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ «փաստը հայկ. վայրագութեանց»: Եղածին պէս կուտանք «Միլլիյէթ»ի տեղեկատուութիւնը: Ի՜նչպէս երախտապարտ ալ չըլլալ փրոֆ. Աթայէօվի պէս վեհա՛նձն անձնաւորութեան մը, որ չուզեր իսկ յուշարձաններով յարգել ջարդուած Թուրքերու յիշատակը: Այս ընթացքով, օր մը, անկարելի չէ, որ ցեղասպանն ալ Հայը ըլլայ ...

×

Կարս - Իգտիր գաւառակին Օպա գիւղին մէջ կատարուած պեղումներու ընթացքին գտնուած են Բոլշեւիկ - Դաշնակ հայ մարտիկներու կողմէ հաւաքաբար ոչնչացուած 90 Թուրքերու ոսկորները: Հաւաքական այս գերեզմանը մէջտեղ հանուած է Անատոլու լրատու գործակալութեան Էրզրումի շրջանային տնօրէնութեան աշխատանքներով:

Թրքական յեղաշրջումի պատմութեան հիմնարկին կողմէ կատարուած պրպտումներէ ետք այն համոզումը գոյացած է թէ Հայերու կողմէ ջարդ մը կատարուած է Իգտիրի Օպա գիւղին մէջ, ու կարելի է որ հաւաքական գերեզման մը գտնուի: Ասկէ ետք պատկան իշխանութիւններէ հարկաւոր արտօնութիւնը ստանալով սկսած են պեղումը: 10 ժամուան աշխատանքներէ ետք յայտնուած են Հայերու կողմէ սպաննուած Թուրքերու գանկեր:

Թերթին մէջ ապա տեղ կը տրուի այդ շրջանէն վերապրած տարեցներու, որոնք կը յիշեն այդ օրերը, ու կը պատմեն թէ ինչպէս Հայեր զինուած արշաւած են Թուրք գիւղերու վրայ ու անխնայ կոտորած մեծ ու պզտիկ:

Աթաթիւրք համալսարանի պատմութեան փրոֆէսէօր Է. Գոնուքչու ըսած է թէ տրուած վկայութիւնները կը համապատասխանեն փաստաթուղթերու. ան կը շարունակէ. - «1876 - 1877-ի ռուս եւ Թուրք պատերազմէն ետք գիւղը ցարական իշխանութեան ենթակայ էր, սակայն Բրեստ - Լիթովսքի համաձայնագրով տըրուեցաւ Օսմանեան կայսրութեան: Աւելի ետք Երեւանի հայկական Պետութիւնը ուզելով տիրանալ նաեւ այս շրջանին վայրագութիւններ ի գործ դրած է տեղացի բնակչութեան վրայ: Դրաստամատ Կանայեանի ղեկավարած հրոսախումբեր անկէ ստացուած հրամանով արշաւած են Օպա գիւղը ու երբ սպառած է տեղացիներու զինամթերքը, բոլորը գերի տարած են, ապա սպաննած:

×

Այս մասին փրոֆէսէօր Թ. Աթայէօվ ըսած է. «զարմանալի ոչինչ. մենք գերեզմաններու գտնուած վայրերը ոխի յուշարձաններ չենք կանգներ, ինչպէս կ'ընեն Հայերը Ամերիկայի Միացեալ - Նահանգներու եւ Ֆրանսայի մէջ: Իգտիրի մօտ հաւաքական այլ գերեզմաններ ալ կան. չենք ուզեր գրգռութիւն ստեղծել, յիշողութիւններ թարմացնելու համար կոթողներ կանգնել, պատահարներու պատմութիւնը, վէպը, քերթուածը գրել: Այս դէպքերը մանրամասն գոյութիւն ունին թէ մեր, եւ թէ օտարներու արխիւներուն մէջ»:

×

ԱԿՆ ԸՆԴ ԱԿԱՆ ԿԱՄ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐՈՒ ԹՐՔԱՑՈՒՄԸ

Թուրքերը շատ ձայն հանեցին վերջերս Պուլկարիոյ Թուրքերու «պուլկարացման» մասին, ինչ որ պատճառ դարձած է հին էջեր բրքբելու եւ քիչ մըն ալ Պուլկարներու թրքացման մասին խօսելու: Ահա թէ ինչ կը գրէ «Թէրճիւման» (Մարտ 6):

×

ԼՈՆՏՈՆ. - Վերջերս երբ աւելցան Պուլկարիոյ Թուրք համայնքին վրայ գործադրուած բռնութիւններու եւ կեղեքումներու ստեղծած հակազդեցութիւնները, նոր քարոզչութիւն մը ծայր առաւ արեւմտեան - Եւրոպայի մէջ: Այս քարոզչութիւնը հիմնուած է պնդումներու վրայ, որոնց համաձայն «Օսմանեան կայսրութեան շրջանին, պուլկար ժողովուրդը որ գերիի կեանք կ'ապրէր, 89% համեմատութեամբ բռնի թրքացուած է, պուլկար երիտասարդներ զէնքի ուժով զինուորագրուած են ու երիտասարդուհիներ փակուած են հարէմներու մէջ. նոյն շրջանին քանդուած ու ջնջուած են պուլկար մշակութային ու պատմական յուշարձանները»:

Պուլկար կառավարութիւնը այս պնդումներն ու հակաթուրք ամբաստանութիւնները ամփոփած է 82 էջնոց գրքոյկի մը մէջ, որուն խորագիրն է.- Ո՞վ, ինչո՞ւ կը մտահոգուի Պուլկարիոյ մահմետականներուն համար»:

Գիրքը, որ զրկուած է Անգլիոյ մամուլին եւ Արտաքին նախարարութեան, կը պնդէ թէ Թուրքիա կը խեղաթիւրէ պատմական ճշմարտութիւնները: Հոն, «Պուլկար մահմետականներու մասին իրականութիւնը» ենթախորագրով բաժնի մը մէջ կ'ըսուի. - «Թուրքիոյ մէջ կարգ մը շրջանակներ կը պնդեն թէ Պուլկարիոյ մահմետականները Թուրք են. այս պնդումը շատ հեռու է պատմական իրողութիւններէ: Պուլկարական հողերու վըրայ ապրող մահմետականները պուլկար ցեղին կը պատկանին: Ասոնք ծոռներն են այն Պուլկարներուն, որոնք Պուլկարիոյ պատմութեան ամէնէն ողբերգական շըրջանին, 500 տարուան գերութիւն մը ապրեցան Օսմանեան տիրապետութեան տակ: Օսմանեան շրջանի անգութ աւատապետական շահագործումով, բռնութեամբ, կամայական վարչաձեւերով անհետացան պուլկար մշակոյթի կոթողները եւ իրենց պարտադրուեցաւ մահմետական կրօնքը: Այս պատճառով դարերով եռ մնաց պուլկար ազգայնականներու շարժումը»:

Գիրքը կուտայ նաեւ վիճակագրական հետեւեալ տեղեկութիւնները. «Թրքացընելու առաջին զանգուածային փորձը 1515-ի աղէտալի հետեւանքները ունեցաւ պուլկար ազգայնականութեան համար: Սեւ ծովու ափին ապրող պուլկար բնակչութեան 72%-ը, Հռոդոսի բնակիչ Պուլկարներու 89%ը, Թունճա գետին հովիտին վրայ ապրող ժողովուրդին 10-էն՝ 50%-ը բռնի թրքացուած են:

Այս գրքոյկը հրատարակուած է անգլերէն, ֆրանսերէն եւ գերմաներէն լեզուներով, բաշխուած է արեւմտեան Եւրոպայի մամուլին, մարդկային իրաւանց կազմակերպութիւններուն եւ Եւրոպայի Խորհրդարանին:

ԳԱՀԻՐԷ

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԸ ՀՐՈՅ ՃԱՐԱԿ ԴԱՐՁԱԾ

Գահիրէի մէջ պատահած խռովութեանց ընթացքին, Փետրուար 26-ի գիշերը, այլ հաստատութիւններու կողքին հրոյ ճարակ դարձած է նաեւ «Յուսաբեր»ի թատերասրահը: Շէնքի այլ բաժանմունքները անվնաս մնացած են:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԱՆՈՐՈՇՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՃՆՇՈՒՄ ՄԻԹԵՐԱՆԻ՝ ՎՐԱՅ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

«Սէօռան սպաննեցինք»էն ետք, «Աստուծոյ կուսակցութեան» բարձր պատասխանատու մը՝ շէյխ Ալ - Հալլիլ յայտարարեց 24 ժամ ետք - Հինգշաբթի օր - որ Միշէլ Սէօռա միշտ ողջ է: Այս «տաքուպաղը» որ ֆիզիքական չարչարանքէ ալ աւելի անողոք է, մանաւանդ ընտանիքի համար կրնայ նշանակել թէ Հէզպոլլան նոր ըսպառնալիք մը կ'ընէ Ֆրանսայի, այսինքն նոր տեսակի պատանդ մըն է՝ Միթերան: Ճնշում մըն է որ կը գործուի Ֆրանսայի վրայ, ընտրութիւններէն տասը օր առաջ: Վերջին հրաւէր մը՝ բանակցելու: Այդ պարագային չորս պատանդներու ազատ արձակումը ընտրական բաւական նպաստաւոր աթու մըն է ընկերվարականներու համար, որոնք կարելի չէ ուրանալ, բաւական անփորձութիւն եւ անճարակութիւն ցոյց տուին այս պատմութեան մէջ, Մայիսէն ի վեր: Վերջին ձախաւերութիւնն էր, երկու ընդդիմադիր Իրաքցիներու յանձնումը Իրաքի: Անդին ալ զինամթերքի սխալ հասցէի (Իրանի) հանիլը կը փաստէ պետական փորձառութեան պզալի թերութիւններ: Ճիշդ է որ ուրիշներու ալ կրնան պատահիլ նման փորձանքներ - եւ պատահած են - բայց ընտրական այս շըրջանին նախընտրելի պիտի ըլլար, որ «արտաքին» խոչընդոտներ ալ չօգնեն ընդդիմութեան: Իրանի հասած զէնքերու պատմութեան թղթածրարը «պայթուցիկ» է, որքան ալ կառավարութիւնը որոշած ըլլայ հետապնդումի ձեռնարկել «սխալը» գործած Լիւշէր ընկերութեան դէմ որ իրաւունք չունէր Իրանի զէնք ծախելու:

Հէզպոլլայի երկար յայտարարութիւնը, այն՝ ուր կը յայտնէր թէ սպաննած է Սէօռան, շատ ծանր է Ֆրանսայի դէմ, որ «պէտք է հասկնայ թէ դուրս պէտք է ելլէ ամերիկեան (մեծ սատանային) քաղաքականութեան գօտիէն»: «Ի՞նչ կը շահի Ֆրանսա, կը շարունակէ Աստուծոյ կուսակցութիւնը, պարտութիւն, միշտ պարտութիւն, ըլլայ Ափրիկէ, ըլլայ Չատ, Մէքքէ, Լիբանան թէ Իրաք»:

Ուրբաթ առտու նոյն շէյխը ըսաւ թէ անանկ բան չէ ըսած...:

×

Անկախ այս հարցէն, Լիբանանի մէջ, կացութիւնը միշտ ծանր է եւ միակ իշխանութիւնը՝ անիշխանութիւնն է:

×

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ... ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Պաթրունի թաղապետութեան նախագահը, ճարահատ, բաց նամակով մը կը պաղատի Աստուծմէ որ վերահաստատէ իր շրջանին հեռաձայնային գիծերը: Ցարդ, հինգ ամիս է, իր բոլոր դիմումները հեռաձայնի պատասխանատուներուն (զորս՝ հասարակ մահկանացու կ'որակէ) մօտ ապարդիւն մնացած ըլլալով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կուսակցական 27րդ համագումարը վերջ գտաւ, առանց մեծ իրարանցումներու: Կորբաչով, միաձայնութեամբ ընտրուեցաւ Ա. քարտուղար եւ իր շրջապատն ալ, Պոլիտպիւրոյի թէ կուսակցական դիւանին մէջ, բոլորովին թօթափեց բրեժնեւեան շրջանէն մնացած վերջին փոշիները: Մեկնողներու ամէնէն ծանօթը, արտասահման, Պոնոմարեւն է, 81 տարեկան, որ կրնար հանդստեան կոչուիլ, ինչպէս ուրիշ մը՝ Կուզնեցով 85 տարեկան: Ասոնց փոխարէն, եկան «երիտասարդներ» (ամէն բան համեմատական) Սիլունկով (57 տարեկան), Սոլէօվիէւ (61): Դիւանին մէջ, որ գործադիր մարմինն է Պոլիտպիւրոյին 5 փոփոխութիւն կայ, որոնց ամէնէն յատկանշականն է Մեավէտեւի նշանակումը: Նորութիւն մըն ալ կայ, կնոջ մը մուտքը, որ չէր պատահած 1974-էն ի վեր, Տիկին Ֆուրցեւայի մահէն ետք: Շրջան մը - բրեժնեւեան - թաղուեցաւ:

ՊԷՊԷ ՏՈՔ «պարտադիր բնակութեան» ենթակայ է, Ալփ - Մարիթիմի մէջ, ուր փոխադրուեցաւ առջի գիշեր: Կասսի մօտ, տասը սենեակնոց, լողարանով, թենիսով, «համեստ» աշխեմ մը, ուր ստիպուած է մնալ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ԵՐԿՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ ԵՒ ՋԱՄՊԻԱՑԻՆ

Հարաւային Ամերիկայէն հայ դատի յանձնախումբի մը մէկ անդամը Ժընեւէն վերադարձին հանդիպած էր Փարիզ, համայնական հաստատութիւններու ներկայացուցիչներուն ընդհանուր տեղեկատուութիւն մը կատարելու՝ եղածին, հաւանականութիւններու, իրենց աշխատանքներուն մասին: Այդ երեկոյեան հոն էր նաեւ Եւրոպայէն իրեն «պաշտօնակից» մը. տեղեկատուութենէն ետք խօսակցութիւնը շարունակուեցաւ հայկական հարցի միջազգային ատեաններու մէջ ներկայացուցութեան, զարգացումներուն, եւայլն մասին:

Այդ միջոցին եւրոպացի անդամը պատմեց, թէ անգամ մը Ժընեւի ՄԱԿ-ի մարդկային իրաւանց ենթայանձնախումբի նիստերուն, տեղեկագրի մը մասին խօսք տրուեցաւ հայ դատի երկու յանձնախումբերու ներկայացուցիչներուն. տեղեկագիրը կը պարունակէր յօդուած մը, Հայերու ցեղասպանութեան, անոնց պահանջներուն մասին: Ուրեմն այս մասին է որ խօսելու կը հրաւիրուին երկու անջատ խմբակի ներկայացուցիչներ, որոնք հասարակաց դատ մը կը հետապնդեն:

Սակայն ի զարմացումն բազմաթիւ ազգերու ներկայացուցիչներուն, մերիններըը կ'արտայայտուին իրարմէ բոլորովին տարբեր, իրարու բոլորովին ներհակ ուղղութիւններով:

Նիստին աւարտին, ներկաներէն զամպիացի ներկայացուցիչը կը մօտենայ ներկայ Հայերէն մէկուն ու զայթակղած կը գոչէ.

- Ինչպէ՞ս կրնաք այսքան իրարմէ տարբեր բաներ ըսել, ամօթ է. չէի՞ք կրնար խօսիլ, համաձայնիլ նախապէս, ու նոյն թեմայով արտայայտուիլ:

Չէր կրնար մտածել անշուշտ Ժընեւի Զամպիացին, թէ անոնք նախապէս հանդիպած, խօսա՛ծ ալ էին իրարու հետ ու համաձայնած ... իբրեւ թէ:

Երանի թէ ունեցած չըլլային այդ խորհրդակցութիւնը ու համաձայնութիւնը. առանց անոր, գոնէ յիսուն առ հարիւր հաւանականութիւն մը գոյութիւն կ'ունենար որ երկուքը նոյն ուղղութեամբ արտայայտուէին...:

ԱՐՓԻ

Fonds A.R.A.M

ՀԱՅՈՑ ՏՊԱԳԻՐ ԱՅԲՈՒԲԵՆԸ 500 ՏԱՐԵԿԱՆ Է

ԺԵ. դարի 40-ական թուականներին աշխարհն ականատես եղաւ մի յեղաշրջիկ յայտնագործութեան, որը գալիք սերունդները պէտք է կոչէին «Համաշխարհային պատմութեան ամենամեծ իրադարձութիւնը» (Վիքթոր Հիւկօ): Գերմանացի գիւտարար Կիւթէնպէրկը մարդկութեանը պարգեւեց տպագրութեան գիւտը: Պարգեւատրուածներից առաջինների շարժում էին նաեւ Հայերը: Տպագրութեան հայրենի քաղաք Մայնցում լոյս տեսած առաջին իսկ գրքում) «Հռչակաւոր «Կիւթէնպէրկ - պիպլ»ում) տպագրուեց Արարատ լերան անունը եւ նոյն Մայնցում կեանքի կոչուած առաջին իսկ գիտական պատկերազարդ գրքում զետեղուեց հայկական այբուբենը պատկերող փայտափորագիր աղիւսակը: Այս երկրորդ իրադարձութիւնը տեղի ունեցաւ 1486 Թ.: Իսկ սա նշանակում է, որ դէպքը կատարուել է ուղիղ 500 տարի առաջ:

Հայ գրքագէտները վաղուց ի վեր արդիւնաւէտ աշխատանք են կատարում յայտնաբերելու համար տպագրութեան վերաբերեալ նորանոր տուեալներ: Մինչեւ 1880-ական թուականներն առաջին տպագիր գիրք էր համարւում Աբգար Թոխաթեցու՝ 1565 Թ. Վենետիկում տպագրած Սաղմոսարանը, իսկ այժմ քաջ յայտնի է, որ հայ առաջին տպագրիչը Յակոբ Մեղապարտն է, որը Թոխաթեցուց 53 տարի առաջ՝ 1512 Թ. Վենետիկում արդէն հիմնել էր հայկական տպագրութիւն: Անուանի գրքագէտ Ռաֆայէլ Իշխանեանը վերջին տասնամեակներում յայտնաբերել է մինչ այդ անծանօթ մնացած մի շարք հնատիպ գրքեր: Լսենք նրան. «Այժմ էլ տեսականօրէն չի կարելի բացառել, որ նախքան այդ թուականն էլ (այսինքն նախքան Յակոբ Մեղապարտի ձեռքով հայատառ տպագրութիւն հիմնելու թուականը՝ 1512 Թ. - Գ. Ա.) եղել է հայերէն տպագրութիւն: Տուեալ դէպքում խօսքը վերաբերում է որեւէ՛ տեսակ, որեւէ՛ ծաւալի հայերէն տպագրութեան (թէկուզ՝ մէկ հայատառ բառի կամ տառի): Այդպիսի որեւէ, նոյնիսկ փայտափորագիր տպագրութիւն առայժմ ասպարէզում չկայ: Մենք բաւական հետաքրքրուել ենք այդ հարցով ... Հնատիպ գրքերի գնման ու վաճառքի աշխարհի կարեւոր կենտրոններին յանձնարարական է տրուել հայատառ որեւէ քանակի տիպ ունեցող ... Գրքերի վերաբերեալ տեղեակ պահել ... Բայց մինչեւ այժմ այդպիսի որեւէ գրքի մասին տեղեկութիւն չի ստացուել ... Որոնումները շարունակւում են, թէեւ յաջողութեան աւելի փոքր յոյսով» (Ռ. Իշխանեան: Հայ գրքի պատմութիւն, Հ. 1, Երեւան, 1977, էջ՝ 30 - 31):

Վաստակաւոր գրքագէտի ունեցած թէկուզեւ փոքր յոյսն այսօր լիովին արդարանում է: Մենք պարզել ենք, որ նրա որոնածն իրականում գոյութիւն ունեցել է: Նկատի ունենք Մայնցում տպագրուած գիտական առաջին պատկերազարդ գրքում գտնուող վերոյիշեալ փայտափորագիր այբուբենը: Այդ գրքի երեք տարբեր հրատարակութիւններ (լատիներէն, գերմաներէն, հոլանտերէն) այժմ պահւում են Լոնտոնի Բրիտանական Թանգարանում: Նրանցից առաջինի տպագրութիւնն աւարտուել է 1486-ի Փետրուարի 16-ին, Երկրորդինը՝ նոյն թուականի Յունիսի 21-ին, երրորդինը՝ 1488-ի Յունիսի 24-ին: Լատիներէն հրատարակութիւնում եւ նրանից թարգմանուած հոլանտական օրինակում, սակայն, փայտափորագիր աղիւսակը բացակայում է, հաւանաբար, այն պատճառով, որ լատիներէնը միջազգային գիտական լեզու էր, որով հրատարակուող գրքերում յաճախ պատկերներ չէին զետեղում՝ հետեւելով միջնադարեան այն մտայնութեանը, որի համաձայն «գրքերը շարադրւում են գրագէտների, իսկ պատկերները՝ անգրագէտների համար»: Բացի լատիներէն, գերմաներէն, հոլանտերէն հրատարակութիւններից, յայտնի են Մայնցում տպագրուած գրքի նաեւ ֆրանսերէն, սպաներէն եւ չեխերէն հրատարակութիւնները:

1908 - 1971 ԹԹ. Լոնտոնում պարբերաբար լոյս է տեսել 10 հատորից մի մատենաշար, որը կոչւում է «Բրիտանական թանգարանում պահուող ԺԵ. դարում տպագրուած գրքերի ցուցակ»: Այստեղ գրանցուած է նաեւ փայտափորագիր աղիւսակը պարունակող գերմաներէն գիրքը, որի նկարագրութեան մէջ, սակայն, ոչ մի խօսք չկայ հայկական այբուբենի հայագիտական արժէքի մասին: Նոյնը վերաբերում է նաեւ այդ գրքին նուիրուած ուսումնասիրութիւններին, որոնցից կարեւորներն են Հ. Վ. Տէյվիսի «Պեռնարտ ֆոն Պրայտէնպախը եւ նրա ճանապարհորդութիւնը դէպի Սուրբ երկիր. 1483 - 1484» (Լոնտոն, 1911) եւ Ն. Վ. Վարպանեցի «Պեռնարտ ֆոն Պրայտէնպախի դէպի Սուրբ երկիր ճանապարհորդութեան աղբիւրների եւ ուսումնասիրութեան մասին» (Լենինգրադ, 1980): Անցեալ տարի Լենինգրադում հրատարակուեց մեր երկրում եւ արտասահմանում իր գրքագիտական աշխատութիւններով յայտնի ձեռագրագէտ Լ. Ի. Կիսելեւայի «Արեւմտաեւրոպական գիրքը ԺԴ. - ԺԵ. դարերում» մենագրութիւնը: Այստեղ նոյնպէս փայտափորագիր աղիւսակի հայագիտական նշանակութեան մասին որեւէ խօսք չկայ:

1486 Թ. Մայնցում տպագրուած գրքում հայկական այբուբենից բացի ներկայացուած են նաեւ եբրայական, յունական, ասորական, ղպտական եւ արաբական այբուբենները: Նրանց գործածութեան աշխարհագրական միջավայրում տարածուած են եղել նաեւ այլ ժողովուրդների այբուբեններ, որոնցից գերմանացի տպագրիչները ընտրել եւ տպագրել են մեր թուարկածները: Սոյն փաստը խօսում է տպագրուած այբուբենների ԺԵ. դարում վայելած հեղինակութեան մասին: Պէտք է ենթադրել, որ հայկական այբուբենի հեղինակութեանը նպաստել են նաեւ Մայնցում ապրած Հայերը, որոնք Կիւթէնպէրկի հայրենի քաղաքում բնակութիւն էին հաստատել դեռեւս նախքան տպագրութեան գիւտը: Այժմ Աւստրիայում, Ֆլորիանի Օգոստինեան միաբանութեան մատենադարանում, պահւում է 1391 Թ. Մայնցում ընդօրինակուած մի հայերէն ձեռագիր, որը զարդարուած է եւրոպական մանրանկարներով: Պարզ երեւում է, որ Մայնցում ապրած Հայերը շփուել են քաղաքի գրչական կենտրոնների հետ եւ նրանցից վերցրած ձեռագրերի մանրանկարներն ընդօրինակելով զարդարել են հայերէն մատեանները: 206 թերթից բաղկացած մատեանը պատրաստելու համար օգտագործուած մագաղաթը նոյնպէս եւրոպական է: Մատեանի լուսանցքներում հանդիպում են նաեւ լատիներէն բառեր: Ձեռագրի յիշատակարանում հայ գրիչը յայտնում է, որ ինքը մատեանը ընդօրինակել է Մայնցի Մարիամ Աստուածածնի տաճարում. «Արդ գրեցաւ ի մայրաքաղաք ի Մակինցիայ (Մայնցը գերմանական քաղաքների միութեան մայրաքաղաքն էր եւ կոչւում էր Մակինցիա - Գ. Ա.) ընդ հովանեաւ սրբոյ կոյսին Մարիամայ ... ի թուի ... Ռ ի Գծ եւ ՂԱ (1391)»: Եթէ մեզ հասած լինէին ձեռագրական յիշատակարաններ նաեւ այն մասին, որ Հայերը շարունակել են Մայնցում ապրել նաեւ յաջորդ դարում, - մի բան, որ շատ հաւանական է, - կարելի կը լինէր մտածել, որ նրանք յաճախել են գերմանական եկեղեցի (հայկական եկեղեցու գոյութեան մասին որեւէ տեղեկութիւն մեզ յայտնի չէ), որտեղ եւ հանդիպել են հայկական այբուբենը պարունակող տպագիր գրքի հեղինակ Պեռնհարտ ֆոն Պրայտէնպախին, որը Մայնցի տաճարում պաշտօնավարում էր որպէս տեքան եւ գանձապահ: Նա Հայերին ծանօթ կարող էր լինել նաեւ իր վարած միւս պաշտօնների բերումով: Այդ նշանաւոր գործիչը վինակից էր Մայնցի քուրֆուրսթեան կուսակցութեան առաջնորդ Պերթոլտ ֆոն Հէննեպէրկի, որի հետ միասին 1486 Թ. Ապրիլ 2-ին մասնակցել է գերմանական կայսր Մաքսիմիլեան Ա.ի թագադրմանը: Այն հանգամանքը, որ Պրայտէնպախի գիրքը նուիրուած է կուսակցութեան առաջնորդին, հիմք է տալիս ենթադրելու, որ Հայերը գրաւել են բարձրաստիճան ընթերցողների ուշադրութիւնը:

Այդ մասին է վկայում նաեւ վերջերս մեր յայտնաբերած գերմանական մի մագաղաթեայ ձեռագիր, գրուած Հիւսիսային Գերմանիայի Լիւպէք քաղաքում 1385 - 1399 ԹԹ.: «Լիւպէքի քրոնիկ» կամ «Կայսերական ձեռագիր» կոչուած այս մատեանը Հայերի մասին յայտնող առայժմ ամենահին սկզբնաղբիւրն է գերմանական պատմագրութեան մէջ: Նրա հեղինակը՝ ԺԴ. դարի գերմանացի ժամանակագիր Տէթմարը, բացայայտ համակրանքով է խօսում Հայերի մասին: Կիլիկեան հայկական Պետութեան պատմութիւնը շարադրելիս նա օգտագործել է մի աղբիւր, որի հեղինակին կոչում է «պատուարժան Ռայխոնուս»: Մենք պարզել ենք, որ սա ԺԴ. դարի սկզբի հայ պատմիչ Հեթումի անունն է, որը գերմաներէն ձեռագրում աղճատուելով դարձել է Ռայխոնուս: Գերմանիայում Հայերի վայելած յարգանքն արտացոլող բազմաթիւ էջեր է պարունակում նաեւ մէկ այլ աղբիւր՝ 1394 - 1427 ԹԹ. Արեւելքում ճանապարհորդած Հանս Շիլտպէրկէրի ուղեգրութիւնը, որում մի քանի գլուխ նուիրուած է Հայերին: Սոյն գիրքը տպագրուել է 1475 Թ., եւ բացառուած չէ այն հնարաւորութիւնը, որ Շիլտպէրկէրը ծանօթ է եղել հայկական այբուբենը պարունակող գրքի հեղինակին:

Գերմանական հնատիպ գրքի լաւագոյն ուսումնասիրողներից մէկը՝ Ն. Վ. Վարպանեցը վերը մեր յիշատակած ուսումնասիրութիւնում նկատել է, որ Պրայտէնպախի գրքի վրայ դրոշմուած է Մայնցի արքեպիսկոպոսի զերբը: Սրանից երեւում է, որ այդ գրքի տպագրութիւնը սոսկ հեղինակի անձնական նախաձեռնութեան արդիւնք չէ, այլ կրել է պաշտօնական հրատարակութեան բնոյթ: «Սրանով է բացատրւում այն հանգամանքը, - բացատրում է Վարպանեցը, - թէ ինչու Շէօֆֆէրը, որն առհասարակ իր տպագրական տառերը չէր վաճառում, բացառութիւն է արել Ռուէվիխի նկատմամբ»: Ռուէվիխը պալատական յայտնի նկարիչ էր, որը Պրայտէնպախի հետ միասին 1483 - 1484 ԹԹ. ճանապարհորդել էր դէպի Երուսաղէմ, ծանօթացել էր Հայերին ու այլ ժողովուրդների եւ նկարել էր զանազան պատկերներ, դրանց թւում՝ նաեւ հայկական այբուբենը: Իսկ Փէթէր Շէօֆֆէրը Մայնցի ամենայայտնի տպագրիչն էր, որի մասին կենսագրական տեղեկութիւններ որոնելու ընթացքում մեզ հանդիպած որոշ տուեալներ յուշում են այն միտքը, որ հայկական այբուբենը պարունակող գիրքը Մայնցի տպարանում շարուել է հէնց Կիւթէնպէրկի ձեռքի տակ եղած տպագրական տառերով: Բանն այն է, որ Փէթէր Շէօֆֆէրը փեսան էր Կիւթէնպէրկի տպարանին հովանաւորող Եոհան Ֆուսթի: Վերջինս Կիւթէնպէրկի տպարանը վերցրել էր իր ձեռքը եւ փեսայի հետ միասին շարունակում էր Կիւթէնպէրկի գործը: Քանի որ այբուբենը տպագրուել է 1486 Թ., երբ տպարանը գտնւում էր Շէօֆֆէրի ձեռքում, ինքնըստինքեան հասկանալի է դառնում, որ նկարիչ Ռէուվիխը Պրայտէնպախի գիրքը տպագրելու համար Շէօֆֆէրից գնել էր հէնց Կիւթէնպէրկի տպարանում գործածուած եւ յետագայում Շէօֆֆէրի ձեռքն անցած տպագրական տառերը:

Այսպիսով յայտնի է դառնում, որ 1486 Թ. Մայնցում տպագրուած հայկական փայտափորագիր այբուբենը առհասարակ աշխարհում առաջին տպագիր այբուբեններից մէկն է: Նրանից հինգ տարի առաջ, 1481 Թ. Պազէլում հրատարակուել էր անգլիացի ասպետ ու բժիշկ Մանտըվիլի ֆրանսերէն ուղեգրութիւնը, որում նոյնպէս զետեղուած են զանազան այբուբեններ, սակայն դրանք երեւակայական տառեր են, որոնք շատ քիչ բանով են յիշեցնում իրական այբուբենները:

Ուշադրութիւն է գրաւում այն հանգամանքը, որ Ռէուվիխն ընտրել է հայկական ոչ թէ մեծատառ, այլ փոքրատառ այբուբենը: Ինչպէս երեւում է, նրան աւելի գեղեցիկ է երեւացել փոքրատառ գրութիւնը, որը նա փայտի վրայ փորագրել է մեծ հմտութեամբ: Աղիւսակում իւրաքանչիւր տառի վերեւում գրուած է նրա անունը: Մի երկու անուան սխալ տպագրութիւնից եւ միւս անունների արտասանութիւնից (օրինակ՝ «փէէն», փոխանակ՝ «բէն») երեւում է, որ գերմանացու համար տառերի անուններն արտասանած Հայը ԺԵ. դարում խօսել է այժմեան արեւմտահայերէնին մօտեցող արտասանութեամբ:

Ռէուվիխի փորագրած այբուբենն անհամեմատ աւելի կատարեալ է, քան եւրոպական լեզուներով տպագրուած հնատիպ գրքերում առկայ որեւէ այլ հայկական այբուբեն: Ընդ որում Ռէուվիխը մեզ ներկայանում է որպէս ոչ միայն անսխալ այբուբենի հեղինակ այլեւ որպէս առհասարակ այբուբենն[եր]... փորագրող առաջին եւ միակ նկարի[չ] ... ամբողջ ԺԵ. դարում: Գիտութեան ... յայտնի հայկական տպագիր այբուբե[ն]ներից ամենահինը մինչեւ այժմ համար[ու]ել է Ռէուվիխի փորագրած այբուբենի ... կէս դար առաջ (1538 Թ.) Փարիզում տ[պա]գրուած Կուլիէլմոս Փոսթելլոսի բա[զ]մալեզուեան քերականութեան մէջ տպա[]գրուած փայտափորագիր այբուբենը: Նրանից յետոյ՝ 1586 Թ. Փարիզում տ[պա]գրուեց Պլէզ տը Վիժնէրի «Ձեռագ[րերի] նշանագրերի կամ գաղտնագրութեան ... ղանակի մասին» գրքում զետեղուած ա[յ]բուբենը (քաղուած է Պարպարոյի ուղե]գրութիւնից), որը սխալաշատ է: Օր[ի]նակ, «ե»ի փոխարէն գրուած է «հ», ... կու անգամ կրկնուած են «չ» եւ «պ» տա]ռերը, տպագրուած տառերից մէկը բ[ա]ռովին գոյութիւն չունի, «վ»ն նման ... իրեն եւայլն:

Ռէուվիխի նկարազարդած ուղեգր[ու]թիւնը տիտղոսաթերթ չունի եւ յայտ[նի] է լատիներէն պայմանական խորագր[ով] փերեկրենաթիօ ին Թէրում Սանքթ[ամ] («Ճանապարհորդութիւն դէպի Սուրբ եր]կիր»): Ուղեգրութեան հեղինակ Պրա[յ]տէնպախը Ռէուվիխի փորագրած այբու]բենը պատկերող էջում տպագրել է Հա]յերի մասին այնպիսի տեղեկութիւններ, որոնք առաջին անգամ հանդիպում ... այս գրքում: Գիրքը շարադրուած է Ժ... դարի Մայնցի բարբառով: Ինչպէս ա... ուեց, Պրայտէնպախի գիրքը թարգման]ուել է նաեւ հոլանտերէն: Այդ թարգմա]նութեան մասին գիտնականները ժամա]նակին տարակարծիք են եղել, դժուար]անալով որոշել, թէ գիրքը շարադրուած ... գերմաներէ՞ն, թէ՞ գերմաներէնից թարգ]մանուել է հոլանտերէն: Հայերի մասի[ն] յայտնուող տեղեկութիւնների կարեւ]որութիւնը եւ հազուագիւտ լինելը նկատ]ի ունենալով՝ անհրաժեշտ ենք համարում թարգմանաբար բերել հետեւեալ հա]ւածը. «Բոլոր հայ շինականների կ[ամ] աշխարհականների գլուխները խուզուա[ծ] են խաչաձեւ: Եւ սրա պատճառը, ինչպէ[ս] պատմում են, հին ժամանակներում տեղ[ի] ունեցած մեծ պատերազմներն են, որոն[ց] հետեւանքով նրանք ծանր տուժել ... հիւանդութիւններից եւ փրկուել են նրա]նով, որ իրենց գլուխները խուզել ... խաչաձեւ: Եւ դա նրանց այնպէ՛ս է վ... կել, որ նրանք յաւերժ յիշում են դա ... իրենց գլուխները խուզում են այդ ձեւով: Ընդ որում՝ Հայերն ունեն սեփական լ[ե]զու, որով խօսում են աշխարհականներ[ը] ու եկեղեցականները: Նրանք կատարու[մ] են սեփական եկեղեցական արարողու]թիւններ: Նրանց լեզուի այբուբենը աս... րեւ տպագրւում է ճիշդ տեսքով»: Այն]հետեւ յաջորդում է այբուբենը: Գլխի վրայ խաչ պատկերելու նպատակով մա]զերը կտրելու ձեւի մասին յայտնող եւր]ոպացի ճանապարհորդը կամեցել է քրիս]տոնեայ Եւրոպային յայտնի դարձնել, ո[ր] Արեւելքում գոյութիւն ունի խաչին հա]ւատարիմ մի ժողովուրդ: Սակայն գի]տութեանը յայտնի են ոչ քրիստոնեայ ի... խողների կողմից քրիստոնեաներին տար]բերակելու նպատակով Արեւելքում ձեռ]նարկուած զանազան բարբարոսական մի]ջոցներ, որոնց արձագանգներից մէկն է]ել, մեզ թւում է, Պեռնհարտ ֆոն Պրայ]տէնպախի Երուսաղէմում լսած աւանդու]թիւնն է:

Կիւթէնպէրկեան տպագրութեան արշ]ալոյսին լոյս աշխարհ եկած հայկական ա]ռաջին տպագիր այբուբենը բոլորելով իր 500-ամեակը՝ գալիս է մէկ անգամ եւս ցուցադրելու հանճարեղ Մաշտոցի անմահ ստեղծագործութեան իմաստուն ընթաց]քը պատմութեան մէջ:

ԳԷՈՐԳ ԱԲԳԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԿ. ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ – ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆ[Ի] ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Շաբաթ, Մարտ 1, ժամը 16.30-ին Ա... լեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոն[ի] սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Փարիզի Հայ[կական] ... կական Վաւերագրական Ուսումնասիրու[]թեան կեդրոնին կողմէ կազմակերպուա[ծ] վիճարանական ասուլիս մը: Ասուլիս մ[ը] որու ընթացքին կերպով մը կեդրոնը ... տարուան իր գործունէութեան հաշուե... տուութիւնը ներկայացուց ու պարզեց ... պագայի ծրագիրներ, այս ուղղութեամ[բ] կատարուած աշխատանքները եւայլն:

Վաւերագրական - Ուսումնասիրութեա[ն] ...

Fonds A.R.A.M

այս կեդրոնը կը ստեղծուի 1976-ին, հայկական յիշողութեան տէր կանգնելու, եւ զայն փոխանցելու համար հանրութեան: Զանազան պատճառներով, անոր պաշտօնական բացումը տեղի կ'ունենայ միայն 1983-ին, երբ 1982-ին Մշակոյթի նախարարութիւնը կը ծրագրէ «մօտենալ, բացւիլ» դէպի համայնքները: Այս կեդրոնը կը վաւերացուի եւ յատկացումներ կը ստանայ զանազան նախարարութիւններէ, նաեւ Փարիզի քաղաքապետութենէն:

Շաբաթ օրուան ասուլիսին, կեդրոնի պատասխանատուներէն զատ կը մասնակցէին Մշակոյթի եւ միակամութեան նախարարութենէն՝ Պ. Ալէն Վիտօ, որ կը զբաղի միջ - մշակութային փոխանակումներով, եւ Մշակոյթի նախարարութենէն՝ Պ. Պէն Օթման որ պարտականութիւն ստանձնած է մշակոյթներու զարգացումի տնօրէնութեան մէջ, գաղութային մշակոյթներու հարցով զբաղելու:

Ասուլիսը կը վարէր կեդրոնի նախագահ Միշէլ Բագումեան. ան հետեւեալ հակիրճ բացատրութիւնով սահմանեց իրենց դերը եւ տեղը. «Այսօր Հայեր դատ մը կը հետապնդեն միջազգային ատեաններու մէջ. մեր պայքարին քաղաքական երեսակն է այս մէկը. իսկ այսօրուան հաւաքոյթին նպատակը մշակութային պայքարն է»: Ցետոյ ամփոփելէ ետք 1976-էն ի վեր կտրուած ճամբան, ան հարցուց Ա. Վիտոյի թէ ինչո՛ւ զարկ տուաւ նման կեդրոնի մը հիմնումին: Հետաքրքրական էր պատասխանը. «Այդ շրջանին միջ - մշակութային ծրագրի մը վրայ կ'աշխատէի. ընտրեցի այս կեդրոնը, երկու գլխաւոր պատճառներով. նախ այն՝ որովհետեւ կուգար համայնքէ մը, որուն մշակոյթը անծանօթ էր Ֆրանսայի, ապա, նաեւ անոր համար, որ բացուելու ծրագիր մըն էր եւ ոչ թէ ինքն իր վրայ փակուելու, ամփոփուելու: Ցետոյ քննեցի այլ կազմակերպութիւններու ծրագիրներն ալ, հոս աւելի ապագային հայող, առաջդիմական բան մը կար»: Ա. Վիտօ խօսեցաւ նաեւ սկիզբի շրջաններուն համար գտնըւած նիւթական օժանդակութեան աղբիւրներու մասին, զորս ամբողջացուց Մ. Բագումեան, յիշելով Հ. Բ. Ը. Մ.ը, Կիւլպէնկեան Հիմնարկ, Ֆրէնկեան, անդամավճարներ եւայլն:

Ցետոյ խօսք առաւ Պ. Պէն Օթման ու ըսաւ. «Ֆրանսայի մէջ գաղութներ գոյութիւն ունին. պէտք էր որ բոլորն ալ իրենց արտայայտութեան ձայնը ունենային: Գաղութի մը ինքնութիւնը միմիայն անցեալին կապուած չէ, այլ նաեւ ապագային. այս կէտն է որ մեզ մղեց այս կեդրոնի աշխատանքով հետաքրքրըւելու:

Ասուլիսին նիւթերէն մէկն էր Հայաստանի հետ մշակութային փոխանակումներու ծրագիրի մը մշակումը, ինչ որ ներկայիս օրակարգի նիւթը կը կազմէր Մշակոյթի նախարարութեան աշխատանքներուն: Միշէլ Բագումեան յիշեց 1985 Ապրիլի իրենց այցելութիւնը Հայաստան. այդ ճամբորդութեան մասնակցեր էին նաեւ Ա. Վիտօ եւ Պ. Օթման: Անոնք երկուքն ալ արտայայտեցան իրենց տպաւորութիւններուն, ջերմ ընդունելութեան եւ փոխանակումի ծրագիրներուն մասին. այս մարզին մէջ առաջին առթիւ խնդրոյ առարկայ էր ցուցահանդէսներու փոխանակում մը, փոխանակումներ՝ նաեւ Երեւանի Մատենադարանին եւ Ազգային Մատենադարանին միջեւ, տակաւին չարժարուեստի մարզին մէջ եւայլն:

Ասուլիսի երկրորդ նիւթն էր գաւառական լեզուներու եւ մշակոյթներու ազգային խորհուրդին Հայերու մասնակցութիւնը. ինչպէս ծանօթ է, այս խորհուրդը կը գլխաւորէ նախարարապետը, եւ քասուն անդամներու հինգը կը պատկանին ոչ - տեղացի գաղութներու, ինչպէս՝ Հայերու: Այս խորհուրդին մէջ հայ գաղութը կը ներկայացնէ Պ. Ա. Մալաքեան (Վէրնէօյ):

Իսկ գալով ապագայի ծրագիրներուն. գարձեալ կեդրոնէն՝ Ժ. Գ. Քէպապճեան արտայայտուեցաւ նախ այդ մասին. «մասնակցեցանք Մարդկային իրաւանց հարցերու նուիրուած շաբաթին, Ցիկաններու, Քիւրտերու, Հրեաներու, Արաբներու հետ. ապագայի մշակոյթի մը պէտք ունինք, եւ այդ՝ միւս բոլորին հետ»:

Հայկական Վաւերագրական - Ուսումնասիրութեան կեդրոնի պաշտօնական հիմնարկի վերածումին մասին, որ ապագայի հեռանկար մըն էր դարձեալ, խօսեցաւ Պ. Պէն Օթման, չեշտելով թէ առողջ աշխատանքի մը համար անհրաժեշտ էր այս կէտը. պաշտօնական հիմնարկի մը վերածուելով, Մշակոյթի նախարարութեան համար կը նշանակէր ճանչնալ հայ մշակոյթը եւ զօրավիգ հանդիսանալ այս մարզին մէջ կատարուելիք աշխատանքներու:

Կեդրոնի նիւթական աղբիւրներուն մասին խօսելով Մ. Բագումեան յայտնեց, թէ պայմանագրութիւն մը, իրենց 150 հազարի օժանդակութիւն մը պիտի ապահովէր, թէ չփումներու մէջ էին նաեւ Փարիզի քաղաքապետարանին հետ, եւ սակայն պէտք էր ճարել տակաւին մնացածը:

Հոս, ան յայտնեց նաեւ, թէ կեդրոնի պարբերաթերթին առաջին թիւը պատրաստուած էր արդէն:

Ասուլիսը վարողներուն եւ նախարարութեան ներկայացուցիչներուն հարցումներ ուղղուեցան ներկաներու կողմէ, որոնց անոնք պատասխանեցին, տալով հարկաւոր բացատրութիւնները:

Գաղութի մը մէջ, ուր մեծ մասով մեր վարիչները «առնելիք» ունին միայն ժողովուրդէն, գրեթէ անակնկալ բան էր հաշուետուութեան, տեղեկատուութեան բնոյթով այս հանդիպումը: Կը բաւէ՞ արդեօք միայն մաղթել որ «օրինակը վարակիչ ըլլայ» մեր այլ կազմակերպութիւններուն համար եւս:

Ա. Թ.

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Տիկնանց Օժանդակ Մարմինը սովորութիւն ունի ամէն տարեշրջանի սկիզբը հրաւիրելու իր բոլոր անդամուհիները եւ համակիրները միասին հաճելի օր մը անցընելու հայկական տաքուկ մթնոլորտի մը մէջ եւ տեղեկութիւններ տալու անցեալ տարուան իրենց գործունէութենէն:

Այս տարի ալ Փետրուար 28-ին տեղի ունեցաւ այդ հաւաքոյթը Բարեգործականի Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ, ներկայութեամբ կոկիկ բազմութեան մը:

Նախագահուհին՝ Տիկին Ե. Ջրբաշեան՝ ողջունելէ ետք ներկաները, շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին, որոնք միշտ թիկունք կը կանգնին Բարեգործականին:

Տիկին Ջրբաշեան երեսուն եւ երկար տարիներէ ի վեր նուիրումով կը ծառայէ Միութեան: Անոր կոչումը եղած է հայակրթութիւնը, այլ խօսքով հայեցի դաստիարակութիւնը: Ան բարոյապէս եւ նիւթապէս սատար հանդիսացած է ամէն տեսակ կազմակերպութիւններու, բարեսիրական կրթական, մշակութային ձեռնարկներու պահպանումին, աշխատած է անոնց բարօրութեան եւ յառաջդիմութեան համար: Մենք բոլորս երախտագէտ ենք այս անզուգական Հայուհիին, որուն կեանքը եղած է օրինակ մը զոհողութեան եւ ազգասիրական վսեմ սկզբունքներու:

Տիկին Ե. Ջրբաշեան առողջական պատճառներով փոխ - նախագահուհիի մը անհրաժեշտութիւնը նկատի առնելով Տիկնանց Օժանդակ Մարմինի վարչութիւնը Տիկին Սիւզի Գարաճեանը ընտրեց:

Տիկին Գարաճեան շատ յուզուած, իր խօսքը ուղղեց ներկաներուն եւ ըսաւ. - «Թէեւ անփորձ, բայց պիտի ընեմ լաւագոյնս ազգիս ծառայելու համար, Տիկին Էլիզ Ջրբաշեանի թելադրութիւններէն առաջնորդուած»:

Գարեգին Վրդ. Պէքճեան գրուատեց Հ. Բ. Ը. Միութիւնը: Ազգային կրթութիւնն է որ ժողովուրդ մը Ազգ կ'ընէ ըսաւ: Այս պատճառաւ Բարեգործականը բոլոր հայաշատ կեդրոններու մէջ, ունի իր դպրոցը, իր դրադարանը, գլխաւորաբար Ամերիկայի մէջ:

Պ. Խաչիկ Երզնկացեան վեր առաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան երկարամեայ ազգանըւէր ծառայութիւնները, յաջողութիւն մաղթեց վարչութեան անդամուհիներուն:

Տիկին Արթինեան եւ Պ. Կիւզէլեան ու Տիկին Պարոնեան երգեցին հայրենաշունչ երգեր: Եղան ինքնաբուխ նուիրատուութիւններ:

Ներկաները մեկնեցան ուրախ տրամադրութեամբ:

ԱՐԱՔՍԻ ՊԱՊԱՆԵԱՆ

ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ

ԿԱԼԱ ՄԸ

—×—

Կիրակի, Մարտ 2, Փարիզի Միւթիւալիթէի սրահը հաւաքուած էին աւելի քան 1200 Հայեր, ներկայ գտնուելով Կալա-ի մը, բարոյապէս եւ նիւթապէս նեցուկ հանդիսանալու համար հայ քաղաքական բանտարկեալներու, որոնց պաշտպան յանձնախումբի նախաձեռնութիւնն էր կալան:

Յանձնախումբը այս առթիւ յաջողած էր ապահովել սիրայօժար մասնակցութիւնը գաղութիս ծանօթ հայ արուեստագէտներուն եւ խումբերուն, որոնք ձայնով, նուագով, պարով իրենց բաժինը կը բերէին ոչ միայն հայ քաղաքական բանտարկեալներու ազատ արձակման, այլեւ հայ ժողովուրդի դէմ կատարուած ցեղասպանութեան ճանաչման եւ հողային պահանջներու համար մղուած պայքարին:

Օրուան պատուոյ նախագահութիւնը ստանձնած էին Շառլ Ազնաւուր, Հանրի Վէրնէօյ եւ Ժօրժ Կառվարենց, թէեւ առանցմէ ոչ մէկը ներկայ էր:

Ժամը 18-ին կը սկսէր յայտագրին գործադրութիւնը: Հանդիսութիւնը կը վարէին Մոնիքա Սահակեան եւ Շուշան Ջրբաշեան:

Առաջին բաժինն հանդէս կուգար «Նաւասարդ» պարախումբը, գիւղական - ազգագրական պարերով ցայտուն դարձնելով օրուան տօնախմբական բնոյթը: Ապա, Նարեկ Տուրեան իր յօրինումներէն երկու երգեր մեկնաբանելով ցոյց կուտար իր տաղանդը, որ պիտի շեշտուէր դաշնակի վրայ Արամ Խաչատրեանի «Սուրերու պար»ի մեկնաբանութեամբ: Եղսօ՝ հոգին երգով, ապա՝ «Բանտիս դռներն» ու «Կիկօ» երգերու մեկնաբանութեամբ յուզիչ պահ մը կը ստեղծէր սրահին մէջ: Երգիչ Սուրէն, նոր հրապարակ հանած իր սալէն երեք երգեր կը ներկայացնէր՝ «Ծաղիկ եմ բերել», «Այս դարու աղջիկները» եւ «Հայ Դատ», քիչ մը մարտական շունչ տալով ներկաներուն:

Առաջին բաժինը կ'աւարտէր գաղութիս սիրուած երգչուհին՝ Լիզ Սարեան, որ իր մեկնաբանական արուեստով ու յաւուր պատշաճի երգերու ընտրութեամբ գիտէ իրեն կապել ունկնդիրը: Արուեստագիտուհին չորս երգերով կը յաջողէր սրահին տալ ակնկալուած ջերմութիւնը:

Յայտագրի երկրորդ բաժինը կը բանար «Ախթամար» պարախումբը՝ «Բերդ պար»ով, որուն կը յաջորդէին «Շալախօ»ն, եւ այլ պարեր: Տիւօ Սեւան, նոր երկեակ մը՝ որ հայկական երկու մեղեդիներու մեկնաբանութեամբ կը պարտադրէր ինքզինք, իբրեւ ապագայ ունեցող խոստմընալից ուժ: Էվըլին Ալթունեան, երկար բացակայութենէ ետք մեր բեմերէն, հանդէս կուգար հայերէն եւ ֆրանսերէն երգերով, հաստատելով որ այսուհետեւ կրնայ մնայուն ներկայութիւն մը դառնալ մեր բեմերուն վրայ:

Ապա կարգը կուգար Մարթէն Եորկանցի, իր ժանրին մէջ ծանօթ երգիչ մը մեր եւ այլ գաղութներու: Կը մեկնաբանէր «Հող մի՛ ըներ ընկեր ջան» երգը, սըրահին երիտասարդները ոտքի հանելով. ապա՝ Արամ Պասմաճեանի յիշատակին ձօնուած իր երգը՝ «Մի՛ լար, մայրիկ», կը յուզէր ներկաները, քիչ ետք դարձեալ խանդավառելու համար «Ոչ խօսքով» երգով:

Տիւօ Զեփիւռ, ծանօթ երկու երիտասարդուհիները՝ որոնք նոր հրապարակ հանած էին իրենց անդրանիկ սալը, իրենց կիթառներու ընկերակցութեամբ հայկական գողտրիկ երգերով հաճելի պահ մը կը ստեղծէին:

Յայտագրի վերջին բաժինին բեմ կը բարձրանային կռփամարտի աշխարհի երկու հայ վեթերաններ՝ Եւրոպայի նախկին ախոյեաններ Ժաք Հայրապետեան եւ Ժաք Քէշիշեան, որոնք ցուցադրական մրցում մը կ'ունենային յատկապէս սարքուած ռինկին մէջ: Հանդիպումը հանդիսականներու աչքերուն առջեւ կը պարզէր երկու հայ կռփամարտիկներու անցեալի փառաւոր յաղթանակներու տեսարանները:

Հուսկ բեմ կը բարձրանային մասնակցող բոլոր արուեստագէտներն ու խումբերը եւ միաբերան կ'երգէին «Զարթիր լաօ»ն:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԴՒՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳՈՒԼԱՆԵԱՆ

Կարդալ էր տարել Լենինականում ծախելու և այնտեղից հետը բերել էր Հէկէլի «փիլիսոփայութեան ներածութիւն»ը, փայլուն մի պրիմուս, եւ Տէրեանի այդ 2 հատորը, որոնք մինչեւ հիմա էլ մեր տանն են: Բայց պրիմուսը շատ արագ փճացաւ. Լենինականում խանութի վաճառողը պահեստային ասեղները, յայտնի չէ միտումո՞վ էր թաքցրել, թէ՞ մոռացել, չէր տուել հօրս. պրիմուսն առանց ասեղի մնաց:

Գիւղում էլ այդ տարիներին ուրիշ պրիմուս ունեցողներ չկային, որ մէկից ասեղ ուզէինք, այդպէս էլ լռեց, մընաց: Իսկ երբ հայրս բոշաներից վերջապէս ասեղ գնեց - բերեց, մենք երեխաներով արդէն քանդել - աւերել էինք տաբարախտ սարքը: Աւելի ուշ նաեւ ռատիօընդունիչ գնեցինք: Եւ առաջին կարեւոր լուրը, որ հաղորդավարի ձայնը հընչեցրեց մեր հազարաշէն, հին տայյում՝ Կակարինի թռիչքն էր տիեզերք: Լեւիտանի ձայնը պատերազմ տեսածների մէջ սարսափի ծանօթ ալիք էր առաջացրել, եւ բոլորը հաւաքուել էին գիւղամիջում, դըպրասենեակի առջեւ ու վախեցած մարդու ուրախութեամբ պարզաբանում էին տեղի ունեցածը: Ապրիլեան թաց իրիկուն էր, անասունը դեռ արօտ դուրս չէր ելել, եւ քննարկմանը մասնակցում էին նաեւ գիւղի հովիւները: Թէեւ բոլորն ալ աշխարհ տեսած մարդիկ էին, պատերազմներում կռուած հին զինուորներ, բայց լաւ չէին պատկերացնում պատմական թռիչքի մանրամասները: Նոյնիսկ Ալէն չկարողացաւ բացատրել, թէեւ պատերազմից յետոյ ամբողջ երկու տարի Գերմանիայում էր ծառայել: Եւ գիւղի ասողխօսող, սրամիտ Շահէն չդիմացաւ, առաջ ընկաւ ու ասաց.

- Ծօ էս մարդ սաած ապերախտ արարածը էնքան պիտի ընէ, որ խեղճ ստեղծողը իր կնիկ - տղան առնի, փախի երկընքից:

Եւ մինչ նրանք վիճում էին, պարզաբանում, ես ոտքերս տաք թոնրի մէջ կախած, Տէրեանի հատորը ձեռքիս, բացայայտեցի իմ կեանքի միւս մեծ խորհուրդը. Ես տեսայ Երկիր Նայիրիի հինգհազարամեայ երազը:

Երկիր Նայիրի, երազ հեռաւոր
Քնած ես քնքուշ թագուհու նման,
Միթէ ես պիտի երգեմ քեզ օրօր,
Եւ արքայական դնեմ գերեզման...

Ես տեսայ այդ հնամեայ երազը անանց ցաւի կամարի միջից, եւ իմ դէմ միանգամից բացուեցին մինչ այդ անծանօթ բազմաթիւ դռներ, որոնցից սկիզբ առնող ճանապարհները առանց բացառութեան տանում էին դէպի այդ աւետեաց Նայիրի Երկիրը, կամ գալիս էին այնտեղից: Հերթով բացւում էին բոլոր գրքերի դարպասները, ես մոլորուած մի տղայ, գնում էի հեղինակների բացած արահետներով ու ամէն անգամ կանգնում նոյն Աւետեաց երկրի առջեւ: Զկար ուրիշ ճանապարհ, ուղիները շատ էին, ճանապարհը մէկը: Եւ ես հասկացայ, որ եթէ ուրիշների համար բոլոր ճանապարհները տանում են Հռոմ, ապա հայ մարդու համար աշխարհի բոլոր ճանապարհները տանում են Երկիր Նայիրի: Հիմա լաւ չեմ յիշում, թէ այն ժամանակ իմ այդ յայտնագործութիւնը ուրախացրե՞ց ինձ, թէ՞ տխրեցրեց, յիշում եմ միայն, որ ուզում էի օր առաջ աւարտել դպրոցը, որ հասնեմ Երեւան, ինչ - որ կարեւոր գործ անեմ: Թէեւ չգիտէի, հասնելուց յետոյ որոշակի ի՞նչ էի անելու, կարողանալո՞ւ էի գոնէ մի քար դնել Երեւանի պատին, թէ՞ մէկով էլ էի աւելացնելու մայրաքաղաքի հոգսը: Բայց ես փնտռում էի աւետեաց երկիրը, նրա ուխտաւորն էի այլեւս եւ հասկանում էի, որ Երկիր Նայիրի տանող ճանապարհը միայն Երեւանով է անցնում:

(Շար. 5)

Fonds A.R.A.M

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Միսաք Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Թորոսեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մարտ 9, Իսիի Ս. Մարիամ - Աստուածածին Եկեղեցին իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ

մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville

Devant le succès

EXPOLANGUES 86

Stand M.C.A.A. — C.E.D.I.A.

Suite de la TABLE RONDE sur *«L'ARMENIEN AU QUOTIDIEN»*

Intervenants . Professeur J. P. MAHE, Père Vartan KECHICHIAN, Mmes S. KARAGULIAN, D. KARASSALMASSIAN, M. G. DAKESSIAN.

D E B A T

le Vendredi 14 Mars, à 20 heures 45

Irma fourrures

SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS

Ժամ առաջ գնեցէք ձեր մուշտակէ վերարկուն վստահելով՝

ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

ՉԱՓԻ ՎՐԱՅ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. : 43 - 68 - 55 - 99

Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

ՅՈՒՇԱՑԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ իր բոլոր ընկերուհիներուն որ ընդհանուր ժողովը յետաձգուած է եւ տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, Մարտ 15-ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ. - պատգամաւորական զեկուցում եւ վարչական ընտրութիւն:

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5e

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel Saint Mesrob présente :

Mme Anahide TER - MINASSIAN
qui parlera de
«UN HISTORIEN DU GENOCIDE DES ARMENIENS Mgr. JEAN NAZLIAN»

Le jeudi 13 mars à 20 heures 30, au Centre Saint Mesrob.

Un buffet froid sera servi comme toujours à ceux qui le désirent à 19h. Participation : 40 F.

Prière de s'inscrire

mercredi 12 mars

Maurice KEUROGLANIAN

Chargé de Mission auprès du secrétaire général du RPR pour les Français d'origine arménienne, Membre du Comité Central du RPR

sur 99,3 FM
Radio SOLIDARITE

invité du magazine de l'information

12 h 30 - 13 h

sur le thème :
«LA COMMUNAUTE ARMENIENNE DE FRANCE FACE A L'ECHEANCE ELECTORALE DU 16 MARS»

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ
ԱՆՏՐԷ ՍԱՆԹԻՆԻ

ՀԱՅՑ. ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ
Պ. ՊԱՐԳԵՒ ՍԱՅՐԻՄ
ԵՒ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ

սիրով կը հրաւիրեն ձեզ ներկայ գտնուելու

ԱՄԷՆՕՐԵԱՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐՈՒ ԲԱՑՄԱՆ

Կ Ի Ր Ա Կ Ի, Մ Ա Ր Տ 9, Ժ Ա Մ Ը 1 2 - Ի Ն

30, rue de l'Egalité — ISSY - LES - MOULINEAUX

Ծնթ. – Յաւարտ պատարագի, հանրակառքեր ձեր տրամադրութեան տակ կ'ըլլան, եկեղեցիէն դպրոցին վայրը փոխադրելու համար ձեզ:

Voyage en ARMÉNIE

organisé par

l'UNION DES EGLISES EVANGELIQUES ARMENIENNES DE FRANCE

du 14 au 28 août

Départ : PARIS / LYON / MARSEILLE

Responsable et accompagnateur :
Pasteur JEAN AGOPIAN

Renseignements — Programme détaillé — inscriptions

Pasteur Jean AGOPIAN
4, rue Paul Diday — 69003 LYON
Tél. : (16) 78 - 53 - 54 - 16

AGENCE ORGANISATRICE
SEVAN Voyages

Lic. : 169011

OPTIMA Tours

ARMENIE

-- 1986 --

Pâques en Arménie
— Du 29 Mars au 12 Avril (via Kiev) 6.050 F

Spécial Cérémonie du 24 Avril et Premier Mai en Arménie
— Du 19 Avril au 3 Mai 6.050 F

Arménie
— Du 10 au 24 Mai 6.700 F

(Nos prix comprennent — le transoprt aérien, tous les transferts, la pension complète, le logement dans des hôtels de 1ère classe A en chambre double / bain, les excursions et visites mentionnées dans notre programme, l'ASSURANCE).

(Nos prix ne comprennent pas — la chambre individuelle, les boissons et les frais de nature personnelle, frais de visa 100 F.)
(Groupe minimum 20 inscriptions accompagnateur assuré par notre agence).

Renseignements et Inscriptions:

PARIS

Madame COUMRYANTZ Sonia
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon — 75009 PARIS
Tél. : 47 - 42 - 10 - 35

LIC A 130

U. G. A. B.
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
MARSEILLE
33, cours Pierre - Puget — 13006 Marseille

dîner dansant

le Samedi 15 mars à 20 heures
au Concorde Palm Beach
Promenade de la Plage — Marseille

animé par
MARTEN YORGANTZ

Réservations
Siège UGAB 91 37 75 97 — Richard Dakarian 91 90 66 28
Didier Parakian 91 45 14 10

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Fonds A.R.A.M

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
11

MARDI
11 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.179

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

61e ANNÉE — No 16.179

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ

ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Une Communauté courtiseé

Արդարեւ ֆրանսահայ գաղութը երբեք այսքան չէ հետաքրքրած քաղաքական թեկնածու հոսանքները: Թերեւս, նաեւ անոր համար, որ ցարդ խնդրոյ առարկայ գաղութին կարգ մը տարրերը, երբեք չէին փորձած այսքան օգտագործել ընտրական շրջան մը:

Ֆրանսերէն վերի խորագիրը կը պատկանի «Մոնտ»ին, որ Ուրբաթ իրիկուն (Մարտ 8-ի թիւ) բաւական լայն արձագանգ կու տար հայկական պահանջներուն եւ բոլոր կուսակցութեանց ընդհանուր հաւանութեան: Թերթին աշխատակիցը կը գրէ թէ քաղաքական հոսանքները բաւական վարժուած են, վերջին տարիներուն, հայկական մտահոգութեանց եւ ծանօթացած Հայերու պատմութեան: ԱՍԱԼԱ-ի ճնշումը դեր խաղացած է այս ուղղութեամբ: Ապա, անդրադառնալով ընկերվարական իշխանութեան, որ հիներէն կապեր ունեցած է այս գաղութին հետ, մանաւանդ այն քաղաքներուն մէջ, զորս կը վարէր (Մարսէյլ, Վիէն, Վիլէօրպան, Ալֆորվիլ), «Մոնտ»ի աշխատակիցը բնական կը գտնէ որ հայկական հարցը իր տեղը գրաւէ ֆրանսական դիւանագիտութեան մէջ: Ընկերվարականներու կատարածը, սակայն, միաձայնութեամբ չընդունուիր, կ'ըսէ յօդուածագիրը, ֆրանսահայ գաղութին կողմէ, որ ընդունելով հանդերձ թէ կառավարութիւնը բաներ մը ըրած է (Միթերանի յայտարարութիւն Յունուար 7, 1984-ին), կը նկատէ որ միւս կողմէ Թուրքիան սիրաշահելու ջանքեր կը թափէ: Յիշելէ ետք, թէ աճարեկչութեան դէմ կառավարութեան վճռականութիւնը պատճառ եղաւ նաեւ որ ՀԱՇ-ը քննադատէ կառավարութիւնը եւ այն համոզումն ունենայ որ ընտրական դրդապատճառներէ տարուած, ընկերվարականները քանի մը խորհրդանշական քայլեր առին, բայց իրապէս դիրք չբռնեցին Թուրքիոյ դէմ, կ'աւելցնէ թէ «Երկու լեզու» գործածելու մեթոտը ձգտած է Փաթրիկ Տէվէճեան, շեշտելով թէ իր կուսակցութիւնը (Շիրաք) բաւական յառաջդիմած է հայկական հարցին նկատմամբ:

Յուսկ, «Մոնտ»ի աշխատակիցը միաձայնութիւն մը կը տեսնէ բոլոր քաղաքական կուսակցութեանց մօտ, ինչ կը վերաբերի գլխաւոր հարցերուն. - Հայերէնի դասաւանդում հայաշատ շրջաններու մէջ, Ֆրանսայի եւ Հայաստանի միջեւ յարաբերութեանց զարգացում եւ 1915-ի ցեղասպանութեան ճանաչում միջազգային գետնի վրայ եւ Թուրքիոյ կողմէ: Վերջին պարբերութիւնը յատկանշական է. - «Ուրիշ բան է գիտնալ թէ ինչ չափով այս պահանջը կրնայ պայմանաւորել Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները: Համայնավարներուն համար՝ պարզ է, միւսներուն՝ կը նային»:

×

ԵՒ ՈՃԻՐ ՄԸ

Այս ընտրապայքարին առթիւ, ամէն մարդ, ամէն կողմ նոյնը կը կրկնէ՝ անհամ, տափակ, միօրինակ: Դժբախտաբար սպանութիւն մըն է, որ պահ մը ցնցեց ժողովուրդը եւ մեծերուն նիւթ հայթայթեց: Հանրագդ փակցնող ընկերվարական մըն է որ սպաննուեցաւ Քրուասի, Ուրբաթ գիշեր, երբ կը փորձէր իր կուսակցութեան հանրագդներուն վրայ փակած ազգ. ճակատի հանրագդները պատռել: Կարծեցեալ մարդասպանը զինուոր է, կ'ըսէ թէ ազգ. ճակատի անդամ է, բայց Լը Փէն կ'առարկէ.- «Պատասխանատու չեմ բոլոր Ֆրանսացիներուն: Հաւաքական պատասխանատուութիւն չկայ այս երկրին մէջ...: Եթէ ազգ. ճակատի անդամ է, գիտցէք որ բոլորէն դատապարտուած է եւ իրեն տրուած հրահանգներուն դէմ գործած է: Եթէ զինուորական մըն է, Ֆրանսայի բոլոր զինուորականներուն պատասխանատուն Քիլէսն է»: Եւ ակնարկելով Ազգ. Ճակատի անդամի մը սպանութեան (Պօքէօ), կ'աւելցնէ. - Մարոքցիի մը ֆրանսացի մը սպաննելը, պատճառ չէ որ Մարոքի Թագաւորը պատասխանատու ըլլայ»:

Ամէն պարագայի մէջ, այս սպանութիւնը արդար ընդվզում մը ստեղծած է ամէն կողմ եւ բոլորին մօտ: Լուռ ցոյց մը, գլխաւորութեամբ Միշէլ Ռոքարի, Շաբաթ օր, քանի մը հազար հոգի համախմբուած էր Քրուասի:

×

ԵՒ ՃԻՀԱՏԻՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ

4 ՊԱՏԱՆԴ ԵԻՍ

Շաբաթ օր, նոր առեւանգում մը Պէյրութի մէջ, քիչ մը աւելի իւղ պիտի լեցնէր կրակին վրայ, աւելի պիտի սաստկացնէր ջլամարտը: Այս անգամ, հեռատեսիլի Բ. կայանին (Անթէն 2) 4 լրագրողներն էին, որոնք կ'առեւանգուէին, Հէզպոլլայի մէկ հանրաժողովէն վերադարձի ճամբուն վրայ: Եթէ Սէօռա միշտ ողջ է, այս առեւանգումով 8-ի կը հասնի ֆրանսացի պատանդներու թիւը: Առանց ազատ արձակման փոխարէն, Ճիհատը կ'ուզէ որ Ֆրանսա ետ բերել տայ Պաղտատէն այն երկու Իրաքցիները զորս արտաքսեց, աւելի ճիշդ՝ Իրաք ղրկեց, բռնի: Ներքին նախարար՝ Ժոքս ձեւով մը կը խոստովանի որ տեղ մը սխալ մը գործուած է եւ կ'ուզէ որ յանցաւորը «ձեւակերպութիւնն» ըլլայ: Ժոսփէն չի վարանիր սխալ, պավիւռ, մինչեւ իսկ՝ յանցանք որակելու: Պաշտօնի Ֆրանսայի դեսպանն ալ ապահովութիւն կու տայ որ երկու Իրաքցիները ողջ - առողջ են, տեսած է: Ի՞նչ կրնայ ընել Ֆրանսա, կարգ մը ձախաւեր գործերէ ետք, որոնք առիթ տուած են Խոմէյնիի ըսելու. - «Ֆրանսացի ղեկավարները քաղաքական հարկ եղած հասկացողութիւնը չունին, գիտնալու համար թէ որո՛ւ հետ է իրենց գործը»:

Եւ մինչ չորս ֆրանսացի թանագնացներ երեք տարբեր ճամբաներ բռնեցին (Պէյրութ, Թեհրան, Դամասկոս), Լօրան Ֆաբիուս յայտարարեց թէ Ֆրանսա տեղի պիտի չտայ սպառնալիքի: Հաւանական կը նկատէ նաեւ որ կացութիւնը աւելի սաստկանայ: Խորքին մէջ, Աստուծոյ այս կուսակցութիւնը ընկերվարական իշխանութեան տապալումն է, զոր կ'ուզէ, ինչպէս Հէզպոլլայի պաշտօնաթերթը կ'ըսէր՝ «Ֆրանսուա Միթերանի կառավարութեան տապալումը», քանի որ Սահմանադրական հարցերը կրնան քիչ մը բարդ ըլլալ Հէզպոլլային համար (արդէն 2 Ֆրանսացի իսկ չկայ, որ նոյն ձեւով հասկնայ): Այս պայմանով, կ'ապահով - ւի «աշխարհի Ֆրանսացիներուն կեանքը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇՈՒԷՏԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ դիմած է Թրքական ոստիկանութեան, որ - պէսզի այս վերջինը իրեն տայ երեք ընդդիմադիր Քիւրտերու նկարները եւ տեղեկութիւններ անոնց մասին: Այս Քիւրտերը, որոնք Թուրքիայէն դուրս են, կապ ունեցած կրնան ըլլալ Օլոֆ Փալմէի սպանութեան հետ, ըստ քիւրտ աշխատաւորներու կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի մէկ նախկին անդամին՝ Պաքի Քատէրի յայտնութիւններուն: Այս Քիւրտը 1975-էն ի վեր Շուէտ ապաստանած է:

ԺՏԷՑՏԷԻ (արեւելեան - Պէյրութ) մէջ, Գէորգ Թարժապրեան անունով Հայ մը սպաննուած գտնուած է իր իսկ կառքին մէջ: Լուրը կու տար Օռիան - լը - Ժուռ, Մարտ 8-ի իր թիւով:

ՄԱՕ, բանաստեղծ մը եղած է, բայց հարկ էր գաղտնի պահել, ինչ որ խոհեմութիւնը չէ ունեցած ընելու քերթուածներուն բուն հեղինակը: Օր մը, Շէն Մինկուան գրքոյկ մը կը ստանայ «անտիպ քերթուածներ Մաոյէն» եւ երբ մէջ ի'ր քերթուածներէն ոմանք կը գտնէ, սխալը կը գործէ ըսելու «Մշա - կութային յեղափոխութեան խումբ»ին զոր կը ղեկավարէր Մաոյի կինը: Հետեւանքն այն եղած է, որ քննադատուելէ եւ ծեծ ուտելէ ետք, ինքզինքը բանտը կը գտնէ: Այս յայտնութիւնը կ'ընէ «Փէքէն Էնֆորմասիոն», որ չի ճշդեր թէ այսօրուան ակադեմականը քանի՞ տարի բանտը մնացած է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ
ՍՐԲՈՑՆ ՂԱԶԱՐՈՒ
ՀԱՐՑ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ

——×——

ՎԵՆԵՏԻԿ

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ
— Գ. ՏԱՐԻ —

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԹԻՒ 2

Ս. Ղազարի Հայկական Ակադեմիան, գործակցութեամբ Մուրատ - Ռափայէլեան Վարժարանի Տեսչութեան, այս տարի եւս կազմակերպած է ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ, որոնք տեղի պիտի ունենան Մուրատ - Ռափայէլեան Վարժարանին մէջ, Վենետիկ, ՅՈՒԼԻՍ 20-էն ՕԳՈՍՏՈՍ 20 :

Դասընթացքները նախատեսուած են երեք մակարդակի համար,

1.- ՍԿՍՆԱԿ - 2.- ՄԻՋԻՆ - 3.- ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ : - Նիւթ ունենալով ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒ - (Գրաբար եւ Աշխարհաբար), ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ (Դասական, Արդի եւ Սովետահայ), ԱՐՈՒԵՍՏ եւ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ :

Դասերէն զատ, տեղի պիտի ունենան նաեւ բանախօսութիւններ հայագիտական նիւթերու նուիրուած՝ մասնագէտներու կողմէ:

Մասնակցութեան համար անհրաժեշտ է ունենալ նուազագոյն 15 տարեկան. 18 տարեկանը չբոլորած աշակերտներուն համար կը խնդրուի ծնողներէն խնամակալութեան վկայագիր մը յանձնել արձանագրուած չափահաս անձի մը:

Դասընթացքներուն մասնակցութեան սակն է Մէկ միլիոն իտալական լիր (շուրջ 4.500 Ֆ.Ֆ.), որ կը ներփակէ բնակութեան եւ սննդեղէնի ծախքերն ալ:

Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամն է 1986 Մայիս 15:

Կը խնդրուի ղրկել արձանագրութեան ընկերացող համառօտ կենսագրութիւն մը նշելով հայերէնի մակարդակը եւ 100 տոլար (կամ անոր համարժէք գումարը) որպէս կանխավճար:

ԴԱՍԱԽՕՍՆԵՐՆ ԵՆ. -

Հ. Ներսէս Վ. Տէր Ներսէսեան - Գրաբար եւ դասական գրականութիւն:
Հ. Յարութիւն Պզտիկեան - Պատմութիւն Հայ Մշակոյթի, Պատ. Հայոց:
Հ. Ռափայէլ Անտոնեան - Պատմութիւն հայ գրականութեան (բարձ. ընթ.):
Հ. Սարգիս Պոճալեան - Հայերէն լեզու (Միջին ընթացք):
Փրոֆ. Մանուէլ Քէօսէյեան - (Երեւանի համալս.) Սովետահայ գրականութիւն:
Պ. Մինաս Լուռեան - Հայերէն լեզու:

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. -

Հ. Ն. Վ. Տ. Ներսէսեան - Սուրբ Ղազարի ձեռագրական գանձերը:
Հ. Մ. Վ. Յովհաննէսեան - Հայաստանի բերդերը:
Հ. Ե. Տ. Ղազարեան - Գրիչու արուեստը:
Հ. Ղ. Վ. Ֆոկոլեան - Տրանսիլվանիոյ հայ գաղութը:
Հ. Յ. Պզտիկեան - Հայկական Բիւզանդիոնը - Հայ Ազատագրական շարժումները:
Հ. Մ. Ապաճեան - Հայ Կաթողիկէ Նուիրապետութեան ձեւաւորումը:
Հ. Վ. Ուլուհոճեան - Հայ եկեղեցական երաժշտութիւնը:
Հ. Ս. Ճեմճեմեան - Մխիթարեան Միաբանութեան հրատարակչութիւնը:
Հ. Ռ. Անտոնեան - Հայ փիլիսոփայական մտքի պատմութիւն:
Փրոֆ. Մ. Քէօսէյեան - Գուրգէն Մահարի:
Տոքթ. Վ. Պոյաճեան - Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան:
Փրոֆ. Կ. Յովսէփեան - Պատմութիւն հայ տպագրութեան:

Կը սպասուի նաեւ Փրոֆ.՝ Ֆրէտէրիք Ֆէյտիի (Փարիզ) եւ Փրոֆ. Ճ. Ֆրասսօն (Իտալիա):

Մեր հասցէն է. -

Direction Arménologie - S. Lazzaro
30126 Venise (IT)
Tel. ((39-41) 52. 60. 104
Telex 311. 892 Edapro I

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 49-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԵՑ «ԿԱՅՐԱԹ»Ի

1 - 0

Մարտ 8-ի եւ 9-ի խաղերու արդիւնքներն են. -

Դինամօ Մ. - Ժալգիրիս	1 - 1
Դնեպր - Մետալիստ	2 - 1
Զերնոմորեց - Շախտեոր	1 - 0
Սպարտակ - Զէնիթ	0 - 0
Դինամօ Թ. - Դինամօ Մինսկ	2 - 1
Նեֆթչի - Տորպեդօ Մ.	2 - 0
Արարատ - Կայրաթ	1 - 0

Այս խաղերէն ետք դասաւորումը կը գլխաւորեն Դնեպր և Զերնոմորեց 4-ական կէտերով, որոնց կը հետեւին Սպարակ, Զէնիթ, Արարատ եւ Դինամօ Թիֆլիս 3-ական, Նեֆթչի եւ Կայրաթ 2-ական, Դինամօ Կիեւ, Ժալգիրիս, Դինամօ Մ., Տորպեդօ Մ., Տորպեդօ Քե., եւ Դինամօ Մինսկ մէկական կէտերով, ինչպէս նաեւ Շախտեոր եւ Մետալիստ՝ որոնք ոչ մէկ կէտ շահած են:

Fonds A.R.A.M

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ԴԱՐԱԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

(Արտասանուած Փետ. 23ին, Փարիզ, Կեդրոնականի 100ամեակի հանդիսութեան)

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան գրած է, - «Ժողովուրդ մը ըլլալու նախապայմաններէն մէկը, թերեւս գլխաւորը, յիշողութիւն ունենալն է»: Հաւաքուած ենք՝ յիշելու, ոգեկոչելու, պատուելու համար անցեալ մը, - Կեդրոնական Վարժարանի անցեալը, ինչպէս նաեւ անոր ներկան ու ապագան, Պոլսոյ մէջ ու անկէ հեռու: Հաւաքուած ենք, կը յուսամ, հաղորդուելու համար այն ոգիով ու նուիրումով, որ Կեդրոնականը ապրեցուց, եւ որ ըՍփիւռքահայութիւնը պիտի ապրեցնէ տակաւին, եթէ արժանի ըլլանք անոր:

Բայց, - հաւաքուած ենք, նախ, յիշելու համար: Յիշելը, ինքնին, պարզ բան մը չէ: Միայն անուններու եւ թուականներու թուարկում մը չի կրնար ըլլալ: Յիշելը՝ հաւաքականին ու անձնականին աղուցումն է. ունի իր հանդիսաւոր կողմը. ունի նաեւ, սակայն, իր անձնական ու մտերմիկ ծալքերը, որոնք նոյնքա՛ն կենսական են յիշելու արարքին: Գիտեմ, ասիկա հանդիսաւոր առիթ մըն է, եւ մենք նման պարագաներու կը նախընտրենք պաշտօնականութիւնը, հանդիսաւորը, կը խրտչինք՝ պարզ անձնականութենէն: Սակայն ինծի գոնէ՝ տարօրինակ թուած է մեր այս խրտչումը: Հարց կուտամ թէ մենք ինչո՞ւ հաւաքուած ենք այսօր: Միայն զուտ պարտականութեան զգացո՞ւմն է որ մեզ հոս բերած է այսօր: Եւ եթէ դրական է պատասխանը այդ հարցումին, արդեօք պարտականութեան այդ զգացումը չէ՞ հիմնուած անձնականի ծալքերուն վրայ:

Թոյլ տուէք ինծի վայրկեան մը, որ խօսիմ ի՛մ իսկ անձնականութեան մասին: Անկեղծօրէն կը խոստովանիմ ձեզի որ ազգային պարտականութեան զգացումը չէ որ զիս հոս բերած է այսօր, Ամերիկայէն: Անձնակա՛ն զգացում մըն է, եւ սակայն ես Կեդրոնականցի չեմ: Ուրեմն՝ Կեդրոնականցի ըլլալու պարզ ու յստակ կապը չէ՝ որ զիս բերած է այս բեմին: Ես Հալէպ ծնած եմ, զաւակն եմ Պարտիզակ ծնած ու Պոլիս մեծցած ծնողքի: Իմ նախակրթարանս Հալէպի Հայկազեանը եղաւ, իսկ երկրորդականներս՝ զաղթականի կեանքի պարտադրուած զանազան հայ եւ օտար վարժարաններ: Հակառակ ատոր, ոչ միայն Հալէպի Ճեմարանը, այլ նաեւ Պոլսոյ դպրոցները հարազատ կառոյցներ էին ինծի համար: Մայրս՝ Էսաեանցի է, հայրս՝ Մխիթարեանցի: Պոլսոյ երկրորդական կրթութեան մեծ երրորդութենէն՝ Կեդրոնակա՛նն է որ կը պակսի իմ անցեալէս, սակայն այդ պատճառ մը չէր, որ չլսէի անոր մասին, ընտանեկան յարկին տակ: Մեզի արտօնուած չէր մոռնալ Պոլիսը: Մօրաքոյրս՝ որ համեստ ուսում ունէր, չէր վարաներ ինծի յիշեցնել որ իր նախակրթարանը, Պեզճեան մեծ Ամիրան հիմնած էր, եւ որ, ի վերջոյ, առանց նախակրթարաններու ի՞նչ արժէք ունին երկրորդական վարժարաններ: Երկու ուսուցիչ ունեցած եմ երբ ծնողք, եւ ուրեմն, մանկութենէս ի վեր ինծի այնպէս թուած է որ Պոլիսը, ամէն բանէ առաջ, կը բաղկանար մի քանի դպրոցներէ, «Մարմարա» թերթէն, եւ բազմաթիւ ուսուցիչներէ: Պատանութեանս, երբ սկսայ դրականութիւն սերտել լրջօրէն, ինքզինքս Պոլսոյ կրթական հաստատութիւններուն ա՛լ մօտ զգացի: Աւելի՛ հարազատ թուեցան անոնք ինծի: Վահան Թէքէեանի, Միսաք Մեծարենցի, Արշակ Չօպանեանի, Հրաչեայ Աճառեանի, Երուանդ Սրմաքէշխանլեանի Կեդրոնականցի ըլլալը՝ անկարեւոր մանրամասնութիւն մը չէր թուեր ինծի: Բնակա՛ն կը թուէր որ ինծի մանկութենէս ծանօթ այս անունները՝ յաճախած էին ինծի մանկութենէս ծանօթ թուող դպրոցը: Նմանապէս՝ Դանիէլ Վարուժանին Մխիթարեանցի ըլլալը կարծես զիս աւելի մօտ կը զգացնէր՝ Մխիթարեանցի հօրս: Սիպիլին մօրս ուսուցչուհի եղած ըլլալը՝ զի՛ս ալ Էսաեանին կը կապէր: Փոխադարձաբար՝ իրարու կը մօտենային անձնականը, գրականը, դպրոցականն ու Պոլսականը, անքակտելիօրէն կը կապէին իրարու, կ՚ընդելուզուէին իրարու հետ:

Արդի աշխարհին մէջ, ուր ցան ու ցրիւ է Հայութիւնը, եւ ուր մեծ նահապետական տոհմեր եւ ընտանիքներ չկան, նման տոհմերու փոխանցած մտերմութեան ու շարունակականութեան զգացումի պակասէն կը տառապին չատե՛ր, օտարներ ու Հայեր, գիտակցօրէ՛ն կամ անգիտակցօրէ՛ն: Նման պայմաններու մէջ, սիրելի հանդիսատեսներ, ես բախտաւոր եղած եմ, եւ կը կարծեմ որ բախտաւոր եղած էք դո՛ւք ալ, մաս կազմելով այն մեծ ընտանիքներուն, որոնք կազմեցին ու խարսխեցին հայ դպրոցները: Հալէպի Ճեմարանը եղած է նման մեծ ընտանիք մը, ինծի համար: Յաւելեա՛լ բախտաւորութիւն ունեցած եմ անոր համար որ Պոլսոյ կրթական կառոյցը, մանաւանդ՝ Կեդրոնական, Էսաեան ու Մխիթարեան, եղած են իմ երկրորդ մեծ ընտանիքը:

Օրինակ մը տամ: Երբ Պոլիս այցելեցինք 1953-ին, երբ 9 տարու էի, մայրս զիս տարաւ պարոնի մը տունը, դրան առջեւ կեցուց զիս եւ ըսաւ ինծի, - Նայէ՛, տղաս, Կեդրոնականի ուսուցիչի մը պիտի այցելենք, որ պապայիդ ալ դաս տուած է: Կը յիշե՞ս, շատ կը սիրէիր այն ուսուցիչին պատմութիւնը, որ 65 «թախըմ» ունէր եւ ամէն օր տարբեր մը կը հագուէր»: Եւ ես աւելին լսելու պէտք չունէի, գիտնալու համար որ ուսուցիչ ու գրագէտ Համբարձում Յարութիւնեանին պիտի այցելէինք, աւելի ծանօթ ինծի իր գրչանունով իբր Զոհական կամ Զօհրապ Կարօն:

Նման պատմութիւններու ստեղծած մտերիմ մթնոլորտին մէջ մեծցող պատանիի մը համար տարօրինակ չի թուիր, ուրեմն, որ երբ հեռաձայնով մօրս տեղեկացուցի թէ Կեդրոնականի մասին խօսելու համար հրաւիրուած եմ Փարիզ, կարծես բնազդաբար պատասխանեց, - Լաւ է՛, գնա՛, խօսէ՛: Զմոռնաս որ Կեդրոնականցի Տէր - Անդրէասեանը պապայիդ ազգական է, Սինանեան մեծ - մօրդ կողմէ»: Այսինքն, գնա՛, խօսէ՛ այն չճանչցած մեծ ընտանիքիդ մասին, որ հոգեկից եւ երբեմն նոյնիսկ արենակից է քեզի: Բնազդն ալ ունի իր իմաստութիւնը, սիրելի հանդիսատեսներ: Եւ ես կը հաւատամ որ այսօր, մեզ հոս մէկտեղողը, քով - քովի բերողը, պարտականութեան զգացում մը չէ միայն, այլ նաեւ անձնական մտերմութեան պահանջքի զգացումն է, տոհմական բնազդի մը արտայայտութի՛ւնն է նաեւ, եւ բնա՛ւ պէտք չէ խուսափիլ այդ անձնական զգացումներու հանդոյցը ընդունելէ եւ արտայայտելէ:

Ազգ մը, մանաւանդ Սփիւռքացրիւ ազգ մը, կ՚ապրի միայն, երբ ազգայինն ու հաւաքականը անջատ չեն անձնականէն եւ ընտանեկանէն: Իսկ այդ մէկը միւսին միացնող կառոյցներուն մէջ շատ կարեւոր դեր ունին մեր դպրոցները: Կեդրոնական վարժարանը, ամբողջ դար մը եղաւ մէկը այն փոքրաթիւ կառոյցներէն՝ որ ոչ միայն տակաւ, այլեւ կատարեց փոխանցման բարդ դերը, իր բոլոր ծալքերով: Բարդ կ՚ըսեմ, որովհետեւ այդ փոխանցումը զուտ դասաւանդութեան հարց չէ՛: Ճիշդ է որ մեր լեզուն, մեր գրականութիւնը, մեր կրօնքը մեր հաւաքականութեան խարիսխներէն են, եւ որ ատոնց մասին կարեւոր գիտելիքներ կը փոխանցէր Կեդրոնականը, իր աշակերտներուն: Սակայն միայն ատոնցմով չէ որ հաւաքականութիւնը կ՚ապրի անձին մէջ: Միայն նման գիտելիքներով չէ որ Հայութիւնը կը մտնէ արեան, ուղեղին, սիրտին, ոգին ու ծուծին մէջ: Այդպիսի պատւաստում մը երբե՛ք չի պատահիր միայն տեղեկութիւններու փոխանցումով: Տեղեկութիւն փոխանցելէ ու վկայական տալէ անդին՝ Կեդրոնականը, բոլոր մեծ դպրոցներուն նման, ստեղծեց այդ խորհրդաւոր բանը, ազգային ոգին, որ տեղեկութենէն եւ ուսումէն տարբե՛ր ձեւով կը թափանցէ անձի մը մէջ: Ոգի մը, որ շաղախումն է սերունդներու նուիրումին, - ուսուցիչներու, խնամակալներու, շրջանաւարտներու նուիրումին: Եթէ կ՚ուզէք, Կեդրոնականը եղաւ թարգման, միջնորդ, - դայեակ ու կամուրջ, - բազմաթիւ ձեւերով զօրացնելով կապը՝ հայ հաւաքականութեան եւ հայ անձերու միջեւ: Եղաւ փոխանցման առանցք մը, ուր հայ մշակոյթն ու ժառանգութիւնը վերածուեցան հայ մտքերու եւ հոգիներու, եւ ուր միաժամանակ հայ ուսեւորին նուիրատուութիւնը, հայ ուսուցիչին քրտինքը, հայ աշակերտին ուսումնասիրութիւնը վերածուեցան հայ ոգիի, եկան պահելու եւ վերանորոգելու Պոլսոյ, Գաւառի, ապա՝ համայն Սփիւռքի հայկականութիւնը:

Թէ ինչպէ՞ս պատահեցաւ այս բոլորը, պատմութեան նիւթ է: Առիթը չէ այսօր՝ Կեդրոնականի ամբողջ պատմութեան մասին դասախօսութիւն մը տալու: Առիթն է, սակայն, յիշելու եւ յիշեցնելու: Նախ՝ պէտք է ըսել որ վարժարանին դարադարձը պէտք է ըլլայ առիթ մը, ներկաներուն ու բացականերուն յիշեցնելու՝ որ իրենց պարտքն է պատմագրութեան ու վաւերագրութեանց պակասը իրենց յուշագրութիւններով փակել, գոնէ անոնց ձգած պարապը մասամբ լեցնել: Կեդրոնականը միայն իր շրջանաւարտներուն սեփականութիւնը չէ, սիրելի ներկաներ: Ան Արեւմտահայութեան կեանքի, մանաւանդ անոր մտաւոր եւ իմացական կեանքի առանցքներէն մէկը հանդիսացաւ, եւ ուրեմն ան կը պատկանի նաեւ Հայոց պատմութեան: Բոլոր անոնք, որոնք կրնան, պէտք է փութան բերելու իրենց վկայութիւնը, պէտք է Սփիւռքի մամուլին յանձնեն իրենց յուշերն ու տեղեկութիւնները: Չի՛ բաւեր գոհանալ անձէ - անձ փոխանցուած մանրավէպերով: Որքա՛ն ալ ջերմ ու կարեւոր են անոնք, չե՛ն կրնար հրատարակուած գրութեանց տեղը գրաւել: Չի բաւեր նաեւ ծուլանալ, ապաւինելով ուրիշին, ըսելով որ «ան գիտէ, թող ա՛ն գրէ», եւ կամ մտանանչելով որ Պոլսոյ մէջ տեղ մը պահուած կը մնան Կեդրոնականի խնամակալութեան ատենագրութիւններն ու փոքր հաւաքոյ տոմարները: Կուզամ անձնապէս ձեզի վկայելու թէ որքա՛ն կարեւոր է յիշել՝ գրելով: Այսօր, օրինակ, թէ՛ Միացեալ - Նահանգներու, թէ՛ Գանատայի մէջ աշխատանքի լծուած են Պ. Նուրհան Ուզունեանի նման անձեր, Կեդրոնականի հարիւրամեակի հանդիսութեան աշխատանքը յաջողցնելու համար: Կ՚աշխատին նուիրումով. սակայն անոնք՝ ձեզմէ ա՛լ աւելի հեռու են Պոլսէն, եւ անոնց համար, ինչպէս նաեւ Արժանթինի մէջ բնակող Պոլսեցիներուն համար, ի վերջոյ՝ համայն հայութեան համար կենսական է որ յիշելն ու գրելը չանջատուին իրարմէ, կենսական է որ մինակ ու անարձագանգ չմնա՛ն Տիգրան Հաճեանի, Վազգէն Անդրէասեանի, Վարդան Օզինեանի եւ Ղազարոս Գութանի գրութիւնները: Կոչ կ՚ուղղեմ ձեզի բոլորիդ, Կեդրոնականցիներուն, սակայն նաեւ միւս մեծ ու փոքր վարժարաններու շրջանաւարտներուն, Սփիւռքի հայութեան կողմէ, կոչ կ՚ուղղեմ, մանաւանդ, իբր ակադեմական գործի նուիրուած անձ՝ որ տեղեակ է հայ պատմագէտներու ապրած տառապանքին, - մի՛ անջատէք յիշելը՝ գրելէն: Մի՛ բաւականանաք ձեր ու ձեզի սիրելի դպրոցներու, միութիւններու եւ այլ կառոյցներուն անցեալը՝ ձեր զաւակներուն պատմելով. գրեցէ՛ք ու եթէ չէք կրնար գրել, ձայնագրեցէք զանոնք: Սփիւռք մը կայ, որ կը փոխուի ամէն օր. Սփիւռք մը կայ՝ որուն պատմութիւնը Հայութեան պատմութիւնն է: Եւ այդ պատմութեան աւիշը ամբողջ դար մը անցաւ, ի միջի այլոց, Կեդրոնականէն: Զմոռնա՛ք որ դայն յարգելը հանդէսի մը ներկայ ըլլալով չէ որ կը կատարուի անպայման: Կեդրոնականը յարգելը՝ թող զայն յիշել ենթադրէ: Զայն յիշելը՝ ձեր յուշերը գրել ու ձայնագրել:

(Շար. 1)

աշխատանքը՝ Խորհ. Միութեան մէջ

1983-ի ամառը աշխատանքի Ֆրանսական ազգային գրասենեակի պատասխանատուներէն խումբ մը այցելութիւն մը տուած է խորհրդային «պաշտօնակից»ներու. անոնցմէ մէկը կը պատմէ.

«Նախաճաշին իմացանք որ մեր ընկերներէն երկուքը նախորդ օրը հետաքըր - քրրական գիտ մը ըրեր էին. հետեւելով իրենց գտանք «աշխատանքի կազմակեր - պութեան գրասենեակ»ը:

«Նէօնէ ազդալոյսով, նեղ պատուհաններով ու դասական ոճով այս շէնքը կը մտնենք երեք աստիճան բարձրանալէ ետք:

«Մինչեւ ձեղունը լեցուն դարաններ, փոշոտած թղթածրարներ. մեր մուտքը զարմանք կը պատճառէ երեք պաշտօնեաներու. մեզմէ մէկը որ ռուսերէն կը խօսի կը բացատրէ մեր «եղբայրական» այցելութեան պատճառը, եւ կը հարցնէ թ[…] իրենց գլխաւորը տրամադի՞ր է մեզ ը[…] դունելու, պատասխանը դրական է:

«Հիմա իր գրասենեակն ենք. սրտագ[…] է ընդունելութիւնը ու «պաշտօնակիցնե[…]ր»ու հետ այս հանդիպումին պատճառ[…] հաճոյքը՝ վստահաբար անկեղծ:

«Կէս ժամուան տեսակցութեան մը ը[…] թացքին, կ՚ունենանք մեր փափաքած տե[…] ղեկութիւնները. մենք ալ մեր կարգին բ[…] ցատրութիւններ կուտանք մեր աշխատան[…] քի դրութեան մասին, ինչ որ մեծ զար[…] մանք կը պատճառէ մեր խօսակիցին. յա[…] կապէս երբ կ՚իմանայ, թէ Ֆրանսայի մէ[…] մարդիկ վճարում կը ստանան, երբեմ[…] նոյնիսկ երկար ատեն, առանց որեւէ աշ[…] խատանք կատարելու:

«Մեր քաղած տեղեկութիւնները նու[…] զարմացուցիչ են, խորհրդային այս գր[…] սենեակները մերիններէն նուազ դիմու[…] ներ ունին, որովհետեւ չեն գրաւեր ա[…] երիտասարդներով, որոնք նոր կը մտն[…] գործի աշխարհը: Հոն ուսումնական հա[…] տատութիւնները շրջանի ատարտին իր[…] գործի կը դնեն իրենց աշակերտները:

«Ուրեմն, գրասենեակ կը դիմեն միայ[…] անոնք, որոնք զանազան պատճառներ[…] կը փափաքին կամովին այլ պաշտօն ո[…] ունենալ. աշխատանքի աւելի լաւ պա[…] մաններ կամ վարձատրութիւն կը փնտ[…] ռեն, կամ իրենց անձին ու պատրաստու[…] թեան աւելի յարմար գործ մը:

«Գործի ձեռնարկները կանոնաւոր կը[…] պով, 15 օրը անգամ մը գրասենեակ կ[…] ղրկեն հարկաւոր պաշտօնեաներու կա[…] գործաւորներու ցանկերը:

«Ինչ որ հակառակն է Ֆրանսայի, գոր[…] ծի համար դիմողներու թիւէն միշտ աւ[…] լի է բաց պաշտօններու քանակութիւնը: Օրինակի համար մեր այցելութեան նա[…] խօրեակին Ուլիանովսքի գրասենեակ[…] 5000 բաց պաշտօնի փոխարէն ունեցա[…] էր 1700 հոգիի դիմում:

Դիմում կատարողներու տեսակէտ[…] կիրարկուած դրութիւնը բաւական ազա[…] տամիտ կը թուի առաջին ակնարկով: Ա[…] գործը երբեք սահպուած չէ գործ մը ձ[…] բելու համար գրասենեակ դիմելու[…] նաեւ ոչ մէկ պարտաւորութիւն իր[…] առաջարկուած աշխատանքը ընդունելու[…] այս ճկունութիւնը կը զարմացնէ մեզ:

- «Քանի՞ անգամ կրնայ դիմում կատա[…] րող մը առաջարկները մերժել, հարցուց[…] տանք:

- «Մերժումներու թիւը սահմանափա[…] կուած չէ:

- «Սակայն, վերջապէս չէք կրնար ան[…] ւականապէս գործ առաջարկել դիմում կա[…] տարողի մը որ զանոնք կանոնաւոր կե[…] պով պիտի մերժէ:

- «Անշուշտ ոչ, սակայն սահմանափա[…] կուած է պայմանաժամը. արդարեւ, եթ[…] ամսուան մը մէջ դիմում կատարող ա[…] մերժած է բոլոր առաջարկները, իր թղ[…] թածրարը կը փակուի:

- «Ի՞նչ կ՚ընէ այդ պարագային, ուրեմ[…]

- «Ընդհանրապէս, կ՚ընդունի...:

- «Եթէ նոյնիսկ աշխատանքը յարմ[…] չէ իրեն, կամ եթէ նոյնիսկ պէտք է հե[…] ռանայ իր քաղաքէն կամ շրջանէ՞ն:

- «Այո ... մէկ ամսուան պայմանաժա[…] մին պատճառով. եթէ առաջարկներէն մէ[…] կը չընդունի, պայմանաժամը լրացնե[…] ետք գործ մը գտնելու պարագային կ[…] կորսնցնէ նախապէս ձեռք ձգած իր իր[…] ւունքները: 50% համեմատութեամբ կը զեղչուին կարգ մը ընկերային առա[…] ւելութիւններ, յատկապէս հիւանդութեան եւ հանգստեան կոչուելու:

«Սակայն հակառակ ձեր տուած բացա[…] րութեան, կը պատահի՞ երբեմն որ դի[…] մում կատարող մը ամբողջ ամիս մը մեր[…] ժէ ներկայացուած առաջարկները:

Գրասենեակին պետը տարօրինակ նա[…] ուածքով մը կը դիտէ հարցում ուղղ[…] մեր ընկերոջ, յետոյ.

- «Ոչ ոքի չահուն կը ծառայէ նման ը[…] թացք մը:

Խորհրդային Միութեան մէջ հանգըս[…] եան թոշակը աշխատավարձի 50%-ին կը համապատասխանէ. ամենացած աշխա[…] ճաններու վրայ 40 - 45 ռուբլի է. միջին որակով գործաւոր մը կը ստանայ 90, իսկ վարպետ բանուոր մը 150 ռուբլի ինչ որ հաւասար է 10, 22 եւ 37 քիլոգրամ եզան միսի գինին:

«Քանի՞ տարեկանին հանգստեան կը կոչուին հոս:

- «Պարտաւորիչ է 60 տարեկանին, կը պատասխանէ մեր խօսակիցը, ու պա՛ս մը լուռ մնալէ ետք կ՚աւելցնէ, ես ... 6[…] տարեկան եմ: Ճիշդ է, որ հանգստեան կոչուած ամէն ոք եթէ աշխատելու կարող ու փափաք ունի կրնայ շարունակել:

- «Եւ իր թոշակը՞:

- «Կը «[…]» […] վրայ կ՚աւելնայ[…]

Fonds A.R.A.M

աշխատավարձը: Սակայն տարբերու - թիւն մը կայ ձեռային աշխատանք կատարողներու, եւ գրասենեակի պաշտօնատարներու միջեւ. առաջին խումբն է մինակներուն մէջեւ. առաջին խումբն է մինաներուն մէջ, որ կը ստանայ իր նոր գործին լման աշխատավարձը:

Խորհրդային Միութեան մէջ գործնական անգործութիւն գոյութիւն չունի: Բայց անորոշ 1700 գործ փնտռողները հաճելի կամքով մը կը կոչեն մեր վիճակագրութիւններուն բաղդատմամբ:

Հակառակ այս տուեալներուն, որոնք հաստատականօրէն կայութիւն մը ցոյց կուտան, Խորհրդային Միութիւնը կը ստանայ ձեռային աշխատանքի թէ՛ վնասակն եւ թէ ավելորդ ուժէն: Վնասը աչքառու է երբ նկատի առնուի բոլոր պանդոկներուն մէջ կիրարկուած ելեկտրական սարքաւորումները եւ ձեռային աշխատանքը, միւս կողմէ այս մարզին մէջ թոշակառուներու փորձառութեան լուսանցքային ներդրումը: Իսկ աւելորդ ուժը աչքի կը զարնէ նոյնիսկ ամէնէն անուշադիր զբօսաշրջիկին. պանդոկին մէջ ինչպէս Եւրոպա ու Արեւմուտք, գրասենեակէն չէ որ կը ստանաք ձեր սենեակին բանալին, այլ յարկին վրայ գտնուող պաշտօնեայէ մը որուն միակ պարտականութիւնն է իր յարկի յաճախորդներուն բանալիները տալ: Ջար լեզուներ կ'ըսեն թէեւ, թէ անոնք ՔԱ - Կէ - Պէ-ին կը փոխանցեն տեղեկագիրներ՝ զբօսաշրջիկներու ընթացքին ու անոնց տրուած այցելութիւններու մասին:

Նոյն առատութիւնը սենեկապանուհիներու, որոնք որեւէ ժամու կարելի է տեսնել միայն երկու կամ երեքը միասին նստած հեռատեսիլի գործիքին առջեւ:

Մակաբուծային այս պաշտօններուն ամէնէն ղեղեցիկ օրինակը տեսանք «Մոսկուա» պանդոկին մէջ, որ 15 յարկերէն կը զիտէ Կրեմլինը: Վերելակը չորս հոգինոց է, անկիւն մը, ցած աթոռակի մը վրայ կծկուած է գորշացած մազերով ծերուկ կին մը, գրաւելով տրամադրելի տեղին գրեթէ կէսը: Խորշոմած դէմք մը ունի, յամեցած եղանակի խնձորի մը նման. կը փորձուինք իրեն հարցնել.

«Մէկը ձեզ հո՞ս մոռցաւ, մեծ մայրիկ»:

«Երբ թեւս կ'երկարեմ կոճակին, ծերուկը կը սթափի իր թմրութենէն.

«Նիէթ ... նիէթ ...

«Ձեռքը ցպիկ մը կայ, անով շրջանակ մը կը գծէ կոճակներուն չուրջ, հարցնելով ձեր բարձրանալիք յարկը: Ցոյց կուտամ 15-րդ կոճակը. փոքրակազմ ծերուկը առանց աթոռէն ելլելու կը չտկուի ու իր ցպիկով կը կոխէ 15-րդ յարկին կոճակին վրայ: Կը լռէ կրկին ու կը խորասուզուի ո՛վ գիտէ որ երազանքին մէջ, բոլորովին անտարբեր անցորդներուն: Նըման պաշտօններով, որոնք բոլորովին անօգուտ են տնտեսական տեսակէտէ, գործազրկութիւն գրեթէ չկայ Խորհրդային Միութեան մէջ:

Թ. Ա. Թ.

(քաղուած՝ «Լը Մոնտ»էն)

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ 55ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԸ

—×—

Փարիզեան շրջանին համար Հայ Արիներու Միութեան տարեկան ցերեկոյթը Մարտ ամսուան առաջին Կիրակին երկար տարիներէ ի վեր աւանդական դարձած է, տեսակ մը Հայ Արիներու օր, որը միշտ մեծ համակրութեամբ կը քաջալերուի հայ գաղութին կողմէ:

Այս տարի ալ, հակառակ չատ աննըպաստ օդին եւ երթեւեկի անկանոնութեան, զուգադիպող հաւաքոյթներու, Սալ տը լա Շիմին, Կիրակի, Մարտ 2-ին, լեցուած էր հայ եւ Ֆրանսացի բարեկամներու, համակիրներու եւ ծնողաց բազմութիւն մը, որ կուգար այս տարի եւս քաջալերելու Հայ Արիներու Միութեան այս ձեռնարկը:

Հանդէսին պատուոյ հիւրն էր Լիխթէնշթայնէն իշխան Էմմանուէլ, Հայ Արիներու հաւատարիմ բարեկամը 1933-էն ի վեր. ներկայ էին նաեւ ֆրանսական սկաուտական միջազգային պետերը, բոկաւոները եւ առաջին անգամ ըլլալով հրաւիրուած էին ու կը մասնակցէին Վիէթնամէն գաղթած պատանիներու բոկաւտական խումբերը, որոնք մեծ համակրանքով ընդունուեցան:

Հանդէսին յայտագրին եւ բեմին վարիչն էր նախկին շրջանային պետ Միշէլ Աւագեան որ դրօշակներու տողանցքէն եւ փոքրիկ արիի մը արտասանած սկաուտական խոստումէն ետք բացուած յայտարարեց 55-րդ տարէկան հանդէսը:

Ան նախ շնորհակալութիւն յայտնեց օրուան պատուոյ հիւրին իշխան Էմմանուէլի որ յատկապէս եկած էր երկար ճամբորդութենէ մը ետք ներկայ ըլլալու հայ արիներու հանդէսին, ինչպէս նաեւ օտար հիւրերուն, Լիոնի հայ արիներու Միութեան գայլիկներու շրջանային պետ Անայիս Տէր - Մարտիրոսեանի եւ Վիէթնամի սկաուտներուն առաջին ներկայութեան համար:

Մ. Աւագեան ըսաւ. «Այսօրուան հանդէսը նուիրուած է, ինչպէս գիտէք, հայ արիներու Միութեան ընդհանուր պետին կնոջ Գաթի Մեծատուրեանի որ 38 տարիներէ ի վեր հայ արիներու միութեան գործունէութեան նուիրուած էր, թէ ազգային եւ թէ միջազգային կեանքին մէջ: Մեծ եղած է իր նուիրումը. սիրուած բոլորէն, համեստ ու բարի, ան կարեւոր մասնակցութիւն ունեցած է չատ մը դըժուարին պարագաներու մէջ ալ:

Այսօր համաշխարհային պիւրոյէն եւ Կոմիտէէն սկսեալ, մինչեւ չատ մը երկիրներու սկաուտական շարժումները մասնակցեցան մեր սուգին: Բոլորս ալ կը զգանք մեր պետին խորին վիշտը, զոր կը բաժնենք իրեն, ինչպէս նաեւ Լորանին եւ Միշէլին հետ:

Վայրկեանի մը յոտնկայս լռութենէ ետք Միշէլ Աւագեան աւելցուց. «Ինչպէս միշտ կը փափաքէր, եւ այս անգամ ալ Գաթին կ'ուզէր ուրախ հանդէս մը. ի պատիւ իրեն, իր յիշատակին նուիրեցինք այս հանդէսը. ան պիտի ըլլայ յոյսի, սիրոյ եւ ուրախութեան հանդէս մը:

×

Հանդէսը սկսաւ մեծ չուրջպարով մը, որուն մասնակցեցան բոլոր փոքրերը եւ մեծերը, ուրախ եղանակներով ու պարերով: Ցաջորդեց սկաուտական շարժումին «պատմական»ը զոր չատ յաջող կերպով ներկայացուցին մեր գայլիկները չորս տեսարաններով:

Ալֆորվիլի շրջանը իր մասնակցութիւնը բերաւ երգախառն ներկայացումով մը, ուր արիները վարժ դերակատարներու պէս խաղացին, երգեցին եւ պարեցին իրենց պետերուն հետ:

Արենոյշներն ու սկաուտները ներկայացուցին «մոգական գլխարկը»: Անոնք աճպարարութեան մէջ ալ յաջող էին եւ զուարճացուցին հանդիսատեսները: Ցաջորդեց «Կօշկակարը» երգախառն ներկայացում մը արենոյշներու եւ սկաուտներու կողմէ, որ չատ յաջող էր:

×

Միջնարարէն առաջ կարգը եկած էր մեր պատուոյ հիւր և բարեկամ իշխան Էմմանուէլի, որ չատ յուզուած յարգանքի իր բաժինը կը բերէր Գաթի Մեծատուրեանի որ միջազգային սկաուտական կեանքին մէջ ալ շահած էր մեծ համբաւ մը իր համեստութեամբ եւ իր ունեցած գործունէութեամբ: Իշխանը իր ցաւակցութիւնը յայտնեց ընդհանուր պետին իր «հին եւ հաւատարիմ» բարեկամին ու անոր զաւակներուն: Ան ըսաւ. «Ինչպէս գիտենք համաշխարհային սկաուտական պիւրօն կը մասնակցի եւ կը բաժնէ ձեր վիշտը, եւ պիտի չմոռնայ օրինակելի Գաթի Մեծատուրեանը»:

×

Միջնարարի ընթացքին հանդիսատեսները հիւրասիրուեցան եւ առիթը ունեցան հանդիպելու եւ մօտէն տեսնելու մեր գայլիկներուն, թեւիկներուն, արենոյշներուն եւ արիներուն գործունէութիւնը:

Հանդէսին երկրորդ մասին շրջանային պետերը եւ խմբապետերը ներկայացուցին հայերէն «Թորոս ծառայ» զաւեշտը. բոլոր դերակատարներն ալ չատ յաջող էին, բեմադրութիւնը եւ խաղարկութիւնը խնամքով պատրաստուած էր եւ մեծ յաջողութիւն գտաւ:

Հանդէսը վերջացաւ «հայկական հարսանիք»ով, չատ խնամքով պատրաստըւած, ուր հայկական տոհմիկ պարերը, երգերը եւ նուագը հարազատ էին: Թըմբուկ, Ջութակ եւ բոլոր նուագածուները առաջնորդեցին պարողները, հարսն ու փեսան ուրախ կանչերով եւ երգերով: Մասնակցողները, ընդհանուր պետը, բոլոր շրջանային պետերը եղան միանալու դերակատարներուն:

Հանդէսին ներկայ էին նաեւ հայ կաթողիկէ եկեղեցիէն Մանուէլ եւ Աթանաս վարդապետները. Մանուէլ վարդապետ շնորհաւորական ուղերձ մը ետք յաջողութեան մաղթանքներ ըրաւ Հայ Արիներու Միութեան եւ անոր պետերուն, որպէսզի այսպէս յարատեւ շարունակեն կրթել հայ մանուկները այս մեծ նուիրումով: Հանդէսը աւարտեցաւ «Հայր Մեր»ով, որուն մասնակցեցան բոլոր հանդիսականները:

×

Տարիները կ'անցնին, սակայն շարժումը միշտ կը ներկայացնէ հաճելի եւ զըւարթ նորութիւններ: Սերունդները կ'անցնին, բայց միութիւնը միշտ կը պահէ ըսկաուտական եղբայրական ոգին որ կը շարունակէ տիրել, շնորհիւ իր պետերուն նուիրումին: Այս հանդէսով բոլորս ալ անգամ մը եւս անդրադարձանք, թէ որքան կարեւոր է մեր դերը հայութեան մէջ, եւ մեր հմայքը՝ որ արդիւնք է 55 տարուան օրինակելի գործունէութեան մը, որ պիտի շարունակուի շնորհիւ նորահաս մեր խմբապետ - խմբապետուհիներուն:

Հակառակ բոլորին տխրութեան Գաթիին բարութիւնը, նուիրումը եւ անհուն սէրը մեր շարժումին յոյս եւ քաջութիւն պիտի ներշնչէ շարունակելու: Ցոյսը աւելի մեծ է հիմա. բոլոր անդամները մեծ կամ պզտիկ, պիտի մեծնան յիշատակներով, իրենց պետերուն ժառանգութեամբ, ինչ որ զիրենք պիտի մղէ օգնելու բոլորին, յատկապէս հայ երիտասարդութեան մէջ, սիրով, նուիրումով: Այս պիտի ըլլայ 55-րդ տարեկան հանդէսին պատգամը. վշտախառն, բայց յուսատու եւ զուարթ:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԱՍԱՏՈՒՐ

—×—

Կը ներկայացնէ ջրանկարներ եւ թամփերաներ մինչեւ Մարտի վերջ, կալըրի տիւ Տրակոն, 19, ռիւ տիւ Տրակոն, Փարիզ 6-րդ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԴԻՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳԻՒԼԱՆԵԱՆ

Այն տարիներին իմ Արտաշէս Սարեան մօրական պապը ուզում էր ինձ որդեգրել. Սիպիրից վերադառնալուց յետոյ պապս մենակ ապրում էր ծովափնեայ Անապա քաղաքում, եւ ես սարսափով մտածում էի, որ Անապան ինձ կը չեղի Երկիր Նայիրի ճանապարհից ու չէի ուզում որդեգրուել: Աւելի ուշ, պապս յուսահատուած քեռուս Վարդան տղային որդեգրեց ու մահացաւ ինձնից խռոված: Նրա մահից յետոյ Վարդանը ծախեց պապիս տունը. սկիզբից խաղողի այգու կէսը ծախեց, յետոյ ամբողջ տունն ու մամռած հըրաշալի ջրհորը, որի պաղ ջրերի մէջ մենք երեխայ ժամանակ գիշերներին աստղերին էինք նայում:

Տունը գնեց Արխանգելսկի ցրտերից յոգնած մի ռուս ընտանիք եւ մինչեւ հիմա էլ այնտեղ ապրում են: Բարի մարդիկ էին, տան մէջ ոչինչ չէին փոխել, նոյնիսկ ջրհորի հին գոյն էին թողել նոյնը, միայն թէ, ափսոս, օրը ցերէկ էր, եւ պապիս ձեռքով փորած հին ջրհորի մէջ աստղերը չէին երեւում:

- Ինչո՞ւ են հողը բերում, հաւաքում իրար վրայ, - հարցրեց օրէնբուրգցի ուսուցչուհին, - ի՞նչ են կառուցելու:

Ճանապարհից ձախ, վաղ գարնանային ամայի դաշտը ծածկուած էր սեւ, խոնաւ հողի ցածրիկ, հաւասարաչափ թմբերով, աւելի ներքեւում, ինքնաթափ մեքենաները նոր թմբեր էին աւելացնում կարմրրաւուն, խճախառն դաշտում:

- Հողը բերում են, որ փռեն, այգի տընկեն:

- Իսկ ինչո՞ւ եղածի վրայ չեն տնկում ծառերը, - անկեղծօրէն զարմացաւ նա:

- Եղածը հող չէ, քար է, - ասում եմ, - Հայաստանում հողը մարդն է ստեղծում, քարը հաւաքում, եղածը հող են դարձընում, որ մի բան ցանեն, այգեն:

- Երեխաներ, - շրջուելով բացականչում է նա, - տեսէք, թէ ինչպէս ստեղծում է Հայաստանի քաղցր միրգը, նայէք, որ Օրէնբուրգում պատմէք:

Երեխաները, որ խմբական երգում էին, առանց երգը ընդհատելու, համերաշխ շրջուեցին նայելու, թէ ինչպէս են Հայերը հող ստեղծում:

- Հետաքրքիր է, - համոզուելով, որ բոլոր երեխաները տեսել են հող ստեղծողներին, - ասաց նա, - մաքովս էլ չէր անցնում, որ հողը կարելի է մեքենայով տեղափոխել՝ ծառ տնկելու համար:

Գառնիկ Մանուչարեանն ու Նինան նկատելով ուսուցչուհու տարակուսանքը, ծիծաղում են.

- Դա նրանից է, որ Ռուսաստանի հողերը անծայրածիր են:

Նրա անկեղծ զարմանքը, աշխուժացընում է բոլորին, եւ մինչ ամէն մէկը իր կողքինին պատմում է անհող Հայաստանի զարմանալի պատմութիւնը, Տէրեանը հարիւր տարուայ հեռուից գալիս ու ընդհատում է իմ ոգեւորութիւնը:

Եւ խնջոյքում հրով հին,
Երբ կարմիր խնդայ, -
Չես զգայ, որ մեր գինին,
Մեր արիւնն է դա···

Եւ ես նորից տեսնում եմ Գանձան, ուր հիմա գնում եմ: Տեսնում եմ գետը մարգագետնում կորած, գետից, կորնդանի Թանաքաղոյն դաշտերից այն կողմ սուրբ Ցովհաննէս մատուռը՝ կանաչ բլրի վըրայ, որտեղ մեծ Թումանեանը լսել էր Փարւանայի ջինջ լեգենդը: Ինձ պատկերանում է արդէն մոռացուող կանաչ - կարմիր Կիրակիները՝ հնձած մարգագետնում: Աչքերիս դէմ օրերը պտտւում, պտտւում են երգող լիկի պէս եւ լոյս է իջնում Փարւանա լճի անհանգիստ ջրերին, որ ցաւով պատմի նայիրեան հին երգի պէս հնչող մեր տխուր ուրախութիւնը: Ցետոյ Վարդավառը՝ մատաղցու աքլոր, որ փախչում է այր ու կանանց ոտքերի տակ, փետուր ու արիւն թողնելով մանկանց զարմացած դէմքերին: Գետը՝ կարմրախայտի վտառ, Վարդավառը՝ բանաստեղծութեան տօն, բանաստեղծութիւնը՝ գետն ի վար յոյսի առագաստ, եւ բանաստեղծը՝ կամաւոր զոհ, որ մահացաւ իր հայրենիքից հազարաւոր քիլոմեթրեր հեռու՝ Եւրոպայի ու Ասիայի սահմանագծում: Նրա դագաղը տանում էին սահնակի վրայ դրած, ցուրտ էր: Սահնակի ետեւից գնացող ոտնահետքերը նոսր էին եւ երկու կանանց լացը՝ յուսահատ:

- Օրէնբուրգում ձեր բախտը չբերեց, ասում է ուսուցչուհին, - ցուրտ օրերի եկաք, ամրանը պիտի գայիք, որ տեսնէիք, թէ ինչքան սիրուն երկրամաս ունինք:

- Այո, - համաձայնում եմ ես, - անտանելի ցուրտ էր, բայց Տէրեանի հանդէպ ձեր սէրը մեզ տաքացրեց:

- Ես ինձ երբեք չեմ ների, որ ձեզ հետ Օրէնբուրգ չեկայ, - ասում է Նինան, - այդ օրերին աշակերտներիս հետ Գանձա գնացի, որ Տէրեանի ծննդեան օրը այնտեղ նշենք, այն էլ Ղուկասեանում ընկանք բքի բերան, մնացինք:

(Շար. 6)

Fonds A.R.A.M

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Մարտ 15-ին տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ՝ առակալի չարչարանացն եւ մտին ի վիրապն։ Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի, Խորանին վարագոյրը բաց։

ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines
Salle H. SAMUEL

«ԿՈՄԻՏԱՍ, ԱՏԻՍ, ՓՕԼ ԽԻԱՑԼՆ...»

Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 20.30-ին Մշակոյթի Տան Հրանտ-Սամուէլ սրահին մէջ։ Ունկնդրութիւն «Հայերէն» եւ «Հայկական» երաժշտական կտորներու զորս կը բացատրէ եւ կը մեկնաբանէ Պրիւսելէն ծանօթ երաժշտագէտ՝ Պետրոս Ալահայտոյեան (հարցազրոյց)։

Մուտքը ազատ է։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Միակ օրակարգ՝ Ընդհանուր կանոնագրի վրայ կարեւոր յօդուածի մը յաւելում, պատրաստուած փրեֆեքթիւրին կողմէ, Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 15-ին Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Փարիզ 8-րդ։

Ծանօթ. - ՅԱՏՈՒԿ ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ ՊԻՏԻ ՋՈՒՂԱՐԿՈՒԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 15-ին, 17 ռիւ Պլէօ։

Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր անդամուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ իր բոլոր ընկերուհիներուն որ ընդհանուր ժողովը յետաձգուած է եւ տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, Մարտ 15-ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը։

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։ Կարեւոր օրակարգ. - պատգամաւորական զեկուցում եւ վարչական ընտրութիւն։

COMMUNIQUÉ
DU COMITE DE DEFENSE DES PRISONNIERS COMBATTANTS DE LA CAUSE ARMENIENNE

Nous venons d'être informés par les avocats de défense que l'état de santé de Haroutioun LEVONIAN se déteriore et qu'il a développé des complications urinaires et cardiaques.

A ce sujet nous avons déjà saisi l'ambassade de Yougoslavie et avons présenté nos exigences :

— Le droit de visite pour des médecins spécialistes qui pourront collaborer au traitement de la phase aigüe que LEVONIAN traverse et ultérieurement, aux soins vitaux de rééducation;

— La possibilité de fournir à LEVONIAN le matériel spécialisé qui lui fait défaut pour l'instant;

— la présence auprès de lui d'une infirmière spécialement chargée de ses soins quotidiens.

Nous continuerons nos démarches auprès des autorités yougoslaves pour obtenir satisfaction.

Pour continuer notre action, nous avons besoin de votre aide financière et morale.

Nous rappelons que les chèques doivent être libellés à l'ordre du C.D.P.C.C.A. au 17, rue Bleue — 75009 PARIS.

COMITE DE DEFENSE DES PRISONNIERS COMBATTANTS DE LA CAUSE ARMENIENNE

OPERA DE LYON
CONCERT SYMPHONIQUE
Orchestre du Conservatoire Supérieur de Lyon
Direction :
OHAN DOURIAN
le 12 MARS 20 heures 30
Programme :
Mendelssohn. - *Symphonie N° 3*
Beethoven. - *Symphonie N° 1*
Kodaly. - *Danses maroszek*

×

OPERA DE MARSEILLE
CONCERT SYMPHONIQUE
Orchestre Philharmonique de Marseille
Direction :
OHAN DOURIAN
Soliste :
SUSANNA MILDONIAN
(harpiste)
le 14 MARS à 21 heures
Programme.
Haendel. - *Concerto pour harpe en si bemol, op. 4.*
Bruckner. - *Symphonie N° 5 en si bemol majeur.*

VOYAGE EN ARMENIE

sous l'égide de
ASSOCIATION NATIONALE DES ANCIENS COMBATTANTS D'ORIGINE ARMENIENNE
Avec la participation de l'interprète national Rosy Armen
du 19 avril au 04 mai
Renseignement et inscription :
Mr. KEHYAYAN Mihran : Tél. : 46 - 42 - 73 - 10

ASSOCIATION DE LA CROIX BLEUE
du 20 avril au 03 mai
Renseignement et inscription :
Mr. MADOYAN Jean : Tél. : 47 - 99 - 41 - 19 (t. l. j. jusqu'à 13h).
Organisation technique
SABERATOURS

Licence d'Etat A 1037

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5e

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel Saint Mesrob présente :

Mme Anahide TER - MINASSIAN
qui parlera de
«UN HISTORIEN DU GENOCIDE DES ARMENIENS Mgr. JEAN NAZLIAN»

Le jeudi 13 mars à 20 heures 30, au Centre Saint Mesrob.

Un buffet froid sera servi comme toujours à ceux qui le désirent à 19h. Participation : 40 F.

Prière de s'inscrire

mercredi 12 mars
Maurice KEUROGLANIAN
Chargé de Mission auprès du secrétaire général du RPR pour les Français d'origine arménienne
Membre du Comité Central du RPR
sur 99,3 FM
Radio SOLIDARITE
invité du magazine de l'information
12 h 30 - 13 h
sur le thème :
«LA COMMUNAUTE ARMENIENNE DE FRANCE FACE A L'ECHEANCE ELECTORALE DU 16 MARS»

U. G. A. B.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
MARSEILLE
33, cours Pierre - Puget — 13006 Marseille

dîner dansant

le Samedi 15 mars à 20 heures
au Concorde Palm Beach
Promenade de la Plage — Marseille

animé par
MARTEN YORGANTZ

Réservations
Siège UGAB 91 37 75 97 — Richard Dakarian 91 90 66 28
Didier Parakian 91 45 14 10

ARMENIE 1986

Tous nos départs sont effectués jusqu'à Moscou sur les vols réguliers d'AIR FRANCE et nos groupes sont encadrés par des accompagnateurs qualifiés et dévoués.

Au départ de Paris et de Lyon		Au départ de Marseille	
DEPART	**RETOUR**	**DEPART**	**RETOUR**
28 MARS	06 AVRIL	19 AVRIL	02 MAI
18 AVRIL	02 MAI	10 MAI	23 MAI
08 MAI	19 MAI	07 JUIN	20 JUIN
23 MAI	06 JUIN	28 JUIN	11 JUILLET
27 JUIN	11 JUILLET	12 JUILLET	25 JUILLET
11 JUILLET	25 JUILLET	02 AOUT	15 AOUT
01 AOUT	15 AOUT	16 AOUT	29 AOUT
15 AOUT	29 AOUT	30 AOUT	12 SEPTEMBRE
29 AOUT	12 SEPTEMBRE	13 SEPTEMBRE	26 SEPTEMBRE
12 SEPTEMBRE	26 SEPTEMBRE	04 OCTOBRE	17 OCTOBRE
03 OCTOBRE	17 OCTOBRE	27 DECEMBRE	09 JANVIER 87
07 NOVEMBRE	21 NOVEMBRE		
26 DECEMBRE	09 JANVIER 87		

— Nous sommes en mesure d'organiser vos voyages individuels avec avion, hôtel, accueil et transfert pour un séjour maximum de 15 jours.

— Tarif aérien très avantageux sur les dates de nos groupes ou en individuel de 1 à 4 semaines, pour tout détenteur d'un visa d'invitation (certificat d'hébergement).

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ 100ԱՄԵԱԿԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

SOUS LE PATRONAGE DES ANCIENS DU LYCEE GUETRONAGAN
VOYAGE EN ARMENIE
du 18 Avril au 02 Mai
POUR LA COMMEMORATION DU CENTENAIRE DU LYCEE GUETRONAGAN A EREVAN

Lic. A. 1037

Levon BAGHDASSARIAN	Varoujan SARKISSIAN	Jacques CHELELEKIAN
SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	VOCA TOURS
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté	10, ave. du Prado
75001 PARIS	69003 LYON	13006 MARSEILLE
Tél. 42 - 61 - 51 - 13	Tél. 78 - 60 - 13 - 66	Tél. 91 - 37 - 58 - 58

AIR FRANCE — Intourist — AEROFLOT — APS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Fonds A.R.A.M

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
12

MERCREDI
12 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.180

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

61e ANNÉE — No 16.180

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿԻՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԶԷՆՔԸ

Էքս - Մարսէյլէն յետոյ, Փարիզի շըրջանի երեք Ակադեմիաները՝ Քրէթէյլ, Փարիզ, Վերսայլ, քննութեանց գրասենեակի ընդհանուր տնօրէնի միջոցաւ, կ'ընդունին հայերէնը որպէս առաջին կամ երկրորդ օտար լեզու պաքալօրէայի քննութիւններուն համար, համահաւասար միւս բոլոր օտար լեզուներու եւ միեւնոյն գնահատանքով:

Սահեղծուած նախընթացը ունեցաւ իր բնական շարունակութիւնը: Շրջանէ - շրջան, բացառութենէ - բացառութիւն կ'երթանք, անկասկած, դէպի ընդհանրացում, դէպի օրինականացում: Տարիներէ ի վեր օրակարգի վրայ եղող այս հարցը ի մօտոյ կը գտնէ իր վերջնական եւ մնայուն օրինաւոր ձեւը, յատուկ օրէնքի մը քուէարկութեամբ:

Այս երկու մասնակի յաջողութիւնները կապ ունին, անշուշտ, երեսփոխանական եւ շրջանային ընտրութիւններուն հետ: Կրնանք պարզապէս ափսոսալ եւ ցաւիլ որ յաջողութիւնը ամբողջական չէ: Այժմ, այլեւս ժամանակի հարց է: Եւ չմոռնանք որ Մարտ 17-էն կը բացուի արդէն նախագահական ընտրապայքարը:

Արդար է ուրախանալ այս դրական արդիւնքներէն: Ճիշդ է որ կ'իրականանայ, կամ բոլորովին իրականանալու ճամբուն վրայ է Ֆրանսայի Հայութեան տարիներու երազը: Սակայն, պէտք չէ գինովնալ եւ ըսել թէ ամէն ինչ լուծուած է եւ վաղը հայ աշակերտութիւնը պիտի լեցնէ հայ վարժարանները: Հայ աշակերտութիւնը պիտի նուիրուի հայերէն լեզուի ուսուցման: Ոչինչ լուծուած է եւ ամէն ինչ նոր կը սկսի, կամ պիտի սկսի: Չմոռնանք Լեզւիզանկ 86-ի շրջագիծին մէջ, դեռ երկու շաբաթ առաջ տեղի ունեցած կլոր սեղանը «Հայերէնը՝ այսօր» նիւթին շուրջ, ուր մասնակցողները ամէնէն շատ ծանրացած են հայերէնի ուսուցման ընդհանուր ծրագրի մը անհրաժեշտութեան վրայ, ինչ որ կը պահանջէ դաղութային կազմակերպուած կեանք: Եւ աւելին. Արփի Թոթոյեան, իր Օրը Օրին մէջ, «Յառաջ», Մարտ 5, կ'ըսէ. - «Մեր ապագան՝ը չուկայ ունի՞»: Այս հարցումը ինքնին իսկ կ'արտայայտէ մտահոգիչ պատկեր մը, կը թարգմանէ լուրջ ճըշմարտութիւն մը:

Այս խօսքերուն մէջ յոռետեսութիւն պէտք չէ տեսնել, այլ դաժան ախտաճանաչում մը, բաց աչքերով, առանց իրականութիւնը ծածկելու:

Ուստի, որպէսզի այս անգամ ալ ամէն ինչ չձգուի պատահականութեան եւ մեր այսօրուան յոյսերը չդառնան վաղուան յուսախաբութիւններ, բոլոր անոնք որոնք կը գրաղին հայերէնի ուսուցմով՝ հայկական վարժարաններու, դպրոցներու դասախարակներ, դասատուներ, հայկական մշակութային հաստատութիւններու պատասխանատուներ հրամայական պարտականութիւնը ունին կազմակերպելու հայերէնի ուսուցումը: Ատոր համար, անհրաժեշտ է կազմել ուսումնական կեդրոնական մարմին մը:

Կազմակերպուած գաղութ, այո՛, սակայն չտարունինք պատրանքներէ: Ֆրանսայի Հայութեան իրականութիւնը միջնեղ է իր եկեղեցիով, իր կուսակցութիւններով, իր միութիւններով, իր հաստատութիւններով: Ուսումնական կառոյցը պէտք է ստեղծել, առանց յապաղումի, այս նոր ու բարեդէպ կացութիւնը տիրապետելու եւ ոչ կրելու համար:

Տա՛նք հայ մանուկին անհրաժեշտ զէնքը՝ իր մայրենի լեզուն ու բազմադարեան մշակոյթը:

Կ. Ց.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՃԻՀԱՏԸ
ԵՒ
ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՊԱՏԱՆԴՆԵՐԸ

ՇԱՏ ԵՂԱՒ

«Մաթէն» եւ «Փարիզիէն լիպերէ», այնքան հեռու իրարմէ, իրարու կը մօտենային Երեքշաբթի առտու, բոլորովին անըսպասելի կերպով: Այս երկու օրաթերթերն էին միայն, որոնք կը մերժէին տեղի տալ լրատուութեան եւ չէին հրատարակեր Սէօռայի նոր նկարը, զոր Ճիհատը ղրկած էր Պէյրութի մամուլի գործակալութեան մը, փաստելու համար թէ ֆրանսացի դիտնականը մեռած է, այսինքն՝ սպաննած են, պէտք չէ կասկածիլ:

Չափը անցած է, անշուշտ, օրաթերթերը ածական կը փնտռեն՝ «Սարսափելի» («Իւմանիթէ»), «Մեռելապար» («Լիպերասիոն»), «Բռնամոլներ» («Քոթիտիէն»), «Քստմնելին» («Մաթէն») եւայլն, եւայլն: Արդարեւ, չափը՝ չափ է, կ'ըսէ Ֆրանսացին եւ իսլամական Ճիհատը գարշելիին բոլոր սահմանները անցաւ եւ ինչ որ, հաւանաբար, իր հետապնդած նպատակը չէր, միասնականութիւն ստեղծեց ֆրանսական քաղաքական հոսանքներուն միջեւ, ընտրապայքարի այս օրերուն: Բաժակը երբ կը յորդի, կարելի չէ նախատեսել հակազդեցութիւնները: Հակառակ այդ նկարներուն, դեռ կասկած կայ, այսինքն՝ յոյս մը որ Սէօռա ողջ ըլլայ: Ճիհատին մղած հոգեբանական անըրակելի ճնշումը այնքան անողոք եւ տմարդի է, որ անկարելի չի նկատուիր թէ այս նկարներն ալ մաս կազմեն բեմադրութեան: Այլ խօսքով, Սէօռա ողջ ըլլայ, բայց քնաբերներու ազդեցութեան տակ, աչքերն ու դէմքը դիակի տպաւորութիւն թողուն: Ամէն պարագայի մէջ, անհանդուրժելի է եւ ասիկա այնքան բացայայտ է, որ ընդդիմութիւնը, ցարդ խոհեմ, (Լըքանիւէ աւելի - պակաս բաներ մը ըսաւ, բայց զարմանալի չէ) այլեւս միասնական Ֆրանսայի մը պատկերը կը պարզէ, ընդդէմ Ճիհատին, ցոյց տալով թէ ընտրապայքարէն անդին, կայ ֆրանսական քաղաքացիական եւ ազգային գիտակցութիւն մը, բանավէճ չկայ ողբերգութեան հետ, ըսած է Շիրաք:

Ճիհատին մղած ջլամարտը այնքան անգութ ու վայրագ է, որ յայտարարեց նաեւ թէ ինք չէ առեւանգած Անթէն 2-ի չորս լրագրողները: Երեքշաբթի օր, տոքթ. Ռաատ, ծագումով լիբանանցի բժիշկը, որ միակ ընդունելի բանագնացն է Ճիհատին, կը տեսնուէր առեւանգողներուն հետ: Կը փորձէր նախ ստուգել Սէօռայի մահը, ապա ներկայացնել ֆրանսական առաջարկները: Ասոնց մասին, վարկածներ կան: Կ'ըսուի թէ Ֆրանսա տրամադիր է գեղչելու Պախթիարի ձախողած մահափորձին հեղինակներուն պատիժները եւ կրնայ Իրաքի կառավարութեան եւրաշխիքը տալ, որ յանձնուած երկու ընդդիմադիրները ողջ պիտի մնան: Եթէ Ճիհատը խսկապէս, եւ դժբախտաբար շատ հաւանական կը նկատուի, սպաննած է Սէօռան, պէտք է նկատել թէ կատարած ընտրութիւնն ալ վարնոց է, քանի ամէնէն մօտն էր արաբական աշխարհին, քաջ ծանօթ այդ Արեւելքին զոր կը սիրէր, շիիներու բարեկամ եւայլն, եւայլն:

Գալով Հէզպոլլային, այսինքն՝ Աստուծոյ կուսակցութիւնը, բոլորովին ենթակայ է Իրանի, ուր ալ սկսած է իր գոր-

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՄԱՐՏ 2 - 6)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ 2000 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

Դարուս վերջաւորութեան Հայաստան կ'ունենայ աւելի քան 4 միլիոն բնակչութիւն, այսինքն ներկայ թիւէն 700 հազար աւելի: Այս կարծիքը յայտնած է էլեկտրոնիք հաշուիչ մեքենան, զոր, ժողովրդագրական բոլոր տուեալները հաշուի առնելով, ծրագրաւորած են Հայաստանի պետական ծրագրի տնտեսագիտութեան հիմնարկի աշխատակիցները: Ստացուած են նաեւ հետաքրքրական այլ տուեալներ: Օրինակ, Հայաստանի բընակչութեան թուական կազմի աճը զգալի կերպով կը գերազանցէ միութենական միջին չափանիշը: Ծնունդի բարձր մակարդակի շնորհիւ Հայաստանի բնակչութեան միջին տարիքը երիտասարդացած է: Բնակչութեան գրեթէ կէսի տարիքը չանցնիր 35-ը, իսկ կանանց կեանքի միջին տեւողութիւնը տասը տարիով աւելի է այրերէ: Կարեւոր փոփոխութիւններ տեղի կ'ունենան բնակչութեան տեղաբաշխումին մէջ: Քաղաքներու մէջ կ'ապրի մօտ 80 տոկոսը, մինչ ներկայիս 65 տոկոսն է, որ կ'ապրի քաղաքներու մէջ: Փոխուած է նաեւ բնակչութեան կառուցուածքը: Ասոնց հետեւանքով կը հաւասարակշռուի կանանց եւ այրերու թուական կազմի յարաբերակցութիւնը, զոր խախտած էր Բ. Աշխարհամարտը: Ժողովրդագիրներու նախատեսութիւնները լայնօրէն կ'օգտագործուին Հայաստանի ընկերային եւ տնտեսական զարգացման 1986 - 1990 թուականներու հնգամեայ ծրագիրը կազմելու առեն:

ծունէութիւնը իսլամական յեղափոխութեան սկիզբը: Լիբանանի մէջ, կը թուի որ Հէզպոլլան ծնած է Պաալպէք, ուր ալ կը գտնուին այսօր շուրջ 400 մոլլաներ, Իրանէն եկած Դամասկոսի ճամբով: Անկէ, շարժումը տարածուած է մինչեւ Պէյրութի հարաւը: Ցատակ չէ կապը Ճիհատին հետ, որ կրնայ իր ահաբեկչական բազուկն ըլլալ, բայց հոս ալ, միասնականութիւն չկայ: Ներքին մրցակցութիւնները զանազան խմբակներու միջեւ, բոլորովին կը շփոթեցնեն:

×

Լարուած մթնոլորտ մը կը տիրէր Երեքշաբթի առտու եւ ամէն յոյս կապուած էր տոքթ. Ռաատի, Արժանթանի (Օռն) շիրաքեան փոխ - քաղաքապետ մը, շուքի մէջ ապրած մինչեւ 1985-ի ամառը, երբ Պէյրութէն 2 նամակ կը բերէր Քարթոնէ եւ Ֆոնթէնէ, երկու դիւանագէտ պատանդները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԷ ՄԻԼԱՆՏ, Լոսթ ուիք - էնտի անմոռանալի դերասանը (1945-ին, լաւագոյն դերասանի Օսքարը առած էր) մեռած է խլիրդէ մը, 78 տարեկանին:

ՏՈՔԹ. ՄԵԼՔՈՆ ԷՊԼԻՂԱԹԵԱՆ տեսակցութիւն մը տուած է լիբանանեան մամուլի գործակալութեան մը եւ յայտնած թէ միջ - լիբանանեան խօսակցութիւնները անելի մէջ չեն: Դամասկոս կատարած իր այցելութեան մասին, ըսած է թէ զուտ անձնական բնոյթ ունէր: Այն համոզումն ունի թէ Վատիկան կրնայ կարեւոր դեր խաղալ Լիբանանի մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ՝ ԼԵՒՈՆ ԿԱՐԱԳԷՕԶԵԱՆԻ

«Գրական Թերթ»ի Փետրուար 28-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած է Լեւոն Կարագէօզեան: Ծնած էր 1913-ին՝ Երեւան: 1939-ին աւարտած է Բազմարուեստից հիմնարկը: Յետագայ տարիներուն՝ 1940-էն 1952, թէեւ աշխատած է իր մասնագիտութեամբ՝ «Հայֆիլմ» արուեստանոցին մէջ իբրեւ գլխաւոր ճարտարագէտ, սակայն այդ շրջանին արդէն իր մէջ երեւան եկած է հակումը դէպի գրականութիւնը, մասնաւորաբար՝ թատերգութիւնը: Այդ թուականներուն գրած է «Այս աստղերը մերն են» թատերախաղը (Գ. Տէր - Գրիգորեանի հետ), որ 1950-ին յաջողութեամբ բեմադրուած է Երեւանի Գ. Սունդուկեան թատրոնին մէջ:

Լեւոն Կարագէօզեան այնուհետեւ նըւիրուած է գրականութեան: Գրած է «Սպիտակագգեստ կինը» (1960), «Կովկասի դարպասները» (1975, Մ. Շաթիրեանի հետ), «Կայծակի հարուածը» (1975) «Երաշխաւորութիւն» (1977) թատերախաղերը, «Սուզուած նաւը» (1965) եւ «Արեւին հաւասար» (1974) շարժանկարի վիպակները: Իր թատերախաղերը բեմադրուած են Հայաստանի թատրոններուն մէջ: Լեւոն Կարագէօզեան մեծ վաստակ ունի նաեւ շարժարուեստի մարզին մէջ: Իր բեմանիւթերով նկարահանուած են «Պատուի համար» (1956), «Թռիչք անդունդի վրայով» (1959), «Տէրտէրի ուխտը» (1965), «Կարինէ» (1967) ժապաւէնները, որոնք կը դասուին «Հայֆիլմ»ի լաւագոյն շարժանկարներու շարքին: Ռուսերէն լոյս տեսած են իր «Այս աստղերը մերն են» (Մոսկուա 1951) եւ «Արեւին հաւասար» թատերախաղերու եւ վիպակներու հաւաքածոները: Եղած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան քարտուղար (1971 - 1976):

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ԳԵՐԵԶՄԱՆ ՄԸ, ՀԻՆ ԴԻԱԿՆԵՐ

Մարտ 10-ի «Թէրճիւման»ն է, որ արձագանգ կը հանդիսանայ այս լուրին: Հայկական եկեղեցիի մը տեղ շինուած դպրոցի մը պարտէզին մէջ կատարուած աշխատանքները յայտնաբերած են կըմախքներով լեցուն քարայր մը, ու կը փնտռուի ազգութիւնը: Հռովմէական շըրջանէն չե՞ն արդեօք: Անկախութեան շըրջանի սպանդի մը հետեւանք չե՞ն: Հարցում մըն ալ մենք աւելցնե՞նք, քանի որ եկեղեցին հայկակա՛ն էր...: Բայց, հաւանաբար, աւելորդ է:

×

ՈՒՐՖԱ.- Օսմանեան շրջանի հայկական եկեղեցիի մը վայրին վրայ կառուցուած վարժարանին պարտէզը կատարուած աշխատանքներու ընթացքին քարայրի մը մէջ հարիւրէ աւելի փտած կմախքներ գտնուած են: Այս առթիւ կուսակալութիւնը ըրած է հետեւեալ յայտարարութիւնը.

«Թէեւ հաւաքական այս գերեզմանը կը յիշեցնէ վիմափոր հռոմէական դամբաններ, որոնց յաճախ կը հանդիպինք մեր շրջանին մէջ, սակայն մեծ հաւանականութեամբ անկախութեան շրջանին կատարուած սպանդի մը հետեւանք են, քանի որ քարայրին մէջ ոչ մէկ զարդարանք կամ պատմական առարկայ կայ, կմախքները կը գտնուին նոյն գերեզմանին մէջ եւ միաժամանակ քարայրը հայկական եկեղեցիի մը մէջ է: Մասնագէտներու կողմէ հարկաւոր պրպտումները կատարուելէ ետք այս մասին իրականութիւնը երեւան պիտի ելլէ»:

Fonds A.R.A.M

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ԴԱՐԱԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

(Արտասանուած Փետ. 23ին, Փարիզ, Կեդրոնականի 100ամեակի հանդիսութեան)

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Բ.

Օգտագործելով այն՝ ինչ որ գրուած է ու մատչելի, ե՛ս ալ հոս գալէ առաջ սերտեցի Կեդրոնականի պատմութիւնը: Կ'ուզեմ ձեզի խօսիլ քիչ մը, այդ պատմութեան մասին, առանց փրոֆէսէօրական պատասխանատուութեան մը ունկնդրութիւնը պարտադրելու ձեզի: Անձնականը ադուցելով, զօդելով հաւաքականին, կ'ուզեմ ձեզի խօսիլ Կեդրոնականի պատմութեան մասին, ընդգծելով այն կէտերը, որոնք ինծի կը թուին խիկայէս անսովոր: Այդ կէտերէն ոմանք ծանօթ են ձեզի, անկասկած: Ուրիշներ՝ թերեւս ոչ:

1882 Դեկտեմբեր 16-ին, 45-ամեայ Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեան ժողովի մը կը հրաւիրէ Պոլսոյ ղեկավար դէմքերը, ու անոնց կը պարզէ երկու հիմնական եւ առաջնահերթ դիրք գրաւող մտահոգութիւններ, - Պատրիարքարանի շէնքի նորոգութեան պէտքը, եւ վարժարանի մը պակասը: Վարժարանի՛ մը՝ ուր կարելի պիտի ըլլար ստանալ երկրորդական բարձրագոյն ուսում, թէ՛ գիտական, թէ՛ հայա - գիտական, եւ որ պատրաստէր ուսուցիչներ: Ներսէս Պատրիարք կ'ընդգծէ որ թէ՛ Պոլսոյ թաղերուն մէջ, թէ՛ ալ Գաւառի մէջ կ'ընդլայնի նախակրթարաններու ձայնը, սակայն կը պակսին անոնց համար լաւ պատրաստուած ուսուցիչներ: Փակագծի մէջ կրնանք ընդգծել որ Կեդրոնականի պատմութեան այժմէականութիւնը՝ արդէն կը յայտնաբերուի: Ահա այսօր ալ, Սփիւռքի մէջ քիչ մը ամէն տեղ, կը զգացուի հայագիտական պատրաստութիւն ունեցող ուսուցիչներու պակասը: Կեդրոնականի հիմնադրումը եղաւ այդ բացը գոցելու առաջին փորձը, սակայն վերջինը պիտի չըլլայ:

Ներսէս Պատրիարք, այդ առաջին ժողովին կը ներկայանայ իբր պերճախօս ու համոզիչ անձ՝ կը հաւաքէ 1450 օսմանեան ոսկի: Ապագային, զգալով որ առաջադրուած երկու նպատակներէն աւելի՛ կարեւորը վարժարանն է, փափաք կը յայտնէ որ հաւաքուած գումարէն ոչ մէկ մաս յատկացուի պատրիարքարանի նորոգութեան: Ուրեմն, ամբողջովին կը յատկացուի վարժարանին: 1884-ին կը մահանայ ան: 1885-ին կը հիմնուի Ներսէս Վարժապետեան ընկերակցութիւնը, որ նոյն տարուան վերջաւորութեան կը համաձայնի Ազգային Վարչութեան հետ: Արդիւնքն այն է որ 1885 Դեկտեմբեր 25ին կը կատարուի սահեղծուած նոր խնամակալութեան առաջին ժողովը: 1886-ի Սեպտեմբեր 1-ին կը կատարուի բացումը Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի, որուն «Հսկիչ», ապա տեսուչ կը նշանակուի ծանօթ գրագէտ մատուրական մը՝ Մինաս Չերազ, առաջինը բայց ոչ վերջինը այն մտաւորականներուն, որոնք շարան - շարան պիտի անցնէին դպրոցէն:

Այդ առաջին տարին դպրոցը ունէր մէկ դասարան, 64 կամ 65 աշակերտ, ճնշիչ մեծամասնութիւնը՝ գաւառէն: Պոլսոյ ծանօթ ու մեծ ազգայիններէն Աբիկ էֆէնտի Ունճեան, Մկրտիչ էֆէնտի Էսայեան, (ապագային՝ Էսայեանի հիմնադիրներէն), Անտոն էֆէնտի Հաճեան, Յարութիւն էֆէնտի Նորատունկեան, Սեբովբէ էֆէնտի Կիւլպէնկեան եւ ուրիշներ՝ խնամակալ մարմնի անձնուէր ու հոգածու անդամներէն էին, սակայն կ'արժէ նշել որ անցեալին, ինչպէս ներկայիս, Պոլսոյ մէջ՝ ինչպէս ներկայիս ամէն կողմ, ունեւոր եւ պատասխանատու դասակարգը կը նախընտրէր որ ռամիկ ու գաւառացի կամ համեստ դասակարգի ընտանիքները իրենց զաւակներով «փորձէին» նոր դպրոցները: Միայն մակարդակի վերիվայրումներու հանդարտումէն ե՛տք, մանաւանդ՝ 1908-էն ետք է որ Պոլսոյ բոլոր դասակարգերն ալ հաւասարաբար փութացին դէպի Կեդրոնական, որուն աշակերտները քննութիւններուն իրենց ձեռք բերած արդիւնքներով կրցած էին փաստել դպրոցին որակը, - որակ մը, որ սահեղծուած էր հակառակ անոր գիմագրաւած բազմաթիւ փոթորիկներուն:

1886-ի այդ առաջին դասարանի 64 աշակերտներուն կ'ուսուցանուէր այնքա՜ն խճողուած դասացուցակ մը, որ պաշտօնի կոչուած էին 22 ուսուցիչներ, որոնց ստուար մեծամասնութիւնը, անկասկած, չարաթը մէկ կամ երկու պահ դաս կուտար հազիւ, իբր այցելու ուսուցիչներ: Այդ 22-ի անուններու ցանկը աչքէ անցուցի, եւ հոն գտայ վեց անուն՝ որոնք այսօ՛ր ալ, դար մը ետք, կ'ապրին ինծի համար, իբր մշակներ մեր մշակոյթին: Եթէ վեցը այսօ՛ր ալ ծանօթ են, կրնանք երեւակայել թէ որքա՜ն պատկառելի էր այդ ցանկը 1886-ին: Յիշեմ միայն անոնք, որոնք ծանօթ էին ինծի, ու ծանօթ պէտք է ըլլան ձեզմէ շատերուն, - Մատթէոս Գարագաշեան, Թովմաս Թերզեան, Սրապիոն Հէքիմեան, Յովսէփ Շիշմանեան - Ծերենց, Մինաս Չերազ, Ռէթէոս Պէրպէրեան:

1886-էն ետք, հինգ տարուան ընթացքին, իւրաքանչիւր տարի կ'աւելցուի դասարան մը: 1889-ին, երբ Չերազ կը հրաժարի տնօրէնութենէն, աշակերտութիւնը 65-էն բարձրացած է 102-ի: Մեծամասնութեամբ գաւառացի այս երիտասարդութիւնը բախտաւոր է իր ուսուցիչներով, - Աստուածաբանութեան ուսուցիչն է Մաղաքիա Եպիսկ. Օրմանեան, ապագայ Պատրիարքը: Իմաստասիրութեան ուսուցիչն է Եղիա Տէմիրճիպաշեան: Նման ուսուցիչներով օժտուած դպրոցներ քիչ էին Հայ Աշխարհի մէջ, եւ զարմանալի չէ ուրեմն որ Չերազ, 1888-ին Կովկասի մէջ շրջապտոյտ մը կատարելէ ետք, վերադարձին կրնայ ըսել, առանց կեղծ համեստութեան, - միայն Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանը աւելի լաւ ու զօրաւոր է իր մակարդակով, երեք տարու այս Կեդրոնականէն: 1891-ին, երբ Կեդրոնական ունէր 147 աշակերտ, ունեցաւ իր 18 առաջին շրջանաւարտները: Անոնցմէ մէկն էր Արշակ Չօպանեան: Ուրիշ մը՝ հայ ակադեմական պատմութեան ամէնէն պատկառելի միտքերէն մէկը, Հրաչեայ Աճառեան: 1889-ին թերաւարտ ձգած - ելած էին աշակերտներ՝ Վահան Թէքէեան, Սուրէն Պարթեւեան, եւ Օննիկ Չիֆթէ - Սարաֆ: Հոս կ'արժէ բանալ հետաքրքրական փակագիծ մը եւ յիշել Կեդրոնականի պատմութեան մէկ քիչ - յիշուած ծալքը: Երբ 1889-ին Մինաս Չերազ կը հրաժարի տնօրէնութենէն, դպրոցի խնամակալութիւնը, ինծի անյայտ պատճառներով, տնօրէն կը նշանակէ Ուիլիըմ Ֆիլիփէ անունը կրող Զուիցերիացի ուսուցիչ մը. փոխ - տնօրէն կը նշանակուի Հայ մը, Գրիգոր Մարգարեան: Սակայն աւագ դասարանը, որուն մաս կը կազմէին վերոյիշեալ հայ երիտասարդները, կ'ըմբոստանայ: Այդ «տաբեշրջանը կ'ըլլայ բոլորովին ամուլ: Խընամակալութեան տեղեկագրութիւնները լեցուն են արտաքսուած աշակերտներու անուններով»: Նման ներքին խռովութիւններ, ինչպէս նաեւ արտաքին կեանքի պարտադրած վերիվայրումներ չեն պակսիր Կեդրոնականի կեանքէն: Անոր պատմութիւնը տարբեր չէ՛, չի՛ կրնար տարբերիլ իր համայնքի ու հայ ազգի պատմութենէն: Կամ Օսմանեան պետական մարմինը կը խանգարէ դպրոցի բնականոն ընթացքը, կա՛մ խնամակալ մարմնին տիրապետող աւագանին խնդիր կը յարուցանէ, կա՛մ ուսուցիչները կը ձգեն - կ'ելլեն ... Ա՛յս է անցեալն ու ներկան, հայ դպրոցին, եւ զարմանալին, նոյնիսկ հրաշալին ա՛յն է որ գտնուեցան ու կը գտնուին տակաւին անձեր, որոնք պատրաստ էին ծառայելու:

1890-էն 1896, Յարութիւն Մոստիչեանի տնօրէնութեան օրերուն, կը ծաղկի Կեդրոնականը: Մոստիչեան ունէր կրկնակ գիտակցութիւնը հայագիտական եւ գիտական ուսումին կարեւորութեան: Ան կատարեց բարեփոխութիւններ: Երկու բարձրագոյն դասարաններուն համար բաժնեց ճիւղաւորում գիտութիւններու եւ գրական դպրութեան, եւ պահանջեց որ շրջանաւարտները քննութիւն անցընեն՝ երկու ճիւղերուն մէջ: Պահանջկոտ ու հպարտ այս տնօրէնը՝ Փարիզի «Էֆօլ - Սանդրալ»ի գիտութեանց դասացուցակն է որ պարտադրեց Կեդրոնականին, եւ պնդեց որ ա՛յդ պէտք է մնայ որակի չափանիշը, նոյնիսկ երբ աշակերտներ սկըսան ձախողիլ, ու ծնողներ՝ բողոքել: Այս մարզին մէջ ալ, դժբախտաբար, շատ բան չէ փոխուած կացութենէն՝ հայ կըրթական կեանքի մէջ: Հայ ծնողքը յաճախ կը մերժէ իր զաւակը հայ դպրոց ղրկել, պատճառաբանելով որ մակարդակը պէտք եղածը չէ: Իսկ երբ մակարդակը բարձր է եւ զաւակը ձախողի, յանցաւորը՝ անշուշտ, հայ ուսուցիչն է, որ զգայուն եւ ուշիմ իր զաւակին խսկական կարողութիւնները չէ կրցած մէջտեղ հանել: Կ'արժէ աւելցնել որ առաջին տարիներու ձախողութիւններէն ետք, Կեդրոնականի աշակերտները եղան Պոլսոյ Հա՛յ թէ Օտար դպրոցներու ամէնէն յաջողներէն, պետական բոլոր քննութեանց մէջ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ ՏԻԵԶԵՐՔԻ ՄԷՋ

Աստղագիտութիւնը ըլլալով հնագոյն գիտութիւններէն մէկը, հազարամեակներու ընթացքին ծնունդ տուած է բազմահազար անուանումներու, որոնց զգալի մէկ մասը կ'օգտագործուի նաեւ մեր օրերուն: Եթէ մինչեւ 17-րդ դարու սկիզբը աստղագիտական ուսումնասիրութիւններու նիւթն էր միայն պարզ աչքով դիտուող երկինքը, ապա աստղադիտակի յայտնագործումէն ետք աստղագէտներու հետազօտական ասպարէզը անսահման կերպով լայնցաւ: Մեծ թիւով նոր տիպի մարմիններ յայտնաբերուեցան եւ բոլորովին նոր բնոյթով երեւոյթներ: Նման յայտնագործութիւնները կը շարունակուին նաեւ մեր օրերուն: Այդ յայտնագործութիւններէն կը ծնին նոր անուններ, որոնք արագօրէն կը թափանցեն բոլոր լեզուներու գիտական բառարաններէն...:

Յայտնի է, որ ամենահին ժամանակներէն Հայերը ունեցած են բաւական զարգացած աստղագիտութիւն: կը նշանակէ, թէ մեր հեռաւոր նախնիքը օգտագործած են աստղային երկնքի անուանումներու որոշակի համակարգ: Միայն այդ համակարգի ուսումնասիրութիւնն արդէն կըրնայ լայն տեղեկութիւններ տալ հնագոյն աստղագիտութեան մակարդակին մասին: Արեգակնային համակարգի պարզ աչքով երեւացող մոլորակները՝ Մէրքիւրը, Վեներան, Մարսը, Ժիւփիթէրն ու Սաթիւրնը օրինակ, շատ կանուխ ժամանակներէն մեր նախնիներուն յայտնի են իրենց հայկական անուններով. ինչպէս՝ Փայլածու, Արուսեակ, Հրահատ կամ Հրատ, Լուսընթագ եւ Երեւակ:

Հայաստանի մէջ աստղագիտութեան վերածնունդը չէր կրնար հետք չթողուլ երկնային անուանումներու գրացուցակին վրայ: Հայկական աստղագիտութեան ժամանակակից կեդրոնին՝ Բիւրականի աստղադիտարանին մէջ, գլխաւորապէս կը զբաղին տիեզերքի մէջ դիտուող անկայուն երեւոյթներու ուսումնասիրութեամբ: Անոնք դիտուող պայթիւններն են, նիւթի արտահոսքը, հզօր ճառագայթումները, պայծառութեան արագ փոփոխութիւնները եւայլն: Այդ պատճառով ալ հայ աստղագէտներու կողմէ յայտնագործուած եւ անոնց անուններով կոչուած կամ անոնց առաջարկով անուանուած մարմիններն ու երեւոյթները կապուած են աստղաբնագիտութեան այս մարզին:

Քառասնական թուականներու կէսերուն, երբ դեռ նոր ստեղծուած էր Բիւրականի աստղադիտարանը, հոն ծնան տիեզերածնական շարք մը գաղափարներ, որոնք յետագային շատ կարեւոր դեր կատարեցին աստղագիտական հետազօտութիւններու, այսպէս կոչուած, բիւրականեան ուղղութեան ստեղծումին ու հաստատումին մէջ: Այդ ուղղութեան առաջին մեծ յաղթանակը կապուած էր աստղերու ծագումին խնդրին հետ, խնդիր՝ զոր մարդկութիւնը յուզած է անյիշելի ժամանակներէն: Բիւրականի մէջ յայտնաբերուեցան աստղային խումբեր, որոնք կ'ընդարձակուէին, եւ կը նշանակէ, ժամանակի ընթացքին կը սփռուին ծիր կաթիններու ծաւալին մէջ: Աստղային այդ խումբերը, որոնք, պատկերաւոր ձեւով, կը ներկայացնեն «աստղային մանկապարտէզ»ներ, ստացան աստղասփիւռներ անունը: Այս մէկը նոր հայերէնի մէջ ծնած առաջին աստղագիտական բառեզրն էր, որ յետագային թարգմանուեցաւ այլ լեզուներու:

Յիսունական թուականներուն ակադեմիկոս Վիկտոր Համբարձումեան առաջադրեց նոր տեսակէտ մը, որու համաձայն ծիր կաթիններու միջուկները օժտուած են մեծ գործօնութեամբ: Եթէ նկատի առնենք, որ մինչ այդ անոնք կը համարուէին ծիր կաթիններու ամէնէն մեռեալ մասերը, դժուար չըլլար պատկերացնել այն սառն ընդունելութիւնը որ գտաւ նոր վարկածը: Սակայն տարիներ ետք, 1973-ին, երբ այդ տեսակէտը արդէն փայլուն կերպով ապացուցուած էր, կոչուեցաւ «Կոպեռնիկոսեան», այսինքն՝ յեղափոխական: Իսկ անոր ընդհանուր ճանաչումի արժանանալու հարցին մէջ կարեւոր դեր կատարեցին նաեւ գործօն միջուկներով ծիր կաթիններու ... րոնումի աշխատանքները, որոնք կատարուած էին Բիւրականի մէջ, վաթսունական թուականներու սկիզբը: Անոնց արդիւնքը եղաւ այսօր արդէն լայնօրէն ծանօթ Մարգարեան ծիր կաթիններու յայտնագործումը, որոնք այսպէս կոչուած են Բիւրականի աստղադիտարանի բաժինի վարիչ Բենիամին Մարգարեանի անունով:

Մեր ծիր կաթինի բնակիչներուն կարգին աստղերէն զատ կան նաեւ ցրուած նիւթի բազմաթիւ գոյացութիւններ՝ ... մենաբազմազան բնոյթի միգամածներ: Աստղերու հետ միասին միգամածներու ծագումի հարցը եւս մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ ծիր կաթինի նիւթի գոյաձեւերու զարգացումին ուսումնասիրութեան տեսակէտէն: Անոնց մէկ մասի՝ գիսաւորաձեւ միգամածներու ծագումի ... ցուցակագրումի աշխատանքով որոշ ժամանակ զբաղած է նաեւ աստղադիտարանի աւագ գիտաշխատող էլմա Պարսամեան: Եւ այսօր աստղագիտական գրականութեան մէջ կարելի է հանդիպիլ Պարսամեան միգամածներ անուանումին: Նոյն կարգի տիեզերական նոր մարմիններու ցուցակներ կազմած են նաեւ երիտասարդ աստղագէտներ՝ Արմէն Գիւլպուտաղեանն ու Տիգրան Մաղաքեան:

Ընդհանրապէս գիտութեան մէջ ընդունուած է որեւէ յատկանիշով ... տուած մարմիններն անուանել զանոնք ցուցակագրած մարդոց անունով: Այդպէս, Առաքելեան ծիր կաթիններ կը կոչուին բարձր մակերեւութային պայծառութեամբ այն ծիր կաթինները, որոնք ցուցակագրած է Մարատ Առաքելեան: Գրականութեան մէջ կարելի է հանդիպիլ նաեւ կոմպակտ ծիր կաթիններու՝ Շահպազեան կոմպակտ խումբեր, Ղազարեան ծիր կաթիններ եւլն. անուանումներու, որոնք կ'առնչուին Հայ աստղագէտներու կատարած հետազօտութիւններուն:

Գոյութիւն ունին երկնային մարմիններու դասակարգեր, որոնք իրենց անունները կը ստանան աստղագիտական հեղինակաւոր յանձնախումբերու որոշումի հիման վրայ: Այդպիսի մարմիններու թիւին կը պատկանին, օրինակ, փոքր մոլորակները կամ աստղակերպերը: Անոնք նոյնպէս մեծ մոլորակներու նման կը դառնան Արեգակի շուրջը, սակայն անհամեմատ աւելի փոքր չափեր ունին. այդ պատճառով իսկ յայտնաբերուած են աստղադիտակի ստեղծումէն ետք միայն: Մինչեւ այսօր ալ նորանոր աստղակերպեր կը շարունակեն յայտնաբերուիլ, որոնք ժամանակի ընթացքին կը ստանան իրենց անունները: Ի պատիւ Հայաստանի Արմենիա կոչուած է 780-րդ փոքր մոլորակը: 791րդ աստղակերպը Անի կոչուած է, իր գեղեցկութեամբ ծանօթ Հայոց Միջնադարեան մայրաքաղաքին անունով: 1905րդ փոքր մոլորակը Համբարձումեան անուանուած է ակադեմիկոս Վ. Համբարձումեանի պատուին: Իսկ Մարիէթա անունով 2144րդ փոքր մոլորակը կը յաւերժացնէ յայտնի վրաց եւ հրապարակախօս Մարիէթա Շահինեանի անունը:

Աստղադիտակի յայտնագործումէն յետոյ սկսան անուններ ստանալ նաեւ Լուսնի մակերեւոյթի որոշ մասերը, ... կայն երկար ժամանակ այդ անուններու մէջ կայունութիւն չկար: Տարբեր աստղագէտներ այդ գոյացութիւններուն կու տային իրենց փափաքած անունները եւ այդ, զանազան թիւրիմացութիւններու պատճառ կ'ըլլար: Միայն 1935ին Միջազգային աստղագիտական Միութիւնը (Մ.Ա.Մ.) հաստատեց 672 անուանում, որոնցմէ 609-ը գիտնականներու անուններ էին: Երբ 1959-ին Խորհրդային «Լուսին-3» միջմոլորակային ինքնագործ կայանը երկիր հաղորդեց Լուսնի հակառակ երեսի լուսանկարը, սկսան «անուն ստանալ» նաեւ այդ կիսագունդի մասերը: Իսկ 1984-ին ՄԱՄ-ին անուանումներու յանձնախումբը հաստատեց Լուսնի հակառակ երեսի խառնարաններէն մէկը Շիրակացի կոչելու առաջարկը: Այսպէսով է. դարու Հայ անուանի աստղագէտ Անանիա Շիրակացիի անունը անցաւ տիեզերական արձանագրութեան մէջ: Աւելի առաջ ...

Fonds A.R.A.M

Ռուբէն Սեւակի նուիրուած ցերեկոյթ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տունը ամսական առաջին կիրակին կը կազմակերպէ գրական ցերեկոյթ մը. Մարտ 2-ի հաւաքոյթը նուիրուած էր Ռուբէն Սեւակի:

Ժամը 17-ին հանդէսը բացաւ Տիկին Ժագլին Սամոյեան եւ կարդաց (ֆրանսերէն) նահատակ գրագէտին կենսագրականը: Վարդգէս Մարտիրոսեան վերլուծեց (հայերէն) Ռուբէն Սեւակի գրական վաստակը: Եղան հայերէն թէ ֆրանսերէն արտասանութիւններ բանաստեղծին գործերէն:

Հաճելի անակնկալ մը եղաւ ներկայութիւնը Ռուբէն Սեւակի աղջկան՝ Շամիրամի, եւ եղբօրորդւոյն՝ Յովհաննէս Չիլինկիրեանի: Տիկին Շամիրամէ խնդրուեցաւ երկու խօսք արտասանել: Ցաւ յայտնելով, որ հայերէն չի գիտեր, ան կարդաց ֆրանսերէն արձակ եւ ոտանաւոր գրութիւն մը, նուիրուած Հայութեան: Խօսք արուեցաւ նաեւ Յովհաննէս Չիլինկիրեանի, որ շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք Մշակոյթի Տան՝ կազմակերպած ցերեկոյթին համար, Տան նուիրեց վիտէօքասէթ մը, առնուած այն հանդիսութենէն, որ տեղի ունեցած էր Նիս, Ռուբէն Սեւակի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ:

Գնահատելի է Գրական Յանձնախումբը, որ յաջողեցաւ յիշատակելի պահեր հրամցնել մեզի:

ՎԱՐԴԱՆ ԲԱԲԱԽԵԱՆ

եզերական արձանագրութեան մէջ տեղ ունեցած էր նաեւ Սայաթ – Նովայի անունը: Այսպէս կը կոչուի Մէրքիւրի խառնարաններէն մէկը:

Վերը, արդէն նշեցինք հայերէնի մէջ աստղաֆիզիկ անուններին ծագումին մասին: Անկէ զատ հայ աստղագէտները գործածութեան դրած են նաեւ այլ հասկացողութիւններ ու գիտական արտայայտութիւններ, որոնք յետագային լայն կիրարկութիւն գտած են գրականութեան մէջ:

Աստղագիտական նոր բառեզրերու ծնունդը հայերէնին մէջ, ինչպէս նաեւ հայկական յատուկ անուններու տարածումը տիեզերական մարմիններու վրայ, կը խօսի ոչ միայն Հայաստանի աստղագիտութեան զարգացման, այլ նաեւ Հայոց լեզուին մեծ հնարաւորութիւններուն մասին:

ՀԱՅԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցին մէջ, Փետրուար 13-ին, տեղի ունեցած է Ունճեան շէնքի երկրորդ յարկի վրայ կառուցուած նոր ու արդիական 12 սենեակներու բացումը: Ներկայ եղած են համայնական մարմիններու ներկայացուցիչներ եւ հրաւիրեալներ: Ժամը 13-ին ժամանած է Շնորհք Պատրիարք եւ նախ բացումը կատարած է փոլիքլինիքի մէջ յուշատախտակի մը՝ Փերուզ եւ Երուանդ Պէրպէրեանի անունով, որով մկրտուած է փոլիքլինիքը, շնորհիւ Պէրպէրեան ընտանիքի բարերարութեան: Ապա ներկաները բարձրացած են Ունճեան Բ. յարկը, ուր խօսք առնելով Շնորհք Պատրիարք ըսած է ի մէջ այլոց. «Այսօր բացուելիք այս բաժինը կը ցոլացնէ մեր ժողովուրդին նկարագրին յատկանշական մէկ գիծը: Շինարարութեան ոգին է այդ գիծը: Այս շէնքը 150 տարուան հնութիւն ունեցող շէնք մըն է, բայց շինարարական ոգիին շնորհիւ 20-րդ դարու արժանավայել բոլոր պայմանները ստեղծուած են այստեղ: Գովելի են բոլոր անոնք որ շինարար ու դրական աշխատանքի մէջ են: Բայց կան խմբակներ որոնք շինարար գործունէութիւն, դրական գործունէութիւն չեն կրնար ունենալ: Եւ որպէսզի բան մը ըրած ըլլան, անոնք կը տանին ժխտական գործունէութիւն: Այս գործունէութիւնն ալ ի վերջոյ թէ՛ իրեն, եւ թէ իրենց համայնքին վնաս կը պատճառէ»: 12 սենեակներէն իւրաքանչիւրը կոչուած է իր բարերարին անունով:

×

ԱԹԷՆՔԻ Հայ Տան մէջ, Փետրուար 13-ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. Հայ Դատի Յանձնախումբին մամուլի ասուլիսը, որուն ներկայ եղած են յունական ձայն - հեռատեսիլի եւ մամուլի, ինչպէս նաեւ յունական եւ ֆրանսական լրատու գործակալութեանց ներկայացուցիչներ: Յանուն Յանձնախումբին Շահան Ֆարաճեան խօսք առնելով անդրադարձած է Հայկական Հարցին, վերջերս անոր սատացած այժմէականութեան եւրոպական Խորհրդարանին մէջ եւ հելլէն քաղաքական, գիտական եւ այլ մարզերու 55 անձնաւորութիւններու կողմէ՝ ի նպաստ Հայերու իրաւունքներու պաշտպանութեան՝ ստորագրուած համակամութեան գիրին: Թղթակիցները լայն արձագանգած են երեւոյթին:

×

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Փետրուար 14-ին, դասախօսութիւն մը տուած է տոքթ. Զարեհ Մակար՝ «Ծովերու ապականումը» նիւթին շուրջ: Բացումը կատարելով Սուրբ Փրկիչ Հիւանդանոցի բժշկապետ տոքթ. Մարտիրոս Ենիեարկան նշած է, թէ կեդրոնականի հարիւրամեակին առթիւ կազմակերպուած բանախօսութիւններու շարքին առաջինն է որ տեղի կ'ունենայ: Դասախօսը ծանրացած է ծովերու ապականութեան եւատոր ներկայ եւ ապագայ հետեւանքներուն ու վտանգներուն վրայ, շեշտելով մասնաւորաբար քարիւղին ծովերէն արտահանման, ծովերով փոխադրութեան եւ քարիւղի արտադրութիւններուն թէ մնացուկներուն՝ ուղղակի կամ անուղղակի՝ դարձեալ ծով վերադառնալու երեւոյթը, ինչ որ մահացու ազդեցութիւն մը կը գործէ բովանդակ ծովային կենդանական աշխարհին վրայ եւ կը սպառնայ խախտել բնութեան հաւասարակշռութիւնը՝ կլիմայական պայմաններու փոփոխութեամբ:

×

ՈՒՍՏՐԻ Մէրիոթ պանդոկին մէջ, Փետ. 7-ին եւ 8-ին, տեղի ունեցած են, Բարեկենդանի տօնախմբութիւններ: Մասնակցած են Նիւ Եորքէն, Նիւ Ճըրզիէն, Ուաշինկթընէն եւ Ֆլորիտայէն Հայեր: Պանդոկին մէջ բացուած է գիրքերու եւ յիշատակի նուէրներու ցուցահանդէս մը: Ցուցադրուած են հայկական շարժանկարներ: Ներկայացուած են «Աշկերտ Կիկօ» եւ «Մշոյ Հարսանիք» թատերախաղերը: Հանդէս եկած է Ուստրի «Սիփան» պարախումբը: Տօնախմբութիւնները վերջ գտած են պարահանդէսով:

×

ՊՈՍԹԸՆԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Փետ. 23-ին, նշուած է Փետրուարեան Ապստամբութեան տարեդարձը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Սարդարապատ Կոմիտէի: Բացումը կատարած է Արշամ Գասպարեան: Բանախօսած է Յակոբ Տէր – Խաչատուրեան: Հանդիսութեան աւարտին կատարուած է վեց նորագիրներու երդման արարողութիւնը, կնքահայրութեամբ Մինաս Թէօլէօլեանի: Վեց երիտասարդները մտած են Հ. Ե. Դաշնակցութեան շարքերը:

×

ՈՒՍՏՐԻ մէջ, Փետ. 3-ին, իր մահկանացուն կնքած է ընկեր Կարապետ Պապիկեան: Ծնած էր 1908-ին՝ Չմշկածագ: 1913-ին ծնողքին հետ հաստատուած է Միացեալ - Նահանգներ: Կանուխէն մտած Հ. Յ. Դ. շարքերը, նուիրուած է Ուստրի ազգային կազմակերպական աշխատանքներուն: Եղած է ատենապետ «Արամ» կոմիտէութեան եւ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան:

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԿԱՏԱԿՆԵՐ

- Հէրս ջախջի քարը մի ձեռքով բարձրանում էր, - պարծենում է մի Գիւմրեցի:

- Հնարուած բան է, կարո՞ղ ես ապացուցել, - առարկում է զրուցակիցը:

- Իդորից էլ հեշտ բա՞ն: Գնա պապիս ու ջախջի քարը բեր՝ ապացուցեմ:

×

Մի անգամ Արփաչայի էս պռունգից թռայ էն պռունգը, - պարծենում է մի Գիւմրեցի:

- Չի կարող պատահի, Արփաչայի ամենանեղ տեղը մի քսան մեթր կը լինի:

- Դէ, ես էլ հէնց էդ նեղ տեղից թռայ: Լէն տեղից մեծ ախպէրս էր թռնում, - ճշդում է Գիւմրեցին:

×

Մօտ 50 տարի առաջ իմ ընկերներից մէկը երեք ժամ ջրի տակ սուզուած մընաց:

- Փչոց է:

- Ի՞նչ փչոց, այ տղայ, աչքովս եմ տեսել:

- Ասում եմ՝ փչոց է: Ի՞նչպէս կարող է մարդը ջրի տակ երեք ժամ սուզուած մնալ:

- Վայ, քո տունը չինուի, մարդը խեղդուել էր, երեք ժամ յետոյ գտան, հանեցին:

×

- Տղէք, էս գիշեր երազ եմ տեսել, ամա հէչ պատմելու բան չէ, - ընկերներին ասաց Օնէսը:

- Պատմէ, մի՛ ամչնայ:

- Չէ, չեմ կրնայ: Կարոյին գտէք, թող նա պատմի, էնիկ հոն էր...

×

Լենինականի թատրոնը «Համլէթ» էր բեմադրում: Միջին կարողութեան տէր մի դերասան մօտենում է Աբելեանին եւ ցոյց տալով ոտքերը՝ ասում է:

- Վարպետ, աչէ, էս ոտքերով կը սազէ՞ր Համլէթ խաղալ:

- Համլէթը ոտքով չեն խաղում, գլխով են խաղում, - վրայ է բերում անուանի դերասանը:

×

- Բարի օր, Օսէփ, չճանաչեցի՞ր:

- Չեմ կարողանում յիշել:

- Է, երեւի տեսողութիւնդ վատ է:

- Չէ ախպէր, հաւանաբար յիշողութիւնս է վատ: Մինչեւ այսօր կարծում էի, թէ իմ անունը Գեւօ է:

×

- Դարձե՞լ առանց սափրուելու ես եկել, - նկատում է աղջիկը տղային:

- Երբ եկայ ու կանգնեցի այստեղ, - ասում է տղան, - որքան յիշում եմ՝ սափրուած էի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԴՈՒՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳՈՒԼԱՆԵԱՆ

Օրէնբուրգում իսկապէս անտանելի ցուրտ էր, բայց երեւի լաւ էր, որ այդ օրերին եղանք այնտեղ, սառնամանիքն ու տափաստանով մէկ վնգացող բուքը մի պահ ետ տարան ժամանակի կիսաթափանց քօղը, եւ մենք կարծես թէ տեսանք բանաստեղծի վերջին օրերը՝ ձիւնոտ քաղաքում, նշմարեցինք տարագիր հոգու ցաւը, բայց չկարողացանք մօտենալ գերեզմանին, որովհետեւ գերեզման տանող արահետը չկար ...

Ո՜հ, ցուրտ է, ցուրտ ...

Երգում են ռուս երեխաները: Երգում են մասսայով, համերաշխ, համաչափ ճօճուելով: Երեւի նրանց հայեացքի դէմ հիմա ձիւնածածկ, անծայրածիր տափաստանն է, եւ նրանք երեւի հիմա կարօտում են իրենց ցուրտ երկրին, սիրում են իրենց ձիւնը. արեւապաշտներիս համար անհասկանալի փառաբանութիւն:

Մի՛ մսեցներ զիս
Իմ ձիւ:

Երգում են նրանք, եւ մեր աւտոբուսի կողքով անցնող մեքենաների ուղեւորները շրջւում, հետաքրքրութեամբ նայում են մեզ:

- Մի բան էլ դուք երգէք, երեխէք, - ասում է Գառնիկ Մանուչարեանն իր աշակերտներին, - սկսէք, ամօթով չթողէք մեզ:

Երեւի շարքերից աղջիկներից մէկը անվստահ ձայնով սկսում է երգել, մի աղջիկ էլ է միանում նրան, ձայնակցում է ու անմիջապէս էլ լռում, եւ առաջին աղջիկը տեսնելով, որ մենակ է մնացել, դադարեցնում է երգը ու շփոթուած ծիծաղում:

- Ձեզ ի՞նչ պատահեց, երեխէք, - միջամտում է տնօրէնը, - հը, սկսէք:

- Արմէնը չկայ ընկեր Մանուչարեան, Արմէնը որ լինէր, բոլորս կ'երգէինք, - պատասխանում է աղջիկը, - Արմէնը մեր դիրիժորն է:

Եւ մինչ նրանք արդարանում են, ռուս երեխաները նորից են սկսում երգել.

Ես կին մը ունիմ
Ո՜հ, ինչ գեղեցիկ է ան...

Եւ անծայր տափաստանի սրտաճմլիկ, անափ թախիծը նորից օրօրում է մեզ, անդրացարելի, գրեթէ կենդանական տխրութեամբ լցնելով մեր հոգին: Երգը ափէ ափ լցնում է աւտոբուսը եւ չենք էլ զգում, թէ ինչպէս անցանք Աշտարակը: Ձիւնածածկ, հեռաւոր տափաստանի թախիծը մեզ հաւաքել, ամփոփել է մեր մէջ, եւ ես մտածում եմ տափաստանում թափառող միայնակ գայլի մասին: Յետոյ երգն ինձ տանում է ուրիշ ոլորտներ եւ արդէն որ երրորդ անգամ համոզւում եմ, որ ամէն ժողովուրդ տխրում է իր բառերով եւ իր բառերով է ուրախանում, եւ որովհետեւ նրանց բառերը նման չեն իրար, տխրութիւնն ու ուրախութիւնն էլ է տարբեր: Նրանց իրարից բաժանում է հողն ու երկինքը. ոչ մի տեղ հողը նըման չէ մի այլ վայրի հողին եւ ոչ մի երկինք այլ երկնքի նման չէ: Նրանց իրարից բաժանում է ջուրն ու կրակը, բայց սէրն ու ցաւը միացնում է նրանց: Եւ ժողովուրդների սէրը միահիւսուելով դառնում է տիեզերական սէր, ցաւը՝ տիեզերական ցաւ՝ աղօթքի նման առաքուած երկինք, եւ՝ մարդուն՝ իրեն:

Պէտք է յամառ դեռ կիզեն,
Պէտք է մաշին որպէս խունկ,

Սիրտը մեր վիշտ ու երկունք, -
Դառն է խորհուրդն ու վսեմ...

Մարդը վառում է իր էութեան խունկը, ծխում է ու սպասում վերին մեծ արդարութեան, տոկում է ու համբերում, այրւում է ու սիրում, հաւատում է ու սպասում: Այնինչ նրա մահը ականջի ետեւում է, ծնուած օրից ոչ մի վայրկեան չի չքում նրան եւ միշտ գտնւում են խունկ սպանողներ...: Եւ խունկ սպանողի մշտական ներկայութիւնից չէ՞ արդեօք, որ բոլոր ժողովուրդների մէջ ծնւող գերզգայուն հոգիները, իրարից հեռու նոյն ցաւն են ապրում, նոյն տառապանքը բարբառում հազար լեզուով: Եւ երբեմն թւում է, թէ նրանք՝ համաշխարհային ցաւի այդ թրուպատուրները, մի մի առանձին ազգ են, առանձին մի ժողովուրդ, նոյն հոգու, կրօնի խաչով կնքուած, բայց դատապարտուած են ապրելու տարբեր ազգերի մէջ, որ ժողովուրդներին մենակ չթողնեն իրենց ցաւի հետ, թէ չէ ցաւը կ'եփի, աշխարհը կ'ուտի: Եւ որտեղ շատ է տառապանքը, այնտեղ շատ են նրանք եւ մեծ՝ կրած տառապանքի չափ:

(Շար. 7)

Fonds A.R.A.M

Այրի Տիկին Միշըլին Միրզայեան,
Տէր եւ Տիկին Սերժ Միրզայեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Սվէնս եւ զաւակները,
Օր. Ֆրանսուազ Միրզայեան,
Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Միւթէվէլեան,
Տէր եւ Տիկին Միհրան Միրզայեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Միրզայեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Միշէլ Եփրեմեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժագ Միւթէվէլեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժեռար Բէյ եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ Պետրոսեան, Մուրատեան (Ամերիկա, - Պէյրութ), Պէշիկթաշլեան (Պոլիս), Տատոյեան (Ամերիկա), Սարհատեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մեծ - հօր եւ մօրեղբօր՝

ՀՐԱՆԴ ՄԻՐԶԱՅԵԱՆԻ

մահը որ պատահած է Մարտ 10-ին, 72 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Մարտ 13, ժամը 14-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին, Կոմիտաս փողոց, 4:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Միւթէվէլեանի եւ ողբացեալին ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

×

Տիկին Ա. Միւթէվէլեան (ծնեալ՝ Միրզայեան) իր եղբօր՝ Հրանդ Միրզայեանի յիշատակին 1000 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines
Salle H. SAMUEL

«ԿՈՄԻՏԱՍ, ԱՏԻՍ, ՓՕԼ ԵԻԱՅԼՆ...»

Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 20·30-ին Մշակոյթի Տան Հրանտ - Սամուէլ սրահին մէջ: Ունկնդրութիւն «Հայերէն» եւ «Հայկական» երաժշտական կտորներու զորս կը բացատրէ եւ կը մեկնաբանէ Գրիւսելէն ծանօթ երաժշտագէտ՝ Պետրոս Ալահայտոյեան (հարցազրոյց):

Մուտքը ազատ է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ ՎԱՔՍՈՒՆԵԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ.- Տիկին Ս. Նշանեան 500 Ֆ.:
ՔԼԱՄԱՐ.- Ա. Խմիրզայեան 100 Ֆ.:
ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տիկին Պիւլկիւրեան 100 ֆրանք:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ծանօթ գրագէտ՝ Պետրոս Զարոյեանի մահուան քառասունքին առթիւ Ս. Ք. Զանգու 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Մարտ 15-ին տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ՝ սուկալի չարչարանացն եւ մտին ի վիրապն: Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի, Խորանին վարագոյրը բաց:

DÎNER de SOLIDARITÉ

organisé par le Comité de Soutien de la Vallée d'Enghien Montmorency à la Congrégation Mekhitariste

Le Vendredi 14 Mars à 20 heures au Restaurant des Courses

34, ave. Kellermann à Soisy s/Montmorency
Gare du Champs de Courses d'Enghien

avec la présence effective de
Mr. HOVNANIAN
Ancien député - ancien maire de St. Gratien
Mr. MAGARIAN
maire de Montmorency
Mr. SEMERDJIAN
adjoint au maire de Deuil

le Diner sera présidé par
Mr. JAZMADARIAN
président du CICAM

pour réserver téléphoner au 39 - 89 - 07 - 97
Prix du dîner : 160 francs

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Միակ օրակարգ՝ Ընդհանուր կանոնագրի վրայ կարեւոր յօդուածի մը յաւելում, պարտադրուած փրեֆեքթիւրին կողմէ, Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 15-ին Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Փարիզ 8-րդ:

Ծանօթ. - ՅԱՏՈՒԿ ՀՐԱԻԻՐԱԳԻՐ ՊԻՏԻ ՋՈՒՂԱՐԿՈՒԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ:

concert

Chœurs — Soli — Instruments

Juliette Yilmazian
présente
KAROUN
chorale d'enfants

Direction :
KHATCHIG YILMAZIAN

Dimanche 16 Mars à 15 heures
Centre Culturel Espace Julien
— 33, cours Julien — 13001 Marseille

Œuvres de :
Komitas — Bach — E. Hovhannessian — Abel — Khatchatrian — A. Haroutounian Uvezian — Avedissian

.... Réservation
Minassian 91 66 18 45 — Mahikian 91 93 50 85
Yilmazian 91 87 43 71 — Terzean 91 49 77 22

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Միջին տարիքի, տանտիկին մը, մաքրասէր, մնայուն (բնակութեամբ):

Հեռաձայնել. -
ORGANISATION GLORIK
48 - 81 - 08 - 96

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5e

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel Saint Mesrob présente :

Mme Anahide TER - MINASSIAN
qui parlera de
«UN HISTORIEN DU GENOCIDE DES ARMENIENS
Mgr. JEAN NAZLIAN»

Le jeudi 13 mars à 20 heures 30, au Centre Saint Mesrob.

Un buffet froid sera servi comme toujours à ceux qui le désirent à 19h.
Participation : 40 F.

Prière de s'inscrire

ՆԿԱՏԻ ՌՈՒՆԵՆԱԼ

ՃԱՇ
ՄԱՐՍԷՅԼ, - ՊՕՄՈՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի ճաշը յետաձգուած է՝ Կիրակի, Մայիս 4-ին, ժամը 13-ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, (փոխանակ Մարտ 23-ի):

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

U. G. A. B.

l'UNION GENERALE ARMENIENNE de BIENFAISANCE
organise
Une audition de guitare des élèves de
JEAN BEUJEKIAN
le Dimanche 16 Mars à 16 heures
au
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e
— — — — — — — entrée libre —

7 CONCERTS DE MUSIQUE SACRÉE

ASTRIG DEDEYAN
LYNE DOURIAN

SUNTHESIS QUARTET
quatuor à cordes
S. COUTURE, A. OVIGNY
J. CHIRINIAN, J. BARA
Stepan AGUERT
(au santour)

Au programme :
HAENDEL, VIVALDI, PERGOLESI, ROSSINI
KOMITAS

Dimanche 16 mars à 16 h
CHAVILLE
Eglise Ste Bernadette: 3 rue Pavé de Meudon
Samedi 12 avril à 20 h 30
MONTFORT LAMAURY
Chapelle de l'Hôpital: 13 pl. de la Libération
Dimanche 27 avril à 15 h
ISSY LES MOULINEAUX
Eglise Saint Etienne: 5 place de l'Eglise
PRIX DES PLACES: 50 F enfants: 30 F

RESERVATION par téléphone
47 50 46 93 47 50 47 27 (le soir) 48 66 26 98
et sur place une heure avant le concert

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 15-ին, 17 ռիւ Պլէօ:

Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր անդամուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ իր բոլոր ընկերուհիներուն որ ընդհանուր ժողովը յետաձգուած է եւ տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, Մարտ 15-ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ. - պատգամաւորական զեկուցում եւ վարչական ընտրութիւն:

U. G. A. B.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
MARSEILLE
33, cours Pierre - Puget — 13006 Marseille

dîner dansant

le Samedi 15 mars à 20 heures
au Concorde Palm Beach
Promenade de la Plage — Marseille

animé par
MARTEN YORGANTZ

Réservations
Siège UGAB 91 37 75 97 — Richard Dakarian 91 90 66 28
Didier Parakian 91 45 14 10

TRANSTOURS

VOYAGES EN ARMENIE

TRANSTOURS — UCFAF
1er VOYAGE 86 : PAQUES EN ARMENIE
départ 27 MARS — retour 8 AVRIL
Paris - Moscou - Erevan - Paris
AU PRIX PROMOTIONNEL de 5600 frs. (+ visa = 100 frs.)
(Voyage, pension complète, programme touristique, transferts aéroports)
SANS SUPPLEMENT NI SURPRISE
HOTELS 1er CLASSE - ACCOMPAGNATEUR EXPERIMENTÉ
○ PLACES LIMITEES ○
13 JOURS DONT 11 JOURS A EREVAN

Le prix comprend : — l'assistance aux aéroports
— le trajet aérien, les transferts aéroport / hôtel et vice versa
— l'hébergement, en hôtel de 1ère catégorie, avec chambre à deux lits et sanitaires.
— la pension complète.
— les excursions et visites prévues au programme avec guide local.

et «NOTRE PLUS» une visite de la Forteresse et musée de **EREBOUNI (782 av. JC)**
un spectacle : ballet, théâtre ou Opéra.

Inscriptions et renseignements :
TRANSTOURS (lic. 132)
25, rue d'Argenteuil - Paris 1er
Tél. : 42 - 61 - 58 - 28

Fonds A.R.A.M

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
13

JEUDI
13 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար · 600 Ֆ · — Վեցամսեայ : 310 Ֆ ·
Արտասահման : Տար · 700 Ֆ · — Հատը : 4,00 Ֆ ·

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.181 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.181

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Վաղը՝ Ի՞նչ Ապագայ

Պարկեշտութեան որոշ բացակայութիւն մը գլխաւոր յատկանիշներէն է քաղաքական հռսանքներու : Ոչ մէկ կողմ կը զիջի խոստովանիլ թէ միւսն ալ կրնայ լաւ գործեր տեսած ըլլալ : Այս պատկերն է, որ կը պարզուի կրկին, մռայլ ընտրապայքարի մը ընթացքին : Ընդդիմութիւնը - եւ որեւէ ընդդիմութեան դիրքը հանդըրտաւէտ ու անպատասխանատու է - գիտակցելով հանդերձ, կը մերժէ ընդունիլ որ ընկերվարական իշխանութիւնը եւ մանաւանդ Նախագահին արտաքին քաղաքականութիւնը դրական կողմեր ունեցան : Անկնկալել որ հինգ տարուան մէջ, նոր վարչակարգը յաջողէր ինչ որ նախկինը չկրցաւ իրագործել քսանեւերեք տարիներու ընթացքին, կը նշանակէ անըարեխիղճ մօտեցում մը ունենալ : Եւ այս է, այսօր, ընդդիմութեան դիրքը : Ընդդիմութիւն մը, որ խորքին մէջ, շատ գոհ է ընկերվարականներու որոշ իրագործումներէն, զորս, ինք - աջի բարդոյթով - երբեք պիտի չհամարձակէր ընել : Թուքատ մը չէ միայն երբ կ'ըսուի թէ Ձախն է որ կրնայ, երբեմն, աջ քաղաքականութիւն վարել :

Խոստումները դիւրին եւ խաբուսիկ զէնքերն են ընդդիմադիր բոլոր թեկնածուներուն : Նման անհաշիւ խոստումներու զոհն է, արդէն, Ֆ · Միթերան, գլխաւորաբար գործազրկութեան մարզին մէջ, մինչ այս ծանրակշիռ ու կենսական հարցին փանասէն ոչ ոք ունի : Երկու այլ հարցեր իրենց դերը պիտի խաղան այս ընտրութեան մէջ՝ անապահովութիւնը եւ գաղթողներու յարաճուն թիւը, զորս առաւելաբար կը շահագործէ Լը Փէնի ծայրայեղ - աջ վտանգաւոր շարժումը, որ իր ընտրողներու մէկ կարեւոր մասը կրնայ գտնել ոչ միայն իր կուսակիցներուն, այլեւ պարզ, միջին դասակարգի Ֆրանսացիին մօտ : Ֆրանսացին, ընդհանրապէս, թէր չի քուէարկեր, այլ՝ դէմ : Այդպէս ըրաւ արդէն, 1981-ին, դժգոհ ժիսքարէն եւ նոյն մտայնութենէն տարուած, կրնայ այսօր դէմ քուէարկել ընկերվարականներուն :

Ե · Հանրապետութեան օրէնսդրական այս ութերորդ ընտրութիւնը, կուգայ նախ փաստել թէ Աքիլլէսի կրունկը կօլեան Սահմանադրութիւնն է, որու հակասութիւնները երբեք այսքան ցայտուն չէին եղած, մանաւանդ ընտրական նոր դրութեան կիրարկումով : Համեմատական ձեւը, միայն երեւութապէս, արդարութեան տպաւորութիւն մը կրնայ տալ : Խորքին մէջ, ան չի կրնար հարազատ պատկերը ներկայացնել ժողովուրդին տրամադրութիւններուն, որ կարելիութիւնն իսկ չունի մարդիկ ընտրելու, երբ կուսակցութիւնները կը պարտադրեն իրենց ընտրած դէմքերը : Այս ձեւով, կրնայ բնաւ յստակ մեծամասնութիւն մը դուրս չելլել եւ Ֆրանսան կը վերադառնայ կուսակցութեանց վարչակարգի մը, որու ոչ ոք կարօտ ունի : Այս անորոշ, ըսելու համար մտահոգիչ ապագան, հետեւանք է այն իրողութեան, որ կատարուածը առաւելաբար աթոռամարտ մըն է : Բոլոր թեկնածուներն ալ, անշուշտ, Ֆրանսայի բարօրութիւնը կը քարոզեն : Բայց այդ բարօրութիւնը, մէկը՝ իր մընալով, միւսը՝ իր վերադարձով միայն կ'երաշխաւորէ :

Հարկ է, սակայն, նկատի առնել կարգ մը կենսական կէտեր : Առոնցմէ առաջինը, ընտրական դրութիւնն է : Որքան ալ կրկնուի, դեռ շատեր չեն գիտակցիր թէ վճիռը վերջնապէս կը տրուի այս Կիրակի, Մարտ 16-ին : Ուրեմն, պէտք չէ ձեռնպահ մնալ :

Պէտք է նաեւ լաւ գիտակցիլ թէ ներկայ Սահմանադրութիւնը շատ բարդութիւններ կը ստեղծէ, եթէ Ազգ · Ժողովին մեծամասնութիւնը չհամապատասխանէ Նախագահին : Համակեցութիւնը, այս ընտրապայքարին հիմնական նշանախօսքը եղաւ, ժամավաճառ ընելով բոլորը : Վիճաբանութիւնները աւելի կեդրոնացան Սահմանադրութեան տարբեր մեկնաբանութեանց վրայ, քան քաղաքացին շահագրգռող բուն հարցերուն : Որքան ալ յիշուի 20-րդ յօդուածը, ըստ որուն կառավարութիւնը կը ճշդէ ու կը վարէ երկրին քաղաքականութիւնը, գործադիրը՝ Նախագահն է : Ուրեմն ի՞նչպէս երեւակայել գործակցութիւնը ընկերվարական նախագահի մը եւ ընդդիմադիր նախարարապետի մը, եթէ նոյնիսկ պահ մը ենթադրենք թէ Ֆրանսուա Միթերան գրտած է լուծումը, տեսակ մը մոտիւս - վիվէնտի մը, կեդրոն - ձախ կառավարութիւնով մը :

Բայց, անկախ սահմանադրական բարդութիւններէն, հարկ է առարկայական մօտեցումով անդրադառնալ որ ընկերվարական հաշուեկշիռը հեռու է միայն բացասական ըլլալէ, ինչպէս ընդդիմութիւնը կը ջանայ համոզել : Եթէ նոյնիսկ պետական անփորձութիւնը անխուսափելի սխալներու առիթ տուաւ նախարարական զանազան մարզերու մէջ - օրինակներ ալ կան շատ թարմ եւ ողբերգական - ընկերվարականները լաւ գործեր տեսան : Ո՞վ կրնար աւելի տկարացնել համայնավար կուսակցութիւնը, որու համար արդէն բո՛ւն թշնամին է : Աջի օրով է որ ան կըրնայ զօրանալ : Մալրօ, Թարգմանն էր Տը Կօլի, երբ կ'ըսէր՝ համայնավարներուն եւ մեր (իմա՛ կօլիստները) միջեւ՝ ոչինչ կայ : Միթերանի նուազագոյն յաջողութիւններէն մէկը չեղաւ փաստել թէ սխալ է, քան մը կայ եւ այն ալ պզտիկ բան չէ : Ընկերային գետնի վրայ եղան կարեւոր իրագործումներ : Մշակութային քաղաքականութիւնը ամբողջովին պախարակելի չէ, եթէ նոյնիսկ միաձայնութիւն չի կրնար ստեղծել Ֆրանսացիներուն մօտ, խանդավառելով առաւելաբար օտարները : Կրթական գետնի վրայ իսկ, հարկ եղաւ ձախ նախարար մը դրական ծրագիրներ մշակելու համար, երբեմն արտաքրական մարզերու մէջ : Դեռ կայ արտաքին ճակատը, ուր Նախագահ Միթերան վարեց անկախ քաղաքականութիւն մը, ընդդէմ երկու մեծերուն : Կարելի է շարունակել թուումները : Եւ պարզ է, որ ծագումով հայ Ֆրանսացին չի կրնար անտեսել, թէ ոչ մէկ վարչակարգ այնքան հայանպաստ գործունէութիւն ցոյց տուած է, Վիէնի նախագահական ելոյթէն մինչեւ եւրոպական Խորհրդարան, եթէ նոյնիսկ երբեմն դժուար համակերպինք raison d'Etat-ին, որու բնական հետեւանքն է գէշ մարդ չըլլալ Թուրքիոյ հետ :

Կիրակի օր, ամէն մէկ քաղաքացի, իր քուէն կուտայ, ազատօրէն, ըստ իր խըղճին : Կարեւոր է սակայն, տրամադրութիւններէ կամ ժամանակաւոր դժգոհութիւններէ չտարուիլ, ծնունդ չտալու համար «անկարելի» Ժողովի մը, որպէսզի մենք զմեզ չգտնենք մեծ հարցականի մը առջեւ՝ վաղը՝ ի՞նչ ապագայ :

«ՅԱՌԱՋ»

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԵՐԳՆԵՐ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՊԱՐՍԵԼՈՆԱ - ՊԻԼՊԱՕ - ՍԱՆ - ՍԵՊԱՍԹԻԷՆ
ՄԱՐՏ 17-էն 20

Գեղարուեստական ու մշակութային սպանական մեծանուն հիմնարկի մը նախաձեռնութեամբ · -

Centre Culturel de la Caixa de Pensions

այս տարի գարնան կազմակերպուած է երաժշտական ճոխ եւ բազմազան յայտագիր մը, ուր գնահատելի բաժին տրուած է արեւելքի եւ յատկապէս հայ սրբազան երգին :

Ցիշեալ հիմնարկի հրաւէրով, Ս · Ղազարու մայրավանքէն 15 հոգինոց ընտիր երգչախումբ մը պիտի մասնակցի յայտագրին, 90 վայրկեան տեւող համերգով մը, երկու մասով, ամբողջապէս նուիր - ուած հայ եկեղեցական միջնադարեան երգին, ներկայացնելով քանի չափ գեղեցիկ շարականներ :

Համերգները տեղի կ'ունենան · -

ՊԱՐՍԵԼՈՆԱ · - Մարտ 17-ին, Երկուշաբթի, ժամը 21-ին Սէնթ - Մարի տը ժէզիւ տէ Կռաս, Մայր Եկեղեցւոյ մէջ :

ՊԻԼՊԱՕ · - Մարտ 19, Չորեքշաբթի, ժամը 20-ին Մայր Եկեղեցւոյ մէջ :

ՍԱՆ - ՍԵՊԱՍԹԻԷՆ · - Մարտ 20-ին, Հինգշաբթի, ժամը 20-ին, Մայր Եկեղեցւոյ մէջ :

Իսկ Մարտ 16-ի Կիրակին, Սպանիա ժամանած օրը, կը մատուցուի հայածէս պատարագ, Մոնսեռայի բենեդիկդեան հռչակաւոր պատմական վանքին մէջ, ի ներկայութեան վանքին աբբահօր եւ հարիւր վանականներու :

Համերգներու խորագիրն է · -

«Ծաղկաճաղ հայ շարականներու, մեծ պահքի, ծաղկազարդի, աւագ շաբթուան եւ զատկի յարութեան շրջանէն 5-րդէն 13-րդ դար, ըստ հայրենի հնաւանդ եղանակներու, որոնք երբեք դարէ ի վեր կը պահպանուին Ս · Ղազարու մէջ, Վենետիկ» :

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՍԷՕՌԱՅԻ ԿԻՆԸ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ ԺՈՔՍԸ

ՈՐՈՒ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ ԷԼԻԶԷՆ ՄԵՐԺԱԾ Կ'ԸԼԼԱՅ

Չորեքշաբթի առտու դեռ տօքթ · Ռաստ չէր վերադարձած արեւմտեան - Պէյրութի հարաւային շրջանէն, ուր են Ճիհատի եւ Հէզպոլլայի կեդրոնատեղիները եւ հաւանաբար՝ պատանդները : Կարելի չէր եղած հաստատել Սէօռայի սպանութիւնը, թէեւ այլեւս կինն իսկ համոզուած էր որ յոյս չկայ : 12 վայրկեան տեւող յայտարարութեամբ մը, Մարի Սէօռա շատ խիստ էր Ֆրանսայի հանդէպ : Չի հասկընար մետասաներորդ ժամու այս վճռականութիւնը, երբ նոյն Ֆրանսան չէ վարանած բանակցելու Ապու Նիտալի մը հետ, որու «խելօք կենալու» փոխարէն Ֆրանսայի մէջ, կառավարութիւնը երկու Պաղեստինցի ազատ արձակեց : «Ֆրանսան, կ'ըսէ Տիկին Սէօռա, երկու շաբաթ դրաւ անդրադառնալու համար որ յանձնուած երկու Իրաքցիները ողջ են, մինչ այդ ամուսինս սպաննուեցաւ իբրեւ փոխ - վըրէժ անոնցմէ մէկուն գնդակահարման : ... Այդ սիրելի Ֆապիւսը, առեւանգումին սկիզբէն, բառ մը չըսաւ : Գնաց մայրի մը տնկելու : Ամուսինիս սպանութենէն ետք, յայտարարութիւն մը ըրաւ որ ոչ գլուխ ունի, ոչ պոչ : Կարելի է կ'ուզէր ցոյց տալ որ Ֆրանսա դեռ քիչ մը արժանաւորութիւն ունի : Բայց ձախաւեր է : Նախ Ժոքսը, ապա Ֆապիւս» : Տիկին Սէօռայի համար ամուսնոյն սպանութեան բուն պատասխանատուն Ժոքսն է, որ եթէ քիչ մը արժանապատուութիւն ունենար, հրաժարած կ'ըլլար, կ'ըսէ :Քանառ-Անշէնէ կը գրէ որ երկու անգամ հրաժարած է, բայց Էլիզէն մերժած է : Թէեւ Էլիզէ կը հերքէ : Այդ երկու Իրաքցիներու Պաղտատ դրկուիլը այնքան դէմ է Ֆրանսական տարրական օրէնքներուն - ոչ միայն աւանդութեան - որ կը կարծուի թէ կրնայ նաեւ հետեւանք մը ըլլալ «ոստիկանութեանց պատերազմին» եւ Տէ - ԷՍ - Թէ-ն ինքնագլուխ գործած կ'ըլլայ այս սխալը :

Գալով Ճիհատին, անոր գործելակերպը յստակ է : Անողոք կերպով խաղալ ընտանիքներու անձկութեան եւ արդար ըմբոստութեան հետ, որպէսզի անոնք ճնշում բանեցնեն հանրային կարծիքին եւ կառավարութեան վրայ, որ ընտրապայքարի այս վերջին օրերուն կրնայ տեղի տալ :

«Մաթէն» Չորեքշաբթի օր հարցազրոյց մը կը հրատարակէր Սէօռայէն, ցարդ անտիպ (1976-ին կատարուած) ուր կը պարզուի թէ որքան Սէօռա բարեկամ էր Պաղեստինցիներուն եւ մասնաւորաբար բանաստեղծ Քանաֆանիի, որու մասին կը խօսի : Պաղեստինցի քերթողը սպաննըւած էր Իտալացիներուն կողմէ, 1972-ին :

× Չորեքշաբթի ժամը 13·05-ին, ԷՍ - Օ - ԷՍ Ռասիզմի հրաւէրով մէկ վայրկեան լռութիւն կը պահէին բոլոր մետիաները եւ նոյն օրը ժամը 17-ին, Ժան - Փօլ Քօֆմանի բարեկամներն ալ ցոյցի մը կը հրաւիրէին Ազգ · Ժողովին առջին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐԶԱՊԵՏ ՔՈՀԼԻ քաղաքական ապագան բաւական անորոշ կը թուի, նոր մեղադրանքներու տակ ըլլալով : Այս անգամ պնդում կայ որ «կեղծ վկայութիւն» տուած է, ինչ կը վերաբերի իր կուսակցութեան կաշառակերութեան Ֆլիք ընկերութեան կողմէ :

Fonds A.R.A.M

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ԴԱՐԱԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

(Արտասանուած Փետ. 23ին, Փարիզ, Կեդրոնականի 100ամեակի հանդիսութեան)

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

(Գ. եւ վերջ)

Եթէ ես այսպէս մանրամասնօրէն կը յամենամ Կեդրոնականի հին պատմութեան վրայ, գլխաւոր պատճառը ա՛յն է որ դուք, անկասկած, ինծմէ աւելի լաւ գիտէք յետ - 1945-եան շրջանի դէպքերն ու ծալքերը, այդ շրջանի պարտադրած դժուարութիւններն ու տկարութիւնները: Ես կ՚ուզեմ շեշտել որ սկիզբէն ի վեր նըման դժուարութիւններ դիմագրաւած է Կեդրոնականը: 1896-էն 1897, օրինակ, Պապը Ալիի եւ Պանք Օթթօմանի դէպքերէն ետք, դպրոցը փակ մնացած է: Օսմանեան ոստիկանութիւնը խուզարկած է դպրոցը, ձերբակալած է քիմիագիտութեան ուսուցիչ՝ Իգնատիոս Մուրատեանը, կասկածելով որ ան ռումբեր չինած է իր լաբորաթուարին մէջ՝ յեղափոխականներու համար: Աշակերտներէն շատեր ձգած են դպրոցը, լուծուած են դասարաններ, եւ թէեւ 1897-էն ետք վերաբացուած է դպրոցը, ան ստիպուած է վերըսկսիլ, առաջին երկու դասարաններով միայն: 1897-էն 1909, Գ. Բարունակեան իբր ընդհանուր հսկիչ կը վարէ դպրոցը, սակայն տնօրէն չէ նշանակուած: 1908-ին, ծանօթ ազգային Յովհաննէս Հինդլեան տնօրէն կը նշանակուի խնամակալութեան կողմէ, անմիջապէս վէճ կ՚ունենայ քիչ մը չափ ազդայմիա խնամակալութեան հետ, ու մի քանի օրէն կը հրաժարի, առանց տնօրէնի ձգելով դպրոցը: 1909-ին, Սահմանադրութենէն մօտ տարի մը ետք, տնօրէնութեան պաշտօնը կ՚ընդունի Մարտիրոս Նալպանտեան, Ժընեւի համալսարանէն քիմիագիտութեան տոքթորայ ունեցող անձ մը, որ չորս փոթորկալից տարիներ կը վարէ Կեդրոնականը: Մէկ կողմէն գաւառէն աշակերտներ կը խուժեն Կեդրոնական, յաճախ առանց պէտք եղած պատրաստութեան: Միւս կողմէն, նոր օրէնքը կը սկսի Օսմանեան բանակին զինուոր տանիլ քրիստոնեաներն ալ, ի միջի այլոց՝ բարձր դասարաններու տըղաքը, Կեդրոնականէն, մանաւանդ երբ քննութիւններու մէջ կը ձախողին: Երբ վեց աշակերտներ կը ձախողին եւ զինուոր տարուելու սպառնալիքին տակ կ՚իյնան, Պոլսոյ նոր շղթայազերծուած մամուլին մէկ հատուածը սանձարձակ յարձակումներ կը կատարէ տնօրէնութեան դէմ, «անվարչագէտ ու անպատասխանատու» որակելով Նալպանտեանը, փաստօրէն՝ պահանջելով մակարդակի խախտում, հայ երիտասարդները զինուորագրութենէն պաշտպանելու համար: Ինչպէս բոլ, հայ դպրոցը ընդհանրապէս, Կեդրոնականը՝ մասնաւորաբար, երբե՛ք զերծ չէ մնացած Հայ ժողովուրդի ընկերային ու քաղաքական վիճակին վրայ ներգործութիւն ունեցող ազդակներու ազդեցութենէն: Ընդհակառակն: Քանի որ Կեդրոնականը եղած է կեդրոնակէ՛տ մը, սեւեռակէ՛տ մը ազգային բոլոր տենչերուն, կիրքերուն եւ մտահոգութիւններուն, ան երբեք զերծ չէ մնացած մեծ ու փոքր փոթորիկներէն: Անձի ու հաւաքականութեան միջեւ կամուրջ մը ըլլալ, անխուսափելիօրէն կ՚ենթադրէ այս բոլոր ցնցումները, եւ անոնցմէ տատանած ու տառապած է Կեդրոնականը, տատանած է առանց ընկղմելու:

Վայրկեան մը կ՚արժէ յամենալ, սիրելի ունկնդիրներ, Կեդրոնականի ուսուցչական կազմին վրայ: Բոլորս գիտենք որ այդ ուսուցիչները լաւ վճարուած չէին, ոչ ալ դրամէն անդին ուրիշ, ընկերային ձեւերով լաւ վարձատրուած էին: Հակառակ ատոր, պէտք է յիշել եւ ընդգծել թէ որքա՜ն հսկայ դեր խաղաց Կեդրոնականը, մասնաւորաբար, եւ որքա՜ն մեծ դեր խաղացին ուրիշ դպրոցներ, հայ մտքի կեանքին մէջ, հայ մտաւորականներուն համեստ ապրուստ մը հայթայթելով: Պարզ է, անկախ մտաւորականութիւն չենք ունեցած: Մեր մտաւորականութիւնը իր ապրուստը ճարած է՝ դըպրոցներու, մամլոյ, եկեղեցւոյ կամ կուսակցութիւններու ապաւինելով, անոնց կառոյցներուն համար աշխատելով, եւ այս կախեալ վիճակը ունեցած է իր գինը: Սակայն չմոռնանք, նորէն, որ առանց այս ապաւէններու հայթայթած տնտեսական ձգեմ այլ կենսական խարխուխն, պիտի չունենայի՛նք լուրջ մտաւորականութիւն: 1910-ին, տեսնենք թէ ովքե՞ր իրենց ապրուստը մասամբ կամ ամբողջութեամբ կը ստանային Կեդրոնականէն: Ուսողութեան ուսուցիչները, ամէնէն անկախները հայ դպրոցէն (քանի որ կըրնային ուրիշ հաստատութիւններու մէջ ալ աշխատիլ), Պետրոս Ատրունին եւ Գարեգին Գավաֆեանն էին, - մէկը՝ ապագայ տնօրէն Կեդրոնականի, միւսը՝ հայրը ապագայ տնօրէնի մը: Հայերէնի ուսուցիչներն էին Յովհաննէս Գազանճեան, քերականագէտ, Լեւոն Շանթ եւ Տիրան Չրաքեան - Ինտրա: Շանթ, ապագային, պիտի ըլլար ոչ միայն մտաւորական մեծ ներկայութիւն, Պէյրութի մէջ, այլ նաեւ մէկը՝ Նշան Փալանճեան ճեմարանի սիւներէն: Չրաքեան - Ինտրա՝ հսկաներէն մէկը՝ հայ արձակին: Գրաբարի ուսուցիչներէն մէկն էր հմուտ անձ մը, Երուանդ Տէր - Անդրէասեան, «Ետան» ծածկանունով ծանօթ, Պոլսոյ հայ մամուլին: Միւսը՝ Մելքոն Կիւրճեան, որ իր Հրանդ ծածկանունով ծանօթ է հայ գրականութեան: Եւ այս բոլորը, մէկ տարուան ընթացքին: Եթէ արտօնենք, որ մեր յիշողութեան առջեւ տողանցեն մեծ ու փոքր բոլոր մտաւորականներն ու մտքի մշակները՝ որոնք Կեդրոնականի մէջ դասաւանդած են, արդի արեւմըտահայ մտքի պատմութի՛ւնն է որ՝ այդ ցանկին հետ նոյնացած, կ՚անցնի: Ներեցէք ինծի որ վայրկեան մը ոգեկոչեմ անոնցմէ ցարդ չյիշուածներն գոնէ, - Բարգէն Կիւլէսէրեան, ապագային՝ Սիսի Կաթողիկոս: Ստեփան Կուրտիկեան, արաբագէտ ու պարսկագէտ: Հրանդ Ասատուր, գրագէտ: Յակոբ Օշական, Կոստան Զարեան: Տիտաններ հայ մտքի: Զապէլ Ասատուր - գրագէտ: Եղիշէ Արքեպիսկոպոս Դուրեան՝ ապագային՝ Պատրիարք: Գարեգին Սրուանձտեանց Եպիսկոպոսը, որ փրկեց «Սասունցի Դաւիթ»ը, հայ մշակներու յիշողութենէն հաւաքելով բերանացի 10 դար դիմացող մեր ժողովրդական էպոսը: Եւ վերջապէս՝ Կոմիտաս Վարդապետ, որուն «Գուսան» երգչախումբի աշակերտներուն ստուար մեծամասնութիւնը Կեդրոնականցիներ էին:

Ուսուցիչներու այս շքեղ երթին զուգահեռ՝ կրնանք տալ աշակերտներու ցանկը, Արշակ Զօպանեանէն մինչեւ Մկրտիչ Հաճեան, Հրաչեայ Աճառեանէն եւ Արշակ Ալպօյաճեանէն մինչեւ Յակոբ Մնձուրի, Յակոբ Սիրունի եւ Երուխան: Թողներուէ՛ ինծի որ իբր գրականութեան ուսուցիչ, ծանօթ չեմ դպրոցի շրջանաւարտներու նուաճումներուն՝ գիտական, մանկավարժական, առեւտրական եւ իրաւագիտական մարզերուն մէջ: Վստահ եմ որ մշակոյթի մէջ իր նուաճումներուն զուգահեռ նուաճումներ ունեցած է Կեդրոնականը, հո՛ն ալ:

Կը փակեմ այսօրուան խօսքս, կրկնելով այն հիմնական միտքը, որ ուզեցի փոխանցել ձեզի՛: Կեդրոնականը, բոլոր հայ դպրոցներուն նման եւ անոնց մեծամասնութենէն աւելի՛, եղաւ կամուրջ մը՝ հայ հաւաքականութեան եւ նորահերա անձին միջեւ, Գաւառին ու Պոլսոյ միջեւ, ապագային՝ Պոլսոյ եւ Սփիւռքահայութեան, մանաւանդ Սփիւռքացած Պոլսահայութեան միջեւ: Կամրջումի այս կենսական գործին կոչուած է հայ դըպրոցը, քիչ մը ամէն տեղ, եւ աւելի՛ քան երբեք, այսօ՛ր: Ամօթալի է որ Ֆրանսահայութիւնը պէտք եղած ձեւով չօժանդակեր այդ աշխատանքին, ներկայիս Ֆրանսա գտնուող դպրոցներուն նեցուկ կենալով, նորեր բանալով: Քալիֆորնիոյ մէջ նշմարած ենք որ ամէն հայ դըպրոց մագնիս մըն է, որ իր շուրջ կը հաւաքէ ոչ միայն ուսուցիչներ եւ աշակերտներ, այլ նաեւ ծնողներ: Ոմանց կապը հայութեան հետ կը վերանորոգուի ամէնէն տարրական ձեւով, - ծնողներ կը փորձեն տուն գնել ու հաստատուիլ այն թաղամասերը՝ ուր արդէն կայ հայ դըպրոց եւ ուրեմն՝ որոշ թիւով Հայութիւն, - Հայութեան գոյութիւնը, դպրոցի բատեղծումը կը քաջալերէ, դպրոցի գոյութիւնը՝ նոր Հայերու հոն հաստատուիլը: Այսօր, Ֆրանսայի մէջ՝ Կեդրոնականի յիշել ու պատուել պէտք չէ զատուի՝ հոս գոյութիւն ունեցող դպրոցներուն թիկունք կանգնելու արարքէն:

Կը մնայ ինծի՝ ձեզի՛ շնորհակալութիւն յայտնել, մանաւանդ՝ Կեդրոնականի Սանուց Միութեան Յոբելենական Յանձնախումբին, որ շատ մը կամուրջներու կարգին, կամուրջ մըն ալ ինծի համար ստեղծեց, Ատլանտեանի վրայ, գիս հոս բերելով:

ԼԱԶԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՏՈՀՄԸ

Վ. ԴԻԼՈՅԵԱՆ

Մոսկուայի կեդրոնը, կարմիր հրապարակէն ոչ հեռու փոքրիկ փողոց մը կայ, որ Արմեանսկի Պէրեուլոկ (հայկական նրբանցք) անունը կը կրէ:

Այստեղ հսկայ քաղաքի ժխորը չի լըսուիր, թէեւ բաւական է կտրել - անցնիլ փոքր տարածութիւն մը, որպէսզի խկոյն իյնաս մարդկային յորձանքին մէջ: Այս խաղաղ փողոցին հիւսիսային մասին մէջ կը բարձրանայ երկյարկանի եւ երկթեւ, հնամենի գեղեցիկ կառոյց մը: Շէնքի բակին մէջ կը գտնուի համեստ յուշարձան մը, որուն քառեակ կողմերուն վրայ դրոշմուած են Յովհաննէս եւ Յովակիմ Լազարեանի եւ վերջինիս խաչատուր եւ Յովհաննէս որդիներու պատկերներն ու անունները: Մոսկուայի պատմական նշանաւոր կոթողներու շարքին պատկանող այս շինութիւնը երբեմնի Լազարեան ճեմարանի շէնքն է. ճեմարան, որ անգընահատելի ծառայութիւններ մատուցած է 19-րդ դարու եւ 20-րդ դարասկիզբի հայկական մշակոյթին:

×

Լազարեան ճեմարանը երախայրիքն էր Հայոց պատմութեան նոր շրջանին նըշանաւոր դեր խաղացած Լազարեան տոհմին, որուն քանի մը ականաւոր ներկայացուցիչները դարձան նաեւ հայ ազգային ազատագրական շարժումին կարկառուն դէմքերը, այդ շարժումին գաղափարախօսները:

Լազարեաններու կամ Աղազարեաններու նախնիները Ագուլիսի Դաշտ գիւղէն էին եւ Շահ Աբասի կազմակերպած հայկական բռնագաղթին ժամանակ հաստատուած էին Նոր Ջուղա: 18-րդ դարու կիսուն վաճառական (խօճա) Եղիազար Լազարեան իր եղբայրներուն եւ որդիներուն հետ կը փոխադրուի Ռուսաստան, կը հաստատուի Աստրախան, իսկ 1758-ին՝ Մոսկուա: Իրենց հարստութեան, լայն կապերուն ու ծանօթութիւններուն շնորհիւ Լազարեանները շատ շուտով կը սկսին աչքառու դեր խաղալ Ռուսաստանի հայկական շրջաններուն եւ ռուսական կառավարութեան արեւելեան քաղաքականութեան հարցերուն մէջ:

Ինչպէս խօճա Եղիազար, այնպէս ալ իր որդիները՝ Յովհաննէս, Մինաս եւ Յովակիմ Լազարեան սերտ կապեր կը պահպանէին ազգային ազատագրական շարժումին հնդկահայ թեւին հետ եւ լիովին կը բաժնէին անոնց տեսակէտներն ու հայեացքները ապագայ ազատագրուած Հայաստանի պետական կարգերու հարցին մէջ, գտնելով, թէ հարցին լաւագոյն լուծումը պուրժուա - պառլամենտական կարգերու հաստատումն է: Աւոր իրական վկայութիւնն են պահուած եւ մեզի հասած կարգ մը կարեւոր պատմական վաւերագրեր, ինչպէս 1781 Յունուար 10-ի Յովհաննէս Լազարեանի «Յուշագիր»ը ռուսական կառավարութեան, Լազարեան եղբայրներու 1779-ի ծաւալուն նամակը Շահամիր Շահամիրեանի, հայ - ռուսական դաշնակցային պայմանագրի նախագիծը, Մինաս Լազարեանի 1806-ին գրած նամակը Ի. Ի. Կուտովիչին, Մարգար Խոջենցի՝ 1805-ի համակարգած «Որոգայթ փառաց»ի օրինակը եւայլն:

Լազարեաններու տոհմին ամէնէն նըշանաւոր ներկայացուցիչը, ի հարկէ, Յովհաննէս Լազարեանն էր (1735 - 1801): Ըլլալով փայլուն ընդունակութիւններու տէր անձնաւորութիւն, ան շուտով ուշադրութիւնը գրաւեց ռուսական արքունիքին եւ բաւական կարեւոր դեր գրաւեց Եկատերինա Բ. կայսրուհիին մերձաւորներու շարքին մէջ: Տոգորուած ըլլալով հայրենի երկրի ազատագրութեան գաղափարով, ան իր մտորումներով ուղղուած էր դէպի այդ վեհ խնդրին իրականացումը: Յովսէփ Արղութեանի հետ ան մասնակցեցաւ Գ. Ա. Պոտեմկինի եւ Ա. Վ. Սուվորովի հետ 1780-ին տեղի ունեցած բանակցութիւններուն, որոնց ընթացքին ծնունդ առաւ անոր նշանաւոր «Յուշագիր»ը, ուր առաջ կը քշուէր հայկական Պետութիւն ստեղծելու եւ Ռուսաստանի հետ դաշնակցային կապեր հաստատելու հարցը: Հայաստանի ազատագրումը պէտք է գլխաւորէր ժողովուրդին կողմէ ընտրուած անձնաւորութիւն մը: Եւ այս վերջինս անպայման պէտք է «ազգէն» ըլլար, այսինքն՝ Հայ: Յատկանշական է նաեւ այն, որ Յովհաննէս Լազարեան հայ ազատագրական շարժումին դէկը կուտար բուրժուազիին, քանի որ իր կարծիքով հայ Մելիքներու ազնուութիւնը, ազգին համար զանոնք «անպէտ» կը դարձնէր: Յովհաննէս Լազարեան նկատի կ՚առնէր այն կարեւոր հանգամանքը, որ 18-րդ դարու Բ. կիսուն Ռուսաստանի համար արեւելեան քաղաքականութիւնը հրատապ նշանակութիւն ստացեր էր, իսկ այդ քաղաքականութեան կենսագործումին համար հայ ժողովուրդին մղած ազգային ազատագրական պայքարը խիստ կարեւոր ազդակ էր: Եթէ հայ ժողովուրդը իրական յոյսեր կը կապէր Ռուսաստանէն ստացուելիք օգնութեան, ապա ռուսական կառավարութիւնն ալ իր հերթին, մեծ ակնկալութիւններ ունէր հայ ժողովուրդի մղած պայքարէն իր քաղաքական ծրագրերը իրագործելու համար:

Լազարեաններու գործունէութեան մէջ աչքի կը զարնէ այն հանգամանքը որ իրենց վաւերագիրներուն մէջ անոնք կը չեշտէին Հայաստանի մէջ, իրենց խօսքով «ճորտատիրական սարկութեան» գոյութիւնը եւ կը բողոքէին բոլոր անոնց դէմ, որոնք կը փորձէին ճորտացնել հայ գիւղացիները: Ուստի, պատահական չէր, որ անոնք Պերմի նահանգի իրենց կալուածներուն մէջ գտնուող ճորտ գիւղացիները ազատեցին եւ զանոնք դրին այնպիսի վիճակի մը մէջ, որուն Ռուսաստանի գիւղացիութիւնը հասաւ տասնամեակներ ետք միայն: Հուկէ է այն ընդհանրացումը, որ գոյութիւն ունէր Լազարեաններու եւ յայտնի ռուս պետական գործիչ, ճորտատիրութեան վերացման կողմնակից՝ Մ. Մ. Սպերանսկիի միջեւ, որու հետ Լազարեանները իրենց կապերը չխզեցին նոյնիսկ այն ատեն, երբ ան աքսորուած էր ու մոռցուած նախկին բարեկամներու կողմէ:

Սերտ կապը եւ ղեկավար մասնակցութիւնը հայ ազգային ազատագրական շարժումին, համակրանքը՝ յառաջդիմական գաղափարներու նկատմամբ չէին կրնար իրենց կնիքը չդնել Լազարեաններու մշակութային - լուսաւորական հայեացքներուն վրայ: Անդնահատելի է Լազարեաններու երախտիքը հայկական մշակոյթի, հայ ժողովուրդի գործին մէջ:

Մոսկուայի մէջ ճեմարան հիմնելու միտքը Յովհաննէս Լազարեանը յղացած էր դեռեւս 1785 թուականին եւ միջոցներ յատկացուցած է այդ նպատակի իրականացումին համար: Այդ նոյն նպատակով ան բանակցութիւններու մէջ մտաւ Վիեննայի Մխիթարեան միաբանութեան աբբահայր՝ Աստուածատուր Բաբիկեանի հետ եւ զայն հրաւիրեց Ռուսաստան՝ ղեկավարելու ապագայ ճեմարանի աշխատանքները, իսկ 1795ին Գրիգոր վրդ. Տէր-Աստուածատուր փանեան- Արարատեանի կազմել տուաւ կանոնադրութիւն, որ յետագային դարձաւ ճեմարանի գործունէութեան հիմնաքարը: Սակայն վերահաս մահը Յովհաննէս Լազարեանի հնարաւորութիւն չտուաւ իրագործելու իր փայփայած եւ բաղձանքը, զոր իրականացուց կրտսեր եղբայրը՝ Յովակիմ Լազարեան (1743 - 1826): Ան ոչ մէկ ջանք խնայեց իրականացնելու եղբօր մտայղացումը եւ 1814 Մայիս 10-ին հանդիսաւորապէս դըրուեցաւ հայկական մշակոյթի այդ տաճարին հիմը:

Յովակիմ Լազարեանի մտադրութեամբ ճեմարանը պէտք է ըլլար այնպիսի ուսումնական հաստատութիւն, որ շարժէր պատրաստէր հայ ժողովուրդի աշխարհիկ ու հոգեւոր կարիքները հոգալու համար: Ան խորապէս կը գիտակցէր, որ գիտութիւնը պէտք է դուրս բերուի վանական նեղ շրջապատէն եւ դառնայ հանուր հասարակութեան սեփականութիւն:

Յովակիմ Լազարեան համոզուած էր

Fonds A.R.A.M

որ հայկական դպրոցներու մէջ պէտք է կիրարկուին մանկավարժական նոր մեթոտներ, քանի որ գոյութիւն ունեցող հին, սքոլաստիկ մեթոտները բոլորած են իրենց շրջանը: Ան կը գրէ, որ աշակերտները «սպառնալիքով անհարեկել եւ խստօրէն պատժել բարբարոսական գործ է, միշտ խռովեցուցիչ եւ յուսահատեցուցիչ աշակերտի, նմանապէս եւ տաղտկալի ուսուցչին համար»:

Թէ որքան մեծ նշանակութիւն կուտար ցավակիմ Լազարեան ճեմարանի հիմնումին, այս մասին կը վկայեն որդիներուն գրուած իր հետեւեալ տողերը. «Սա մի գլխաւոր գործ է, օգտաւէտ ու ազգային: Մեծամեծ ծախսեր ենք կրում, ամբողջ աշխարհը մեզ է նայում, կարող է պատահել, որ գործը սկսած, ծախսերը կատարած, այն անկատար մնայ եւ ազգերի ու ժողովուրդների, մերայնոց եւ օտարաց մօտ խայտառակ լինենք»:

Ժամանակի հայ գործիչները խանդավառութեամբ ընդունեցան ճեմարանի հիմնադրութեան լուրը, ճիշդ կռահելով, որ ան կոչուած է մեծ, անգնահատելի դեր խաղալու հայ իրականութեան մէջ:

Լազարեան ճեմարանը իւրայատուկ երեւոյթ մըն էր ինչպէս հայ իրականութեան, այնպէս ալ Ռուսաստանի մէջ: Այն թերեւս միակն էր ուսումնական հաստատութիւններէն, ուր քով քովի կ'ուսանէին Հայեր, Ռուսեր, Վրացիներ եւ այլ ազգերու զաւակներ: Ճեմարանի մէջ ուսանողները ձեռք կը բերէին բնական եւ մաթեմատիկական գիտելիքներ, միաժամանակ ուսանելով եւրոպական եւ արեւելեան քանի մը լեզուներ: 1829 թուականէն ճեմարանի կից գործող տասնեակ լեզուներու տառերով հարուստ տպարանը մեծապէս կը նպաստէր ոչ միայն բուն ճեմարանի ուսումնական հարցերուն, այլեւ կը տպագրէր դասագիրքեր ու գիրքեր, որոնք մեծագոյն ծառայութիւնը մատուցանեցին հայկական բազմաթիւ դպրոցներու: Հոն 1833 - 1838 տպուեցաւ իր գիտական նշանակութիւնը մինչեւ այսօր պահպանած «Հայ ժողովուրդի պատմութեան տեսութեան վերաբերող ակտեր» եռահատոր ժողովածուն, Ս. Գլինկայի «Հայ ժողովրդի պատմութեան տեսութիւնը», Մկրտիչ Էմինի, Գրիգոր Խալաթեանցի, Քերովբէ Պատկանեանի, Ստեփանոս Նազարեանցի եւ ուրիշներու բազմաթիւ ժողովածուներ: Ճեմարանի մէջ ուսանած եւ դասաւանդած են ռուս մեծ գիտնականներ, ակադեմիկոսներ Ա. Կրիմսկին, Մառը, Ն. Մառը, Վ. Գորդլեւսկին, Վ. Միլլերը, Ա. Վեսելովսկին, ինչպէս նաեւ Վ. Գերբեն, Ե. Վեսելովսկին, Կ. Ստանիսլավսկին եւ շատ ու շատ ուրիշներ:

Բայց ճեմարանը, անկասկած, իր ամենամեծ ծառայութիւնը մատուցած է հայ ժողովուրդին: Ան ոչ միայն հոգեւոր կայան եղած է աշխարհասփիւռ հայ ժողովուրդի զաւակներուն համար, այլ նաեւ կերտած է մեր նոր գիտութիւնն ու արուեստը: Լազարեան ճեմարանի հետ անխզելիօրէն կապուած են Յ. Ալեմտարեանի, Միքայէլ Նալպանտեանի, Սմբատ Շահազիզի, Ռափայէլ Պատկանեանի, Յովհաննէս Յովհաննիսեանի, Վահան Տէրեանի անունները: Լազարեան ճեմարանը գիտութեան տուաւ դէմքեր, ինչպէս՝ Մկրտիչ Էմին, Ք. Պատկանեան, Կ. Եզեան, Լ. Մսրեանց, Ե. Շահազիզ, Հ. Կուսիկեան, Կ. Մելիք - Օհանջանեան, Յ. Խանզադեան եւ շատ ուրիշներ:

Շուտով նախկին Լազարեան ճեմարանի շէնքին մէջ կը բացուի Լազարեաններու տուն - թանգարանը: Թանգարանի ցուցանմոյշները այցելուներու կը պատմեն ռուս եւ հայ ժողովուրդներու կապերուն, հայ ժողովուրդի ազգային - ազատագրական պայքարին եւ անոր ստեղծագործ ոգիին մասին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՊՐՈՒՄ ԵՆ ՍԵՐՈՒՆԴՆԵՐԸ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ...

Օրուան բոլոր տաղտուկներէն, յոգնութիւններէն, աշխատութիւններէն յետոյ, երբ տակաւին այնքան թարմ են արձագանգները անհատնում վէճերու, յուսահատական կռիւներու, հացի կամ պատուոյ համար մղուած պայքարներու, այո՛, բոլոր այդ տաղտուկներէն վերջ եթէ ելլէք դուրս գիշերուան մէջ քիչ մը օդ առնելու համար, եւ եթէ նայիք դէպի վեր, դէպի այն բիւրաւոր աստղերը որոնք կ'երկարին մինչեւ ամէնէն անտեսանելի հորիզոնները, յանկարծ կրնաք մտածել, թէ որքա՛ն ծիծաղելի էիք դեռ քանի մը ժամ առաջ ձեր այդ տքնութիւններուն ու պայքարներուն մէջ: Կը նայիք դէպի անհուն, ձեր նայուածքը կը սեւեռէք այս կամ այն աստղին, եւ դուք ձեզի կրնաք հարց տալ թէ որքա՞ն հեռու է այդ աստղը, որքա՞ն մեծ է մեզի նկատմամբ, եւ թէ որքա՞ն հինէն ի վեր ան կը փայլի հոն նոյն տեղը: Հարց կրնաք տալ նաեւ թէ քանի՞ հատ աստղ կայ այդ փայլկեանին երկնակամարին սա պահուն տեսանելի չերուին վրայ, եւ թէ այդ աստղերը, իրրեւ թէ մէկզմէկու այդ աստիճան մօտիկ, որքա՞ն հեռու են իրարմէ:

Ռազմիկ Դաւոյեանի բանաստեղծութիւններէն մէկուն մէջ սիրած էի սա քանի մը տողերը.

> Ապրում են սերունդներ աշխարհում
> Գալիս են, գնում են, ու չկան:
> Եւ մէկի համար, որ չգիտենք
> Տեսիլք ու ցնորք են յաւիտեան:

Բանաստեղծին նման, շատերս, երբեմն կ'երեւակայենք հեռուի այն հզօր անծանօթը, որ մեզի վերերէն կը նայի խնդալով մեր յաւակնութիւններուն ու ոչրն - չութեան վրայ: Տեսիլքի մը չափ անիրական, ցնորքի մը չափ երեւակայական կը թուինք մենք անոր, մեր ամբողջ մեծութեան բարդոյթներուն ու տագնապներուն մէջ: Մինչեւ որ իր աչքը բանայ ու գոցէ, մենք աշխարհ կուգանք, կ'ապրինք, կը մեռնինք: Ու մենք որ մեզի տրուած քառասուն, վաթսուն, ութսուն տարուան այդ կեանքին մէջ կը կարծենք յաւերժութեան պէս բան մը ապրած ըլլալ, կ'անդրադառնանք մեր ճակատագրին կատարեալ խեղճութեան:

Արդարեւ սարսափազդու է մտածել, թէ սա աստղը որուն կը նայիմ, հոն էր երբ հայրս աշխարհ եկած էր, հոն էր երբ մեծ - մօրս մեծ հայրը աշխարհ եկած էր, հոն էր երբ Մեծն Աղեքսանդր կը գրաւէր Եգիպտոսը, հոն էր երբ Նէանտերթալի մարդը կ'երեւէր երկրագունտին վրայ: Միշտ հոն էր: Եւ ... միշտ ալ հոն պիտի ըլլայ երբ աշխարհ պիտի գան մեր զաւակներուն զաւակներուն զաւակներուն զաւակները...:

Եթէ հզօր այդ անծանօթը նայէր մեզի այդքան բարձրերէն ու տեսնէր մեր պզտիկ պայքարներն ու անսահման տենչանքները քմծիծաղ մը պիտի չունենա՞ր արդեօք մեր ունայնութեան դիմաց...:

×

Բայց եթէ պատահի որ օր մը, սպառիչ տաղտուկներէ վերջ, հացի կամ պատուի համար մղուած պայքարներէ վերջ, գիշերը քիչ մը օդ առնելու համար դուրս ելլէք ու աստղերուն նայելով մտածէք, թէ ծիծաղելի էիք քիչ առաջուան ձեր տքնութիւններուն մէջ, այն ատեն պահ մը խորհեցէք որ հեռուն զուարթօրէն աչք քթթող այդ բիւրաւոր աստղերէն որեւէ մէկուն վրայ գոյութիւն չունի մարդ կոչուածը: Անոնք անմարդաբնակ էին երբ ստեղծուեցան, անմարդաբնակ էին երբ մեր երկրագունտին վրայ կը յայտնուէր Նէանտերթալի մարդը, երբ Մեծն Աղեքսանդր կը գրաւէր Եգիպտոսը, անոնք անմարդաբնակ կը մնային դեռ երբ այստեղ մարդը կը շինէր հազարումէկ գործիքներ, կը հիմնէր տպարանը, կը կառուցանէր կամուրջներ ու ամբարտակներ, կը ծաղկեցնէր պարտէզներ ու անապատներ: Լուսնին վրայ նոյն աւազներն ու փոսերը կային առաջին մէկ օրէն մինչեւ այսօր, նոյն քարի ու ժայռի կտորները, եւ ուրիշ ոչինչ, երբ այստեղ մենք՝ իրարու յաջորդող անհամար սերունդներս, իրարու կցելով մեր քառասուն, վաթսուն, ութսուն տարուան կեանքը, կը կազմէինք յաւերժութեան շղթայ մը, որու շնորհիւ կը կերտէինք մեր քաղաքակրթութիւնը:

Սերունդները կ'ապրին աշխարհի վրայ, կուգան, կ'երթան, ու չկան, ինչպէս կ'երգէ բանաստեղծը, բայց կայ բան մը, որ կը տեւէ ու կը տեւէ: Ատո՛վ է որ պէտք է երջանկանանք, եթէ գիշերը նայինք պայծառ, բայց անմարդաբնակ աստղերուն:

Ռ. Հ.

ԿՈՉ՝ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Փրկե՛նք Ս. Ղազարը ամէնքս միասին

—×—

ՍԻՐԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ. -

Ինչպէս Կոմիտէս իր թիւ 3 հաղորդագրութեամբ եւ Մարմնիս Նախագահին հետ կատարուած զրոյցի ձեւին տակ յատուկ գրութեամբ մը կը հաղորդէր, մօտ երկու տարուան յամառ ու դժուարին աշխատանքներէ ետք կարելի եղաւ վերջնապէս լուծել Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան անտեսական ծանր տագնապը, բոլոր պարտատէրերուն եւ դրամատուներուն հետ ստորագրուած վերջնական համաձայնութեամբ մը: Այս համաձայնութեամբ, ինչպէս օրին հաղորդեցինք, Միաբանութեան 17·5 միլիոն տոլարի ընդհանուր պարտքը կը վերածուէր 5·5 միլիոն տոլարի:

Ձեռք բերուածը յաղթանակի հաւասար կարեւոր արդիւնք մըն է անշուշտ, բայց կարենալ իրաւապէս տէր ըլլալու համար վանքապատկան կալուածներուն եւ ինչքերուն, եւ վերջնապէս հեռացնելու համար Ս. Ղազար կղզին թէ իր պահպանած հայ մշակութային ժառանգութեան սպառնացող վտանգները, Կոմիտէս պէտք է կարենայ օրին յարգել յանձն պարտատէրերուն եւ դրամատուներուն ստանձնած իր յանձնառութիւնները եւ հանգանակել անհրաժեշտ գումարը:

Այդ յանձնառութիւններու իսկ հիման վրայ, 1986-ի առաջին վեց ամիսներու ընթացքին պարտաւոր ենք գոյացնել եւ վճարել վերոյիշեալ գումարը՝ 5·5 միլիոն տոլար: Արդ, նկատի առած կարճ պայմանաժամն ու տագնապին լուծման ի շահ ձեռք բերուած բարենպաստ արդիւնքը չվտանգելու մտահոգութեամբ, սխրողական այս սրտագին կոչը կ'ուղղենք Սփիւռքի Հայութեան, որպէսզի առանց սպասելու հանգանակիչ մարմիններու - որոնց կազմութիւնը ժամանակի կարօտ է - անյապաղ փութացնէ իր աջակցութիւնը՝ հետեւեալ հասցէներուն. -

Եւրոպայի համար՝

C. I. C. A. M.
c/o CREDIT SUISSE
92, ave. des Champs-Elysées
75008 PARIS

Միացեալ - Նահանգներու համար հետեւեալ զոյգ հասցէներուն՝ երկուքն ալ պաշտօնապէս ճանչցուած իբրեւ բարեսիրական հաստատութիւններ եւ երկուքն ալ տրամադիր՝ հաւաքուած գումարները ամբողջապէս փոխանցելու այս նպատակով ստեղծուած ֆոնտին:

1. - A.G.B.U. / Mekhitariste Fund
585 Saddle River Road
Saddle Brook N. J. 07662
U. S. A.

2. - Armenian Relief Society Inc. /
Mekhitariste Fund
80 Bigelow ave.
Watertown (MA. 02172)
U. S. A.

Ժամն է ուրեմն, սիրելի հայրենակիցներ, որ ամէնքդ բաժնեկից դառնաք մեր ստանձնած ծանր գործին ու պատասխանատուութեան՝ որպէսզի ի դերեւ չելլէ Կոմիտէիս երկու տարուան տարած աշխատանքը: Այլապէս, սիրելի Հայրենակիցներ, ամէն ինչ կորսնցնելէ ետք վտանգուած պիտի գտնենք նոյնիսկ Վենետիկի Մխիթարեան գոյութիւնը: (Կամ ալ՝ գործունէութիւնն ու ապագան):

Ցոյց ունինք, - եւ վստահ ենք-, թէ հայ ժողովուրդը միակամ, առանց դաւանական թէ գաղափարային խտրութեան, վեհանձնութեամբ եւ առատաձեռն իր նուիրատուութիւններով պիտի փրկէ Սուրբ Ղազարը՝ Սփիւռքի ամէնէն հին եւ անփոխարինելի մշակութային իր կեդրոնը:

Ի Դիմաց Վարչութեան
Մ. Վ. Մ. Կ.ի Նախագահ
Վ. ՃԱՋՄԱՏԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԴԻՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳԻՒԼԱՆԵԱՆ

Դպրոցի վերջին դասարանում մաթեմատիկայի մեր ուսուցչին հարցրի, թէ ինչն է պատճառը, որ թուերը գումարելիս արդիւնքում երկու դէպքում զոյգ է ստացւում, միայն մի դէպքում կենտ: Օրինակ, երբ այդ թուերն զոյգ ես գումարում, ստացւում է զոյգ, կենտին կենտ ես գումարում, էլի զոյգ է ստացւում եւ միայն զոյգին կենտ գումարելիս է կենտ ստացւում: Ինչո՞ւ է այդպէս, ինչու է բացակայում չորրորդ ձեւը:

- Չորրորդ ձեւը բանաստեղծութիւնն է, - կատակով ասաց մեր ուսուցիչը:

Այն ժամանակ ես ոտանաւորներ էի գրում, եւ նա ինձ ծաղրելու համար այդպէս պատասխանեց, բայց տարիներ ետք ես հասկացայ, որ նա սխալմամբ ճիշդ բան էր ասել. այն, ինչ կեանքում խախտուած է, կամ կորցրել է իր ներդաշնակութիւնը, ուղղւում, իր համաչափ ձեւն է ստանում խօսքի մէջ, եւ խօսքն է որ ղեկավարում է կեանքը: Ուրեմն ինչքան մեծ ու հզօր են աշխարհի աններդաշնակութեան ցաւից ծնուած խօսքի այդ առաքեալները, որոնք մեր դէմ բացում են իրենց խօսքի հայելին, որ տեսնենք մեր աններդաշնակութիւնը եւ գնանք հոգեւոր համաչափութեան ճանապարհով:

Այդպէս ես Երկիր Նայիրին գտայ խօսքի մէջ՝ աւելի կենդանի, ապրող, քան նա երբեւէ եղել էր: Բայց Նայիրի Երկիրը չկար ժամանակակից աշխարհի ոչ մի քարտէսի վրայ. կար հայկական Սովետական Հանրապետութիւնը իր քսանինը հազար քառակուսի քիլոմեթր տարածուող սար ու ձորերով: Եւ երբ ուզեցի Նայիրեան երկրի հինգհազարամեայ էութիւնը տեղաւորել այդ տարածութեանը վրայ, մեր փոքրիկ Հանրապետութեանը հագցրած շապիկը պատռուեց. ոգին մեծ էր մարմնից, Նայիրեան հնամեայ էութիւնը շարունակ դուրս էր յորդում եղած սահմաններից եւ լցւում հին աշխարհի մարած քարտէսների մէջ: Եւ իմ պատանեկան հոգին տենդագին ելք էր որոնում, ուսերս չէին դիմանում այդ անմարդկային ծանրութեանը. շարունակ կրկնում էի.

> Ո՞ր երկրի սրտում թաղուած
> կայ այնքան ...

Իմ տաք, հրաշալի Երեւան՝ մտածում էի, իմ զարմանալի փոքրիկ Հայաստան Հանրապետութիւն, ինչպիսի խորութիւններ պիտի բացես քո մէջ, որ կարողանաս տեղաւորել Նայիրեան երկրի տիեզերական սէրն ու ողբերգութիւնը, թէ՞ ես մեծ ցաւի միակ ապաստանը մնալու է միայն խօսքը...: Նայիրեան մեծ ողբերգութեան դէմ Շէքսփիրի ողբերգութիւնները քրէական պատմութիւններ էին թւում ինձ, եւ երբ «Համլետ» կարդալով մենք լաց լինելու չափ յուզւում էինք, զարմանում էի, թէ ինչքան ջահել էինք, ինչքան զգայուն ուրիշի ցաւի հանդէպ: Զարմանում էի, ու ինձ համար կրկնում.

> Որքան որ եղան արիւնդ ագահ
> Դու կամաւոր զոհ - բոլորը տուիր.
> Դու յաւէտ եղար անարատ վկայ -
> Ջարդերի կոխան, խաչուած իմ երկիր:

Կրկնում էի ու չէի կարողանում ըմբռնել մեր հոգու մեծ գաղտնիքը. ինչից էր, որ աշխարհում նմանը չունեցող Նայիրեան ցաւը չբթացրեց մեր սիրտը, չդարձրեց անհոգի գազան...: Ջորի գիւղերից մի Թուրք էր եկել մեր գիւղ, երկու ձիու վրայ բարձած քթոցներով խնձոր էր բերել կարտոլի հետ փոխելու: Պապս տեսել էր՝ մարդը գիւղամիջում կանգնած է, կանչել, բերել էր տուն: Թուրքը երեք օր մնաց մեր տանը, եւ պապս գործը թողած նրա հոգսով էր. խեղճ մարդը հաց կերա՞ւ, քնելու տեղը, յարմա՞ր է, գիւղացիների բերած կարտոլը լա՞ւն է, հօ խեղճ մարդուն չեն խաբում:

(Շար. 8)

Fonds A.R.A.M

Այրի Տիկին Միշըլին Միրզայեան,
Տէր եւ Տիկին Սերժ Միրզայեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Սվէնս եւ զաւակները,
Օր. Ֆրանսուազ Միրզայեան,
Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մխիթէվէլեան,
Տէր եւ Տիկին Մհրան Միրզայեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Միրզայեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Միշէլ Եփրեմեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժագ Մխիթէվէլեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժեռար Րէյ եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ Պետրոսեան, Մուրատեան (Ամերիկա, - Պէյրութ), Պէշիկթաշլեան (Պոլիս), Տատոյեան (Ամերիկա), Սարհատեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մեծ - հօր եւ մօրեղբօր՝

ՀՐԱՆԴ ՄԻՐԶԱՅԵԱՆԻ

մահը որ պատահած է Մարտ 10-ին, 72 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Մարտ 13, ժամը 14-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին, Կոմիտաս փողոց, 4:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցիին մէջ, Կիրակի, Մարտ 23-ին իրենցմէ յաւերժապէս բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին:

Արարողութեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը, եկեղեցիի սրահին մէջ, երէցներուն համար եւ ի գիտութեան անոնց յիշատակը յարգողներուն:

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝ 78 - 88 - 92 - 51 կամ՝ 78 - 40 - 27 - 40

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Միակ օրակարգ՝ Ընդհանուր կանոնագրի վրայ կարեւոր յօդուածի մը յաւելում, պարտադրուած փրեֆեքթիւրին կողմէ, Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 15-ին դպրոցին սրահը՝ 1, Պուլվար տիւ Նոռ, ԼԸ ՌԷՆՍԻ:

Ծանօթ. - ՅԱՏՈՒԿ ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ ՊԻՏԻ ՉՈՒՂԱՐԿՈՒԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Օր. Նուարդ Փափազեան իր հօրեղբօր՝
ՎԱՀՐԱՄ Ս. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
- Նախկին մարզիկ
1912 Ողիմպիական խաղերու -
մահուան առթիւ որ պատահեցաւ Մարտ 8-ին, Նիւ - Եորքի մէջ, 94 տարեկանին 2000 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Գրիգոր Պօյաճեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, Կիրակի, Մարտ 16, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին՝

ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՑ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ

յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

× Այս առթիւ, ողբացեալին յիշատակին, Գրիգոր Պօյաճեան 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

Պ. Նուպար Կիպրանոսեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մարտ 16, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԿԻՊՐԱՆՈՍԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Ճերանեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՇԱՒԻԼ. - Ա. Էքպէրեան 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի 60-ամեակին առթիւ մաղթելով անոր շարունակութիւնը, դեռ երկար տարիներ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Վ. Պայրամեան եւ զաւակները իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Հայկ Պայրամեանի մահուան 9-րդ տարելիցին ի յիշատակ 100-ական Ֆ. կը նուիրեն Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցւոյ, Մխիթարեաններու ֆոնտին, Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերուն (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ENSEMBLE
DE MUSIQUE ARMENIENNE

CONCERT

au CENTRE MANDAPA
le vendredi 14 mars, à 20 h 30
chants populaires
6, rue Wurtz 75013 tél. 45 89 01 60

F. R. A. - NOR SEROUND
organise un

Meeting - Débat

Thème : L'UNITE ARMENIENNE

MARDI, 18 MARS, 20 HEURES 30

PARIS

CLUB DES INGENIEURS
9 bis, Avenue d'Iéna — 75116 Paris
M° IENA

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
կազմակերպութեամբ՝
ԿԱՅԾ - ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ
Մշակութային Միութեան

Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 19·30–էն 2·00
PLM SAINT - JACQUES
Պանդոկի շքեղ սրահներուն մէջ

17, Bd. Saint-Jacques — 75014 PARIS - Mo. GLACIERE

մասնակցութեամբ՝
Ա Ն Ի նուագախումբի
Գ Ա Յ Ե Ա Ն Է պարախումբի

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել
48·78·88·70 եւ 48·31·01·03

Ծախքերու մասնակցութիւն

U. G. A. B.
l'UNION GENERALE ARMENIENNE de BIENFAISANCE
organise
Une audition de guitare
des élèves de
JEAN BEUJEKIAN
le Dimanche 16 Mars à 16 heures
au
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e
— entrée libre —

concert

Chœurs — Soli — Instruments
Juliette Yilmazian
présente
KAROUN
chorale d'enfants
Direction :
KHATCHIG YILMAZIAN
Dimanche 16 Mars à 15 heures
Centre Culturel Espace Julien
33, cours Julien — 13001 Marseille
Œuvres de :
Komitas — Bach — E. Hovhannessian —
Abel — Khatchatrian — A. Haroutounian
Uvezian — Avedissian
Réservation
Minassian 91 66 18 45 — Mahikian 91 93 50 85
Yilmazian 91 87 43 71 — Terzean 91 49 77 22

U. G. A. B.
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
MARSEILLE
33, cours Pierre - Puget — 13006 Marseille

dîner dansant

le Samedi 15 mars à 20 heures
au Concorde Palm Beach
Promenade de la Plage — Marseille

animé par
MARTEN YORGANTZ

Réservations
Siège UGAB 91 37 75 97 — Richard Dakarian 91 90 66 28
Didier Parakian 91 45 14 10

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 15-ին, 17 ռիւ-Պլէօ:

Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր անդամուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ իր բոլոր ընկերուհիներուն որ ընդհանուր ժողովը յետաձգուած է եւ տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, Մարտ 15-ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ. - պատգամաւորական զեկուցում եւ վարչական ընտրութիւն:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
9, rue de Madrid — 94140 Alfortville

Devant le succès
EXPOLANGUES 86

Stand M.C.A.A. — C.E.D.I.A.

Suite de la TABLE RONDE
sur
«L'ARMENIEN AU QUOTIDIEN»
Intervenants . Professeur J. P. MAHE.
Père Vartan KECHICHIAN,
Mmes S. KARAGULIAN,
D. KARASSALMASSIAN,
M. G. DAKESSIAN.
DEBAT

le Vendredi 14 Mars, à 20 heures 45

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Fonds A.R.A.M

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ
14

VENDREDI
14 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.182 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.182

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՊԱՏԱՆԴ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՀԻՒՍԷՅՆ ՆԵՐՈՒՄ ՇՆՈՐՀԵՑ ԵՐԿՈՒ ԻՐԱՔՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՅԱՊԱՂԱԾ ՆՈՒԷՐ
ՍԷՕՌԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

Նախագահ Միթերան անձնական բանագնաց մը ղրկած էր Իրաքի նախագահին եւ նամակով մը դիմած անոր, որպէսզի ազատ արձակուին այն երկու Իրաքցիները որոնք «սխալմամբ» արտաքսուած էին եւ ղրկուած Պաղտատ: Նախագահ Սատտամ Հիւսէյն ընդառաջեց դիմումին, ներում շնորհեց երկու Իրաքցիներուն, արտօնելով նոյնիսկ որ եթէ ուզեն, Փարիզ վերադառնան: Անիկա, անշուշտ դրական կարեւոր քայլ մըն է որ որոշ յոյսեր կրնայ տալ Ֆրանսացի պատանդներուն համար, բայց շատ հաւանաբար այլեւս օգուտ չունի Սէօռային: Արդ, հարց մըն ալ կը ծագի էմնըսթի Ինթըրնէշընըլի համար, որ քիչ մը անպատասխանատու հապճեպով յայտնած էր թէ Պաղտատ վերադարձած երկու Իրաքցիներէն մէկը անմիջապէս գնդակահարուած է, ինչ որ պատճառ եղաւ Սէօռայի սպանութեան: Եւ անուրագն տարօրինակ է, որ նման ծանրակշիռ հարցերու մէջ, միջազգային այս կազմակերպութիւնը այսքան թեթեւօրէն վարուի, տարածելով գրգռիչ լուրեր, զորս չէ կրցած բացատրել: Ֆրանսան ալ որոշ յապաղումով միայն հաստատեց թէ ողջ են եւ այս պակսող անմեղ բառով մկրտուած մտահոգիչ սխալները, պարզ է, որ այդքան վրդոված դառնութիւն մը պատճառեն Տիկին Սէօռայի:

Փարիզի մէջ, շուրջ հազար հոգի հաւաքուած էր Ազգ· Ժողովի շուրջ, գլխաւորաբար Քօֆմանի համար, որու շնորհիւ է արդէն որ երբեմն կը յիշուին միւս Ֆրանսացի պատանդներն ալ: Ցոյցէն չէին բացակայեր Շապան - Տէլմաս, Մառշէ, Ժոսփէն, Լէօթար, Սիմոնն Վէյլ եւայլն, եւայլն: Բայց, նոյն օրը Պէյրութի մէջ գլխուն գնդակ ստանալով տեղն ու տեղը կը մեռնէր Ֆրանսացի սպայ մը, որ մաս կը կազմէր խաղաղապահ ուժերուն: Վերջին դէպքերը ծառայեցին նաեւ որոշ վախ մը պատճառելու Պէյրութ ապրող 7 հազար Ֆրանսացիներուն:

Հինգշաբթի օր, սկզբունքով Փարիզ կը վերադառնար տոքթ· Ռազատ, տեղեկատուութիւն կատարելու համար:

Արեւմտեան - Պէյրութի մէջ, Հէզպոլլայի ուժը սարսափ կը պատճառէ բոլորին: Ցարդ, ոչ ոք անդրադարձած էր Աստուծոյ այս կուսակցութեան առած ծաւալին, մանաւանդ որ ան ոչ ոքի կը խնայէ:

×

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ԲԱՆԱԳՆԱՑԸ ԱՆԹԻԼԻԱՍ

Գերպ· Սիլվէսթրինի իր այցելութիւններու կարգին, այցելած է նաեւ Գարեգին Բ·ին: Տեսակցութեան ներկայ եղած են Խաչիկ Պապիկեան, Մելքոն Էպլիղաթեան, եւ Անդրանիկ Մանուկեան:

Ի դէպ, ինչ կը վերաբերի Վատիկանի բանագնացին աշխատանքներուն, անոնք առ այժմ արդիւնաւոր չեն եղած: Մահմետական երեք համայնքներն ալ (սիւննի, շիի, տիւրզի) մերժած են յարանուանական խորհուրդ մը կազմելու անոր առաջարկը:

× Շիի շէյխ մը սպաննուած է, որ մուֆթի Քապալանի (Ամալի համակիր) քեռայրն է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺՏԷՑՏԷՒ մէջ, ոստիկանութիւնը ձերբակալած է Մարտիրոս Թարզեան անունով անձ մը, այն մեղադրանքով որ ինք սպաննած է Գէորգ Քերժապէրեան (նախապէս «Օռիան - լը - Ժուր» Թարժապերեան գրած էր):

ՍՊԱՆԻՈՅ բոլոր հարցախոյզերը սխալեցան: Արդարեւ վարչապետ Ֆիլիփէ Կոնսալէս յաղթեց: Սպանացիք մեծամասնութեամբ այո՛ ըսին հանրաքուէին, որ կը վերաբերէր Սպանիոյ պահպանման Ատլանտեան Ուխտին մէջ: Եթէ նոյնիսկ ձեռնպահներու թիւը կարեւոր է, Սպանացիներուն 53%-ը դրական պատասխան տուաւ, ինչ որ մեծ յաջողութիւն մըն է, եթէ նոյնիսկ Կոնսալէս չի կրնար բոլորովին անտեսել 40%-ի հասնող «ոչ»երը, ուր երիտասարդները մեծամասնութիւն են:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, գիները 0,2% նուազած են փետրուարին, ինչ որ 20 տարի է չէր պատահած եւ առաջին անգամ ըլլալով Ֆրանսա նոյն արդիւնքն ունի արեւմտեան - Գերմանիոյ հետ:

ՄԻԹԵՐԱՆ կրնայ միտքը փոխած ըլլալ եւ չանտեսել հրաժարում մը, եթէ ընդդիմութիւնը լայն մեծամասնութիւն մը ապահովէ: Թէեւ Ժոսփէն հերքեց «Մոնտ»ի տուած այս լուրը, բայց այնքան ալ անտրամաբանական չէ նման լուրի մը տարածումը, վճռական օրէն քանի մը օր առաջ, ծանրակշիռ կացութեան մը հետեւանքով գգաստութեան հրաւիրելով ժողովուրդը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

«ԱՐԱՐԱՏ» - 86Ի ԿԱԶՄԸ

Խորհրդային 49-րդ ախոյենութեան մասնակցող «Արարատ» խումբին պետն է Մ· Գալոյեան, գլխաւոր մարզիչը՝ Լ· Զախարով, մարզիչներ՝ Ս· Դարբինեան եւ Գ· Պապեան:

Ստորեւ՝ խումբին կազմը եւ մարզիկներուն տարիքը· -

Ա· Պոդշիվալով	22 տարեկան
- բերդապահ -	
Ս· Սուքիասեան	21 տարեկան
- բերդապահ -	
Յ· Կիրակոսեան	30 տարեկան
Ռաֆայէլ Գալստեան	30 տարեկան
Ա· Քերոբեան	30 տարեկան
Ռոբեր Գալստեան	28 տարեկան
Աշոտ Խաչատրեան	27 տարեկան
- խմբապետ -	
Մ· Մարգարեան	27 տարեկան
Պ· Գալստեան	25 տարեկան
Վ· Խաչատրեան	24 տարեկան
Հ· Մխիթարեան	24 տարեկան
Ա· Ջիլինգարեան	24 տարեկան
Ա· Սարգսեան	23 տարեկան
Ռ· Քոչարեան	23 տարեկան
Գ· Կարապետեան	23 տարեկան
Է· Վերանեան	23 տարեկան
Ա· Միրզոյեան	20 տարեկան
Ա· Կարապետեան	20 տարեկան
Յ· Պօղոսեան	19 տարեկան
Ա· Խաշմանեան	19 տարեկան
Կ· Գալստեան	19 տարեկան
Կ· Մարկոսեան	18 տարեկան
Մ· Տոնոյեան	18 տարեկան

Ի դէպ, Պուլկարիայէն վերադարձին, «Արարատ»ի մարզիչներէն Լեւոն Իշտոյեան» «իր դիմումին համաձայն», ազատ կացուցուած է իր պաշտօնէն:

Ինչ կը վերաբերի կազմակերպչական մարզէն ներս խումբին ունեցած դժուարութիւններուն, գլխաւոր մարզիչը՝ Լ· Զախարով, «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի թղթակցին տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին նշած է, թէ Երեւանի մարզադաշտերը տակաւին կը գտնուին անմխիթար վիճակի մէջ, որու հետեւանքով ալ կարելի չըլլար խումբին թեքնիք մարկարդակը անհրաժեշտ բարձրութեան հասցնել: Զախարով ներկայիս խումբին ամէնէն զօրաւոր եւ յուսադրիչ օղակը կը նկատէ պաշտպանութեան գիծը: Իսկ ինչ կը վերաբերի «Արարատ»ի պայքարի նպատակակէտին՝ ընթացիկ ախոյենութեան մէջ, Զախարով կը նշէ՝ «Աւելի բարձր տեղերի՝ քան անցեալ տարի»: Առաւել եւս ճշգելով իր նպատակը գլխաւոր մարզիչը կ'աւելցնէ՝ առաջին տասնեակին մէջ տեղ մը:

F. MITTERRAND REÇOIT UNE DELEGATION ARMENIENNE

COMMUNIQUÉ

Le président de la République François Mitterrand, a reçu ce mardi 11 mars à 11h45 durant quarante minutes au Palais de l'Elysée une délégation arménienne composée de Messieurs Jules Mardirossian, président du Comité de Défense de la Cause Arménienne (CDCA), Ara Krikorian, porte-parole du CDCA et Henri Papazian, secrétaire général de la FRA Daschnaktzoutiun.

Au cours de cet entretien particulièrement chaleureux, le président a manifesté un vif intérêt à l'égard du peuple arménien, dont il a rappelé qu'il n'appartient pas au passé, qu'il est bien du présent et qu'il a un avenir.

Il a notamment assuré qu'il apporterait son soutien au développement de la langue et de la culture arméniennes, tant au niveau de l'aide aux écoles qu'à celui de la création d'une filière universitaire de langue et de civilisation arméniennes.

Il a aussi exprimé sa volonté d'apporter son appui à la résolution arménienne qui sera votée prochainement au Parlement européen.

Le Président de la République a admis que la solution politique du problème arménien implique l'instauration d'un dialogue entre les responsables de la Turquie et ceux du peuple arménien.

Enfin, François Mitterrand a promis d'examiner la proposition du CDCA de faire de la date du 24 avril la Journée du Génocide et des Crimes contre l'Humanité.

FRA DASCHNAKTZOUTIUN
CDCA

11 mars, 1986

×

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ՏՈՐՊԵԴՕ» ՄՈՍԿՈՒԱ ԽԱՂԸ (*)

Խորհրդային 49-րդ ախոյենութեան մրցումները «Արարատ» կը սկսէր Մարտ 2-ին, իր դաշտին վրայ ընդունելով Մոսկուայի «Տորպեդօ»ն: Ներկայ եղած են 25 հազար մարզասէրներ: Նախքան խաղը սկսիլը ողջոյնի խօսք արտասանած է Հայաստանի Մարզական Կոմիտէի փոխ - նախագահ Մ· Իսպիրեան: Ապա, կողմերու խմբապետները՝ Ա· Խաչատրեան եւ Ս· Պրիգոդա բարձրացուցած են ախոյենութեան դրօշակը, որմէ ետք սկսած է խաղը: Սկիզբը Երեւանցիները տիրապետած են խաղին, կազմակերպած քանի մը գրոհներ, սակայն չեն յաջողած արդիւնաւորել զանոնք: Այնուհետեւ Մոսկուացիները հաւասարակշռելով խաղը իրենք սկսած են տիրապետել անոր: Երկրորդ կիսախաղին «Արարատ»ի տղաքը զգալի կերպով կորսնցուցած են իրենց ուժականութիւնը, թոյլ ու անկազմակերպ խաղարկութիւն մը ցուցաբերած եւ յաճախ սխալներ գործած: Թէեւ հանդիպումի ընթացքին կարելի չեղաւ կոլ նշանակել, սակայն եւ այնպէս «Արարատ»ի անդրանիկ խաղը շատ թոյլ եղած է:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ» Մարտ 4-ի թիւով:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

— C. I. C. A. M. —

ԿՈՉԻՆ ԱՐԹԻՒ

Ը· ՑԱՆԿ

	ՖՐԱՆՔ
Ս· Խաչ ընկերակցութիւն	10·000
Տէր և Տիկին Բարգէն Գավէզեան	5·000
Տէր եւ Տիկին Ա· Աբիկեան	2·000
Տիկին Նուարդ Սարայտարեան	2·000
Տէր եւ Տիկին Տ· Սողոմոնեան	2·000
Սարգօ եւ Շապուհ Կէտիկ	2·000
Տիկին Գեղանոյշ Պչաքճեան	1·350
Պ· Կարապետ Պայեան	1·000
Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ժամկոչեան	1·000
Օր· Արշալոյս Ղազարեան	1·000
Տիկին Շէնտըլէր - Թովմասեան	1·000
Տիկին Մ· Ջօտեան եւ զաւակները	1·000
Տէր եւ Տիկին Ա· Թիւֆէնքճեան	1·000
Մինաս Ճապուրեան ընտանիք	1·000
Տիկին Մ· Գրիգորեան	1·000
Տիկին Մարի - Ժօզէ Կիւրեղեան	1·000
Օր· Լէն	700
Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Գրիգորեան	500
Պ· Ժան Գրիգորեան	500
Տիկին Մառի Մոսկոֆեան	500
Պ· Պ· Զարդարեան	500
Պ· Ռիշար Ժերանեան	300
Տէր եւ Տիկին Գ· Արթինեան	200
Օր· Ժեռմէն Եղիազարեան	200
Տէր եւ Տիկին Գր· Պօտոսեան	200
Տէր եւ Տիկին Սուքիասեան	200
Ժան - Փիէռ Պօտոսեան	200
Տիկին Այտա եւ Օր· Սիլվա Սթրաէլի	200
Պ· Փ· Գազանճեան	180
Գումար՝	37·730
Նախորդ գումար՝	275·050
Ընդհանուր գումար՝	312·780

Ե· ցանկին մէջ («Յառաջ», Փետրուար 20) Տէր եւ Տիկին Ա· Գույումճեան պէտք է ըլլայ՝ Տիգրան եւ Անժէլ Գույումճեան: Է ցանկին մէջ («Յառաջ», Մարտ 7) Հայ· Առաք· Էկգարքա 2000, պէտք է ըլլայ Տէր եւ Տիկին Անթուան Մառաքեան 2000 Ֆ·:

Libellez vos chèques bancaires à l'ordre de :

C. I. C. A. M.

et les expédier à

C. I. C. A. M.

c/o Crédit Suisse

92, Champs-Elysées — 75008 PARIS

Fonds A.R.A.M

ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԻ ԱՐԱՄԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԻՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

(ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Պոլսահայութիւնը հանրապետական շրջանին, երկար տարիներ, իրաւունք չունէր մշակութային միութիւններ հիմնելու, հայերէն բանախօսութիւններ, կամ թատերական ներկայացումներ տալու: Այսուհանդերձ հայկական վարժարաններու մէջ, հայերէնի դասերը, գոհացուցիչ չափով կ'աւանդուէին: Թերթեր, հանդէսներ եւ գիրքեր հրատարակելու համար ոչ մէկ արգելք կար:

Համաշխարհային Բ. պատերազմի վախճանին, արտօնուեցաւ սանուց միութիւններու կազմութիւնը:

Ամէն թաղ օգտուեցաւ պատեհութենէն ու կազմեց իր Սանուց Միութիւնը:

Իրարու յաջորդեցին բանախօսութիւններ, թատերական ներկայացումներ, մշակութային այլազան ձեռնարկներ:

Գատըգիւղն ալ կազմեց իր Արամեան Սանուց Միութիւնը:

Առաջին իսկ ամիսներուն, երիտասարդ ու տարեց, հինգ հարիւրէ աւելի Արամեանցիներ եւ համակիրներ անդամագրուեցան Միութեան:

Անդամներուն մեծամասնութիւնը, հագիւ նախակրթարան մը կրցած էին աւարտել ու նետուած գործի ասպարէզ:

Իրենցմէ շատեր մոռցած էին հայերէն գրել - կարդալը, նոյնիսկ դժուարաւ կը խօսէին իրենց մայրենի լեզուն:

Այսպիսի տարրերէ կազմուած Միութեան մը մէջ, շատ դժուար էր գրական, մշակութային շարժում ստեղծել:

Տարեկան բազմանդամ ընդհանուր ժողովներու ընթացքին, երբ միութեան պիւտճէն կը պատրաստուէր եւ գրական յանձնախումբերը, չափաւոր գումարներ կը խնդրէին, անդամներ, փոթորիկ կը հանէին, ձախողեցնելու կամ նուազագոյնի իջեցնելու համար մեր պահանջները…:

Այս դժուարին պայմաններու տակ, աշխատանքի լծուող մշակութային կամ գրական յանձնախումբերու պարտականութիւնը, իրապէս շատ դժուար էր:

Բայց այսօր, տարիներ յետոյ, անկեղծօրէն կը խոստովանիմ թէ, բանախօսութիւններու դէմ, անգիտակցօրէն խընդիր հանող անդամները չար չէին եւ ոչ ալ անիրաւ. իրապէս առաջին ամիսներուն, ոտակուոր բանախօսութիւններուն, 250 հոգի առնող մեր սրահին համար, յաճախ հազիւ կը յաջողէինք 10 – 15 անձեր դժուարաւ հաւաքել… անշուշտ երբ այս կացութիւնը երկար ատեն այսպէս տեւէր, աւելորդ պիտի դառնար գրական յանձնախումբերու կազմութիւնը եւ վերջ պիտի գտնէր անոնց եղած նուազագոյն յառաջացումներն ալ…

Բայց մշակոյթի եւ գրականութեան անհրաժեշտութեան խորապէս հաւատացած նուիրեալներ, չյուսահատեցան, ընդհակառակն աւելի եռանդով փարեցան գործի, միջոցներ որոնեցին գրականութիւնը սիրցնելու եւ տարածելու համար:

Խորհեցան որ գրական հաւաքոյթները պէտք է համեմել գեղարուեստական հաճելի յայտագիրներով: Բարեբախտաբար մեր բոլոր արուեստագէտները, համակրութեամբ դիմաւորեցին մեր դիմումները, բացարձակապէս մերժելով նիւթական ամենաչնչին վարձատրութիւնն իսկ:

Մեր այս որոշումին գործադրութիւնը, անհաւատալի արդիւնքներ տուաւ:

Այս պայմաններու տակ, ամէն տարի Հոկտեմբերի Բ. կիրակիները կազմակերպեցինք «Մշակոյթի օրեր», որչ կամ մեռած ծանօթ գրողներու, կրթական մըշակներու համար յիշատակի օրեր, ինչպէս նաեւ արտասահմանեան յերեկոյթներ, կամ բանախօսութիւններ իրարու յաջորդեցին:

Յաճախ մեր հաւաքոյթներուն, Պոլսոյ զանազան թաղերէն հիւրեր կը փութային եւ գրեթէ միշտ մեր ընդարձակ սրահը ամբողջութեամբ կը լեցուէր:

×

Յաջորդական այս յաջողութիւններ համարձակութիւն տուին գրական յանձնախումբի անդամներուն հրատարակչական յանձնախումբի մը կազմութեան մասին խորհելու, իբրեւ Ա. հրատարակելի գիրք ընտրելով «Համայնապատկեր հանրապետական Շրջանի Իսթանպուլահայ Գրականութեան» հատորը: Զանազան ծրագիրներ մշակելէ յետոյ, թէ ինչո՞ւ կանգ առինք այս բազմածախս, դժուարին գիրքին վրայ:

Կա՛նգ առինք, որովհետեւ Թրքահայ, մասնաւորաբար հանրապետական մեր գրողներուն եւ գրասէրներուն տարիներու անիրագործելի փափաքն էր այսօրինակ հատորի մը հրատարակութիւնը, որ հնարաւորութիւնը պիտի տար Սփիւռքի եւ Հայաստանի գրողներուն եւ գրասէրներուն, ճանչնալու պոլսահայ գրականութիւնը ու գրողները. նոյն տարրերու մեծագոյն փափաքն էր նաեւ հրատարակչական յանձնախումբի մը կազմութիւնը, որ կարելիութիւնը պիտի տար իրենց գեղեցիկ եւ օգտակար երազներուն իրագործման…:

Այս ուղղութեամբ գրողներ եւ գրասէրներ շատ մեկան սպառեցին, կրակոտ ճառեր խօսեցան, զանազան խորհրդակցական հաւաքոյթներ կազմակերպեցին, օրակարգի գլխաւոր հարց ունենալով հրատարակչականի մը կազմութիւնը… Բայց այս ժողովները միշտ ալ ձախողութեամբ վերջ գտան:

Ամէնէն անլուծելի հարցը նիւթականը չէր, մեկենասներ կամ միութիւններ աւելի կամ պակաս չափով յատկացումներ ընելով կամ փոխ տալով, կրնային անհրաժեշտ գումարը հաւաքել. կարեւորը հրատարակուած գիրքերը սպառելն էր: Անցեալին կարգ մը գրողներ նիւթական անչափելի զոհողութիւններու գնով հրատարակած էին գիրքեր, բայց տարիներու ընթացքին, չէին յաջողած զանոնք սպառել եւ ստիպուած, քիլոյով ծախած էին, կամ ձգած փոշիներու տակ…:

Հրատարակչականի մը կազմութեան համար ժողով գումարողները, թուղթերու վրայ հաշիւներ կը ներկայացնէին, կ'ենթադրէին ու կը պահանջէին որ գոյութիւն ունեցող միութիւնները իրենց վիճակած պարտականութիւնը կատարեն գրքերու սպառման համար ու այդ ձեւով նուազագոյն հազար գիրք սպառել… Բազմահարիւր անդամներ ունեցող մեր միութիւնները, որոնք մօտէն տեղեակ էին իրենց անդամներու գրասիրութեան, կը խուսափէին պատասխանատուութենէ, թելադրելով գրատուներու անուններ, մինչ շատ լաւ գիտէին թէ գրատուներու յանձնուած հատորներէն ոչ իսկ 50 հատ կարելի էր սպառել…:

Ահա այս աննպաստ պայմաններու տակ է որ, 1955 – 1956 տարիներուն, գրական յանձնախումբը քաջութիւնը կ'ունենայ դիմելու վարչութեան, խնդրելով կազմութիւնը հրատարակչական լիազօր յանձնախումբի մը: Դիմում կատարողները գիտէին թէ վարչութիւնը խախուտ գործի մը համար պիտի չուզէր նիւթական զոհողութիւն մը ընել, ուստի յանձնառու եղան հրատարակելի գրքերուն ծախքը իրենց գրպանէն տալ, պայմանաւ որ եթէ շահ մը գոյանայ, այդ գումարը ի պահ դրուի եւ գործածուի այլ հրատարակութիւններու:

Վարչութիւնը սիրով ընդունեցաւ այս անվնաս առաջարկը եւ անհրաժեշտ լիազօրութիւնը տուաւ Տիգրան Պալեանի, Անդան Խօզէրի, Աբրահամ Եանըգեանի, անհրաժեշտը տնօրինելու եւ գործը յառաջ տանելու համար:

×

Վարչութենէն անհրաժեշտ լիազօրութիւնը ստանալէ յետոյ, անոնք լրջօրէն սկսան խորհիլ, գործը յաջողութեամբ պսակելու մասին:

Ձեռնարկը երկու երեսակ ունէր, նիւթական ու բարոյական:

Նիւթականը ապահովելու համար խորհեցանք կանխիկ բաժանորդագրութեան դիմել, եւ 15 ոսկիի վաճառելի գրքերուն համար քարտեր – տոմսակներ հրապարակ հանել 10 ոսկի գին նշանակելով:

Մեզի համակիր անձնաւորութիւններէ կազմեցինք յանձնախումբ մը, որ խոստացաւ տաւելագոյն արդիւնքով ներկայանալ:

Բաժնեկրական այս խոստումներէն յետոյ, կը մնար, կարող տարրերէ կազմել խմբագրական մարմին մը: Զանազան դիմումներէ ու փորձերէ յետոյ գործը վստահեցանք ծանօթ գրագէտներու. Վ. Ս. Ծովակի, Վարդան Կոմիկեանի եւ Ռոպէր Հատտէճեանի: Հրատարակչական յանձնախումբի անդամները իրաւունք ունէին անպաշտօն կերպով մասնակցելու նիստերու: Գրողները յանձնառու եղան լուսանկարել ծանօթ արուեստագէտ՝ Արա Կիւլէր:

Խմբագրական մարմինը, իր պատասխանատու, դժուարին աշխատանքին ձեռնարկելէ առաջ, արդարօրէն ուզեց բացայայտել, թէ ի՛նչ ապահովութիւն կրնայինք տալ իրենց, թէ գործը նիւթակա՛ն պատճառներով ձախողութեան պիտի չըմատնուէր… իրաւունք ունէին. Նախընթաց գէշ օրինակներ կային…: Զիրենք վստահեցնելու համար, ծանօթ տպարանատիրոջ մը հետ պայմանագրութիւն կնքեցինք, գնելով նաեւ գրքին անհրաժեշտ թուղթը: Այս գոհացուցիչ ապահովութիւններէն յետոյ, խմբագրական մարմինը եռանդով գործի փարեցաւ, լուրջ գիրք մը պատրաստելու համար: Ուրեմն մեզի կը մնար նիւթականը ապահովել: Ամիս մը սպասելէ յետոյ կապ հաստատեցինք յանձնախումբի յարգելի անդամներուն հետ: Արդիւնքը յուսահատական էր: Ծախուելու համար առնուած տոմսակները գրեթէ ամբողջութեամբ վերադարձուեցան: Դիմած էին շատերու բայց ոչ ոք ուզած էր առանց գրքի հրատարակութեան դրամ վճարել…: Իրականութեան մէջ, այս մերժումը արդիւնք էր հայ գրքի հանդէպ ցոյց տրուած դատապարտելի անտարբերութեան: Չէինք կրնար ետ դառնալ. մեզի կը մնար ստանձնել մեր պատասխանատուութիւնը, ի հարկին աչք առնելով մեր փոխառքաններէն վճարել մնացը, հոգ չէ թէ լոյս տեսնելիք մեր գիրքերն ալ փոշիներու տակ թաղուէին…:

Մտածումներու մէջ կը տարուբերէինք եւ յանձնառու եղած էինք ամէն տեսակ զոհողութեան, երբ յանկարծ տխուր պատահար մը՝ 1955ի 5 – 6 Սեպտեմբերին պատահած դէպքերը, եկան մոռցնել տալու ամէն բան: Մոլեգնած խուժանը տուներու, խանութներու եւ այլ հաստատութիւններու կարգին յարձակած էր նաեւ տպարանին վրայ, փճացնելով մեր մթերած թուղթերը: Պաշարման վիճակ հռչակուած էր եւ խմբագրական մարմինը ընդհատած ժողովները: Ուրեմն այս անսպասելի դէպքը կրնար մեր փախուստին նպաստել ու մենք կրնայինք առանց քննադատուելու խուսափիլ յանձնառութիւններէ: Մերժեցինք փախուստի ամէն ճամբայ եւ ուզեցինք որ գործը յաջողութեամբ վերջ գտնէ:

Ամիսներ յետոյ երբ պաշարման վիճակը դադրեցաւ եւ կարելի եղաւ 1956–ին միութեան ընդհ. ժողովը գումարել մենք հաստատեցինք մեր յանձնառութիւնը եւ ընդհ. ժողովէն եւս ստացանք լիազօրութիւն, գործը շարունակելու: Խմբագրական մարմինը կրկին սկսաւ իր աշխատանքները: Պէտք է խոստովանիլ թէ, «Համայնապատկեր»ին ամէնէն դժուար եւ պատասխանատու բաժինն էր յառաջաբանին խմբագրութիւնը, որ վստահուեցաւ Վարդան Կոմիկեանի: Ան՝ մեծ ձեռնհասութեամբ կատարեց իր պաշտօնը, բոլորին անվերապահ գնահատանքին արժանանալով:

Վերջապէս 1957–ին լոյս տեսաւ տարիներով սպասուած այս հատորը, որ բարոյական գետնի վրայ արժանացաւ աննախընթաց ընդունելութեան. Պոլսոյ եւ Սփիւռքի դժուարահաճ մտաւորականները եւ քննադատները համակրական տողերով կը դիմաւորէին այս գիրքը, որ կարելիութիւնը կու տար իրենց ծանօթանալու հանրապետական շրջանի գրողներու բեղնաւոր վաստակին: Դժբախտաբար այդ շրջանին ոչինչ իմացանք Հայաստանի մտաւորականներու կարծիքին մասին: Հայրենիքի մտաւորականներուն եւ մատենադարաններուն ձեռքը չէին հասած մեր ուղարկած գիրքերը: Բայց տարիներ յետոյ երբ կարելի եղաւ իրենց հասցէներուն հասցնել այս գիրքերը, տեսանք որ հայրենիքն ալ խորապէս գնահատած է այս աշխատութիւնը: Գալով նիւթականին, աւելորդ է յիշեցնել թէ, մենք եւս չէինք յաջողած տոմսակներուն վաճառումէն մեծ գումար մը ապահովել: Ուրեմն մեզի կը մնար վստահիլ միայն մեր ուժերուն. յանձնառու ըլլալ երկարատեւ, մաշեցուցիչ աշխատանքի: Թաղէ թաղ, միութենէ միութիւն, տունէ տուն, խանութէ խանութ շրջիլ հրատարակուած գիրքերը սպառելու համար:

Ամիսներու աշխատանքէ յետոյ է որ յաջողեցանք գրեթէ բոլոր գիրքերը սպառել, հրատարակութեան ծախքը հանել եւ պզտիկ շահ մըն ալ արձանագրել:

Յանձնախումբը մոռցած էր իր յոգնութիւնները, դառնութիւնները եւ որոշած աշխատանքը շարունակել:

Իբրեւ Բ. հատոր նկատի ունէինք Վարդան Կոմիկեանի պատմուածքներու հատորը «Բարի եկար սէր»ը: Պէտք է խոստովանիլ թէ այս գրքին սպառումը մեզի նոյն յոգնութիւնը, չարչարանքը չպատճառեց: Հեղինակը հայերէնի սիրուած ուսուցիչ էր մեր բարձրագոյն վարժարաններուն եւ աշակերտները սիրով գնեցին կամ տարածեցին արժէքաւոր գիրքը, պատճառ ըլլալով որ պզտիկ շահ մըն ալ ապահովենք: Իբրեւ Գ. գիրք, հրատարակեցինք Գրիգոր Զօհրապի պատմուածքները, մէկ հատորի մէջ ամփոփելով իր երեք հատորները, որոնք անգտանելի դարձած էին Պոլսոյ մէջ: Այս անգամ եւս պէտք եղաւ շատերու ոտքը երթալ, գիրք ծախելու համար: Բայց մեր բարձրագոյն վարժարաններու աշակերտները դիւրացուցին մեր գործը տուեալ թիւով գնելով:

Իբրեւ Դ. հրատարակութիւն, կանգ առինք ապրող խորհմատ գրողի մը ընտրութեան՝ Այվազեանի վրայ: Այս հեղինակին գրելակերպը եւ ոճը կը խրտչեցնէր ընթերցողները: Գրողներ, գրասէրներ կը խոստովանէին թէ Այվազեան, մեծարժէք գրող մըն է, բայց շատերու համար անհասկնալի՝ ու պատճառ պիտի ըլլար որ Միութիւնը նիւթապէս տուժէ: Այս ուղղութեամբ արտասահմանէն եւս նամակներ ստացանք, որոնք նոյն վերապահութիւնը կը յայտնէին, հակառակ բոլոր նախազգուշացումներուն, յանձնառու եղանք մեր գրպանէն վճարել վնասը: Բայց տարօրինակ է որ ճիշդ հակառակը պատահեցաւ, Այվազեանի բոլոր գիրքերը սպառեցան. միակ հատորն էր որուն համար անհրաժեշտ չեղաւ ընթերցողին ոտքը երթալ…: Այսօր զղջացած ենք որ ապաւինելով զգուշացումներէ քիչ տպաքանակով հրատարակեցինք եւ այժմ անգտանելի այդ գիրքը, որ նոյնպէս մեզի պզտիկ շահ մը ապահովեց:

Իսկ Ե. հատորին համար կանգ առինք ծանօթ դասական երգիծաբանին՝ Յակոբ Պարոնեանի վրայ, որուն գրքերը եւս անգտանելի դարձած էին, «Մեծապատիւ Մուրացկանները», «Քաղաքավարութեան Վնասները», «Ատամնաբոյժ տեսարանները» եւ «Պաղտասար Աղբարը», մէկ հատորի մէջ ամփոփելով հրամցուցինք ընթերցողներուն:

Այս առթիւ հրատարակչական յանձնախումբը, «Զրոյց ընթերցողին հետ» վերջաբանին մէջ, ի միջի այլոց հետեւեալ տողերը կ'արձանագրէր. - «Մեծանուն հեղինակին գործերը տարիներէ ի վեր սպառած ըլլալով հանդերձ, վերջին տասնամեակի ընթացքին, ոչ մէկ Սանուց Միութիւն քաջութիւնը ունեցած է Պարոնեանէն բան մը արտատպել, վախնալով սպառումի մղձաւանջէն»: Ճիշդ էին այս տողերը, որովհետեւ մէկ հատորի մէջ հաւաքուած մէկը միւսէն արժէքաւոր այս գիրքն ալ որուն համար անհաւատալի աժան գին մը նշանակուած էր, (10 ոսկի սպառելու համար) անհրաժեշտ եղաւ կրկին ամիսներով շրջիլ, այն օրերուն երբ պոլսահայութեան թիւը 60 հազար կը հաշուէր եւ գրասէրներու մեծագոյն մասը, տակաւին չէր լքած Պոլիսը… Հարկ կա՞յ անգամ մը եւս կրկնելու թէ, գրավաճառներ չէին յաջողեր ոչ իսկ 50 գիրք ծախել եւ ոչ ալ արտասահմանէն ապսպրանքներ կը ստանայինք ու հակառակ այս վհատեցուցիչ կացութեան յանձնախումբը դժգոհ չէր եւ հետեւեալ տողերը կ'աւելցնէր վերջաբանին. - «Բոլոր այս գոհողութիւնները սիրով եւ անտրտունջ կատարած ենք ու պիտի կատարենք, որովհետեւ բացարձակ համոզում մը եւ հաւատքը ունինք թէ արտասահմանի մէջ հայ գրքի հրատարակութեան ծառայելու եւ մանաւանդ հայ գրողը քաջալերելու համար առայժմ ուրիշ միջոցներ չունինք»:

Մեզի համար որեւէ նշանակութիւն չունէր մեր յոգնութիւնը, թաղէ - թաղ պտտիլը գիրք ծախելու համար: Կրնայինք անշուշտ խնայել, նուազեցնել մեր յոգնութիւնները: Ու ասոր համար բաւական էր մեր առջեւը եղած մարդոց, ծանօթներու գիրք տալ, վաճառել, հոգ չընելով թէ անոնք կը կարդա՞ն թէ ոչ: Մենք ջանացինք կարելի եղածին չափ գրքերը տանիլ այն մարդոց, որոնք հայերէն կարդալ գիտէին եւ ի հարկին կը…

Fonds A.R.A.M

նային գրասէրներու նուիրել, բայց երբեք աղուամազ նետել, ինչպէս կը պատահի կարգ մը գաղութներու մէջ: Ձեռք ձգուած արդիւնքն էր մեզ հրճուեցնողը եւ յաջողած էինք Ե. հատորն ալ ամբողջութեամբ սպառել եւ շահ ապահովել:

Որոշեցինք Զ. հատորն ալ տրամադրել Յ. Պարոնեանի եւ մէկ գրքի մէջ հրատարակել «Ազգային ջոջերը», եւ «Պտոյտ մը Պոլսոյ թաղերուն մէջ»ը:

Այս անգամ Պոլսահայ ծանօթ գրավաճառէ մը փափաքեցաւ որ այս վերջին հրատարակութիւնը ամբողջութեամբ իրեն փոխանցենք. սիրով գոհացում տուինք եւ առանց շահու բոլոր գիրքերը տուինք:

Մենք սիրով յանձն առինք վարժարաններու եւ մեզի ծանօթ գրասէրներու իր հաշւոյն ծախել կարեւոր քանակութեամբ գիրքեր:

1963-ին, հրատարակչական յանձնախումբը Ֆրանսա գալէս քանի մը ամիս առաջ, հրատարակեց իր վերջին՝ Է. հատորը, նուիրուած Համաստեղի: Հեղինակը սիրով ընդառաջ գնաց մեր դիմումին ու մերժեց հեղինակի որեւէ իրաւունք:

Այս հատորին մէջ ամփոփուած են Համաստեղի «Անճրեւք», «Գիւղը», եւ «Քաջն Նազար»ը: Չեմ գիտեր թէ քանի գիրք ծախած են: (*)

Կը ցաւիմ որ Պոլիսը լքելէս յետոյ Արամեան Սանուցը չէ կրցած շարունակել հրատարակչական դժուարին, բայց պատուաբեր գործը:

Ուրախ ենք որ այժմ, շնորհիւ գրագէտ Յակոբ Հատտէճեանի հիմնած արդիական տպարանին եւ ընձայած դիւրութիւններուն, կարելի կ'ըլլայ շօշափելի թիւով գիրքեր հրատարակել: Այս հրատարակութիւններէն ոմանք կարելի կ'ըլլան մեկենասներու եւ կամ մրցանակներու շնորհիւ:

Ուրիշ գրողներ, որոնց նիւթական վիճակը գոհացուցիչ է, իրենց ծախքերով կը հրատարակեն հատորներ:

Ամէն պարագայի տակ, կ'ենթադրեմ որ Պոլսահայերու նոր արտագաղթէն յետոյ, այլեւս ոչ մէկ գրող մտքէն կ'անցընէ որ, գիրքերու վաճառումով կարելի կ'ըլլայ դիմագրաւել տպագրական հետզհետէ աւելցող ծախքերը:

ՏԻԳՐԱՆ ՊԱԼԵԱՆ

(*) «Համայնապատկեր Հանրապետական Շրջանի Իսթանպուլահայ Գրականութեան», տպաքանակ՝ 903
«Բարի եկար Սէր» տպաքանակ՝ 700 (սպառած)
«Գրիգոր Զօհրապ– Պատմուածքներ» տպաքանակ՝ 900 (սպառած)
«Եղիշէ Այվազեան – Պատմուածքներ եւ Արձակ էջեր» տպաքանակ՝ 475 (սպառած)
«Յակոբ Պարոնեան Ա. Հատոր» տպաքանակ՝ 950 (սպառած)
«Յակոբ Պարոնեան Բ. Հատոր» տպաքանակ՝ 957
«Համաստեղ» տպաքանակ՝ 950

ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ՕՐ ՄԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՄԷՆՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՍԿԻԶԲ | ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆԻ ԿԵԴՐՈՆՈՎ ՄԸ ՕԺՏՈՒՄ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

Կիրակի, Մարտ 9-ը բառին ամբողջական իմաստով յիշատակելի օր մը պիտի մնայ Իսի լէ Մուլինոյի հայ համայնքի տարեգրութեան մէջ: Եւ այս՝ երբեակ մարզերէ ներս՝ կրթական, մարզական եւ մշակութային, քանի որ բացումը կը կատարուէր հայկական ամէնօրեայ վարժարանի մը կառուցման աշխատանքներուն, Հայ Մարզականը կ'օժտուէր կեդրոնով մը եւ կը վերաբացուէր Հայ Մշակոյթի Տունը հանրութեան առջեւ, կարգ մը նորոգութիւններու եւ վերակազմակերպումի ենթարկուելէ ետք:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՄԷՆՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՍԿԻԶԲ

Ժամը 10-ին, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին ծայրէ ծայր լեցուն էր: Կը պատարագէր Միւռոն վրդ. Գըվըրգեան եւ քարոզով մը անդրադառնալէ ետք Հայց. Եկեղեցւոյ հոգեւոր եւ կրթական առաքելութեան եւ դերին դարերու ընթացքին, շեշտը կը դնէր մայրենի լեզուի գիտութեան եւ գործածութեան անհրաժեշտութեան վրայ, աւելցնելով. - «Ամէն բանէ առաջ եւ ամէն բանէ վեր, պահ մը մոռնալով ու հեռու մնալով մեր անձնական, խմբակային կամ կողմնակցական շահերէ, կարեւոր է համախմբուիլ մեր ժողովուրդի գոյատեւման եւ միասնականութեան զոյգ խորհրդանիշներուն՝ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ եւ հայ դպրոցի շուրջ, ի սէր գալիք հայ նոր սերունդին»:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուէր դպրոցաշէն եկեղեցականներու, ինչպէս նաեւ տնօրէններու, ուսուցիչներու եւ կրթական առաքելութեան նուիրուած ննջեցեալներու յիշատակին:

Ժամը 12·30-ին շուրջ 1500 հոգի կը հաւաքուէին ռիւ տը լ'էկալիթէ այն հողամասին վրայ, ուր պիտի սկսէին ապագայ ամէնօրեայ հայկական վարժարանի շինութեան աշխատանքները: Ներկայ էին Իսիի քաղաքապետը՝ Անտրէ Սանթինի, Իսիի եւ Քլամարի թաղապետական խորհուրդներու անդամներ, հայկական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, զոյգ վարժարաններու տեսուչները, Փարիզի Եկեղեցւոյ Վարչութեան նախագահն ու անդամներ:

Հանդիսութեան բացումը կատարելով Իսիի քաղաքապետին կցորդը՝ Մարտիրոս Գարակէօզեան, կը նշէր, թէ պատմական օր մը կ'ապրի Իսիի հայ համայնքը՝ իրականացած տեսնելով տարիներու իր երազը: Անդրադառնալով Հայերու դէմ գործուած ցեղասպանութեան Մարտիրոս Գարակէօզեան կը շեշտէր, որ 70 տարի առաջ Թուրքը փորձեց բնաջնջել մեզ եւ սրբել պատմութեան էջերէն, սակայն մենք այսօր՝ ապնջական այս հողին վրայ բարձրացնելով հայ դպրոցի մը շէնքը, պիտի պահենք մեր լեզուն, մեր մշակոյթը եւ մեր ինքնութիւնը, գոչելով՝ մենք կա՛նք ու պիտի մնա՛նք:

Խօսք առնելով հոգաբարձութեան քարտուղարը՝ տոքթ. Վիգէն Կարապետեան, անդրադառնալէ ետք Եղեռնէն վերապրած Հայու բեկորներու Իսի լէ Մուլինօ հաստատման, անոնց յաջորդած երկրորդ սերունդի ապրուստի պայքարին, երրորդ սերունդի գոյատեւման եւ հայկական ինքնութեան պահպանման ջանքերուն՝ վեր կ'առնէր Հայու ոգին եւ Հայուն հաւատարմութիւնը յաւերժական Հայաստանին եւ իր պապերու աւանդին: Ապա կը գովաբանէր Իսիի քաղաքապետն ու թաղապետական խորհուրդը, որ միաձայնութեամբ հայ համայնքի տրամադրութեան տակ կը դնէին հողամաս մը, անոր վրայ կառուցելու համար հայկական վարժարան մը եւ սրահ մը, կարելիութիւն ընծայելով Հայերուն՝ ազգային դիմագիծի պահպանման: Կը յիշէր անունները բոլոր անոնց, որոնք ոգի ի բռին աշխատած էին այս ծրագիրը իրականացնելու համար, ինչպէս նաեւ անունները անոնց՝ որոնք զօրավիգ եղած էին հոգաբարձութեան, ամուր հիմերու վրայ դնելու համար թաղապետութեան եւ հայ համայնքի միջեւ կնքուած պայմանագրի տրամադրութիւնները, որպէսզի ապագային ոչ մէկ հարց ստեղծուէր հայապատկան կառոյցին համար: Այս ուղղութեամբ ալ արդէն բարեփոխութիւններ եղած են անցեալին խմբագրուած պայմանագրին մէջ: Տոքթ. Կարապետեան դիտել կուտար, թէ քաղաքապետարանի ներկայ եւ յետագայ օգնութեամբ, ինչպէս նաեւ մեր ժողովուրդի գիտակից եւ առատաձեռն օժանդակութեամբ աշխատանքներու առաջին բաժինը՝ 4 դասարաններով մանկապարտէզի մը կառուցումը, վերջ կը գտնէ 2 տարիէն, իսկ 5 դասարաններով նախակրթարանի եւ 500 հոգինոց սրահի մը կառուցումը՝ 3 տարի ետք:

Հուսկ խօսք կ'առնէր Իսիի քաղաքապետը՝ Անտրէ Սանթինի, որ շեշտելէ ետք օրուան պատմական նշանակութիւնը հայ համայնքին համար՝ կ'աւելցնէր. «Հայ ազգը աշխարհի ամէնէն հին քրիստոնեայ ազգն է: Ան կրցաւ իր ինքնութիւնը պահպանել հակառակ ժամանակին ու պատմութեան, որուն համար ծանր հարկ վճարեց: Իր յատկանիշներէն առաջինն ու ամէնէն կարեւորը է ու կը մնայ իր լեզուն: Անով է, որ կը պահպանուին ժողովուրդի մը աւանդութիւններն ու մշակոյթը. անով է, որ կ'ամրապնդուին կապերը: Հայկական վարժարանի մը կառուցումը հայ ժողովուրդի հարստութեանց ապագայ զարգացման երաշխիքն է: Ես հպարտ եմ, որ ան կը կառուցուի Իսի լէ Մուլինոյի մէջ: Այս հողամասը հայ համայնքի տրամադրութեան տակ ձրի դնելով թաղապետութիւնը իր համեստ երախտագիտութիւնը կը յայտնէ հայ ժողովուրդին՝ Ֆրանսայի համար անոր ընծայած բազմաթիւ գործերուն: Ծանօթ էք, թէ որքան կապուած եմ կենսական արժէքներու: Գիտէք թէ կը պայքարիմ ձեր ինքնութեան ճանաչման համար: Այս կապակցութեամբ կրնաք վստահիլ ինծի»: Քաղաքապետը իր խօսքը կը վերջացնէր մաղթելով, որ Իսիի օրինակը վարակիչ դառնայ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Քաղաքապետին խօսքերը խոր հրճուանք պատճառեցին հայ բազմութեան:

×

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆԻ ԿԵԴՐՈՆ

Ժամը 13-ին ներկայ բազմութիւնը կ'ուղղուէր դէպի ռիւ տը լա Տէֆանսի անկիւնը, ուր գտնուող եւ թաղապետութեան պատկանող երկյարկանի շէնքը պաշտօնապէս պիտի յանձնուէր Իսիի Հայ Մարզականին՝ որպէս սեփական հաւաքավայր - կեդրոն:

Հոս, խօսք առնելով Միութեան նախագահը՝ Պ. Շահինեան, շնորհակալութիւն կը յայտնէր Իսիի քաղաքապետ՝ Անտրէ Սանթինիի եւ Թաղապետական Խորհուրդին, կալուածը Հայ Մարզականի տրամադրութեան տակ դնելուն համար: Քաղաքապետը գնահատելով Միութեան տարիներու գործունէութիւնը եւ անոր մարզիկներուն ձեռք ձգած յաջողութիւնները, կը յայտնէր, թէ հին շէնքի նորոգութեան ծախքերուն ալ պիտի մասնակցէր թաղապետութիւնը: Շէնքը Հայ Մարզականին կը յանձնուէր 40 տարուան համար՝ տարեկան մէկ ֆրանք խորհրդանշական վարձքի փոխարէն: Հուսկ՝ նոտարի ներկայութեան, քաղաքապետն ու Հայ Մարզականին նախագահը կը ստորագրէին պայմանագիրը:

×

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

Ժամը 16-ին խուռներամ բազմութիւն մը հաւաքուած էր Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Քանի մը տարի վերանորոգութեան աշխատանքներու եւ այլ պատճառներով ամուլ մնալէ ետք Տունը իր դռները կը բանար համայնքին առջեւ:

Յանուն առժամեայ Վարչութեան բացումը կատարելով Ժոզէֆ Գըլընճեան կը ներկայացնէր Մշակոյթի Տան մէջ այսուհետեւ տեղի ունենալիք գործունէութիւնը՝ հայերէնի դասընթացք, պարի դասընթացք, գրադարան, ժամանցի խաղեր եւայլն: Ապա անդրադառնալով Իսիի Մշակոյթի Տան հիմնադիրներ Տիկին Տիգրանուհի Յովսէփեանի եւ Պ. Յարութիւն Շիրվանեանի զոհաբերութիւններուն եւ անխոնջ ջանքերուն, որոնց շնորհիւ կարելի եղած էր գնումը եւ սեփականացումը Տան, յիշատակի նուէրներ կը յանձնուէին յիշեալներուն՝ որպէս երախտագիտութիւն:

Խօսք առնելով Տիկին Յովսէփեան պատմականը կ'ընէր Մշակոյթի Տան հիմնադրութեան եւ յարգանքի տուրք կ'ընծայէր հանգուցեալ հիներուն՝ որոնց անսակարկ զոհաբերութեան պտուղն էր եղած Մշակոյթի Տունը: Կը յիշէր անունները Մարիամ Ղուկասեանի, Եղո Պալի եւ այլոց՝ «որոնց ոգին ուրիշ էր» կը շեշտէր Տիկին Յովսէփեան, աւելցնելով որ ներկայ սերունդը պէտք է հետեւի հիներու օրինակին:

Իր կարգին խօսք առնելով Պ. Շիրվանեան դիտել կուտար, թէ ազգային գործերու նուիրեալները պէտք չէ փնտռեն անուն եւ դիրք, այլ անսակարկ նուիրումով յառաջ տանին աշխատանքները, աւելցնելով որ Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը Ֆրանսայի տարածքին առաջիններէն էր, որուն հետեւեցան այլ շրջանները:

Պ. Մանուկեան ֆրանսերէնով կը ներկայացնէր Տան գործունէութիւնը, որմէ ետք խօսք առնելով պատուելի Ռընէ Լեւոնեան, նախ երախտագիտութիւն կը յայտնէր հիներուն՝ որոնց անսահման զոհողութեամբ կառուցուած էր Մշակոյթի Տունը, կը մաղթէր որ Տունը չդառնայ սրճարան մը, ուր հաւաքուին մարդիկ ժամանցի համար, այլ ըլլայ իսկապէս Մշակոյթի Տուն մը ու կ'աւելցնէր. «Կ'ուզեմ շեշտել, որ Եղեռնէն վերապրած մեր պապերը այս երկիրը հաստատուելէ ետք, ո՛չ թէ իրենց ապրած քաղաքներու իշխանութեանց շնորհիւ կրցան յաջողիլ ու տէր դառնալ մեր ազգային ենթակառոյցներուն, այլ շնորհիւ իրենց աշխատասիրութեան, իրենց զոհողութեան, իրենց ճակատի քրտինքին»:

Քլամարի քաղաքապետի կցորդ Կարապետ Քեհեեան իր խօսքին մէջ կը դրուատէր Իսիի քաղաքապետին հայանպաստ գործերը եւ կոչ կ'ընէր զօրավիգ ըլլալու անոր թեկնածութեան՝ երեսփոխանական ընտրութեան մէջ:

Յանուն Հ. Յ. Դ. Փարիզի շրջանի խօսք առնելով Օննիկ Ալթունեան դիտել կուտար, թէ առաւօտեան հայկական դպրոցի շինութեան աշխատանքներու բացման հանդիսութեան ընթացքին իր ուշադրութիւնը գրաւած էր Անտրէ Սանթինիի ճառին այն մասը, ուր քաղաքապետը կ'ըսէր, թէ երջանիկ է գտնուելով այն հողին վրայ, ուր պիտի բարձրանար հայ դպրոցը: «Ասիկա օրինակելի պէտք է ըլլայ Ֆրանսայի բոլոր ղեկավարներուն համար» կ'եզրակացնէր Օննիկ Ալթունեան:

Հուսկ՝ ներկաները կը հիւրասիրուէին Տան Վարչութեան կողմէ, մինչ նուագախումբը կը ստեղծէր հաճելի մթնոլորտ մը:

×

Անհաւասարելի յիշատակելի օրուան մը պատկերը Իսիի Հայ համայնքին համար: Մաղթենք որ այդ օրը նոր շարժումի մը ու նոր զարթօնքի մը մղում տայ շրջանին մէջ եւ անցնի պարագայական խանդավառութենէ մը անդին:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ Սրբոց Նահատակաց եկեղեցւոյ «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Փետրուար 5-ին, նշուած է Վարդանանց տօնը: Բացումը կատարած է Տիկնանց Միութեան ատենապետուհի Սօսի Գեւոնեան: Բանախօսած է թեմին առաջնորդը՝ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են «Ֆերահեան» վարժարանի մանկական երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ալֆրէտ Մարդոյեանի, Շաքէ Թումանեան, դաշնակահար Արմէն Ահարոնեան եւ երգչուհի Մարի Տապանճեան:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Փետրուար 25-ին, իր մահկանացուն կնքած է Վիեննէթէ Լոփէսի գաղութի ծանօթ դէմքերէն Մկրտիչ Թահթա: Ծնած էր 1901-ին՝ Կեսարիա: Նախակրթութիւնը ստացած է իր ծննդավայրին եւ Պոլսոյ մէջ: Առեւտրական զբաղումներով Պոլիս եւ Անգլիա մնալէ ետք, 1967-ին հաստատուած է Պուէնոս - Այրէս, ուր տարիներ աշխատակցած է «Արմենիա»ի, ինքնագիր եւ թարգմանական յօդուածներով:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ իր մահկանացուն կնքած է Յովհաննէս Թամրազեան: Ծնած էր 1898-ին՝ պատմական Փայտակարան գաւառը: Նախակրթութիւնը ստացած է ծննդավայրին մէջ, ապա ընտանեօք փոխադրուած Ղազուին, ուր քանի մը ընկերներու հետ հիմնած է «Հայ Ընթերցասիրաց Միութիւն»ը եւ բացած գրադարան մը: Զանազան պաշտօններ վարած է Ղազուինի ազգային մարմիններու մէջ: 1920ին երբ Ղազուին ժամանած է Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան Իշխան Արղութեան, Յովհ. Թամրազեան՝ իբրեւ անդամ Ընդունելութեան Յանձնախումբի, մեծ նպաստ ունեցած է «Ոսկէ Ֆոնտ»ի յաջողութեան մէջ: Վերջին քանամեակին հաստատուած էր Թեհրան:

×

ՕԹԱՈՒԱՅԻ Մշակ. Միութեան նախաձեռնութեամբ, Փետրուար 16-ին, նշուած է Վարդանանց տօնը, որուն հրաւիրուած է Մոնրէալի Հ. Բ. Ը. Մ.ի «Ուիլըրմ Սարոյեան» թատերախումբը: Բանախօսած է փրոֆ. Գրիգոր Անտոնեան: Թատերախումբը ներկայացուցած է Դերենիկ Դեմիրճեանի «Վասակ» թատերախաղէն հատուածներ:

Fonds A.R.A.M

ՄԱՀՈՒԱՆ ԾՆՈՒՆԴ

ՎԱԼԱՆՍ.- Միքայէլ եւ Վիգէն Գասպիկեան եղբայրները՝ անհուն ուրախութեամբ կը ծանուցանեն՝ իրենց եղբօր՝

ԵԴՈՒԱՐԴ - ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ

ծնունդը (23 - 2 - 86-ին) :

Եւ այս ուրախ առթիւ կը նուիրեն 100 Ֆ. «Յառաջ»ին եւ 100 Ֆ. Ս. Մուրատեան վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) :

Ռ Ա Տ Ի Օ – Ֆ Ո Ւ Ր Վ Ի Է Ր

Ունկնդրեցէք Ռատիօ – Ֆուրվիէրի հայկական հաղորդումը՝ Երկուշաբթի օրերը, երեկոյեան ժամը 7.15–ին :

L'Eglise arménienne vous propose tous les lundis sur Radio - Fourvière, radio Œcuménique Lyonnaise, à 19.h15 sur FM 88.3 son émission :
«Un quart d'heure avec nos amis Arméniens».

17 mars : La semaine sainte (présentation)
24 mars : La Jérusalem arménienne.
31 mars : L'Eglise arménienne dans le mouvement Œcuménique mondial.
07 avril : Le Madénataran.
14 avril : Panorama de l'Eglise arménienne (informations).

ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցիին մէջ, Կիրակի, Մարտ 23-ին իրենցմէ յաւերժապէս բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին :

Արարողութեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը, եկեղեցիի սրահին մէջ, երէցներուն համար եւ ի գիտութեան անոնց յիշատակը յարգողներուն :

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝ 78 - 88 - 92 - 51 կամ՝ 78 - 40 - 27 - 40

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Միակ օրակարգ՝ Ընդհանուր կանոնագրի վրայ կարեւոր յօդուածի մը յաւելում, պարտադրուած փրեֆեքթիւրին կողմէ, Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 15-ին դպրոցին սրահը՝ 1, Պուլվար տիւ Նոռ, ԼԸ ՌԷՆՍԻ :

Ծանօթ. - ՑԱՏՈՒԿ ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ ՊԻՏԻ ՉՈՒՂԱՐԿՈՒԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ :

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նախաձեռնութեամբ

ՓԱՐԻԶԻ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Հինգշաբթի, Մարտ 20, ժամը 20-ին Առաջնորդարանի սրահին մէջ :
15, ռիւ Ժան - Կուժօն, Փարիզ 8-րդ

Կը խօսի՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

Նիւթ՝
«Մեծ Պահքը մեր կեանքին մէջ»

Հրաւէր ամէնուն :

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՃԱՇ

Այնթապի Հերոսամարտի 66-րդ տարեդարձին առիթով, Փարիզի եւ Շրջակայքի Այնթապցիները կը հրաւիրուին **իրենց** բարեկամներով ճաշի մը, Շաբաթ, Մարտ 22, երեկոյեան ժամը 8-էն սկսեալ Եան'ց ակումբին մէջ :

5, avenue Reille, 75014 PARIS

Սիրայօժար մասնակցութեամբ՝ Ստեփան Աղեանի եւ Յակոբ Պատօլեանի :

Խրախճանք - Նուագ, երգ ու պար եւ անակնկալներ :

Ճաշագին՝ 200 Ֆ. :

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝

47 - 70 - 27 - 66 կամ 47 - 70 - 07 - 25 թիւերուն :

ՕՐՈՒԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ՀԱՍՈՅԹԸ ԿԸ ՆԸՒԻՐՈՒԻ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՖՕՆՏԻՆ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 15-ին, 17 ռիւ - Պլէօ :

Կարեւոր օրակարգ : Բոլոր անդամուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ իր բոլոր ընկերուհիներուն որ ընդհանուր ժողովը յետաձգուած է եւ տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, Մարտ 15-ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը :

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ : Կարեւոր օրակարգ. - պատգամաւորական զեկուցում եւ վարչական ընտրութիւն :

F. R. A. - NOR SEROUND

organise un

Meeting - Débat

Thème : L'UNITE ARMENIENNE

MARDI, 18 MARS, 20 HEURES 30

PARIS

CLUB DES INGENIEURS
9 bis, Avenue d'Iéna — 75116 Paris
M° IENA

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ դիմակաւոր պարահանդէս մը, Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 9-էն սկսեալ :

SALLE DES FETES
de St. CYR sur RHONE

մասնակցութեամբ ՓԱՐՈՍ նուագախումբին : Մրցանակ լաւագոյն ձեւով ծպտուածին :

ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines
Salle H. SAMUEL

«ԿՈՄԻՏԱՍ, ԱՏԻՍ, ՓՕԼ ԵՒԱՅԼՆ...»

Շաբաթ, Մարտ 15, ժամը 20.30-ին Մշակոյթի Տան Հրանտ - Սամուէլ սըրահին մէջ : Ունկնդրութիւն «Հայերէն» եւ «Հայկական» երաժշտական կտորներու զորս կը բացատրէ եւ կը մեկնաբանէ Գրիւսէլէն ծանօթ երաժշտագէտ՝ Պետրոս Ալահայտոյեան (հարցազրոյց) :

Մուտքը ազատ է :

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ
ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին, Փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, Ուրբաթ երեկոները ժամը ճիշդ 7-ին, Հսկումի ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ եւ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ կը տրուի աւուր պատշաճի Քարոզ

Ուրբաթ, Մարտ 14
ՇԱՒԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՄԷՋ

L'ÉTAPE ARMÉNIENNE
au cœur de la Franche - Comté

AUBERGE D'ARMENIE

63, Faubourg de Besançon - 25200 MONTBELIARD
Tél. : 81 - 94 - 93 - 74

TRANSTOURS
VOYAGES EN ARMENIE

TRANSTOURS — UCFAF
1er VOYAGE 86 : PAQUES EN ARMENIE
départ 27 MARS — retour 8 AVRIL
Paris - Moscou - Erevan - Paris
AU PRIX PROMOTIONNEL de 5600 frs. (+ visa = 100 frs.)
(Voyage, pension complète, programme touristique, transferts aéroports)
SANS SUPPLEMENT NI SURPRISE
HOTELS 1er CLASSE - ACCOMPAGNATEUR EXPERIMENTÉ
○ PLACES LIMITEES ○
13 JOURS DONT 11 JOURS A EREVAN

Le prix comprend : — l'assistance aux aéroports
— le trajet aérien, les transferts aéroport / hôtel et vice versa
— l'hébergement, en hôtel de lère catégorie, avec chambre à deux lits et sanitaires.
— la pension complète.
— les excursions et visites prévues au programme avec guide local.

et «NOTRE PLUS» une visite de la Forteresse et musée de EREBOUNI (782 av. JC)
un spectacle : ballet, théâtre ou Opéra.

Inscriptions et renseignements :
TRANSTOURS (lic. 132)
25, rue d'Argenteuil - Paris 1er
Tél. : 42 - 61 - 58 - 28

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille **tél. 42. 89.27.47**

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Fonds A.R.A.M

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
15-16
SAMEDI-DIMANCHE
15-16 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.183 Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.183

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐ

×

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԵՐ

Երեսփոխանական եւ շրջանային ընտրութիւններու առթիւ, Սոլիտարիթէ Ֆրանքօ Առմենիէն գրաւոր տասը հարցումներ ուղղած է գլխաւոր կուսակցութեանց պարագլուխներուն ֆրանսահայ գաղութը շահագրգռող հարցերու մասին:

Այս հարցումները կը վերաբերին՝ Ա) Պետական նպաստներու՝ կարգ մը հայկական հաստատութեանց անոնց գործունէութեան համար: Պիտի չարունակուի՞: Բ) Հայերէնի դասաւանդում: Գ) Դպրոցական քարթի որոշ արտօնութիւններ թոյլ տալու համար, որ աշակերտներ կարենան հայերէնի դասերու հետեւիլ կրթական այլ հաստատութեանց մէջ: Դ) Շրջանային խորհուրդները կրնա՞ն աւելի գործօն դեր խաղալ հայերէնի դասաւանդութեան համար: Ե) Ցեղասպանութեան նկատմամբ դիրքը եւրոպական Խորհրդարանին մէջ: Զ) Ապրիլ 24-ը վերածել «Յիշատակի եւրոպական օր մարդուն դէմ մարդուն անմարդկայնութեան»: Է) Թուրքիոյ ժխտական դիրքը ցեղասպանութեան ճանաչման հարցին մէջ: Ը) Մշակութային եւ այլ սերտ յարաբերութիւններ խորհրդային Հայաստանի հետ, հիւպատոսարանի մը հաստատումով Երեւան: Թ) Քաղաքական բանտարկեալներու հարց, անոնց կարգին հայր Մանուէլ Երկաթեան՝ Թուրքիա եւ Ա. Արշակեան՝ Հայաստան: Ժ) Թուրքիոյ հայկական ճարտարապետական հարստութեան լքուած վիճակը:

Կուսակցութիւններու պատասխանատուներուն դիրքը ընդհանրապէս դրական է այս բոլոր հարցերուն վերաբերեալ, ինչ որ այնքան ալ զարմանալի չէ: Կան սակայն ընթացիկ եւ ընդհանուր պատասխաններ, կան աւելի մանրամասնօրէն քննուած պատասխաններ, ինչպէս, օրինակ, Լիոնէլ Ժոսփէնի նամակը, յանուն ընկերվարական կուսակցութեան: Ան կը յիշէ իր կուսակցութեան դիրքը, Նախագահին եղոյթը: Լեզուի, ցեղասպանութեան հարցերու նկատմամբ արդէն, կ'ըսէ Ա. Քարտուզարը, ցարդ կատարուածը ծանօթ է: Հայերէնի դասաւանդութիւնը որոշ ճիգ կ'ենթադրէ եւ քանի մը ամիսէն հնար:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստան - Ֆրանսա կապերուն, ան կախում ունի կառավարութիւններէն եւ անոնց բանակցութիւններէն: Քաղաքական բանտարկեալներու հարցին կապակցութեամբ, Ժոսփէն կը յիշէ թէ ընկերվարական կուսակցութիւնը սկզբունքի դիրք մը ունի, անկախ երկիրներէ եւ մարդոցմէ: Հուսկ, Թուրքիոյ հայկական ճարտարապետական կոթողներուն մասին, կը խորհի որ բանակցութիւնները անհրաժեշտ են Թուրքիոյ հետ, բայց երկկողմանի բնոյթէն անդին, Եւրոպայի Խորհուրդին միջոցաւ:

Ֆիթերման, յանուն համայնավար կուսակցութեան, նաեւ բաւական երկար մանրամասն պատասխան մը գրկած է: Հոս ալ պատասխանները դրական են, ինչ կը վերաբերի մշակութային զարգացման, հայերէնի դասաւանդման, դպրոցական քարթին, հայկական ցեղասպա-

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՄԱՐՏ 7 - 10)

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՏԷՐ - ԴԱՒԹԵԱՆԻ «ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՕՐԱԳԻՐ»Ը ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ

Հայաստանի ակադեմիան ձեռնարկած է «Տնտեսական պատմութեան վաւերագրեր» խորագիրը կրող հայագիտական աշխատութիւններու մատենաշարի հրատարակութեան: Առաջին գործը եղած է ԺԷ. դարուն Հնդկաստան, Նեփալ եւ Թիպէթ այցելած միջնադարեան վաճառական եւ ճամբորդ Յովհաննէս Տէր - Դաւթեանի «Առեւտրական օրագիր»ը: Մատենաշարին մէջ կը մտնեն տասնեակ հատորներ, որոնք հարուստ նիւթ կը պարունակեն Հայաստանի տնտեսական կեանքի երեւոյթներու, սահմանակից եւ հեռաւոր երկիրներու հետ Հայաստանի կապերու ուսումնասիրութեան համար: Նոր ջուղայեցի վաճառականին «Առեւտրական օրագիր»ը երկար ատեն կը գտնուէր Փորթուկալի ազգային գրադարանը: Երեւանի Մատենադարանի գիտնականները ստացած են ծաւալուն ձեռագրի մանրաժապաւէնը, որուն վերծանման արդիւնքները գերազանցած են բոլոր ակնկալութիւնները: Հնդկաստան եւ Չինաստան այցելած հայ վաճառականներէն մնացած միակ օրագիրն է այս, որուն մէջ Յովհաննէս Տէր - Դաւթեան գրառումներ կատարած է 1682-էն մինչեւ 1693 թուականը, պահած տեղեկութիւններ՝ այդ երկիրներուն մէջ օտարականներու հետ կատարուող առեւտուրի եղանակներուն, դրամական միաւորներու փոխարժէքներուն մասին, ինչպէս նաեւ տուած է շատ մը լեզուներով արտայայտուած եւ ներկայիս մոռցուած տնտեսական, հաշուապահական եւ երկրաչափական եզրեր: Միայն Թիպէթի մայրաքաղաք Լհասա գտնուած է հինգ տարի եւ ուսումնասիրած է տեղական լեզուն եւ սովորութիւնները: Ժամանակագրական առումով ան աշխարհի մէջ չորրորդ մարդն է, որ գրաւոր վկայութիւն ձգած է Թիպէթ կատարուած այցելութեան մասին, որ մինչեւ Ի. դար փակ էր օտարականներու համար: Հնդկաստանի մէջ ճամբորդը ապրած է Կալկաթա, Սուրաթ, Աքքրա, ուր շփումներ ունեցած է նաեւ տեղաբնակ Հայերու հետ, իսկ Նեփալի մէջ ան ապրած է Քաթմանտու: Այս բոլորի մասին հետաքրքրական տուեալներ կան Յովհաննէս Տէր - Դաւթեանի եզակի օրագրին մէջ: Երեւանի Մատենադարանին մէջ կ'ուսումնասիրուին ու կը հրատարակուին բազմաթիւ ձեռագիրներ, որոնք գրուած են հին եւ միջին հայերէն, յունարէն, լատիներէն, հին սլաւոներէն, արաբերէն եւ շատ մը այլ լեզուներով:

×

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԵՐԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Երեւանի հրատարակչականներէն քանի մը տասնեակ հազար տպաքանակով լոյս տեսած են Ֆրանսացի հեղինակներու գործեր: Հրատարակուած երկերն են՝ Անտրէ Մորուայի «Յոյսեր եւ յուշեր» հրապարակագրութիւններու հաւաքածոն, Անթուան տը Սէն Թ'էկզիւփէրիի «Փոքրիկ իշխանը» հէքեաթը եւ Ժան - Փոլ Սարթրի թատերախաղերը՝ «Թատերգութիւն» խորագրով:

×

ՍՈՒՐԷՆ ՍԱՖԱՐԵԱՆԻ ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Հանրապետական հողի բոլոր գոյները առած է նկարչական եւ գծագրական աշխատանքներու այն շարքը, զոր ստեղծած է Սուրէն Սաֆարեան: Հանրապետութեան բնութիւնը, ժողովուրդը, ճարտարապետական յուշարձանները պատկերացնող գործերուն մէջ մասնագէտները կը նշեն վարպետին ինքնատիպ աշխարհընկալման սրութիւնն ու թարմութիւնը: 63-ամեայ նկարիչին գործերը ծանօթ են Հայաստանի մէջ: Անոնց գլխաւոր թեման պատերազմն է: Մասնակցելով Բ. Աշխարհամարտին, ան Կովկասի լեռներէն հասած է մինչեւ Պեռլին, տեսածը փոխադրած կտաւներու վրայ:

Նութեան ճանաչման, յիշատակի օրուան մը հաստատման, Հայաստանի հետ յարաբերութեանց զարգացման: Աւելի մանրամասնութիւն կ'ուզէ ունենալ երկու բանտարկեալներուն մասին: Ճարտարապետական հարստութեան ոչնչացման մասին, հարկ է բողոքներ ներկայացնել եւ կառավարութիւնը պէտք է ընէ:

Շատ աւելի կարճ ու ամփոփ է Շիրաքի կուսակցութեան պատասխանատուին նամակը, որ ընդհանուր գիծերու մէջ, պարզ է, դրական է, այս օրերուն ոչ մէկ պատասխան կրնայ ժխտական ըլլալ:

× Մէթին Թոքէր, «Միլլիյէթ»ի Մարտ 14-ի թիւին մէջ, կ'անդրադառնայ ֆրանսական ընտրութիւններուն եւ Հայերուն ակնկալութեանց: Ըստ իրեն, կը սխալին այն Թուրքերը, որոնք կը կարծեն թէ ընդդիմադիրներու յաղթանակի պարագային ֆրանսական նոր կառավարութեան դիրքը կրնայ փոխուիլ: Շիրաքներն ալ երբեք պիտի չգարձնեն Հայերուն: Բայց կը սխալին նաեւ անոնք - որոնք կը խորհին թէ Հայերու եւ Յոյներու ազդեցութեան տակ, Ֆրանսա միշտ ժխտական դիրք պիտի բռնէ Թուրքիոյ նկատմամբ: Արդէն իսկ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները կը բարելաւուին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՈՔԹ. ՌԱԱՏ Դամասկոս գացած էր Հինգշաբթի օր, ուրկէ Փարիզ պիտի վերադառնար, հետը բերելով Ծիհատին վերջին պահանջները: Ինք որոշ չափով լաւատես յայտարարութիւններ ըրած է, ինչ կը վերաբերի Ֆրանսացի երեք պատանդներուն, բայց ըսած է թէ Սէօռա պէտք է մեռած ըլլայ եւ թէ ոչ մէկ տեղեկութիւն կրցած է քաղել Անթէն 2-ի լրագրողներուն մասին: Սէօռայի մահուան մասին զանազան լուրեր կուտան «Մոնտ» եւ «Էքսփրէս»: Ըստ առաջինին, Սէօռա սպաննուած էր Փետրուար 19-ին, այսինքն երկու Իրաքցիներու արտաքսումէն առաջ, իսկ երկրորդին՝ Սէօռա մեռած էր Փետրուար 5-ին իսկ եւ այդ լուրը Ֆրանսայի տրուած էր ամերիկեան գաղտնի սպասարկութեանց կողմէ: Անկէ զատ, Ծիհատը վիտէօ մը յանձնած է անգլիական գործակալութեան մը, ուր կը տեսնուին Ֆրանսացի երեք պատանդները, որոնք կոչ կ'ընեն Ֆրանսական իշխանութեանց:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՓՈԽԱՐԺԷՔԸ

—×—

Անցեալ օր մշակութային երեկոյթէ մը ետք ներկաները բոլորուեցան ընթրիքի սեղաններու շուրջ: Ուրախ էր մթնոլորտը. օրուան թամադան բաժակ ի ձեռին կը դառնար աջ ու ձախ, խօսք առնելու հրաւիրելով ներկաներէն այս ու այն: Աւելորդ է թերեւս ըսել, թէ արտայայտութիւններու առանցքը կը կազմէր հայ մնալու, ինքնութիւն, լեզու պահպանելու ջանքը, այս ուղղութեամբ թափուած աշխատանքը ու բոլորին ընկերացած անկեղծ մաղթանքներ այս մասին:

Ներկաներուն մէջ էր նաեւ ապահովագրութեան գրասենեակի տէր ազգային մը: Յանկարծ իրեն դարձաւ, այս մտահոգութիւնը ու անոր դժուարութիւնը, դառնութիւնը մեր բոլորէն աւելի իր մորթին վրայ կրող պատասխանատու մը, հարց տալով.

- Մեր հայութիւնն ալ կ'ապահովագրէ՞ք արդեօք:

- Անշուշտ, անմիջապէս. եղաւ պատասխանը, զոր ներկայ բազմութիւնը ողջունեց ծափով, խանդավառ բացագանչութիւններով:

Լա՛ւ էր մեր հայութիւնը ապահովագրելու գաղափարը. սակայն խանդավառ սեղանակիցներ մտածեցի՞ն արդեօք այդ ապահովագրութեան համար վճարուելիք «փոխարժէք»ին մասին եւս:

ԱՐՓԻ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ. Մ. Ը. Մ. ԱՐԾԻՒ ԵՒ ՎԻԷՆ ՑԱՂԹԱԿԱՆ

Երկու մրցում միայն, անցեալ շաբաթ, պատուոյ դասակարգի մեր ակումբներուն համար: Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն - Տէսին, Շամպէրիի մէջ, յաջողեցաւ հաւասար (0 - 0) արդիւնք մը ձեռք ձգել, իր խաղացողներէն երկուքը արտաքսուեցան խաղավարին կողմէ. անկասկած պիտի պատժուին, գոնէ մէկ խաղի համար եւ խումբը, յաջորդ մրցման, պիտի չկրնայ դաշտ իջնել իր լաւագոյն կազմով: Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաջորդ հանդիպումը՝ Միզէրիէօի մէջ: Վալանս պաշտօնական մրցում չունէր Մարտ 8-ին: 16-ին, կ'ընդունի Վիլֆրանշի պահեստը:

Մարսէյլի երկու ակումբները դէմ - դիմաց ելան Կիրակի օր: Մրցում մը՝ որուն արդիւնքը թերեւս ծանր կշռէ մօտիկ ապագային, մանաւանդ Սէն - Թ'Անթուանի համար՝ որ խաղին 83-րդ վայրկեանին տեղի տուաւ: Կազարեան նշանակեց հանդիպման միակ կոլը ի նպաստ Հ. Մ. Ը. Մ. - Արծիւի: Արդիւնքը հիասթափութիւն պատճառած է Սէն - Թ'Անթուանի խաղացողներուն եւ վարիչներուն, մանաւանդ որ մրցումը տեղի կ'ունենար իրենց դաշտին վրայ:

Արծիւ կը թուի թէ յառաջդիմութեան մէջ է: Հիմակուհիմա կը մնայ դասաւորումին վերջին աստիճանին վրայ: Սէն - Թ'Անթուան ալ շատ հեռու չէ անկէ: Երկուքն ալ պէտք ունին քիչ մը բախտի, բայց մանաւանդ շատ ճիգերու, խուսափելու համար անկումէ:

Աւելի վար դասակարգերու մէջ, անկումի վախ չկայ Վիէնի համար՝ որ յաղթեց Սաթոնէի (1 - 0) եւ ոչ ալ՝ Նիսի Հայ Մարզականին, հակառակ որ պարտուեցաւ (2 - 0) Պոսօլէյի մէջ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Fonds A.R.A.M

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ «ՄԵԾ ԿՐՏՍԵՐԸ»

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Լոս - Անճըլըսի մամուլը յարատեւ փոփոխութիւններ կը կրէ: Անդրադարձած էի անոր խայտաբղէտ վիճակին, «Յառաջ»ի մէջ, 1985 Սեպտեմբեր 6-ին: Այդօրերէն ի վեր արդէն կարեւոր երկու նորութիւն կայ: Առաջինը՝ որուն պիտի անդրադառնամ առանձին, Հ. Յ. Դ.ի պաշտօնաթերթ «Ասպարէզ»ի կրած դրական փոփոխութիւններն ու բարեփոխումներն են: Երկրորդը, որ նիւթն է այս յօդուածին, Հայ Կեանք - Արմինիըն Լայֆ երկլեզու թերթի ծնունդն է:

Հոկտեմբեր 1985-էն ի վեր լոյս կը տեսնէ այս շաբաթաթերթը: Ցարդ՝ 21 թիւ, սովորաբար 40 էջ ծաւալով, 16 էջը անգլերէն, 24-ը՝ հայերէն: Թերթին արտօնատէրն ու վարիչ խմբագիրն է երիտասարդ այլ փորձառու Արօ Ճապարեան, որ մէկն էր նաեւ մօտ տասնամեակ մը առաջ հրատարակուիլ սկսող Նոր Կեանք թերթի հիմնադիրներէն (Վահան Ճանսըզեանի հետ, եւ Սարգիս Մաճառեանի գործակցութեամբ): Այս անունները թերեւս ծանօթ են Լիբանահայերու: Բոլորն ալ կը պատկանին 1960-ական եւ 1970-ական թուականներուն Պէյրութէն Ամերիկա հասած սերունդին, որոնց մասին կարելի է ըսել որ 1965-էն 1975 (մօտաւորապէս) Ամերիկան հասկնալ սորվեցան, եւ 1975-ին, նոր գաղթականութեան թափստանալէն ետք՝ նետուեցան մամլոյ ասպարէզին մէջ, հիմնովին դիմափոխելով զայն:

«Նոր Կեանք», «Նոր Հայ» (այս երկրորդը՝ այժմ փակուած) եւ «Հայ Կեանք» Արմինիըն Լայֆ թերթերէն առաջ ալ կար ոչ - կուսակցական, մանաւանդ անգլիատառ մամուլ մը, որ կը մրցէր կուսակցական մամուլին հետ, եւ բաժանորդներու թիւով գրեթէ միշտ, ու լրատուական որակով՝ յաճա՛խ կը գերազանցէր կուսակցական մամուլին (Արմենիըն Ռիփորթըր, Արմինիըն Օպզըրվըր, Արմինիըն Քուրիըր): Սակայն Ճանսըզեան - Ճապարեան - Մաճառեանի ներմուծած երեւոյթը սա էր որ փորձեցին հրատարակել շաբաթաթերթեր, այս կամ այն չափով երկլեզու, որոնք կը հիմնուորուէին մի քանի «նոր» սկզբունքներու վրայ, - «նոր» անշուշտ, միայն հայ մամուլին համար:

(Ա). - Կը հրատարակուէին բազմահազար օրինակներով, կը ցրուէին, մանաւանդ առաջին վեցամսեային, ձրի: Նոր Կեանք կը յայտարարէր որ իր տպաքանակ - թիրաժը 15.000 էր: Հայ Կեանք՝ կ՚ըսէ որ 25.000 է: Թէեւ այս թիւերը 100 տոկոսով վստահելի չեն միշտ, կասկած չկայ թէ տպաքանակը շատ մեծ է եւ կը հիմնուորէ թերթը յայտարարութիւններ ծախելով պահելու որոշումը: Անկասկած, Հայ Կեանքն ալ, իր նախորդներուն նման, վերջին հինգ ամիսը ապրած է իր հիմնադրին դրամագլուխով եւ յայտարարութեան բերած եկամուտով: Եւ այս եկամուտը արհամարհելի չի կրնար ըլլալ, քանի որ Լոս - Անճըլըսի մէջ՝ ամերիկեան տնտեսական կեանքը, նոր գաղթող պիզնէսի մարդոց մրցակցութիւնը եւ հայկական թերթերու յայտարարութիւններ ծախող գործակատարներու աքնաջան, այլ համոզիչ աշխատանքը ստեղծած են հասարակութիւն մը՝ որ յայտարարութեան համար դրամ կը ծախէ: Ամերիկահայուն համար ֆրանսական թերթերը («Լը Մոնտ», մասնաւորաբար), ինչպէս նաեւ ֆրանսահայ մամուլը կը թուին անպաճոյճ ու խստաբոյր, որովհետեւ չեն խճողուած յայտարարութիւններու բազմապիսի տեսակներով: Անո՛նք կ՚ապրեցնեն ու կը զօրացընեն (ինչպէս երբեմն կը տկարացնեն) հայ մամուլը: Կամաց - կամաց այս պիտի ըլլայ իրականութիւնը՝ նոյնի՛սկ կուսակցական մամուլին համար: Իմ տպաւորութիւնս այն է որ Հայ Կեանքի էջերու տարածքին մօտ 40 առ հարիւրը յատկացուած է յայտարարութիւններու: Էջերը խճողուած են, սակայն էջադրութիւնը անճաշակ չէ, տրուած պայմաններուն մէջ:

(Բ). - Թերթին հիմնադրումէն վեց ամիս յետոյ, կը սկսի բաժանորդագրական արշաւ, որուն արդիւնքները երբեք յըստակ չեն, սակայն կարելի է ըսել որ թերթը ձրի ստացողներուն մէկ երրորդէն մինչեւ կէսը, լաւագոյն պայմաններու տակ, կրնայ բաժանորդագրուիլ: Հայ Կեանքի բաժանորդագրական արշաւը համեմատաբար նոր է, եւ արդիւնքները անծանօթ են այս տողերը ստորագրողին:

(Գ). - Այս մամուլը չի տառապիր կուսակցական մամուլի «լրջութեան» մարմաջէն, ինչ որ սկիզբը դրական երեւոյթ կը թուի: Առատ են լուսանկարներ, անձերու հետ տեսակցութիւններ՝ որոնք դիւրաւ ինքնագովութեան կը վերածուին, եւայլն: Խառն ու դժուար արժեւորելի երեւոյթ մըն է մամուլ - ժողովուրդ նմանութիւնը, քանի որ, անշուշտ, նման պարագայի մը՝ մամուլը կը կապէ իր ժողովուրդի լաւ ու դէշ կէտերը, հաւասարաբար: Սակայն ի՛նչ ալ ըլլայ մեր անձնական «վճիռը», կը մնայ երեւոյթը: Մամուլ մը կը ստեղծուի, եւ որոշ չափով կը տիրապետէ շուկային, որ իր ժողովուրդի առաքինութիւններուն եւ տկարութիւններուն հայելի՛ն է, առանց, դժբախտաբար, անոր ընկերային իրականութիւններուն հաւատարիմ հայելին ըլլալու: Այլ խօսքով, ճիշդ է որ մեր ժողովուրդի առօրեան աւելի՛ կ՚արտացոլուի այս «նոր» մամուլին մէջ, քան մեր հաւաքական կեանքի շատ մը ծալքերէն խզուած կուսակցական եւ ինքնակոչ - դաստիարակիչ մամուլին մէջ: Բայց եւ այնպէս, քանի որ այս նոր մամուլը ամէն մարդու հետ լաւ է, ամէն կողմի հետ լաւ է, մի քանի «ազատ կարծիք»ի սիւնակներէ դուրս սուր խօսք չարտօներ, կարելի չէ ըսել, անո՛ր մասին ալ, որ իրապէս կը ցոլացնէ խայտաբղէտ գաղութի մը բազմապիսի իրականութիւնը, ներառեալ յոռին:

Լոս - Անճըլըսի հայ նոր մամուլի ընդհանուր արժեւորումէն ետք, կը մանրամասնենք Հայ Կեանքի ներկան: Առնենք, օրինակ, Փետրուար 28-ի թիւը: Առաջին էջը մեծ եւ օգտակար լուսանկար մըն է, օդանաւէ առնուած, որ ցոյց կու տայ այն հողը, ուր պիտի շինուի Արարատ ծերանոցը, որուն ծախքը, կ՚ըսուի, պիտի ըլլայ ... 12 միլիոն տոլար: Գումար մը՝ որ գոյացուած չէ տակաւին: Երկրորդ էջը՝ յայտարարութիւն մըն է, աւելի ճաշակաւոր, քան կը հանդիպինք սովորաբար ուրիշ թերթերու մէջ: Երրորդ էջը՝ նիւթերու ցանկն է, լաւ էջադրուած, յօդուածներու հեղինակներու կամ կարեւոր անձնաւորութիւններու լուսանկարներով զարդարուած: Երեք առաջին էջերը՝ առանց ոչ մէկ միջուկ ունեցող լուրի, սակայն կազմուած ամերիկեան մամուլի ժողովուրդ - յափըշտակող թէքնիքներու անսայթաք տիրապետութեամբ: Էջ 4 եւ 5 ունին ազգային լուրեր՝ Լոս - Անճըլըսէն եւ Թեհրանէն: Նաեւ, անշուշտ, յայտարարութիւններ: Էջ՝ վեցն ու եօթը՝ լուրեր Գանատայէն եւ Տիթրոյիթէն: Ճապարեան լուրջ աշխատանք տարած է, թղթակիցներ ապահովելու համար՝ ուրիշ համայնքներէ: Էջ 8 - 9 տրամադրուած են գրագէտ Պօղոս Գուփելեանի մէկ յօդուածին, «Ոտնահարում Սփիւռքահայ Արժէքներու»: Այս գրութիւնը մէկն է անոնցմէ, որ արժէք կու տայ թերթի մը կոչումին: Հոն Գուբելեան կ՚ընդգծէ թէ «հիւանդագին համեմատութիւններու հասած է՝ ամէնօրեայ մեր կեանքի մէջ Սփիւռքահայ արժէքներու ոտնահարումն ու անտեսումը»: Կը բողդատէ գաղութին ընդունելութիւնները Հայաստանէն ժամանած Ջօրի Բալայեանին եւ Պէյրութէն եկած Մուշեղ Իշխանին համար: Կը նշէ որ իշխանավայել չէին բանաստեղծ - ուսուցիչ Իշխանին համար կազմուած հանդիսութիւնները, որոնց ներկայ էին, մեծ տոկոսով, Նշան Փալանճեան Ճեմարանի շրջանաւարտները, մինչ Բալայեան «ցուցամոլական սալոնային երեւոյթներու պատրուակ» եղաւ, եւ շատեր խուժեցին անոնց: Անշուշտ Բալայեանի հանդէպ ցոյց տրըւած «հոգածութիւնը» չէ որ կը նեղէ Գուբելեան, այլ՝ ան կը տրամի, որովհետեւ «մեզ յուզողը այստեղ սփիւռքահայ արժէքներու անտեսումն է բոլոր անոնց կողմէ, որոնք յաճախ լալկան ճեչ - տով մը կ՚ողբան նոր արժէքներու հետըզհետէ նօսրացումը», Սփիւռքի մէջ:

Այս յօդուածէն ետք, էջ 10-ի վրայ «Հայ Կեանք» կու տայ լուրեր ու պատկերներ՝ Պէյրութի «Զարթօնք»էն քաղուած: Ահա ուրիշ առաւելութիւն մը, զոր կ՚ըմբռշխնէ ոչ - կուսակցական մամուլը, - կրնայ արտատպել ամէն կողմէ, եթէ ուզէ: Եւ այսպէս, կը շարունակուի, միշտ լաւորակ լուսանկարներու առատ, երբեմն՝ քիչ մը շատ առատ գործածութեամբ: Ի միջի այլոց, կ՚արժէ նշել որ այս թիւին մէջ Հանրի Վէրնէօյ երկու լուսանկարով մէջտեղն է, մէկը գրկած իր նորածինը, Սեւան: «Հայ Կեանք» մասնաւոր արթնութիւն կը ցուցաբերէ՝ պատկերասփիւռի եւ շարժանկարի աշխարհի հայ ու օտար աստղերուն հանդէպ:

Եզրակացութիւններու յանգելու տեղը չէ այս: Ուզեցի նշել «Հայ Կեանք»ի ծընունդն ու մօտ վեց ամիս դիմանալը, որ ինքնին լաւ նշան մըն է, անոր ապագայ կենսունակութեան համար: Կը յուսամ նորէն անդրադառնալ անոր, իր ծննդեան տարելիցին: Մինչ այդ՝ տարիքով կըրտսեր այս թերթը հաւանաբար գաղութին, նաեւ Սփիւռքի ամենամեծ թերթն է՝ իր տպաքանակով:

Մարտ 4
Միտիլթաուն, - Քընէթիքըթ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀԻՄԸ

Ա.

Բաւական տարիներ առաջ նամակ մը ստացած էի բանաստեղծ ու արձակագիր Արսէն Ճանեանի Իսքէնտէրունաբնակ երէց եղբայրէն: Նամակը ազգային ու համայնքին վերաբերող կարգ մը խընդիրներու վրայ գրուած էր, նաեւ կը գրուատէր մեր գրական աշխատութիւնները: Բայց այդ չէր կարեւորը: Կարեւորը այն էր որ այդ նամակը սքանչելի, մեղմէ շատերու նախանձը գրգռելու աստիճան անսխալ հայերէնով մը գրի առնուած էր, նաեւ կրնար իբր օրինակ ծառայել գեղագրութեան: Եւ տակէ ալ աւելի կարեւորը այն էր որ, Իսքէնտէրունաբնակ այդ անձը, բացի դաւառի նախակրթարանին մէջ քանի մը տարի հայերէնի դաս առնելէ, ո՛չ ուրիշ դպրոց մը տեսած էր, ոչ ալ հայկական շրջանակներու հետ մօտիկ կապ պահած: Գրեթէ առանց հեռանալու իր ծննդավայր քաղաքէն, ամբողջ իր կեանքը անցուցած էր բանեցնելով ալիւրի ջաղացք մը, զոր յետոյ լքեց ու մեկնեցաւ Հայաստան:

Ինք մեկնեցաւ, բայց ես դեռ կը պահեմ այդ նամակը, որպէսզի ամէն անգամ որ նայիմ անոր, կամ ամէն անգամ որ զայն ցոյց տամ մէկու մը, յիշեմ թէ մայրենի լեզուն տասնամեակներ ամբողջ ամուր կրնայ տոկալ նոյնիսկ եթէ չգործածուի, կամ քիչ գործածուի: Պայմանաւ որ անոր հիմը լաւ նետուած ըլլայ երախայի մը, տղեկի մը ներաշխարհին մէջ:

×

Երբեմն նամակներ կը ստանամ երէց սերունդի պատկանող անձերէ, որոնք սովորական մարդիկ են, բայց լաւ ազգայիններ: Նայելով հնաբոյր բայց գեղեցիկ գիրով գրուած այդ նամակներուն, որոնք միեւնոյն ժամանակ գրեթէ անսխալ հայերէն մը կը ցուցաբերեն, ես ինծի կը հարցնեմ թէ այս մարդիկը տարին քանի՞ անգամ այսպէս հայերէն գրելու առիթը կ՚ունենան, որ կը պահեն անսխալ նամակ մը գրելու իրենց կարողութիւնը: Ո՛չ գրագէտ են, ո՛չ թղթակից, ո՛չ ուսուցիչ, ոչ հանրային գործիչ: Միայն թէ կ՚են. թադրեմ որ ամէն իրիկուն կանոնաւոր կերպով ու մեծ հետաքրքրութեամբ կը կարդան իրենց հայերէն թերթը: Եւ ա[...] հաւասիկ երբ պէտք ըլլայ որ գրիչը ձեռք առնեն, կը գրեն նամակ մը, որ տասն անգամ աւելի կանոնաւոր է, քան թէ բազմաթիւ երիտասարդ գրողներու, թղթակիցներու, մանաւանդ ուսուցիչներու գրած նամակները:

Պարզ է ուրեմն որ այս անձերուն մօտ ալ, երախայութեան շրջանին, լաւ նետուած էր հայերէնի հիմը:

×

Քանի մը օր առաջ երիտասարդութեան հարցերու շուրջ կազմակերպուած հրապարակային ասուլիսի մը ընթացքին, մեր աղջիկներէն մէկը, կը գանգատէր որ մեր տղոց մօտ, տակաւին մանկապարտէզէն կամ նախակրթարանէն, լաւ հիմ չէր նետուեր հայերէն սորվեցնելու աշխատանքին մէջ: Եթէ լեզուի մը հիմը լաւ նետուած ըլլայ, այդ լեզուն դժուար կը քանդուի, դիւրին կը պահպանուի, կ՚ըսէին:

Մայրենի լեզուի մասին այնքան շատ բան ըսուած է եւ մենք ալ այնքան շատ բան գրած ենք, որ կրնանք կարծել թէ այլեւս աւելորդ է նոյն բաները կրկնել: Բայց նորէն ալ աւելի քան կենսական օգտակարութիւն ունի կրկնելը. Հայերէն լեզուն պէտք է սորվուի այնքան կանոնաւոր եւ այնքան հանդիսա, որքան կանոնաւոր կը սորվինք քալելը, խօսիլը, ուտելը, եւայլն: Մայրենի լեզուն ա՛յնպէս է որ մարդուս մօտ կը դառնայ մէկը իր ամենէն [...] վարժութիւններէն եւ սովորութիւններէն, կամ գիտելիքներէն, զորս մինչեւ իր կեանքին վերջը պիտի գործածէ նոյնիսկ առանց յիշելու թէ ի՞նչպէս եւ երբ սորված է: Իսկ եթէ պատահի որ երկար ատեն չգործածէ զայն, գործածելու առիթը չունենայ, այդ գիտութիւնը իր գիտակցութեան ամէնէն խորունկ խաւերուն մէջ պիտի գոյատեւէ, մոռացումի պիտի չտրուի: Ասիկա անհատներուն համար այսպէս է, ազգերու, հաւաքականութիւններու համար ալ:

Բայց ո՞վ պիտի նետէ այդ առաջին հիմը, երբ հիմնարկէքի շրջանին չունինք այդ գործը ընելիք մարդիկը: Պայմանները այնպէս բերեր են, որ մեր մեծ քաղաքին մէջ ալ բազմաթիւ ծնողներ զուրկ են այն մայրենիէն զոր պարտաւոր էին իրենց զաւակին փոխանցել, ուտել եւ քալել սորվեցնելու պէս: Կերպով մը՝ գաւառը քաղաք եկած է: Եւ երբ հիմնարկէքը կը կատարուի, նետուած կրաղին, նետուած շաղախին մէջ կարեւոր բան մը չէ դրուած սովորաբար. մայրենի բարբառը:

Մեր գրագէտ ընկերներէն մէկը, որ հեռու ծնած է գաւառին մէջ, անցեալ օր հրապարակաւ կը յայտնէր թէ մեր լեզուն սորված էր տասներհինգ տարեկանէն վերջ: Քանի՞ հոգիէ կրնանք սպասել որ տասներհինգ, քսան տարեկանէն վերջ սորվին լեզու մը, որով պիտի կարենայ գրական գործեր արտադրել երեսուն, քառասուն տարեկանին:

Բ. Հ.

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան կեդրոնատեղին, Մարտ 1-ին, բացուած է Պերճ Էրզինեանի զարդանկարչական եւ մանրանկարչական գործերու ցուցահանդէսը: Ներկայացուած են փայտի վրայ նկարագարդումներ, որոնք պատկերացուցած են մեր տոհմիկ արժէքներէն ընտրուած գիրեր, պատճէններ, տողեր, պատգամներ, ինչպէս նաեւ ապակեղէններու վրայ նկարուած զարդեր ու գիրեր:

×

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հ. Բ. Ը. Մ.ի Ալեք Մանուկեան կեդրոնին մէջ, Փետրուար 2-ին, ներկայացուած է Ժան տը Լեթրազի երեք արարնոց թատերախաղը՝ «Մոնրէալի մէջ գործ չկայ», Դաւիթ Էփերեկլեանի վերամշակումով: Ձեռնարկը կազմակերպուած է ի նպաստ Միութեան «Նոր Այգ» պարբերաթերթին, որուն խմբագիրն է Մ. Նալբանդեան:

Fonds A.R.A.M

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՅԱՊԱՀՊԱՆՈՒՄ

Ուրբաթ, Մարտ 7-ին, Ազգային Տան սրահին մէջ, շուրջ հարիւր ունկնդիրներ հետեւեցան Լիոնի համար անսովոր դասախօսութեան մը՝ ուր երաժշտութեան և ազգագրական վերլուծումներու պիտակին տակ, դասախօսը յաջողեցաւ, մէկուկէս ժամուան ընթացքին, կերտել հայկականութեամբ յորդող մթնոլորտ մը: Եղան յուզուողներ. վերջաւորութեան, կային արցունքոտ աչքեր...

Երեկոյթը կազմակերպած էր Լիոնի Մշակութային Ընկերակցութիւնը՝ որուն նախագահը, Պ. Գեղամ Կանանեան, բարեւէ վերջ ներկաները, պարզեց թէ դասախօսը Պ. Պետրոս Ալահայտոյեան ինչ նպատակաւ կը գտնուէր Լիոնի շրջանին մէջ, քանի մը շաբաթներէ ի վեր: Ծնած Պէյրութ, նախկին աշակերտ Ճեմարանին, ջութակահար եւ յետագային՝ ուսանող երաժշտագիտութեան, Պ. Ալահայտոյեան, լքելով պելժիական ձայնասփիւռի կայանի մը մէջ ունեցած իր պաշտօնը, առաքելութիւն տուած է ինքզինքին արթնցնել հայ պապիկներու եւ մամիկներու մտքին մէջ հին - հին յիշատակներ, երգեր ու պատմուածքներ եւ երիզի վրայ առնել զանոնք, փրկել կորուստէ:

Ազգագրական գիտութեան ի սպաս, քաջալերանքի արժանի, աշխատանք մը՝ զոր Պ. Ալահայտոյեան, աւելի քան տարիէ մը ի վեր, կը կատարէ իբր անհատական ձեռնարկ մը, առանց կայուն նիւթական միջոցներու, ապաւինելով բախտին: Ֆրանսայէն յետոյ կը յուսայ, Յուլիսին, անցնիլ Քալիֆորնիա: Լիոնի մէջ արտայայտուեցաւ Ֆրանսերէն լեզուով:

Իր դասախօսութիւնը սկսաւ, բնականաբար, շեշտը դնելով Կոմիտասի կատարած աշխատանքին վրայ: «Առանց անոր, հայկական երաժշտութիւն պիտի չըլլար ու թերեւս ան պիտի նկատուէր բիւզանդական կամ թրքական երաժշտութեան մէկ աղքատ տարբերակը, մնալով սոսկ պոլսական եւ անգիտանալով գիւղը, անոր հողէն բխած օրօրներով, սիրոյ եւ տրխուրութեան երգերով»:

Ներկաներուն առիթ տրուեցաւ, մերթ ընդ մերթ, ունկնդրելու վարդապետին եւ անոր մօտիկ հեղինակներուն ստեղծագործութիւններէն ոմանք:

Իր ելոյթին երկրորդ մասին մէջ, Պ. Ալահայտոյեան տուաւ տեղեկութիւններ ծերունիներու մօտ իր կատարած հետախուզութիւններուն մասին. լսեցինք քանի մը երգեր, պատմուածքներ իր հաւաքածոներէն: Դասախօսին մասնաւոր կերպով գոհունակութիւն պատճառած է Փարիզի շրջանին մէջ Պ. Խաչիկ Ներսէսեանի բերանէն իր քաղած 11 երգերը, հաւկնալի գաւառաբարբառով մը երգըւած:

Վերջին մասին մէջ, Պ. Ալահայտոյեան խօսեցաւ հայապահպանման մասին: Գիտցաւ տալ իր խօսքերուն անկեղծ հայկայկանութեան աղու շունչ մը՝ ինչ որ յուզեց ներկաները: Ըստ իրեն, ազատ Ֆրանսայի մէջ պէտք է մնալ հարիւր առ հարիւր հայ եւ ըլլալ հարիւր առ հարիւր ֆրանսացի...: Այս ուղղութեամբ ճիգը պէտք է ըլլայ ամէնօրեայ. հաւատարիմ եւ հաղորդակից մնալը հայ բնիկ երաժշտութեան պիտի ըլլայ անկասկած այդ ճիգին մէկ կարեւոր մասը: Գոնէ այդպէս հասկցանք մենք այս երեկոյթէն բըխած դասը: Երեկոյթ մը՝ որ նկատեցինք թէ հոգեկան հաճոյք պատճառեց ներկաներուն լայն մեծամասնութեանը. գոհունակ էին բոլորը եւ՝ արթուն, ինչ որ յաճախ չէ որ կը պատահի դասախօսութենէ մը վերջ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ 100-ԱՄԵԱԿ

ԴՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ ԵԱՆ'ՑԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Մարտ 8-ի երեկոյեան, Եան'ց Ակումբի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ գրական երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Ակումբին եւ Կեդրոնականի համբուրամեակի Յանձնախումբին, Վարժարանին յոբելենական հանդիսութիւններու շրջագիծին մէջ:

Ժամը 20.30-ին երեկոյթին բացումը կատարելով Կեդրոնական Սանուց Միութեան նախագահը՝ Արթօ Մանուկեան, կը ներկայացնէր օրուան բանախօսը՝ Հ. Լեւոն Վրդ. Զէքիեան, ծանօթ անուն մը հայագիտութեան մարզին մէջ, նշելով որ «ան 1972-էն 1974 ուսումնական երեք տարեշրջան դասաւանդած է Կեդրոնականի մէջ հայերէն լեզու եւ գրականութիւն»:

Դասախօսութեան նիւթն էր՝ «Կեդրոնականի գրական հունձքը»: Հ. Լեւոն Վրդ. նախ կը նշէր, թէ անձի մը կամ հաստատութեան մը մասին խօսելու համար երկու՝ դրեթէ հակասական պահանջներ կը ներկայանան. մին՝ առարկայականութեան, միւսը՝ մտերմութեան: Նկատի առած այն՝ որ ինք ուսուցիչ եղած է Կեդրոնականի մէջ, դժուար պիտի ըլլար անոր մասին խօսիլ բոլորովին անանձնական ձեւով մը, բայց գիտել կուտար նաեւ թէ նման բան մը ոչ իսկ կարելի է սպասել ոեւէ Հայէ, քանի որ «Կեդրոնականն ալ, անտարակոյս, կը պատկանի մեր այն հաստատութիւններու, այն աւանդներու շարքին, որոնք սեփականութիւնը եւ հարստութիւնն են բովանդակ հայ ժողովուրդին: Վարժարան մը՝ ուր Մեծասքանչին մայրենի կաթով սնած են Աճառեաններ, Զօպանեաններ, Երուխաններ, Մեծարենցներ, Թէքէեաններ, Սարաֆեաններ, առ պահուս յիշելու համար միայն ամէնէն ակնառուները մեր մշակոյթի ջահակիրներու շարանին, որ հո'ն այդ ակումբի բոցէն վառած են իրենց հոգիին ջահը, չի' կրնար չըլլալ էապէս ու գերազանցօրէն «ազգային» կամ, եթէ կ'ուզէք, «համազգային» հաստատութիւն մը, բառին բովանդակ ընդունելութեամբ»:

Դասախօսը անդրադառնալէ ետք ընդհանրապէս հայկական վարժարանի նպատակին հայ լեզուին ու մշակոյթին, որով եւ հայ ինքնութեան պահպանման գործին, կը նշէր թէ «եղած են ու կան վարժարաններ, որոնց դերը շատ աւելի անդին կ'երթայ սոսկ հայեցի սերունդներ հասցնելու առաքելութենէն, քանի որ անոնք կը ստեղծեն նոյնինքն անհրաժեշտ տարրերն ու պայմանները այդ առաքելութեան կատարման»: Այս իմաստով ալ վեր կ'առնէր Կեդրոնականի մը կամ Գէորգեան Ճեմարանի մը կամ Մուրատ - Ռափայէլեանի մը դերը մեր մշակոյթի պատմութեան որոշ մէկ հանգրուանին: Այդ հաստատութիւնները ստեղծած են միջավայր մը, աւանդութիւն մը, մթնոլորտ մը, ոգի մը, որ տասնամեակներու ընթացքին վերարթերումի անխուսափելի կէտ մը եղած է մեր ազգային եւ մշակութային կեանքին համար:

Այնուհետեւ Հ. Լեւոն Վրդ. հպանցիկ ակնարկ մը կը նետէր Կեդրոնականի տեսուչներուն եւ ուսուցիչներուն, հաստատելու համար որ Կեդրոնականը առողջ, աննախապաշար եւ բազմատարրութեան մը լաւագոյն ներկայացուցիչներէն մէկը եղած է մեր ազգային իրականութեան մէջ: Ապա նշելէ ետք, թէ Կեդրոնականը, իր գոյութեան առաջին օրերէն սկսեալ, յաջողեցաւ ստեղծել մշակութային կենսունակութեան եւ հայեցի մտաւորական կազմաւորումի առանձնաշնորհեալ միջավայր մը, դասախօսը կը յիշէր քանի մը անուններ Կեդրոնականի գրական - հայագիտական հունձքէն՝ բացի նախապէս նշուածներէ՝ Սուրէն Պարթեւեան, Արշակ Ալպօյաճեան, Օննիկ Չիֆթէ - Սարաֆ, Գեղամ Բարսեղեան, Ռուբէն Զարդարեան, Հրաչ Զարդարեան, Բագարատ Թեւեան, Յակոբ Մնձուրի, Ա. Շաւարշ, Հայկազուն Գալուստեան ու տակաւին՝ Վարդան Կոմիկեան, Կարպիս Ճանճիկեան, Թորգոմ Սրապեան, Օննիկ Բալուեան, Մկրտիչ Հաճեան, Սոնա Տէր - Մարգարեան եւ շատ ուրիշներ:

Դասախօսը խօսելէ ետք Կեդրոնականի ու Պէրպէրեանի կապերուն, անոնց գրական սերունդի ստեղծած շարժումին մասին, կը նշէր. «Յատկանշող գիծ մը, որ պիտի ուզէի նշմարել Կեդրոնականի գրականի սերունդին մէջ, ներանձնապաշտ հակումն է բանաստեղծութեան իր լաւագոյն ներկայացուցիչներուն՝ Մեծարենցի եւ Թէքէեանի, որ ձեւով մը պիտի շարունակուի նաեւ կրտսեր սերունդին մօտ, շատ տարբեր՝ Սիամանթոյի մը կամ Վարուժանի մը «առարկայական» բանաստեղծութենէն: Կը խորհիմ թէ այս երեւոյթը, մասամբ, կը բացատրուի անով՝ որ Կեդրոնականի պարագլուխները, Մեծարենց եւ Թէքէեան, ինչպէս Պէրպէրեանինները՝ Ինտրա ու Զարիֆեան, բանաստեղծութեան իրենց գլխաւոր գծով, կը կապուին ուղղակի Պոլսոյ հայ քնաբերգութեան ակերուն՝ Պէշիկթաշլեան - Դուրեան - Տէմիրճիպաշեան երրեակին»: Կեդրոնականի գրական սերունդին այլ մէկ յատկանիշը նկատելով նորարարութեան ուժը եւ խիզախութիւնը՝ Հ. Լեւոն Զէքիեան կը հաստատէր, թէ «Մեծարենց, Սարաֆեան եւ, այլ ուղղութեամբ, Գալուստեան - Ճանճիկեան - Ա. Շաւարշ երրեակը, Սիամանթոյի Վարուժանի եւ Ինտրայի հետ, կը ներկայացնեն Ի. դարու արեւմտահայ գրականութեան ամէնէն նորարար միտումները: Բայց մինչ Վարուժանի մօտ լեզուին դասական դրոշմը մասամբ կը մեղմացնէ «ձեւ»ի, խորքի, մերձեցումի «ընդվզեցուցիչ» նորութիւնները - յիշենք պոռնկագրութեան մեղադրանքը, - եւ նման դեր մը կը խաղայ, թէեւ տարբեր ձեւով, Ինտրայի մը Ներաշխարհին արձակ հանգամանքը, Մեծարենցի մը պարագային, ընդհակառակն, «գայթակղութեան» կորիզը իր ամբողջ մերկութեամբ կը պարզուի: Եթէ Սարաֆեան մը նուազ գայթակղեցուցած է անձնապէս, այնու որ արդէն մաս կը կազմէր «գայթակղական» հոսանքի մը - «Փարիզի տղոց» խումբը, - հաւանօրէն աւելի դժուար մարսուէր Գալուստեան - Ճանճիկեան - Շաւարշի բացած ուղին, եթէ Ճանճիկեանի վաղաժամ մահը եւ միւս երկուքին տարաժամ հրաժարումը բանաստեղծութեան բեմէն՝ մեծ մասամբ ուշադրութենէ վրիպեցուցած չըլլային այն ինչ որ հանրութեան ակնարկները իր վրայ սկսաւ հրաւիրել անոնց հոգեկան ժառանգներուն՝ յատկապէս Զահրատի եւ Խրախունիի հրապարակի վրայ յայտնութեամբ»: «Եզրափակելէ առաջ, - կ'ըսէր դասախօսը, - պիտի ուզէի մատնանշել տակաւին՝ թէ Կեդրոնականը անհաղորդ չէ մնացած գաւառի շունչին ալ: Ուսուցչական կազմէն Հրանդ, աշակերտներէն Գեղամ Բարսեղեան, Մեծարենց, Մնձուրի, գրական ներկայացուցիչներն են գաւառէն հասած ու Կեդրոնականէն որդեգրուած սաներու փաղանգի մը: Եւ ինչո՞ւ չէ: Մայր հողէն ու անցեալէն եկող, թթուածին ու աւիշ ջամբող, արիւն նորոգող այս թարմ ու հարազատ շունչը չէ՞ր ամէնէն զօրեղ ազդակներէն մէկը՝ Կեդրոնականի ոգին յաւերժացնող»:

Դասախօսութեան ընթացքին, մէջընդմէջ կը կատարուէին արտասանութիւններ ու ընթերցումներ Կեդրոնականի սերունդի գրականութենէն: Անահիտ Թէրզեան կ'արտասանէր Վահան Թէքէեանէն «Կ'անձրեւէ տղաս»ը եւ Միսաք Մեծարենցի «Հիւղը», իսկ Վիլմա Պէօրէքեան՝ Հայկազուն Գալուստեանի «Խաղաղութիւն»ը եւ Ա. Շաւարշի «Տենչանք»ը, մինչ Կարապետ Տաքէսեան կը կարդար Նիկողոս Սարաֆեանէն («Արմատ նետել») եւ Յ. Մնձուրիէն էջեր:

Յաւարտ դասախօսութեան, ակումբին մէջ տրուեցաւ ճաշ մը, որուն մասնակցեցան քառասուն հոգի: Սեղանը վարեց Հրանդ Աճէմեան, մէջընդմէջ խօսք տալով Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարանի տեսուչ՝ Հ. Վարդան վրդ. Քէշիշեանի, Մարկ. Նշանեանի, Գրիգոր Պըլտեանի, Արփի Թոթոյեանի, Զարեհ Սարեանի (երիցագոյն Կեդրոնականցի), Ստեփան Իյնէճեանի եւ Պարգեւ Շամիկեանի՝ որոնք վեր առնելով Կեդրոնականի նման վարժարանի մը դերը, ոգին, մաղթեցին որ բազմանան նման հաստատութիւններ մեր իրականութեան մէջ:

Գրական եւ մտերմիկ մթնոլորտի մը մէջ վերջ կը գտնէր երեկոյթը կէս գիշերին:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԴՒՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳԻՒԼԱՆԵԱՆ

Վերջում էլ մի պարկ մեր տնից կարտոլ լցրեց, տուեց նրան, որ տանի տուն. խեղճ մարդը ութ երեխայ ունի, թող տանի, երեխէքը կ'ուտեն: Իսկ այդ խեղճ մարդու գիւղացիները 1918 թուականի թալանին սրբել էին մեր գիւղերը, եւ եբեւի, կարտոլի բոխ տակ ճկած նրա երկու ձիերն էլ մեր գիւղերից գոյացած ձիերի քուռակներն էին.

Եւ այնքան ճերում - ո՞ր երկրի սրտում...

Իսոյի Անտրէասը ճիշդ էր ասում, որ հայ լինելը միայն պարզ ազգային պատկանելիութիւն չէ, այլ ծանր աշխատանք:

Բայց աշխարհը տեղում էր, արեւը կար, եւ մենք ապրում էինք. արտ էինք հնձում, դպրոց էինք գնում, ինչպէս հազար տարի առաջ, թոնիրներում մեր մայրերը լաւաշ էին թխում: Եւ իրենց հին ու սրբազան երգերը մոռացած, մեզ համար «ինժեներ բալա» էին երգում, յոյսով, որ մեծանանք, ինժեներ կը դառնանք, լուսաւոր, մաքուր կեանքով կ'ապրենք: Կը նմանուենք Երեւանում սովորող մեր գիւղի տղաներին, որոնք արձակուրդներին գալիս էին մաքուր հագնըւած բոլոնեան թեթեւ թիկնոցները թեւերին գցած, այնպէս, որ խտալական շըքեղ պիտակը երեւայ: Եւ դեղամիջում սպիտակ ձեռքերը ցուցադրելով, մեզ համար անծանօթ կեանքի միջից անփոյթ հեղնանքով ուսումնասիրում էին աղբիւրից ջուր տանող գիւղի աղջիկներին: Եւ մեզ հետ իրենց այնքան լուրջ ու հեռաւոր էին պահում, որ թւում էր, թէ վաղը - միւս օրը աշխարհի բախտը իրենք պիտի տնօրինեն, թւում էր, երբ աւարտեն ու սկսեն աշխատել, ինչ - որ կարեւոր բան է փոխուելու աշխարհում, առնուազն արեւը պիտի արեւմուտքից ծագի: Մեր խեղճ ու հրաշալի տղաներ, մեր ծանր ու մեծ Պետրոս. նա փիլիսոփայականում էր սովորում, եւ նրա խորհրդաւոր մտքերի դէմ գիւղն ու ժողովուրդը մանր - մունր բաներ էին թւում, այնպէս որ, անգամ գիւղի մեծերը քաշուելով էին խօսում նրա հետ: Մի անգամ հացի սեղանի շուրջ հայրը նրան հարցրել էր, թէ աւարտելուց յետոյ ի՞նչ է դառնալու, Պետրոսը պատասխանել էր, որ դառնալու է փիլիսոփայ: Փիլիսոփայի աշխատանքը լաւ չպատկերացնելով, հայրն ասել էր.

- Բալա ջան, - ասել էր, - վարժապետի գործը կը հասկնամ, ինժեներինը կը հասկնամ, քու գործի անունն ի՞նչ է, ի՞նչ պիտի էնէս:

Պետրոսը սրտնեղել էր եւ հօր թանձրամտութեանը մէկ ընդմիշտ վերջ տալու համար ուզեցել էր շատ պատկերաւոր ու հասկնալի պատասխանել. նայել էր շուրջը, աչքն ընկել էր սեղանին դրած խաշած հաւին, ցոյց էր տուել հաւը եւ ասել էր.

- Հաւը տեսնո՞ւմ ես:
- Տեսնիմ կը, - ասել էր հայրը:
- Մի հաւ է, չէ՞:
- Հա, - համաձայնել էր հայրը:
- Իմ մասնագիտութիւնով կարող եմ ապացուցել, որ այս հաւը ոչ թէ մի հաւ է, այլ երկու հաւ, - ասել էր ու իմաստուն մարդու մեծահոգի ժպիտով նայել հօրը:

Հայրը կարծել էր, թէ տղան կատակում է, բայց երբ նայել է նրա ինքնագոհ, յագեցած դէմքին, զայրացել էր. ցաւը քաշել էր իր առաջ ու ասել էր.

- Ուրեմն էս հաւը ես մենակ կ'ուտեմ, քու ապացուցածն էլ դու կեր, չուն - չանորդի:

Պատմութիւնն ընկաւ գիւղի բերան միւս օրը հայրն էր պատմել եւ գիւղամիջում մի կուշտ ծիծաղել էին: Ծիծաղը ծիծաղ, բայց խեղճ Պետրոսի անառիկ հպարտութիւնը գիւղի աչքի առաջ քայքայուեց, հաւասարուեց հողին:

(Շար. 9)

Fonds A.R.A.M

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Տարօն Սարհատեան փոխան ծաղկեպսակ Հրանդ Միրզայեանի մահուան առիթով 500 Ֆ. կը նուիրեն Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն)։

×

Նոյն տխուր առթիւ Սարհատեան ընտանիքը 1000 Ֆ. կը նուիրէ «Ռատիօ - Ազգ»ին (ստանալ «Յառաջ»էն)։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՇԱՌԼԸՎԻԼ. - Տէր եւ Տիկին Նուպար Անդրանիկեան 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին ի յիշատակ իրենց շատ հին եւ սիրելի բարեկամուհիին՝ Տարիա Կամսարականի։

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նախաձեռնութեամբ

ՓԱՐԻԶԻ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Հինգշաբթի, Մարտ 20, ժամը 20-ին Առաջնորդարանի սրահին մէջ։
15, ռիւ Ժան - Կուժօն, Փարիզ 8-րդ

Կը խօսի՝
ՄԻԽՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎՐԳԵԱՆ
Նիւթ՝
«Մեծ Պահքը մեր կեանքին մէջ»
Հրաւէր ամէնուն։

ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցիին մէջ, Կիրակի, Մարտ 23-ին իրենցմէ յաւերժապէս բաժնուած ընկե - րուհիներուն յիշատակին։

Արարողութեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը, եկեղեցիի սրահին մէջ, երէցներուն համար եւ ի գիտութեան անոնց յիշատակը յարգողներուն։

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝ 78 - 88 - 92 - 51 *կամ՝* 78 - 40 - 27 - 40

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ դիմակաւոր պարահանդէս մը, Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 9-էն սկսեալ։

SALLE DES FETES
de St. CYR sur RHONE

մասնակցութեամբ ՓԱՐՈՍ նուագախումբին։ Մրցանակ լաւագոյն ձեւով ծպտուողին։

ՌԱՏԻՕ – ՖՈՒՐՎԻԷՐ

Ունկնդրեցէ՛ք Ռատիօ – Ֆուրվիէրի հայկական հաղորդումը՝ Երկուշաբթի օրերը, երեկոյեան ժամը 7·15–ին։

L'Eglise arménienne vous propose tous les lundis sur Radio - Fourvière, radio Œcuménique Lyonnaise, à 19.h15 sur FM 88.3 son émission :
«*Un quart d'heure avec nos amis Arméniens*».

17 mars : La semaine sainte (présentation)
24 mars : La Jérusalem arménienne.
31 mars : L'Eglise arménienne dans le mouvement Œcuménique mondial.
07 avril : Le Madénataran.
14 avril : Panorama de l'Eglise arménienne (informations).

U. G. A. B.

l'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
organise une
J O U R N E E
D U C E N T R E C U L T U R E L
A L E X M A N O O G I A N
au profit de ses œuvres culturelles
et sociales
le Dimanche 23 Mars à partir de 11h
Musique arménienne - bar - buffet
Concours de tric-trac à 15h
au
118, rue de Courcelles - Paris 17e
Tél. : 42 - 27 - 12 - 26

F. R. A. - NOR SEROUND

organise un

Meeting - Débat

Thème : L'UNITE ARMENIENNE

MARDI, 18 MARS, 20 HEURES 30

PARIS

CLUB DES INGENIEURS
9 bis, Avenue d'Iéna — 75116 Paris
M° IENA

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Տ Ա Ր Ե Կ Ա Ն Մ Ե Ծ Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս Ը

ՄԱՐՏ 22, Շաբաթ օր, ժամը 20·30–էն սկսեալ
Salle «M a r c e l - P a g n o l»
Rue Gounod — Villiers - le - Bel

մ ա ս ն ա կ ց ո ւ թ ե ա մ բ՝
« Յ Ա Ղ Թ Ա Ն Ա Կ » նուագախումբին,

երգիչ՝ Ե Ր Ո Ւ Ա Ն Դ Ն Ա Ճ Ա Ր Ե Ա Ն – ի

եւ յոյն երգչուհի՝ Մ Է Յ Ր Ի – ի
որուն կ'ընկերանայ յոյն նուագախումբ մը։

SOIRÉE EXCEPTIONNELLE DU CINÉMA ARMENIEN

LE VENDREDI 21 MARS, A 21 H 30

Au programme :
○ *L E S S A I S O N S* (1975) *A. PELECHIAN*
Images de M. Vartanov, musique de Vivaldi — (noir et blanc)
○ *L E S H O M M E S* (1972) *E. KEOSSIAN*
Version originale arménienne — (couleurs)
Avec
Mher MKRTCHIAN, Alla TOUMANIAN, Armen GIGARHANIAN
P a r t i c i p a t i o n : 30 Frs.
CINEMA COSMOS
76, rue de Rennes, 75006 PARIS
M° Rennes et Sèvres Babylone

COMITE SARDARABAD du MNA

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ՝

ԿԱՅԾ - ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Մշակութային Միութեան

Հ.Մ.Մ.
HOMENMEN
1921

Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 19·30–էն 2·00
PLM SAINT - JACQUES
Պանդոկի շքեղ սրահներուն մէջ

17, Bd. Saint-Jacques — 75014 PARIS - Mo. GLACIERE

մասնակցութեամբ՝
Ա Ն Ի նուագախումբի
Գ Ա Յ Ե Ա Ն Է պարախումբի

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել
48 · 78 · 88 · 70 եւ 48 · 31 · 01 · 03

Ծախքերու մասնակցութիւն

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

OPTIMA Tours

ARMENIE

-- 1986 --

Pâques en Arménie
— Du 29 Mars au 12 Avril (via Kiev) 6.050 F

Spécial Cérémonie du 24 Avril et Premier Mai en Arménie
— Du 19 Avril au 3 Mai 6.050 F

Arménie
— Du 10 au 24 Mai 6.700 F

(Nos prix comprennent — le transoprt aérien, tous les transferts, la pension complète, le logement dans des hôtels de 1ère classe A en chambre double / bain, les excursions et visites mentionnées dans notre programme, l'ASSURANCE).

(Nos prix ne comprennent pas — la chambre individuelle, les boissons et les frais de nature personnelle, frais de visa 100 F.)
(Groupe minimum 20 inscriptions accompagnateur assuré par notre agence).

Renseignements et inscriptions:

PARIS

Madame COUMRYANTZ Sonia
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon — 75009 PARIS
Tél. : 47 - 42 - 10 - 35

LIC A 130

Fonds A.R.A.M

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
18
MARDI
18 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47.70.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.184 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 61e ANNÉE — No 16.184

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆ՝ ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՉԷ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ՝ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ՉԷ

ԱԶԳ. ՃԱԿԱՏ՝ ՋԳԱԼԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ՝ ՋԳԱԼԻ ՁԱԽՈՂՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԿՐԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ՝ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Ընտրական նոր դրութեան անակնկալ - ներէն մէկը այն եղաւ որ մինչեւ Երկուշաբթի առտու ժամը 6-ի մօտ, կարելի չեղաւ վերջնական արդիւնքներուն ծանօթանալ: Կիրակի իրիկուն ժամը 20-ին, հարցախոյզերու հիմնարկներն ալ չկրցան պատկերը տալ նորընտիր Ազգ. Ժողովին եւ անորոշութիւնը տեւեց ամբողջ գիշերը, մանաւանդ ընդդիմութեան համար, որու բացարձակ մեծամասնութիւնը մէկ - երկու աթոռի վրայ կը խաղար: Ուրեմն եղան խոհեմ յայտարարութիւններ, սկիզբը մանաւանդ աւելի երկրորդական դէմքերու կողմէ քան՝ պարագլուխներու, ապա կարելի եղաւ լսել Շաբան - Տէլմաս, Ժիսքար, Լիոնէլ Ժոսփէն, որոնք սակայն որոշ բան մը չէին կրնար ըսել այնքան անորոշ կացութեան մը մէջ:

Վերջապէս, վաղ առաւօտեան, Ներքին նախարարութիւնը կուտար արդիւնքները. -

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆ, այլ խօսքով ԷՌ - Փէ - ԷՌ առաւել Իւ - Տէ - Էֆ. - 291, այսինքն միայն 2 աթոռով բացարձակ մեծամասնութիւն կ'ապահովէ. բաւական փափուկ կացութիւն: Այս երկու հոսանքներուն առաջինն է՝ Շիրաքի կուսակցութիւնը:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ. - Ձայներու 32%-ը ապահովելով, ընկերվարականները կը յաջողին ձեռք ձգել իրենց ակնկալած 30-էն աւելին եւ 216 երեսփոխանով կը ներկայանան Ազգ. Ժողովին: Բացի 81-ի - հաշուէ դուրս - յաղթանակէն, ընկերվարականները երբեք այսքան փայլուն յաջողութիւն չէին արձանագրած: Եւ որքան ալ հակասական թուի, հարկ է հաստատել թէ ընկերվարականները իրենց պարտուած օրն է, որ յաղթանակ մը կը տանին...:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ.- Պատմական անկումը կը շարունակուի: Մառշէի կուսակցութիւնը նոյնիսկ քիչ մը նուազ ձայն կը ստանայ քան Ազգ. Ճակատը, որու հետ սակայն հաւասար ներկայացուցիչ պիտի ունենայ Ազգ. Ժողովին մէջ, 34: Յիշենք որ նախորդ Ժողովին մէջ, համայնավար կուսակցութիւնը 44 երեսփոխան ունէր: Եւ սակայն կարելի չէ ըսել որ ընտրական դրութիւնը իրեն վնասեց, ինչպէս կ'ըսէր յարդ արդարացնելու համար իր պարտութիւնները, երբ երկու շրջանով մեծամասնութեան ձեւը կը կիրարկուէր: Ինչ որ սակայն միշտ կը զարմացնէ համայնավարներուն մօտ, այն է որ «Իւմանիթէ» կը յաջողի տիտղոսներ, որոնք իսկապէս «փառաւոր» են, պարտկելու համար այսքան անփառունակ նահանջ մը: Արդարեւ, համայնավար պաշտօնաթերթը կը խորագրէր Երկուշաբթի առտու. - «Համայնավար կուսակցութիւն՝ ուժ մը որ հաշուի պիտի առնուի»: Ոչ մէկ աւտօկրիտիկա փնտռելու - գտնելու եւ ի հարկին՝ բացատրելու համար պարտութեան բուն պատճառները:

ԱԶԳ. ՃԱԿԱՏ. - Խորքին մէջ, այս վըտանգաւոր հոսանքին յաղթանակը զարմանալի չէ, որքան ալ, Երկուշաբթի առտու, վիճաբանողները «անակնկալ» կ'որակէին պատահածը եւ պատճառներ կը փնտռէին, մեղադրելով նոյնիսկ որոշ մամուլի մը բարեացակամութիւնը Լը - Փէնի հանդէպ, մինչ կը բաւէր վերջերս քիչ մը ականջ տալ միջին Ֆրանսացիին, թաքսիի վարորդէն նպարավաճառ մը, հասկնալու համար որ հեռուները երթալու պէտք չկայ, անապահովութիւնը եւ գաղթողներու թիւը կը բաւեն: Լը Փէն 34 երեսփոխանով պիտի կարենայ նաեւ Խորհրդարանական խմբաւորում մը կազմել:

Համեմատականի այս դրութեան կարգ մը յատկանշական կէտերը կարելի է մատնանշել: Նպաստաւորուեցան՝ ընկերվարական եւ Ազգ. Ճակատ: Վնասեցին փոքրերը, որոնցմէ ոչ մէկը ներկայացուցիչ ունի Ազգ. Ժողովին մէջ, ուր 5 կուսակցութիւն կայ, այսինքն՝ Լը - Փէնի «Ջորսերու պանտը», շնորհիւ իրեն, դարձաւ «Հինգերու պանտը»: Կանաչները եւ փոքր շարժումները բացակայ են:

Ծանօթ պարտուածներու մէջ յիշենք՝ Մարի - Ֆրանս Կառօ, Արլէթ Լակիյէ, Ժիգէլ Մօրօ, Ֆրանսին Կոմէզ, Ռընէ Տիւմոն (կանաչ) եւ ձախ - արմատականներու նախագահը: Ժիգէլ Մօրոյի պարտութեամբ, համայնավար կուսակցութիւնը ոչ մէկ ընտրեալ կ'ունենայ Փարիզէն:

Ընդդիմութեան (Շիրաքեան) Օ - տը - Սէնի ցանկին վրայ ընտրուած է Փաթրիք Տէվէճեան (5-րդ դիրքի վրայ էր):

Իր բերդին մէջ, այսինքն Լիոնի շրջանը, Պառի ցանկին համար կը նախատեսուէր 3 աթոռ, կը ստանայ միայն 2, մինչ Խոնիւ՝ 5 և Միշէլ Նուառ 3 ընտրեալ կ'ունենան: Ասիկա կը նշանակէ որ «պառակտող»ի իր համբաւը վնասեց Պառին, որ յայտարարեց թէ որեւէ ձեւով խանգարող մը պիտի չըլլայ:

Նորընտիր Ժողովը կ'ունենայ 577 երեսփոխան, որոնց երկուքը յայտնի կ'ըլլան շաբթու վերջ (ՍԷՆ – փիէր Է Միքըլոն եւ Ուալիս եւ Ֆուբունա), բայց ոչինչ կը փոխէ, քանի որ կը նախատեսուի մէկ ընկերվարական եւ մէկ Շիրաքեան երեսփոխան: Ձեռնպահութիւնը 21%-ով, նորութիւն չէր եւ կը պամպատասխանէր ընթացիկ կացութեան: Պէտք է սակայն նուազ ըլլար:

Կիրակիէն Երկուշաբթի լուսցող գիշերը հարցախոյզի մը տուած արդիւնքն այն է որ ժողովուրդը կողմնակից է համակեցութեան եւ նախընտրած նախարարապետերն են՝ Շիրաք եւ Ռոքար:

Բուն հարցը սա է. - Ի՞նչ պիտի ընէ Միթերան: Պէտք է ըսել թէ դիրքը այնքան ալ գէշ չէ, այսինքն ընդդիմութեան այս «հազիւ թէ» յաղթանակը, ռազմավարութեան աւելի լայն կարելիութիւններ կուտայ Նախագահին, որ ոչ աճապարելու պէտք ունի, ոչ ալ անպայման ընդդիմադիր մը նշանակելու որպէս նախարարապետ:

Միշտ այս դրութեան իբրեւ հետեւանք, շրջանային ընտրութեանց արդիւնքները ծանօթ չէին Երկուշաբթի առտու: Ժիսքար ուրախութեամբ կը յայտնէր թէ Օվէրնեը ձախէն աջ անցած է: Ըսենք թէ Մարտ 16-ին կ'ընտրուէին նաեւ 1840 շրջանային խորհրդական, առաջին անգամ ըլլալով՝ ուղղակի ժողովուրդին կողմէ:

ՄԱՀ՝ ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶԻ

Ցաւով իմացանք, որ Մարտ 10-ին, Նիւ - Եորքի Պուս Մեմորիըլ Հոսփիթըլ Քուինզի մէջ, իր մահկանացուն կնքած է գրագէտ Արամ Հայկազ (Չեքէմեան):

Ինք է, որ հակիրճ կերպով կուտայ իր կենսագրականը Մինաս Թէօլէօլեանի «Դար մը գրականութիւն» Բ. հատորին մէջ. -

«Կը ներփակեմ կենսագրական ամփոփ տեղեկութիւններ: Ամփոփ չըլլալու ի՞նչ պատճառ ունիմ որ արդէն... Ո՛չ Մամիկոնեանց տունէն եմ, ո՛չ ալ Բագրատունեաց սերունդէն, այլ՝ Հայ, անգիրջող Հայ:

Ծնած եմ Շապին - Գարահիսար, 1900 Մարտին: Հինգ եղբայրներու կրտսերն եմ: Հօրս անունը Չեքէմեան Արսէն էր, մօրս անունը՝ Իւղաբեր: Հայկազը՝ ինձմէ երկու տարու մեծ եղբօրս անունն էր. կցեցի Արամին ու գրչանուն եղաւ ինծի:

«Անտառկութեան համար վտարուած էի մանկապարտէզէն ու չորրորդ դասարանին լքած՝ Նախակրթարանը: Հօն Տարւինի վարդապետութիւնը սկսած էին աւանդել ու գիս անաստուած պիտի ընէին: 1915-ին ինքնապաշտպանութեան կռիւներուն՝ բերդն էի եւ յետագային գրեցի այդ պատմութիւնը: Աքսորին՝ չորս տարի ապրած եմ արկածներով եւ ապրումներով հարուստ կեանք մը, Թուրքիոյ եւ Քիւրտիստանի լեռներու մէջ: 1919-ի Մայիսին փախայ ու հասայ Պոլիս. ամիս մը կօշկակարութիւն ըրի ու երջանկութիւնս անխառն էր, երբ բազմաթիւ հօրաքոյրներէս վերապրող մը գիս Կեդրոնական Վարժարան դրաւ որ «կաշի կրծող չըլլամ»: Մէկուկէս տարի ձրի յաճախեցի այդ հաստատութիւնը. վերջին վեցամսեակին, երրորդ կարգի մէջ ուսուցիչ ունեցայ Յակոբ Օշականը, որուն ձեռքը երբ կը սեղմէի Ամերիկա մեկնումիս առիթով, պատուիրեց որ գրականութիւնը չմոռնամ. - «Գրականութիւնը չմոռնա՛ս, մենծ տղա» ... «այո՛ միսիւ», ըսի ու պահեցի խոստումս: Ան, իր մահէն առաջ նամակով մը օրհնեց գիս»:

Արամ Հայկազի գրական հունձքը ամփոփուած է հետեւեալ հատորներուն մէջ.- «Ցեղին Ձայնը» (1949), «Ցեղին Ձայնը» Բ. հատոր (1954), «Չորս աշխարհ» (1962), «Պանդոկ» (1967), «Կարօտ» (1971), «Չորս տարի Քիւրտիստանի լեռներուն մէջ» (1973) եւ «Երջանկութիւն» (1978): Հրատարակած է նաեւ իր ծննդավայրին՝ Շապին - Գարահիսարի ինքնապաշտպանութեան պատմութիւնը. - «Շապին Գարահիսար եւ իր հերոսամարտը» (1957): Իր գործերէն հատընտիրներու ժողովածու մը հրատարակուած է Պէյրութի մէջ, «Ապրէք երեխէք» անունին տակ, 1973-ին:

Աշխատակցած է մամուլին, գլխաւորաբար «Հայրենիք»ի, բայց նաև «Յառաջ»ի, ուր մինչեւ քանի մը տարի առաջ կանոնաւոր կերպով կ'ոգեկոչէր Շապին - Գարահիսարի հերոսամարտը կամ Օգոստոսի աւարտին՝ Անդրանիկի մահուան տարելիցները:

Պարզ, հաղորդակից ոճի մը տէր, ոչ զուրկ որոշ իւմուրէ, Արամ Հայկազ Սփիւռքի մեր ժամանակակից գրականութեան վաստակաւոր դէմքերէն մէկն է: Դեռ առիթը կ'ունենանք խօսելու իր մասին:

×

Արամ Հայկազի յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Հինգշաբթի օր, Մարտ 13-ին Նիւ - Եորքի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, նախագահութեամբ Հիւսիսային - Ամերիկայի կիլիկեան թեմի առաջնորդ՝ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի, որ խօսած է նաեւ առաջին դամբանականը: Դամբանականներ խօսած են Յակոբ Ասատուրեան եւ Ժիրայր Աթթարեան:

Կարդացուած են նաեւ Ամենայն Հայոց Վազգէն Կաթողիկոսի եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Կաթողիկոսի ցաւակցական հեռագրերը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕԼՈՖ ՓԱԼՄԷԻ յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Շաբաթ օր, մեծ շուքով եւ ի ներկայութեան բազմաթիւ երկիրներու ղեկավարներու, ի շարս որոնց Նախագահ Միթերան: Շուէտական ոստիկանութիւնը ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առած էր:

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ, որ շատ կը գործածէ հանրաքուէի դրութիւնը երկրին ճակատագիրը որոշող հարցերու համար, 75%-ով՝ ո՛չ ըսաւ Զուիցերիոյ անդամակցութեան Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան: 26 շրջաններն ալ (քանթոն) ժխտական պատասխան տուին:

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂ ՄԸ, որ ինը ամսուան բանտարկութեան դատապարտուած էր յօդուածի մը պատճառով, ուր կը ձաղկէր Էրզրումի համալսարանին կաշառակերութիւնը եւ կամայականութիւնը, անկողնին կապուած է: Հայրն է որ յայտնած է թէ հիւանդացած ըլլալով, բանտին հիւանդանոցը փոխադրած են եւ անկողինին կապած:

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍ

ՏԻԳՐԱՆ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ
ՀԻՆԳ ՏԱՐԻ ԵՒ ՎԵՑ ԱՄԻՍ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Լոս - Անճըլըսի դատարանը Մարտ 10-ին արձակած է իր վճիռը Տիգրան Պէրպէրեանի դէմ՝ հինգ տարի եւ վեց ամիս բանտարկութիւն: Ծանօթ է, որ Փետրուար 12-ին եւ 13-ին տեղի ունեցած էր Տիգրան Պէրպէրեանի դատավարութիւնը: Հայ երիտասարդը ամբաստանուած էր 1982-ին Ֆիլատելֆիոյ Թրքական հիւպատոսարանը ռմբահարելու յանցանքով, չորս հայ երիտասարդներու հետ:

ՖՈՒԹՊՈԼ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 49-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ԿԻԵՒԻ «ԴԻՆԱՄՕ»Էն

Մարտ 14-ի եւ 16-ի խաղերու արդիւնքներն են. -

Դինամօ Կ. – Արարատ	2 – 0
Զէնիթ – Դնեպր	3 – 0
Ժալգիրիս – Չերնոմորեց	1 – 0
Շախտեոր – Սպարտակ	3 – 1
Մետալիստ – Դինամօ Մ.	1 – 2
Կայրաթ – Դինամօ Թ.	0 – 0
Տորպեդօ Մ. – Տորպեդօ Ք.	2 – 0
Դինամօ Մինսկ – Նեփթչի	3 – 1

Fonds A.R.A.M

ԹԵԹԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԻՄ ԾԱՆՐԱԲԵՌՆՈՒԱԾ ԿԵԱՆՔԻՑ

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

«Զուարճալի հարցազրոյցներ» գրքում եւ մամուլի էջերում տպագրել եմ աւելի քան 100 զուարճալի դէպք իմ կեանքից: Անցեալում այդպիսի դէպքեր գրի չէի առնում, յետոյ սկսեցի գրի առնել: Արտաքինից թեթեւ թուացող այդ պատմութիւններում երբեմն կարելի է տեսնել լուրջ խնդիրներ: Ցաւօք սրտի, թէ բարեբախտաբար՝ միշտ ծանրաբեռնուած եմ եղել աշխատանքով, այժմ՝ աւելի: «Ոգին»ն ազատ վայրկեան չի տալիս: Այնուհանդերձ՝ գրի առայ մի շարք դէպքեր եւս, որոնք, կարծում եմ, կը հետաքրքրեն բարի եւ կատակասէր ընթերցողներին...

Թող սա էլ լինի իմ ուրախ նուէրը՝ Նոր տարուայ առթիւ:

×

Խաղաղ ովկէանոսում էի, երբ կայծակ-առաքիչից տեղացուեց, որ շտապ վերադառնամ Վլադիվոստոկի քաղկոմ՝ Երեւանից տղաս ասել է՝ շտապ զանգեմ տուն: Սարսափած վերադարձայ քաղկոմ, տագնապով զանգեցի «աշխարհի ծայրը»՝ տուն, իմանալու, թէ ի՞նչ է պատահել: Լսափողը տղաս վերցրեց.

- Ի՞նչ է պատահել, - վախով հարցրի ես:

- Չե՞ս ասի՝ որտե՛ղ է դրուած Զարենցի հատորը, - հանգիստ հարցրեց տղաս:

×

Մոսկուայի «Պիոներ» ամսագրում տպագրուել էին իմ ռուսերէն բանաստեղծութիւնները, իսկ ներքեւում գրուած էր՝ «Բաղաք Երեւան»: Հայաստանի դրողների միութիւնից նամակ տուեցին (ծրարի վրայ գրուած էր՝ Երեւան, բանաստեղծ այսինչին), ուր ասուած էր. «Ես սովորում եմ Սովետական Միութեան Տուլայի մարզի այսինչ գիւղի 3-րդ դասարանում: Կարդացի ձեր բանաստեղծութիւնները: Խնդրում եմ գրէք, թէ ի՞նչպէս են սովորում ձեզ մօտ երեխաները: Իսկ մեզ մօտ՝ Սովետական Միութիւնում, բոլորը սովորում են գերազանց»:

Պատասխան նամակում գրեցի որ Երեւանը նոյնպէս Սովետական Միութիւնում է...

×

Տէրեանի հարիւրամեակի առթիւ Երեւան էր ժամանել նաեւ ուկրաինացի բանաստեղծ Վիկտոր Կոչեւսկին, որը հայերէն գիտի: «Հրազդան» հիւրանոցի ռեստորանում ճաշում էինք: Սեղանին խմիչքներ չկային, բացի հանքային ջրերից: Կոչեւսկին հանքային ջրի բաժակը ձեռքին լուրջ խօսում էր եւ փոխանակ հայերէն ասելու «Թանկագին հայ եղբայրներ», չփոթուելով ասաց. «Հանքային հայ եղբայրներ...»:

×

Յանկարծամահ էր եղել մի վատ մարդ: Թաղմանը ընդամէնը մի քանի հոգի կային: Անցնում էի այդ տեղով եւ մէկին հարցրի. «Ինչո՞ւ մարդ չկայ»: «Հանգուցեալի՛ն հարցրէք...», - անտարբեր պատասխանեց մարդը:

×

Երբ Նուրի Վարդանեանն ամուսնացաւ, հարցրի, թէ առաջինն ի՞նչ երեխայ կ՚ուզենայ ունենալ՝ տղա՞յ, թէ աղջիկ:

- Առաջինն ինչ կ՚ուզէ էղնի, երկրորդը թող հակառակն էղնի, - պատասխանեց Նուրին:

×

Զորի Բալայեանը նեղացել էր, որ չէի գնացել իր ծննդեան 50-ամեակին նուիրուած խնջոյքին, որին ներկայ են եղել 100 գրող: Ասացի, որ ես միայն ծանր օրին կ՚այցելեմ (թէեւ թող այդպիսի օր չլինի):

- Իսկ քեզ ո՞վ է ասում, որ դա իմ կեանքի ծանր օրը չէր, ... - սրամտեց Զորին:

×

Գ. էմինը, Ա. Գրաշին եւ ես ելոյթ էինք ունենում Թիֆլիսում: Գրաշին ամպիոնից ասաց.

- Հայերը եւ Վրացիները ընդհանուր եւ նման բառեր շատ ունեն: Օրինակ՝ մենք ասում ենք՝ ճշմարտութիւն, դուք՝ ճըշմարիտի, մենք ասում ենք՝ օջախ, դուք՝ օջախի, մենք ասում ենք՝ դրօշ, դուք՝ դրօշի...

էմինը տեղից շարունակեց.

- Դուք ասում էք՝ Գրաշ, մենք՝ Գրաշի...

×

Առնօ Բաբաջանեանի հետ գրեցինք «Զքնաղ երազ» երգը («Արեգակին պէտք է հեռուից նայել...»): Մի մարդ (անունը չեմ տալիս), տեսնելով ինձ ասաց. «Ինչո՞ւ ես համաձայնուել, որ այդքան լաւ խօսքերիդ վրայ գրուի այդքան վատ երաժշտութիւն»: Յաջորդ օրը տեսնելով Բաբաջանեանին, ասում է. «Այդքան լաւ երաժշտութիւնն ինչո՞ւ ես գրել այդքան վատ խօսքերի վրայ»: Հանդիպելով երգչին, ասել է. «Այդքան լաւ երգիչ ես, ինչո՞ւ ես այդքան վատ երգ ընտրել»: Իսկ երբ Բաբաջանեանին եւ ինձ տեսաւ միասին, ասաց. «Այդքան լաւ երգն ինչո՞ւ էք տուել այդքան վատ երգչին...»:

×

Կոմպոզիտոր Խաչատուր Աւետիսեանի հետ գրեցինք երգ, որը առաջին անգամ պիտի կատարուէր Լենինականում՝ «Ծիծաղի օր» տօնին: Երբ բեմից ասացի, որ երգը կատարուելու է առաջին անգամ, քաղսովետի նախագահը դահլիճից ասաց.

- Ըշտը՝ չէի՞ք կրնայ հասրմ փորձէիք՝ նոր բերէիք...

×

Շրջկենտրոններից մէկում մտանք ճաշարան: «Խորոված ունէ՞ք», - հարցրինք: «Չունենք», - պատասխանեցին: «Ձուկ ունէ՞ք»: «Չունենք»: «Սուրճ ունէ՞ք»: Չունենք»: «Իսկ տիրեկտոր ունէ՞ք», - հարցրինք: «ՈՒՆԵՆՔ», - պատասխանեցին: «Դէ մի քանի բաժին դիրեկտոր բերէք, - զայրացանք մենք, - եթէ ոչինչ չունէք, դիրեկտորն ինչի՞ էք պահում...»:

×

Հրաւիրուած էի հինգ տարեկան ջութակահար տղայի ծննդեան տօնին: Հայրը հանդիսաւոր ասաց, որ իր տղան հրեշտակ է, փողոցի տղաների հետ չի շըփւում, նրա ընկերներն են Փականինին, Պրահմսը, Շուպերտը: «Նա այնքան մաքուր է հայերէն խօսում, - հպարտութեամբ ասաց հայրը, - որ նոյնիսկ չգիտէ, թէ ի՛նչ է հայհոյանքը: Չէ՞, հրեշտակ ջան», - դիմեց նա որդուն:

- Ինչի՞ չգիտեմ, շուն - շան որդի, - գրնգուն, համարձակ եւ ուրախ ասաց հրեշտակը:

×

Ֆուտպոլային մեկնաբան Ս. Բաղդասարեան իմ ներկայութեամբ վարում էր երկրորդ խաղակէսի ռատիոռեփորթաժը: Ըստ երեւոյթին յուզուած էր, ուստի ասաց. «Ցարգելի ֆութպոլասէրներ, խաղի հաշիւը դեռեւս չի բացուել՝ 1 - 1»:

×

Տարիներ առաջ «Արարատ»ը Երեւանում 10 - 0 հաշւով յաղթեց Կիպրոսի թիմին: Խաղից յետոյ փողոցում հանդիպեցի Շիրազին: Նա ֆութպոլ չէր սիրում ու երեւի կարծում էր, թէ կոլերը «լիմիտաւորուած» են լինում: «Տօ՛, մերոնք դըժւե՞լ են, - զայրացաւ նա, - ի՞նչըի 10 կոլ կը խփեն էդ պզտիկ երկրին: Թող մէկ հատ խփէին, իսկ մնացածները պահէին «Սպարտակ»ի, Կիեւի «Դինամօ»ի, Թիֆլիսի «Դինամօ»ի եւ «Նեւթչի»ի համար...»:

×

Մի պետ բողոքում էր, թէ իր հիմնարկը շատ են ստուգում: «Ձեմ հասկանում՝ ի՞նչ են ուզում», - անկեղծ զարմանքով հարցրեց նա:

- Ոչ թէ՝ ինչ, այլ ... ինչքա՛ն, - բացատրեցին դահլիճից:

×

Գիւղական ակումբի պատին գրուած էր՝ «Հանդիպում սովետահայ գրողների հետ»: Մի երեխայ մատիտով աւելացրել էր. «Ուտա՛, ձրի է»:

×

- Եկէք մեզ մօտ աշխատելու, - ասացի մի ընկերոջ, - մեր հիմնարկում ամէն աշխատակից տարին երկու ամիս արձակուրդ ունի:

- Ինչպէ՞ս թէ՝ երկու ամիս, - զարմացաւ նա:

- Շատ պարզ, - ասացի ես, - մէկն իր հասանելիք արձակուրդն է, միւսը՝ երբ պետն է արձակուրդում...

- Ա՛, - ծիծաղեց ընկերս, - մեր հիմնարկում էլ է այդպէս...

×

Մի սկսնակ բանաստեղծ ցոյց տուեց իր ձեռագիրը: Ներկայ էր նաեւ գրականագէտ Յովհ. Ղազարեանը: «Պէտք է շատ կարդաք, - խորհուրդ տուեց գրականագէտը, - թոյլ էք գրում, ինչքան շատ կարդաք, այնքան լաւ կը գրէք»:

- Գիտէ՞ք ինչ, - արդարացաւ սկսնակը, - գրախանութներում լաւ գրքերը չեն մնում, սովորաբար թոյլ գրքեր եմ գնում, դրա համար էլ երեւի գրածներս թոյլ են ...

×

Մի լենինականցու հարցրի. «փոխանակ ասէք՝ գնում եմ, սիրում եմ, ասում էք՝ էրթամ կը, սիրեմ կը: Էդ «կը»ն ինչի՞ համար է»:

- Հասկնաս կը՞ ... դա էլ բառի տանող հրթիռն է, - պատասխանեց Լենինականցին:

×

Կոմպոզիտոր Ռոբերտ Ամիրխանեանին հարցրի, թէ ինչո՞ւ է այդքան ուշադիր նայում աղջիկներին:

- Եթէ աղջիկներին չնայիս, կը թառամես..., - պատասխանեց կոմպոզիտորը:

×

Մօտս 3 ռուբլի կար, ուստի որոշեցի մի գաւաթ սուրճ խմել, որն արժէ ընդամէնը 30 կոպէկ: Սրճավաճառ կինը ճանաչեց ինձ եւ փորձեց դրամ չվերցնել: «Դա անհնար բան է, - առարկեցի ես, - երբեք թոյլ չեմ տայ, խնդրում եմ դրամը վերցրէք», - եւ մեկնեցի 3 ռուբլին: Ուղիղ երեք րոպէ կինը չէր վերցնում, յետոյ ասաց.

- Դէ լաւ, որ ասում էք, ի՞նչ կարող եմ անել, - ապա վերցնելով 3 ռուբլին, ոչինչ չվերադարձրեց...

×

Ուսուցչուհի կինս աշակերտներին յաճախ է թելադրում գրքերի եւ շարադրութիւնների վերնագրերը, յաճախ է գործ ունենում վերնագրերի հետ, ուստի զարմանալի չէր, որ մի երեխայի փոխանակ հարցնելու «Անունդ ի՞նչ է» հարցրեց. «Վերնագիրդ ի՞նչ է»...:

×

Լուսաւորութեան բնագաւառի մի պաշտօնեայ, փորձելով ցոյց տալ, որ ինքն աւելի շատ բան գիտի, քան միւսները, զրոյցի ժամանակ հարցրեց, թէ քանի՞ դպրոց կայ Հայաստանում: Խոստովանեցի, որ չգիտեմ: «Լաւ չէ, լաւ չէ, - խըրատեց նա, - դա ամէն երեխայ էլ գիտի»: «Հիմա կ՚իմանամ եւ կ՚ասեմ», - ասացի ես, ապա ինչ - որ տեղից իմանալով ճիշդ թիւը, վերադարձայ եւ դիտմամբ սխա՛լ թիւ ասացի: «Ճիշդ է, շատ ճիշդ է», - ասաց նա: Պարզուեց, որ ինքն էլ չգիտի ...

×

Բանաստեղծ ընկերս պատմեց. «Հեռուստատեսութեամբ ծրագրուած էր իմ ելոյթը, այդ մասին գրուել էր թերթում, բայց ինչ - ինչ պատճառներով ելոյթս չկայացաւ: Չկայացած ելոյթիս յաջորդ օրը ինձ տեսաւ մեր գրողներից մէկը եւ գրկելով ու համբուրելով՝ ասաց.

- Շնորհաւորում եմ երէկուայ ելոյթդ ... Հիացմունքով դիտեցինք ամբողջ ընտանիքով ... Ուղղակի հանճարեղ էր ապրիս ... Գնանք մի տեղ նշենք:

- Շնորհակալ եմ, - ասացի ես, - բայց ելոյթս երէկ չի հաղորդուել...

- Ինչպէ՞ս թէ..., - կարմրեց գրողը, - ... ա՛յ քեզ բան ... պարզ է՝ ուրեմն ուրիշ բանաստեղծի ելոյթ եմ նայել...»:

×

Մի աղջկայ փորձեցի ժամադրել: «Ա... պայման կը գամ, - սիրով ասաց, նա, - միայն մի պայմանով՝ ամուսնուս էլ կը բերեմ ինձ հետ՝ նա յայտնի բանաստեղծ... տիկ է եւ շատ կ՚ուզենայ անձամբ ծա... նօթանալ ձեզ հետ...»:

×

Գորիսում ներկայ էի ծննդեան խնջո... քի: Խնձորեսկ գիւղի սովխոզի դիրեկտոր Սէյրան Խաչատրեանը շատ խնդրեց, ... արտասանեմ իմ բանաստեղծութիւն... րից: «Մի կտոր խորոված ուտեմ, ... տոյ...,» - ամաչելով ասացի ես: «Խոր... վածը մե՛նք կ՚ուտենք, դու արտասանի... - խսկոյն աշխատանքի բաժանում կատա... րեց դիրեկտորը...

×

Վիրահատութիւնից յետոյ այցելեցի հիւանդ տիկնոջս, եւ որպէսզի տրամադ... րութիւնը բարձրանայ, սկսեցի կատակ... ներ անել:

- Ամօ՛թ քեզ, - նեղացած ասաց նա, - ես հիւանդ եմ, իսկ դու ուրախանում ես...

Յաջորդ օրը կրկին այցելեցի, բայց այ... անգամ խօսեցի լուրջ եւ տխուր:

- Ամօ՛թ քեզ, - կրկին նեղացաւ կինս, - ես հիւանդ եմ, դու էլ մի կողմից ես տխրեցնում ...

×

Ինձ ծանօթացրին մի մարդու հետ, որը գիւղի իր սեփական տունը 30 հազար ռուբլով վաճառել էր համագիւղացի... րից մէկին, ապա մէկ ամիս յետոյ խ... րապէս զղջալով՝ 40 հազար ռուբլով ե... էր գնել...

×

Հայոց լեզուի եւ գրականութեան ... նախկին ուսուցիչ Աշոտ Դանիէլեան... պատմեցի, որ իմ գրած ճիշդ պարսա... ներէն յետոյ մեղաւորները խօսում ... վրաս: «Ինչքան ճիշդ եմ գրում, քնն... դատողներն այնքան շատ են վրաս խօ... սում», - ասացի:

- Զարմանալի է, - ասաց նա, - դպրոցում աշակերտի վրայ խօսում են, երբ սխալ է գրում, իսկ հիմա խօսում են, որ ճի՞շդ է գրում...

×

- Երեւանում սկսել են խանութներ կառուցել շէնքի տակ, փողոցների տակ, խաչմերուկների տակ, ասաց մի ընկեր:

- Ճիշդ են անում, - ասացի ես, - չէ՞ որ ապրանքը տակից են տալիս...

×

Տարեց մի մարդ երկու պատմուածք է բերել խմբագրութիւն: «Գոնէ մէկը տպուի, գոնէ մէկը», - աղաչում էր նա: «Լաւ, մէկը կը տպեմ», - ասացի ես: «Բա... մի՞ւսը...», - զարմացաւ մարդը:

ՇԱՀԵԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ ՄԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Պոլսոյ Մխիթարեան Սանուց Միու... թեան սրահին մէջ, Փետրուար 28-ին, տեղի ունեցած է հրապարակային ասու... լիս մը, նուիրուած՝ երիտասարդական հարցերու քննարկումին: Ներկայ եղած է հոծ բազմութիւն մը: Վեց երիտասարդ... ներ արտայայտուած են երիտասարդ սե... րունդը տագնապեցնող զանազան հարցե... րու շուրջ: Ասուլիսը վարած է «Մար... մարա»ի խմբագրապետը՝ Ռոպէր Հատ... տէճեան:

Վարչութեան անդամներէն Ռազմիկ Մենգիլճեան երեկոյթին բացումը կատա...

Fonds A.R.A.M

բելով յայտնած է, թէ «ամէն հաւաքականութեան նման, մեր մօտ ալ երիտասարդութիւնը ունի իր հարցերը» եւ հարց տուած է, թէ անհրաժեշտ կարեւորութեամբ կանգ կ'առնուի՞ անոնց վրայ։

Թոմէր Հատտէճեան խօսք առնելով նշած է, թէ «այսօրուան երիտասարդը, փոխանակ ապստամբութեան ու խռովութեան կը նախընտրէ իր հարցերը լուծել խաղաղասէր, աշխատունակ ու խելացի միջոցներով։ Աշխարհի ամէնէն քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ երիտասարդութիւնը ունի իր սեփական հարցերը։ Իսկ մեր երիտասարդներուն վրայ կուգան աւելնալ նաեւ փոքրամասնական համայնքի մը զաւակը ըլլալու դժուարութիւնները, ինչպէս տոհմիկ ինքնութեան որոնումի կամ լեզուի կամ կրօնքի դժուարութիւններ»։

Ապա խօսելու հրաւիրուած են համալսարանական վեց երիտասարդներ, որոնք [illegible] խնամեալ հայերէնով ներկայացուցած են իրենց յանձնուած նիւթերը։ Այսպէս, Մելինէ Խօրնէք խօսած է «Երիտասարդը եւ իր ընտանիքը» նիւթին շուրջ եւ յայտնած թէ «Եթէ երիտասարդը այսօր կարգ մը մտահոգութիւններ կը պատճառէ ծնողքին, ծնողքին ըսել մեկնաբանութիւնն է [illegible]։ Ան գանգատած է ծնողներու խիստ ու անզիջակից մերժումէն, վստահեցուցած է որ մեր երիտասարդները լաւ ճամբու վրայ են եւ չեն դաւաճաներ այն բարի կրթութեան զոր ստացած են իրենց ծնողքէն եւ սակայն ծնողքները անհրաժեշտ հասկացողութիւնը չեն ցուցաբերեր, չփորձելով հեղինակութիւնն ու մտերմութիւնը։

Լեռնա Սէլճքման խօսած է երիտասարդին ուսանելու եւ ասպարէզ ընտրելու դժուարութիւններուն մասին, շեշտելով թէ ծնողքը պէտք է իր զաւակը ազատ թողու իր փափաքած ճիւղին հետեւելու։ Ան շեշտած է նաեւ ուսուցչական ասպարէզի նուիրուելու անհրաժեշտութիւնը։

Աննա Թիւրայ արտայայտուած է մեր երիտասարդներու տոհմիկ ինքնութեան մասին եւ հարց տուած, թէ մեր մեծերը ինչ աստիճան տէր եղած են իրենց տոհմիկ մշակոյթին։ Ըսած է, թէ ամէն երիտասարդի անհատականութիւնը կը կազմուի իր թաղին, ընտանիքին, դպրոցին, այսինքն իր անմիջական միջավայրին ազդեցութեան տակ։ Փոքր ինչ բաներ որ կը սորվեցուին երիտասարդներու (տոհմիկ պար եւ երգ), կը սորվեցուին մեքենական ու անզիջակից միջոցներով։ Մեր տղաքը, ըսած է ան, այլեւ հայերէն օրօր մը չեն լսեր, հմայիչ գիրքեր չունին, մամուլը լեցուն է զիրենք չհետաքրքրող նիւթերով եւ եզրակացուցած՝ թէ երիտասարդը չի կրնար սիրել իր մշակոյթը առանց թափանցելու անոր խորքին։

Լիւսէթ Ինճէ խօսած է լեզուի դժուարութիւններուն մասին եւ ըսած թէ հայերէն չգիտցող ծնողք մը ի՞նչպէս կրնայ իր զաւկին հայերէն սորվեցնել։ Լեզուի զարգացման հիմնաքարը ընտանիքն է, եթէ առաջին հիմը լաւ դրուի, լեզուին քանդուիլը դժուար՝ պահպանումը դիւրին է։ Ուրեմն, ամէն ինչ պէտք է գայ միջավայրէն, եզրակացուցած է ան։

Երօլ Ինճիճի անդրադարձած է երիտասարդին՝ իր եկեղեցիին հետ ունեցած յարաբերութիւններուն, բացատրելով որ ինքնապահպանման կարեւոր ազդակ է մեր եկեղեցին։ Ծանրացած է վանականներու խաղացած մեծ դերին վրայ եւ տոհմիկ ինքնութիւնը հաւասար նկատած եկեղեցւոյ և կրօնքին հետ, աւելցնելով որ «հաւատացեալ ըլլալը կրօնք սորվելու հարց է, եթէ հաւատք ու տոհմիկ արժէքներու սէր չկայ, երիտասարդ մը ինչո՞ւ եկեղեցի երթայ»։

Վերջին խօսողը՝ Հրանդ Գալաթաշ, անդրադարձած է երիտասարդին ու համայնքին հետ անոր կապերուն, շեշտելով որ այսօրուան երիտասարդը կը հասնի ամբողջապէս քաղքենիացած միջավայրի մը մէջ, զաւակն է համայնքի մը՝ որ զինուոր, պաշտօնավար, հողագործ եւայլն չունի, որ աւելի սպառող է քան արտադրող, տակաւին՝ զաւակն է ընտանիքի մը, որ անվերջ կը գաղթէ, նախ ընտանիքը՝ գաւառէն քաղաք, յետոյ՝ քաղաքէն դէպի արտասահման։ Այս բոլորին փոխարէն կը փնտռուին անհատական միջոցներ եւ ոչ թէ հաւաքական։ Ապա աւելցուցած է, թէ «այսօրուան երիտասարդութիւնը սթափած է եւ սկսած է տէր դառնալ իր Միութիւններուն ու մշակութային կեդրոններուն։ Երէցները օրէ օր կը քաշուին ու երիտասարդներ հրապարակ կ'իջնեն»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆՈՅՇ՛ ՕՓԵՐԱՅԻ

ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Նիսի Հայ Մշակութային Ակումբի ներկայ տարեշրջանի երկրորդ ձեռնարկը նուիրուած էր «Անոյշ» օփերայի բացատրական ունկնդրութեան, ինչ որ տեսակին մէջ նորութիւն մըն էր երաժշտասէր հասարակութեան համար։

Պ. Ժիրայր Միրիճեան ներկայացնելով օրուան դասախօսը, ճշդեց թէ Մշակութային յանձնախումբը լաւագոյն ընտրութիւնը բրած էր յանձին Տիկին Լիլի Ապրիեանի, որուն երաժշտական հմտութիւնը անվիճելի էր, ճանչցուած ըլլալով՝ իբր տաղանդաւոր դաշնակահարուհի, վկայեալ՝ Փարիզի Երաժշտանոցին։

Տիկին Ապրիեան նախ ըրաւ հակիրճ պատմականը հայկական օփերային, բացատրելով թէ այդ գետնին վրայ առաջին գործը՝ «Արշակ Բ.», հեղինակուած է Պոլսոյ մէջ 1865-ին, Տիգրան Չուխաճեանի կողմէ իտալական օփերաներու հետեւողութեամբ, գործ որ մնացած է ձեռագիր վիճակի մէջ, չկարենալով ներկայացուիլ Սուլթանական գրաքննութեան պատճառաւ, մինչեւ 1945, երբ վերջապէս կրցեր էր ներկայացուիլ Երեւանի օփերային մէջ։

Գալով «Անոյշ»ի, ան ալ բեմադրուեր էր առաջին անգամ 1912 Օգոստոս 17-ին Ալեքսանդրապոլի մէջ (ներկայիս՝ Լենինական), բայց յետոյ կրկին մնացեր էր շուքի մէջ, մինչեւ 1935, թուական՝ որմէ վերջ կանոնաւորաբար ներկայացուեր էր Երեւանի Օփերային մէջ, հազարէ աւելի անգամներ։

Ուրեմն, ճշդեց Տիկին Ապրիեան, պէտք եղաւ որ հայկական Պետութիւն ունենանք, որպէսզի օփերա ալ ունենանք։

Յետոյ բացատրեց «Անոյշ»ի նիւթը, որ բոլոր օփերաներուն պէս եղերերգական պատմութիւն մըն է, սպաննութեամբ ու մահով վերջացող։ Պարզունակ պատմութիւնն է հովիւի մը եւ գեղջկուհիի մը անյոյս սիրոյն, որ կը խեղդուի արեան մէջ, երբ աղջկան եղբայրը (Մոսի) կը սպաննէ հովիւը (Սարօ), եւ տարաբախտ գեղջկուհին ալ (Անոյշ) խելագարելով անձնասպան կ'ըլլայ։

Տեսակ մը ոճիր-արկած, որոնց նման հազարաւորներ կ'արձանագրուին օրաթերթերու մէջ։ Բայց երբ Յ. Թումանեանի պէս զգայուն բանաստեղծ մը կը մշակէ նիւթը, անկէ դուրս կուգայ արուեստի գողտրիկ գործ մը, որուն վրայ աւելցնելով **Արմէն Տիգրանեանի նման** տաղանդաւոր երգահանի մը յօրինած երաժշտութիւնը, յառաջ կուգայ գլուխ-գործոց մը։

Տիկին Ապրիեան, որ ամիսներ շարունակ ունկնդրած ու ուսումնասիրած էր «Անոյշ»ի բանաստեղծութիւնն ու երաժշտութիւնը, յայտարարեց թէ իր կարծիքով իրական գլուխ-գործոց մըն է եւ երբեք վար չի մնար եւրոպական օփերաներէ։

Ապա տալով նաեւ կարգ մը մասնագիտական ծանօթութիւններ, անցաւ ունկնդրութեան, օգտագործելով 1964-ին Երեւանի մէջ պատրաստուած սալեր, որոնց մէջ երգած են Գոհար Գասպարեան (Անոյշ) եւ Աւագ Պետրոսեան (Սարօ)։

Երաժշտութեան ընթացքին տեղ-տեղ դասախօսը տուաւ բացատրութիւններ, որպէսզի ունկնդիրները դիւրաւ հետեւին եւ լաւագոյնս ըմբռնեն մեներգիչներուն ձայնական կարողութիւնները, երգչախումբին ներդաշնակ երգեցողութիւնը եւ նուագախումբին անթերի ընկերակցութիւնը։ Եւ իրաւացիօրէն մատնանշեց թէ, բոլոր մեներգիչները կ'երգեն թէեւ կիրթ ու մշակեալ ձայնով, բայց կ'արտաբերեն գրական ակադեմական շեշտ մը, ինչ որ շատ չի պատշաճիր գիւղական մթնոլորտին, բացի Աւագ Պետրոսեանէ, որուն շեշտը որոշապէս գաւառական է եւ կը պատշաճի հովիւի մը տիպարին։

Մատնանշելով հանգիտութիւններ, Տիկին Ապրիեան ճշդեց թէ Աւագ Պետրոսեան, որ բազմահարիւր անգամներ երգած է երբ Սարօ, կարծես թէ նախասահմանուած էր այդ դերին համար, քանի որ ծընած էր ճիշդ այն տարին, երբ Շարա Տալեան առաջին անգամ ըլլալով Սարօ երգած էր 1912-ին։

Ուրիշ հանգիտութիւն մըն ալ զարմանալի։ Արմէն Տիգրանեանի հայրը եղած էր արհեստով ոսկերիչ, ճիշդ՝ Տիգրան Չուխաճեանի հօր պէս։

Տիկին Ապրիեան յիշեցուց նաեւ թէ 1939-ի փառատօնին երբ «Անոյշ» օփերան ներկայացուած էր Մոսկուայի մէջ (հայերէն անշուշտ) վարագոյրը իջնելէ վերջ ունկնդիրները 18 անգամ բեմ հրաւիրած էին երգիչները, եւ հինգ վայրկեան ալ՝ յոտնկայս ծափահարած։

Այս բոլորը, եզրակացուց Տիկին Ապրիեան, պատիւ կը բերեն հայութեան, որուն համար պարծանք է Երեւանի օփերան։

Ակներեւ է որ դասախօսը յաջողեցաւ ունկնդիրներուն փոխանցել այն խոր յուզումը, որ զինքը համակած էր «Անոյշ»ի ուսումնասիրութեան ընթացքին, ճըշմարիտ գեղարուեստական վայելքի մը վերածելով այդ ունկնդրութիւնը։ Միթէ այդ չէ՞ դերը իրական մեկնաբանին, որ երբ արուեստի գործի մը բացատրութեան կը ձեռնարկէ, կը ջանայ ունկնդիրին փոխանցել հեղինակին գաղափարն ու յուզումը, իւրայատուկ մեկնաբանութեամբ մը, որ ինքնին կը դառնայ արուեստի գործ, քանի որ կը մնայ եզական ու անկրկնելի։

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՌՓԱՄԱՐՏԻԿՆԵՐԸ ՅԱՃԱԽ ԿԸ ՓԱՅԼԻՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱԿԱՐԴԱԿԻ ՎՐԱՅ

Թէեւ երկու «Մեծերը», Միացեալ-Նահանգներ եւ Խորհրդային Միութիւն, գոհ չեն իրարմէ եւ իրենց փոխադարձ դժկամակութիւնը կը յայտնեն յաչս աշխարհի, փոխն ի փոխ, պօյքոթ ընելով Ողիմպիական խաղերը (1980 Մոսկուա, 1984 Լոս-Անճըլըս), այսուհանդերձ չեն կտրած երբեք իրենց մարզական փոխյարաբերութիւնները եւ ամէն տարի, զանազան մարզաձեւերու մէջ կը մրցին իրարու հետ մէկ կամ միւս երկրամասին մէջ։

Այսպէս, այս տարուան սկիզբը, ամէրիկացի կռփամարտիկներն էին որ այցելութեան եկած էին Մոսկուա, Լենինկրատ։ Հանդիպում մըն ալ կազմակերպուեցաւ Երեւանի մէջ։

Զարմանալի պէտք չէ թուի որ Երեւան ընտրուած է այսպիսի խոշոր միջազգային մրցումի մը համար։ Առաջին անգամը չէ արդէն։ Պատճառն այն է որ՝ Հայաստան Խորհրդային-Միութեան կռփամարտի օճախներէն մէկն է եւ յաճախ է որ Հայեր յաջողապէս պաշտպանած են Միութեան հմայքը այս մարզաձեւին մէջ, միջազգային մակարդակի վրայ։

×

ԵՕԹԸ ՀԱՅԵՐ

Երեւանի հանդիպման համար, խորհըրդային կազմը հայկական բնոյթ ունէր։ Խումբին մէջ կային եօթը Հայեր, իննի վրայ։ Վեցը յաղթեցին իրենց ամերիկացի մրցակիցներուն։ Խորհրդային Միութիւնը գերազանցեց Միացեալ-Նահանգները վեց յաղթանակի դէմ երեք պարտութեամբ։ Ուրիշ խօսքով՝ Հայաստան յաղթեց Ամերիկայի...

Դիւրին խանդավառութեան մը տեղի չտալու համար, ճշդենք սակայն որ այս մրցումները կարելի չէ բաղդատել արհեստավարժ կռփամարտիկներու ելոյթներուն՝ ուր մրցակիցները կը պայքարին 10, 12 կամ 15 ռաունտներու ընթացքին։ Հոս պարագան կը վերաբերի սիրողական (ամաթէօր) բռնցքամարտի՝ ուր հանդիպումները տեղի կ'ունենան, ընդհանրապէս, երեքական վայրկեաննոց երեք շրջաններով։

Համայնավար վարչակարգով երկիրներու մէջ, արհեստավարժ կռփամարտիկներ չկան։ Արգիլուած է։ Կայ միայն սիրողական կռփամարտ։ Այսուհանդերձ, երբ մարզիկ մը հասնի միջազգային մակարդակի, ընդունուի ազգային կազմին մէջ մտնելու յաւակնորդներուն շարքը, իր առօրեայ գլխաւոր զբաղումը կ'ըլլայ, քանի մը տարիներ, միայն կռփամարտը։ Կրնայ թերեւս ուսանիլ կամ մնալ բանակին մէջ։ Այս է ներկայիս պարագան, ուրիշներու կարգին, երկու Հայ Եւրոպայի ախոյեաններու՝ երեւանցի՝ Իսրայէլ Յակոբկոխեանին (67 քիլօ քաշային դասակարգ) եւ կիրովականցի՝ Սամսոն Խաչատուրեանին (57 քիլօ)։ Երկուքն ալ շուրջ 26 տարեկան, կրնան տակաւին մնալ բարձր մակարդակի վրայ ու շարունակել պայքարիլ մէկ-երկու տարի եւս։

×

ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ՊԱՀԵՍՏԻՆԵՐ

Նկատեցինք որ Ամերիկացիներու հետ կատարուած մրցումին մէջ, այս երկու «միջազգային վարպետ»ները մաս չէին կազմեր խորհրդային խումբին, ինչ որ ըսել է թէ, Հայաստանի մէջ, արդէն համբաւի տէր բռնցքամարտիկներու ետեւ, կան նաեւ արժէքաւոր պահեստիներ։

Արդէն [illegible] որ, քանի մը շաբաթներ առաջ, մարզական շրջապտոյտ մը կատարեցի Գամպոճ։ Եօթը մարզիկներ, Հայաստանի ներկայացուցչական կազմին գլխաւոր մարզիչ Ռ. Մեհրապեանի ղեկավարութեան տակ, մրցեցան երեք անգամներ տեղացի կռփամարտիկներուն հետ եւ յաղթեցին երեք անգամներուն ալ։ Կը թուի թէ Գամպոճի եւ Հայաստանի միջեւ մարզական կապերը սերտ են։ Տարի մը առաջ Գամպոճցիներն էին որ Հայաստան կը գտնուէին մըրցումներու եւ մարզուելու համար։

Ինչ որ կ'ուզէինք ընդգծել, սա է թէ՝ Հայաստան, այս մարզաձեւին մէջ, ունի արժանի համբաւ մը եւ շնորհիւ իր կռփամարտիկներուն, Հայաստանի անունը կը ճանչցուի հեռաւոր երկիրներու մէջ՝ ուր նախապէս այդպիսի անունով երկրի մը գոյութիւնն իսկ թերեւս անծանօթ էր շատերու։

«Հայաստան-Գամպոճ մրցումները տեղի ունեցած են» կը գրէ «Հայաստանի Ֆիզկուլտուրնիկ» թերթը «Փնոմփէնի մարզական պալատին մէջ՝ ուր տեղ բռնած էին տասը հազար հանդիսատեսներ»։ Իրաւ է որ բռնցքամարտը իր զանազան տարբերակներով, շատ ժողովրդական մարզաձեւ մըն է այդ երկրամասին մէջ, Գամպոճ, Թայլանտ եւայլն։

×

ՇՈՒՐՋ ՀԱԶԱՐ ՏՂԱՔ ԿԸ ՄԱՐԶՈՒԻՆ

Երբ կը գրենք Հայաստանի կռփամարտիկներուն մասին, արդար է նաեւ յիշել նախորդ տարիներու ախոյեաններու անուններ, ինչպէս Խորէն Ինճէյեան, Ալպէրթ Նիկոլեան, Կամօ Սարեան - կան ալ անկասկած ուրիշներ - որոնք յաճախ փայլած են միջազգային ռինկերուն վրայ։ Պէտք է նաեւ եւ մանաւանդ յիշել եւ ընդգծել խորհրդային կռփամարտին մէջ շատ ծանօթ անուն մը՝ Վլատիմիր Ենգիպարեանը։

Յառաջիկայ Մարտ 24-ին, Ենգիպարեան պիտի տօնէ իր 54-րդ տարեդարձը։ Եղած է Մելպուրնի (1956) Ողիմպիականի ախոյեան եւ նաեւ երեք անգամներ՝ Եւրոպայի. վերջինը 1959-ին։ Իր թէքնիքը համբաւաւոր եղած է։ Կը մրցէր թեթեւ կամ գեր-թեթեւ քաշային դասակարգին մէջ (60-63-ու կէս քիլօ)։

Ենգիպարեանի հիմնած Երեւանի պատանի կռփամարտիկներու դպրոցը մեծ հմայք շահած է ամբողջ միութեան մէջ եւ տուած է արդէն բազմաթիւ ախոյեաններ։ Դպրոցը ունի մասնաճիւղեր Հայաստանի զանազան քաղաքներուն մէջ, ինչպէս Աբովեան, Էջմիածին եւ ուրիշ տեղեր։ Բարձրագոյն մասնագիտական ուսում ունեցող երեսուն մարզիչներ կը զբաղին տղոցմով՝ որոնց թիւը կ'անցնի հազարը, կը վկայէ ինքը, Վլատիմիր Ենգիպարեանը։

Ծանրաբարձութիւն եւ սիրողական կռփամարտ Հայաստանի մէջ միջազգային բարձր մակարդակի հասած մարզաձեւեր են եւ կարելի է ակնկալել հայ մարզիկներու կողմէ նորանոր յաջողութիւններ այս տարի ալ։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Fonds A.R.A.M

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Յովակիմեան եւ զաւակները խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնեն բոլոր այն միութիւններուն եւ անհատներուն որոնք անձամբ, գրաւոր թէ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով մասնակից եղան իրենց սուգին, իրենց հօր եւ մեծ – հօր՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՆԻՍ. - Այրի Տիկին Նոյեմի Էրմիշ եւ զաւակը՝ Պ. Հայկազուն Էրմիշ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՄԿՐՏԻՉ ԷՐՄԻՇԻ

մահուան 5-րդ տարելիցին ի յիշատակ 500 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

Dîner

2e anniversaire de la chorale d'enfants

KAROUN

Directrice : J. YILMAZIAN

DIMANCHE 23 MARS à 13 h

Maison de la Culture Arménienne

12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille

Partie artistique par la Chorale KAROUN

Réservation :

91 87 43 71 — 91 66 18 45 — 91 77 84 70

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար. - Տողրամաճեանի մկրտութեան առթիւ. - Կարպիս Տողրամաճեան 200, Չպլագեանի թաղման առթիւ՝ Աւետիս Չպլաղեան 200, Մարիանոյշ Չպլաղեան 100, Տիկին Հայկուհի Տուրնաեան 50, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան 200, Տիկին Մարի Ռաֆայէլեան 100, Սարգիս Չպլագեան ընտանիք 100, Տէր եւ Տիկին Տէր - Զաքարեան 200 Ֆ.։ Իբրեւ Խղճգին. - Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Խաչիկեան 50, Տէր եւ Տիկին Միսաք Շնոեան 100, Այրի Տիկին Ադամի Ճըլըղեան 100, Այրի Տիկին Փերուզ Տէր - Մարգարեան 50, Պայծառ Յակոբեան 100, Տէր եւ Տիկին Ենովք Գըրիգորեան 100 Ֆ.։ Թաշճեանի թաղման առթիւ. - Իսկուհի Տաաիկեան 100, Տրդատ Տէր - Պօղոսեան ընտանիք 100 Ֆ., Սահակ - Մեսրոպ Երգչախումբի անդամները 100 Ֆ. «Յառաջ» թերթին եւ 100 Ֆ. «Աշխարհ» թերթին։ Սկիւտարլեանի թաղման առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Հայկ Թերզըեան 100 Ֆ. եկ. դպրոցին, Օր. Ժանէթ Պօյաճեան 100 Ֆ., Զօրիքեան ընտանիք 200, Զէքչէքեան ընտանիք, Թամասիօ եւ Սեմիզեան ընտանիքներ 600, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Ստեփանեան 50 Ֆ. եւ 50 Ֆ. Հ. Բ. Ը. Միութեան դպրոցին։

(Շար.)

ԱՆԻՒՐ - ՊՈԻՍ - ԳՈԼՈՄՊ
ԳՈԼՈՄՊ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

50-րդ տարեդարձին առթիւ բացառիկ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 15-ին, Պուա - Գոլոմպի Քաղաքապետարանի սրահը, Վիլլա տէ գ'Օպէփին։

35 ռիւ տիւ ժեներալ Լըքլէր

Նախագահութեամբ՝
Տիկին Սոնա ՄՈՄՃԵԱՆԻ

Կը խօսի՝
Տիկին Շաքէ ԳԱՋԱՆՃԵԱՆ

Խօսնակուհի՝
Տիկին Մարօ ԱՏՈՒՐԵԱՆ

Մասնակցութեամբ՝
Փոլքլորիք պարախումբ՝ ՆԱՅԻՐԻ, ծանօթ երգիչ՝ ՎԻԳԷՆԻ, ժողովրդական երգչուհի Անահիտ ՍՎԱՃԵԱՆԻ, արտասանողուհի՝ Արաքսի ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ, եւ այլ հաճելի անակնկալներ։

Փարիզէն եկողներուն ուշադրութեան կը յանձնենք. - «Սէն Լազար»ի կայարանէն շոգեկառք առնել եւ իջնել Պուա – Գոլոմպ, սրահը մօտիկն է։

Տախքերու մասնակցութիւն՝ 50 Ֆ.։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՃԱՇ

Այնթապի Հերոսամարտի 66-րդ տարեդարձին առիթով, Փարիզի եւ Շրջակայքի Այնթապցիները կը հրաւիրուին իրենց բարեկամներով ճաշի մը, Շաբաթ, Մարտ 22, երեկոյեան ժամը 8-էն սկսեալ Եան'ց ակումբին մէջ։

5, avenue Reille, 75014 PARIS

Խրախճանք - Նուագ, երգ ու պար եւ անակնկալներ։

Ճաշագին՝ 200 Ֆ.։

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝

47 - 70 - 27 - 66 կամ 47 - 70 - 07 - 25 թիւերուն։

ՕՐՈՒԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ՀԱՍՈՅԹԸ ԿԸ ՆԸՒԻՐՈՒԻ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՖՕՆՏԻՆ։

— RADIO FRANCE —
SAISON DE MUSIQUE DE CHAMBRE
L'UNIVERS NON TEMPÉRÉ
MARDI 18 MARS
à 22h30 / Grand auditorium
MUSIQUE ARMENIENNE VIVANTE
— TRADITION ET CREATION —

GIRAIR DER HAROUTIOUNIAN, tar et chant
PHILIPPE CHABAZIAN, doudouk et chevi
ZADIG PANOSSIAN, dehol

— entrée libre —

RADIO FRANCE
116 av. du Président Kennedy, Paris 16
tél. 45 24 15 16 de 11h à 18h
cartons d'invitation à retirer à la caisse de Radio France 1/2 h avant le début du concert.

ՀՈԳԵՃԱՇ

Կալոյա Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցիին մէջ, Կիրակի, Մարտ 23-ին իրենցմէ յաւերժապէս բաժնուած ընկե - րուհիներուն յիշատակին։

Արարողութեան կը յաջորդէ հոգեճաշ մը, եկեղեցիի սրահին մէջ, երէցներուն համար եւ ի գիտութեան անոնց յիշատակը յարգողներուն։

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝ 78 - 88 - 92 - 51 կամ՝ 78 - 40 - 27 - 40

ԴԻՄԱԿԱՀԱՐ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ դիմակաւոր պարահանդէս մը, Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 9-էն սկսեալ։

SALLE DES FETES
de St. CYR sur RHONE

մասնակցութեամբ ՓԱՐՈՍ նուագախումբին։ Մրցանակ լաւագոյն ձեւով ծպտուողին։

U. G. A. B.

l'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
organise une
JOURNEE
DU CENTRE CULTUREL
ALEX MANOOGIAN
au profit de ses œuvres culturelles
et sociales
le Dimanche 23 Mars à partir de 11h
Musique arménienne - bar - buffet
Concours de tric-trac à 15h
au
118, rue de Courcelles - Paris 17e
Tél. : 42 - 27 - 12 - 26

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նախաձեռնութեամբ

ՓԱՐԻԶԻ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Հինգշաբթի, Մարտ 20, ժամը 20-ին
Առաջնորդարանի սրահին մէջ։
15, ռիւ Ժան - Կուժօն, Փարիզ 8-րդ

Կը խօսի՝
ՄԻԽՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

Նիւթ՝
«Մեծ Պահքը մեր կեանքին մէջ»

Հրաւէր ամէնուն։

A L'OCCASION DES PAQUES ARMENIENNES
(le 04 Mai, selon le calendrier ancien)

PELERINAGE A JERUSALEM

avec la participation de
Monseigneur NORVAN ZAKARIAN
et accompagné par VAROUJAN SARKISSIAN

du 28 avril au 06 mai

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶԱՏԿՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ
(Մայիս 4–ին, ըստ հին տոմարի)
մասնակցութեամբ՝ ՆՈՐՎԱՆ եպիսկ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ–ի
ընկերակցութեամբ՝ Վարուժան ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ – ի

ԱՊՐԻԼ 28 - ՄԱՅԻՍ 06

Renseignement, Programme détaillé et inscription :

Levon BAGHDASSARIAN	Varoujan SARKISSIAN	Jacques CHELELEKIAN
SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	VOCA TOURS
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté	10, ave. du Prado
75001 PARIS	69003 LYON	13006 MARSEILLE
Tél. 42 - 61 - 51 - 13	Tél. 78 - 60 - 13 - 66	Tél. 91 - 37 - 58 - 58

VOYAGE EN ARMENIE

sous l'égide de
ASSOCIATION NATIONALE DES ANCIENS COMBATTANTS D'ORIGINE ARMENIENNE
Avec la participation de l'interprète national Rosy Armen
du 19 avril au 04 mai

Renseignement et inscription :
Mr. KEHYAYAN Mihran : Tél. : 46 - 42 - 73 - 10

ASSOCIATION DE LA CROIX BLEUE
du 20 avril au 03 mai

Renseignement et inscription :
Mr. MADOYAN Jean : Tél. : 47 - 99 - 41 - 19 (t. l. j. jusqu'à 13h).

Organisation technique

SABERATOURS

Licence d'Etat A 1037

SOIRÉE EXCEPTIONNELLE DU CINÉMA ARMENIEN

LE VENDREDI 21 MARS, A 21 H 30

Au programme :

○ *LES SAISONS* (1975) *A. PELECHIAN*
Images de M. Vartanov, musique de Vivaldi — (noir et blanc)

○ *LES HOMMES* (1972) *E. KEOSSIAN*
Version originale arménienne — (couleurs)

Avec
Mher MKRTCHIAN, Alla TOUMANIAN, Armen GIGARHANIAN

Participation : 30 Frs.

CINEMA COSMOS
76, rue de Rennes, 75006 PARIS
M° Rennes et Sèvres Babylone

COMITE SARDARABAD du MNA

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Fonds A.R.A.M

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
19

MERCREDI
19 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.185 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.185

ՎԱՂԸ՝ ՀԱՄԱԿԵՑՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԿԱՐՃ ԲԱՅՑ ՅՍՏԱԿ ԵԼՈՅԹԸ

Մինչ Թիւերը, ըստ հոսանքներու տալուն վերջնական բնոյթ չէին իսկ առած, Երկուշաբթի իրիկուն, Նախագահը անակնկալն ըրաւ երեք վայրկեան տեւող ելոյթով, պարզելու իր տեսակէտն ու ծրագիրը: Ֆրանսայի ապրած այս ճակատագրական շրջանին, կ'արժէ ամբողջովին ներկայացնել Նախագահին ճառը, քանի որ կը սահմանէ նաեւ համակեցութեան այս փափուկ շրջանին բնոյթը եւ պայման. -

«Կիրակի օր, Ազգ. Ժողովին համար, երեսփոխաններու նոր մեծամասնութիւն մը ընտրեցիք: Այս մեծամասնութիւնը թուական առումով թեթեւ է, բայց գոյութիւն ունի: Ուրեմն անոր շարքերուն մէջ է, որ վաղը պիտի կանչեմ անձնաւորութիւնը զոր ընտրած կ'ըլլամ կառավարութիւնը կազմելու համար, ըստ Սահմանադրութեան 8-րդ յօդուածին: Պ. Լորան Ֆապիուս տեղեկացուց ինծի, որ արդէն իսկ պատրաստ էր իր պաշտօնէն վերջ տալու: Նկատի առի իր դիմումը եւ ըսի իրեն, որ մնայ իր տեղը կառավարութեան միւս անդամներուն հետ, մինչեւ իր յաջորդին նշանակումը: Այս ձեւով ապահոված կ'ըլլայ հանրային իշխանութեանց անհրաժեշտ շարունակականութիւնը: 1981-էն ինծի տուիք լիազօրութիւնը եւ առով իսկ՝ պարտականութիւնը, կ'ենթարկուիմ: Պարագաները կը ստիպեն, որ ամէն ինչ իր տեղն ըլլայ ժամ առաջ: Շնորհակալ եմ նախկին մեծամասնութեան այն աշխատանքին համար, զոր տարաւ քաջութեամբ եւ վճռականութեամբ: Ֆրանսան կը թողու լաւ վիճակի մէջ և կրնայ հպարտ ըլլալ իր գործէն: Կը մաղթեմ որ նոր մեծամասնութիւնը յաջողի այն գործունէութեան մէջ, որու կրնայ, հիմա, ձեռնարկել, ըստ իր տեսակէտներուն: Կը չափեմ կարեւորութիւնը փոփոխութեան զոր կը պարտադրէ, մեր ժողովրդապետութեան մէջ, քաղաքական պատասխանատուութեանց գլուխը հասնիլը քաղաքական մեծամասնութեան մը, որու նախընտրութիւնները կը տարբերին Հանրապետութեան Նախագահին ընտրութիւններէն, կենսական կէտերու շուրջ: Այս հարցումին պատասխանը կը գտնուի միայն խղճամիտ յարգանքին մէջ մեր հիմնարկներուն եւ հաւաքական կամքին ազգ. շահը ամէն բանէ գերադաս նկատելու: Գալով ինծի, պաշտօնին մէջ զոր ինծի յանձնեցիք եւ զոր կը վարեմ ամէն կողմ, ներսը թէ դուրսը, պիտի պաշտպանեմ մեր ազատութիւններն ու անկախութիւնը, մեր յանձնառութիւնը Եւրոպայի մէջ, մեր տեղը աշխարհի մէջ: Սիրելի հայրենակիցներ, վստահութիւն ունենանք: Ամէն ընտրութեան առեն արտայայտուած շատ բնական տարակարծութիւններէն անդին, ինչ որ մեզ կը համախմբէ, դեռ շատ աւելի զօրաւոր է. - մեր հայրենիքին սէրն է: Կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը, կեցցէ՛ Ֆրանսան»:

Այս ելոյթին մէջ, եթէ ընդգծեցինք՝ վաղը, պատճառն այն էր որ այդ վաղը անպայման Երեքշաբթի չէր նշանակեր, ինչպէս մեկնաբանեցաւ ընդհանրապէս, թէեւ ճիշդ է որ Նախագահը ցոյց տուաւ թէ ժամանակ չուզեր կորսնցնել: Յատկանշական կէտեր կան, անշուշտ, Միթերանի խօսքերուն մէջ: Նախ՝ կը մնայ եւ կ'ընդունի համակեցութիւնը: Պիտի նշանակէ նաեւ ընդդիմութեան մէկ պարագլուխը (հաւանական կը նկատուէր, առաջին կարգի վրայ՝ Շիրաք): Բայց, ինք ալ խելօք մը տեղը պիտի չնստի, այլինքն ոսկեծաղիկի բացումով պիտի չզբաղի, ըստ աւանդական բացատրութեան: Պարզ է որ կացութիւնը այնքան ալ հանդարտաւէտ պիտի չըլլայ, մանաւանդ նոր մեծամասնութեան համար եւ քաղաքականութեան այն հին ու փորձառու աղուէսը, որ է Միթերան, ո՞վ գիտէ ի՛նչ խաղեր կը պատրաստէ եւ քիթին տակէն ալ կը խնդայ, խորհելով՝ «Նայինք ի՛նչ պիտի ընէք եւ որքան ատեն իրարու հետ համաձայն պիտի մնաք»: Արդարեւ, չմոռնանք որ նորընտիր այս Ժողովին մէջ բացարձակ մեծամասնութիւնը 289 է եւ նախկին ընդդիմութիւնը հազիւ 291-ի կը հասնի, որու մէջ միայն Իւ - Տէ - Էֆ (127) եւ Էռ - Փէ - Էռ (150) չկայ, այլեւ «զանազան աջ» մկրտուած 14 երեսփոխան: Ասոնց մէջ կան գործ խանգարող «Պառիստներ» եւ հաւանաբար Միթերանի յոյսը այդ է եւ ուրեմն պիտի նախընտրէ այնպիսի նախարարապետ մը նշանակել, որու հանդէպ Պառ անհանդուրժողութիւն ունենայ: Ամէն պարագայի մէջ, նոր նախարարապետը պարտաւոր չէ վստահութեան քուէ ուզելու իր տանելիք քաղաքականութեան համար եւ հաւանաբար ալ չուզէ, որպէսզի Պառ եւ իր մէկ - երկու հաւատարիմները չմերժեն իրենց հաւանութիւնը, ինչպէս Պառ ըսաւ, ի սկզբանէ:

×

Շրջանային ընտրութեանց պատկերն ալ մօտաւորապէս նոյնն է: Հողամասին 22 շրջաններուն մէջ, ձախը մեծամասնութիւն կը կազմէր վեց հատի մէջ, ընկերվարական նախագահութեան ներքեւ, առնցմէ երեքը՝ աջին ձեռքն անցան (Օվեռնեը, Միտի - Փիրենէ, Փրովանս - Ալփ - Քոթ տ'Ազիւր): Հոս, աջը Ազգ. Ճակատին պէտք չունի գործադիր իշխանութեան գլուխն անցնելու համար: Նոյնը չէ պարագան, օրինակ, Լանկըտոք - Ռուսիյոն, ուր Լը Փէնի շնորհիւ միայն աջերը կրնան դիւանը ձեռք առնել: Ձախը կը պահէ Նոր - Փա - տը Քալէն եւ Լիմուզէնը: Ընդհ. ձեւով աջը ձայներու 41,08 առ հարիւրը ապահոված է, ընկերվարականները՝ 29,88, համայնավար՝ 10,21, Ազգ. ճակատ՝ 9,69:

Այս ընտրութեան յատկանշական երեւոյթներէն մէկն է արդէն, որ հո՛ս, ինչպէս Ազգ. Ժողովին մէջ, Մառշէ եւ Լը Փէն նոյն, գրեթէ հաւասար ձայներ կը վայելեն:

×

Ժամն է, անշուշտ, որ այնքան քարոզուած համակեցութիւնը չձախողի, ի շահ երկրին: Իսկ եթէ չյաջողի, նոր «հայրիթէ» մեծամասնութիւնը պէտք է գիտակցի թէ Նախագահը ամէն ինչ պիտի ընէ, որպէսզի ձախողեցնողը՝ միւսը ըլլայ: Կը մնայ ուրեմն նոր կառավարութեան եւ նոր մեծամասնութեան այդ «հաճոյքը» չպատճառել Նախագահին եւ մանաւանդ յուսախաբ չընել այն 7.050.663 քուէարկողները, որոնք այն խաբուսիկ պատրանքն ունեցան որ լաւ գործ մը կը տեսնեն:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՄԱՐՏ 7 - 10)

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ԿԱՅՐԱԹ» ԽԱՂԸ (*)

Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտին վրայ, Մարտ 9-ին, տեղի ունեցաւ «Արարատ»-«Կայրաթ» հանդիպումը, Խորհրդային 49րդ ախոյեանութեան շրջագծին մէջ: Խաղին ներկայ եղած են շուրջ 40 հազար մարզասէրներ: Սկիզբէն իսկ Երեւանցիները անցած են գրոհի եւ ստիպած մրցակիցներուն քաշուիլ իրենց պաշտպանութեան գօտին: Հինգերորդ վայրկեանին Քոչարեան կոլ նշանակելու լաւ առիթ մը կորսնցուցած է: «Արարատ»ի տղաքը սաստկացուցած են իրենց ճնշումը եւ խաղի 9-րդ վայրկեանին յաջողած են նշանակել մրցաշարքի իրենց անդրանիկ կոլը, շնորհիւ Ռոբեր Գալստեանի գլուխի հարուածին: Ապա Երեւանցիները շարունակած են իրենց գործողութիւնները, սքանչելի խաղարկութիւն մը ցուցաբերած են խմբապետ Աշոտ Խաչատրեան, Ռոբեր Գալստեան եւ Պօղոսեան: Երկրորդ կիսախաղին, շուրջ քառորդ ժամ հիւրերը ճընշում բանեցուցած են դաշտի տէրերու պաշտպանութեան վրայ, սակայն չեն կրցած արդիւնաւորել իրենց գործողութիւնները եւ այս՝ շնորհիւ «Արարատ»ի բերդապահ Պողչիվալովի: Երեւանցիներու խաղարկութիւնը այնուհետեւ դարձած է միապաղաղ, դանդաղ եւ աւելի անհատական բնոյթ ստացած է, այսուհանդերձ խաղը վերջ գտած է իրենց յաղթանակով:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ» Մարտ 11-ի թիւով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ - ՄԱՐՍԷՅԼ արագընթաց ճեպընթացին (Թէ - Ժէ - Վէ) մէջ, Երկուշաբթի օր ռմբափորձ մը կատարուեցաւ, որ բարեբախտաբար միայն տասը թեթեւ վիրաւորներ պատճառեց: Ռումբը պայուսակներու բաժանմունքի մը մէջ դրուած էր, կառախումբին ծայրը եւ պայթած է մեկնումէն 15 վայրկեան ետք, երբ կառախումբին արագութիւնը ժամական 140 քիլոմեթր էր: Ճեպընթացը գիծէն չէ ելած և կեցած է Պրիւնուա: Երեքշաբթի առտու դեռ ոչ ոք տէր եղած էր արարքին: Կասկածներ կային Աքսիոն Տիրէքթի եւ Ճիհատի մասին:

ՓԱՆՏԵԼԻՍ ՓՐԵՎԵԼԱՔԻՍ յոյն գրագէտը մեռած է սրտի տագնապի հետեւանքով, 77 տարեկանին: Փիլիսոփայ - գրագէտը բարեկամն էր Ալպէր Քամիւի, Քազանզաքիսի: Ծնած Կրետէ, հեղինակն էր «Զօրպա՝ Յոյնը»ի: Զինքը առաջնորդող երեք գլխաւոր սկզբունքներն էին. - Բարութիւն, հանդուրժողութիւն եւ խաղաղութիւն: 1977-էն ի վեր անդամ էր յոյն «Անմահներուն», 1938-էն 1974 արուեստի պատմութեան դասախօս էր Աթէնքի Գեղարուեստից վարժարանը: Փրեվելաքիս կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ արդի յոյն գրականութեան մէջ, նաեւ որպէս քննադատ եւ թատերագիր:

ԿԼԸՊ ՓԱՇԱ, որ նման Լօրանս տ'Արաբիի ամբողջ առասպել մը հիւսած էր իր շուրջ, մեռաւ Անգլիա, 88 տարեկանին: Նախկին հրամանատար արաբական լէգէոնին, Հիւսէյն Թագաւորի մեծ հայրն էր, որ իրեն տուած էր փաշայի տիտղոսը:

ԻՎՈՆ ՇՈԹԱՐ գործատիրութեան փոխ - նախագահը հրաժարեցաւ (չար լեզուները կ'ըսեն թէ նախագահութիւնը պատրաստելու համար է), տարակարծիք ըլլալով նախագահին՝ Իվոն Կաթազի հետ, որ կը մեղադրուի որպէս ձախ հակում ունեցող մէկը, շատ լեզու գտնող ընկերվարական վարչակարգին հետ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ ԵՐԳԸ ԵՒ «ՄԵՐ» ԵՐԳԻՉԸ

Այդ մասին առաջին խօսողը աւանդապաշտ, մեր արժէքներուն ջերմապէս նախանձախնդիր ընկեր մըն էր. գայթակղած էր ուղղակի: Զարմացայ, յաճախ տեսեր էի զինք գրեթէ նոյն վիճակին մէջ, երբ արաբական գալարուն մեղեդիներով «հայկական» երգ երգել կը յաւակնէին: Կը յամառէր կառչած մնալ Կոմիտասին, անտունիներուն, խորովելներուն հարազատութեան ու բոլոր այս կարգի «հնաբոյր բաներ»ուն. չէր վարժուած Պէյրութէն Ամերիկա ներածուած սա նորաձեւութեան որ այսօրուան հայ երգն էր, եւ որ այնքան կը խանդավառէր ուրիշներ:

Իրմէ ետք երբ ուրիշներ ես - աւելի «զարգացած» ճաշակի տէր - մօտաւորապէս նոյն արտայայտութիւնը ունեցան, հետաքրքրուած՝ դիտեցի տեսաերիզի արձանագրութիւն մը. Շարլ Ազնաւուրի նուիրուած աւելի քան երկու ժամուան հեռատեսիլի յայտագրի մը մասնակցութիւնը իր աղջկան՝ Սեդա Ազնաւուրի, որ հայերէն կ'երգէր...:

«Ամչցանք մեր հայութենէն», «Ուրեմն Շ. Ազնաւուր այսքան կը հասկնայ հայկական երգէն», «նոյն ձեւով եթէ ֆրանսերէն երգէր աղջիկը, պիտի թոյլատրէ՞ր», «յայտնի է թէ ոչ մէկ կապ ունի հայ երգին հետ, ոչ ալ սէր, յարգանք». ահա, յաճախ զայրոյթով արտայայտուած հակազդեցութիւններէն մէկ քանին, նետուած՝ երգիչ Ազնաւուրի հասցէին. այն Ազնաւուրին, որ եթէ ոչ հայերէն, գիտցա՛ծ էր երգել «Անուշ ինկան» մը:

Ի՞նչ պիտի պատասխանէր արդեօք ինք, եթէ տեղեակ ըլլար այս անդրադարձումներուն. հաւանաբար մէկ երկու խորշոմ եւս աւելցնելով իր այնքա՛ն հայկական դիմագիծին, ամօթխած ծեծեծուելով մը ըսէր.

- Կը սիրեմ հայ երգը, սակայն աւելի կը սիրեմ աղջիկս...:

ԱՐՓԻ

ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ Ս. ՂԱԶԱՐԸ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
— C. I. C. A. M. —

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Թ. ՑԱՆԿ

Տիկին Հայկուհի Տամլամեան	2.500
Տիկին Ե. Պօղոսեան եւ զաւակը	1.000
Պ. Վահրամ Ասլանեան	500
Պ. Ալեքսան Պէրէճիքլեան	500
Տէր եւ Տիկին Ա. Սամուրքաշեան	500
Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Ճամուսեան	500
Տիկին Լիւսի Աշճեան	500
Տիկին Մարկրիթ Միսաքեան	500
Տէր եւ Տիկին Ա. Գիւլասարեան	300
Գումար՝	6.800
Նախորդ գումար՝	312.780
Ընդհ. գումար՝	319.580

×

Աւստրալիոյ Հայ Պատմական Ընկերութիւն՝	132,80 Զ. Ֆ.
Պ. Վարդգէս Երէցեան (Քարաքաս)	Տոլար 10.000
Ճ. Երուանդ Գույումճեան (Քօնէքթիքըթ)	5.000

Fonds A.R.A.M

ԱՆՑԵԱԼԻ ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ՝ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐՈՒ ՄԷՋԷՆ

«Գիտեմ, թէ աշխարհի անկիւններուն մէջ մոռցուած բազմութիւն մը կայ, տասնեակ մը հազար ինծի պէս տրտում տղաք, որոնք աշխարհի ամէնէն դժբախտ մարդիկը եղան ու պիտի մնան այդպէս, որովհետեւ մանկութիւն չունեցան: Գիտեմ թէ անուն չունեցող բան մը եղաւ մեր մանկութիւնը, թշուառութեան ու տառապանքի դժոխային խառնուրդ մը, որուն յիշատակն իսկ, տարիներ ետք, դեռ կը պահէ մեր սրտերը կարծր ու հոգիները խանձուած»:

×

Մուտքն է ասիկա Ա. Ծառուկեանի «Մանկութիւն չունեցող Մարդիկ» հատորին: Տխրալար ոգեկոչում մը՝ Յովհաննէս Թումանեանի «Կանչում է կրկին, կանչում անդադար» սրտի խորքէն բխող խօսքի նման: Թումանեան կերտեց «Անոյշ»ի երեւակայական տամը, Ծառուկեան ներկայացուցած է մանուկներու ամբողջ աշխարհի մը էութեան քայքայումը:

Որո՞նք էին այդ մանուկները. ուրկէ՞ եկած. ինչո՞ւ հոն էին՝ միատեղ խմբուած, կազմած առանձին աշխարհ. խլեակներու տառապող դանդուած եւ կ'ապրէր լինել թէ չլինելու չէյքսփիրեան հարցականը:

Քաղաքական ցաւագարութիւնը յղացած էր անյղանալին. ժողովուրդ ջարդելու, ազգ բնաջնջելու, հայկական արեւմտի հետք չձգելու մոլեգնութեամբ Թուրքը անցած էր գործի, կատարած մեծագոյն ոճիրը: Հայու արիւնով ներկուած ու դիակներով նեխած Միջագետքի ու արաբական բոլոր երկիրներու ամայի տափաստաններու ու անապատներու մէջ կորսուած անօթի ու ծարաւ մանուկներու հօրը «հայրի՛կ» - «մայրի՛կ» կը մայէր, առանց հովիւի զաւազան տեսնելու, առանց ձեռքէն բռնող մը գտնելու, երբ ամերիկեան ողորմա՛ծ մարմիններ պարարտ գետին գտած, կ'անցնէին մարդասիրական առաքելութեան:

Զարդն ու կոտորածը պաղարին ու անտարբեր դիտող հզօրներու խիղճը արթնցած կը թուէր: Որբահաւաք - «Հաւաքաղը» սկսած էր: Դաշտերու մէջ արածող «հօտաղը», ախոռներու ու ագրանոցներու մէջ կուտ որոնող «անասունի ձա-գուկները կը մէկտեղուէին Նպաստամա-տոյցներու ու պատսպարաններու հովանիին տակ: Քրիստոնէական բարեսրտութեամբ կը բաշխուէին ո՛չ միայն հաց ու ալիւր, այլեւ հաւաքական դաստիարակութիւն: Բաղցն ու անօթութիւնը պէտք է լրացուէր դրախտի ու դժոխքի զարմանահրաշ պատմութիւններով, միսիոնարներու առասպելական հաւատալիքներով: Հայի համար երկարող ձեռքերու մէջ կը դըրուէին Աւետարաններ՝ սնանելու համար ուսատուածաշնչական պատգամներով: Այդպէս է, որ վաղը՝ անոնք պատրաստ պիտի ըլլան ինքնաբերաբար փառք տալու ամերիկեան աստուծոյ եւ կոչեն «կեցցէ՛ Ամերիկա». ճիշդ այսօրուան պէս, երբ առատօրէն տոլար ու զէնք կը բաշխուի բազմապատկելու համար ամերիկեան «Դեմոկրասի»ի մոլեռանդ դովերգու «գուսաններ»ու թիւը:

ԷՍ - Փէ - Ա.ի «փշաթելերու» մէջ առնուած, արուեստական պատէժներու ու ծեծերու ենթակայ այդ մանուկները, տակաւին Այբբենգիմ չսորված, քաւարանի սարսափով ծեփուած գլուխներով այդ երախաները՝ կորսնցուցած կամք ու անհատականութիւն, պիտի չունենային բընական աճում ու զարգացում, պիտի չճանչնային մանկութիւն ու պատանեկութիւն:

Ա՛յս է «Մանկութիւն չունեցող Մարդիկ»ի մթնոլորտն ու տխեղերքը եւ քիչ մըն ալ անդին:

Ժամանակի քմահաճ խաղ համարուի, թէ կեանքի բնական ընթացք, այսօրը պիտի վերածուի երէկուան. Երէկը՝ հեռաւոր անցեալի: Տարիներու աւերիչ ու չինարար անդոհանքին մէջ պիտի աղօտին հետզհետէ ներկայի պատկերները, երէկուան տառապանքները. պիտի դառնան անորոշ ստուերներ եւ մոռացութեան դիմող կացութիւններ, եթէ մտաւորական միտքը չարձանագրէ պատմութիւնը ինչպէս որ է. եթէ գրագէտը զարթնումի չհրաւիրէ մեղկութեան ու ծուլացումի ենթարկուած ենթագիտակցական ուժը:

Ա՛յդ է ըրած Ա. Ծառուկեան: Գրական շնորհի ու տաղանդի ապացոյցը եղող իր յուշագրութեամբ կը տանի մեզ աւելի քան եօթանասուն տարի ետք՝ ապրեցնելու համար մեծ արհաւիրքի հետեւանք չարչարանքն ու տառապանքը, որ եղան մերը, որոնց ուրուականն անգամ չուքի ու տեսիլքի վերածուած, հետեւեցաւ մեր կեանքի ամբողջ տեւողութեան:

Տաժանելիօրէն հաճելի է հակիլ Ա. Ծառուկեանի որբերու աշխարհին վրայ, որովհետեւ անիկա մեր աշխարհն է. հեռաւոր մեր կեանքը, որ պէտք չէ խեղդուի ժամանակի թանձրութեան մէջ. պէտք չէ, որ մոռացութիւնն ալ իր ոճիրը գործէ: «Մանկութիւն չունեցող Մարդիկը» հետեւանքն է սարսափազդու Ապրիլին: Իւրաքանչիւր Ապրիլի այժմէութիւն է այդ հատորը՝ Աւետարանէ մը աւելի հոգեխըռով ու ցնցիչ: Եւ ահա՛, Ապրիլը կրկին կանգնած մեր առջեւ, կը բախէ հայութեան սրտի դռները, կը միաձուլէ անոր մտածումները երբեմն ծանր, երբեմն մըգամած խոհերու կշռոյթով:

Ձենք սիրեր յանձնուիլ մութի ու ալխուր մտածումներու: Երբ արեւը հեռացած, սկսած է տարածուիլ մութը, կը կոխենք ելեկտրական կոճակին, որպէսզի խաւարին մէջ չփշրենք մեր կարասիները՝ ձախող շարժումներով կամ չճըրգմենք մեր ներքին ուժերը՝ նպատակի սեւեռումներու դէմ առնուած անհամապատասխան վճիռներով:

Այս պարագային մեր լոյսն ու արեւը՝ երէկը այսօրուան մօտեցնող, յիշողութիւնները թմբիրէ հանող Ծառուկեանի գիրքն է: Պէտք է կարդալ զայն: Անոր պատկերներով ու ցոլքերով ոգողել դըլուխները եւ անչօշափելի ճառագայթնեները վերածել շօշափելի իրականութեան:

×

Որոնելու, դէպքեր յղանալու, գրական տիպարներ ստեղծելու ճիգ չի պահանջեր յուշագրութիւնը, քանի արդէն գոյութիւն ունեցող դէմքերու վերակենդանացումն ու համատեղումն է այդ: Եթէ անոնց ներկայացումն ու պատումը եղած են հարազատ, գրական գեղեցիկ ոճով ու արուեստով, ունին միշտ կախարդական հմայք, երբ մանաւա՛նդ անոնք մաս կը կազմեն մեր անմիջական շրջանակին ու առօրեային: Ստուերի խել վերածուած կերպարներու, ծանօթներու ու բարեկամներու տողանցքը աչքի առջեւ, կը բերեն անցեալի բուրումներ ու քաղցրութիւններ, եթէ նոյնիսկ հանդիպինք բացասական երեւոյթներու կամ մթնոլորտի մը ծանրութիւնը ճնշէ մեր մտքին վրայ:

Այդ տուեալներու վրայ յենած, այդ տարրերը բովանդակող երկ է Ա. Ծառուկեանի «Երազային Հալէպը», որ կը կազմէ տեսակ մը շարունակութիւնը «Մանկութիւն չունեցող Մարդիկ» հատորի: Հոն՝ մանուկները մեծցած, դարձած են պատանի. երիտասարդ. հասուն մարդ: Որբանոցի բնակիչ հեղինակը ուսուցիչ է արդէն. բանաստեղծական խլրտումներու ենթակայ հոգի. լրագրութեան ասպարէզ նետուած վազվզող եւ որոնող միտք: Իր կեանքի իւրաքանչիւր հանգրուան ունի համապատասխան շրջանակ ու յարաբերութիւններ, որ կը վխտան զինք խանդավառող գլայութիւններ. իրեն հիացում պատճառող, ջերմութիւն բուսեցնող դէմքեր. վանդական կացութիւններ. հակադդեցութեան մղող պարագաներ՝ համապատասխան մօտեցումով. վերլուծական ուսումնասիրութեամբ եւ լեզուական ճարտար բացատրութեամբ:

«Երազային Հալէպը» լուսանկարներու ալպոմ մըն է՝ հեղինակին հետ ապրած բարեկամներու, ծանօթներու ու անձնաւորութեանց, որոնք ճակատագիր են գարրնած, հայ կեանքը երանգաւորած՝ իրենց գրական ու բացասական արդիւնքներով:

Լուսանկարային այս հատորը պիտի ըլլար լուսանկարչական արուեստ եւ ո՛չ անպայման գրական արուեստ, ինչպէս կարգ մը յուշագրութիւններ, եթէ հեղինակը տիրացած չըլլար պատմելու եւ գըրելու արուեստին:

Ծառուկեան, իր ամբարած իմաստութեամբ, գիտէ էականը զատորոշել անկարեւորէն. մանրուքին եւ «դրամատոմսին» տարբերութիւնը: Մակերեսէն կը սուզուի խորը. կրած հակազդեցութիւնը կը դնէ բնական հունի մէջ եւ պատմութիւնը կը վերածէ «պատմական վէպի» արուեստին:

«Երազային Հալէպի» իւրաքանչիւր գըլուխ կը կազմէ առանձին պատմուածք մը եւ սակայն իր ներկայութիւնը իւրաքանչիւր էջի ու խօսքի մէջ, կը ստեղծէ գուգահեռ. կը շաղկապէ զանոնք իրարու ու կը պահուի միշտ շարունակութիւն կազմող խօսքն ու հեւքը:

Անշուշտ, կարգ մը հատուածներ կը կըրեն լրագրողի դրոշմ եւ կան «պատեբազմական լրագրողի» ռըփորթաժի տպաւորութիւն ձգող գրութիւններ, սակայն ա՛յնքան գունագեղ են իր տիպարները եւ ա՛յնքան անկեղծութեամբ տրուած անոնց ապրումները, որ «Երազային Հալէպը» կը մնայ երազուած արուեստի մարզին մէջ:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

GÉO - ՖՐԱՆՍԱ
GEO - ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Գերմանական հրատարակչականի մը այս պարբերականը ունի նաեւ ֆրանսերէն հրատարակութիւն մը, որ բոլորովին անկախ է: Այնքան անկախ, որ կրցած էր փետրուարի իր թիւով լոյս ընծայել Քլօտ Մութաֆեանի մէկ խիստ շահեկան յօդ-ւածը («Յառաջ», փետրուար 15 / 16 եւ 18): Մարտի գերմանական հրատարակութիւնը ուրիշ յօդուածագիր մը գտած է, երեւի «Հաւասարակշռութիւնը» պահելու համար: Ստորեւ Գերմանիայէն ստացած թղթակցութիւնը այդ *միւս* յօդուածին մասին. -

×

ԿէՕ-ն՝ «Կոլիներ ունտ Եահր»՝ գերման հրատարակչութեան հանդէսներէն մէկն է որ Գերմանիայէն զատ լոյս կը տեսնէ նաեւ Ֆրանսայի մէջ: Սոյն հանդէսին ֆրանսական հրատարակութեան Փետրուարի եւ գերմանական հրատարակութեան Մարտի թիւերուն մէջ Հայերու նուիրուած յօդուած մը հրատարակուած է: Զարմանալիք ոչինչ կայ, պիտի ըսեն շատեր, նոյն հրատարակչութիւնը չէ՞, նոյն գրութիւնը կրնայ տարբեր երկիր-ներու մէջ տպել: Բայց հոս կէտ մը կայ, որ շատ հեռու է սովորական ըլլալէ. Ֆրանսականին հեղինակն է Քլօտ Մութաֆեան, իսկ Գերմանականինը՝ Վօլֆկանկ Շրափս՝ ԿէՕ-ի աշխատակիցներէն մէկը: Երկուքն ալ գրեթէ նոյն լուսանկարները կը գործածեն՝ քաշուած Վօլֆկանկ Քունցի կողմէ եւ կը գրեն իրարմէ շատ տարբեր բաներ: Մութաֆեանի յօդուածին աւելցնելիք բան մը չունինք, մեզ աւելի կը հետաքրքրեն Վ. Շրափսի գրածները:

Ան կ'ըսէ «Կորսուած Ազգը Որոնե-լով» վերնագիրը եւ առաջին քանի մը էջերով կը նկարագրէ հայկական կոթողներու ներկայ վիճակը. «Կարսի հայկական եկեղեցիին մէջ ... աղաւնիները ... Աթոռնը աղբով լեցուցած են եւ ոչ ոք ի վիճակի է սա եկեղեցիին փլուզումը կասեցնելու: Մարդ ամիսներու պէտք ունի որպէսզի կարենայ արձանագրել այս մշակոյթին մնացորդացը, զոր Հայերը մահմետական շրջապատի մը մէջ կանգուն կը պահէին: Այն քիչը որ մենք քանի մը շաբթուան ընթացքին տեսանք, կը բաւէ մարդս ընկճելու համար: Ով որ Վարագայ վանքը կը փնտռէ, կը գտնէ միայն «Եաի Քիլիսէ» գիւղը: 1915-ի քանդումէն վերջ մնացորդները հողագործները իրենց տուներու շինութեան համար գործածած են: Նոյնը պատահած է «Եմիշլիք» գիւղին մէջ Մանակերտի Եկեղեցիի պարագային: «Այս բաժինին մէջն է որ կը կարդանք հետեւեալ հռետորական հարցումը. «Բայց այն մարդիկը, Հայերը՝ ո՞ւր են»:

Որպէսզի ասոր պատասխանը լսէ համայն աշխարհը «Դիմեցի Անգարայի նախարարութիւններէն մէկուն», կը գրէ յարգելի Շրափս: Եւ իրականութիւնը կը յորդի մեզի ծանօթ իր բոլոր երանգներով: Ո՛չ, Անատոլուի մէջ 1895-ին հազիւ 1,2 միլիոն Հայեր կան եղեր - Շրափս տեղ մը կը յիշէ թէ 1828-ին անոնց թիւը 1 միլիոն էր - աս մարդիկը լման 70 տարի քնացա՞ն, - Հայերը 1850-էն սկսեալ անհաւեկշռութեան դիմեր են, չենալ[...] Սուլթանը-ո՞ր մէկն է այդ-ո՛չ ալ իրեն[...] ցեղակիցները: Եկուր տես որ մահմետ[...] կանները միայն 1890-էն վերջ սկսեր են[...] փոխադարձել: Ովքե՞ր են այս մահմ[...] տականները - Թուրքե՞րը, Քիւրտե՞րը կամ Արաբնե՞րը: Միշտ բաց ենք, նոյն[...] ալ կ'ըսենք. էֆէնտի մարդիկ են սա Թուրքերը: Պիսմարքը չէ՞ ըսած որ անոնք[...] բեւեռի «ճէնթըլմէնները» են: Իրաւ[...] ունի եղեր մեծ Գերմանացին: Ուրիշ ո՞[...] ասանկ համբերութիւն կ'ունենար՝ [...] մեր խայտառակութեան: Կարծես ա[...] բաւեր Հայերը Ա. Աշխարհամարտի [...] խօրեակին «Ռուսին կողքին կանգնեցան[...] Թուրք կառավարութիւնը սուրբ չէ, [...] յերուն տեղահանումը կ'որոշէ «միայն [...] րեւելեան - Անատոլուի մէջ»: Նոյնի[...] այդ դժուար պայմաններուն տակ «կառա[...] վարութիւնը հրահանգած էր որ աքսոր[...] եալները ապահով եւ առանց անոնց[...] գրկուելու շարունակէին իրենց ճամ[...] բան: Յարգելի Շրափս բանիմաց մար[...] է եւ մանաւանդ շատ լաւ գիտէ մարդկ[...] յին տկարութիւնները, եթէ այդպէս չը[...] լար պիտի չկարենար գրել հետեւեա[...] մարգարիտը. «Բայց որոշումը եւ անոր գործադրումը իրարու երբեք այնքա[...] չէին կրնար հակասել ինչպէս պատահե[...] ցաւ Թուրքիոյ այդ հեռաւոր անկիւնը[...] Զգարմանալ անկարելի է. մենք չենք ա[...] ւած աս տարրական կէտը եւ խեղճ Թուրքերը ամբաստանած ենք բանի մը համա[...] որ խորապէս մարդկային էր: Պ. Շրափս կ'աւելցնէ թէ միայն 400.000 Հայեր ա[...] զոհանուած եւ անոնց 300.000-ը մեռա[...] է: Իբրեւ միակ վկայ կը ներկայացնէ [...] մերիկացի «գիտնական» Շօ-ն, որուն մա[...] սին քանի մը տարիներ առաջ լայնօրէ[...] խօսելու առիթը ունեցած էինք: Կէս մ[...] մոռցանք. «1,5-էն 2,5 միլիոն մահմ[...] տական քաղաքացիներ, միայն 1914-1917-ի շրջանին արեւելեան - Անատոլու[...] մէջ զոհ գացած են»: Խորհեցէք անգա[...] մը. միլիոններով մահմետականներ զո[...] հացեր են 300.000 Հայ մեռցնելով, [...] ափ մը Հայ 2,5 միլիոն մեռցուցեր [...] Վերը բսինք, հիմա ալ կը կրկնենք. մա[...] դիկը էֆէնտի են, եթէ այդպէս չըլլա[...] 300.000 Հայ մեռցնելով կը զոհանայի[...] բնականաբար ո՛չ: ԿէՕ-ի թղթակիցը հա[...] դիպում մը կ'ունենայ նաեւ Թուրք գի[...] նական Աթաէօվի հետ եւ այս վերջի[...] «1915 - 1916-ի արիւնոտ դէպքերուն մէ[...] կը տեսնէ դասակարգային բախումի մ[...] բոլոր յատկանիշները»: Յարգելի Ա[...] Թաէօվ թաքուն մարկսիստ մը չըլլա՞[...] Գիտէք ինչպէս հիանալի է, միայն մո[...] ցած է ըսել թէ ո՞վ էր ճնշողը:

Կարելի է ուրիշ կէտերու վրայ ալ կե[...] նալ, բայց չարժեր: Մօտեցումը մի[...] նոյնն է, կը յիշուին միայն Թրքակա[...] «աղբիւրները»: Կ'արժէ գիտնալ թէ ԿէՕ-ին Ֆրանսայի խմբագրութիւնը ի[...] չո՞ւ չէ տպած Շրափսի յօդուածը: Ի՞[...] կ'ըսէք. Ֆրանսահայ գաղութին բաղդ[...] տաբար լաւ կազմակերպուած ըլլալը [...] մը խաղացա՞ծ է:

Գրութեան վերջաւորութեան կը [...] ղեկանանք թէ Շրափս Հայերու ճակա[...] տագրին մասին կարդացած գիրքերը[...] ազդուելով այս «մանրակրկիտ» ուսում[...] նասիրութեան ձեռնարկած է: Արդեօ[...] ի՞նչ պիտի գրէր՝ եթէ չազդուէր: Զէ[...] գիտեր թէ իր թափած կոկորդիլոսի ա[...] ցունքները ինչ սատիճանի հոգեկան [...] հացում կրցած են տալ իրեն, բայց վս[...] տահ ենք որ նիւթական հունձքը առա[...] ւազն գոհացուցիչ եղած պէտք է ըլլայ[...] էֆէնտիին հօս ալ էֆէնտիութիւնը [...] մոռցած անտարակոյս:

Fonds A.R.A.M

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - («ՅԱՌԱՋ»). - Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու Միութիւնը, Մարտ 9-ին, Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ, նշեց Վարդանանցը հացկերոյթով մը, որուն յաջորդեց յատուկ գեղարուեստական յայտագիր մը:

Տարիներէ ի վեր Վարդանանց տօնը դարձած է Հայ Արենոյշներու Միութեան համար տեսակ մը նուիրական օր: Ներշնչարան մը որ իր խորհուրդով, իր ոգիով լուսաղոյնս կ'ընդգրկէ սկաուտական շարժումի մը նպատակը: Հայ սկաուտին երդումն է ծառայել եւ հաւատարիմ մնալ Ազգին ու Աստուծոյ: Ուստի, Վարդանանց քաջերուն մէջ հայ սկաուտը կը փնտռէ մարդկային տիպարը եւ հայ մարդուն կեցուածքը որ կը յատկանշուի ազնուութեան, վեհանձնութեան, զոհողութեան, բարի գործ կատարելուն մէջ:

Կոկիկ բազմութիւն մը ներկայ եղաւ այս ձեռնարկին զոր իրենց ներկայութեամբ պատուեցին՝ Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան, Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան, Գարեգին Վարդապետ Պէքճեան, Գրիգորիս Քհնյ. Քէչիչեան, եւ կարգ մը միութիւններու ներկայացուցիչներ: Հացկերոյթը ընթացաւ ջերմ մթնոլորտի մէջ սեղանապետութեամբ նախկին Արենոյշ եւ խմբապետուհի՝ մեծր Անի Քէչիչեանի: Մէջ ընդ մէջ եղան երգեր՝ Սիմոն Աստոյեան, Սիրանոյշ Մանուկեան, արտասանութիւն՝ Արեւիկ Կուտեան, բաժակաճառեր՝ Կարօ Սարեան, վերապատուելի Յարութիւն Հէլվաճեան, Նուպար Քիւթալեան: Եղան սրտաբուխ նուէրներ՝ որոնց գումարը բարձրացաւ՝ 7450 ֆրանքի:

Գեղարուեստական յայտագրին խօսնակը՝ Օրիորդ Ռիթա Էթթարեան նախ բեմ հրաւիրեց Պ. Ժաք Սողոմոնեանը որ հակիրճ խօսքերով բացատրեց Վարդանանց տօնակատարութեան իմաստը եւ ներկայացուց Կոմիտաս նորաստեղծ Թատերախումբը ու անոր ղեկավարը՝ Նուպար Քիրէճեան որ երեք ամսուան ընթացքին կարողացած էր յայտագիր մը պատրաստել: Նուպար Քիրէճեան ունի անցեալ մը, վաստակ մը Հայ Թատրոնին մէջ, յատկապէս Յունաստան, որպէս դերասան, բեմադիր եւ հեղինակ:

Նախ ներկայացուեցաւ Սմբատ Բիւրատի «Աւարայրի Արծիւը» Թատերական գործին մէկ ամփոփումը, երեք արարով, զոր կատարած էր Նուպար Քիրէճեան: Ամփոփում մը եւ պատշաճեցում մը կարծուածէն աւելի դժուար գործ մըն է: Շատեր կը փորձուին, բայց քիչեր կը յաջողին: Մենք պիտի նախընտրէինք տեսնել Սմբատ Բիւրատի հարազատ եւ լրիւ Թատերգութիւնը: Դերակատարները սահուն հայերէնով, իրենց կարելիութեանց համաձայն, բերին պարկեշտ մեկնաբանութիւն մը: Ապա, ներկաներուն հրամցուեցաւ յանդուգն Թատերակ մը, հայրենասիրական եւ երգախառն «Ազատութեան երազանքը», մէկ արար եւ մէկ պատկեր: Տեսակ մը կենդանի պատկեր ուր Մայր Հայաստանը, նախախնամութիւնը եւ հայ հերոսը դէմ - յանդիման կը վերյիշեն Հայոց պատմութեան դրուագներն ու պանծալի դէմքերը: Այս գործին հեղինակն է Նուպար Քիրէճեան: Յայտագրին իրենց մասնակցութիւնը բերին Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի երկու արժէքաւոր մենակատարներ՝ Եւա Արթինեան որ երգեց «Մայրիկ» եւ «Կիլիկիա» եւ Հրանդ Կիւզէլեան որ մեկնաբանեց՝ «Լաւց ամպերը» եւ «Հայաստան»: Այս երկու երգիչները յաճախ կը մասնակցին զանազան եւ այլազան ձեռնարկներու, գուցէ լաւ պիտի ըլլար միայն պատշաճ առիթներով ներկայանալ, որպէսզի իրենց արժէքը իր տեղին գնահատուէր: Երգիչներուն դաշնակով ընկերացաւ Օրիորդ Օթար: Գեղարուեստական յայտագիրը փակեց Հայ Արենոյշներու պարախումբը ներկայացնելով չորս պարեր, «Նազանի», «Տալիզ», «Քոչարի» եւ «Թամզարա»:

×

Այս մակարդակի Թատերական նախաձեռնութիւնները եւ իրագործումները չեն որ հայ Թատրոնին ազնուութեան գիրերը պիտի փայլեցնեն: Կը սատարեն պարզապէս հայկական կեանք, շարժում, մթնոլորտ ստեղծելու: Վստահ ենք որ Նուպար Քիրէճեան կը գիտակցի այս իրողութեան: Եւ եթէ այդպէս է, կը գնահատենք իր աշխատանքը եւ կը քաջալերենք:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՆԱԽԿԻՆ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ 40ԱՄԵԱԿԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ. - («Յառաջ»). - 1946-ին, խումբ մը նախկին մարտիկներ և զինակցականներ հիմը դրին տեղւոյս Ֆրանսահայ Մարտիկներու Միութեան: Քառասուն տարուան ընթացքին Միութիւնը չզլացաւ միայն պաշտօնական արարողութիւններու մասնակցութեամբ՝ Մայիս 8, Յուլիս 14, Նոյեմբեր 11, այլեւ աշխատեցաւ ընկերային եւ մարդասիրական գետնի վրայ սերտ կապեր հաստատել տարբեր կազմակերպութիւններու հետ, Հայութիւնն ու Հայ Դատը ծանօթացնելով անոնց: Կը վայելէ տեղւոյս իշխանութեան յարգանքը: Իր դրօշակը բարձր բռնած մինչեւ ներկայ եղած է հոն՝ ուր պարտականութիւնը զինքը կանչած է, ի մէջ այլոց՝ Փարիզ, Վէրտէօն, Մարսէյլ, Տէսին, Վիէն, Ռոման, Նորմանտի, վերջերս Մոնփըլիէ՝ յուշարձանի բացման: Այս դրօշակը պաշտօնապէս յանձնուեցաւ 1955 Յուլիս 14-ի տողանցքի ընթացքին, զօրավար Վալէթ - Տողիայի կողմէ:

Մարտ 9-ի առաւօտեան Էշիրոլի (Կրընոպլի մօտիկ արուարձան) մէջ գտնուող Միսաք Մանուշեանի յուշատախտակին, ինչպէս նաեւ տեղացի ռազմիկներու յուշարձանին առջեւ ծաղկեպսակներ դրուեցան: Իսկ կէսօրէ ետք, Մարտիկներու Միութեան հիմնադիրներէն Պարոյր Միսքճեանի շիրիմին վրայ ծաղիկներ դրուեցան:

Կէսօրին ճաշ մը տրուեցաւ Մշակոյթի Տան մէջ: Գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիր մը: Տիկին Շաքէ Մանուկեան ժողովրդական եւ գուսանական երգերով ջերմ մթնոլորտ ստեղծեց: Արտասանուեցան ճառեր:

Գնահատելի ձեռնարկ մը, որուն արձագանգեց «Տօֆինէ Լիպէրէ» յաջորդ օրը:

ՎԱՐԴԱՆ ԲԱԲԱԽԵԱՆ

ԳՈՂԹՕՒԹԻ ԳՈՂԹՕՒԹ

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ Եու - Սի - Էլ - Էյ համալսարանի Գրիգոր Նարեկացի հայագիտական ամպիոնի վարիչ փրոֆէսէօր Աւետիս Սանճեանի հրաւէրով, ֆրանսահայ գրական քննադատ Մարկ Նշանեան՝ Փետրուար 16 - 28, վեց դասախօսութիւններ տուած է ամպիոնի ուսանողներուն համար: Դասախօսութեանց նիւթերը եղած են՝ «Արդի գրաքննադատութեան եւ գրական վերլուծումի հոսանքները եւ պարտադրանքները», «Շահան Շահնուրի գործը՝ արդիական տեսանկիւնէ մը դիտուած», «Զարեհ Որբունիի վէպը», «Գրիգոր Պըլտեանի բանաստեղծական գործէն քանի մը հատուածներ», «Աղէտ եւ գրականութիւն» եւ «Յակոբ Օշականի գործերը»:

×

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ կեդրոնի «Ա. Ահարոնեան» սրահին մէջ, Փետրուար 18-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ կազմակերպութեամբ Համազգայինին: Փարիզի Երկիր եւ Մշակոյթ կազմակերպութեան հիմնադիրներէն Գեղամ Գեւոնեան եւ Ժիրայր Լուսինեան լուսապատկերներու ցուցադրութեամբ եւ իրենց տարած աշխատանքին բացատրութեամբ ցոյց տուած են Երկիր եւ Մշակոյթ կազմակերպութեան առաքելութեան կարեւորութիւնը: Յաջորդ օրը, նոյն յայտագիրը կրկնուած է Ս. Յակոբ Վարժարանի աշակերտութեան համար: Կազմակերպութեան ներկայացուցիչները շրջած են Քանատայի եւ Միացեալ - Նահանգներու կարգ մը հայկական գաղութները:

×

ՍՈՒՐՈՒԿՈՒԷՅԻ Փունթա Տէլ Էսթէ ամարանոցին մէջ, Փետրուար 9-ին պատարագ մատուցուած եւ բարեկամական խրախճանք մը տեղի ունեցած է: Ներկայ եղած են Մոնթէվիտէոյէն, Աթլանթիտայէն, Փիրիափոլիսէն, Պուէնոս – Այրէսէն Հայեր: Պատարագած եւ քարոզած է Արժանթինի Թեմին առաջնորդը՝ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Բունիաթեան: Ընթացս պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Վարդգէս Տէր - Կարապետեանի, Լեւոն Պէրպէրեանի եւ Ներսէս Խուտավերտեանի յիշատակին: Յաւարտ արարողութեանց, Սան Ռաֆայէլ պանդոկի պարտէզին մէջ (սեփականատէր Տիկին Ժոլանտա Մանուկեան - Մերլօ) տեղի ունեցած է խրախճանքը: Սեղանը վարած է Արօ Պէլեան: Ստեղծուած մթնոլորտէն խանդավառ ներկաներու նուէրներէն գոյացած է կարեւոր գումար մը ի նպաստ Մոնթէվիտէոյի Ներսէսեան կրթական հաստատութեան:

Լուրիան

Ժողովրդական այս բանջարեղէնը այնպէս կը Թուի Թէ Ֆրանսա հասած է Քաթրին տը Մետիսիսի օժիտին հետ, ապագայ Հանրի Բ. հետ իր ամուսնութեան օրերուն, (1533 Հոկտեմբեր 20): Անկէ քանի մը տարի առաջ Քաթրինի հօրեղբայրը Գլէման Է. պապը մարդասէր Փիէռօ Վալէրիանոյի նուիրած էր այս նոր բանջարեղէնին հունտերը որոնք բերուած էին Ամերիկայէն. իրեն յանձնարարուած էր տարածել պարտէզներու այս գանձին մշակումը, որ Թանկագին օժանդակութիւն մը պիտի ըլլար ժողովուրդին, որպէս նոր սննդանիւթ: Վալէրիանո բանաստեղծական ոճով մը կը նկարագրէ զայն. «Մագլցող ոստերով բոյս մըն է, կը գրէ ան, մանիշակի նմանող ծաղիկներով ու կարմիր ու ճերմակ բըծաւոր հատիկներով. անոնք Թանկագին քարերու կը նմանին»: Նախ կը մշակուի Պէլիոնի շրջանին մէջ, ուր կը բնակէր Վալէրիանո:

Իտալիայէն լուրիան Ֆրանսա կուգայ շնորհիւ Ք. Մէտիսիսի, նախ կը մշակուի Վալ տը Լուառի մէջ որ Ֆրանսայի արքայանիստ շրջանն է: «Աստուած վկաս է, որ այս գունաւոր հատիկները մեծ ուրախութիւն պիտի պատճառեն Քաթրինի, ու անոնցմով պիտի հպարտանայ ան» կ'ըսէ Վալէրիանո, որ կը յորդորէ Ալեքսանտր տը Մէտիսիսի իր քրոջը տալ անպայման այս հունտերէն մաս մը:

ԵՐԴՈՒՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳՈՒԼԱՆԵԱՆ

Յետոյ նա աւարտեց համալսարանը եւ ոչ մի տեղ չկարողացաւ հիմնաւորուել - աշխատել, շարունակ տեղից տեղ էր փոխւում: Գիւղացիք ասում էին, թէ՝ երեւի իր ապացուցած երկրորդ հաւն է փնտռում: Վերջում գնաց Ռուսաստան, ամուսնացաւ, տեսնողներն ասում են, թէ՝ Պետեան այնտեղ էլ հանգիստ չունի: Հիմա էլ ուզում է գնալ Սիպերում ապրի:

Բայց ես ու իմ ընկեր Մնացականեանը Երեւանում սովորողներից չէինք քաշւում. ինչ որ նրանց մէջ աղօտ մըմլում էր, մեր ներսում վառւում էր պայծառ բոցով: Խոյլի Անտրէասից յետոյ գիւղում միայն երկուսս գիտէինք Երկիր Նայիրիի ձիրդ տեղը, միայն մենք էինք մինչեւ վերջ կարդացել Տէրեանի հատորները:

Եւ երբ հարսանիքներում Մնացականը արտասանում էր «Ամէն վայրկեան սիրով տրտում, ասում եմ ես մնաս բարով» բանաստեղծութիւնը, ժողովուրդը յուզւում, հաւաքւում էր մեր շուրջը, խնդրում, որ նա ուրիշ բանաստեղծութիւններ էլ կարդայ հայրենասիրական ոգով. տղերքը մի քիչ խմած էին լինում եւ ուզում էին այնպիսի բան լսել, որով սրտները լցուի, ու լան: Այն տարիներին խոպանի ճանապարհը դեռ չէր բացուել եւ համայնքն ամուր էր, մեծերի խօսքը՝ օրէնք, անկախ այն բանից, նա զառամեալ ծերունի՞ է, թէ խօսքաշէն մարդ: Իսկ երբ մեծերը մահանում էին, գերեզմանի վրայ Զիւանու «Հայրիկ»ն էին երգում: Եւ այդ տարիներին ընդհանրապէս յարգի էր մարդու բարի, գեղեցիկ, առաքինի անունը: Եւ այդպէս, Տէրեանի շնորհիւ մենք երկուսով գիւղի աչքին բարձրացանք, դարձանք երեւելի տղաներ, ու թէեւ դպրոցը չէինք աւարտել, գիւղացիները մեզ մարդու տեղ էին դնում. խնջոյքներին մենք ներքեւում էինք նստում, իրենք մեզ կանչում էին վերեւ: Տէրեանը մեզ սովորեցրել էր Երկիր Նայիրին սիրել մեր գիւղում, մեր բարի, խոնարհ, քրիստոնեայ ժողովրդի տեսքով, մթնշաղում կորած մեր դաշտերի, երգող ջրերի ու մեր տըներում առկայծող աղօտ լոյսերի մէջ փնտռել Նայիրին պահող լոյսը: Նա մեզ ետ էր պահում հեռու, խաւար աշխարհներից, անարեգակ երկրներից, զգուշացնում էր խելօք խօսքերից, թաքցըրած սրերից սուրսայր, բացում էր բարակիրան Նայիրուհու տաք, անծանօթ սիրոյ գաղտնիքը, յուշում, որ մեզ չի հասկանայ սառն օտարուհին: Եւ նորից ու նորից ցոյց էր տալիս մեր արեւոտ արտերը՝ բոլորուած վեհանիստ սարերով, երբեք ոճիր չգործած մեր հողու խաղաղ, ոչ ոքի ոչինչ չպարտադրող խոնարհ լոյսը՝ մեր արքայական խօսքի կանթեղի մէջ, որ մեզ պահպանել էր աշխարհի ցրտից եւ տանելու էր մեր հողու երկիրը՝ Նայիրի:

- Ուզում եմ հետս հայ գրողների գրքեր տանել Տէրեանի Թանգարանի համար, - ասում է ռուս ուսուցչուհին - երեխաներն ուզում են կարդալ Հայաստանի մասին, բայց գրքեր չունենք:

- Երեւանից կարելի է գնել, թէեւ հայ գրողներն այնքան էլ յաճախ չեն թարգմանւում ռուսերէն:

- Հինգ գիրք ես կը նուիրեմ, - ասում է Նինա:

- Ես էլ Րաֆֆի ու Մուրացան կը տամ, ասում է Մանուչարեանը:

- «Մուսայ լերան 40 օրն» ու «Անլռելի զանգակատուն»ը ես կը նուիրեմ, - ասում եմ:

-Հրաշալի է, - ուրախանում է ուսուցչուհին, - դա արդէն մի ամբողջ գրադարան է, երեխաները շատ կ'ուրախանան եւ միւս անգամ Հայաստան գալուց աւելի լաւ կը ճանաչեն ձեր ժողովրդին:

Մեր աւտոպուսը արդէն մօտենում էր Թալինին, եւ ես պատուհանից ցոյց եմ տալիս կաթնագրիւր գիւղի գերեզմանոցը, որտեղ թաղուած է Մուշեղ Գալշոյեանը: Յետոյ մտածում եմ, որ եթէ Մուշեղն ապրէր, գրողների մեր փոքրիկ խմբի հետ ինքն էլ կը գար Օրէնբուրգ, որովհետեւ նա էլ էր Երկիր Նայիրիի երդուեալ ուխտաւորը:

– Յաջորդ անգամ, որ Օրէնբուրգ գաք, Տէրեանի Թանգարանը մեծ ու հարուստ կը լինի, - ասում է ուսուցչուհին, - եւ մենք ձեր առջեւ ամօթով չենք մնայ:

- Դուք ամաչելու պատճառ հիմա էլ չունէք, շատ գեղեցիկ Թանգարան էք ստեղծել, մենք ենք ամաչելու, որ ոչընչով չենք օգնել, - ասում եմ, - ես համոզուեցի, որ ձեր քաղաքում Տէրեանին սիրում են:

Օրէնբուրգում Տէրեանի օրերը իսկապէս հրաշալի էին: Մեր ներսում մոմ էր վառւում, Տէրեանի բանաստեղծութեան մոմը: Եւ ոչ երեսուն աստիճան սառնամանիքը, ոչ տափաստանով մէկ վնգացող բուքը չէին կարող հանգցնել այն, մենք ներսից էինք լուսաւորուած:

Ես մտածում եմ այդ մասին եւ վերյիշում մեր այցելութեան բոլոր յուզիչ մանրամասները:

(Շար. 10)

Fonds A.R.A.M

Պ. Թադէոս Պալըքճեան,
Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պաղտասարեան
եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ալէքս Պալըքճեան
եւ զաւակը,
Հայկ եւ Էլիզ Պալըքճեան,
Սեդա Սեւան եւ զաւակները
(Հայաստան),
Այրի Տիկին Իրիս Աքըլեան
եւ զաւակները (Պելժիա),
Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Աքըլեան
եւ զաւակները (Պելժիա),
Այրի Տիկին Լուիզ Աքըլեան,
Տէր եւ Տիկին Գուրամաճեան
եւ զաւակները,
Պաղտասարեան ընտանիքները
եւ զաւակները,
Շահինեան ընտանիք,
Տէր եւ Տիկին Սարգիսեան
եւ զաւակները,
Պահչէճեան ընտանիքները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԺԱՆԷԹ ԱԶՆԻՒ – ՊԱԼԸՔՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Աֆըլեան)

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 16-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Մարտ 19, Չորեքշաբթի, ժամը 10·30-ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին, 6 ավընիւ – Պուրկէն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ – Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պաղտասարեանի եւ ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն:

Dîner

2e anniversaire de la chorale d'enfants

KAROUN

Directrice : J. YILMAZIAN

DIMANCHE 23 MARS à 13 h

Maison de la Culture Arménienne
12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille

Partie artistique par la Chorale KAROUN

Réservation :
91 87 43 71 — 91 66 18 45 — 91 77 84 70

ԱՆԻԷՌ - ՊՈՒԱ - ԳՈԼՈՄՊ
ԳՈԼՈՄՊ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

50-րդ տարեդարձին առթիւ բացառիկ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 15-ին, Պուա - Գոլոմպի Քաղաքապետարանի սրահը, Վիլլա տէ զ'Օպէփին:

35 ռիւ տիւ ժեներալ Լըքլէր

Նախագահութեամբ՝
Տիկին Սոնա ՄՈՄՃԵԱՆԻ

Կը խօսի՝
Տիկին Շաքէ ԳԱՋԱՆՃԵԱՆ

Խօսնակուհի՝
Տիկին Մարօ ԱՏՈՒՐԵԱՆ

Մասնակցութեամբ՝
Ֆոլքլորիք պարախումբ՝ ՆԱՅԻՐԻ, ծանօթ երգիչ՝ ՎԻԳԷՆԻ, ժողովրդական երգչուհի Անահիտ ՍՎԱՃԵԱՆԻ, արտասանողուհի՝ Արաքսի ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ, եւ այլ հաճելի անակնկալներ:

Փարիզէն եկողներուն ուշադրութեան կը յանձնենք. - «Սէն Լազար»ի կայարանէն չոգեկառք առնել եւ իջնել Պուա – Գոլոմպ, սրահը մօտիկն է:

Մասնակցութիւն՝ 50 Ֆ.:

ՓՐԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիրամայր Արաքսի Նազգաշեանի մահուան առթիւ Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը, փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆ. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԼՈԹՈՅԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կեդրոնական Սանուց Միութեան կրթաթոշակներու ի նպաստ լոթոյի վիճակահանութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ, Մարտ 21-ին, Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարանի սրահին մէջ, պարանցիկ ճաշի ընթացքին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

——×——

Այս Ուրբաթ, Մարտ 21, ժամը 20·30ին, Հայ Մշակոյթի Կեդրոնը՝

6, Cité Wauxhall — Paris 10e
M° République

հարցազրոյց՝
Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի տնօրէնուհի՝
ՏԻԿԻՆ ՍԻԼՎԱ ԳԱՐԱԿԻԻԼԵԱՆԻ
եւ՝
Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարանի տեսուչ՝
Հ. ՎԱՐԴԱՆ Վ. ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ

Նիւթ. -
«Հայ լեզուի ուսուցումը մեր դպրոցներուն մէջ» եւ յարակից հարցեր:

Հարցազրոյցը կը վարէ՝
Արտաւազդ Պէրպէրեան

ԴԻՄԱԿԱՀՈՐ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ դիմակաւոր պարահանդէս մը, Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 9-էն սկսեալ:

SALLE DES FETES
de St. CYR sur RHONE

մասնակցութեամբ ՓԱՐՈՍ նուագախումբին: Մրցանակ լաւագոյն ձեւով ծպտուողին:

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Նախաձեռնութեամբ
ՓԱՐԻԶԻ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

Հինգշաբթի, Մարտ 20, ժամը 20-ին Առաջնորդարանի սրահին մէջ:
15, ռիւ Ժան - Կուժօն, Փարիզ 8-րդ

Կը խօսի՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

Նիւթ՝
«Մեծ Պահքը մեր կեանքին մէջ»

Հրաւէր ամէնուն:

Յետաձգուած է

ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի հոգեճաշը - Մարտ 23, Կիրակի, յետաձգուած է կամքէ անկախ պատճառներով:

U. G. A. B.

l'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE

organise une

JOURNEE
DU CENTRE CULTUREL
ALEX MANOOGIAN

au profit de ses œuvres culturelles
et sociales

le Dimanche 23 Mars à partir de 11h
Musique arménienne - bar - buffet
Concours de tric-trac à 15h
au
118, rue de Courcelles - Paris 17e
Tél. : 42 - 27 - 12 - 26

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

CINÉ - CLUB SCOLAIRE
— — — — Mercredi 19 Mars — — — —
Studio 43
43, Fbg. Montmartre, Paris 9ème
Renseignements : 45 - 23 - 51 - 50

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար հետեւեալները Ազգային Միութեան կը նուիրեն. – Ազգանոյշ Հարթելեանի մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղկեպսակի եկեղեցւոյ՝ Պ. Գարեգին Հարթելեան եւ զաւակները 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Հարթելեան 500 Ֆ.:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին պէտք ունի ամուսնացած, եւ պարկեշտ ժամկոչի մը, որ հայերէն ու ֆրանսերէն գիտնայ:

Աշխատանքէն զատ, կը տրուին բնակարան եւ յարակից բոլոր ծախքերը:

Թեկնածուներէն կը խնդրուի դիմել Եկեղեցւոյ դիւանը՝ Պ. Պետրոսեանի:

Հեռաձայն. -
43 – 59 – 67 – 03 եւ 42 – 25 – 84 – 85

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՃԱՇ

Այնթապի Հերոսամարտի 66-րդ տարեդարձին առթիւ, Փարիզի եւ Շրջակայքի Այնթապցիները կը հրաւիրուին իրենց բարեկամներով ճաշի մը, Շաբաթ, Մարտ 22, երեկոյեան ժամը 8-էն սկսեալ Եանց ակումբին մէջ:

5, avenue Reille, 75014 PARIS

Խրախճանք - Նուագ, երգ ու պար եւ անակնկալներ:

Ճաշագին՝ 200 Ֆ.:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝

47 - 70 - 27 - 66 կամ 47 - 70 - 07 - 25 թիւերուն:

ՕՐՈՒԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ՀԱՍՈՅԹԸ ԿԸ ՆՈՒԻՐՈՒԻ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՖՈՆՏԻՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

F. R. A. - NOR SEROUND

organise un

Meeting - Débat

Thème : *L'UNITE ARMENIENNE*

DIMANCHE 23 MARS, 16 HEURES

MARSEILLE

Salle de l'Eglise arménienne de Beaumont
8, Impasse des Monts

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՏ 22, Շաբաթ օր, ժամը 20·30–էն սկսեալ
Salle «Marcel-Pagnol»
Rue Gounod — Villiers - le - Bel

մասնակցութեամբ՝
«ՅԱՂԹԱՆԱԿ» նուագախումբին,
երգիչ՝ ԵՐՈՒԱՆԴ ՆԱՃԱՐԵԱՆ-ի
եւ յոյն երգչուհի՝ ՄԷՅՐԻ-ի
որուն կ'ընկերանայ յոյն նուագախումբ մը:

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ՝

ԿԱՅԾ - ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Մշակութային Միութեան

Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 19·30–էն 2·00
PLM SAINT - JACQUES
Պանդոկի շքեղ սրահներուն մէջ

17, Bd. Saint-Jacques — 75014 PARIS - Mo. GLACIERE

մասնակցութեամբ՝
Ա Ն Ի նուագախումբի
Գ Ա Յ Ե Ա Ն Է պարախումբի

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել
48 · 78 · 88 · 70 եւ 48 · 31 · 01 · 03

Ծախքերու մասնակցութիւն

Fonds A.R.A.M

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
20

JEUDI
20 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

Օ՛ՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.186 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.186

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՅՍՕՐՈՒԸՆԷ՝ ՀԱՄԱԿԵՑՈՒԹԻՒՆ

×

ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ՝ ՇԻՐԱՔ

1976 Օգոստոս 25ին էր, որ նախարարապետ Ժաք Շիրաք դուռը կը քաշէր կ'երթար, համաձայն չըլլալով նախագահ Ժիսքար տ'Էսթէնի հետ: Մօտ տասը տարի ետք, դուռը կը բանայ ու կը մտնէ որպէս թեկնածու նախարարապետի աթոռին, նախագահ Միթերանի հետ: Այլ խօսքով, ան որ համաձայն չէր նոյն հոսանքին պատկանող նախագահի մը հետ, պէտք է համաձայն ըլլայ հակոտնեայ հոսանքի պատկանող նախագահի մը հետ, այսինքն յաջողցնէ համակեցութիւնը որպէսզի այդ համակեցութիւնը չդառնայ ինչպէս կը նախատեսէր իտալական «էօրօփէօ» թերթը՝ «Իլ պօրտէլլօ» («Քանար Անշէնէ» կը ճշդէ որ այս բառը իտալերէնի մէջ, աւելի մտաւորական եւ գրական իմաստ մը ունի եղեր...):

Ուրեմն, Երեքշաբթի օր էր, ժամը 17.30-ին, որ Ժաք Շիրաք Ելիզէ կը կանչուէր եւ 2 ժամ 17 վայրկեան մտքերու փոխանակութիւն կ'ունենային: Տեսակցութեան աւարտին, ըստ աւանդութեան առաջին յայտարարութիւնը կ'ընէր Ելիզէի ընդհ. քարտուղարը, ճշդելով թէ Միթերան հրաւիրած էր Ժաք Շիրաքը խօսելու համար կառավարութեան կազմութեան մասին, Պ. Շիրաք իր պատասխանը պիտի բերէ Հանրապետութեան նախագահին ժամ առաջ: Անկէ ետք, Ժ. Շիրաք կը վերադառնայ Օթէլ տը Վիլ եւ մինչեւ 23.30, կը խորհրդակցի իրեններուն եւ Իր - Տէ - էՖ-ի հետ: Ըստ երեւոյթին, նոր մեծամասնութեան բաղկացուցիչ երկու տարրերը համաձայն են որ Շիրաք գլուխն անցնի կառավարութեան: Հիմակուհիմա գիտակից են թէ մէկ ճակատ պէտք է կազմեն: Շիրաք շեշտած է՝ «Ստանձնենք մեր պատասխանատուութիւնները»: Ի հարկէ, Չորեքշաբթի առտու, ենթադրութիւնները կը շարունակուէին: Ըստ ոմանց, Միթերան - Շիրաք տեսակցութիւնը երկար տեւած էր, ուրեմն՝ ի սկզբանէ տարակարծութիւնները խոր էին: Ուրիշներ բնական կը գտնէին որ գոնէ երկու ժամ խօսին եւ ընդհանուր ակնարկ մը նետեն կացութեան վրայ: Ենթադրութիւններու կարգին, կ'ըսուէր թէ Շիրաք յայտնած կ'ըլլայ իր մտադրութիւնը՝ սկզբնական շրջանին հրամանագիրով կառավարել եւ Միթերան համաձայնած չըլլար: Ցիշենք որ Սահմանադրութիւնը կը նախատեսէ այս դրութիւնը, որ թոյլ կու տայ ժամանակ չահելու: Մընաց որ հրամանագրերը՝ Հանրապետութեան նախագահը կը ստորագրէ: Ուրիշներ կը կարծէին գիտնալ թէ Միթերան համաձայնած չըլլար Շիրաքի առաջարկած անուններուն շուրջ կառավարութեան որպէս անդամ: Ճիշդ է որ աթոռամարտ մը պէտք է ըլլայ այս հիներուն մօտ որ նորեր կ'ուզեն դառնալ: Ազգ. ժողովի նախագահութեան աչք ունին՝ Ժիսքար եւ Շապան - Տէլմաս: Լըքանիւէի աչքը՝ Արտաքին նախարարութեան վրայ է, Ֆրանսուա Լէոթար կամ Պալատիւր (որու խաղացած վճռական դերին մասին համակեցութեան առընչութեամբ, բաւական կը խօսէր Լիպերասիոն Չորեքշաբթի օր) կրնայ տընտեսութեան պատասխանատու դառնալ: Շառլ Փասքուա Ներքին նախարարութեան

ՊԷՅՐՈՒԹ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԲԱՑՈՒՄԸ ԿԱՏԱՐԵՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԻ ՏՊԱՐԱՆԻՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆՈՐ ԲԱԺՆԻՆ

Երեքշաբթի իրիկուն, Մարտ 18-ին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը նախագահեց կաթողիկոսարանի տպարանին արդիական նոր բաժանմունքին (նկարաշար եւ օֆսէթ) բացման արարողութեան եւ խօսք առաւ այդ առթիւ:

Երկու օր առաջ, Կիրակի, Մարտ 16-ին, Գարեգին Բ. պատարագած էր Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի տօնին եւ Անթիլիասի Ուխտապնացութեան օրուան առթիւ: Աւանդութեան առած դեղահատները եւ ըստ եկեղեցական աւանդութեան բռնած ծոմը պատճառ եղած են որ թեթեւ եւ անցողակի անհանգստութիւն մը ունենայ: Մէկ ժամուան հանդիստը բաւած են, սակայն, որ Կաթողիկոսը ինքզինքը գտնէ վերադառնայ արարողութեան եւ իր օրհնութիւնը տայ հազարաւոր ուխտաւորներուն:

թեկնածու է, կ'ըսուի, եւայլն, եւայլն: Պարզ է որ կարկանդակը բոլորին պիտի չբաւէ: Երբ յիշենք թէ ընդդիմութիւնը ինչ սեւ պատկեր մը կու տար Ֆրանսայի վիճակին ընկերվարական մատակարարութեան հետեւանքով, միժամանակ բուռն պայքար տանելով երկրին գլուխն անցնելու համար, հարկ է ընդունիլ թէ ինչ ալ ըլլայ, իշխանութիւնը լաւ բան է եւ ով որ համը առած է, չուզեր այլեւս կորսնցնել:

×

Երկուշաբթի օր ալ, կը գրէ Լիպերասիոն, Ելիզէի եւ Փարիզի քաղաքապետին միջեւ բանակցութիւնները տարած է Էտուար Պալատիւր: Ծնած Իզմիր 1929-ին, Պալատիւր (բուն անունով՝ Պահատուրեան, եթէ չենք սխալիր) ԷՆԱ.ն աւարտած է 1957-ին եւ 1964-էն սկսած է քաղական իր ասպարէզը Փոմփիտուի շուքին տակ, այն ատեն վարչապետ: Անոր մահուան, ատեն, Ելիզէի ընդհ. քարտուղար է: Ապա ճարտարարուեստով կը զբաղի, առանց կապը կտրելու Շիրաքի հետ, որու վրայ իր ազդեցութիւնը շատ մեծ կը նկատուի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ – ՄԱՐՍԷՅԼ ճեպընթացին ոճրափորձին տէր եղաւ «Մերձաւոր – Արեւելքի եւ արաբ քաղաքական բանտարկեալներու զօրավիգ կոմիտէ»ն, որ առաջին անգամ իր անունը ծանօթացուցած էր Քլարիճի, Հալէրու Ֆնաքին եւ Ժիպէրի դէմ ահաբեկչական արարքներուն առթիւ: Կը պահանջեն Ապտէլ Քատէր Էսատի, Անիս Նաքաշի եւ Վարուժան Կարպիճեանի ազատ արձակումը:

ՏՈՔԹ. ՌԱԱՏ հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն, այսինքն բանագնացի իր դերէն Ֆրանսայի պատանդներուն ազատագրութեան համար Իսլամական Ճիհատին հետ: Իր առարկութիւնն այն է, որ կը մեղադրուի իբրեւ մէկը որ ձախողեցուց բանակցութիւնները, ինչպէս յայտարարեց Դամասկոսի մէջ, Օմրան Ատհամ, որ ինքզինքը կը ներկայացնէ որպէս անձնական ներկայացուցիչը նախագահ Միթերանի: Տիկին Սէօրա ալ բացասական կարծիք արտայայտած է ծաղումով լիբանանցի ֆրանսացի այս բժիշկին նկատմամբ:

ՓՐԵՎԵԼԱՔԻՍԻ մահուան լուրին մէջ («Յառաջ» Մարտ 19) պէտք էր կարդալ՝ եղած է «Զօրպա Յոյնը»ի հեղինակին՝ Քազանզաքիսի բարեկամը:

ՏՈՄՍԵՐ

RATP

Տիւրաս - Միթերան հարցազրոյցին համար է որ գնած էի *Լ'օթրը ժուռնալը*, կարդացած հանոյքով, ապա շաբաթաթերթը փոխանցած բարեկամուհիի մը: Միւս էջերուն նայած չէի՝ մտածելով որ ի՞նչ պիտի ըլլար անոր մէջ միւսներէն տարբեր: Թէեւ մամուլը կը տագնապի, մէկը միւսին ետեւէն նոր թերթեր լոյս կը տեսնեն, գրեթէ նոյն բովանդակութեամբ, թէեւ տարբեր էջադրումով: Ուրախութիւն է նկատել, որ ժամանակ մը մեռած *թիթրեր* կը վերակենդանանան՝ թռիչքի նոր փորձի մը համար:

Ցաւ է տեսնել գրատան մը փակումը ու անոր տեղ *համպըրկըրի* ճաշարանի մը ծաղկումը:

Տիւրաս - Միթերան տեսակցութեան մասին խօսք կը փոխանակէինք, երբ այդ բարեկամուհին ուշադրութեանս յանձնեց նոյն թերթին մէջ տպագրուած մէկ էջնոց ծանուցում մը: Փարիզի փոխադրամիջոցներու ընկերութիւնը շուրջ 30 լեզուներով կ'ըսէր պարզապէս, թէ *Քաղաք մը կազմուած է խաչաձեւումներէ*: Հայերէնի առկայութիւնը չինարէնի, պարսկերէնի, ճափոներէնի, արաբերէնի եւ ուրիշ բազմաթիւ լեզուներու կողքին աւելի քան գոհունակութիւն առթող պարագայ մըն էր: Արդար և բնական էր որ էՌ-Ա.-Թէ-Փէ ընկերութիւնը նկատի առնէր նաեւ իր հայ յաճախորդները: Բայց, բայց գոհունակութիւնս զերօ աստիճանին հասաւ, երբ նկատեցի որ երեք բառերէ կազմուած այդ նախադասութեան մէջ, կային ուղղագրական չորս սխալներ: Քաղաքը գրուած էր *գիմ*-ով, խաչը՝ *ջէ*-ով, ձեւը՝ *յօ*-ով, իսկ յոգնակերտ *նէր*-ին կը պակսէր նու մը:

Պէտք է բողոքել, մտածեցի: Գրել նամակ մը այս անտարբերութեան, այլ անարգանքին դէմ: Ըսել, որ ամէն ոք կրնայ ունենալ, պարտաւո՛ր է ունենալ իր ոճը, բայց իրաւունք չունի ունենալու ի՛ր ուղղագրութիւնը: Արդէն ունինք երկու ուղղագրութիւն ունենալու պատուհասը ու եթէ ամէն ոք ինքզինքին իրաւունք տայ ունենալու իր սեփակա՛ն ուղղագրութիւնը, ո՞ւր պիտի վերջանայ լեզուն, ո՞ւր պիտի հասնի մշակոյթը: Անտարբե՞ր էր ժի՞տնե է որ բաւծ է, թէ Գերմանիան այնքա՛ն կը սիրէ, որ ուրախ է որ անկէ երկու հատ կայ:

Բողոքելու մտադրութիւնը յանկարծ տեղը զիջեցաւ ուրիշ ժխտական մտածումներու: Հապա՞ եթէ այդ ընկերութիւնը պատասխանէ, թէ այդ նախադասութեան համար դիմած էր ինկապէս հայերէն գիտցողի մը: Հապա՞ եթէ պատասխանէ, թէ Հայերը, դուրսէն դիտած, կուտան տպաւորութիւնը, թէ կը ճանչնան իրենց լեզուն, կը կարդան ու կը խօսին զայն: Հապա՞ եթէ պատասխանէ, որ իրենք ալ այցելած են էքսփոյանկ 1986-ի հայկական տաղաւարը ու հոն չեն գտած ոչ մէկ հայերէն գիրք, այլ նկատած են նոյնիսկ որ հայերէնը վերադարձած է իր այբբենական վիճակին ու նոյնիսկ կազմակերպուած է կլոր սեղան մը գլխաւոր հարցումով, թէ *կենդանի լեզո՞ւ է հայերէնը*:

Հապա՞ եթէ յիշեցնեն փրանսական թելադրութիւնը, որու համաձայն նախ ամէն մարդ պէտք է իր դրան առջեւը աւլէ:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

(*) «ՅԱՌԱՋ». - Այդ էջը առաջին անգամ մեր աչքին զարկած էր «*Իւմանիթէ*»ի Հոկտեմբեր 7-ի թիւին մէջ եւ մղուած նոյն մտահոգութիւններէն խուսափած էինք բողոքելէ...:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՄԱՐՏ 7 - 10)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ԿԱՐԷՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Տալլինի Երիտասարդութեան պալատին եւ «Էստոնիա» սրահին մէջ տեղի ունեցած է ջութակահարներու համամիութենական 7-րդ մրցումը: Հայկական մեկնաբանական արուեստը ներկայացուցած են երեք երաժիշտներ՝ Մովսէս Պօղոսեան, Կարէն Յարութիւնեան եւ Գրիգոր Տէր - Սարգիսեան: Առաջին մրցանակը շնորհըւած է Մովսէս Պօղոսեանի, իսկ երկրորդը՝ Կարէն Յարութիւնեանի: «Սովետսկայա էստոնիա» թերթը՝ «Վերելք» խորագրին տակ, անդրադառնալով Կարէն Յարութիւնեանի արուեստին՝ ի մէջ այլոց գրած է. «Աւարտականի եօթը մասնակցողներէն հինգը արդէն նուագած էին իրենց ընտրած գործը, երբ սրահին հանդիսավարը յայտարարեց. «Արամ Խաչատուրեան: Քոնչերթօ ջութակի եւ նուագախումբի համար՝ երեք մասերէ: Սոլիսթ Կարէն Յարութիւնեան: Հայաստան»: «Էստոնիա» համերգասրահին բեմը ելաւ արտայայտիչ դիմագծերով գեղեցիկ երիտասարդ մը՝ ուսերուն թափուած սեւ մազերով ... եւ սրահին մէջ տարածուեցաւ բուռն մոթիֆը, որ կառուցուած է զօրացող, առաձիգ կշռոյթի վրայ, որ ամէն Հայու լաւ ծանօթ է որպէս «Քոչարի» ժողովրդական պարի կշռոյթ: Որոշ ժամանակ ետք գլխաւոր մոթիֆը փոխարինելու եկաւ նոր թեմա մը՝ քնարական, երգեցիկ՝ ներթափանցուած անմիջական ջերմ զգացումով: Քոնչերթոյի աւարտական մասը հնչեց իբրեւ ժողովրդական բուռն, կրակոտ պարի տարերք, իբրեւ իրարու յաջորդող մեղեդային գիպուկ ուրուապատկերներու տարափ, իբրեւ չնդալից, յորդուն զուարթութեամբ լեցուն տօն: Ընդհանուր առմամբ, Արամ Խաչատրեանի ջութակի քոնչերթօն, զոր հմայիչ ներշնչումով ու մեծարուեստ փայլով մեկնաբանեց Կարէն Յարութիւնեան, անտարբեր չթողուց ներկաները, որոնք անմիջապէս հայ ջութակահարը դասեցին մրցումի հաւանական յաղթականներու շարքին: Այդպէս ալ եղաւ»:

Կարէն Յարութիւնեան ծնած է Երեւան: 1963-ին՝ եօթը տարեկանին, ընդունուած է Երեւանի տասնամեայ մասնագիտական երաժշտական դպրոցը, փրոֆէսօր Հըրաչեայ Բօղդանեանի դասարանը: 1977ին մասնակցած է անդրկովկասեան 5-րդ մրցումին՝ Թիֆլիս, եւ շահած Ա. մրցանակը: Յաջորդ տարի փոխադրուած է Մոսկուայի Երաժշտանոցը՝ Լէոնիդ Քոկանի դասարանը: Աւարտելէ ետք վերադարձած է Հայաստան եւ աշխատած Երեւանի երաժշտական տասնամեայ դպրոցին մէջ: Երիտասարդ ջութակահարին նուագացանկին մաս կը կազմեն Պախէն, Մոցարթէն, Պեթհովէնէն, Մենտելսոնէն, Վենեաւսկիէն, Փականինիէն, Պրամսէն, Պարթոքէն, Չայքովսքիէն, Փրոքոֆիեւէն, Շոսթաքովիչէն, Խաչատրեանէն եւ հայ եւ օտար այլ երաժիշտներէն գործեր:

Fonds A.R.A.M

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՐԱԽՏԱՒՈՐՆԵՐԸ

ԱԲԳԱՐ ԴՊԻՐ ԵՒ ՍՈՒԼԹԱՆՇԱՀ

Ա.

Աբգար Դպիր Թոխաթեցին յայտնի է իբրեւ ԺԶ. դարի հայ տպագրիչ - գրահրատարակիչ, Յակոբ Մեղապարտի յաջորդն ու գործի շարունակողը: Շուրջ հարիւր տարի առաջ Աբգար Թոխաթեցին համարւում էր առաջին հայ տպագրիչը, քանի որ Յակոբ Մեղապարտի գրահրատարակչական աշխատանքը մոռացութեան էր մատնուած: Բայց Աբգարը տպագրիչ է դարձել ինչ - որ չափով ակամայից, որոշ դէպքերի բերումով: Նախապէս քաղաքական գործիչ էր իր կոչումով ու նպատակներով: Լինելով Հայոց Ռուբինեան Թագաւորական տան ժառանգորդ՝ Աբգարն իրեն արքայազն էր հռչակել եւ ծրագրում էր Արեւմուտքի օգնութեամբ վերականգնել Հայոց Պետականութիւնը:

1562 թ. Միքայէլ Սեբաստացի կաթողիկոսը Էջմիածնից գալիս է իր ծննդավայրը՝ Սեբաստիա, յատուկ նպատակով: Նա այդ քաղաքն է հրաւիրած լինում նաեւ շատ հայ եպիսկոպոսների ու վարդապետների: Ս. Աստուածածին եկեղեցում գումարւում է գաղտնի ժողով՝ Հայաստանի ազատագրութեան հարցերով: Գլխաւոր դէմքն Աբգար Դպիրն էր՝ Հայոց գահի յաւակնորդը:

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններ չլինելու պատճառով, Աբգարի հասարակական գործունէութեան սկիզբը համարւում է նրա մասնակցութիւնը այդ ժողովին, թէեւ, հաւանաբար, նախքան այդ էլ նա ինչ - որ գործեր արել է: Նրա կենսագրութիւնից քիչ բան է յայտնի. ծնուել է Թոխաթում (Եւդոկիայում), որ Փոքր - Հայքի քաղաքներից էր: Ծնողները՝ Ամիրբէկն ու Եւան, եղել են մահտեսիներ: Չգիտենք՝ որտեղ եւ ինչ կրթութիւն է նա ստացել, բայց Միքայէլ Կաթողիկոսի եւ այլ վկայութիւններից գիտենք, որ Աբգարը ունեցել անձ էր ծածկագրեր վերծանող, ճարպիկ ու հնարագէտ: Եղել է հոգեւորական (դպիր): Ունեցել է երկու որդի, աւագը, որին ծրագրած է եղել տանել Հռոմ ուսման, մահացել է, եւ Աբգարը որոշել է փոքր որդուն՝ Սուլթանշահին տանել Հռոմ ուսման տալու: Ընդհանրապէս, Եւրոպա գնալը՝ գլխաւորապէս քաղաքական նպատակով, եղել է Աբգարի ծրագրերում:

Աբգարի ծննդեան եւ մահուան թուականներն անյայտ են, դատելով նրա կենսագրութեան փաստերից, ինչպէս եւ նրա ու իր որդու 1565 թ. դիմանկարներից, կարելի է ենթադրել, որ Աբգարը ծնուել է 1520-ական թթ. վերջում, որդին՝ Սուլթանշահը՝ 1550-ական թթ. սկզբում: Աբգարի մասին յետագայում զանազան պատմութիւններ են հիւսել՝ նշել են մահուան թուական, գրել, թէ իբր կեանքի վերջում եղել է Էջմիածնում եւ այլն, որոնք փաստերով չեն հաստատւում:

Սեբաստիայի ժողովը մանրամասն քննում է Աբգարի ծագումը, եւ Կաթողիկոսի, մի շարք եպիսկոպոսների ու վարդապետների ստորագրութիւններով վաւերացւում է նրա արքայազն լինելը հաստատող թուղթը:

Յիշենք, որ ԺԶ. դարը Հայաստանի համար, թերեւս, ամենադաժանն էր միջնադարի բոլոր հարիւրամեակներից: Դա Օսմանեան Թուրքիայի եւ Սեֆեան Պարսկաստանի հարիւրամեայ ահեղ պատերազմի ժամանակաշրջանն էր. պատերազմ, որ տեղի էր ունենում Հայաստանի հողում՝ դարձնելով այն արեան ու աւերի թատերաբեմ: Դա նաեւ Հայոց մշակոյթի ամենաամուլ հարիւրամեակն էր, Հայութեան արտագաղթերի առատութեամբ աննախադէպ մի ժամանակաշրջան, որ աւարտուեց ԺԷ. դարի սկզբներին հայ ժողովրդի առաջին մեծ տեղահանութեամբ (1604 թ.):

Հայոց եկեղեցին, որ ազգային պետականութեան չգոյութեան պայմաններում ստանձնել էր նաեւ պետական պարտաւորութիւններ, մեծ տագնապի մէջ էր, փրկութեան ելք էր որոնում: Ստեփանոս Սալմաստեցի կաթողիկոսը (1545 - 1566 թթ.) ուղեւորուեց Եւրոպա, օգնութիւն ու փրկութիւն աղերսեց Հռոմից, Վենետիկի Հանրապետութիւնից, Գերմանիայի կայսր Կարլոսից, Լեհաստանից ... Բայց ապարդիւն: Նրա աթոռակիցն ու յաջորդը՝ Միքայէլ Կաթողիկոսը, շարունակեց այդ ջանքերը. նա առաջ մղեց Աբգար Թոխաթեցուն:

Իր թագաւորական ծագումը հաստատող վկայականի հետ, որպէս ժողովի արդիւնք, Աբգարն ստանում է նաեւ կաթողիկոսի անձնական նամակը՝ ուղղուած Հռոմի պապին: Նամակում ներկայացւում էր Հայոց անելանելի վիճակը, եւ կար աղերսանք օգնութիւն ստանալու վերաբերեալ: Աբգարին յանձնարարուած էր իմանալ, թէ ինչ են մտածում Վատիկանում եւ առհասարակ Արեւմուտքում Հայաստանի ծանր վիճակի մասին, հնազանդութիւն յայտնել Հռոմին եւ համոզել լուրջ քայլեր անելու երկրի ազատագրութեան ու Հայոց գահի վերականգնման ուղղութեամբ:

1562 թ. Մայիսին Աբգարը՝ որդու եւ մի օգնականի՝ Ալեքսանդր Երէցի հետ մեկնում է Սեբաստիայից եւ երկու տարի անց հասնում Հռոմ: Ուշանալու պատճառն այն էր, որ նա բաւական երկար ժամանակ մնացել էր Վենետիկում: Ենթադրում են, որ Աբգարն այնտեղ բանակցել է դոժի հետ՝ Վենետիկի Հանրապետութեան օգնութիւնն ստանալու նպատակով: Այդ ժամանակ Վենետիկի եւ Թուրքիայի յարաբերութիւնները լարուած էին, պատերազմի նախօրեակ էր, եւ հաւանական է, որ Աբգարը դոժի ու հանրապետութեան խորհրդի առջեւ արծարծած լինի Հայոց հարցերը եւ օգնութիւն հայցած:

Վենետիկում Աբգարը նաեւ միտք է յղանում իր քաղաքական առաքելութիւնն աւարտելուց յետոյ՝ ձեռնարկել տպագրութեան գործին, համոզելու համար Թուրքական իշխանութիւններին, որ ինքը հէնց միայն տպարան կահաւորելու եւ հայերէն գրքեր հրատարակելու համար է մեկնել Արեւմուտք: Վենետիկը, որ այն ժամանակ ամենատպարանաշատ քաղաքն էր, նաեւ Հայոց առաջին տպագրութեան օրրանը, չէր կարող չգրաւել Աբգարի ուշադրութիւնը՝ թէ՛ իր առաքելութեան իսկական նպատակը քողարկելու եւ թէ՛ իր ժողովրդին մշակութային մի օգուտ բերելու տեսակէտից:

Հռոմում Պիոս Դ. պապն Աբգարին ընդունում է շուքով, պատիւներով՝ ինչպէս որ վայել է արքայազնին: Վաւերագիրը պատմում է, որ Պիոս պապը տեսնելով Աբգարին, մեծ ցնծութիւն է արտայայտել, կազմակերպել է դիմաւորման շքեղ հանդէս եւ ամբոխի առաջ համբուրել Աբգարին, ասելով. «Հայոց թագաւորին գտայ», իսկ Հայաստան ճանապարհելիս՝ մաղթանք է տուել. «Որպէս թագաւորազն եկար ինձ մօտ եւ այժմ փառաւորեալ որպէս արքայ եմ քեզ ուղարկում»: Պապը նաեւ որդեգրում է Սուլթանշահին, որն սկսում է կոչուել նոր անունով Մարքանթոնիո, կարգադրում է նրա ուսման գործը:

Աբգարի առաքելութիւնը, հասկանալի է, իր նպատակին չհասաւ, ինչպէս որ նպատակին չեն հասել Աբգարից առաջ եւ յետոյ կատարուած բոլոր նման փորձերը՝ քրիստոնեայ Պետութիւնների միջոցով Հայաստանն ազատագրել օտար բռնապետութիւններից: Խոստումներից այն կողմ Հռոմը չգնաց: Աբգարի պարագային ուշագրաւն այն էր, որ եթէ մի շարք հայ գործիչներ դիմելով քրիստոնեայ Պետութիւնների ղեկավարներին, խնդրում էին զօրք ուղարկել գրաւելու Հայաստանը մահմետականներից եւ հաստատելու իրենց, թէկուզ օտար, բայց քրիստոնեայ Պետութեան իշխանութիւնը, ապա Աբգար Թոխաթեցու որոշակի նպատակն էր Հայոց Պետութեան վերականգնումը:

Լուրեր առնելով, որ Թուրքական հետախուզութիւնն իմացել է իր ուղեւորութեան եւ հանդիպումների քաղաքական նպատակի մասին, Աբգարը յատուկ այցելում է պապին՝ Իտալիայում հայերէն տպագրութիւն կատարելու իրաւունք ստանալու համար: Այդ թոյլտուութիւնն ստանալով՝ վերադառնում է Վենետիկ եւ ներկայանում Հերոնիմոս դոժին ու նրանից նոյնպէս հայերէն տպագրութեան իրաւունք ստանում: Ապա Աբգարը ձուլել է տալիս երկու տեսակ հայերէն տառեր, պատրաստել տալիս պատկերների ու զարդագրերի փորագրութիւններ, կահաւորում է տպարան եւ 1565-ի վերջերին որպէս փորձ մեծադիր թերթի վրայ տպագրում է օրացոյց: Այն կոչւում է «Խառնայինթուր տումարի գեղեցիկ եւ պիտանի» (պահպանուած միակ օրինակը գտնւում է Միլանոյում):

Տպարանը գործում էր Վենետիկի Հայոց տանը, որը դեռեւս ԺԳ. դարում հիմնել էր իտալացի Մարքոս Ծիանինն, եւ որը Վենետիկում գտնուող պանդուխտ Հայերի հաւաքատեղին ու հիւրանոցն էր:

Յակոբ Մեղապարտի տպարանի փակուելուց անցել էր 52 տարի, եւ ահա աւելի քան կէսդարեայ դադարից յետոյ հայկական տպագրութիւնը նորից սկսում է գործել: Դա մեզանից 471 տարի առաջ էր:

Յիշենք, որ ԺԶ. սարսափելի դարի ամբողջ ընթացքում Հայոց մշակոյթի միակ նշանակալից երեւոյթն ու ձեռքբերումը հայերէն տպագրութեան սկզբնաւորումն էր Յակոբ Մեղապարտի կողմից եւ շարունակումը Աբգար Թոխաթեցու, ապա եւ նրա որդու ջանքերով:

Աբգարը, հաւանաբար, Վենետիկում փնտռել է Յակոբ Մեղապարտի տպատառերը ու չի գտել: Բայց նրա ձեռքին եղել են Յակոբի հրատարակած գրքերը, եւ նա ընդօրինակել է այդ գրքերի տպագրական արուեստի շատ կողմեր. օրինակ, նրա տպատառերն, ինչպէս եւ Յակոբինը, ձեռագրանման են, զարդագրերը ճիշդ նոյն ոճի են եւայլն:

Իր միջեայ օրացոյցի վերեւում Աբգարը տպագրել է երկու պատկեր. ձախ կողմում դրուածը պատկերում է Աբգարի եւ Սուլթանշահի այցելութիւնը պապին՝ հայկական տպագրութեան իրաւունք առնելու համար, աջ կողմի պատկերում Վենետիկի Հերոնիմոս դոժն է եւ խորհրդի անդամները, նրանցից Աբգարը հայերէն տպագրութեան թոյլտուութիւն է խնդրում:

Այս պատկերները, որոնք դրուած են նաեւ Աբգարի հրատարակած Սաղմոսարանում, Իտալիայի այն ժամանակաշրջանի կաթոլիկէ խիստ գրաքննութեան պայմաններում հայերէն գրահրատարակութեան իրաւունք ունենալու վկայականի դեր էին կատարելու, բացի դրանից, Թուրքական իշխանութիւններին նրանք ցոյց էին տալու, որ Աբգարը պապին եւ դոժին այցելել է միայն տպագրութեան թոյլտուութիւն ստանալու նպատակով:

Նոյն 1565-ի վերջին Աբգար Դպիրն սկսում է Սաղմոսարանի տպագրութիւնը եւ աւարտում է յաջորդ տարուայ Մայիսին: Դա փոքրադիր գիրք է լուսանցազարդերով ու պատկերներով:

Միջնադարում Սաղմոսարանը Հայոց մէջ ամէնից աւելի ընթերցուող գրքերից էր, նաեւ մայրենի լեզուի դասագիրք՝ հայկական դպրոցներում: Աբգար Դպիրը ճիշդ էր հաշուի առել Հայութեան պահանջները եւ իր տպագրական հնարաւորութիւնները՝ որպէս առաջին գիրք հրատարակելով Սաղմոսարանը: Այսօր այդ հրատարակութիւնը եւս հազուագիւտ է. աշխարհում մի քանի օրինակ կայ միայն (Հայաստանում եղած միակ օրինակը գտնւում է Մաշտոցի մատենադարանում):

Սաղմոսարանը հրատարակելուց յետոյ Աբգարը որոշում է, որ Թուրքական իշխանութիւններին արդէն կարող է համոզել, թէ իր ուղեւորութեան նպատակը զուտ գրահրատարակչական է եւ տպագրական սարքերն առած մեկնում է Կ. Պոլիս:

ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

(Մնացեալ յաջորդով)

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՌԷՆԱՆԻՒ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

1936 Մարտ 6-ի իրիկունը. իրիկուն մը, նման շատ մը ուրիշներու, երկու պատերազմներու միջեւ:

Պեռլին՝ քարոզչութեան նախարարութիւնը, Կէօպէլսի կողմէ հոն հաւաքուած են գլխաւոր թերթերու լուսանկարիչներն ու տեղեկատուները:

– Պարոննե՛ր, իմ կալանաւորներս էք, կ՚ըսէ ան հեգնական ժպիտով մը. վաղը առաւօտ փոքր ճամբորդութիւն մը պիտի ընենք: Հարցը այնքան գաղտնի է որ չէք կրնար ասկէ դուրս ելլել. ապահով եղէք ամէնուն համար անկողին կայ եւ ուտելիքը լայնօրէն բաւարար է:

Անդին, վարչապետարանի իր անկիւնին մէջ անքուն գիշեր մը կ՚անցընէ Հիթլէր. ճիշդ որոշում մը տուա՞ծ է արդեօք:

Անգլիոյ վարչապետը Պոլտուին հանգիստ կը ննջէ. զինք վրդովեցնող հարցը տակաւին հրապարակուած չէ. երիտասարդ արքան՝ Էտուըրտ Ը. մինչեւ ո՞ւր պիտի երթայ գեղեցիկ ամերիկուհիին Ուալիս Սիմփսընի հետ:

Փարիզ. խաղաղ է նաեւ քունը վարչապետ Ալպէր Սարոյի. ճիշդ է մօտալուտ են ընտրութիւնները. իսկ Հիթլէրի գոյութի՞ւնը: Սակայն ան անցեալ շաբթու հրատարակուած հարցազրոյցի մը մէջ հաշտութիւն յայտարարեց Ֆրանսայի հետ:

– Ձեր առջեւ կը գտնուի Գերմանիա մը, որուն ժողովուրդը լիուլի վստահութիւն ունի իր ղեկավարին. եւ այդ ղեկավարն է որ կ՚ըսէ. «բարեկամանանք. Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ յաւիտենական անհաշտութիւն մը անհեթեթ բան է: Տակաւին որքա՞ն ժամանակ մեր ժողովուրդները իրենց բարոյական ուժը պիտի վատնեն ապարդիւն ատելութիւններու մէջ:

– Սակայն ձեր «Պայքար» գործին մէջ Ֆրանսան կը սահմանէք որպէս Գերմանիոյ «Թիւ 1 թշնամին»: Այս գիրքը վերջերս վերհրատարակուեցաւ ու նուազագոյն սրբագրութիւն մը իսկ չըրիք հոն:

– «Պայքար» գրուեցաւ երբ ձեր զօրքերը կը գրաւէին Ռուրի շրջանը. ես գրագէտ չեմ, քաղաքականութեան մարդ մըն եմ: Հեղինակի իմ սրբագրութիւններս արձանագրեցի Պատմութեան մեծ գիրքին մէջ, արտաքին այնպիսի քաղաքականութեամբ մը, որ բարեկամութեամբ կը մօտենայ Ֆրանսայի…:

Շաբաթ, Մարտ 7, արշալոյսին Պեռլին:

Կէօպէլսի «կալանաւոր»ները փոխադրուած են սաւառնակ մը, որուն նաւուղին իսկ կ՚անգիտանայ ուղղութիւնը. օդը բարձրանալէ ետք կնքուած պահարան մը կը բանայ. Քոլոնեը:

Նոյն առաւօտուն ժամը 10-ին, Լոնտոն արտաքին նախարարութեան մէջ Իտըն կ՚ընդունի Գերմանիոյ դեսպանը. «Եկած չեմ խօսելու ծովային մեր վերջին համաձայնութեան մասին. ձեզի շատ կարեւոր տեղեկութիւն մը պիտի հաղորդեմ...»:

Յետագային Ֆիւրէրը պիտի ըսէ. «եթէ շաբաթ օր մը ընտրեցի այս գործողութեան համար, պատճառը այն է, որ գիտէի թէ անգլիացի ոչ մէկ անձնաւորութիւն գործի գլուխ պիտի ըլլար. երկուշաբթի առաւօտ միայն պիտի վերադառնային ու արդէն վրդովումը հանդարտած պիտի ըլլար»:

Քոլոնեը. ժամը 11.30-ին թերթերու թղթակիցները սաւառնակէն կ՚իջնեն. ինքնաշարժեր զանոնք կ՚առաջնորդեն Հոհենցոլէրն կամուրջի Հռենոսի վրայ: Ամբոխ կը սպասէ: Կէսօր է: Մոյկերու, երկաթապատ անիւներու աղմուկը կը լսուի սալարկին վրայ. ջոկատ մը, յետոյ երկու, կ՚անցնին կամուրջէն. կ՚ուղղուին դէպի «Ռէնանի» զինաթափուած շրջանը: Ամբոխը ուրախութեամբ կ՚աղաղակէ, ոմանք կու լան: 18 տարի առաջ փա- կարեկից զօրանցքի մը ներկայ եղած են. պարտեալ Կիյոմ Բ.ի զօրաբաժիններու վերապրողները:

Նոյն պահուն հինգ այլ կէտերու վրայ

Fonds A.R.A.M

Հաճնոսը կ'անցնին հալածիչ սաւառնակներ:: Անոնք եւս կը դիմաւորուին ժողովրդական խանդավառ ցոյցերով. ծաղիկներ, ծափ, հայրենասիրական երգեր:

Գէրլին, կէսօրին Ռայխսթակը սովորաբար հրաւիրուած է Ֆիւրէրին «կարեւոր» մէկ ճառախօսութեան: Ան կը խօսի ժամը 11·30-էն ի վեր: Կը խօսի Վերսայի բռնատիրութեան, «կենսական տարածութեան» անհրաժեշտութեան, Լոքարնոյի դաշնագրին բռնաբարումին մասին...:

Ոչինչ նոր. սակայն եւ այնպէս «Եունայթըտ փրէս»ի երիտասարդ թղթակիցը կը գրէ թէ Ֆիւրէր «ծայր աստիճան պըրկումով» կը խօսի, «անսովոր կերպով յուզուած է», եւ գրակալին ետին «ջըղայնօրէն մէկ ձեռքէն միւսը կ'անցընէ իր թաշկինակը»:

Ճիշդ կէսօր է. ան «ցած եւ հակակըշռուած» ձայնով մը կ'ըսէ «պարոններ մինչ կը խօսիմ ձեզի գերման զօրքեր կը յառաջանան...»:

Սպայակոյտը նկատողութիւններ ունի այս «ձմեռնային ռազմափորձ»ին մասին. ու ձախողութեան պարագային բանակի ղեկավարները պիտի յիշեն անփորձ աչքերուն փորձութիւնը:

Յաջորդ առաւօտուն Պլոմպէրկ կուգայ խնդրելու որ ետ քաշէ գոնէ Էքս լա Շափէլի, Թրէվի եւ Սարպրիւքի զօրաները: Ինչպէ՞ս կարելի է տեղ դրաւել Մաժինոյի գիծին ետին.

- Եթէ յառաջանան, մեզ մէկ պատառով կը կլլեն:

- Պիտի չշարժին, կը պատասխանէ Հիթլէր. եթէ նոյնիսկ փորձեն շարժիլ, Անգլիացիները պիտի արգիլեն: Եւ եթէ Սարո ինքզինքը Փուանքարէ կը նկատէ, կրնանք միշտ ետ քաշուիլ վաղը...:

Հիթլէր իրաւունք ունէր. Սարո Փուանքարէ մը չէր: Սակայն եւ այնպէս Ֆիւրէրը պիտի շարունակէ անքուն գիշերներ անցընել: Աւելի ետք պիտի խոստովանի թէ իր ջիղերը ամէնէն աւելի քայքայող գործողութիւնը եղած է այս մէկը. «Եթէ Ֆրանսացիները փոխադարձէին պիտի հարկադրուէինք նահանջել. քանի որ մեր զինամթերքը բոլորովին անբաւարար էր, նոյնիսկ դիմադրելու...»:

Կիրակի ժամը 10-էն կը գումարուի Նախարարաց Խորհուրդը. կարծիք կը յայտնուի, թէ եթէ Ֆրանսա անպատասխան թողու այս քայլը, Հիթլէր համոզուած պիտի ըլլայ որ ամէն բան կրնայ ընել ու Ֆրանսացիները պիտի չշարժին: Եւ ան պիտի փորձէ ամէն բան...

Մարգարէութիւն:

Մօտալուտ ընտրութիւնները խոչընդոտ մը կը նկատուին զօրակոչի մը համար: Կը հեռաձայնեն Իտըն. Մեծն Բրիտանիա, Իտալիոյ եւ Պելճիոյ հետ մէկն է Լոքարնոյի դաշնագիրը ստորագրած երկիրներէն:

- Անշուշտ, կը պատասխանէ ան, վըստահեցէք մեր աջակցութեան... բանակցելու համար Հիթլէրի հետ. միանալով՝ մենք կրնանք զիջումներ ապահովել իրմէ:

Դուք կրնաք զինուորական միջամտութեան մըն ալ ձեռնարկել. ձեր հաշւոյն իրաւունք ունիք ատոր: Այսուհանդերձ գիտցէք որ անգլիական հանրային կարծիքը լաւ պիտի չդիմաւորէ նման քայլ մը. ան խաղաղութիւն կ'ուզէ, ի գին ամէն բանի:

Իրերը իրենց վիճակին ձգելու կողմնակիցները լաւ պատճառաբանութիւն մը գտած են. «անկարելի է գործի ձեռնարկել առանց Անգլիոյ, ու Անգլիա մեզ կը լքէ»:

Այս մասին հետեւեալը կ'ըլլայ Չըրչիլի կարծիքը. «Եթէ Սարո եւ արտաքին նախարար Ֆլանտէն իրենց պարտականութեան պահանջած բարձրութեան վրայ գտնուէին, անմիջապէս զօրակոչի պիտի դիմէին եւ իրենց դաշնակիցները պարտաւոր պիտի ըլլային հետեւելու անոնց: Սակայն իրենք անկարող դուրս եկան գործելու առանց Մեծն Բրիտանիոյ նեցուկին: Գլէմանսօ կամ Փուանքարէ ընտրութիւնը պիտի ձգէին Պ. Պալտուինի (Բրիտանիոյ վարչապետը): Եթէ Ֆրանսա զօրաշարժի ենթարկէր իր ուժերը, գերման սպայակոյտը Հիթլէրին պիտի պարտադրէր ետ քաշուելու. իր յաւակնութիւններուն տրուած հարուածը ճակատագրական ըլլար թերեւս իր իշխանութեան համար...»:

Անօգուտ է պատմել դէպքերու շարունակութիւնը: Ֆրանսայի Նախարարաց Խորհուրդը կ'որոշէ... ոչինչ որոշել:

Հիթլէր խաղ մը շահած է անարժէք խաղաթուղթերով. անտեղի չէ իր խրնդութիւնը. Մարտ 29-ին Գերմաններու 98%-ը ի նպաստ իրեն կը քուէարկեն:

Այո. երկրորդ Աշխարհամարտը 1939-ին չսկսաւ. այլ՝ Մարտ 7, 1936-ի կէսօրին «խաղաղութեան առաքեալ» Արիսթիտ Պրիանի մահուան տարեդարձին օրը:

– Այս պատերազմը ի՞նչպէս պիտի կոչենք, կը հարցնէ օր մը Ռուզվելթ Չըրչիլի:

– Ոչ-անհրաժեշտ պատերազմը, կը պատասխանէ ծեր առիւծը: Պատերազմ՝ որմէ կրնայինք խուսափիլ իր սաղմին մէջ խեղդելով զայն...:

Թ.Ա.Թ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀԻՄԸ

Բ.

Այն անձը, որուն մօտ մայրենի լեզուին ամուր հիմը նետուած է, այլեւս պահանջը ունի ամէն առթիւ լեզուն գործածելու: Ատիկա իրեն համար հաճոյք մը աւելի՛ն է: Կը տառապի, եթէ շուրջը չկայ մէկը որուն հետ խօսի իր մայրենի լեզւով: Կը տառապի, եթէ չի գտներ բան մը զոր պիտի կարդայ իր մայրենիով: Ան, Վահրամ Մավեանի Հայու բեկորներէն մէկուն նման, նոյնիսկ եթէ գտնուի ափրիկեան անտառի մը մէջ, խենթի պէս պիտի երջանկանայ լսելով ձայնասփիւռ մը ուրկէ իր մայրենին կը սփռուի:

Իսկ ատոր փոխարէն, այն անձը, որուն մօտ մայրենիի հիմը լաւ չէ նետուած, կամ բնաւ չէ նետուած, ամէնէն հայաշատ բազմութեան մէջ Մայրենիի գործածութեան մղձաւանջը պիտի ապրի, պիտի անհանգստանայ շուրջիններուն Մայրենիէն: Կա՛մ այն է որ պիտի տառապի չհասկնալէ ու ինքզինք դժբախտ պիտի նկատէ, եւ կամ այն, որ պիտի բարկանայ շուրջիններուն եւ պիտի հեռանայ: Առաջին պարագային, գիտէ որ ինք պակասաւոր է, եւ առկէ անկեղծօրէն ցաւ կը զգայ: Երկրորդ պարագային ան շուրջիններն է որ պակասաւոր կը նկատէ եւ չանդրադառնար թէ ինչպիսի կարեւոր բանէ մը զրկուած է ինք: Առաջինը չար-համարհեր իր մայրենի լեզուն, որուն օտար մնացած է: Երկրորդը կ'արհամարհէ, զայն, չի պզջար իր չգիտցածին համար, իսկ գիտցողներուն ալ կը նայի որպէս ուելորդ բանով զբաղող մարդիկ:

×

Սփիւռքահայ գետնի վրայ մեր ամէնէն մեծ ցաւն է ականատես ըլլալ մայրենիին նահանջին, օր ըստ օրէ: Ահաւոր նահանջ մըն է այս եւ մենք ամբողջ մեր յոյսը կորսնցուցած ենք կասեցնելու այդ նահանջը: Որովհետեւ հայերէնը դադրած է մաս կազմելէ մօրը կաթին: Երախան, որ նախապէս իր առաջին սնունդներուն հետ միատեղ հայերէնի սնունդն ալ կը ստանար մօրը կաթը ծծելով, այսօր կը ծծէ մօր կաթ մը, որուն մէջ հայերէն չկայ: Ուրեմն պարապ զայն սորվիլ արուեստական կաթ խմելով, երբ վաղուց իր ետին պիտի թողու երախայութեան շրջանը: Կամ ըսենք՝ երբ պիտի նստի ուսուցիչի մը դիմաց: Եւ հոն ալ մեծ բան մը պիտի չփոխուի, որովհետեւ մօր կաթէն սրբուած մայրենին սրբուած է նաեւ ուսուցիչին լեզուին վրայէն: Ուսուցիչին անհատականութեան մէջէն: Ուսուցիչէ մը ճառագայթող անհատականութեան մէջ ամէն բան կայ այսօր թերեւս, բայց մայրենին չկայ: Տղան հոնկէ ալ սնունդ պիտի չկարենայ ստանալ: Նոյնիսկ պիտի չգիտնայ այլեւս որ մայրենին սնունդ մըն է կենսական:

Երեսուն տարի առաջ խսաեանէն շրջանաւարտ եղած Հայուհիներ, այսօր, նոյնիսկ աշխարհին ամէնէն հեռաւոր անկիւններէն, իրենց մայրենիով նամակ կը գրեն իրենց քոյրերուն, մայրերուն, դասակներուն: Տասը, տասնըհինգ տարի առաջ շրջանաւարտ եղած Խսաեանցի Հայուհիներ կը վախնան իրենց մայրենիով գրելու, կը վախնան որ սխալներ պիտի ընեն, բայց եթէ հարկ ըլլայ, կը գրեն: Իսկ սա վերջին տասը, կամ հինգ տարիներուն խսաեանէն ելլողները ոչ միայն երկու տող չեն կրնար գրել, այլ նամակագրութեան մը ընթացքին իրենց մօտէն իսկ չեն անցըներ մայրենիով գրել այդ նամակը: Ասիկա ոչ թէ խսաեանին, այլ բոլոր վարժարաններու յատուկ երեւոյթ է: Մայրենին մոռցուած է: Մոռցուած է, որովհետեւ դադրած է բնազդ մը ըլլալէ ներաշխարհին խորը:

Մենք միշտ, տառապած ենք մայրենիի ճանաչումի պակասէն: Կը տարուին խորհելու, որ ասկէ ութսուն, հարիւր տարի առաջ ալ մեր ժողովուրդին կէսը թերեւս հայերէն չէր գիտեր: Բայց միւս կէսը կը բաւէր ծաղկեցնելու մեր լեզուն: Այդ շրջանին էր որ կը կատարելագործուէր ու իր գեղեցկութեան գագաթնակէտին կը բերուէր մեր անզուգական արեւմտահայերէնը: Գրագէտներու ու բանաստեղծներու ոչ մէկ սերունդ կրնայ առանձինն զարգացնել լեզու մը, եթէ ժողովուրդը իր ետին չկանգնի: Երբ ուսուցիչը մայրենին չի սորվեցներ, երբ քահանան եկեղեցիին մէջ մայրենիով շնորհքով քարոզ մը չի կրնար տալ, երբ դերասանը բեմին վրայ իր մայրենին օտարի պէս կը խօսի, կամ բնաւ չի խօսիր, երբ հաւաքոյթի սեղանին վրայ խօսնակը կամ թամադան իր մայրենիով խօսք չուղղեր հրաւիրեալներուն, երբ մայրենի բառերով երգը հեռատեսիլէ կը յացակայի շրթներուն վրայէն, երբ մայրենի գիրքը չի կարդացուիր ու չի փնտռուիր, այն ատեն գրագէտները եւ բանաստեղծները որո՞ւ համար պիտի զարգացնեն լեզուն, ո՞ւրկէ պիտի գտնեն գայն քիչ մը եւս ճոխացընելու ու գեղեցկացնելու ուժն ու քաջալերութիւնը:

Ռ. Հ.

ԴԷՄՔԵՐ ԴԷՄՔԻ

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ իր մահկանացուն կընքած է պարսկահայ վերջին կէս դարու հանրային կեանքի ծանօթ դէմքերէն Սուքիաս Կարապետեան: Ծնած էր 1901-ին՝ Զարմահալ: Փոքր տարիքէն փոխադրուած է Նոր Ջուղա, ուր ստացած է իր նախակրթութիւնը: 1935-ին իր ընկերներով հիմնած է «Իրան» ապահովագրական ընկերութիւնը: Երիտասարդ տարիքէն նուիրուած է հանրային գործերու: Տարիներ եղած է Թեհրանի «Հայոց Ակումբ»ի վարչութեան նախագահ. յաջորդաբար ընտրուած է Թեհրանի համայնական խորհուրդի, վարիչ մարմնի, ներկայացուցչական եւ պատգամաւորական ժողովներու անդամ: Քանի մը շրջան եղած է նաեւ թեմական խորհուրդի անդամ, իսկ 1974-ին՝ նախագահ: Հիմնադիրներէն էր Զարմահալի Հայ Ուսումնասիրաց Միութեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԳԻՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳԻՒԼԱՆԵԱՆ

Օդանաւակայանում օրէնբուրգցի գրող Լէոնիդ Բոլշակովի դէմքը ցրտից սպիտակել էր եւ երբ մեզ դիմաւորելիս ժըպտում էր, ժպիտն աղաւաղում էր նրա դիմագծերը, բայց Տէրեանի լոյսը քսուել էր նաեւ նրան, եւ մենք անմիջապէս մըտերմացանք, դարձանք բարեկամներ:

Յետոյ բքի ու խաւարի միջով դեղերող աւտոբուսն ու Տէրեանը. «Ում համար է աւելի դժուար՝ նրա՞, որ մեռնում է, թէ՞ հարազատների, որ մնում են», վերջին օրը հարցրել էր Անահիտին:

Յետոյ ձիւնի մէջ թաղուած, քնած քաղաքն ու Տէրեանը. Բոլշակովն ասում էր, որ Բանաստեղծին թաղելիս սահնակին ուղտ են լծել, ասում էր՝ Օհանեանների հարեւանը ուղտ է ունեցել, ձի որտեղի՞ց պիտի գտնէին:

Յետոյ շէնքերի աղօտ ուրուագծերն ու Տէրեանը, բայց ինձ յամառօրէն պատկերանում էր ուրիշ տեսարան. սահնակի վրայ դագաղն է, եւ լացող երկու կանայք հրում են սահնակը դատարկ փողոցում:

Յետոյ արդէն տաք, լուսաւոր հիւրանոցն ու Տէրեանը, եւ Բոլշակովի խօսքերը.

- Տէրեանին թաղել են մօտաւորապէս այն տեղում, որտեղ հիմա այս հիւրանոցն է:

Լոյսը բացւում է սառն ու դանդաղ, իսկ Վարդավառի մորթուած աքլորը թըպրտում է իմ ներսում, Գանձայից գալիս եւ արիւն ու փետուր է թողնում պատուհանի սառցակալած ապակիներին:

Թէեւ գերեզմանը արահետ չունէր, ասում եմ իմ ներսում, ներիր, որ եկանք, գերեզմանիդ կողքով մեծ փողոց է անցնում, աղմկում են մեքենաները, ներիր, Արարատի հարիւրամեայ որբ գուակ... ներիր:

Բացւում է լոյսը, եւ օրը լցւում է Տէրեանով...

Մարզային գրադարանում Տէրեանի բառերով են մեզ դիմաւորում, տողեր արտասանում բանաստեղծութիւններից:

Մթնոլորտը լցուած էր տէրեանական շնչով: Թիւ 24 դպրոցում, անմիջապէս մուտքի մօտ, աշակերտներն ու ուսուցիչները մեզ դիմաւորում են բանաստեղծութիւններով: Եւ ինչ տաք ու լուսաւոր էին մարդկանց դէմքերը, ինչ ջերմ էին ժպիտները: Ինչ խնամքով էր ձեւաւորուած դպրոցի երկրորդ յարկում գտնուող Տէրեանի թանգարան - սենեակը: Պատերից մեզ էր նայում բանաստեղծը՝ իր հարիւրամեայ թախիծով, ինչպէս գըրքերի էջերից, ինչպէս տանը՝ Գանձայում: Եւ չիմացանք էլ որ ինչպէս հանդիպումը վերածուեց բանաստեղծութեան տօնի. արտասանում էին երեխաները, ուսուցիչները, հայ բանաստեղծները: Ինչ ջերմ օր էր, ինչ գեղեցիկ տօն: Երջանիկ էր Ռիմա Սանդակովան՝ թանգարանի կազմակերպիչն ու Տէրեանի հանդէպ սէր բորբոքողը, երջանիկ էր մեր խումբը: Յետոյ՝ յուզելու աստիճան համեստ ճաշկերոյթը դպրոցի բուֆետում, հասցէների փոխանակում, ինքնագրեր: Տէրեանը մեզ հաւաքել էր իր լոյսի շուրջը, դարձրել հարազատներ: Երեւի մեծերի բնութիւնն է դա միաւորել մարդկանց ոչ միայն իրենց կեանքով ու ներկայութեամբ, այլեւ մահից յետոյ էլ, որովհետեւ նրանց ստեղծագործութեան վառած մոմը չի հանգչում իրենց հետ, մնում է ապրողներին, մնում է լուսաւորելու նրանց ճանապարհը: Ցուրտ էր, բայց Զիւչերենի փողոցը լիքն էր մարդկանցով: Այդ փողոցում էին Տէրեանի մասունքները. դպրոցը, որտեղ նրա թանգարանն էր, կիսանդրին եւ Օհանեանների նախկին տունը, որտեղ բանաստեղծն էր մահացել: Եղեւնու կանաչ ճիւղերից պսակը երկար էր, եւ մեզ հետ պսակը տանում էին քաղաքի բնակիչները: Անտանելի ցուրտ էր, բայց ոչ ոք չէր հեռանում: Փողոցը շարունակ լցւում էր մարդկանցով, այն փողոցը, որտեղով երկու լացող կանայք հրելով տարել էին սահնակի վրայ դրուած բանաստեղծի դագաղը: Բոլշակովը եւ նրա հետ գրեթէ բոլոր հաւաքուածները ցոյց են տալիս քարաշէն հին տունը, սենեակի պատուհանը, որտեղից վերջին անգամ հեռացող աշխարհին էր նայել մեռնող բանաստեղծը: Պատուհանի ապակիները սառցակալած են, ձիւնաեղեամը անհաւանական նախշեր է հիւսել ապակուն: Մենք երկար նայում ենք պատուհանին, փորձում մի հետ, աննիւթական մի նշան գըտնել բանաստեղծից մնացած ... Եւ հըրաշք. Ռազմիկ Դաւոյեանը սեղմում է թեւս՝ նայիր՝ վերեւ: Տէր աստուած, ձիւնաեղեամի արանքներից ուղիղ մեզ են նայում երկու մանկական աչքեր - բանաստեղծի ոգին է՝ մտածում եմ, յաւիտեան որբ մանուկը ... իսկ աչքերը նայում են, դէմքը չի երեւում, անթարթ նայում են մեզ: Ո՞վ է, ո՞ւմ աչքերն են:

- Տանտիրոջ տղան է, - ասում է ինչ-որ մէկը: - Տանտիրոջ վեց տարեկան տըղան է՝ Սաշան:

Իմ ներսում նորից է թպրտում Վարդավառի մորթուած աքլորը, թպրտում է, թպրտում ու չի հանգչում.

(Շար. 11)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Fonds A.R.A.M

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Հայկանոյշ Ոսկերիչեան, Տիկին Աննա Ոսկերիչեան, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Ոսկերիչեան եւ զաւակը, Օր. Փաթրիսիա Ոսկերիչեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ոսկերիչեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մարտ 23, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց զաւկին, ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր՝

ԱՆՏՐԷ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ԱՆՎԵՐՍ. - Պ. Երուանդ Արթինեան 500 Ֆ.:

ԻՍԻ. - Այրի Տիկին Սիրանոյշ Գարակէօզեան 100 Ֆ.:

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Միհրան Նազաշեան 100 ֆրանք:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տիկին Ժանէթ - Ազնիւ Պալըքճեանի կսկծալի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Պերճ Ճէզվէճեան փոխան ծաղկեպսակի՝ 1000 Ֆ. կը նուիրեն Հ.Մ.Ը.Մ. ՖՐԱՆՍԻ (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 1000 ֆրանք «Յառաջ»ին:

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Անել կացութեան մատնուած կին մը, երկու զաւակով, վարձու սենեակ մը կը փնտռէ Փարիզ կամ Ալֆորվիլ (երաշխաւոր ունի): Ամսական առաւելագոյն վարձք՝ 1.500 Ֆ.:

Հեռաձայնել. -

42 - 41 - 12 - 46 Տիկին Անոյշ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը ամառնային իր Կայանին համար կը փնտռէ. -

1.- Կայանի համար վկայեալ տնօրէն:

2.- Շրջուն Կայանի համար վկայեալ տնօրէն:

3.- Վկայեալ վարիչներ:

4.- Խոհարար:

Թեկնածութիւնները ղրկել ստորեւ յիշուած հասցէին՝ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութեան:

Adresser les candidatures
au Conseil d'Administration de la CBAF
17, rue Bleue — 75009 PARIS

le
YAN'S CLUB

organise
son 2ème tournoi mixte
de
Tavlou
Le Dimanche 30 Mars
à 14 h 30
Participation : 40 Frs.
Réservation au YAN'S CLUB
5, Avenue Reille — 75014 Paris
Tous les jours de 11 à 14 h. et les mercredis à partir de 20 h. au :
45 - 89 - 20 - 48

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին պէտք ունի ամուսնացած, եւ պարկեշտ ժամկոչի մը, որ հայերէն ու ֆրանսերէն գիտնայ:

Աշխատանքէն զատ, կը տրուին բնակարան եւ յարակից բոլոր ծախքերը:

Թեկնածուներէն կը խնդրուի դիմել՝ Եկեղեցւոյ դիւանը՝ Պ. Պետրոսեանի:

Հեռաձայն. -

43 – 59 – 67 – 03 եւ 42 – 25 – 84 – 85

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԼՈԹՈՅԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կեդրոնական Սանուց Միութեան կրթաթոշակներու ի նպաստ լոթոյի վիճակահանութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ, Մարտ 21-ին, Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարանի սրահին մէջ, պարանցիկ ճաշի ընթացքին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

——×——

Այս Ուրբաթ, Մարտ 21, ժամը 20.30ին, Հայ Մշակոյթի Կեդրոնը՝
6, Cité Wauxhall — Paris 10e
M° République
հարցազրոյց՝
Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի տնօրէնուհի՝
ՏԻԿԻՆ ՍԻԼՎԱ ԳԱՐԱԿԻՒԼԵԱՆԻ
եւ՝
Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարանի տեսուչ՝
Հ. ՎԱՐԴԱՆ Վ. ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ

ՆԻՒԹ. -

«Հայ լեզուի ուսուցումը մեր դպրոցներուն մէջ» եւ յարակից հարցեր:

Հարցազրոյցը կը վարէ՝
Արտաւազդ Պէրպէրեան

U. G. A. B.

l'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
organise une
JOURNEE
DU CENTRE CULTUREL
ALEX MANOOGIAN
au profit de ses œuvres culturelles
et sociales
le Dimanche 23 Mars à partir de 11h
Musique arménienne - bar - buffet
Concours de tric-trac à 15h
au
118, rue de Courcelles - Paris 17e
Tél. : 42 - 27 - 12 - 26

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ դիմակաւոր պարահանդէս մը, Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 9-էն սկսեալ:

SALLE DES FETES
de St. CYR sur RHONE

մասնակցութեամբ ՓԱՐՈՍ նուագախումբին: Մրցանակ լաւագոյն ձեւով ծպտուողին:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՏ 22, Շաբաթ օր, ժամը 20.30–էն սկսեալ
Salle «Marcel-Pagnol»
Rue Gounod — Villiers - le - Bel

մասնակցութեամբ՝
«ՅԱՂԹԱՆԱԿ» նուագախումբին,

երգիչ՝ ԵՐՈՒԱՆԴ ՆԱՃԱՐԵԱՆ-ի

եւ յոյն երգչուհի՝ ՄԷՅՐԻ-ի
որուն կ'ընկերանայ յոյն նուագախումբ մը:

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 23

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9.30-ին, Պատարագ եւ քարոզ՝ 10.30: Դռնբացէք՝ 16.30:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9, պատարագ՝ 10.30:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Պատարագ՝ 10.45-ին:
Դռնբացէք՝ 16:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ՝ 10, Դռնբացէք՝ 17:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն՝ 8.30-ին, Պատարագ՝ 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Դռնբացէք՝ 16-ին:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ՝ 10-ին, Դռնբացէք՝ 17-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Ժամերգութիւն՝ 8, Պատարագ՝ 10, Դռնբացէք՝ 17:

ՓԱՐԻԶ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

ՇԱԲԱԹ, Մարտ 22, յիշատակ է յարութեան Ղազարու: Ժամը 16.30-ին կիրակնամուտի ժամերգութիւն, որու ընթացքին վարագոյրը կը բացուի:

ԿԻՐԱԿԻ, սկիզբ ժամերգութեան 8.45, պատարագ՝ 10.30:

Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ
Դռնբացէք՝ ժամը 16:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ժամերգութիւն՝ 8, Պատարագ՝ 10, Դռնբացէք՝ 17.30-ին:

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Ժամերգութիւն 8.30, Պատարագ՝ 10, Դռնբացէք՝ 16.30:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Ժամերգութիւն՝ 8.30, Պատարագ՝ 10, Դռնբացէք՝ 16:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8-ին, Պատարագ՝ 10:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ Ծ. Վ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ
Դռնբացէք՝ 17-ին:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Պատարագ՝ ժամը 10-ին, Դռնբացէք ժամը 18-ին:

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

Դռնբացէք՝ 17-ին:

ARMENIE 1986

Tous nos départs sont effectués jusqu'à Moscou sur les vols réguliers d'AIR FRANCE et nos groupes sont encadrés par des accompagnateurs qualifiés et dévoués.

Au départ de Paris et de Lyon

DEPART	RETOUR
18 AVRIL	02 MAI
08 MAI	19 MAI
23 MAI	06 JUIN
27 JUIN	11 JUILLET
11 JUILLET	25 JUILLET
01 AOUT	15 AOUT
15 AOUT	29 AOUT
29 AOUT	12 SEPTEMBRE
12 SEPTEMBRE	26 SEPTEMBRE
03 OCTOBRE	17 OCTOBRE
07 NOVEMBRE	21 NOVEMBRE
26 DECEMBRE	09 JANVIER 87

Au départ de Marseille

DEPART	RETOUR
19 AVRIL	02 MAI
10 MAI	23 MAI
07 JUIN	20 JUIN
28 JUIN	11 JUILLET
12 JUILLET	25 JUILLET
02 AOUT	15 AOUT
16 AOUT	29 AOUT
30 AOUT	12 SEPTEMBRE
13 SEPTEMBRE	26 SEPTEMBRE
04 OCTOBRE	17 OCTOBRE
27 DECEMBRE	09 JANVIER 87

— Nous sommes en mesure d'organiser vos voyages individuels avec avion, hôtel, accueil et transfert pour un séjour maximum de 15 jours.

— Tarif aérien très avantageux sur les dates de nos groupes ou en individuel de 1 à 4 semaines, pour tout détenteur d'un visa d'invitation (certificat d'hébergement).

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ 100ԱՄԵԱԿԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

SOUS LE PATRONAGE DES ANCIENS DU LYCEE GUETRONAGAN
VOYAGE EN ARMENIE
du 18 Avril au 02 Mai
POUR LA COMMEMORATION DU CENTENAIRE DU LYCEE GUETRONAGAN A EREVAN

Lic. A. 1037

Levon BAGHDASSARIAN	Varoujan SARKISSIAN	Jacques CHELELEKIAN
SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	VOCA TOURS
31, rue d'Argenteuil 75001 PARIS Tél. 42 - 61 - 51 - 13	48, Cours de la Liberté 69003 LYON Tél. 78 - 60 - 13 - 66	10, ave. du Prado 13006 MARSEILLE Tél. 91 - 37 - 58 - 58

AIR FRANCE Intourist AEROFLOT

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Fonds A.R.A.M

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ
21

VENDREDI
21 MARS
1986

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F

C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.

Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.187 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.187

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԻՐԱՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ո՞Վ ՄԱՍ ՊԻՏԻ ՉԿԱԶՄԷ

Համակեցութիւնը ակներեւն ցոյց տուաւ իր դժուարութիւնները եւ մինչ Շիրաք չի գիտեր ինչպէս գոհացում տալ բոլորին եւ մէջէն ելլել, անդին երկու հոգի լաւ պէտք է զուարճանան: Եթէ առաջինը՝ նախագահ Միթերանն է, երկրորդն ալ պարզ է, Պառն է, որ չատոնց ըսած է թէ «չի կրնար քալել»: Անդին նախարարութեանց թեկնածուները վերար կը հրմշտկեն Շիրաքի դուռին առջեւ, մինչեւ իսկ Ժիսքար – տ'Էսթէն, որ բարձրագոյն բազկաթոռին հասնելէ ետք, չի կրնար գոհանալ «Հանրապետութեան նախկին նախագահ»ի մեծագոյն տիտղոսով, եւ անպայման աթոռ մը կը փնտռէ:

Այս անգամ, ինչ որ հետաքրքրական էր, այն է որ մինչ նախ կը տրուէին անունները՝ անոնց որոնք մաս պիտի կազմէին կառավարութեան, ծանօթ եղան անոնք՝ որոնք մաս պիտի չկազմեն:

Նախագահ Միթերան նախապայմաններ դրած է եւ կարգ մը մարդիկ բոլորովին մերժած: Ինք է, առաւելաբար պատասխանատուն արտաքին եւ պաշտպանութեան քաղաքականութեան, պարզ է՝ հոն նշանակուողները պէտք է, առնուազն, համամիտ ըլլան ցարդ իր վարած քաղաքականութեան: Ուրեմն, Միթերան կը մերժէ Լըքանիւէն, որպէս Արտաքին նախարար: Ան ալ ուրիշ նախարարութիւն չուզեր, եւ «սիրտը կոտրած» տեղը կը նստի: Միթերան չուզեր Լէօթարը՝ Պաշտպանութեան աթոռին, անփորձ ու երիտասարդ կը գտնէ: Չուզեր Փասքուան ներքին աթոռին, նախատած է զինքը եւ հինգ տարի է ընկերվարութիւնը կը ծաղրէ: Ազգ. Ժողովի նախագահի աթոռն ալ ինչպէս բաժնել Ժիսքարի եւ Շապանի միջեւ, որոնք դեռ չեն կշտացած իշխանութենէն: Տակաւին չենք խօսիր Լը Փէնի պահորժակներուն մասին:

Ամէն պարագայի մէջ, Շիրաք խոստացած էր կառավարութեան կազմը ներկայացնել նախագահին, Հինգշաբթի ժամը 13էն առաջ: Բայց եւ այնպէս, ընտրապայքարի ատեն հանրագրերու վրայ փակցուած երանելի ժպիտները մարած են, հոն ուր աջի թեկնածուները՝ «ախ, ժամ առաջ վար ըլլար» կը մաղթէին, այս պնդցքով, անկարելի չէ, որ նոր հանրագիրներով պատգամեն՝ «Երանի թէ երէկ ըլլար»...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ, հակիսրայէլեան ոճրափորձ մը կատարուած է Հինգշաբթի օր, Միջազգային տօնավաճառին, ուր անծանօթներ կրակ բացած են Իսրայէլի տաղաւարին պաշտօնեաներուն վրայ, սպանելով մէկ կին եւ վիրաւորելով երեք ուրիշներ: Արարքին տէր եղած է «Եգիպտական Յեղափոխութիւն» կազմակերպութիւնը, որ դէմ է Իսրայէլ – Եգիպտոս դաշնագրին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ հինգ գաւառներու մէջ, պաշարման վիճակը կը մնայ, 67-ի վրայ: Առջի օր, չորս գաւառի մէջ եւս վերցուեցաւ (մէկը՝ Սուրիոյ սահմանագլուխ), մնացեալները, անշուշտ, քրտական շրջաններն են:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՎԱՆՏԷՄԷԼՊՐՈՒՔԻ «ԱՄԲՈՂՋԱՑԱԾ» ՏԵՂԵԿԱԳՐԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՅԻՍԻՆ

Ինչպէս ծանօթ է, քաղաքական յանձնախումբի վերջին նիստին (Յունուար 22) մեծամասնութիւնը համաձայնած էր այն առաջարկին շուրջ, որ կը յանձնարարէր տեղեկատուին՝ Ժաք Վանտէմէլպրուքի որ Հայերու ցեղասպանութեան վերաբերեալ իր տեղեկագիրը ամբողջացնէ, անդրադառնալով նաեւ Հայաստանի, Իրանի եւ Թուրքիոյ Հայերու ներկայ կացութեան:

Նախ քան աւելի մանրամասնութիւններ տալը, ըսենք որ ընդհանուր գիծերու մէջ, Վանտէմէլպրուք հետեւեալ յաւելումները ըրած է. -

ԻՐԱՆ. - Խորհրդարանը կը մտահոգուի այն դժուարութիւններուն ի տես, զորս պարսկահայ գաղութը ունի իր լեզուի գործածութեան եւ ուսուցման կազմակերպութեան համար, ըստ իր կրօնքին կանոններուն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ. - Խորհրդարանը կը հաստատէ որ խորհրդային Հայաստանի Հայերը կրցած են պահպանել իրենց ինքնութիւնը, լեզուն, մշակոյթը եւ կրօնքը, բայց կը դատապարտէ անհատական ազատութեանց բռնաբարումները զորս կը մատնանշէ Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլ:

ԹՈՒՐՔԻԱ. - Խորհրդարանը ստիպողաբար կը պահանջէ որ Թուրքիա ապրող հայ փոքրամասնութիւնը արդար իրաւասութիւններ վայելէ, ինչ կը վերաբերի իր ինքնութեան, լեզուին, կրօնքին, մշակոյթին եւ ուսուցման դրութեան եւ բուռն կերպով կը պաշտպանէ բարելաւումը յուշարձաններու պաշտպանութեան ինչպէս նաեւ Թուրքիոյ Հայերուն կրօնական եւ ճարտարապետական հարստութեան պահպանումը:

Այս յաւելուածական հարցերուն առթիւ է որ քաղաքական յանձնախումբը արտայայտուած է Չորեքշաբթի, Մարտ 19-ին:

Խօսք առած են.. յոյն դեմոկրատ քրիստոնեայ՝ Ցօնիս, որ ըսած է թէ պէտք է աւելնան Լօզանի դաշնագրին Հայերը պաշտպանող յօդուածները: Ապա, Թրակ, անգլիացի պահպանողական որ դէմ արտայայտուած է տեղեկագրին Բ. յօդուածին, այսինքն՝ ցեղասպանութեան ճանաչման: Ընկերվարական պելժիացի՝ Պէօսման կողմնակից է: Բրիտանացի աշխատաւորական՝ Նիուէնս նաեւ նպաստաւոր է:

Ֆրանսացի քրիստոնեայ դեմոկրատ՝ Մալէ չուզեր որ յիշատակուի ժողովուրդներու դատարանին վճիռը, այն առարկութեամբ որ ան միջազգային դետնի վրայ ճանչցուած մարմին մը չէ: Բրիտանացի պահպանողական Լորտ Տուրօ կ'առաջարկէ որ Ապրիլ 28-ը վերջին պայմանաժամը ըլլայ փոփոխութիւններ բերելու: Քուէի դրուելով, այս առաջարկը կ'ընդունուի:

Յաջորդ նիստերը նախատեսուած են Ապրիլ 21 - 22 - 23-ին, բայց հաւանական է որ վերջնական բնագրին շուրջ, յանձնախումբը արտայայտուի միայն Մայիսին:

×

Օրուան որպէս անեքթոք յիշենք որ Թրքական հեռատեսիլը ուզած է նկարել նիստը, բայց մուտքը մերժուած է (նախընթաց անգամներ՝ կրցած էր), այսուհանդերձ բազմաթիւ Թուրքեր ներկայ եղած են:

ԿՈՉ

Ի ՆՊԱՍՏ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՀԻ. ԱՐՀԻ. ՎԻՃԱԿԱՒՈՐ
ՄԵՐ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒՆ, ԿՂԵՐԻՆ,
ՍԻՐԵԼԻ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼՆԵՐՈՒՆ
ԵՒ
ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ
ՈՂՋՈՅՆ ԵՒ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ
ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Ամէն ոք տեղեակ է թէ՝ մի քանի տարիներէ ի վեր ինչպիսի ծանր տնտեսական տագնապի մէջ է մեր Հայ Կաթողիկէ համայնքին ամենակարեւոր կրօնական հաստատութիւններէն մէկը՝ Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութիւնը, որ միանգամայն հայ ազգին՝ մշակոյթի ջահը վառ ու բարձր պահող կեդրոններէն մէկն է:

Մխիթարեան Միաբանութեան հիմնադիրն է անմահն Մխիթար Աբբահայրը: Խմբեց իր շուրջը վանական սուրբ կեանքի, իմացական մեղուաջան աշխատանքի եւ ժողովուրդի սիրով տոչորող հայ երիտասարդներ: Միաբանութեան հիմնարկութեամբ յառաջ բերաւ հայ ազգի կեանքին մէջ մշակոյթի եւ գրականութեան այնպիսի վերածնող շարժում մը, որ արժանի եղաւ կոչուելու «Ազգին երկրորդ Լուսաւորիչը»:

Արդ, այս մեր փառաւոր հաստատութիւնը, տնտեսական դժուար պայմաններու բերումով՝ ենթարկուեցաւ հսկայական պարտքերու, որոնք առեղծուեցան անողոք եւ խաբեբայ ընկերութիւններու եւ անձերու կողմէ: Միաբանութիւնը հասաւ սնանկացումի եզրին. բազմաթիւ կալուածներ ծախուեցան եւ վանապատկան մնացեալ ինչքերը վտանգի տակ են, եթէ մինչեւ յառաջիկայ Յունիսի կէսը՝ չվճարուի պարտքերուն վերջին բայց հսկայ մնացորդը, որ կը հասնի 5 միլիոն տոլարի:

Ընդառաջելով կոչին՝ Մխիթարեան Վարժարաններու Միջազգային Կոմիտէին, որուն անդամները անշահախնդիր նուիրումով եւ անխոնջ ջանքերով երկու տարիներէ ի վեր լծուած են ահաւոր տագնապի լուծման, եւ սիրայօժար սրտով համապատասխանելով միաբանութեան Աթոռակալ՝ Հ. Բարսեղ Ձեփիճեանի խնդրանքին, մենք պարտք կը համարինք բարձրացնել մեր ձայնը եւ խնդրել համայն հայութենէն եւ յատկապէս Հայ Կաթողիկէ համայնքի զաւակներէ՝ որ բերեն իրենց սրտաբուխ եւ վեհանձն մասնակցութիւնը՝ հայ ազգին այս մշակութային եւ արժանիքներով այնքան հարուստ Կեդրոնին փրկութեան:

Սուրբ Ղազարի փրկութիւնը այս ճգնաժամային պահուն, պէտք է ըլլայ ամէն Հայու առաջնահերթ մտահոգութիւններէն մէկը: Վենետիկ պէտք է վերագտնէ իր ապահովութիւնը եւ անդորրութիւնը եւ շարունակէ ջամբել հայ պատանի եւ երիտասարդ սերունդներուն սուրբ արժէքները կրօնասիրութեան, հայրենասիրութեան եւ մեսրոպեան անմահ մշակոյթին:

Կոչ կ'ընենք մեր Առաջնորդներուն եւ կը խնդրենք որ իւրաքանչիւրը իր թեմին մէջ գործի կանչէ յանձնախումբեր, որպէսզի տալնալին համահայկական տարողութեան դիւրահաղորդ դարձնեն սրտերը, յանձնառու ըլլան զանոնք նուիրական պարտականութեան՝ թիկունք կանգնելու Սուրբ Ղազարի, ընդունին անոնց սրտաբուխ նուէրները եւ փոխանցեն Վենետիկ կամ Մխիթարեան Վարժարաններու Միջազգային Կոմիտէին:

Կը խնդրենք նաեւ մեր Արհի. Արհի. Առաջնորդներէն, որ այս տարի, Սուրբ Զատիկի յաջորդող շրջանին, եկեղեցիներէն ներս կատարուած հանգանակութիւնները յատկացուին Մխիթարեան միաբանութեան օժանդակութեան ֆոնտին:

Սփիւռքի հայ ժողովուրդի զաւակները ինչպէս երէկ, այսօր ալ պէտք ունին Մխիթարեան միաբանութեան առաքելութեան: Հարկ է որ անոնք ցոյց տան իրենց կամքը՝ կանգուն պահելու եւ չենթարկելու հայ իրականութեան երանդներով բոլոր Հայերուն համար սիրելի Սուրբ Ղազարի կղզեակը:

Քրիստոսի սէրը կը ստիպէ մեզ, կը ստիպէ բոլոր Հայերը: Կը յորդորենք ամէնքը որ գիտակից երախտագիտութեամբ, վեհանձն հոգիով եւ զուարթառատ նուէրով, օժանդակող բարերարի ձեռք տան: Տկարացումը Վենետիկի, խոց մըն է Սփիւռքի մեր մշակոյթին ամէնէն վառ կեդրոնին մարմնին վրայ: Ազատագրումը հայատրոփ սրտով գործող այս կեդրոնին՝ պիտի ըլլայ ապացոյցը մեր միասնականութեան, գրաւականը մեր գնահատանքին եւ սիրոյն՝ ամէն հայ հաստատութեան հանդէպ, որուն նպատակին ամէնէն զգայուն ջիղն է ծառայութիւնը մեր ժողովուրդին:

Ներկայ կոչը կ'ուղղենք Մեր եւ Հայ Կաթողիկէ Նուիրապետութեան անունով եւ յոյսով ենք որ հայ ազգին եռանդուն շահագրգռութեամբ եւ օժանդակութեամբ՝ Վենետիկի Մխիթարեան ազգանուէր միաբանութիւնը շուտով կը ձերբազատի իր ներկայ ծանր բեռէն եւ անդորր մտքով եւ սրտով կը շարունակէ յաւէտ, ազգապահպանումի իր անփոխարինելի սրբազան առաքելութիւնը:

Մեր աղօթքը կը բարձրացնենք առ Աստուած, տուող բարի տուրքերու, որպէսզի Ինք վարձահատոյց ըլլայ՝ հարիւրապատիկի համեմատութեամբ, բոլոր նուիրատու անհատներուն եւ հաստատութիւններուն, պարգեւէ Մխիթարեան միաբանութեան անսպառ համբերութիւն եւ յոյս եւ ազատագրէ զայն ներկայ փորձանքէն՝ ի հրճուանս համայն հայ ժողովուրդին:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԺԸ.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔ
ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՀԱՅՈՑ
Տրուած Պէյրութ, 1986, Մարտ 5-ին

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԻՒ - ԷՖ - Ա
ՆԱՆԹ ՊԻՏԻ ՉՄԱՍՆԱԿՑԻ
«Մեղաւորը՝ ես եմ»
Կ'ԸՍԷ ՏԷՐ - ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Տէր - Զաքարեանի խաղէն վտարուիլը, առջի իրիկուն, ճակատագրական եղաւ Նանթի համար, որ 3 - 3 հաւասար արդիւնքով Ինթէռ - Միլանօ-ի հետ, դուրս մնաց ԻՒ - ԷՖ - Ա-ի մրցումներէն: Հինգշաբթի առտու, Տէր - Զաքարեան կը յայտարարէր թէ միակ յանցաւորն էր: Առաջին կիսախաղին, շնորհիւ մասնաւորաբար նոյն Տէր - Զաքարեանին, Նանթ կը յաղթէր 3 - 1, բայց, երկրորդ կիսախաղին Տէր - Զաքարեանի վտարումէն ետք 10 - 11-ի դէմ խաղալով, Ֆրանսական խումբը չկրցաւ հրաշքներ գործել:

Միւս խաղերու կարգին յիշենք. -

Վարեժէր - Հաժուկ, որ 1 - 0 արդիւնք մը արձանագրեց եւ պելժիական խումբը կը մնայ կէս աւարտականներուն համար: Նէօշաթէլ - Ռէալ Մատրիտ 2 - 0, Սպանացիք կը մնան, Քոլոնեը - Լիզպոն, Գերմանացիք կը մնան:

×

Ախոյեան ակումբներու մէջ կէս - աւարտականներուն պիտի կարենան մասնակցիլ. - Անթէրլէխթ, Պարչելոնա, Կոթպորկ, Պուքրէշ:

Բաժակակիրներու բաժակին համար, մրցումները պիտի շարունակեն. - Դինամօ Կիեւ, Իւտուինկըն, Աթլեթիքօ Մատրիտ:

Fonds A.R.A.M

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՐԱԽՏԱՒՈՐՆԵՐԸ

ԱԲԳԱՐ ԴՊԻՐ ԵՒ ՍՈՒԼԹԱՆՇԱՀ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Կ. Պոլսում Աբգարի անցկացրած առաջին երկու տարիների մասին վաւերագրերը լռում են: Չի բացառւում, որ տեղի իշխանութիւնները չհաւատալով Աբգարի՝ «Ֆրանկստան» ուղեւորուելու մասին ներկայացրած բացատրութիւններին, ձերբակալած լինեն նրան: Բայց հնարաւոր է նաեւ, որ Աբգարը զգուշանալով ձերբակալութիւնից, այդ ընթացքում թաքնուել է իշխանութիւններից: 1567-ի վերջում Կ. Պոլսի Ս. Նիկողայոս Եկեղեցու գաւթում սկսում են տպագրել դպրոցական մի քերականութիւն: Տպագրութիւնն աւարտւում է յաջորդ տարուայ սկզբնեին: Տպարանը եւ տպատառերը Աբգարինն էին, բայց Աբգարը չի մասնակցել տպագրութեանը: Կամ եթէ մասնակցել է, ապա՝ գաղտնի, քանի որ նրա անունը չկայ գրքի յիշատակարանում: Այս հրատարակութիւնը մշակութային կարեւոր երեւոյթ էր Հայոց կեանքում. Նախ հայերէն առաջին տպագիր այբբենարանն էր, ապա այդ գրքի հրատարակութեամբ Օսմանեան կայսրութեան մէջ հայերէնը դարձաւ երկրորդ տպագրական լեզուն (եբրայերէնից յետոյ):

1568-ին տպարանը լոյս է ընծայում Տօնացոյց, որի գլխաւոր տպագրիչը Աբգարի գրած յիշատակարանի, երր եղել է Առաքել Խորվիրապցին. Աբգարն ու Սուլթանշահը յիշւում են իբրեւ օգնականներ: Ինչ - ինչ պատճառներով Աբգարը դեռ չէր համարձակւում հանդէս գալ որպէս տպարանատէր եւ տպագրութեան գլխաւորող: Նոյն թուականին տպարանը հրատարակում է եւս չորս գիրք՝ Պարզատումար, Ժամագիրք - Պատարագամատոյց (մի կազմում), Տաղարան, Մաշտոց: Սրանցից Պարզատումարի եւ Ժամագիրք - Պատարագամատոյցի յիշատակարաններում Աբգարն արդէն ներկայանում է որպէս գլխաւոր տպագրիչ. առաջինում՝ «ձեռամբ անարժան Աբգարի», երկրորդում՝ «զարուեստի չինողն Աբգար դպիրս»: Սրանք Աբգար Թոխաթեցու մասին մեզ հասած վերջին յիշատակութիւններն են (իր ձեռքով գրուած), եթէ չհաշուենք Հ. Մ. Զամչեանի ակնարկն այն մասին, որ Աբգարի տպարանը հրդեհել են:

Այդպէս, մեծ նպատակներով, մեծ յոյսերով սկսեց գործել Աբգար Թոխաթեցին՝ Հայոց պատմութեան ամենապայծառ ու ամենաեռանդուն, բայց եւ ողբերգական գործիչներից մէկը: Նա չկարողացաւ իրականացնել իր գլխաւոր նպատակի մի չնչին մասն անգամ: Ինչպէս աւելի ուշ նրա որդին էր գրում, Աբգարի քաղաքական գործունէութիւնն ի վերջոյ «ունայն եւ սնոտի եղաւ»: Ի հարկէ, Աբգարը, եւ ոչ միայն նա, պէտք է ձախողուէր, ու որքան էլ յուզիչ լինի նրա նուիրուածութիւնը իր ժողովրդի ազատագրութեան գործին, պարզ է, որ նա մէկն էր Հայոց ազնիւ, բայց ի վերջոյ անիրապաշտ գործիչներից: Բայց Աբգարի կեանքը շատ աւելի ողբերգական կը լինէր, եթէ նա մեծ նպաստ բերած չլինէր իր ազգային մշակոյթին՝ Հայոց գրահրատարակչութեանը: Ահա այս բնագաւառում է, որ Աբգար Թոխաթեցին իրապաշտ գտնուեց՝ իր եռանդը նպատակայաց օգտագործելով հայ ժողովրդի համար: Այն անպատմելի ծանր ժամանակներում, նա յաղթահարեց հազար ու մի դժուարութիւն եւ մայրենի լեզուով ութ գիրք հրատարակեց, վերակենդանացնելով, բորբոքելով հայ տպագրութեան մարող կրակը: Նա նաեւ տպագրական արուեստը Եւրոպայից բերեց հայաշատ Կ. Պոլիս ու մօտեցրեց հայրենիքին:

Աբգար Դպիր Թոխաթեցին մէկն է անցեալի այն մարդկանցից, ովքեր զոհում էին իրենց ինչքն ու ունեցուածքը, հանգիստը, ամէն ինչ՝ յանուն ընդհանուրի եւ արդար գործի, ժողովրդին որեւէ չափով օգտակար լինելու նպատակին: Կիլիկիոյ Ազարիա կաթողիկոսն Աբգարի մահից յետոյ նրա մասին գրում էր. «Աշխատեցաւ շատ վասն ազգին մերոյ եւ եթէ ոչ էր մեռեալ, շատ բան անելոց էր»:

Աբգարի այդ յատկութիւններն ինչ - որ չափով չէին կարող չանցնել նրա դաստիարակած որդուն (հօր խօսքով ասած՝ «իմ գրայմիտ Սուլթանշահ որդույս»): Սուլթանշահը Հռոմում ստանալով ժամանակի լատինական բարձր կրթութիւն, ըսկսել է պաշտօնավարել եւ բաւական բարձր դիրքի է հասել:

Ապրելով Հռոմի բարձրաստիճան կղերի շրջանում, Վատիկանից ռոճիկ ու նուէրներ ստանալով, Սուլթանշահը չդարձաւ մէկն այն ապազգայնացած Հայերից, որոնք Եւրոպայում հասնելով բարեկեցութեան, մոռանում էին իրենց ազգն ու թշուառ հայրենիքը: Սուլթանշահ Թոխաթեցու մտքում միշտ իշխեցին ժողովրդի հոգսերը: Սովորելով եւրոպական լեզուներ՝ նա մնաց հայախօս եւ հայագիր: Էջմիածնի ու Սսի Կաթողիկոսների յանձնարարութեամբ Վատիկանում նա կատարեց նրանց նուիրակի պաշտօնը: Ստանձնեց Հռոմի Հայոց տան վերակացուի պարտականութիւնը՝ հայրենակիցներին օգտակար լինելու նպատակով:

Վաւերագրերը պատմում են պանդուխտ հայրենակիցներին Սուլթանշահի ցոյց տուած նիւթական օգնութեան, նրա բարեգործութիւնների մասին: Դա այն ժամանակն էր, երբ Իտալիայում օրաւուր մեծանում էր տարագիր Հայերի քանակը. նրանց մեծ մասը փախել էր հայրենիքից՝ ազատուելու համար այնտեղ տեղի ունեցող աւերիչ պատերազմներից, տիրող անսահման կամայականութիւններից, ուրիշները գալիս էին Հռոմ ուխտի, ոմանք՝ առեւտրական գործերով: Հայ պանդուխտներն Իտալիայում, ընդհանրապէս, ծանր կացութեան մէջ էին. գիւղացիներ, արհեստաւորներ, հոգեւորականներ՝ մուրացկի թափառաշրջիկներ էին, հալածեալ, արհամարհուած, շատերը բանտերի մէջ փակուած: Ահա Սուլթանշահը մտահոգւում էր նրանցով, անօթեւաններին ապաստան տալիս, քաղցածներին՝ սնունդ, ոմանց՝ դրամ, մխիթարում բոլորին: Նա նաեւ դիմում էր իշխանութիւններին՝ բանտերից ազատելու իր հայրենակիցներին:

Սուլթանշահն այն կարծիքին էր, որ Հայոց թագաւորութիւնը վերականգնելու ուղղութեամբ իր հօր թափած ջանքերը պէտք է շարունակել, եւ որ յաղթանակի օրը ի վերջոյ գալու է: Նա աշխատում էր զգուշօրէն համոզել Հռոմի բարձրաստիճան կղերին, որ անհրաժեշտ է գործով օգնել Հայաստանին ազատագրելու, ինչպէս ինքն էր գրում՝ «Գալ նոցա ի փրկութիւն Սրբոյն Սիոնի»: Սուլթանշահը կարծում էր, որ այն, ինչ չկարողացաւ անել հայրը, ինքը կ'անի:

Թադէոս Կաթողիկոսից նա խնդրում էր իր թագաւորական ծագումը հաստատող նոր վկայական ուղարկել, որպէսզի աւելի արդիւնաւէտ գործի յանուն հայրենիքի: Այդ վկայականը պէտք է օգնէր Սուլթանշահին նաեւ պապից նուէրներ ու նպաստներ ստանալու՝ Իտալիայում անտերունչ թափառող Հայերին նիւթապէս օժանդակելու, նրանց բնակեցնելու, հողամասեր տալու, Հայոց եկեղեցիներ կառուցելու համար: Սակայն Թադէոս Կաթողիկոսը վախճանուեց Սուլթանշահի նամակը չստացած:

Հասկանալի է, որ հայ պետականութիւնը վերականգնելու Սուլթանշահի ձգտումները նոյնպէս ապարդիւն մնացին: Հռոմը, Վենետիկը կամ մի ուրիշը երբեք զօրք չէր ուղարկի ու զոհեր չէր տայ յանուն Հայոց պետականութեան՝ որքան էլ հեղինակաւոր լինէր խնդրողը: Սուլթանշահի գործունէութեան շօշափելի արդիւնքները եղան նրա բարեգործութիւնները եւ, դարձեալ, տպագրական աշխատանքը: Հօր հետ մասնակցած լինելով մի քանի գրքերի տպագրութեանը՝ Սուլթանշահը Հռոմում շարունակեց նաեւ այդ գործը: Նա համոզեց Գրիգոր ԺԳ. պապին եւ կարդինալներին՝ հայերէն տառեր ձուլել եւ Հռոմում սկսել հայերէն գրքերի տպագրութիւն:

Սուլթանշահի գծագրերով ֆրանսիացի փորագրիչ - տառաձոյլ Ռոպէր Կրանժան պատրաստում է հայերէն տպատառեր, որոնցով առաջին փորձնական տպագրութիւնը կատարում է 1579 թ.: Դրանք Հռոմում պատրաստուած առաջին հայերէն տպատառերն էին եւ նախօրինակը յետագայում եւ այժմ ամէնից աւելի տարածուած հայերէն բոլորագիր («կորպուս») տպատառերի (դրանց նախորդած Յակոբ Մեղապարտի եւ Աբգար Դպիրի տպատառերը ձեռագրակերպ էին): Սուլթանշահ - Կրանժանեան տպատառերով Հռոմում բազմաթիւ հայերէն գրքեր տպագրուեցին՝ մինչեւ 1770 թ., մօտ 200 տարուայ ընթացքում:

1583 թ. Հռոմում պանդուխտ Հայերի մէջ էր Յովհաննէս քահանայ Տէրզնցին, իր որդու՝ Խաչատուրի հետ, եկած Արեւմտեան Հայաստանից: Դա մի մարդ էր, որ ճաշակել էր Իտալիա գնացող Հայերին բաժին ընկնող բոլոր դառնութիւնները՝ արհամարհանք, հալածանք, քաղց, բանտ: Նա որոշած է լինում հայրենիք վերադառնալ, բայց սկսում է զբաղուել տպագրական աշխատանքով եւ մնում Հռոմում: Նա եւ որդին Սուլթանշահի օգնութիւնը վայելած Հայերից էր: 1584-ին Սուլթանշահի նախաձեռնութեամբ կարգադրւում է նոր տառերով հրատարակել «Տօմար Գրիգորեան» գիրքը՝ նուիրուած նոր տոմարին: Իտալական մի տպարանում Սուլթանշահի հովանաւորութեամբ այդ գիրքը շարում եւ տպագրում է Յովհաննէս Տէրզնցին՝ որդու հետ: Դա բաւական բարդ տպագրութիւն էր՝ շատ գծապատկերներով, զարդերով, Տէրզնցու եւ իր որդու պատկերով: Այս հրատարակութիւնն ուշագրաւ է նաեւ նրանով, որ նրա յիշատակարանում են առաջին անգամ գործածուել տպագրութիւն, տպագրեցաւ, տպագրիչ բառերն այժմեան իմաստով («Ես մեղաւոր տպագրիչս յիշման արժանացոյ»): Նախքան այդ, տպագրութեան իմաստով գործածւում էին այլ բառեր՝ պասմա, ստամպա եւ այլն (իսկ տպագրութիւն նշանակում էր սոսկ ձեռագիր նմանահանութիւն, պատճենահանում):

Սուլթանշահի նախաձեռնութեամբ հրատարակուած այս գիրքը ողջունեց Հայոց Ազարիա կաթողիկոսը՝ յուսալով Հռոմում նաեւ հայերէն այլ գրքեր տպագրել:

Այնուհետեւ Սուլթանշահը մի քանի այլ հայերէն հրատարակութիւններ է անում, որոնցից են Հայոց ծիսարանի՝ Մաշտոցի երկու հատուածները, տպագրուած 1586 թ. մի լատիներէն գրքի մէջ եւ այլն:

Սուլթանշահի կեանքի ու գործի յետագայ ընթացքի ու նրա մահուան թուականի մասին ստոյգ տեղեկութիւններ չկան. կան ենթադրութիւններ, վերագրումներ: Չգիտենք անգամ նա ապրե՞լ է մինչեւ ԺԷ. դար, թէ՝ ոչ:

Սուլթանշահի գործունէութեան աւարտով վերջանում է նաեւ նրա հօր՝ ԺԶ. դարի ականաւոր հայ գործչի անուան հետ կապուած քաղաքական եւ մշակութային ձեռնարկումների աւելի քան երկու տասնամեակ տեւած ժամանակաշրջանը:

ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀԻՄԸ

—×—

Գ.

«Գարուն» ամսագրի մէջ հրատարակուած հարցազրոյցի մը ընթացքին Սիլվա Կապուտիկեան կը պատմէր իր մէկ զրոյցը Երեւանի ռուսական բարձր վարժարանի մը ուսանողներուն հետ: Բանաստեղծուհին անոնց հարցուցած էր թէ կը ճանչնայի՞ն Սիամանթօն: Երիտասարդները խանդավառութեամբ պատասխանած էին որ, այո՛, կը ճանչնային, անիկա Շիրազի նշանաւոր «Սիամանթօ եւ Խճեզարէ» հովուերգութիւնն էր: Շիրազի այ գործը ձայնասփիւռին կողմէ սփռուած էր անգամ մը եւ հանրածանօթ դարձած էր: Այդ էր ուրեմն որ կը հասկնային երիտասարդները երբ կ'արտասանուէր Սիամանթօ անունը: Եւ անշուշտ գաղափար չունէին Արեւմտահայ բանաստեղծ Սիամանթոյի մասին:

Սիլվա Կապուտիկեան կը սուգէր որ Հայաստանցի այդ երիտասարդները «պուրակ» բառին իմաստն ալ չէին գիտեր: «Ինչքան պէտք է անհաղորդ լինել լեզուի նկատմամբ, որ այդքան գործածուած պուրակ բառը չյիշել ու չիմանալ» կը գրէ «Զմոռանաս քո մայր լեզուն»ի հեղինակը:

Մենք՝ Սփիւռքահայ հեղինակներս, մենք՝ որ այստեղ այնքան կը տառապինք հանդիպելով հայկական լիակէտ շրջանաւարտ տղոց, որոնք ո՛չ թէ պուրակ, այլ անտառ, ծառ, ծաղիկ բառերը իսկ չեն գիտեր, չէինք կրնար երեւակայել որ Երեւանի մէջ երիտասարդներ խանբովին պիտի անգիտանային «պուրակ» բառի իմաստը, կամ տակաւին այլ պիտի բազմաթիւ բառեր, ըստ Սիլվա Կապուտիկեանի վկայութեան: Այն ողբերգութիւնը, զոր կ'ապրին Դանիէլ Վարուժանի, Միսաք Մեծարենցի ժառանգորդները, ողբերգութիւնը պիտի դա նա՞ր նաեւ Աբովեանի, Րաֆֆիի կամ Թումանեանի ժառանգորդներուն: Իր երկրին մէջ ապրող երիտասարդ մը երբ իր լեզուն լաւ չի գիտեր, ինչո՞վ կ'արդարանայ անոր տեսած բարձր ուսումը, ո՛ր համալսարանին կաճիզին ալ հետեւի ան:

×

Այսօր Սփիւռքահայ բոլոր օճախներու մէջ, ամէն հաւաքոյթ կամ դպրոցական հանդէս կը սկսի կամ կը վերջանայ խա դալար մանուկի մը կողմէ արտասանուած այն տողերով որոնցմով անմահացած Սիլվա Կապուտիկեանը.

Թէ մօրդ անգամ մտքից հանես,
Քո մայր լեզուն չմոռանաս:

Ու անհամար մանուկներ կամ երիտասարդներ, բեմին վրայ այս երկու տողերը արտասանելէ վերջ բեմէն կ'իջնեն ու ի կոյն կը «մոռնան իրենց մայր լեզուն»: Կը կարծուի թէ կը բաւէ որ այդ երկու տողերը արտասանենք, որպէսզի չմոռնանք մայր լեզուն: Երանի թէ Կապուտիկեան, եւ իրեն նման անթիւ անհամար բանաստեղծներ ու գրողներ պահանջ զգացած չըլլային զանգուածը հրաւիրելու՝ իր մայրենի լեզուն «չմոռնալու»: Ոչ մէկ անգլիացի կամ ֆրանսացի իր ազգակիցները կը հրաւիրէ չմոռնալու իրենց լեզուն, տրուած ըլլալով որ, այդ լեզուն մոռցուած չէ եւ չի մոռցուիր: Մերինները անվերջ այս մասին կը խօսին, որովհետեւ առանց քաջաբար խոստովանելու գիտենք որ մեր լեզուն մոռցուած լեզու է այլեւս:

×

Սփիւռքահայ տարածքի վրայ մա վրայ համրուող քանի մը ախոյեաններ ըսել կ'ուզեմ գրագէտներ, որոնք գի կը յամառին արեւմտահայերէնը ապրեցնել գրական գործերով, գիտեն թէ ապագայ չունի իրենց գործը: Անոնք իրենք զիրենք չեն խաբեր: Բայց քաջ կեցուածք մը ունին: Կը նմանին այն մարդոց, որոնք գացած են բժիշկի մօտ եւ անկէ լսած են որ քաղցկեղ կայ իրենց մէջ: Բժիշկը, առանց այլ եւայլի, լսած է անոնց թէ կարճատեւ կեանք մը կայ իրենց առջեւ: Յանձնարարած է նաեւ որ իրենց ձեռքը շուտ բերենեն, եթէ չեն ուզեր անաւարտ գործեր ձգել իրենց ետեւէն:

Մեր գրողները, գիտեն ուրեմն որ մահը կայ իրենց առջեւ, բայց կ'ապրին եւ կը ստեղծագործեն այնպէս ինչպէս պիտի ընէին, եթէ իրենց առջեւ անվերջանալի ապագայ մը գտնուէր: Անոնց այդ քաջութիւնը կը կրկնապատկէ իրենց հերոսութիւնը: Եւ երբ քաղցկեղը պիտի վերջացնէ անոնց գործը, մարդիկ պիտի ըսեն, որ գոնէ վախկոտ չէին անոնք:

Բ. Հ.

Fonds A.R.A.M

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՆԴԱԿ

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ 60-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՔՐԻՍՏՈՍԱԽԱՆԴ ՍԻՐՈՅ ՈՂՋՈՅՆ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ, ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ, ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ, ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ, ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ, ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑ, ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ, ԹԵՄԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ, ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ՄԱՄԼՈՅՆ, ԵՒ ՍԻՐԵՑԵԱԼ ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ ՀԱՅՈՑ :

Մեծ Եղեռնի ահաւոր ողբերգութիւնից յետոյ, բարին Աստուած կենդանարար նոր շունչ փչեց նահատակուած մեր ազգի վրայ, որով նա շուտով վերստին ոտքի կանգնեց ոչ միայն ողբալու իր անթիւ անհամար զոհերն ու աւերուած երկիրը, այլեւ սրբազան եռանդով ու լաւատեսութեամբ վերակառուցելու իր նոր կեանքը, նահատակների կրակը սրտում ամուր բռնած :

Ազգային վերածնունդի այս հորիզոնի վրայ, Սփիւռքահայ կեանքում լուսատու փարոսներից մին հանդիսացաւ Մելգոնեան կրթական հաստատութիւնը, ահա վաթսուն տարիներից ի վեր անընդմէջ, որպէս հայկազեան միշտ յաղթող ոգու փայլատակում :

Լուսաբնակ Գրիգոր եւ Կարապետ Մելգոնեան եղբայրների առատաձեռն նուիրաբերումով եւ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան մշտական հոգատարութեամբ, 1926-ից սկսած Կիպրոս կղզու հիւրընկալ ապահով հողի վրայ բարձրացող այս կրթական հաստատութիւնը, մեր ազգի հազարաւոր զաւակների միտքն ու հոգին է լուսաւորել մեր մայրենի լեզուի ու մշակոյթի եւ մերօրեայ գիտութեանց լոյսերով եւ ջերմացրել նրանց սրտերը անմար սիրովը ազգի եւ նախնեաց սուրբ հաւատքի, կոփելով նրանց կամքը՝ ծառայելու հայ ժողովրդին ու մայր հայրենիքին :

Նախախնամական եղաւ Մելգոնեան հաստատութեան նպաստը Սփիւռքի հայ վարժարաններին, մանաւանդ վերջին երկու Համաշխարհային պատերազմների միջեւ ընկած ժամանակահատուածում, երբ բազում մելգոնեանցի շրջանաւարտներ նուիրուեցին կրթական ծառայութեան :

Նաեւ մեր օրերին անհուն մխիթարութեամբ տեսնում ենք թէ Մելգոնեանցիները հայ կեանքում ներկայ են ազգանուէր առաքելութեան գրեթէ բոլոր ճամբաների վրայ, թէ Հայաստանում, թէ հայ Սփիւռքում, իբրեւ կրթական մշակներ, իբրեւ գրողներ եւ հրապարակագիրներ, իբրեւ հասարակական գործիչներ եւ գիտութեանց ծառայողներ, բոլորը որպէս եռանդաշատ ժիր մատուակներ :

Բարձրօրէն գնահատելով հայանուէր ու հայապահպան պատմական իրագործումները Մելգոնեան կրթական հաստատութեան, այսու Մեր կոնդակաւ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից բերում ենք Մեր հայրապետական օրհնութիւնը հիմնադիր Մելգոնեան եղբայրների անմոռաց յիշատակին, Հ. Բ. Ը. ազգաշէն Միութեան, հոգաբարձութեանց մեծահոգի անդամներին եւ բոլոր կրթական մշակներին, որոնք վաթսուն տարիների ընթացքում գիտութեան լոյսը եւ հայ ոգու հուրը բաշխեցին Մելգոնեանցիներին ու այդպէս նրանց պարգեւեցին մեր ազգին :

Մեր աղօթքն է նաեւ որ Տէրը վերջնական արդարութիւն եւ խաղաղութիւն հաստատի Կիպրոսի գեղածիծաղ ափերին, դեռեւս բազում տարիներ ու տասնամեակներ չէն ու լուսաշող պահպանի Մելգոնեանի կրթական հաստատութիւնը, որ վաղուց ի վեր առարկան է համայն հայութեան գուրգուրանքին ու հպարտանքին :

«Աստուած յուսոյ լի արասցէ զձեզ ամենայն խնդութեամբ եւ խաղաղութեամբ, առաւելուլ ձեզ յուսով զօրութեամբ Հոգւոյն Սրբոյ» (Հռոմ. Ե. 13) : Այլեւ՝ «Հսկեցէք, հաստատուն կացէք ի հաւատս, ժրացարուք, զօրացարուք : Ամենայն ինչ ձեր սիրով եղիցի, (Ա. Կորնթ. ԺԶ. 14) : Ամէն :

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Տուաւ կոնդակս ի 20 Փետրուարի
1986 փրկչական ամի,
եւ ի տումարիս Հայոց ՌՆԼԵ
ի մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի :
Հմր. 1411

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ
ՄԵՂԱՆՉԵԼՈՎ ...
«Վահան Թէքէեանի Նամականի» -
քննական մօտեցումի փորձ մը :
Հեղինակ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ
Փարիզ, 1985

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԻՍ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐ

ՆԻՍ. - («Յառաջ»). - Երեք օր : Երկուքը, ըստ յայտարարութեանց, Շաբաթ եւ Կիրակի, Մարտ 8 - 9 : Հայ Մշակոյթի Ակումբի շրջագիծին մէջ, շրջանիս Մշակոյթի Յանձնախումբը՝ գլխաւորութեամբ՝ Տիգրան Հաճեանի, յղացաւ հայկական ժապաւէններու ցուցադրութեան գաղափարը : Արդարեւ, Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած շարժանկարի բեմադիր, պարսկահայ (ծնած՝ 1942, Նոր - Ջուղա) Արբի Յովհաննիսեանի քանի մը փոքր եւ մեծ յղացումները պաստառի վրայ հանեց : Կազմակերպութիւն՝ Հայ Մշակոյթի Ակումբ՝ ջանադիր աշխատանքովը Միութեան նախագահ Եդուարդ Յովակիմեանի եւ անոր շուրջ համախմբուած երիտասարդ վարչականներու, միութենականներու :

Ուրբաթ երեկոյ, Օշական սրահը, յանձնախումբի անդամներուն եւ հրաւիրեալներուն առջեւ ներկայացուեցաւ Ս. Փարաճանովի (Փարաճանեան) «Նռան Գոյնը» ծանօթ ժապաւէնը : Բացատրութիւններ - մեկնաբանութիւններ Արբի Յովհաննիսեանի :

Գաղութը հրաւիրուեցաւ յաջորդական երկու օրերուն՝ դիտելու եւ գնահատելու համար պարսկահայ արուեստագէտին նկարահանած ժապաւէնները :

Օր. Սօսի Անտէզեան եւ Արբի Յովհաննիսեան, առաջինը Ֆրանսերէն եւ երկրորդը հայերէն, պարզեցին ժապաւէններու նկարահանին հետապնդած նպատակները, առաջադրութիւնները : Արտերկրի մէջ հայախօս ժապաւէններ արտադրել, ցոյց տալ, թէ մայրենին կրնայ գոյատեւել ամէնուրեք, շարժանկարը հիմնական միջոցներէն մէկն է, լեզուն կ'ապրի, մանաւանդ՝ մեր դիմագիծին պահպանումին գլխաւոր ազդակն է : Ցատկանշական էր «Գարուն» ամսագիրէն (Երեւան) քաղուած Լեւոն Խալաթեանի Յովհաննէս Թումանեանի լեզուի մասին գրութիւնը՝ հատուածներ, իբրեւ պարզաբանում հիմնական միտքերու հայերէնի կարեւորութեան մասին : Ազգ - հայրենիք, յաւիտենական սահմանումին մէջ :

Առաջին օրը՝ հրապարակային, ԷՄ - ԺԻ - ՍԷ Կորպելլա սրահին մէջ, կարճ տեւէն անիմէ մը՝ Փարւանա, ուր նկարահան հեղինակը, մեր համեստ կարծիքովը, յաջողած էր Զաւախքին աշխարհը, անկէ վեր մութ սարերուն վեհափառ հաստատուած համանուն ամրոցին եւ դիցուհիին, արքային աղջկան մորմոքը բացայայտել՝ սիրոյ կարօտի ակնկալութեամբ :

«Թէ ի՞նչպէս մօրս ասեղնագործ գոգնոցը կը սփռուի կեանքիս մէջ» : Շաբաթ օրուան գլխաւոր Ֆիլմն էր : Հայկական խորհրդապատկեր՝ միջնադարէն ցայսօր : Գունատիպ : Արբի Յովհաննիսեան տէրն է իր քամերային, ըսել կ'ուզենք շարժապատկերի թեքնիքին : Գիտէ խօսեցնել լոյսն ու ստուերը, կենդանի, խօսուն պահել միջավայրը՝ ձայներու կողքին, երգ - երաժշտութեան (հայ հոգեւոր, Կոմիտաս, ժողովրդական) փոնով : Նկարագիրները անոր մօտ առաւելաբար խորհրդանիշեր են՝ Այբէն - Օ. Ֆ. : Ընթացիկ առումով, շարահիւսական իմաստով պատմութիւն պէտք չէ փնտռել յառաջապահ դպրոցին ձգտող, հետեւող անոր յղացումին մէջ : Լեւոն Շանթի «Հին Աստուածներ»ը, Արշիլ Կորքի, Վազգէն Շուշանեան, իրենց «հիմնաքարեր»ով, նիւթերու ասաղձով, կը ծառայեն միտքերու եւ տեսակէտներու արտայայտութեան : Մտածումներու ձեւաւորումին : Հայոց ժամանակակից պատմութիւն : Արմատ՝ պատմական, հաւատք, ապա խարխլում, վերագտնում վերստեղծում : Վերածնունդ :

Կը սիրէ պատկերները «կեցնել», յամենալ անոնց վրայ, «խճանկարներ» ստեղծել հաւանաբար Փարաճանովի ուղղութեամբ : Պատկերը, մտածումը «սթաթիք» վիճակի մէջ դնել : Շարժումը սահմանափակել, առաւել չափով կեդրոնացնել, դանդաղութիւնն՝ շարժարուեստի մէջ : Լաւ եւ միաժամանակ վտանգաւոր :

Անծանօթ դերասանները, առհասարակ, կ'անտեսուին : Հոս՝ անոնց անունները, - Լերման Շահին, Արամ Քերովբեան, Վիրժինի Փաթի, Ժիրայր Զոլաքեան, Ալինա Մնացականեան, Լիլտա Նիքոլ, Էտմոնտ Հաբէթեան :

Ծանօթ բեմադիր Փիթըր Պրուք յառաջաբանի մը մէջ կ'ըսէ, - Արբի Յովհաննիսեան կերտած է հազուագիւտ գեղեցկութեամբ շարժանկար մը, ուրաքանչիւր մասնիկ նրբաճաշակ խճանկար կը ներկայացնէ՝ զմայլանքի հրաւիրելով դիտողը : Ան մեզ կ'առաջնորդէ դէպի խաղաղ աշխարհ մը՝ պատկերներն ու պաստառիկները իրար միացնելով՝ մըրմունջի եղանակներով եւ բնութեան ձայներով : Մանրակերտ տիեզերք մը, որ դանդաղ կը յամենայ, մինչ մենք իր կուրծքին մէջ կը գտնենք տարագիր ժողովուրդի մը կրքոտ կանչը եւ լաւութեան կեանքի անձնատուր մարդուն որոնումը՝ վերագտնելու իր ինքնութիւնը» :

(Ի դէպ, յիշենք թէ «Յառաջ»ի յաջորդական երկու թիւերու մէջ, Խաչիկ Թէօլէօլեան, մանրամասնօրէն արտայայտըւած է այս ֆիլմին մասին) :

«Սուրբ Թադէ» եւ «Աղբիւրը» հրապարակային երկրորդ յայտագիրը կը կազմէին : Առաջինը՝ ուխտագնացութիւն Ատրպատականի խանձոտ արեւին, մերկ լեռնաշղթաներու, ամայի շրջանին մէջ : Նկարահանը ամէն անկիւնէ վանքին լոյսը կը ցոլացնէ, ճարտարապետական հոյակապ կառոյցը, այլազան մշակոյթներու ազդեցութիւնը կրող որմնանկարները : Ուխտագնացութեամբ գիւղ մը կը կենդանանայ՝ հայկական դիմագիծով : Քամերան յաջորդական հպումներով ցոյց կուտայ կենդանութիւն սրսկող ամբոխը՝ իր ծէսերով, հաւատքով : Մարդիկ կը խօսին, կը պարեն, կը լուան իրենց աղտոտ լաթերը առուակին մէջ, - տպաւորիչ, անկասկած : Հարազատ :

Հապա՞ այս ողջակիզումները զառներու : Կնունքները եւ ամուսնութիւնները, հաւաքական աղօթասացութիւնը, երգեցողութիւնը՝ կորուած ռիթմերով :

Ապա հեղինակին նկարահանած «Աղբիւրը», սեւ եւ ճերմակ, որքան գիտենք 1970 - 1971-ի արտադրութիւն : Նիւթ՝ հայրենի գրագէտ Մկրտիչ Արմէնի «Հեղնար Աղբիւրը» : Հայկական շարժապատկեր անուանենք, թէ՞ պարսկական, քանի ներկայացման լեզուն պարսկերէն է (կարճ, երբեմն, հայերէն), դերասաններն ալ մեծաւ մասամբ Պարսիկ : Նկարահան - հեղինակը հարազատ մնացած է գրագէտին յօրինած միջավայրին, ծանօթ բոլորին : Արբի Յովհաննիսեան յաջողած է գիւղին (հայ - Ազերի, խառն) կշռոյթը տալ, պայն հաւասարակշռել՝ դանդաղ, այլ սակայն խոհուն մտածումով : Երկու տարբեր հաւաքականութիւններու կենցաղ, սնահաւատութիւններ եւայլն : Յաջող վերլուծում, անկասկած :

Հարցազրոյց, ինչպէս նման պարագաներու : Ֆրանսացիներու կողմէ առհասարակ հարցումներ եւ հեղինակին պատասխանները :

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԴՒՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳՈՒԼԱՆԵԱՆ

Մենք բոլորս, բոլորս մանուկներ
ենք դեռ :

Իրարից թաքուն բոլորս շօշափում ենք տան մուտքի դուռը, որին հպուել են Տէրեանի ձեռքերը եւ մտնում փոքրիկ սենեակը, որը մնացել է նոյնութեամբ, փոխուել է միայն կահոյքը : Տանտիրուհին իր Սաշա որդու հետ կանգնել է սենեակի մէջտեղում : Հարցնում եմ, գիտե՞ն, որ իրենց սենեակում մեծ բանաստեղծ է մահացել :

- Այո, գիտենք - ասում է նա :
- Իսկ Տէրեանից որեւէ գիրք ունէ՞ք :
- Զունենք, - ասում է, - հայ բանաստեղծութիւնների մի ժողովածու ունենք, մէջը մի բանաստեղծութիւն էլ Տէրեանից կայ :

Նա ձեռքը մեկնում է համեստ գրադարակին :

- Քառասուներորդ էջում է, - ուղղակի ճչում է վեց տարեկան Սաշան :

Նա խլում է գիրքը մօր ձեռքից, եւ ... յուզմունքը խեղդում է մեզ : Ինչ է ուզում մեզնից այս անմեղ, դեռ կարդալ չիմացող վեց տարեկան Սաշա տղան : Մտածում եմ, որ Երեւանից այդ մանչուկին մի լաւ բան կ'ուղարկեմ նուէր, բայց ի՞նչ, չգիտեմ : Մտածում եմ նաեւ, որ եթէ Սաշան այն օրերին ապրէր, չէր թողնի, որ երկու կանայք հրէին սահնակը, ինքը կ'ընկնէր առաջ, կը քաշէր ... :

Դրսում նորից նոյն սառը լոյսն էր : Դիմացի տան ետեւում եկեղեցի էր եղել, որի զմբէթներին կեանքի վերջին պահին նայել էր բանաստեղծը : Եկեղեցին հիմա չի երեւում, ասում են՝ քանդել են : Եւ սառը լոյսի միջով ամբողջ փողոցում մէկ շարժւում էր բանաստեղծի օրը, դէպի իր անուան փողոցը, որի մօտերքում ժամանակին բանակ էր դրել Պուգաչեւի զօրքը, բայց չէր կարողացել գրաւել քաղաքը : Ինչ - որ մէկը կատակեց, թէ՝ Պուգաչեւը բանակով չկարողացաւ գրաւել Օրէնբուրգը, բայց բանաստեղծն իր մահով գրաւեց : Դա բանաստեղծութեան յաղթանակն է, աւելացրեց նա :

Բանաստեղծի օրը յաղթանակով շարժւում էր առաջ.

- Հետաքրքիր է, - ասում է Արամ Գրիգորեան լեփլեցուն հսկայ դահլիճի առաջ, - որ Տէրեանի ծննդեան 100-ամեակի տօնակատարութիւնը սկսւում է այն քաղաքից, որտեղ աւարտուեց նրա կեանքը :

Բանաստեղծութեան ու բարեկամութեան տօն էր, եւ երբեք ճիշդ է, երբ ասում են, որ չկայ ժողովուրդների վերացական բարեկամութիւն, այլ կայ որոշակի կենդանի մարդկանց անմիջական մտերմութիւն, որը եւ վերաճում է ժողովուրդների բարեկամութեան ...

Յետոյ օդանաւակայանում մեր ինքնաթիռն ուշանում էր : Տախտակով մէկ բուք էր, չեմ յիշում մեզնից ո՞վ, հա, Գաղիկ Դաւթեան ասաց՝ դա Տէրեանի հոգին է, չի ուզում, որ մենք գնանք, մայրենի խօսքին է կարօտել :

Եւ երբ վերջապէս թռիչքը յայտարարուեց, եւ մենք ինքնաթիռ էինք բարձրանում, իմ ներսում անպատասխան մնացած հարցը շարունակում էր կրկնուել. ո՞վ է հարցնում, ինձ թողել, ո՞ւր էք գնում.

Մեր սարերը տարէք, տարէք տուն ...

Յետոյ ի՞նչ եղաւ. ինձ թւում է՝ մոռացել եմ մի շատ կարեւոր լուր, թւում է ամենակարեւորը, ախ, հա, դա երեւի այն զգացողութիւնն է, որը չի տեղաւորւում բառերի սահմաններում, մնում է քո մէջ համբերութեան պէս խուլ ու անբարբառ ...

(Շար. 12)

Fonds A.R.A.M

ԷՎՐԱՆ. -

Պ. Մկրտիչ Գազանճեան եւ զաւակները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՐԻԿ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Չիթունի)

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 16-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ ընտանեկան սեղմ շրջանակի մէջ, Չորեքշաբթի, Մարտ 19-ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Էվրանի գերեզմանատունը, ընտանեկան դամբարանը:

×

Պ. Մ. Գազանճեան եւ զաւակները ողբացեալին յիշատակին 500-ական Ֆ. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին, Որբերու Օգն. Մարմնին, Կարմիր Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն եւ «Յառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Մկրտիչ Գազանճեանի եւ զաւակներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՏԻՐԱՄԱՅՐ ԱՐԱՔՍԻ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, Դպրոցասէր Վարժարանի խնամակալութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Տիկին Էքիզեան 200, Փարիզահայ Տիկնանց Միութիւն 1000, Պ. Պատրիկ Կէնճեան 1000, Պ. Շահէն Պալապան 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Թորոսեան 500, Տէր եւ Տիկին Նափուճեան 250, Տէր եւ Տիկին Ջըրբաշեան 2000, Օր. Գ. Գէորգեան 100 Ֆ., Պ. Ն. Պետիկեան 1500 Ֆ., Տիկին Ռոզ Սթաթեան 1000, Տէր եւ Տիկին Ա. Հայրապետեան 300 Ֆ., Պ. Տրդատ Արանեան 1000, Պ. Հրանդ Մարգարեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Թաղէոսեան 1000 Ֆ., Գասպարճեան ընտանիք 1000, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւն 1000, Պ. Աղեքսանդր Օհանեան 200, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութիւն 500, Տէր եւ Տիկին Հ. Յարութիւնեան 500, Տէր եւ Տիկին Ժ. Միթէվէլեան 1000, Տիկին Մարտիրոսեան 500, Պ. Կարպիս Զաքմաքճեան 200 Ֆ., Պ. Րաֆֆի Պաղըրճեան 200, Պ. Տելեմակ Գավէզեան 200 Ֆ., Պ. Արսէն Տիրդէլէսեան 500 Ֆ., Պ. Ակօ Գավուքճեան 200, Պ. Վահէ Չիլինկիրեան 200, Պ. Ստեփան Տամլամեան 200, Պ. Լեւոն Ղազարեան 200, Տիկին Ռ. Խըտըրշահ 500 Ֆ., Թէրի Փոստիքեան (Տատեան) 1000, Պ. Յակոբ Կէվրէքեան 200 Ֆ., Պ. Մովսէս Պչաքճեան 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Փ. Ամկվերտ - (Զուիցերիա) - 360 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ֆ. Գարակիւլեան 500 Ֆ., Պ. Վահէ Չիլինկիրեան 1000 Ֆ., Օր. Արփի Մինասեան եւ ընտանիք 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժան Ապաճեան (Պրիւսէլ) 1000 Ֆ., Օր. Ա. Քիզիրեանէ 500 Ֆ., Տիկին Մ. Մխաքեանէ 500 Ֆ. Տոքթ. Հ. Տամլամեանէ 500, Իսսիի Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութենէն 1500 Ֆ.:

- Զանց առնուած են արդէն ծանուցուած նուէրները, (Պրիւսէլէն)՝ Տէր եւ Տիկին Ժան Ապաճեան կը նուիրեն 5000 ֆրանք որպէս կրթաթոշակ սանուհիի մը:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԼ. - Տիկին Անահիտ Դաւութեան իր սիրելի բարեկամուհիին՝ Տիկին Վալանթին Տէքէրէճեանի (Պրոն) մահուան առթիւ իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ողբացեալին ընտանիքին եւ փոխան ծաղիկի 300 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

Տիրամայր՝ Արաքսի Նագգաշեանի մահուան առթիւ Տիկին Աղաւնի Թորոսեան կը նուիրէ 200 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 ֆրանք «Յառաջ»ին:

ԱՆԻԷՌ - ՊՈԽԱ - ԳՈԼՈՄՊ
ԳՈԼՈՄՊ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

50-րդ տարեդարձին առթիւ բացառիկ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, Մարտ 23, ժամը 15-ին, Պուա - Գոլոմպի Քաղաքապետարանի սրահը, Վիլլա տէ զ'Օպէփին:

35 ուիւ տիւ ժեներալ Լըքլէր

Նախագահութեամբ՝
Տիկին Սոնա ՄՈՄՃԵԱՆԻ
Կը խօսի՝
Տիկին Շաքէ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ
Խօսնակուհի՝
Տիկին Մարօ ԱՏՈՒՐԵԱՆ
Մասնակցութեամբ՝

Փոլքլորիք պարախումբ՝ ՆԱՅԻՐԻ, ծանօթ երգիչ՝ ՎԻԳԷՆԻ, ժողովրդական երգչուհի Անահիտ ՍՎԱՃԵԱՆԻ, արտասանողուհի՝ Արաքսի ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ, եւ այլ հաճելի անակնկալներ:

Փարիզէն եկողներուն ուշադրութեան կը յանձնենք. - «Սէն Լազար»ի կայարանէն շոգեկառք առնել եւ իջնել Պուա – Գոլոմպ, սրահը մօտիկն է:

Տախքերու մասնակցութիւն՝ 50 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Պուվլար Օտտոյի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Այրի Տիկին Մարի Գարիկեան եւ զաւակները իրենց ամուսինին եւ հօր՝ Մասիս Գաբիկեանի մահուան առթիւ՝ 300, Թէճիրեան ընտանիք 200, Տէր եւ Տիկին Վահէ Ֆըրնըզեան 50, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գույումճեան 50, Տէր եւ Տիկին Վահան Յակոբեան 100, Բիւզանդ Թիրէքեանի մահուան 2-րդ տարելիցին առթիւ 50, Կօթիէ 25 Ֆ.:

×

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանը շընորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի Յակոբ Յակոբեանի մահուան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Ադամեանէ 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Վարուժան Ագնաւուրէ 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Արման Նեվրուզ 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պերճ Նեվրուզ 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Օրթավերեան 200, Տէր եւ Տիկին Արման Թիւզէմէն 150 Ֆ.:

U. G. A. B.
l'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE
organise une
JOURNEE
DU CENTRE CULTUREL
ALEX MANOOGIAN
au profit de ses œuvres culturelles
et sociales
le Dimanche 23 Mars à partir de 11h
Musique arménienne - bar - buffet
Concours de tric-trac à 15h
au
118, rue de Courcelles - Paris 17e
Tél. : 42 - 27 - 12 - 26

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

- Վիէնի Հայ Մշակոյթի Տունը շնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆ. Տիկին Հայկանոյշ Թաշճեանէ իր զաւկին Պօղոս Թաշճեանի մահուան առթիւ:

Պօղոս Թաշճեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ՝ իր ընտանիքը եւ բարեկամները կը նուիրեն 1700 Ֆ. Վիէնի Հայ Մշակոյթի Տան եւ 1700 Ֆ. Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին պէտք ունի ամուսնացած, եւ պարկեշտ ժամկոչի մը, որ հայերէն ու ֆրանսերէն գիտնայ:

Աշխատավարձքէն զատ, կը տրուին բնակարան և յարակից բոլոր ծախքերը:

Թեկնածուներէն կը խնդրուի դիմել Եկեղեցւոյ դիւանը՝ Պ. Պետրոսեանի:

Հեռաձայն. -
43 – 59 – 67 – 03 եւ 42 – 25 – 84 – 85

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը ամառնային իր կայաններ համար կը փնտռէ. -

1.- Կայանի համար վկայեալ տնօրէն.
2.- Շրջուն կայանի համար վկայեալ տնօրէն:
3.- Վկայեալ վարիչներ:
4.- Խոհարար:

Թեկնածութիւնները ղրկել ստորեւ յիշուած հասցէին՝ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութեան:

Adresser les candidatures
au Conseil d'Administration de la CBA[illegible]
17, rue Bleue — 75009 PARIS

ի նպաստ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿԻՉ ՄԱՐՄՆԻ
ԱՌԱՋԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ՝
ՇԱԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 24-ԻՆ

ԲՈԼՈՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ
ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՉԽԱՓԱՓԵԼ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՄԱՐՏ 22, Շաբաթ օր, ժամը 20·30–էն սկսեալ
Salle «Marcel - Pagnol»
Rue Gounod — Villiers - le - Bel
մասնակցութեամբ՝
«ՅԱՂԹԱՆԱԿ» նուագախումբին,
երգիչ՝ ԵՐՈՒԱՆԴ ՆԱՃԱՐԵԱՆ-ի
եւ յոյն երգչուհի՝ ՄԷՅՐԻ-ի
որուն կ'ընկերանայ յոյն նուագախումբ մը:

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
կազմակերպութեամբ՝
ԿԱՅԾ - ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ
Մշակութային Միութեան
Հ.Մ.Մ. HOMENMEN 1921
Շաբաթ, Մարտ 22, ժամը 19·30–էն 2·00
PLM SAINT - JACQUES
Պանդոկի շքեղ սրահներուն մէջ
17, Bd. Saint-Jacques — 75014 PARIS - Mo. GLACIERE
մասնակցութեամբ՝
ԱՆԻ նուագախումբի
ԳԱՅԵԱՆԷ պարախումբի
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել
48·78·88·70 եւ 48·31·01·03
Տախքերու մասնակցութիւն

Voyage
en ARMÉNIE
organisé par
l'UNION DES EGLISES EVANGELIQUES
ARMENIENNES DE FRANCE
du 14 au 28 août
Départ : PARIS / LYON / MARSEILLE
Responsable et accompagnateur :
Pasteur JEAN AGOPIAN
Renseignements — Programme détaillé
inscriptions
Pasteur Jean AGOPIAN
4, rue Paul Diday — 69003 LYON
Tél. : (16) 78 - 53 - 54 - 16
AGENCE ORGANISATRICE
SEVAN Voyages
Lic. : 169011

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Fonds A.R.A.M

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
22-23

SAMEDI-DIMANCHE
22-23 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.188 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 61e ANNÉE — No 16.188

ՇԻՐԱՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶՄՈՒԵՑԱՒ

ՆՈՅՆ ՊԱՀՈՒՆ ՌՈՒՄԲ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ *CHAMPS - ELYSEES*

2 ՄԵՌԵԱԼ, 28 ՎԻՐԱՒՈՐ

Ժամը 17.55-ին է որ, անգամ մը եւս սարսափ ու խուճապ կը յաջորդեն զօրաւոր ռումբի մը պայթումին, Շան զ'Էլիզէի Փուէն - Տօ կալըրիին մէջ: Հաշուեկշիռը՝ երկու մեռեալ, 28 վիրաւոր, որոնց մէջ 10 հատ ծանր վիճակի մէջ: Անիկա, եթէ զուգադիպութիւն մըն է նոր կառավարութեան, կը հաստատէ նաեւ այլ իրողութիւն մը. - Կարեւոր չէ կառավարութեան ձախ թէ աջ դիմագիծը, բուն եւ միակ թշնամին՝ Ֆրանսան է, ընդհանուր թըշնամին՝ արեւմտեան ժողովրդապետութիւնները: Թէ անմեղ մարդիկ ի՞նչ կապ ունին այն հարցերուն հետ, որոնք պատրուակ կը ծառայեն այս վատ, անպատասխանատու, զազրելի ոճիրներուն, այլեւս անիմաստ հաստատում մըն է, քանի որ այս ոճրափորձերուն հեղինակները քաջ գիտեն թէ հանրային կարծիք ցնցելու եւ սարսափ տարածելու ամէնէն լաւ միջոցներն են: Նոյն իրիկունը, ճամբորդի մը ուշիմութեան շնորհիւ, կարելի եղած է երկրորդ ռումբ մը խափանել, Նաթըլէ, Էռ - Ը - Էռ-ի գիծին վրայ:

Լօրան Ֆապիուս իր շրջանը կը վերջացնէր, Երկուշաբթի օր, Թէ - Ժէ - Վէ-ի ռումբով, Շիրաք կը սկսի նաեւ ռումբով մը, որու պայթումէն քիչ առաջ էր որ ան հանդիսաւոր յայտարարութեամբ կը ստանձնէր կառավարութեան պատասխանատուութիւնը, մինչ Էլիզէի ընդհանուր քարտուղարը կը կարդար նոր կառավարութեան կազմը, որ հետեւեալն է. -

Պետական նախարար, Տնտեսութիւն, Ելմտական — ԷՏ. ՊԱԼԱՏԻՒՐ
Արդարութիւն — Ա. ՇԱԼԱՆՏՈՆ
Պաշտպանութիւն — ԱՆՏՐԷ ԺԻՐՕ
Մշակոյթ, Հաղորդակցութիւն — Ֆ. ԼԷՈԹԱՐ
Արտաքին — Ժ. Պ. ՌԷՄՈՆ
Ներքին — Շ. ՓԱՍՔՈՒԱ
Բնակութիւն, Փոխադրութիւն — Փ. ՄԷՀԷՆԵՐՌԻ
Անդրծովեան նահանգ եւ հողամաս — Պ. ՓՈՆՍ
Լուսաւորութիւն — Ռ. ՄՈՆՈՐԻ
Ընկերային հարցեր — Ֆ. ՍԸԿԷՆ
Ճարտարարուեստ, Թղթատար Զբօսաշրջիկութիւն — Ա. ՄԱՏԸԼԷՆ
Գիւղատնտեսութիւն — Ֆ. ԿԻՅՕՄ
Համագործակցութիւն — Մ. ՕՌԻՅԱՔ
Խորհրդարանի հետ յարաբերութիւն — Ա. ՌՈՍԻՆՕ

Ասոնց կարգին ութ նախարարներ եւս, որոնք պատուիրակ - նախարարի տիտղոսն ունին եւ կը ստանձնեն մեծ նախարարութեանց գլխաւոր ճիւղերը, ինչպէս՝ Ալէն Ժիւփէ, Միշէլ Նուառ, Քամիյլ Քապանա, որոնք գործակիցները կը դառնան Է. Պալատիւրի եւ Է. Շառէթ (Պետական պաշտօնէութիւն եւ ծրագիր), Փանտրօ (Ներքին, ապահովութեան պատասխանատու), Ժ. Տուպօն (Բնակութիւն, եւայլն), Ալէն Քարինեօն (Շրջապատ), Ալէն Տէվաքէ (Լուսաւորութիւն):

Այս 22 նախարարներէն զատ, կան 15 ենթանախարարներ:

Այս կառավարութիւնը, հաւասարակշռուած ըլլալով հանդերձ ինչ կը վերաբերի հոսանքներու բաշխումին (Էռ - Փէ - Էռ, կեդրոն, Փէ - Էռ, արմատական) առաւելաբար շիրաքեան դիմագիծ ունի:

Ցատկանշական է որ միայն մէկ նախարար պետական նախարարի տիտղոսն ունի, ան ալ ամէնէն մտերիմն է Շիրաքի՝ Էտուար Պալատիւր: Ծագումով Հայ (քիչ կը յիշուի այս կէտը, որու կ'ակնարկէր սակայն «Ֆիկառօ» Ուրբաթ օր, մինչ «Մաթէն՝ «ce provençal de vieille souche» ով կը մկրտէր այս Իզմիրցին: Ի դէպ, ենթական, ըստ երեւոյթին բարդոյթի կամ այլ պատճառներով չի սիրեր «պարծենալ» իր ծագումով, ուրեմն՝ թող այդպէս մնայ), այս նախարարը կարեւորագոյն դէմքն է նոր կառավարութեան: Իրատես եւ իրապաշտ, ցարդ շուքի մէջ աշխատած է, բայց տնտեսական գետնի վրայ վճռական դեր խաղացած է Փոմփիտուի օրով, Կռընէլի համաձայնագրերու առնչութեամբ, «հայրը» կը նկատուի պայմանադրական քաղաքականութեան աշխատավարձքերու համար:

Պալատիւրի ուրիշ մէկ «զաւակն» է համակեցութիւնը, որու գաղափարը, ինք նետած է առաջին անգամ, 1983-ին «Մոնտ»ի մէջ յօդուածով մը:

Հետաքրքրական է նաեւ Գիւղատընտեսութեան նախարարը, որ ուրիշ մէկը չէ, եթէ ոչ հողագործներու սենտիքաներու նախագահը՝ Ֆ. Կիյօմ: Ծանօթ է որ 1981-էն ի վեր ինչ բուռն պայքար տարած է Էտիթ Քրէսոնի դէմ, ապա ցոյցեր կազմակերպած: Հիմա, «միւս կողմը» կ'անցնի, տեսակ մը դէշ կատակ է որ կ'ըլլայ իրեն եւ դժուար է գործը: Ձեւով մը, պիտի նմանէր որ մէկը Ապու Նիտալը կանչէր եւ ... Ներքին նախարար ընէր:

Ընդհանուր ձեւով կառավարութեան բաղկացուցիչ տարրերը հետեւեալ հոսանքներուն կը պատկանին. - 17 Էռ-Փէ-Էռ, 19 Իւ-Տէ-Էֆ (Ասոր մէջ ալ՝ 8 հանրապետական, 6 կեդրոն, երկու արմատական եւ երկու սոսիալ - դեմոկրատ):

Արտաքին նախարարութիւնը կը վերագտնէ իր երբեմնի դիմագիծը յանձնուելով դեսպանական ճիւղին, յանձին Մոսկուայի ներկայ դեսպանին: Պարզ է, որ Պաշտպանութեան եւ Արտաքին նախարարութիւններուն շուրջ, Միթերան եւ Շիրաք համաձայնած են, քանի որ կարելի չէր երեւակայել որ այդ աթոռները գրաւեն անձեր, որոնք բոլորովին տարբեր տեսակէտներ ունենան Հանրապետութեան Նախագահէն:

Էլիզէէն վերադարձին, յստակ ելոյթով մը, Շիրաք պարզեց իր անմիջական ծըրագրերը, ճշդելով նաեւ Միթերանի եւ իր իրաւասութիւնները, կառչելով Սահմանադրութեան, որ այլեւս բոլորին «ըսնարի գիրքը» պիտի ըլլայ: Շիրաք համաձայնութիւնն առած է նաեւ Նախագահին, անմիջականին մէջ, հրամանագրերով վճռելու կարեւոր երկու հարցեր՝ ապազգայնացումները եւ ընտրական նախկին դրութեան (մեծամասնութիւն՝ երկու շրջան) վերահաստատումը: Շիրաքի շեշտած գլխաւոր կէտերն են. - «Ֆրանսա պէտք է կառավարուի, այդ պէտք է ըլլայ յստակութեան եւ արդիւնաւորութեան մէջ: Նախ եւ առաջ մեր Սահմանադրութեան կանոնները եւ ժողովուրդին կամքը պէտք է յարգուին: Հանրապետութեան Նախագահին առանձնաշնորհներն ու ձեռնհասութիւնները, այնպէս ինչպէս սահմանուած են Սահմանադրութեան կողմէ անխախտ են: Կառավարութիւնը ղեկավարուած նախարարապետին կողմէ կը ճշդէ եւ կը վարէ ազգին քաղաքականութիւնը ըստ Սահմանադրութեան թիւ 20 յօդուածին»:

Այսինքն՝ ամէն մարդ իր գործին գըլուխը եւ իր սահմաններուն մէջ:

Այս յայտարարութենէն ետք, Շիրաք Շան զ'Էլիզէ գնաց, նախարարապետի որպէս առաջին գործ: Ֆապիուս, որու շնորհակալութեան նամակ մը ղրկեց Միթերան, ինքնագոհ ելոյթ մը ունեցաւ, չեշտելով թէ ամէն ինչ շատ լաւ վիճակի մէջ կը յանձնէ եւ հարկ է չփճացնել, վերջացուց յայտնելով թէ հրաժեշտ (ադիէօ) չառներ, այլ՝ ցտեսութիւն: Միտք ունի նորէն գալու:

Ամէն պարագայի մէջ, ով որ ալ ըլլայ կառավարութեան գլուխը, թղթածրարը ծանր է, - գործազրկութիւն, ահաբեկչութիւն, կենսական հարցեր են, զորս ոչ մէկը կրնայ լուծել մէկ օրէն միւսը:

F.R.A. NOR SEROUND

COMMUNIQUÉ

Des représentants du comité central de la F.R.A. NOR SEROUND ont eu le mercredi 19 mars un entretien avec M. ROKOFULLOS, ambassadeur de Grèce à Paris. Cette entrevue s'est déroulée dans une atmosphère amicale. Les discussions ont porté sur les relations de la Grèce avec la Turquie, l'O.T.A.N., les grandes puissances. La délégation de la F.R.A. NOR SEROUND a constaté l'approche positive de M. l'ambassadeur de Grèce concernant la cause arménienne. Il a notamment déclaré : «La Grèce est avec vous».

Nous ne donnerons de plus amples informations dans le n° d'avril de «HAÏASTAN».

Comité central
de la
F.R.A. NOR SEROUND

Paris, le 19 - 3 - 1986

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷԼ ՏԱՍՕ, 94 տարեկան, ողջ - առողջ է եւ սիրալիր բարեւներ ունէր Ֆիլիփ Թէսոնի, «Քոթիտիէն»ի տէրն ու տիրականը, որ Հինգշաբթի օր, առաջին էջին վրայ տալէ ետք Տասոյի մահուան լուրը, ամբողջ էջ մը նուիրած էր անոր կեանքին ու գործին: Ուրբաթ օր, «ողբերգական սխալը» կը փորձէր սրբագրել նոյնինքն Թէսոն, բայց նման «վրիպակ»ներ ցոյց կուտան որ լրագրութիւնն ալ չէ, այլեւս, ինչ որ՝ էր:

ԳԻՐՔԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ (սալոն) բացուեցաւ Փարիզի Կռան - Փալէին մէջ, Մարտ 20-ին: Կը տեւէ մինչեւ Մարտ 26: Բազմաթիւ հրատարակիչներու կարգին յիշենք «Փառանթէզ» (Վարուժան Արզումանեան) որու հրատարակած հայկական շարքը ծանօթ է:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՑԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՐԳԵԼԻ ՉԷ

Վերջերս համայնքի կազմակերպութիւնները համախմբող հաւաքոյթներու ընթացքին յաճախ շեշտը դրուեցաւ ֆրանսահայ գաղութին «*կազմակերպուած ըլլալ*»ու անհրաժեշտութեան վրայ, եթէ կ'ուզենք որ արդիւնք տային լեզու, ինքնութիւն, ապագայ պահելու մեր ջանքերը:

Այդ պահանջը որպէս անհրաժեշտութիւն ներկայացաւ նախ հայ լեզուի ներկային մասին կազմակերպուած կլոր սեղանին. ապա, անցեալ օր ֆրանսահայ գաղութին լայնքին ու երկայնքին մի ոմն «պարոն կազմակերպութիւն» փնտռեց հայ դատի յանձնախումբի մը մէկ անդամը, որ եկեր էր Պուէնոս - Այրէսէն ու Ժընեւ կատարուած շփումներու մասին տեղեկատուութիւն մը կատարեց: Տեղեկատուութենէն ետք ան ըսաւ. «միայն արժանթինահայ գաղութը չի կրնար, - ոչ ալ պէտք է, - զբաղի ասկէ ետքի շրջաններով. դուք ալ կրնաք կազմակերպուիլ հոս, ու համայնքներու միջեւ գործակցութեան մը պարագային բաներ մը ընելու միջոցները միշտ կան»:

Ի՞նչպէս բացատրել այս ցաւալի բացակայութիւնը. մինչդեռ աշխարհացրիւ Հայերու մասին երբ խօսք ըլլար, նախ որպէս գլխաւոր դրական յատկանիշ, կը յիշուէր անոնց կազմակերպչական կարողութիւնը: Հայը ուր որ երթար, շուտով կը հիմնէր եկեղեցի - դպրոց զոյգը ու կը բոլորուէր անոնց շուրջը, օրինակը տալով տիպար փոքրամասնութեան մը:

Է՛հ, կ'երեւի օր մըն ալ Աստուած ուզեր էր հայութիւնը քննադատողներն ալ ուրախացնել, ու ստեղծեր էր սա ֆրանսահայ գաղութը:

ԱՐՓԻ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ ՎԵՐԱԳՏԱՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

Ընտրութիւնները արգելք չեղան եւ ախոյենական խաղերը շարունակուեցան Մարտ 16-ին: Գէշ օր մը Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն - Տէսինի համար՝ որ, Միզէրիէօյի մէջ, պարտուեցաւ (3 - 2), մրցման ճիշդ վերջին վայրկեանին նշանակուած կոլով մը: Վալանսի Հայ Մարզականը, ընդհակառակն, վերագտաւ իր համակիրներուն վստահութիւնը: Անոնց ներկայութեան յաղթեց Վիլֆրանշի (3 - 0): Վալանս հաստատ կը մնայ առաջատարի իր դիրքին վրայ: Այս Կիրակի, Տէսին կ'ընդունի Ֆէզէնի խումբը. Վալանս կ'երթայ Կրընոպլը մրցելու «Նորգափ»ի դէմ՝ որ դասաւորումին երկրորդն է:

Միջերկրականի շրջանին մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ. - Արծիւ կը հաստատէ թէ յառաջդիմութեան մէջ է: Հաւասար (1 - 1) արդիւնք մը Կարտանի դէմ: Նոր պարտութիւն Սէն - Թ'Անթուանի համար Տինեի մէջ (1 - 0): Հայանուն երկու ակումբները կը մնան քով - քովի դասաւորումին վերջաւորութեան: Կան տակաւին խաղացուելիք ութ մրցումներ:

Փոքր դասակարգի ախոյենութիւններու ի հաշիւ, հաւասարութիւն (0 - 0) Նիսի Հայ Մարզականին համար, պարտութիւն՝ (1 - 0) Վիէնի եւ նաեւ՝ Տէսինի պահեստիին համար (1 - 0), մինչ Նիսի երկրորդ կազմը յաղթական է ելած (3 - 1) հակառակորդի դաշտին վրայ:

Ամփոփելով՝ ոչ փայլուն Կիրակի մը, հայանուն ակումբներուն համար. Վալանս միայն բացառութիւն կը կազմէ:

Վ. Մ.

Fonds A.R.A.M

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ

ՀԻՄԱ ԱՉՔԵՐՍ ԳՈՑ ԱԼ ԿԸ ՏԵՍՆԵՄ

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

«Յայտնի գրագէտ» եմ հիմա: Կար ատեն մը, երբ «Երիտասարդ գրող», «Երիտասարդ գրագէտ» էի: Այդպէս կը յորջորջէին զիս, իմ մասին երբ գրէին: Եկաւ ատեն մը, որ ձանձրացայ այդ տիտղոսէն: Փարիզ բնակող բարեկամի մը գրած մէկ նամակիս մէջ դժգոհեցայ այդ բանին համար.

- Եղբայր պատուական, եթէ զիս երիտասարդ որակողներուն հասցէները ունենամ, գլուխս բաց, սպիտակ բաշերս ցուցնող մէկ - մէկ նկար պիտի ղրկեմ իրենց ...

Կարծես բողոքս տեղ հասաւ ... Յանկարծ անունիս առջեւէն «երիտասարդը» վերցաւ ու ես այնքան սրտագին խնդացի, որ կողերս ցաւ ինկաւ:

Այս բանը պատահեցաւ աւելի քան քսան տարի առաջ: Հիմա նորէն կը խնդամ, բայց տարբեր ձեւով ու բոլորովին տարբեր պատճառով:

Կը կարծեմ, որ եթէ օր մը մեռնիմ - Աստուած հեռու ընէ այդ օրը - «յիշատակ» մըն ալ ձգած կ'ըլլամ ետիս, «լացող» մըն ալ: Առաջինը կարեւոր է ու հոգեկան անդորրութիւն կուտայ ինծի. երկրորդը, լացողը, այնքան ալ կարեւոր չէ: Ես երթալէս ետք, կ'ուզեն լան, կ'ուզեն՝ խնդան վրաս:

Հոգս ... Կեանքի փորձառութիւնը սորվեցուցած է ինծի, որ առհասարակ, մինչեւ մեռնողի մը թաղուիլը, կուլան վրան: Յետոյ, հոգեճաշի համար սեղան նստած պահէն սկսեալ, յայտնի կամ անյայտ կը խնդան: Ոչ թէ անոր համար, որ չար են, մեռնողին հանդէպ սէր չունին կամ անտարբեր են, այլ պարզապէս անոր համար, որ իբրեւ մարդ ուրախ կ'ըլլան, որ կ'ապրին՝ ու իրենք չեն հողը դրուողը:

Ես, մինչեւ այդ սեւ օրերուն գալը, պիտի գրեմ, կարդամ, սիրեմ ու մանաւանդ՝ խնդամ:

Որովհետեւ, երբ այդ բաները ընելէ դադրիմ, հողը դրուած ըլլամ կամ ոչ, բժիշկը մահուանս վկայագիրը ստորագրած ըլլայ կամ ոչ, մեռած պիտի ըլլամ:

Իսկ ես դեռ կ'ապրիմ ու կը քալեմ աշխարհ կոչուած այս աղուոր մոլորակին վրայ: Բայց տարբերութիւն մը կայ երէկին եւ այսօրին միջեւ: Երէկ, ամէն մէկ քայլիս, ամէն մէկ գործիս համար շահ, գովեստ կամ գնահատութիւն կ'ակնկալէի, վնասէ, կորուստէ, մեղադրուելէ ու քննադատուելէ կը վախնայի:

Հիմա գրեթէ անտարբեր եմ: Շահ, ծափ, գովասանք ու գնահատութիւն օդի պէս անհրաժեշտութիւն չեն ինծի համար. անիրաւուելէ կամ ստորագնահատուելէ չեմ վախնար. անսխալական ըլլալու յաւակնութիւնը չունիմ, կը խնդամ զիս չհասկցողներուն և անիրաւողներուն վրայ ու կը ներեմ անոնց:

Օր մը, երբ բարեկամներէս մէկը հեռաձայնեց ինծի ըսելու համար, թէ այն ինչ լրագրին մէջ մէկը «Պանդոկ»ս ստորագնահատած էր, «վրդովելու պէտք չունիս, - ըսի, - այդ մէկը գրողին կամ լրագրին յօւածով ոչ ունեցածէս բան մը կը պակսի եւ ոչ ալ, եթէ գովեստով խօսուէր, ունեցածիս վրայ բան մը կ'աւելնար»:

Երբ երիտասարդ գրող էի, այդպէս չէի մտածեր: Բարեբախտ եմ, որ կը յիշեմ, թէ կանաչ օրերուս այսպէս չէի: Այդ է պատճառը, որ կը հասկնամ մեր նորերը ու կը պատասխանեմ անոնց ինծի ուղղած նամակներուն գուրգուրանքով:

Յիշատակ թողած գրականութեանս մէջ յաճախ յիշած եմ զաւակներս, չեչալը դնելով ինծի, մեզի բերած երջանկութեան՝ ու անոնց ըրած չարաճճիութեանց վրայ: Առհասարակ լուռ անցած եմ անոնց պատճառած կսկիծին ու սրտմաշուքին վրայէն: Չեմ պատմած, թէ մինչեւ առաւօտեան կանուխ ժամերը, երբեմն ալ մինչեւ այգարաց, սպասած եմ փողոցին վր- բայ նայող պատուհանիս առջեւ, կամ անկողնիս մէջ ուշադիր, որ դրան բացուելուն երջանկաբեր ու հանդարտացնող աղմուկը բռնեմ:

Հիմա ես կը խնդամ մտավախութիւններուս, սրտմաշուքիս ու բախտաւորութեանս վրայ, որովհետեւ մեծցան զաւակներս եւ դարձան օրինակելի կեանքով ապրող մարդիկ ու պարտաճանաչ քաղաքացիներ: Ուրախ եմ, որ հարկին տակ չեմ հարցնելու ինքզինքիս, թէ «ո՞ւր եւ ինչո՞ւ ձախողեցայ»:

Բայց այս է բոլորը: Աւելին կայ: Գիտեմ, թէ սրտմաշուքի ու անձկութեան այդ օրերուս ու պահերուս վրէժը լուծելու նուիրուածներ կան այսօր:

Թոռս ու թոռնուհիս կան: Երբ անոնք 15 - 16 տարեկան ըլլան, գիտեմ որ պատուհանին առջեւ անքուն պիտի սպասեն հայրս ու մայրս. պիտի յիշեն իրենց ըրած անառակութիւններն ու ենթարկուած վտանգներն ու փորձութիւնները եւ սրտերնին պիտի դողայ իրենց զաւակներուն ապահովութեան համար:

- Ճէյն:
- Այո:
- Ժամը քանի՞ն է:
- Երկուք:
- Եկա՞ն:
- Չէ, բայց կուգան, հոգ մի ըներ:

Դիւրի՞ն է հոգ չընելը...

Անկասկած, վաղը միւս օր, երբ նորէն իրար գանք, խօսք պիտի բացուի ու պիտի բողոքեն, ըսեն թէ Քարէն ու Մարքը չար զաւակներ են, սրտմաշուք, սրտհատում կը պատճառեն, մինչեւ առաւօտեան ժամը 2-ը, 3-ը փողոցներն են ու յաճախ իրենք չեն գիտեր, թէ ո՞ւր են եւ որո՞ւ հետ....

Այն ատեն ես մտքիս պիտի խնդամ իրենց վրայ, զաւկիս ու հարսիս վրայ ու յարմար պահու մը թոռներս դաղտնի մէկ կողմ քաշած, մէկ - մէկ տասնոց դնեմ իրենց ափին մէջ:

- Գացէք ու զուարճացէք Շաբաթ գիշեր, բայց նայեցէք, որ մեր ընտանիքին անպատուութիւն բերող արարքի մէջ չգտնուիք եւ առողջութիւննիդ չվտանգէք:

- Թէնք եու, կրէնփա, այո, մեծ հայրիկ...

Քիչ կը մնայ, որ զանոնք կանչեմ ու պատուիրեմ, որ գիշերը ուշ գան տուն:

Զարմանալի է, զարմանալի: Ու հրաշալի: Քանի աչքերուս լոյսը կ'աղօտնայ, - ալ ակնոց կը գործածեմ կարդալու համար, - այնքան լաւ կը տեսնեմ, այնքան լաւ կը հասկնամ աշխարհի կարգն ու կանոնը:

Զարմանալի է. նոյնիսկ աչքերս գոց կը տեսնեմ հիմա...

(*) «Կարօտ» հատորէն, 1971

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆՈՒՆԸ ՀԻՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԴՐԱՄՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Խ. Ա. ՄՈՒՇԵՂԵԱՆ

Ամենահին դրամները որոնց վրայ արձանագրուած է Հայաստանի անունը, կը վերաբերին Ք. Ա. առաջին դարու վերջին: Առաջին անգամ այդ անունը լատիներէն տառերով, յիշատակուած է հռոմէացի զօր. Մարկոս Անտոնիոսի դենարներու (արծաթէ դրամ) վրայ, պատրաստուած Ք. Ա. 32 - 31 թուականին: Ընդհանրապէս հնագոյն մետաղէ դրամները իրենց վրայ գրութիւն չեն ունեցած: Գրութիւնները կը պատկանին աւելի ուշ շրջաններուն: Հայաստան, որ անցքի ճամբան էր հեռաւոր Ասիայէն եկած ապրանքի քարաւաններուն եւ անոնց ոսկիէ ու արծաթէ դրամներուն, մինչեւ Հռոմի հանրապետութեան վերացումը դրամներու վրայ անուանական յիշատակութիւն չէ ունեցած:

Ո՛չ հայկական թագաւորութիւնները, ո՛չ ալ օտար պետութիւններ Հայաստանի անունով դրամ չեն պատրաստած: Նոյնիսկ Արտաշէսեան հարստութեան ժամանակի (Տիգրան Մեծի եւ անոր անմիջական յաջորդներուն օրով) դրամներուն վրայ Հայաստանի անունը չէ յիշատակուած: Այս բանը զարմանալի չէ, որովհետեւ Հայոց թագաւորները իրենց երկրին անունը նշելու պէտքը չունէին, կարեւոր էր դահակալին պատկերն ու անոր անուան եւ տիտղոսներուն վերաբերող գրութիւնները:

Առաջին դրամը, որուն վրայ գրուած է Հայաստան անունը (լատիներէն) կը կրէ Ք. Ա. 32 - 31 թուականը. պատրաստուած է հռոմէացի զօր. Մարկոս Անտոնիոսի կողմէ, իր եւ Եգիպտոսի թագուհի Կլէոպատրայի պատկերներով: Այդ դրամները շրջանառութեան դրուած են Մ. Անտոնիոսի զօրքերուն կողմէ Հայոց թագաւոր Արտաւազդ Բ.ի դէմ տարուած հռոմէական «յաղթանակ»ին առթիւ. նպատակ ունեցած են ամէն կողմ հաղորդել այդ յաղթանակի մասին: Սակայն այդ դրամներէն շատ քիչ տեսակներ պահուած են:

Հայաստանի անունով դրամներ նկատելի են առաւելապէս հռոմէական կայսրութեան ամրապնդման եւ ծաւալման ժամանակներուն, մասնաւորապէս Օկտավիանոս Օգոստոսի եւ յաջորդներուն շրջանին:

Պահուած են հռոմէական ոսկի եւ արծաթ դրամներ, Ք. Ա. 20 - 18, ուր Օգոստոսի դիմաքանդակէն զատ, այլաբանօրէն պատկերուած են հռոմէական «յաղթանակներ» Հայաստանի դէմ. այսպէս օրինակ, ոսկիէ դրամի մը վրայ պատկերուած է Վիկտորիան (յաղթութեան թեւաւոր դիցուհին) որ բռնած է հուժկու ցուլ մը, ձգտելով զայն տապալել: Պատկերին վրայ արձանագրուած է Արմէնիա, իսկ տակը՝ քաւիթա. այսինքն՝ «Հայաստան նուաճուած»: Նոյն տարիներէն կան նաեւ արծաթէ դրամներ, միշտ Արմէնիա անունով եւ միշտ Հռոմը որպէս յաղթող ներկայացնող պատկերներով: Հայ ռազմիկը ներկայացուած է ձեռքերը կապուած, գլխաթափ կամ ծնրադիր, ազատութիւն խնդրողի տեսքով:

Հռոմի մէջ յետագային պատրաստուած դրամներու վրայ Հայաստանի անունը վերածուած է «Արմէնիաք»ի, որմէ արդէն յայտնի կը դառնայ թէ կայսրն էր յաղթականը: Ներոնի օրէն (54 - 68) մնացած դրամներ կան, որոնց վրայ կեդրոնը կայ կայսեր դիմաքանդակը, իսկ հակառակ կողմը Վիկտորիայի կերպարանքը «Արմէնիաք» արձանագրութեամբ. ինչ որ կը նշանակէ՝ Հայաստան Ներոնի կողմէ նուաճուած:

Հռոմէական կայսրութեան արեւելեան շրջաններուն մէջ 115-էն կան Տրայանոսի պատկերով չքադրամներ, որոնց վրայ Հայաստանի անունը յունարէն արձանագրուած է: Անոնք Տրայանոսը ցոյց կուտան յաղթական կերպարանքով, իսկ Հայաստանը՝ կնոջական: Անոնցմէ զատ ծանօթ են նաեւ նոյն շրջանի պղինձէ դրամներ (116 - 117) ուր Հայաստան անունը լատիներէն գրուած է, ու նուաճուած Հայոց երկիրը պատկերուած է երկու գետերու - (Տիգրիս եւ Եփրատ) միջեւ գլխիկոր նստած կնոջ մը կերպարանքով: Անոնք պատրաստուած են Տրայանոսի զօրքերուն Հայաստանն ու Միջագետքը գրաւելուն առթիւ:

Հայ - հռոմէական յարաբերութիւններու առնչութեամբ այնուհետեւ Հայաստանի անունը այնուհետեւ կը յիշատակուի Անտոնինոս Պիոսի (138 - 161) պատկերներով դրամներու վրայ, յատկապէս 140-ին, երբ Հռոմի կայսրը Հայոց թագաւոր կը կարգէ Արշակունի Սոյէմոսը. դրամին վրայ կը տեսնուի թագադրութեան տեսարանը, շուրջը լատիներէն գրուած է. «Հայերուն թագաւոր տրուած»:

Յետագայ դարերուն դարձեալ արձանագրուած է Հայաստանի անունը, այս անգամ սակայն պահլավերէն, կապուած ըլլալով սասանեան Իրանի պատմութեան հետ:

Այս դրամները կը վկայեն թէ Սասանեաններու օրով եւս յիշատակուած է Հայաստան անունը եւ ոչ թէ ռազմաքաղաքական իրադարձութիւններու առնչութեամբ, ինչպէս հռոմէական ժամանակներուն, այլ որպէս այն երկրի անունը ուր պատրաստուած էր դրամը: Շուրջ 150 տարի Սասանեան արքաները Հայաստանի անունով դրամ ունեցած են: Սասանեան դրամներու պատրաստութեան գլխաւոր կեդրոնը եղած է Դուին քաղաքը: Հոն, Դ. դարու կէսէն կը գտնուէին Արշակունի թագաւորներուն պալատները, իսկ յետագային Սասանեան փոխարքաները (մարզպան) կ'ապրէին:

Է. դարու վերջին, երբ վերջացաւ Սասանեան իշխանութիւնը, Հայաստանի անունը դրամներու վրայ արձանագրելու սովորութիւնը շարունակուեցաւ արաբական տիրակալութեան շրջանին: Այս անգամ արաբերէն կը գրուէր «Հայաստան» անունը:

Պահուած են դրամներ, որոնք կը վերաբերին Ը. դարու առաջին կիսու[...]

Յետագային, երբ արաբական խալիֆայութիւնը երկու մասի բաժնուեցաւ, [...]րեւելեան եւ արեւմտեան, «Հայաստան» անունին յիշատակութիւնը շարունակուեցաւ աբբասեան դրամներու վրայ, [...] 200 տարի: Միշտ Աբբասեան դրամներ[...] վրայ եւս Հայաստան անունը յիշատակ[...]ուած է Արմինիյա արաբերէն ձեւով: Ք[...]նութիւնները ցոյց կուտան որ դրամներ[...] պատրաստուած են Դուին: Այդ շրջանի[...]րուն քաղաքի անուան արաբական ձեւ[...] դրամները շատ քիչ պահուած են:

Արեւելեան խալիֆայութեան անկմ[...] շրջանին երբ Աբբասեաններէն կիսանկա[...] ու անկախ ամիրայութիւններ գոյացա[...]էին, ունէին սեփական դրամ կտրելու [...]րաւունքը եւ ներքին ու արտաքին առեւ[...]տուրի համար դրամներ կը կտրէին (ար[...]ծաթ, պղինձ, երբեմն ոսկի): Անոն[...] կարգին էին Սաջեան ամիրաները, անոն[...] դրամներու վրայ որոշակի կը յիշատա[...]կէին իրենց սեփական անունը: Առեւտու[...]րի մէջ անոնց դրամները չէին զանազան[...]ուեր ժամանակակից աբբասեան կ[...] մահմետական այլ դերդաստաններու դ[...]րամներէն: Այդ շրջանին ապրանքի փ[...]խանակման մէջ կարեւոր կը նկատու[...]ազնիւ մետաղի զտութեան աստիճանը եւ դրամին կշռային չափը: Վրան դրոշ[...]մուած պատկերն ու գրութիւնները կա[...]րեւորութիւն չունէին օտար վաճառական[...]ներու համար:

Սաջեաններէն ետք Հայաստանի անուն[...] դրամներու վրայ կ'երեւի քաղաքակա[...] պատմութեան ասպարէզ մտած, ծագում[...]մով Քիւրտ՝ Դայսամ իպն Իպրահի[...] արծաթէ դրամներուն վրայ: Անոնցմէ[...] պահուած է հատ մը միայն, վրան Հա[...]յաստան անունը Արմինիյա արաբերէ[...] ձեւով արձանագրուած, 941 - 942 թուականէն, կտրուած՝ Դուինի մէջ: Ներկա[...]յիս արծաթէ այդ դրամը կը գտնուի Լե[...]նինկրատ (պետական Էրմիտաժ թանգա[...]րանը):

Ժ. դարու 60-ական թուականներու [...] կիզբին Հայաստանի անունը նոյն ար[...]աբական ձեւով դրոշմուած է Բուվէհեա[...] ամիրա Ռուկն ադ - Դաուլա Հասանի ա[...] դրամներուն վրայ, կ'ենթադրուի [...] պատրաստուած են նոյնպէս Դուին քա[...]ղաքը, որու քաղաքական պատմութե[...] մէջ սակայն Բուվէհեաններու մասին տ[...]եղեկութիւններ պահպանուած չեն: Դրամ[...]ներու թուականները 961 - 962 - 963 են, երբ Հայաստանի Բագրատունիներու գա[...]հուն վրայ էր Աշոտ Գ. թագաւորը:

Ժ. դարու վերջերէն Հայաստանի դր[...]ամական տնտեսութեան մէջ զգալի կե[...]պով կը նուազի արաբական դրամներ[...] հոսքը, որ մինչ այդ առատօրէն կուգա[...]յ Մերձաւոր - Արեւելքի երկիրներէն, յա[...]տկապէս Իրանէն ու Միջագետքէն: Ս[...]ակայն նկատելի է Բիւզանդական կայսրու[...]թեան դրամներու թափանցումը: Մի[...]այն Անդրկովկասի մէջ գտնուած ոսկի դրամ[...]ներու գանձերը բաւական են տեսնելու, թէ դրամական տնտեսութեան մէջ ինչպէ[...]ս փոխուած է յարաբերակցութիւնը, Բի[...]ւզանդիոնի գերակշռութեամբ: Անի քաղա[...]քէն պեղուած դրամագիտական նիւթեր[...] ամբողջութեամբ այդ մասին կը վկայեն: Սակայն որքան ալ որ անմիջական եղա[...]ծ են Բիւզանդական կայսրութեան յարաբե[...]րութիւնները Մերձաւոր - Հայաստանի[...] հետ, այսուհանդերձ կը բացակային բի[...]ւզանդական ծագումով այնպիսի դրամ[...]ներ, որոնց վրայ գրուած ըլլար Հայաս[...]տան անունը: Տասնամեակներ ետք, Ս[...]ելջուկները եւ անոնց հետ թուրք աթա[...]բեկները (12 - 13-րդ դար) Հայաստան[...]ի անունով դրամ չեն ունեցած: Արտաքի[...]ն ու ներքին առեւտուրի համար հայկ[...]ական քաղաքներու մէջ Սելջուկներու կո[...]ղմէ կտրուած դրամներու վրայ կը նշուէի[...]ն միայն բուն քաղաքներու անունները, բայց ոչ երբեք ամբողջ երկրի:

Աւելի ուշ, երեք հարիւր տարի ետք, երբ Սելջուկ - Թուրքերու տիրապետու[...]թիւնը դադրած էր, Հայաստանի անու[...]նը կրկին տեղ կը գրաւէ դրամներու վ[...]րայ:

Իսկ ո՞վքեր էին յետ սելջուկեան շրջա[...]նի այն տիրակալները, որոնք իրենց դր[...]ամներուն վրայ կը դրոշմէին Հայա[...]ստան անունը: Ինչպէս կը վկայեն գտն[...]ուած դրամները անոնք Մերձաւոր - Արե[...]ւելքի մէջ երբեմնի հզօր, մոնղոլական ծագումով երկու դերդաստաններու ա[...]ռանձին խաներն էին:

Յետագային Հայաստանի անունը դրամ[...]ներու վրայ գրեթէ չէ յիշատակուած, եթէ նկատի չառնենք Բրիտանական թանգարանը պահուած Օսմանեան դրամներու շարքին հազուագիւտ օրինակ մը:

Fonds A.R.A.M

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՎԵՐՈՐԱԿԱՒՈՐՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Լիբանանահայ Ազգ. Վարչութեան Ուսումնական Խորհուրդը դպրոցական ընթացիկ տարեշրջանին ձեռնարկած է ուսուցիչներու յատուկ վերորակաւորման դասընթացքի մը, որուն նպատակն է մանկավարժական նորագոյն գիտելիքները փոխանցել հայ ուսուցչին եւ անոր ճամբով՝ հայ աշակերտին:

Պէյրութի մեր պաշտօնակից «Ազդակ»ի փետրուար 15-ի թիւին մէջ հրատարակուած ծանուցումը կը բացատրէ միջոցառման տուն տուող պատճառը: Հոն կ'ըսուի. «Բոլորիս ծանօթ է այն երեւոյթը, որ հայերէնը, հակառակ մեր բոլոր ճիգերուն, սկսած է նահանջել քիչ մը բոլոր մարզերու մէջ: Ազգային Իշխանութիւնները, գիտակցելով այս ծանրակշիռ երեւոյթին եւ կարելի չափով առաջքը առնելու համար այս թերութեան, պիտի ջանան հերթականօրէն կրկնուող դասընթացքներով նոր աւիշ մը ներարկել մեր լեզուի դասաւանդման պատասխանատուութիւնը ստանձնած ուսուցիչներուն, յատկացնելով հետզհետէ նորոգ փայլ մը տալ հայերէնին եւ հայեցի դաստիարակութեան՝ առանց դոյզն չափով անտեսելու արաբերէնն ու օտար լեզուները»:

Դասընթացքները սկսած են Փետրուար 18-ին եւ կը շարունակուին մինչեւ Ապրիլ 16:

×

Առաջին դասախօսութիւնը տեղի ունեցած է Ս. Քառասնից Մանկանց Վարժարանի սրահին մէջ: Նիւթը եղած է՝ «Ազգային դաստիարակութեան հիմունքները», զոր ներկայացուցած է տոքթ. Բարկէն Փափազեան:

Ժամ մը տեւած այս դասախօսութեամբ տոքթ. Փափազեան բնութագրած է ազգային դաստիարակութեան հիմերը նկատուող գործօնները՝ անոնց խրախուսիչ ու կրթիչ ուժին անդրադառնալով: Ակնարկելով հայ ժողովուրդի հայրենիքէն դուրս ապրելու ճակատագրին, ըսած է թէ ստիպուած ենք պահել մեր ինքնութիւնը, հայրենի հողէն դուրս, այդ հողին սէրը վառ պահելով աշակերտին սրտին մէջ: Արժեւորելէ ետք դպրոցը, ազգային հաւաքական կեդրոնները, միութիւնները իբրեւ դաստիարակութեան գլխաւոր հիմեր, դասախօսը նշած է, թէ ուսուցիչը ինչ ձեւով կրնայ սիրելի դարձնել իր դասաւանդած նիւթը, հայերէն լեզուով աւանդուած դասերը, հայերէնը, Հայոց պատմութիւնը, շեշտելով. «Ուսուցիչը ի՛նքը անձնական օրինակ պէտք է ըլլայ իր հաւատաւոր կեցուածքով: Եթէ ուսուցիչը հաւատք չունի իր բածին, իր դասերը կը վերածուին ճառերու»: Ապա կատարած է կարգ մը թելադրանքներ. «Դասարանին պատերէն կախել հերոսներու, արուեստագէտներու կամ կարեւոր դրողներու լուսանկարները եւ պարբերաբար քանի մը խօսք ընել անոնց մասին: Տնօրէնները պէտք է նախաձեռնեն հայկական երգ ու երաժշտութիւն ձայնասփռելու դպրոցին մէջ: Լուսապատկերներու ցուցադրութիւն կազմակերպել եւ երբեմն հրաւիրել դասախօսներ, որպէսզի խօսին ազգային հերոսի մը, անուանի գրողի մը, բանաստեղծի մը կամ երաժիշտի մը մասին, նիւթը այնպէս ներկայացնելով, որ բռնազբօսիկ ոչինչ նշմարուի անոր մէջ»:

Շարունակելով դաստիարակութեան միջոցառումներու իր մատնանշումները, տոքթ. Փափազեան ըսած է, թէ ուսուցիչները հետամուտ պէտք է ըլլան նորութիւններ ստեղծելու դասարանին մէջ՝ ընթերցումներ կատարելով: Պէտք է կարդալ ճշգրիտ առոգանութեամբ, դերասանական ապրումներով, եւ ոչ թէ այս կամ այն աշակերտին կարդալ տալով, հետաքրքրական էջ մը հայ գրականութենէն: Հայրենիքը լաւագոյն ձեւով ծանօթացնելու պարտաւորութիւնը ունի ուսուցիչը: Արդի Հայաստանը թէ պատմական Հայաստանը մօտիկ պէտք է ըլլան աշակերտի սրտին ու մտածումներուն: Ներկայ Հայաստանի նուաճումներուն մասին հարկ է խօսիլ, քանի որ աշակերտին համար իր հայրենիքին յաջողութիւնները խանդավառութեան եւ ոգեւորութեան ներշնչարաններ են: Հուսկ, տոքթ. Փափազեան շեշտած է, թէ մեր մշակոյթի բոլոր մարզերուն հանդէպ հետաքրքրութիւն արթնցնելով հանդերձ, պէտք է արթուն հսկել հայ լեզուի անաղարտ եւ մաքուր պահպանման, լեզուական, խօսակցական, ուղղագրական եւ արտայայտչական իմաստով: Եթէ լեզուի մաքրութեան հանդէպ բծախնդիր չըլլանք, շատ բան կը կորսնցնենք մեր մայրենի լեզուին հմայքէն, ըսած է դասախօսը և եզրակացուցած. «Այս բոլորը իրականացնելու համար անհրաժեշտ են մեզի ունենալ հաւատաւոր ուսուցիչներ, որոնք գիտակցութիւնը եւ նախանձախնդրութիւնը ունենան մեր մշակոյթին պահպանման ու գոյատեւման, եւ ըստ այնմ պատրաստեն իրենց յանձնուած սերունդները»:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

իտալահայ նամականի

—×—

ՄԻԼԱՆՈՅԻ

Ս. ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՄԱՆԿՈՒՆՔ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ԵՒ

ՄԻՋԻՆՔԻ ՃԱՇԸ

—×—

ՄԻԼԱՆՕ. - Այս տարի եւս հոգեւոր շինիչ մթնոլորտի մը մէջ կատարուեցաւ Միլանոյի Ս. Քառասուն Մանկունք Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնը, որուն ներկայ գտնուեցան Միլանոյի եւ շրջակայ քաղաքներու ամէն տարիքի բազմաթիւ Հայեր:

Կիրակի, Մարտ 9-ին հանդիսաւոր պատարագը մատոյց համայնքի հոգեւոր հովիւ Սարգիս Քհնյ. Սարգիսեան եւ իր քարոզին մէջ շեշտեց չորրորդ դարու ըսկիզբին մարտիրոսութեան փառապսակին արժանացած քրիստոնեայ քառասուն երիտասարդ զինուորներուն հաւատքի զօրութիւնը, որոնց յիշատակին նուիրուած է Իտալիոյ Հայոց Եկեղեցին: 316 թուականին Սեբաստիոյ մէջ նահատակուած քառասուն զինուորները իրենց գերագոյն զոհաբերութեամբ հաւատքի վկայութիւն ցոյց տուին ու մեծ յարգանքի արժանացան Հայոց մէջ: Անոր համար է որ Միջին - Արեւելքի հայաշատ քաղաքներու մէջ Հայեր երախտագիտութեամբ կառուցած են Քառասնից Մանկանց յիշատակին նուիրուած եկեղեցիներ՝ ոգեշնչուելու անոնց հաւատքի զօրութենէն: Հին դարերուն քրիստոնէական կրօնքի յաղթանակին համար գերագոյն զոհաբերութիւններ յանձն կ'առնուէին, այսօր նոյն հաւատքի պահպանման համար նոյն չափանիշը չի կիրարկուիր ու չի պահանջուիր քրիստոնեաներէն, այլ դոյզն նիւթական ու բարոյական զոհողութիւններ բաւարար կը համարուին - ըսաւ Սարգիս քահանայ: Ապա ան անդրադարձաւ եկեղեցւոյ հանգուցեալ բարերար՝ Յովհաննէս եւ Սարգիս Տխրպէքիրեան եղբայրներու եկեղեցաշէն գործին, որոնք 28 տարիներ առաջ իրենց ծնողաց յիշատակին կառուցել տուին հայկական դասական ճարտարապետութեան ոճով Իտալիոյ Հայոց Առաքելական Եկեղեցին: Տէր հայրը իր քարոզի վերջաւորութեան ոգեկոչեց յիշատակը բոլոր անոնց որոնք ամէն տեսակի օժանդակութեամբ ու զոհողութիւններով չէին ու պայծառ պահած են իրենց աղօթքի տունն ու հոգեւոր մշակութային կեանքը համայնքէն ներս եւ կոչ ըրաւ իրենց հայրերուն հաւատքով եւ հաւատարիմ ոգիով Լուսաւորչի կանթեղին իւղը անսպառ պահել եւ ընթանալ դէպի աղբիւրը լոյսին:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Յովհաննէս եւ Սարգիս Տխրպէքիրեան բարերար եղբայրներու եւ եկեղեցւոյ հովանիին տակ հանգչող իրենց ծնողաց Մանուկի եւ Զարուհիի համար:

Կէսօրէ ետք ժամը 13-ին Հայ Տան մէջ տեղի ունեցաւ ճաշ մը եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին եւ միջինքի առիթով, որուն ներկայ գտնուեցան աւելի քան հարիւր հոգի, ինչ որ բացառիկ երեւոյթ է նկատի առնելով Միլանոյի եւ շրջակայքի Հայոց թիւը:

Ճաշը սկսաւ Սարգիս Քհնյ. Սարգիսեանի աղօթքով: Խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ եկեղեցւոյ Տիկնանց Օժանդակ Յանձնախումբի անդամուհիներն ու եկեղեցասէր Հայուհիներ սպասարկեցին իրենց պատրաստած հայկական համեղ ուտելիքներն ու անուշեղէնները, արժանանալով բոլորի հիացման ու գնահատանքին: Վերջաւորութեան վիճակահանութեան դրուեցան համայնքի անդամներուն կողմէ տրամադրուած արժէքաւոր իրեր: Ինչպէս նախորդ տարիներուն այս տարի եւս կարգ մը ընտանիքներ ուտելիքներու ծախքերը իրենց վրայ վերցուցած էին որոշ գումար մը տրամադրելով:

Հոգաբարձութեան նորընտիր ատենապետ Արտաւազդ Սրապեան յանուն հոգաբարձութեան շնորհակալութիւն յայտնեց Տիկնաց Օժանդակ Յանձնախումբի անդամուհիներուն իրենց նուիրեալ աշխատանքին համար:

Ս. Քառասուն Մանկունք Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնը եւ Հայ Տունին մէջ տեղի ունեցած ճաշը Միլանոյի եւ շրջակայքի հայութեան համար հոգեւոր արթնութեան պահեր ստեղծեց, միաժամանակ եղաւ հասութաբեր տարեկան ձեռնարկ մը՝ կազմակերպուած եկեղեցւոյ Տիկնանց Օժանդակ Յանձնախումբին կողմէ, որուն իրենց համերաշխ գործակցութիւնը բերին եկեղեցասէր տիկիններ ու օրիորդներ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

LIVRES REÇUS

LE BATEAU SUR LA MONTAGNE
Kostan ZARIAN
Traduit de l'arménien
par
Pierre Ter - Sarkissian
Ed. Seuil, Paris 1986.

×

HITLER
and the armenian genocide
K. B. BARDAKDJIAN
Zoryan Institute
Cambridge (Ma.) U.S.A. 1985

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԴՈՒՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳՈՒԼԱՆԵԱՆ

Ես շրջւում եմ ռուս, ուսուցչուհու կողմը եւ ժպտում նրան:

- Ձեզ մի բան եմ խնդրում, - ասում եմ, - ուզում եմ մի փոքրիկ ծանրոց ինձնից նուէր տանէք Տէրեանի մահացած սենեակում ապրող այն փոքրիկ Սաշա տղային, հրաշալի տղայ է:

- Սիրով կը տանեմ, - ասում է նա, - ի՞նչ էք ուղարկելու:

- Կոնֆետներ, երեւանեան ծամօն, երեխաները քաղցր բաներ սիրում են:

- Լաւ էք մտածել, - ուրախանում է նա, - ձեր նուէրը տղային շատ դուր կը գայ:

- Մենք շատ յուզուեցինք, երբ նա բացեց գիրքը ու ցոյց տուեց Տէրեանի միակ բանաստեղծութիւնը, նա դեռ տառերն էլ չգիտի: Մայրն էլ լաւ կին էր, նրա համար էլ Տէրեանի ռուսերէն հատորը կ'ուղարկեմ, ասացի, սիրում է կարդալ:

- Հաճոյքով կը տանեմ, տունը մեր դպրոցի մօտ է, - ասաց ուսուցչուհին, համոզուած եմ, որ նրանք շատ կ'ուրախանան:

Աշակերտները դադարել էին երգել, երկար ճանապարհից յոգնած, գլուխ - գլխի ննջում էին: Ետեւում ինչ - որ մէկի ծնկների վրայ մագնիտաֆոնը իտալական ծանօթ մի երգ էր կիսաձայն մրմնջում, կապոյտ ծովի եւ սիրահարուած աղջկայ մասին: Մտնում էինք Լենինական:

- Քաղաքից դուրս գանք, մի տեղ կանգնենք, երեխաները հաց ուտեն, - ասում է Մանուչարեանը, - հետներս ամէն ինչ վերցրել ենք:

×

- Աւտոպուսում էլ կը ճաշենք, - արձագանգում է Նինան, - դրսում երեխաները կը մրսեն:

- Այս գրքի մէջ ինձ մի բան անհասկանալի մնաց, - ասում է ռուս ուսուցչուհին, որ մինչ այդ Տէրեանի ռուսերէն հատորն էր թերթում, - ի՞նչ երկիր է Նայիրին, դա Հայաստա՞նն է, թէ ինչ - որ երեւակայական երկիր:

- Նայիրին Հայաստանի հին անունն է, - ասում եմ:

- Բայց ինչո՞ւ է Տէրեան այդքան ողբերգական ներկայացնում Հայաստանը, ինչո՞ւ էր վախենում, որ ինքը իր ժողովրդի վերջին պոէտն է:

Ես մի քանի խօսքով նրան պատմում եմ մեր ժողովրդի գլխին եկած դժբախտութեան մասին, եւ մենք երկար ժամանակ լռում ենք, թւում է էլ խօսքերի կարիք չկայ: Բայց նա իր կապոյտ, կլոր աչքերը յառում է դէմքիս ու հարցընում.

- Իսկ ինչո՞ւ այդպէս եղաւ:

Ես նայում եմ նրա կապոյտ, գեղեցիկ աչքերին եւ պատասխան չեմ գտնում: Այդ հարցից ես միշտ խուսափել եմ, խուսափել եմ նաեւ պատասխանից, որովհետեւ երբ ուզում եմ քննել ու հասկանալ, թէ ինչո՞ւ այդպէս եղաւ, հիւանդանում եմ: Ինչո՞ւ այդպէս եղաւ...

Այն տարին, երբ ես Տէրեանի օգնութեամբ բացայայտել էի կեանքիս միւս մեծ առեղծուածը՝ հայրենիքը, պապս դեռ ապրում էր. մի օր հարցրի, թէ աշխարհում ապրող բոլոր մարդիկ ունե՞ն իրենց հայրենիքը:

- Բա ի՞նչ, բալա ջան: Աստուած ամէնքին էլ հայրենիք է տուէ, - յետոյ մի քիչ մտածեց, ասաց, - հըմը կան անկիրթ, թափառական ցեղեր, կուգան կուռով հայրենիքդ ձեռքէդ կ'առնեն:

- Եթէ իրենք հայրենիք ունեն, ինչո՞ւ են ուրիշի հայրենիքի խլում, - հարցրի:

- Հայրենիքը, Բալա ջան, տուն է, ցանած արտ է, ժամի գիրք է, ծիրանի ծառ է, հայրենիքը մէ կեանքմ չէ, հայրենիքը հազար տարուայ կեանք է: Էդ թափառական ցեղերը աշխատել չեն սիրէ, տուն չեն շինէ, ծառ չեն տնկէ, էտոր համար էլ իրենց հողը իրենց հայրենիք չի դառնայ. իրենք մենակ իրենց կեանքը կ'ապրեն, օր մա քոչ ու քարւանով կուգան ուրիշի հազար տարուայ կեանքին տէր կը դառնան, կ'ըսեն մերն է:

- Մարդու հայրենիքը, որ խլում են, մարդը ո՞ւր է գնում:

- Ո՞ւր պիտի էրթա, կը համբերէ կ'ապրի, կը սպասէ, մինչեւ օր աստծու արդարութիւնը յաղթէ, իրենք իրենց կեանքի տէրը դառնան, էրթացողն էլ աշխարհ կը պտտի, ետ կուգայ, կեանքը ամէն տեղ էնոր տխուր կը թուայ, չումքի հայրենիքը իրեն միշտ կը կանչէ:

Ինչո՞ւ այդպէս եղաւ: Իմ լռութիւնը յուզել է ռուս ուսուցչուհուն, ես դա տեսնում եմ, բայց չգիտեմ ինչ պատասխանեմ այդ զգայուն, - հրաշալի կնոջը, եւ պատասխանի փոխարէն, հայերէնով Տէրեան եմ արտասանում: Մինչ այդ, նա ասել էր, որ իրեն շատ է դուր եկել մեր լեզուն, շատ երաժշտական լեզու է: Կարդում եմ դանդաղ, բառերը հատ-հատ արտասանելով, բայց անպատասխան մընացած հարցը, շարունակում է պնդել իրենը. ինչո՞ւ այդպէս եղաւ...:

(Շար. 13)

Fonds A.R.A.M

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տիրուհի Ամիրխանեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեան կը նուիրեն 250 Ֆ., նոյնպէս Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեան կը նուիրեն 150 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման :

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տիրուհի Ամիրխանեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեան 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեան 150 Ֆ. :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին պէտք ունի ամուսնացած, եւ պարկեշտ ժամկոչի մը, որ հայերէն ու ֆրանսերէն գիտնայ :

Աշխատավարձքէն զատ, կը տրուին բնակարան և յարակից բոլոր ծախքերը :

Թեկնածուներէն կը խնդրուի դիմել՝ Եկեղեցւոյ դիւանը՝ Պ. Պետրոսեանի : Հեռաձայն. -

43 – 59 – 67 – 03 եւ 42 – 25 – 84 – 85

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Առնուվիլի Վարդագոյ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Տիկին՝ Ազնիւ Նիկողոսեանի մահուան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Արա Շիրինեան, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Պետեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Կարապետեան, Տիկին Մարի Սարաֆեան 100ա-կան ֆրանք :

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Եկեղեցւոյ պայծառութեան. - Օհանեան եղբայրներ 500, Այրի Տիկին Յովսէփեան 200, Տիկին Աննա Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Քալիաֆեան, եւ Պ. Խաչիկ Գուրուեան 100-ական Ֆ., Տիկին Քէչեճեան եւ բարեպաշտ Տիկին մը 50-ական Ֆ. : Տիկին Յարութիւն Միւթէվէլեան 400 Ֆ. կը նուիրէ փոխան ծաղկի Յակոբ Զարշաֆճեանի մահուան առթիւ եւ 400 Ֆ. Հերմինէ Ճրճրեանի մահուան առթիւ :

Տիկին Սիլվա Գույումճեան 200 Ֆ. կը նուիրէ՝ Յակոբ Յակոբեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկի :

×

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է. - Պ. Զագարեանի յիշատակին՝ Զագարեան ընտանիք 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Իշխանեան 100 Ֆ., Թագլաեան ընտանիք 200 Ֆ. :

Տաճատ Շալճեանի յիշատակին. - Տէր եւ Տիկին Վրոյր Շալճեան 100, Պ. Հայկ Մարգարեան 30 Ֆ. :

Տիկին Ազատ (ծնեալ՝ Փանոսեան) մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Միսաք Միսաքեան 100 Ֆ. :

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Աւագ Երեքշաբթի, Մարտ 25, յիշատակ է տասն կուսանաց, երեկոյեան ժամերգութիւն՝ 16.30 :

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Երեքշաբթի. - Ժամը 17-ին ժամերգութեան ընթացքին միօրեայ վարժարանի եւ կիրակնօրեայ դպրոցի աշակերտուհիները օրուան Ս. Գրոց մարգարէական թուղթերը պիտի կարդան :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Երեքշաբթի. - Ժամերգութիւն 18-ին :

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Երեքշաբթի. - Ժամերգութիւն՝ 18.30 :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.. Մասիս Չիչեքեանի մահուան առթիւ. - Չիչեքեան ընտանիք 500, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Անտոնեան 300, Տէր եւ Տիկին Ժագ Փաստըրմաճեան 200, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան 100 Եկեղեցւոյ եւ 100 Կապոյտ Խաչին : Այրի Տիկին Արշալոյս Հաճի - Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Հանրի Մկրտիչեան, Պօյաճեան Ազնիւ եւ Պետիկեան ընտանիք, Պ. Գեղամ Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Վարդան Հաճի - Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Գարեգին Թաչճեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թաչճեան, Գոճապաչեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանդր Պապայեան, Տէր եւ Տիկին Թորիկ Նիկողոսեան, Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Հաղէմեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Տէլլի - Պօյաճեան, Ժիւլիէն ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Շէհիրեան, Տէր եւ Տիկին Կիւզէն 100-ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Մելքոնեան 100 Ֆ. եկեղեցւոյ եւ 100 Ֆ. Դպրոցին, Մինասեան Եղբարք, Տէր եւ Տիկին Մինաս Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Սիվազլեան, Տէր եւ Տիկին Ժագ Մանուկեան, Պ. Պետրոս Սահակեան, Տէր եւ Տիկին Նշանեան 50-ական Ֆ. :

Ռ Ա Տ Ի Օ – Ֆ Ո Ւ Ր Վ Ի Է Ր

Ունկնդրեցէ՛ Ռատիօ – Ֆուրվիէրի հայկական հաղորդումը՝ Երկուշաբթի օրերը, երեկոյեան ժամը 7.15–ին :

L'Eglise arménienne vous propose tous les lundis sur Radio - Fourvière, radio Œcuménique Lyonnaise, à 19.h15 sur FM 88.3 son émission : *«Un quart d'heure avec nos amis Arméniens».*

24 mars : La Jérusalem arménienne.
31 mars : L'Eglise arménienne dans le mouvement Œcuménique mondial.
07 avril : Le Madénataran.
14 avril : Panorama de l'Eglise arménienne (informations).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՍԱԿԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ	
Տարեկան	600 Ֆ.
վեցամսեայ	310 Ֆ.
Հատը՝	4 Ֆ.
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ	
Տարեկան	700 Ֆ.
վեցամսեայ	400 Ֆ.

Օդանաւային սպասարկութեանց սակերուն համար, դիմել վարչութեան :

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«ՅԱՌԱՋ»Ի

ՆԿԱՏԻ ՌՆՆԵԼ

ՃԱՇ
ՄԱՐՍԷՅԼ, - ՊՈՄՈՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի ճաշը յետաձգուած է՝ Կիրակի, Մայիս 4-ին, ժամը 13-ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, (փոխանակ Մարտ 23-ի) :

Urgent

RECHERHE A PARIS, petit studio indépendant, confort pour étudiant. Possibilité de payer un an de loyer d'avance.
S'adresser :

42 - 88 - 78 - 86

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը ամառնային իր կայանին համար կը փնտռէ. -

1.- Կայանի համար վկայեալ տնօրէն :
2.- Շրջուն կայանի համար վկայեալ տնօրէն :
3.- Վկայեալ վարիչներ :
4.- Խոհարար :

Թեկնածութիւնները ղրկել ստորեւ յիշուած հասցէին՝ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութեան :

Adresser les candidatures
au Conseil d'Administration de la CBAF
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

L'ÉTAPE ARMÉNIENNE
au cœur de la Franche - Comté

AUBERGE D'ARMENIE

63, Faubourg de Besançon - 25200 MONTBELIARD
Tél. : 81 - 94 - 93 - 74

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. 42. 89.27.47

" Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն "

OPTIMA Tours

ARMENIE

-- 1986 --

Spécial Cérémonie du 24 Avril et Premier Mai en Arménie
— Du 19 Avril au 3 Mai 6.050 F

Arménie
— Du 10 au 24 Mai 6.700 F

(Nos prix comprennent — le transoprt aérien, tous les transferts, la pension complète, le logement dans des hôtels de 1ère classe A en chambre double / bain, les excursions et visites mentionnées dans notre programme, l'ASSURANCE).

(Nos prix ne comprennent pas — ia chambre individuelle, les boissons et les frais de nature personnelle, frais de visa 100 F.)
(Groupe minimum 20 inscriptions accompagnateur assuré per notre agence).

Renseignements et Inscriptions:

PARIS

Madame COUMRYANTZ Sonia
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon — 75009 PARIS
Tél. : 47 - 42 - 10 - 35

LIC A 130

Fonds A.R.A.M

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
25

MARDI
25 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.189 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.189

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԻՐԱՔ ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՆ ՔՈՒԷ ՊԻՏԻ ՈՒԶԷ

ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՇՈՒՏ ՍԿՍԱՒ
ԹԷ՛ ՇԱՊԱՆ, ԹԷ՛ ԺԻՍՔԱՐ
ՆՈՅՆ ԱԹՈՌԸ Կ'ՈՒԶԵՆ

Միթերան մերժեց «ընտանեկան նկարը» որ աւանդութիւն է, հանրապետական պատմութեան մէջ: Հանրապետութեան նախագահը շրջապատուած նոր կառավարութեան անդամներով կը նկարուի Էլիզէի շէմին: Հարցը հոն է որ ամէն մարդ ժողովրդավարութենէ կը ճառէ, որու ամէնէն յատկանշական արտայայտութիւնն է՝ հանրային քուէն, բայց այդ քուէն կը գնահատէ միայն անկէ նպաստաւորուողը: Այսպէս, Մարտ 16էն ի վեր, ամէն մարդ - իրաւացի կերպով, անշուշտ - մտահոգ է Ազգ. ճակատի Ազգ. ժողով մուտքին առթիւ, 35 երեսփոխանով: Ոչ ոք կ'ուզէ անդրադառնալ թէ նոյն ֆրանսացի քաղաքացին է որ իր քուէն տուած է Լը Փէնի եւ ոչ ոք կը համարձակի բացէ ի բաց ողեկոչել նաեւ այդ քուէին բուն դրդապատճառները: 7/7 յատագրին ընթացքին, Կիրակի իրիկուն, Մարսէյլի որոշ թաղերու պատկերները չատ բան կը բացատրէին այդ ուղղութեամբ, մանաւանդ Ազգ. ճակատի ստացած 25%-ը Մարսէյլի մէջ: Ամէն ոք աւելի կը խրտչի Ազգ. ճակատի ընտրեալներէն քան ուրիշ որեւէ ծայրայեղ հոսանքէ եւ առոր մէկ արտայայտութիւնն էր նաեւ շրջանային խորհուրդներու նախագահներու ընտրութիւնը: Նոր մեծամասնութիւնը, այսինքն՝ աջը, ձեռք ձգեց 22 շրջանի վրայ, նախագահական 20 աթոռ, բայց ասոնցմէ 5-ը եղաւ շնորհիւ Ազգ. ճակատի քուէներուն, ինչ որ, պարզ է, օդտուողին երեսին կը տրուի քանի մը օրէ: Հարկ է սակայն չմոռնալ որ Ազգ. ճակատը զօրացաւ Միթերանի եւ ընկերվարական վարչակարգի օրով եւ 35 երեսփոխաններ ալ ընտրուեցան համեմատական դրութեան շնորհիւ: Ուրեմն, պարկեշտութիւնը կը պահանջէ որ ամէն մարդ իր «մէա քուլփա»ն ընէ եւ մանաւանդ անկեղծ ըլլայ եւ վատօրէն «օտարասիրութիւն» չծախէ, երբ խորքին մէջ, այնքան ալ օտարասէր չէ...:

22 շրջաններու վրայ Նոր Փա տը Քալէ եւ Լիմուզէնը կ'ունենան ընկերվարական նախագահներ (վեց շրջան կը կորսնցնեն): Հետեւեալ հինգ շրջաններուն մէջ՝ Աքիթէն, Լանկըտոք - Ռուսիյոն, Ֆրանշ-Քոնթէ, Հօթ-Նորմանտի, Փիքարտի Ազգ. ճակատի քուէները դէմ խաղացին:

Նոր կառավարութիւնը բաւական բարդութիւններու առջեւ է եւ երբ նկատենք որ դեռ գործի չսկսած իսկ, մեծամասնութիւնը անհամաձայնութեան պատկեր մը կը պարզէ, կրնանք ըսել՝ չատ շուտ սկսան: Կրնայ ըլլալ որ Միթերան գոհունակութեամբ կը ժպտի քիթին տակէն, թէեւ խորքին մէջ խնդալիք բան չկայ, տխուր է, չատ տխուր, որ մարդիկ իրենց փառամոլութիւնը գերադասեն ազգային ընդհանուր շահէն: Այսպէս «թաու»ին, ինչպէս մկրտուած է Ազգ. ժողովի նախագահութեան աթոռը, Շիրաքի կուսակցութեան թեկնածուն է՝ Շապան - Տէլմաս, մինչ Իւ - Տէ - Էֆը միտքը դըրած է ժխաքարը հոն նստեցնել: Մինչեւ Ապրիլ 2, հարկ է հարցը լուծել:

Ասկէ զատ, կան լուրջ հարցեր, ինչպէս ապահովութիւնը, ահաբեկչութիւնը, պատանդները: Շան գ'Էլիզէի 2 մեռեալներէն մէկն էր Լիբանանցի մը, չատ մըտերիմ, բանտը գտնուող այն Լիբանանցիին, որու ազատ արձակումը կը պահանջուի: Արաբ քաղաքական բանտարկեալներու զօրավիգ այս կոմիտէն կը ձչդէ որ կապ չունի Իրան - Իրաք պատերազմին հետ, հեռու կ'ուզէ երեւալ կրօնամոլ հոսանքներէն եւ կը պնդէ որ իր միակ մտահոգութիւնը՝ «քաղաքական բանտարկեալներու ազատ արձակումն է»: Կը յայտարարէ թէ ոճրափորձերը պիտի շարունակէ Փարիզի փողոցներուն մէջ:

Պէյրութի մէջ, Հէզպոլա ծանրօրէն կը ձաղկէ Ֆրանսան, որու քաղաքականութիւնը վարակուած է «հրէական մանրէով»: «Հրեայ մանրէն ամէն կողմ է, կ'ըսէ, գրագէտներու գրիչին տակ, լումայափոխներու մորթին տակ, պերճագիճներու ցանցին, սեւ շուկային, մեռելաթաղներուն մէջ»: Հուսկ, կը մեղադրուի Ժան Տանիէլը, որ իր Նուվէլ Օպսէրվաթէօրը «քաղաքական սինակոկի» վերածած է:

× Համայնավար կուսակցութեան կեդր. - կոմիտէն նիստ կը գումարէր Երկուշաբթի եւ Երեքշաբթի, բայց արդէն իսկ ներքին խլրտումներ կան շարքերուն մէջ, իբրեւ հետեւանք ընտրական մեծ պարտութեան: Բազմաթիւ դիմումներ ալ կան արտակարգ համագումար պահանջող:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՈՐԱՑԻ ((Լիբանան) Սէն - Ժոզէֆ հիւանդանոցը, ուր փոխադրուած էր գնդակ մը ստացած ըլլալով գլխուն, մեռած է Հմայեակ Մոմճեան: Ըստ ոստիկանութեան, ինք իսկ է որ այդ գնդակը պարպած է գլխուն, երբ քանի մը ընկերներով «ռուսական բախտախաղ»ով ժամանակ կ'անցընէին: Միջադէպը պատահած է Յակոբ Գորատեանի բնակարանը, որ ձերբակալուածէ, տարճանակն ալ՝ դրաւուած:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԻՆԳ ՄԵԾ ՌԱԲՈՒՆԻ Պապին դիմած են, «Բոլորովին անընդունելի գտնելով Լեհերուն ծրագիրը՝ մայրապետանոց մը շինելու Աուշվից: Կ'առարկեն որ Աուշվիցը խորհրդանիշ ըլլալով ողջակիզումի «վիշտ ու ծանրակշիռ նախատինք է որ այդ վայրը կրօնական ուխտագնացութեան ծառայէ»:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 49-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

×

ԴԻՆԱՄՕ ՄԻՆՍԿ - ԱՐԱՐԱՏ ՀԱՒԱՍԱՐ

Մարտ 23-ի խաղերու արդիւնքներն են.-

Ժալգիրիս - Դնեպր	0 - 0
Շախտեոր - Դինամօ Մ.	1 - 0
Մետալիստ - Սպարտակ	0 - 0
Կայրաթ - Տորպեդօ Ք.	1 - 0
Տորպեդօ Մ. - Դինամօ Թ.	0 - 2
Դինամօ Մինսկ - Արարատ	0 - 0
Դինամօ Կ. - Նեֆթչի	1 - 1

Այս խաղերէն ետք դասաւորման գլուխը կը գտնուին Չերնոմորեց եւ Դինամօ Թիֆլիս 6-ական կէտերով, որոնց կը հետեւին, Զէնիթ, Կայրաթ, Դինամօ Կիեւ եւ Դնեպր 5-ական, Դինամօ Մինսկ, Շախտեոր, Սպարտակ, Ժալգիրիս եւ Արարատ 4-ական, Նեֆթչի, Դինամօ Մոսկուա եւ Տորպեդօ Մոսկուա 3-ական, Տորպեդօ Քութայիս 2 եւ Մետալիստ 1 կէտերով:

ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ Ս. ՂԱԶԱՐԸ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
— C. I. C. A. M. —

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ժ. ՑԱՆԿ

	ՖՐԱՆՔ
Օր. Մարի Պարոնվարդեան	2.500
Անդրէ Եալիքարտաչեան	2.000
Ժ. Շէրպէթճեան	1.000
Տէր եւ Տիկին Հայկազ Ասատուրեան	1.000
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Տարօնեան	1.000
Օր. Շուշան Տէօլէնեան	1.000
Տէր եւ Տիկին Պեանար Անդրէասեան	700
Պ. Հրաչեայ Պաղտասարեան	500
Պ. Յակոբ Կօշկակարեան	500
Պ. Ստեփան Քըվըրեան	500
Տէր եւ Տիկին Փօլ Լըվրիէ	300
Տէր և Տիկին Ոսկիան Պասմաճեան	200
Այրի Տիկին Սիրանոյշ Գարակէօզեան	200
Պ. Հանրի Իսկէնտէր	100
Օր. Նաթաշա Ղուկասեան	100
Օր. Պասմաճեան	100
Գումար՝	11.700
Նախկին գումար՝	319.580
Ընդհ. գումար՝	331.280

Libellez vos chèques bancaires à l'ordre de :
C. I. C. A. M.
et les expédier à
C. I. C. A. M.
c/o Crédit Suisse
92, Champs-Elysées — 75008 PARIS

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՄԱՐՏ 11 - 20)

«ՀԱՅՖԻԼՄ»Ի ՆՈՐ ԺԱՊԱՒԷՆԻՆ՝ «ԿԻՐԱԿԻ»Ի ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի «Նայիրի» շարժանկարի սրահին մէջ տեղի ունեցած է «Հայֆիլմ»ի արտադրած «Կիրակի» նոր ժապաւէնի անդրանիկ ցուցադրութիւնը: Ներկայ եղած են բեմադիր Գենադի Մելքոնեան, արձակագիր Նորայր Ադալեան, որուն նոյնանուն պատմուածքին հիման վրայ պատրաստուած է ժապաւէնը, գլխաւոր դերասանը՝ Միքայէլ Պօղոսեան եւ այլ դերակատարներ, ինչպէս նաեւ բեմանիւթի հեղինակ Է. Յակոբով, նկարիչ Մ. Անտոնեան, երաժիշտ Ա. Բոյաճեան: Բեմադիրը խօսած է տարուած աշխատանքներու մասին: Ապա ցուցադրուած է շարժանկարը, որ աշխոյժ, հետաքրքրական կատակերգութիւն մըն է մեր օրերու մարդոց առօրեայի մասին:

×

ԱՐՏԱՇԷՍ ՀԱՅՐԻԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՌԻԳԱՅԻ ՄԷՋ

Ռիգայի հռչակաւոր Դոմի տաճարին մէջ երգահանդէս մը տուած է Երեւանի օփերայի մեներգիչ Արտաշէս Հայրիեան: Երգեհոնահար Տալիվալդիս Ռիկոլիսի հետ Արտաշէս Հայրիեան ներկայացուցած է դասական յայտագիր մը, մեկնաբանելով Սթրատելայէ, Քաչինիէ, Հէնտըլէ, Պիզէէ, Կրիկէ գործեր: Երաժշտասէրները մեծ հետաքրքրութեամբ ունկնդրած են Նարեկացիի, Կոմիտասի եւ Բարսեղ Կանաչեանի երգերու մեկնաբանութիւնները: Վերջերս Արտաշէս Հայրիեան հանդէս եկած է նաեւ Հիւսիսային Կովկասի առողջարանային քաղաքներու մէջ, ներկայացնելով հայկական երաժշտութեան գոհարներ, Կէորկի Կուզանովի դաշնակի ընկերակցութեամբ:

×

ՆԿԱՐԻՉ ՍԵԴՐԱԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ՊԱՏԻՆ ՅՈՒՇԱՏԱԽՏԱԿ ՄԸ ՓԱԿՑՈՒԱԾ

Արովեան փողոցի թիւ 32 տան պատին փակցուած է յուշատախտակ մը, նուիրուած նկարիչ Սեդրակ Առաքելեանի (1884 - 1942) յիշատակին: Արուեստագէտը այդ տունը ապրած է 1934 - 1942 թուականներուն: Հարթաքանդակի հեղինակն է քանդակագործ Վլադիմիր Պետրոսեան: Յուշատախտակի բացման արարողութեան ընթացքին Սեդրակ Առաքելեանի արուեստի ու մանկավարժական գործունէութեան մասին խօսած են Երեւանի քաղաքապետի կցորդ Բ. Վարդանեան եւ Հայաստանի Նկարիչներու Միութեան Նախագահ Ս. Մուրադեան:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻ ՄԸ «ՅՈՒՇԵՐԸ»

«ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԶԱՐՆԵՆՔ» ԸՍԻՆՔ ՎԵՐԷՆ՝ «ՁԸԼԼԱՐ» ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՑԻՆ

Նոր հրատարակուող շաբաթաթերթ մըն է՝ «Եէնի կիւնտէմ» որ արձագանգ կուտայ այս «զգայացունց» լուրին, հրատարակելով նախկին «Իւլքիւ»ականի (գաղափարապաշտ, յետամնաց հոսանք) մը յուշ - խոստովանութիւնները: Ասոնք կը գործակցէին Թիւրքէշի Միլլի Հարէքէթին հետ (ՄՀՓ) եւ օրին մէկը ուզեր են մինչեւ իսկ մեր պատուական Պատրիարքը մէջտեղէն վերցնել, բայց «վերէն» չեն ձգեր...

×

«Եէնի Կիւնտէմ» շաբաթաթերթը, իր 2-րդ թիւին մէջ կը շարունակէ հրատարակել նախկին «Իւլքիւ»ական Ճէնկիզհան Ճէնկիզի խոստովանութիւն - յուշերը: «ՄՀՓ» նախկին կուսակցութեան հետ իրենց յարաբերութիւններուն մասին զանազան մերկացումներ ընող Ճէնկիզհան Ճէնկիզ կը պատմէ որ Իւլքիւ-ականներու «օճախ»ներուն մէջ մեծ կարեւորութիւն կը տրուէր վերէն եկող հրահանգներու եւ կը յարգուէր աստիճանաւորումը: Շրջանային օճախները կապուած էին կեդրոնին: Կապուած էին թէ տնտեսապէս եւ թէ վարչական տեսակէտէ: Բայց միւս կողմէ ալ թուլացում մը առած քալած էր: Այնպիսի կէտի մը հասած էին, որ այլեւս վերիններէն լուր իսկ չունէին այս կամ այն օճախին գոյութենէն:

Ճէնկիզհան Ճէնկիզ կը շարունակէ հետեւեալ կերպով.

- Գնդապետն էր որ կուտար հրահանգները: Օճախներու նախագահներն ալ ուրիշներու կը փոխանցէին այդ հրահանգները: Գնդապետը կ'ուզէր որ շրջանային կազմակերպութիւնները իրենց իւղով տապկուէին: Բայց ատկէ դուրս կեդրոնէն պատրաստուած ծրագիրն էր կարեւորը: Այդ ծրագիրը կը պատրաստուէր ՄՀՓ-ի կողմէ: Մենք անգամ մը «Հայոց Պատրիարքը զարնենք» ըսինք: Վերէն «Ձըլլար» պատասխանեցին: Եթէ ես իմ գլխուս «պիտի երթամ ու զարնեմ» ըսեմ, խորհրդակցութիւն «Եուրտ»ին մէջ ինծի համար մասնաւոր դատարան մը կը հիմնեն:

Fonds A.R.A.M

ՄԵՐ ՍԻՐԵԼԻ ԱՃԷՄԵԱՆԸ

ԱՆՏՈՆԻՆԱ ՄԱՀԱՐԻ

Գուրգէն Մահարու հետ ծանօթանալուս առաջին իսկ օրերին նա ասում էր եւ նոյնիսկ պարծենում, թէ ունի մի շատ տաղանդաւոր ու հռչակաւոր բարեկամ (Վարդան Աճէմեանը եւ Գուրգէն Մահարին հօրեղբօր զաւակներ էին), որն ապրում է Երեւանում: Այն ժամանակ ես դրան առանձին ուշադրութիւն չդարձրի, քանի որ հեռաւոր յոյս անգամ չունէի, թէ կը գայ մի օր երբ ես կը տեսնեմ այդ հռչակաւոր մարդուն:

Բայց մեր բախտը բերեց: 1954 թուական: Անմոռանալի տարի. մենք անսպասելի հրաշքով յայտնուեցինք Երեւանում: Ապրում էինք «Ինտուրիստ» հիւրանոցում, որ այժմ «Երեւան» է կոչւում: Գուրգէն Մահարու մտերիմներն ու բարեկամները գալիս էին նրան տեսնելու: Մի չարաթ երեկոյ հեռախօսը զրնգաց: Գուրգէնի խօսակցութիւնից կռահեցի, որ զանգահարողն իր համար շատ թանկագին մարդ է: Ու երբ Գուրգէն խօսափողը ցած դրեց, ասաց՝ իր հռչակաւոր բարեկամն էր, որի մասին այնքան շատ պատմել է. նոր է վերադարձել հիւրախաղերից եւ վաղը մեզ հրաւիրում է տուն: Գուրգէնը շատ էր յուզուած, խօսում էր հանդիսաւոր ձայնով. «Նադիկին լաւ կը հագցնես եւ դու էլ պատրաստ եղիր: Վաղը գնում ենք Աճէմեանի տուն: Ա՛յ, կը տեսնես ինչ հրաշալի մարդ է. բարի, սրտալի, պարզ: Բայց եւ՝ վառ անհատականութիւն: Ճիշդ է, պոյը կարճ է, բայց դա չի խանգարում, որ լինի մեծ: Իսկ կինը՝ Արուսը, նոյնպէս յայտնի մարդ է, գեղեցիկ կին է, դերասանուհի: Մի խօսքով, կը տեսնես»:

Մեզ տանելու եկաւ ինքը Աճէմեանը: Յիշում եմ, սպիտակ քօթում էր հագել, որովհետեւ յուլիսեան շոգ օրեր էին: Ներս մտաւ, սրտալի ու երկար գրկախառնուեց Գուրգէնի հետ: Նայում էին միմեանց՝ հրճւում էին իրար նայելով ու զարմանում: Իսկ իմ յայտնուելը Երեւանի երկնքի տակ Վարդան Նիկիտիչն ընդունեց սրտաբաց անկեղծութեամբ:

Առաջին իսկ օրերից ես զգացի, որ Աճէմեանն արտասովոր մարդ է, մեծ տաղանդի տէր, չափազանց եռանդուն, անհանգիստ, եւ ինձ թւում էր, թէ նա մըշտապէս շտապում է ինչ - որ տեղ: Հիմա հասկացայ, թէ Գուրգէն ինչու էր չարունակ պատմում նրա մասին եւ հպարտանում նրանով:

Այո, ամէն մարդու այդպիսի բարեկամ ունենալու բախտ չի տրուած:

Տանը մեզ դիմաւորեց Տիկին Արուսը՝ մի անուշիկ, հմայիչ կին: Գուրգէնը պատմում էր, որ նա յայտնի եւ սիրուած դերասանուհի է, Աճէմեանի հաւատարիմ, նուիրուած ընկերը: Տիկին Արուսն ամէն ինչ անում էր, որ մենք իր տանը մեզ լաւ զգանք:

Այդ օրուանից սկսած մենք երեքով՝ Գուրգէնը, Նադիկը եւ ես, շատ յաճախ լինում էինք Աճէմեանի տանը, սուզւում տան կենցաղի մէջ եւ մնում մինչեւ ուշ գիշեր: Գուրգէնը պատմում, հա պատմում էր իր ոդիսականը, իսկ Վարդանը լսում էր թաւ յօնքերը կիտած: Եւ շատ էր յուզւում:

Նրանք շատ էին խօսում գրականութեան, թատրոնի մասին, երբեմն տաք - տաք վիճարանում: Այդ տանը ես հանդիպեցի ամբողջ հայ ընտրանուն, բոլոր ասպարէզների տաղանդաւոր մարդկանց: Շարունակ ականջիս էին հասնում՝ տաղանդաւոր գրող է, հիանալի բանաստեղծ, վաստակաւոր արդիստ, յայտնի քանդակագործ, վաղանդաւոր քննադատ ... Բայց նրանց անունները չարժէ իրար եւեւից շարել թղթի խնայողութեան նկատառմամբ, մանաւանդ որ ժողովուրդն առանց այն էլ ճանաչում է նրանց: Երբեմն նոյնիսկ ես ինձ անյարմար էի զգում, որ այդ տան ամենասովորական մարդիկ ես ու Նադիկն էինք:

Յաճախ էին այցելում Աճէմեանի բարեկամները եւս. Ազատի Խանջեանի մայրը, քոյրերը, Լեւոն Աճէմեանի ընտանիքը, այրին՝ Տիկին Հրաքեայը, որդու եւ Վանուշ դստեր հետ: Սքանչելի մարդիկ էին եւ նոյնպէս շնորհալի:

Աչքի ընկնող, համբաւի տէր մարդկանց մէջ ես այդ տանը յաճախ էի տեսնում չափազանց անհանգիստ, տղայաբար կրակոտ մի երիտասարդի: Աչքերից կայծեր էին թափւում: Անլուրջ մարդու տըպաւորութիւն էր թողնում ինձ վրայ, ու ես զարմանում էի, թէ նա ի՞նչ գործ ունի այս միջավայրում տաղանդի ու համբաւի տէր մարդկանց մէջ: Թւում էր տարօրինակ, որ ուրիշ պատուաւոր հիւրերի հետ միասին այդ, իմ հայեացքով, կասկածելի երիտասարդը բարձրաձայն խօսում է, յանդգնում ինչ որ բան ապացուցել եւ նոյնիսկ վէճի բռնուել: Էլ աւելի զարմացայ, նկատելով, որ նրա հետ հաշուի են նստում: Առհասարակ նա իրեն պահում էր տան մարդու պէս, եւ ինձ թւում էր, որ Վարդան Նիկիտիչը շատ է սիրում նրան: Մինչդեռ, ըստ իս, այդ գրեթէ տղան բնաւ չէր ներդաշնակում այդ ծանրակշիռ հասարակութեանը:

Ահա ինչու մի անգամ, երբ կողմնակի ոչ ոք չկար, ես հարցրի, թէ ո՞վ է նա եւ ի՞նչ գործ ունի այստեղ, այս պատւական տանը, ուր ընտրեալներն են հաւաքւում ... Վարդանը ծիծաղեց երկար ու լիաթոք: Յետոյ ասաց. - «Այդ, քո տպաւորութեամբ տղան Լեւոն Հախվերդեանն է, գրականագէտ, թատերական քննադատ: Նա է, որ գնահատում է մեր աշխատանքը եւ գրում զարմանալի յօդուածներ: Այնքան եռանդ ունի, որ ինքն էլ չգիտի ուր տեղաւորի: Ահա եւ մոլեգնում է, տեղը չի գտնում պարզապէս, չէ, որ դեռ շատ է ջահել, բացի այդ՝ խսկապէս խոլերիկ է»:

Յետագայում Լեւոնը շատ էր լինում մեր տանը, եւ Գուրգէնը նոյնպէս սիրում էր նրան: Ամէնից յաճախ Վարդան Նիկիտիչի հետ, ուստի եւ Գուրգէն ասում էր. «Ահա գալիս է մարշալն իր համհարզի հետ»: Ես տեսնում էի, որ թատրոնի մարշալը Լեւոնին սիրում է հայրաբար, գնահատում իբրեւ կրտսեր աշխատակցի, քանի որ Վարդանն ու Գուրգէնը տանել չէին կարողանում ապաշնորհ մարդկանց: Նրանք յոյսեր էին կապում այդ երիտասարդի հետ, եւ Լեւոնն արտաբացընում էր նրանց յոյսերը, նրանց սիրոյն պատասխանում նոյնպիսի սիրով:

×

Գուրգէնը, Վարդանը եւ ես սիրում էինք թափառել Երեւանի փողոցներով: Գուրգէնն ագահաբար շնչում էր հարազատ օդը եւ պատմում էր ու պատմում ... Մի անգամ, յիշում եմ, օփերայի շէնքի մօտով անցնելիս, նայելով Թումանեանի եւ Սպենդիարեանի յուշարձաններին, Վարդանն ասաց. «Կը գայ ժամանակը, եւ ես ու դու պրոնզ կամ մարմար կը դառնանք...»:

Գուրգէն հառաչեց ու պատասխանեց. «Է՛հ, լաւ կը լինի, որ ինչ որ բան դառնաք: Վատ չէր լինի, Վարդան, եթէ այստեղ օփերայի մօտ մենք, պրոնզ դարձած, յաւերժօրէն նայէինք միմեանց: Անձամբ ես համաձայն եմ հէնց այսօր, եթէ դու կողքիս լինես...»:

Աճէմեանը պատասխանեց մի փոքր յապաղելով. «Ճիշդն ասած, այսօր մի քիչ վաղաժամ է, բայց քեզ հետ կողք - կողքի կանգնելու յոյս ունեմ ... ապագայում»:

×

Երբ մենք բնակարան ստացանք, Աճէմեանը յաճախ էր գալիս իր Գուրգէնին տեսնելու: Նրանք շատ չէին խօսում, քանի որ առանց խօսքի էլ հասկանում էին միմեանց: Նրանք ուրախ էին որ միասին են: Այլեւս ի՞նչ խօսքեր կարող էին պէտք լինել: Գուրգէնն ազնուական մարդու իր նուրբ մաներով թմբկահարում էր սեղանը, սուլելով, կարծեմ, Կոմիտասի մեղեդիներից մէկը: Իսկ Վարդանը, տեղը հանգիստ նստել չգիտէր: Ձեռքերը մէջքին դարսած, գլուխը հպարտ - հպարտ վեր պահած շրջում էր սենեակում, կարծես ըղբօսայգում, եւ ինչ - որ բան էր մըտմըտում, ծրագրում: Երբեմն միայն խօսքեր էին փոխանակում: Երկուսն էլ գոհ էին, բարձր տրամադրութեամբ համակուած: Մէկ էլ Աճէմեանը կը նայէր ձեռքի ժամացոյցին, եւ անսպասելի՝ «Դէ՛, ես գնացի, ուշանում եմ: Գնացի թատրոն»: Ու այլեւս ոչ մի ուժ չէր կարող նրան պահել: Գուրգէնը սաստիկ զայրանում էր, որ թատրոնն իրենից խլում է իր Վարդանիկին (յաճախ էր նա Աճէմեանին այդպէս կոչում) եւ խօսք չէր գըտնում թատրոնը պարսաւելու համար: «Կըրակի բաժին դառնար թատրոնը, պըրծնէինք դրանից: Տանջեց - թողեց մարդուն: Չի էլ թողնում հանգիստ զրուցենք...»:

Եւ այդպէս տարիներով, մինչեւ որ ասածը կատարուեց ... Մի անգամ, առաւօտ վաղ, հեռախօսը զրնգաց, խօսափողը վերցրի, եւ ինձ սգաւոր մի ձայն հաղորդեց, որ Աճէմեանի թատրոնը գիշերն այրուել է ... Քանի որ դեռ շատ վաղ էր, Գուրգէնը դեռ անկողնումն էր, ես մտայ ննջարան եւ ուրախ - ուրախ յայտնեցի. «Գիտե՞ս ինչ, Գուրգէն, Աճէմեանի թատրոնն այրուեց վերջապէս...»: Ուզում էի ուրախացնել Գուրգէնին, դուրս եկաւ հակառակը. «Վա՛յ, վա՛յ, վայ ... ինչպիսի՛ դժբախտութիւն: Ափսոս, շատ ափսոս ... Խեղճ Վարդան: Հիմա ի՞նչ պիտի անի: Առանց թատրոն նա մի օր էլ չի կարող ապրել: Դու ի՞նչ ես ուրախանում, Անտոնինա՛, չե՞ս ամաչում: Դժբախտութիւն է պատահել, մե՛ծ դժբախտութիւն, իսկ դու ոնց որ տան թշնամի...»:

Ես նեղացայ. «Դու չէ՞ր Գուրգէն, որ շարունակ ասում էիր՝ այրուի թատրոնը, պրծնենք դրանից ... Այրուեց - պրծաւ, էլ ինչ ես ուզում»: Պատասխանեց. «Յետո՛յ ինչ, որ ասում էի, չա՛ր բան էի ասում, եւ դու հաւատո՞ւմ էիր»: Յետոյ մտածեց, մտածեց ու ասաց. «Գուցէ եւ լաւ է, որ այրուեց ... Հնացած, խարխլուած, անպէտք շէնք էր, եւկի չէր սազում Վարդանին...»:

Գուրգէնն իրաւացի էր:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ

Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան դիմագրաւած տնտեսական ճգնաժամին էութիւնն ու տարողութիւնը բոլորին ծանօթ է այլեւս: Ու թէեւ տակաւին կը մնան կարգ մը մութ ծալքեր, որոնցմէ գլխաւորը տաղնապին հանդէպ Վատիկանի դերին ու դիրքին բացայայտումը պիտի ըլլար անշուշտ, սակայն պահը պատասխանատուութեանց ճշդումինը չէ, եւ ոչ ալ օտար մեղսակցութիւններու ճշգրտումինը: Մամուլին մէջ հրատարակուած նիւթերը, յօդուածները, հաղորդագրութիւններն ու հարցազրոյցները որոշակի գաղափար մը կուտան արդէն Ս. Ղազարի տնտեսական կացութեան եւ զայն դարմանելու միջոցներուն՝ աւելի ճիշդ միջոցի՛ն մասին:

Առաջին հերթին՝ ողբերգականօրէն պարզ է այլեւս, որ վտանգուած են Ս. Ղազարի մէջ վերջին երեք դարերու ընթացքին հազար ու մէկ զոհողութիւններով կուտակուած ու պահպանուած ազգային մեր բոլոր արժէքներն ու հարըստութիւնները: Երկրորդ՝ որ անոնց վըտանգումին մէջ Մխիթարեան հայրերուն բաժինը եղած է զոհի պատասխանատուութիւն մը, ուր գիրենք պէտք է մեղադրել չիմացութեան կամ միամտութեան յանցանքով: Երրորդ՝ որ փրկելու համար Ս. Ղազարը, անհրաժեշտ է կարճ ժամանակամիջոցի մը ընթացքին (մինչեւ յառաջիկայ Յունիս) պարտատէրերուն վըճարել 5,5 միլիոն տոլարի հսկայական գումար մը: Չորրորդ՝ որ այդ գումարը պիտի վճարենք մենք եւ միայն մենք՝ ամբողջ հայութիւնը, քանի որ միայն մենք ենք որ կը ներկայացնենք շահագրգիռ կողմը:

Եւ հոս է արդէն, այս վերջին պարագային, որ հարցը կը մտնէ իր ազգային բո՛ւն պարունակին մէջ. թէեւ հայ ժողովուրդը իր ամբողջութեանը մէջ պատասխանատու չէ Ս. Ղազարի վտանգումին համար, սակայն ա՛ն է միակ պատասխանատուն անոր փրկութեան գործին: Որովհետեւ, ինչ ալ ըլլան երանգաւորումները, Ս. Ղազարը եղած է եւ է՛ ազգային հաստատութիւն մը՝ իր ազգային հարստու-

Ի ՆՊԱՍՏ Ս. ՂԱԶԱՐԻ

ԳՈՎԵԼԻ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Արդէն ամիսներ են անցեր այն օրէն, երբ Մխիթարեան Վարժարաններու Մի[...] ջազգային Կոմիտէ (ՍԻՔԱՄ)-ի հաղոր[...] դագրութիւնը հրատարակուեցաւ Սփիւռ[...] քի մէջ լոյս տեսնող բազմաթիւ թերթե[...] րու մէջ, կոչ ուղղելով համայն Հայու[...] թեան, որ իր օգնութիւնը բերէ Մխիթար[...] եան միաբանութեան նիւթական դժուա[...] րութիւնը փարատելու գործին:

Թէեւ մեր հայրենակիցները չեն զլա[...] ցած իրենց սրտաբուխ նուէրներով [...] ժանդակելու այս նուիրական գործին, սակայն կան շատեր որոնք դեռ իրեն[...] մասնակցութիւնը չեն բերած այս խնա[...]

թիւններով եւ իր ազգային ուրոյն առա[...] քելութեամբ: Եւ բացի հայ ազգէն, ուր[...] ոչ ոք, ոչ իսկ Վատիկանը, շահագրգռ[...] ւած են անոր փրկութեամբ:

Ահա թէ ինչո՛ւ Ս. Ղազարի «Փրկու[...] թեան Կոմիտէն», կամ՝ իրաւական ձե[...] ւակերպումով՝ Մխիթարեան Վարժարա[...] ներու Միջազգային Կոմիտէն (Մ. Վ. Մ. Կ. կամ ՍԻՔԱՄ) բացառապէս հա[...] ժողովուրդին դիմեց օգնութեան փութա[...] լու Մխիթարեան միաբանութեան մաս[...] պահ դրուած եւ այժմ վտանգուած ազգա[...] յին մեր հարստութիւններուն: Ահա թ[...] ինչո՛ւ, հայ ժողովուրդի հոգեւոր Գերա[...] գոյն Պետը՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետ[...] առաջին արձագանգողը եղաւ այդ կոչի[...] հայ ժողովուրդի զաւակները հրաւիրե[...] լով հետեւելու օգնութեան իր օրինակի[...] Եւ ահա թէ ինչո՛ւ, մեր ժողովուրդ[...] Միացեալ - Նահանգներէն մինչեւ եւր[...] պական զանազան ոստաններ, գլխաւորու[...] թեամբ Հ. Բ. Մ. Միութեան ցկեանս նախագահին, այդքան սրտառուչ պա[...] րտաականութեամբ ընդառաջ գն[...] փրկութեան գործին ու տակաւին կը շ[...] րունակէ փութացնել իր նիւթական օժա[...] դակութիւնը: Եւ ահա թէ ինչո՛ւ, Մեծ[...] Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը, իր հերթի[...] Ս. Ղազարին նեցուկ կանգնելու հրաւէ[...] ուղղեց իր հօտին:

Արտասահմանէն հասած հայ թերթեր[...] կը վկայեն, թէ գրեթէ ամէն տեղ, հա[...] յեր, չսպասելով նոյնիսկ հանգամանք[...] մարմիններու կազմութեան, ինքնակամ մասնակցութիւն կը բերեն փրկութեան գործին: Անոնցմէ մէկը, նոյնիսկ, [...] ւիրելէ ետք իր լուման, մամուլով հրա[...] ւէր կ'ուղղէր իր ազգակիցներուն՝ հե[...] տեւելու իր օրինակին՝ ծխախոտի համար սահմանուած տարեկան գումարը նուի[...] րելով Ս. Ղազարին...

Արդ, ո՞ւր ենք մենք, մեր գաղութը, համահայկական այսպիսի պատասխանա[...] տու գործին մէջ: Մենք՝ որ արդարօրէն հպարտ ենք մեր ազգային գիտակցու[...] թեամբ, ինչո՞ւ կը յապաղինք մեր այդ գիտակցութեան հնչուն ապացոյցը տա[...] լու: Շա՞տ խոշոր է պահանջուած գումա[...] րը, տնտեսական ճգնաժամի մէ՞ջ են[...] բոլորս, մեր երկրին դրամանիշը որոշ[...] մելի՞ արժէք ունի հսկայական փրկագի[...] նին դիմաց ... Այո՛, ճիշդ են այս բոլո[...] րը: Ու թերեւս, իբրեւ տաղնապահար [...] իր բազում հոգերով արդէն իսկ ծանրա[...] բեռնուած գաղութ, Լիբանանահայութիւ[...] նէն չակնկալուիր ծանրակշիռ մասնակ[...] ցութիւն մը հանգանակութեան գործին: Սակայն մեր բոլորին պարտքն է, հոգե[...] կա՛ն պարտքը, գէթ խորհրդանշական մասնակցութեամբ մը մեր նեցուկը ար[...] տայայտելու Ս. Ղազարին, մեր հաւատ[...] քը՝ անոր առաքելութեան, եւ այդպէ[...] սով՝ մեր ժողովուրդին ստեղծած գերա[...] ւոր արժէքներուն նկատմամբ:

Ս. Ղազարի Փրկութիւնը ազգայի[...] գործ է, անոր առաքելութեան շարունա[...] կութիւնը՝ հրամայական պահանջ մը մեր ժողովուրդին համար: Հետեւաբար, ան[...] հատներու սեփականութիւնը պէտք է[...] մնայ նաեւ անոր փրկութեան աշխատան[...] քը: Ազգովին, իւրաքանչիւրս մեր կարո[...] ղութեան համաձայն, պէտք է օգնու[...] թեան հասնինք անոր, եւ անոր միջոցով մենք մեզի՛:

Խմբագրական «ԶԱՐԹՕՆՔ»-ի

Պէյրութ

Մարտ 5

Fonds A.R.A.M

կարեւոր նպատակի իրագործման՝ Սփիւռ-քի հայ մշակութային մեծագոյն հաստատութիւնը կորուստէ փրկելու աշխատանքին։

Ինչպէս կը նախատեսուէր, հարկ էր ազգային հանգանակութեան ձեռնարկել եւ այս նպատակով ՍԻՔԱՄ-ի հովանաւորութեամբ կազմել օժանդակ յանձնախումբեր, որ առաջ նպատակը իրագործելու միտումով։ Ուստի խումբ մը գիտակից ազգայիններ ինքնաբուխ կերպով կեանքի կոչած են Վալ տ'Ուազի շրջանի օժանդակ յանձնախումբը։ Նպատակ ունենալով նախ համայնքի ուշադրութիւնը հրաւիրելու խնդրի էութեան, յանձնախումբը մխոքն էր ունեցած իր շուրջը հաւաքելով Վալ տ'Ուազի շրջանի հայ համայնքէն որոշ թիւով հայրենակիցներ, ընթրիքի սեղանի մը շուրջ մտերմիկ զրոյց ունենալու, եւ ինչու չէ, նաեւ կարելի չափով հանգանակութեան ձեռնարկելու։

Անկէն - Մոնմորանսիի Օժանդակ Մարմնի կազմակերպած ընթրիք - հանդիպումը տեղի ունեցաւ Մարտ 14-ին, Սուազի սու Մոնմորանսի, Տէ Քուրս ճաշարանի սրահին մէջ, հովանաւորութեամբ Ազգ. Ժողովի նախկին երեսփոխան եւ Սէն - Կրասիէնի նախկին քաղաքապետ՝ Լ. Յովնանեանի, Մոնմորանսիի քաղաքապետ՝ Ա. Մակարեանի եւ Տէօյ լա Պարի փոխ - քաղաքապետ՝ Ֆ. Սէմէրճեանի։ Ներկայ էին շուրջ 90 ազգայիններ։

Օժանդակ յանձնախումբի կողմէ Պ. Ժ. Դատաւորեան ողջունեց ներկաները։ Ան անդրադարձաւ մեր մշակութային այս կարեւոր կեդրոնին ունեցած նիւթական դժուարութիւններուն եւ շեշտեց, որ իւրաքանչիւր Հայու սրտին մօտ է Ս. Ղազարն ու հոն կատարուող աշխատանքը, հայ լեզուի եւ գրականութեան ասպարէզին մէջ, ի շահ հայապահպանման։

Յիշելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի մասնաւոր կոչը, որով ան կ'ողջունէր տարուած աշխատանքը եւ Ս. Աթոռի կողմէ 25 հազար տոլարի նուիրատուութեամբ կը խրախուսէր Սփիւռքահայութիւնը, ան ըսաւ թէ Հայաստան ապրող իւրաքանչիւր հայ եւս պիտի չզլանար իր մասնակցութիւնը, եթէ չըլլային փոխանցումի դժուարութիւնները։

Ընթրիքը սկսաւ Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարանի տեսուչ Հ. Վարդան Քէշիշեանի աղօթքով. յետոյ տեսուչ վարդապետը համառօտ կերպով բնորոշեց Ս. Ղազարի կարեւորութիւնը, որպէս կրթական ու մշակութային հաստատութիւն եւ որպէս բեկորը մեր «հայրենի հող»ի։ Ան յիշեց Իտալիոյ Հանրապետութեան առաջին Նախագահին պաշտօնական հարցումը Ս. Ղազարի մուտքին, թէ արդեօ՞ք անցագիր ներկայացնելու պարտադրանքին ենթակայ է ինք, ակնարկելով այն իրականութեան, որ կղզին կը նկատուի «Փոքրիկ Հայաստան»։

Կերուխումէն ետք ՍԻՔԱՄ-ի Նախագահ Պ. Վ. Ճագմատարեան շատ հակիրճ կերպով ներկայացուց աւելի քան քսան տարիներու աշխատանքը եւ ձեռք բերուած յաջողութիւնները եւ շեշտեց թէ պէտք էր որ առաջ կազմակերպել համահայկական հանգանակութիւններ ի Սփիւռս աշխարհի։

Եղան հարցումներ, եւ բացատրութիւններ տրուեցան այն միջոցառումներու մասին որոնք պիտի ծառայեն նման սխալներ կասեցնելու եւ ապագային նման տնտեսական դժուարութիւններէ խուսափելու։ Բացատրութիւններ տուաւ նաեւ ՍԻՔԱՄ-ի քարտուղարը՝ Պ. Ա. Մարսըրըու եւ յատկապէս շեշտեց այն իրականութիւնը որ պէտք չէ փորձել միաբանութեան այս տագնապը դարմանել ժողովուրդին «աւելցուքով», այլ հարկ է մեծ ճիգ ընել եւ Ազգային գիտակցութեամբ կարեւոր զոհողութիւններ կատարել, ինչպէս աւելի քան 100 տարի առաջ ըրած են Ֆրանսացիները, իրենց հայրենիքը Պիսմարքի զինուորներէն ձերբազատելու համար։

Հարցուեցաւ, թէ ինչ ձեռնարկներ կատարուած են հանրածանօթ եւ բարեգործ ազգայիններէ օժանդակութիւն ստանալու ուղղութեամբ։ Պ. Դատաւորեան նշեց, թէ որքան ալ գնահատելի ըլլայ այս կարգի ազգայիններու մասնակցութիւնը, պէտք է, որ նախ հայ զանգուածները շարժման անցնին, որպէսզի ալ աւելի ներշնչեն ու ոգեւորեն մեր բարերարները։ Իսկ Պ. Մարսըրըու աւելցուց, թէ փափաքելի է որ համայն Հայութիւնը իր մասնակցութիւնը բերէ այս մեծ գործին եւ Ս. Ղազարի փրկութիւնը մէկ, կամ քանի մը բարերարի մենաշնորհը չդառնայ։ Նաեւ փափաքելի է որ պատմութեան մէջ ալ արձանագրուի որ համաժողովրդական ճիգերու եւ զոհողութիւններու գնով ապահովուած է մեր մշակութային այս հաստատութեան յարատեւութիւնը։

Շնորհիւ Պ. Դատաւորեանի պատշաճ խօսքերուն եւ ստեղծած ջերմ ու խանդավառ մթնոլորտին, եղան ինքնաբուխ նուէրներ, և հակառակ ներկաներու փոքր թիւին, գումարը հասաւ շուրջ 150 հազար Ֆրանքի։ Պ. Դատաւորեան յայտնեց որ այս սկիզբ մըն էր միայն եւ աշխատանքը պիտի շարունակուի եւ Ֆրանսայի Հայութիւնը նման ձեռնարկներով պիտի գերազանցէ այս գումարը, քանի որ հոծ թիւ մը չունի Վալ տ'Ուազի Հայութիւնը։

Վերջաւորութեան ան շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներու եւ նուիրատու ազգայիններու. իսկ Պ. Ճագմատարեան յոյս յայտնեց, որ այլ շրջաններու Հայութիւնն ալ հետեւելով այս օրինակին կը կազմեն իրենց յանձնախումբերը եւ կը լծուին այս ազգօգուտ գործին։

Հանդիպումը վերջ գտաւ խանդավառ մթնոլորտի մէջ, եւ հիւրերը ձեռնարկի յաջողութեամբ ոգեւորուած, թերեւս չնկատեցին, թէ միաժամանակ որքան բարձրորակ ընթրիքով մը հիւրասիրուեցան այդ գիշեր։

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ մէջ, Մարտ 8-ին եւ 9-ին, տօնուած է Յակոբ Կարապենցի յոբելեանը։ Մարտ 8-ին, Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, 200 հոգիի ներկայութեամբ տեղի ունեցած է գրական ցերեկոյթ մը։ Անջատ զեկուցումներով հանդէս եկած են Նուպար Ակիշեան, Արմէն Տօնոյեան, Խորէն Արամունի եւ Օշին Քէշիշեան։ Ասուլիսը համադրած է Տիկին Իօժէնի Պետրոսեան։ Հուսկ՝ խօսք առած է յոբելեարը։

Յաջորդ օրը, Կլէնտէյլի Հայ Սքուլի մէջ նշուած է յոբելեանը, որուն ներկայ եղած են 800 հոգի։ Հանդիսավարը՝ Սեպուհ Յովհաննիսեան, տուած է Յակոբ Կարապենցի կենսագրականը։ Հանդէս եկած է Համազգայինի «Անոյշ» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Հովիկ Գասպարեանի։ Բանախօսած է Մինաս Թէօլէօլեան ներկայացնելով Յակոբ Կարապենցի գրական հինգ գործերուն հիմնական եւ էական յատկանիշները։ Իրանահայ Միութեան Թատերախումբը ներկայացուցած է «Միջնարարը 17 րոպէում» (համադրուած Կարապենցի «Միջնարար» երկէն) թատերախաղը, բեմադրութեամբ Գէորգ Նուպարեանի։ Հուսկ՝ շնորհակալութեան խօսք արտասանած է յոբելեարը։

×

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Մարտ 10-ին, վախճանած է Ասատուր Վրդ. Ճիլօզեան։ Ծնած էր 1922-ին՝ Գատըգիւղ։ Նախակրթութիւնը ստացած է Արամեան - Ունճեան վարժարանը, զոր 1935-ին աւարտելէ ետք՝ մինչեւ 1968 զբաղած է կօշկակարութեամբ։ 1953-ին ամուսնացած է եւ ունեցած մանչ զաւակ մը։ 1962-ին կորսնցուցած է իր կինը։ 1967-ին դիմած է Պատրիարքարան որպէս թեկնածու կուսակրօն քահանայութեան։ 1969-ին Շընորհք Պատրիարք կուսակրօն քահանայ կը ձեռնադրէ զինք, իսկ 1974-ին ալ անոր կը շնորհէ վարդապետական տիտղոս։ Ասատուր Վրդ. եղած է անդամ կրօնական ժողովի, շրջան մըն ալ հովիւ Կղզիներու։ 1981-ին հրաժարած է հովուութենէ, առողջական պատճառներով։

×

ՏՈՐՎԱԼԻ Հիլթըն պանդոկին մէջ, Փետրուար 15-ին, տեղի ունեցած է Քանատայի հայ առեւտրականներու խորհուրդի անդրանիկ հանդիպումը, որուն ներկայ եղած են 250 հոգի։ Հանդիսավարը՝ Վահան Տէր - Ասատուրեան, բանալով հաւաքոյթը, նշած է թէ առիթ մը կը ստեղծուի կազմակերպութեան անդամները իրարու ծանօթացնելու։ Խորհուրդին ատենապետը՝ Մկօ Մալխասեան, խօսք առնելով ըսած է. «Այս մարմինը ամէն ճիգ ի գործ դնելով իրարու պիտի մօտեցնէ նախ Քանատայի մէջ ապրող առեւտրական ասպարէզի Հայերը, ապա Սփիւռքի տարածքին, կազմակերպուած միջազգային առեւտրական ուժի մը խարիսխները զետեղելու համար։ Մեր նպատակն է Խորհուրդի միջոցաւ Հայերուն հարկ եղած առիթներն ու կարելիութիւնները ընծայել, որ անոնք անհրաժեշտ յարաբերութիւնները ստեղծելով իրենց տնտեսութիւնը զօրացնեն եւ դրամը պահելու փոխարէն առաւելագոյն չափով շահարկեն զայն»։

ՏԱՐՕՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԱՂԲԻՒՐ - ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Մայիս 17-ին, Շաբաթ օր, Գեղարդի հնամեայ վանքի նոր պարտէզին մէջ, տեղի պիտի ունենայ Տարօն աշխարհի յիշատակին նուիրուած աղբիւր - յուշարձանի մը բացումը։

Օրհնութեան հանդիսաւոր արարողութեան կը նախագահէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. ներկայութեամբ հայրենի եւ մասնաւորաբար Ֆրանսայէն եկած հայրենակիցներու եւ զանազան ուխտաւորներու։ Այս արարողութեան ներկայ պիտի գտնուի նաեւ Փարիզի առաջնորդ՝ Գիւտ Եպիսկոպոս Նազգաշեան։

Աղբիւր - Յուշարձանը յղկուած պազալդ քարէ, չորս մեթր բարձրութեամբ եւ 2 մեթր լայնքով, չորս պատերով քառակուսի կառոյց մըն է, որ ունի երեք մըշտահոս աղբիւրներ, դիմացի լեռնէն բերուած սառնորակ ջուրով։

Կեդրոնական մեծ աղբիւրին վրայ քանդակուած է Տարօնի Արծիւը եւ փորագրուած Մամիկոնեան ուխտը։

«Քաջութեամբ մեռցուք ի վերայ Աշխարհիս մեր եւ ի վերայ Ազգիս մեր, եւ մի տեսցէ աչք մեր կոխան ոտից պղծալից լեալ զսրբարանս մեր...»։

Միւս պատերուն վրայ.

«Ցանմոռաց յիշատակ Հայոց Տարօն Աշխարհի փառապանծ անցելոյն»։

Ետեւի կողմը կայ երկաթէ բանուած դուռ մը որուն վրայ գեղարդ մը ագուցուած է։

Աղբիւր - Յուշարձանի կառոյցը գործն է Էջմիածնի ճարտարապետներու հոյլէն ճարտարապետ Բ. Արզումանեանի։ Իսկ կառուցման գաղափարը յղացած էր փարիզաբնակ մշեցի Մարտիկ Տակառեան ստանձնելով շինութեան բոլոր ծախքերը։

Այս առթիւ անշուշտ անհրաժեշտ է յիշել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի բարոյական օժանդակութիւնն ու բարեացակամութիւնը որուն շնորհիւ կարելի եղած է ծրագրին իրագործումը։

ՏԱՐՕՆՑԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԴՒՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳԻՒԼԱՆԵԱՆ

Գիւղում այդ հարցի պատասխանը ես փնտռում էի Տէրեանի գրքերում։ Այդ տարի իմ առաջին անպատասխան սէրը՝ վրացերէնի ուսուցչուհի Նոնա Կոպտոնաշվիլին ամուսնացաւ Թիֆլիսեցի մի ինժեների հետ, եւ մեր գիւղից գնաց։ Նրան փոխարինեց շրջկենտրոնից եկած մի երիտասարդ տղայ, որը վրացերէն վատ գիտէր, բայց հրաշալի էր խօսում Հայոց պատմութիւնից։ Եւ նա մի անգամ ասաց, որ մեր ժողովրդի դժբախտութեան պատճառը՝ առաջինը քրիստոնէութիւն ընդունելն էր։

- Քրիստոնէութիւնը մեր տունը քանդեց, - ասում էր նա, - մենք մեր հաւատի զոհը դարձանք։

Նման կարծիք ես աւելի ուշ էլի լսեցի, երբ արդէն ուսանող էի, եւ համալսարանի առաջին յարկի պուֆետում օրական ութ - տասը բաժակ սուրճ խմելով, ստացած վիճում էինք, հերքում ու հաստատում հայ եւ օտար երեւելի մարդկանց մտքերը։ Յիշում եմ, այն ժամանակ ընդդիմանալով այդ կարծիքին, ես վկայակոչեցի Քսենոփոնի «Անաբասիս»ը, որտեղ պատմում է, թէ Հայերս ինչքան բարեկամաբար ընդունեցինք մեր երկիրը մտած օտար զօրքը, երբ ուրիշները իրենց հողերից քշել էին նրանց։ Այն ժամանակ, հասկանալի է, մենք դեռ քրիստոնեաներ չէինք, բայց կերակրեցինք օտար զօրքը, մեր տղային էլ դրեցինք հետները, որ ուղեկցի, ճանապարհ ցոյց տայ, իսկ նրանք, որպէս երախտագիտութիւն, առեւանգեցին մեր տղային, տարան իրենց հետ։ Ինչո՞ւ այդքան բարի ու միամիտ եղանք, չէ որ Քրիստոս դեռ մեզ չէր ասել՝ քո անձիդ պէս սիրիր օտարին։ Գուցէ բարին, խաղաղասիրութիւնը, չասպատակելը, մեր գենի, տեսակի մէջ է, գուցէ այդ էր պատճառը, որ Քրիստոսի ուսմունքը անմիջապէս մօտ ու հարազատ ընդունեցինք, եւ գուցէ, Քրիստոսից առաջ մենք վաղուց արդէն քրիստոնեաներ էինք, միայն թէ անունն էր ուրիշ՝ Նայիրականութիւն...։

Ոչ ծաղրածու զուարճարար, ոչ
խօսքերի վարժ վարպետ -
կոչուած ես դու վերին կամքով որպէս
պայծառ մի ասպետ։

Դու մարգարէ պիտի լինես,
խաչակիր եւ մարտիրոս,
խարոյկ ու խաչ պիտի ելնես - ոչ իբր
ստրուկ, այլ հերոս...

Տէրեանն էլ այդ է ասում։

Հին աշխարհի միակ արդար մարդ Նոյը իջաւ մեր հողի վրայ։ Առաջինը մեր հողի վրայ օրինականացուեց Քրիստոսի ուսմունքը։ Մեծագիտակ լեզուաբանները բերում, մեր հողի վրայ են տեղաւորում հնդեւրոպական լեզուի բոյնը։ Առաջին անգամ այդտեղ է մարդը հողի անթափանց խաւարից դուրս հանել շողշողուն մետաղը։ Եւ երջապէս, աշխարհի ոչ մի կողմում չէ գտնուի այլ հողակտոր, որի հայաստանաչափ տարածութեան վրայ աստծուն ուղղուած այնքան շատ տաճարներ, մեհեաններ ու կոթողներ լինեն կառուցուած...։ Այսքան շատ ունենալը չէ՞ արդեօք պատճառը, որ մեզ շարունակ հալածել են, աւերել, պահել ու թալանել, ուզեցել են մի բան փախցնել, ուզեցել են մեզ խառնել իրենց վայրի ցեղերին։ Մեզ ասպատակել են անգամ քրիստոնեայ երկրները, իսկ այլադաւանները ուզեցել են ոչնչացնել։ Նայիրական մեր հաւատը անհասկանալի էր, մեր տեսակի բարոյական կերպը՝ առեղծուած, եւ որովհետեւ անհասկանալի էր, վախեցնում, անհանգստացնում էր նրանց։ Ուզում էին բացայայտել մեր էութեան գաղտնիքը, ուզում էին իմանալ ինչի՞ վրայ էր մեր յոյսը, երբ մի բուռ մարդկանցով նահատակութեան էինք գնում Տղմուտ գետի ափին, երբ օտարի սրի դէմ անպաշտպան էր մեր հոգին, ինչպէս անպարիսպ քաղաք։ Որբի մեր հեզութիւնն ու արքայական վեհանձնութիւնը, անբացատրելի ու յաւիտեան օտար պիտի մնային նրանց, ինչպէս,

Քեզ կը մնայ միշտ օտար,
Նայիրական իմ հոգին
Եւ թախիծն այս անդադար,
Եւ տրտունջը հին։

Կարծես Աստծոյ գործերի ասպարէզ էր այս հողը։ Ֆրանսիայի պրեզիդենտը Մոսկուայում, սովետական հեռուստատեսութեամբ ունեցած ելոյթում հպարտութեամբ ասում էր, որ իր երկիրը այսօր պայքարում է ոչ միայն ժողովուրդների խաղաղ կեանքի համար, այլեւ պաշտպանում է խղճի ազատութիւնը։ Խեղճ Եղիշէ պատմիչ. 1500 տարի առաջ Պարսիկներից հաւատի ու խղճի ազատութիւն էիր պահանջում. ո՞վ պիտի հասկանար ի՞նչ է խղճի ազատութիւնը, երբ քաղաքակիրթ երկրները միայն հիմա են սկսել մտածել այդ մասին։

(Շար. 14)

Fonds A.R.A.M

Պ. Գալուստ Մինասեան,
Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Մինասեան
եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Տոլմաճեան
եւ աղջիկը,
ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Բարսեղեան)

մահը, որ պատահեցաւ, Ուրբաթ, Մարտ 21-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Չորեքշաբթի, Մարտ 26, ժամը 15·45-ին Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Շաւիլի Գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իրենց ներոջ եւ կնքամօր՝ Տիկին Թագուհի Մինասեանի մահուան առթիւ, Տիկին Արմենուհի Մինասեան եւ զաւակները հազար ֆրանք կը նուիրեն փոխան ծաղկի Մխիթարեաններու ֆոնտին (ստանալ «Յառաջ»էն):

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արամ Հայկազի թարմ յիշատակին Պ. Մկրտիչ Գազանճեան 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ծնունդի Ճրագալոյցին եկեղեցւոյ պայծառութեան եղած նուէրները. - Տիկին Մարիամ Պօլոեան 100, Տիգրան Տէօքմէճեան 100, Այրի Տիկին Մելքոնեան 100, Տէր եւ Տիկին Մելքոն Նալպանտեան 100, Օր. Տընիզ Համբարձումեան 200, Յակոբ Աւետիքեան 100, Տելեմաք Զօրուրեան 25, Գարեգին Հէքիմեան 100, Տէր եւ Տիկին Նորայր Իշճեան 100, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Թաշճեան 100 Ֆ.: Այրի Տիկին Մելքոնեան Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբին 200, Օր. Տընիզ Համբարձումեան Տխալոկ ստոխոյին 200 Ֆ., Միշէլ Մեսրոպեանի թաղման առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Անտրէ Պաղտասարեան 1000 Ֆ., Կարապետեան Գրիգոր 100, Օր. Լուսին Կարապետեան 100, Այրի Տիկին Նուրիճա Աւետիսեան 100, Տիկին Անժէլ Զիլինկիրեան 100, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Սանտրեան 100, Մարտիրոս Նորիկեան եւ զաւակները 100, Սարգիս Համասեան 200, Այրի Տիկին Սիրանոյշ Մանուկեան 100, Ճարաեան ընտանիք 200 Հայ Մշակոյթի Տան, Ծաուկեան ընտանիք 100, Ութուզեան ընտանիք 200 Հայ Մշակոյթի Տան, Աստուր Ճընճեան ընտանիք 100, Ռոլան Սրապեան եւ Մատլէն Սարոլեան 300 Ֆ.: Ամիրխանեանի թաղման առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեան 500 Ֆ., 500 Հայ Մշակոյթի Տան, 500 Հ. Բ. Ը. Միութեան դպրոցին, 500 Պօմոնի Կապոյտ Խաչին, 500 Գուսան երգչախումբին, 500 «Յառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեան 150 Ֆ., 150 Հայ Մշակոյթի Տան, 150 «Յառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փիրանեան 100 Ֆ., 100 Հայ Մշակոյթի Տան, Տիկին Ազատուհի Տիրատուրեան 100 Հ. Բ. Ը. Միութեան դպրոցին, Տէր և Տիկին Գուրգէն Ստեփանեան 100 եւ 100 Հ. Բ. Ը. Միութեան դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Սանթուրեան 100, Տիկին Ոնճեան եւ իր աղջիկը 100 Ֆ., Աստղիկ Տէրտէրեան եւ Ազատուհի 100 Ֆ. Հայ Մշակոյթի Տան, Գուսան երգչախումբ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին, 100 Ֆ. «Աշխարհ»ին, Այրի Տիկին Ագնիւ Թէլէր 100 Ֆ. Մայր Եկեղեցւոյ, 100 Ֆ. Պօմոնի Եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Փափազեան 100 Ֆ. Գուսան երգչախումբին, Տիկին Արշալոյս Ղազարեան 100 Ֆ. Գուսան երգչախումբին, Օր. Տորումեան 50 Ֆ. Գուսան երգչախումբին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Տիկին Աղաւնի Պարոնեան իր ամուսնոյն՝ Սիրուն Պարոնեանի մահուան 2-րդ տարելիցին առթիւ՝ 300 Ֆ., Պ. Աստուր Վարդանեան 350 Ֆ. Տիկին Պըլանշատուրեան 50 Ֆ.:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի.- Ժամերգութիւն 8, կարգ ապաշխարողաց եւ ընթրեաց.- Պատարագ ժամը 10-ին, ոտնլուայ ժամը 16, խաւարում՝ 19·30:

Ուրբաթ. - Յիշատակ է Չարչարանաց եւ խաչելութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. - Ժամերգութիւն եւ թափօր Թաղման ժամը 17-ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Հինգշաբթի. - Պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ 16, Խաւարում՝ 19·30:

Ուրբաթ. - Ժամերգութիւն եւ Թաղում՝ 17-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉ ՇԱԻԻԼ

Հինգշաբթի. - Ոտնլուայ՝ 16, Խաւարում՝ 19·30 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17 :

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Հինգշաբթի. - Պատարագ՝ 10·45, Ոտնլուայ՝ 16, Խաւարում՝ 20 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 16·30 :

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Հինգշաբթի. - Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ 10, Ոտնլուայ՝ 16·30, Խաւարում՝ 19 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17 :

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի. - Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ՝ 10:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ԽՉԿՐ. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Ոտնլուայ՝ 16, Կարգ չարչարանաց՝ 19·30 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17 :

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Հինգշաբթի. - Ոտնլուայ՝ 16·30, Խաւարում՝ 20 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17·30 :

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Հինգշաբթի. - Պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ՝ 16·30, Խաւարում՝ 19·30 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17 :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Հինգշաբթի. - Պատարագ՝ 12, Ոտնլուայ 18, Խաւարում՝ 20·30 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 18 :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հինգշաբթի. - Ժամերգութիւն՝ 8, Պատարագ 10:

Կը պատարագէ՝

ՀՄԱՅԵԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ոտնլուայ՝ 17·30, Խաւարում՝ 20·30 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17 :

ՊՈՒԼՎ. ՕՏՏՕ — Ս. ՅԱԿՈԲ

Հինգշաբթի. - Ժամերգութիւն՝ 8·30, Պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ՝ 17, Խաւարում՝ 20 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17 :

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Հինգշաբթի. - Մանուկներու Հաղորդութիւն ժամը 9, Պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ՝ 17, Խաւարում՝ 20 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17 :

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Չորեքշաբթի. - Փոքրիկներու Հաղորդութիւն՝ 9 :

Հինգշաբթի. - Ժամերգութիւն՝ 8, Ոտնլուայ՝ 17, Խաւարում՝ 20 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17·30 :

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Չորեքշաբթի. - Պատարագ եւ փոքրիկներու հաղորդութիւն՝ 10 :

Հինգշաբթի. - Ոտնլուայ՝ 17, Խաւարում՝ 20 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 18·30 :

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17 :

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Հինգշաբթի. - Պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ՝ 16, Խաւարում՝ 19·30 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17 :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիրամօր՝ Արաքսի Նագգաշեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Շըրնորհօքեան 500 կը նուիրեն Դպրոցասէր Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին պէտք ունի ամուսնացած, եւ պարկեշտ ժամկոչի մը, որ հայերէն ու ֆրանսերէն գիտնայ:

Աշխատավարձքէն զատ, կը տրուին բնակարան և յարակից բոլոր ծախքերը:

Թեկնածուներէն կը խնդրուի դիմել՝ Եկեղեցւոյ դիւանը՝ Պ. Պետրոսեանի:

Հեռաձայն. -

43 – 59 – 67 – 03 եւ 42 – 25 – 84 – 85

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանայի[n] Վարչութիւնը ամառնային իր կայան[...] համար կը փնտռէ. -

1.- Կայանի համար վկայեալ տնօրէն[...]

2.- Շրջուն Կայանի համար վկայեա[լ] տնօրէն:

3.- Վկայեալ վարիչներ:

4.- Խոհարար:

Թեկնածութիւնները ղրկել ստորեւ յի[շ]ւած հասցէին՝ Կապոյտ Խաչի Շրջան[ա]յին Վարչութեան:

Adresser les candidatures
au Conseil d'Administration de la CBA[...]
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ARMENIE 1986

Tous nos départs sont effectués jusqu'à Moscou sur les vols réguliers d'AIR FRANCE et nos groupes sont encadrés par des accompagnateurs qualifiés et dévoués.

Au départ de Paris et de Lyon		Au départ de Marseille	
DEPART	RETOUR	DEPART	RETOUR
18 AVRIL	02 MAI	19 AVRIL	02 MAI
08 MAI	19 MAI	10 MAI	23 MAI
23 MAI	06 JUIN	07 JUIN	20 JUIN
27 JUIN	11 JUILLET	28 JUIN	11 JUILLET
11 JUILLET	25 JUILLET	12 JUILLET	25 JUILLET
01 AOUT	15 AOUT	02 AOUT	15 AOUT
15 AOUT	29 AOUT	16 AOUT	29 AOUT
29 AOUT	12 SEPTEMBRE	30 AOUT	12 SEPTEMBRE
12 SEPTEMBRE	26 SEPTEMBRE	13 SEPTEMBRE	26 SEPTEMBRE
03 OCTOBRE	17 OCTOBRE	04 OCTOBRE	17 OCTOBRE
07 NOVEMBRE	21 NOVEMBRE	27 DECEMBRE	09 JANVIER 87
26 DECEMBRE	09 JANVIER 87		

— Nous sommes en mesure d'organiser vos voyages individuels avec avion, hôtel, accueil et transfert pour un séjour maximum de 15 jours.

— Tarif aérien très avantageux sur les dates de nos groupes ou en individuel de 1 à 4 semaines, pour tout détenteur d'un visa d'invitation (certificat d'hébergement).

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ 100ԱՄԵԱԿԸ
ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ
SOUS LE PATRONAGE DES ANCIENS DU LYCEE GUETRONAGAN
VOYAGE EN ARMENIE
du 18 Avril au 02 Mai
POUR LA COMMEMORATION DU CENTENAIRE DU LYCEE GUETRONAGAN
A EREVAN

Lic. A. 1037

Levon BAGHDASSARIAN	Varoujan SARKISSIAN	Jacques CHELELEKIAN
SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	VOCA TOURS
31, rue d'Argenteuil 75001 PARIS Tél. 42 - 61 - 51 - 13	48, Cours de la Liberté 69003 LYON Tél. 78 - 60 - 13 - 66	10, ave. du Prado 13006 MARSEILLE Tél. 91 - 37 - 58 - 58

AIR FRANCE · intourist · AEROFLOT · AFS

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱԻԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՋԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Fonds A.R.A.M

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
26
MERCREDI
26 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.190 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNEE — No 16.190

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՇՈՒԼՑԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԹՈՒՐՔԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍԱԿԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շուլցի այցելութիւնը Թուրքիա վերջ գտաւ եւ Երեքշաբթի օրուան լուրերու համաձայն, Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին Նախարարը ձեռքերը պարապ կը վերադառնար, թերեւս անոր համար որ ձեռքերը պարապ ալ եկած էր: Արդարեւ Թուրքերը շատ պնդած են գլխաւորաբար առեւտրական յարաբերութեանց վրայ եւ առիթ՝ ոչ միայն Պոլսոյ գործի մեծ մարդիկը, այլեւ Ճօզալ, որու ամբողջ ճիգը եղած է կեդրոնանալ այդ հարցի վրայ:

Ճաշի մը ընթացքին է, Պոլիս, որ Շուլց այն տպաւորութիւնը ունեցած է որ ծուղակ մը ինկած է: «Ձիս հոս համով ճաշի մը բերած էին, ըսած է, փոխանակ ատոր գլուխս ուռեցուցին»: Սապանճը, որ Թըրքական ճարտարարուեստի մեծերէն է եւ նախագահը համապատասխան միութեան ըսած է որ Միացեալ - Նահանգները ոչ թէ օգնութիւն պէտք է ընեն Թուրքիոյ, այլ՝ դիւրացնեն անոր արտածումը: «Եթէ կարենանք աւելի արտածել, կ'ըսէ Սապանճը, ոչ ձեր զինուորական, ոչ ալ տնտեսական օժանդակութեան պէտք ունինք եւ դեռ մեր պարտքերն ալ, օրին կրնանք վճարել»: Շուլց շատ դժգոհ մնացած է այս ճաշին բռնած ընթացքէն, չեշտած է թէ Միացեալ - Նահանգները առաւել - լագոյն առաջարկը զոր ըրած են՝ Թուրքիոյ եղած է: Բայց Սապանճը գոհ չէ, կ'առարկէ որ Թուրքիոյ արեւմտեան միւս դաշնակիցներն ալ սահմանափակումներ ըրած են Թուրքիայէն հիւսուածեղէնի ներածման համար:

Այս ամբողջին հետեւանքն այն եղած է, ըստ «Խոռշիէքըտ - Փրէս»ի, որ Շուլց Թուրքիայէն կը մեկնի առանց նոր համաձայնութեան մը, տնտեսական եւ պաշտպանութեան գործակցութեան համար: Շուլցի յոյսերն ալ ի դերեւ ելեր են, ինչ կը վերաբերի զինուորական կայաններու իրաւունքներու համաձայնութեան չուտափոյթ նորոգման մը, Անգարա պնդելով որ առիկա կախում ունի ամերիկեան առեւտրական զիջումներէ:

Ըստ երեւոյթին Թուրքեւամերիկեան աւանդական սիրաբանութիւնը պաղ շրջան մը կը թեւակոխէ, բայց հաւանաբար «մտահոգուելու» հարկ չկայ, նոր մեղրալուսիններ կ'ըլլան, երբ Ուաշինկթըն «խօսք հասկնայ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԻԱԿԱՆ ձայնասփիւռը ամբողջ գիշերը - Երկուշաբթիէն Երեքշաբթի - հրաւիրած է ամբողջ արաբ ժողովուրդը ոտքի ելլելու, պայքարելու համար ամերիկեան ծաւալապաշտութեան դէմ: Սիրթի ծոցին մէջ է, որ ի պատասխան լիբիական (խորհրդային) հրթիռներու յարձակման ամերիկեան նաւատորմին դէմ, ամերիկեան օդուժը լիբիական նաւ մը ընկղմած է եւ յարձակած հրթիռներու վրայ: Ուաշինկթըն կը հերքէ լիբիական լուրը, ըստ որուն երեք ամերիկեան օդանաւ վար առնուած են:

ՍԱԼՎԱՏՈՐԻ շրջանը նոր բախումներ տեղի ունեցած են Թրքական ապահովութեան ուժերու եւ Քիւրտերու միջեւ: Ըստ Թըրքական աղբիւրներու խսկ, 11 մեռեալ կայ, որոնց մէջ՝ 3 զինուոր եւ պահակներ:

ԹՈՔԻՈՅԻ մէջ, յարձակումներ եղած են ամերիկեան դեսպանատան եւ կայսերական պալատին դէմ: Զոհ չկայ, բայց նիւթական վնասները՝ մեծ են:

ՄՈՆՈՐԻ, Կրթական նոր Նախարարը յայտարարեց թէ նոր բարեփոխումներ պիտի չփորձէ, այլ գոհանայ գործադրելով Շըվէնըմանի ծրագիրը: Յիշեցուց որ միայն նախնական ուսմանց վկայական մը ունի, որպէսզի, ըսաւ՝ ուրիշները չյիշեցնեն...:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Ֆրանսացի պատանդներու հարցը անելի մէջ չէ, ըստ Ժէյմս Ֆատլալահի, որ ըսած է նաեւ. - «Մեկէ աւելի բաց դուռ կայ»: Շէյխը, որ Հէզպոլլայի «հոգեւոր առաջնորդն» է, հարցազրոյց մը տուած էր Փարիզ լոյս տեսնող արաբական շաբաթաթերթ՝ Ալ - Մոսթաքպալի: Ան դեռ կ'ըսէ որ Ֆրանսական կառավարութիւնը, սկիզբէն, կացութեան սխալ գնահատում ըրած է: «Առեւանգում եւ հակառեւանգում կայ, կ'ըսէ: Ուրիշ միջոց չկար Փարիզի բանտարկեալներուն ազատ արձակումին համար»:

ԻՏԱԼԻՈՅ խարդախուած գինին ամէն օր նոր զոհեր կը խլէ: Օտոռէ ընկերութեան գինի կը հայթայթէին երկու գինեգործ, հայր ու տղայ, բաւական ալքոլ մէթիլիք խառնելէ ետք գինիին: Ըստ իտալական օրէնքին, կրնան մինչեւ 0,9% խառնել, մինչ քննութիւնները 6% մէջ - տեղ հանած են: Ցարդ ութ մեռեալ կայ եւ բազմաթիւ հիւանդներ: Վախ կայ նաեւ որ Ֆրանսա եւ Գերմանիա զոհեր ըլլան, որովհետեւ գինին արտածուած է: «Պառպեռան որ կը սպաննէ»ի շուրջ ամէն կողմ քննութիւն բացուած է, բայց օտար երկիրներու համար իտալական բոլոր գինիները խնդրոյ առարկայ են, տարբերութիւն դնող չկայ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 49-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՑՈՒՍԱԼԻ ՃԱՄԲՈՒ ՎՐԱՅ

Խորհրդային 49-րդ ախոյենութեան մրցաշարքի երկրորդ հանդրուանին «Արարատ», Մարտ 9-ին, իր դաշտին վրայ կ'ընդունէր Ալմա Աթայի «Կայրաթ»ը, որու կը յաղթէր 1 - 0 արդիւնքով: Ասիկա խորհրդային ախոյենութիւններու մէջ «Արարատ»ի 100-րդ յաղթանակն էր: Կոլը նշանակած է Ռոբեր Գալստեան, դառնալով ընթացիկ ախոյենութեան «Արարատ»ի անդրանիկ կոլի հեղինակը: Ի դէպ, Ռոբեր Գալստեան 1980-ին ալ՝ «Կուբան»ի դէմ խաղի ընթացքին, դարձած էր մրցաշարքի առաջին կոլի հեղինակը:

Մարտ 9-ի «Արարատ» - «Կայրաթ» հանդիպումին Երեւանցիները կարելիութիւն ունեցած են աւելի մեծ հաշիւով յաղթանակ մը ձեռք ձգելու, սակայն, 8-րդ վայրկեանին իսկ Ռոբեր Գալստեանի նշանակած կոլէն ետք, անոնք միապաղաղ, դանդաղ եւ անհետաքրքրական խաղարկութիւն մը ցուցաբերած են: «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի մարզական թղթակիցը «տժգոյն» եւ «անհետաքրքիր» որակած է խաղը, իսկ համամիութենական մարզական կոմիտէի ներկայացուցիչ մը դիտել տուած է, թէ նման մակարդակով «Արարատ» դժուար թէ կարենայ դիմանալ ախոյենութեան մարաթոնին...

Մարտ 14-ին, «Արարատ» կը հիւրընկալուէր Կիեւի «Դինամօ»ի կողմէ: Նախ քան այս հանդիպումը, Երեւանցիներն ու Կիեւցիները 50 անգամ խաղացած էին իրարու դէմ եւ 31 անգամ յաղթական հանդիսացած էին Կիեւցիները, 13 խաղ վերջ գտած էր հաւասար արդիւնքով իսկ 6 անգամ յաղթած էին Երեւանցիները: Հարկ է յիշել, որ վերջին տարիները «Արարատ» ծանր պարտութիւններով կը վերադառնար Կիեւէն. անցեալ տարի Երեւանցիները 4 - 0 արդիւնքով (Նոյեմբեր 3) պարտութիւն մը կրելով վերադարձած էին տուն:

Արդ, 51-րդ այս հանդիպումը եւս չշեղեցաւ աւանդութենէն եւ Կիեւցիները դարձեալ յաղթեցին «Արարատ»ի 2 - 0 արդիւնքով: Մխիթարութիւնն այն է, որ փոքր հաշուով տեղի ունեցած է «Արարատ»ի պարտութիւնը:

Խաղը տեղի ունեցած է պայքարի բուռն մթնոլորտի մը մէջ: Կիեւցիներու համար յաղթանակը դիւրին չէ եղած ձեռք ձգել: «Արարատ»ի տղաքը համարձակ խաղարկութիւն մը ցուցաբերած են: Մանաւանդ երկրորդ կիսախաղին, շնորհիւ միջնապահներու աշխատանքին, Երեւանցիները յրցած են ձեռնարկել կարգ մը սուր գրոհներու, ծանր կացութեան մատնելով մրցակիցները, սակայն հարուածները դիպուկ չըլլալով անոնք չեն կրցած արդիւնաւորել իրենց յարձակումները: Յիշատակելի է Ռոբեր Գալստեանի հնարամիտ մէկ հարուածը, որ բախած է Կիեւցիներու բերդի ձողին:

Այսուհանդերձ, Կիեւցիներու առաւելութիւնը աւելի զգալի ըլլալով, անոնք ապահոված են իրենց ակնկալելի յաղթանակը: Խաղի 9-րդ վայրկեանին Տեմիանենկօ, ճեղքելով «Արարատ»ի ձախ թեւի պաշտպանութիւնը, ճշգրիտ փոխանցում մը կատարած է Բելանովի, որ գնդակը մխրճած է Երեւանցիներու բերդին մէջ: Երկրորդ կոլը նշանակած է Եարեմչուկ 66-րդ վայրկեանին: Թէեւ Կիեւցիները այնուհետեւ երկու - երեք կարելիութիւններ եւս ունեցած են կոլ նշանակելու, սակայն «Արարատ»ի յետսապահներն ու բերդապահը յաջողած են չէզոքացնել մրցակիցներու գործողութիւնները:

Մարտ 23-ին, «Արարատ» կը հիւրընկալուէր Մինսկի «Դինամօ»ի կողմէ. խումբ մը՝ որ անցեալ տարի ախոյենութիւնը աւարտած էր առաջին հնգեակին մէջ: Հանդիպումի ընթացքին ոչ մէկ կոլ արձանագրուած է եւ կողմերը հեռացած են դաշտէն մէկական կէտ շահելով:

Ներկայիս, չորս խաղերէ ետք «Արարատ» կը գրաւէ 11-րդ տեղը, սակայն նկատի առած այն՝ որ իրեն պէս չորս այլ խումբեր ալ ունին չորսական կէտեր, տակաւին կանուխ է ենթադրութիւններ ընել եւ դատել: Յետագայ քանի մը հանդիպումները կրնան աւելի յստակացնել պատկերը, մանաւանդ որ Երեւանցիներու յաջորդ երկու խաղերը տեղի կ'ունենան իրենց իսկ դաշտին վրայ, Մարտ 30-ին՝ «Ժալգիրիս»ի, իսկ Ապրիլ 6-ին՝ «Զենիթ»ի դէմ:

Մաղթենք որ յստակացումը ըլլայ յօգուտ «Արարատ»ի:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

×

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—×—

Ծաղկազարդի Կիրակին նպաստաւոր չեղաւ Ռոն - Ալփի շրջանի հայանուն ակումբներուն համար:

Ի հաշիւ պատուոյ դասակարգի ախոյեանութեան, Հ.Մ.Ը.Մ. Լիոն - Տէսին, իր իսկ դաշտին վրայ, անակնկալօրէն պարտուեցաւ (2 - 1) Ֆէյզէնէ՝ որ անկումի սպառնալիքի տակ կը գտնուի:

Վալանսի պարտութիւնը, Կրընոպլի մէջ, «Նոր - Գափ»ի առջեւ, անակնկալ մը չէր, բայց ինչ որ կը զարմացնէ, վերջնական արդիւնքն է (4 - 0): Շատ մեծ անյաջողութիւն մը որ, մօտիկ ապագայի համար, կը վտանգէ Վալանսի, մրցակցութեան առաջին օրէն իսկ ձեռք ձգած, առաջատարի դիրքը: Նոր - Գափ, Ֆրանսական զօրաւոր խումբ մը Կրընոպլի մէկ արուարձանին մէջ, յաւակնութիւնը կրնայ ունենալ ախոյեան դառնալու:

Վիէն որ կ'այցելէր իր խմբակին առաջատարին, Փոն - Շարայի, պարտուած է 2 - 0-ով: Հ.Մ.Ը.Մ.ի պահեստին հաւասար մնացած է (0 - 0) Խվէյլ - Լիոնի հետ:

Փարիզի շրջանին մէջ Իսիի Հայ Մարզականը յաղթած է Անթոնիի (1 - 0): Լաւ արդիւնք մը:

Վ. Մ.

ԳԻՐՔԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ

Գիրքի 6րդ ցուցահանդէսը բացուեցաւ Փարիզի Կրան - Փալէի մէջ, Մարտ 20-ին եւ կը փակուի Մարտ 26-ին: Այս առընչութեամբ, քանի մը թիւեր ընդհանուր պատկեր մը կուտան հրատարակչականներու մասին:

Ֆրանսայի մէջ 685 հրատարակիչներ կան, որոնք կանոնաւոր արտադրութիւն մը ունին եւ որոնց գործերը կը տարածուին գրախանութներու միջոցաւ: Աւելի լայն ըմբռնումով, հրատարակիչներու թիւը 2000-ի կը հասնի: Ֆրանսացի եւ Ֆրանսագիր 1250 հրատարակիչ կը մասնակցին ցուցահանդէսին: Ֆրանսայի մէջ, հրատարակչութիւնը 13.148 հոգի կ'աշխատցնէ: 1985-ին 60 վէպ լոյս տեսած են, առաջին անգամ ըլլալով: 1984ին հրատարակութիւններու 41, 8%-ը նորութիւններ էին, գրպանի ծաւալը հրատարակուած տիտղոսներու 19, 8%-ը կը կազմէ եւ 860 միլիոն Փրանքի առուծախ, որու ընդհանուր գումարն է 8.909 միլիոն Փրանք: Ընդհանուր գրականութեան ամենէն հին հրատարակչականն է՝ Սթոք, հիմնուած 1708-ին: Իր հիմնադրութենէն ի վեր 2096 հեղինակ տեսնուած են «Ափոսթրոֆ» յայտագրին:

1985-ին ամէնէն սուղ ծախուած գիրքն է Կիւթէնպէրկի Աստուածաշունչը՝ (Ֆաք-Սիմիլիէ) 34.500 Փրանք:

Ամէնէն թարգմանուած Ֆրանսացի հեղինակներն են. — Ժիւլ Վերն (230 թարգմանութիւն), Ռընէ Կոսինի (89), Ալեքսանտր Տիւմա (78), Շառլ Փէրօ (56), Ժ. Փ. Սարթր (50), Մոլիէռ (42), Ֆրանսուազ Սական (37), Ժերար տը Վիլիէ (37):

Fonds A.R.A.M

ՄԵՐ ՍԻՐԵԼԻ ԱՃԷՄԵԱՆԸ

ԱՆՏՈՆԻՆԱ ՄԱՀԱՐԻ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Աճէմեանի հետ ամէն մի հանդիպում հրճուանքով էր լցնում Գուրգէնի սիրտը: Բայց մի անգամ հակառակը եղաւ:

Կարծեմ 1960 թուին էր: Մոսկուայում երեքով էինք՝ երկու Գուրգէնը եւ ես: Գնացել էինք ժողովրդական տնտեսութեան ցուցահանդէս: Տեսնենք՝ դիմացից գալիս է Վարդան Աճէմեանը՝ ուսանող - ուսանողուհիների ուրախ խմբով շրջապատուած: Մեր թանկագին Վարդանը կարծես ջահելացել էր, շողում էր ուրախութիւնից: Ուսանողուհիներից ամէն մէկն ուզում էր աւելի մօտ լինել իր փրոֆէսօրին: Նա ինչ - որ բան էր պատմում, եւ բոլորն ուրախ քրքջում էին՝ հի՛ - հի՛ - հի՛, հա՛ - հա՛ - հա՛: Գուրգէնն ուրախացաւ Վարդանին տեսնելով, բայց, ինչպէս ինձ թուաց, ո՛չ այնքան: Վարդանն առանց Գուրգէնի էլ իրեն լաւ էր զգում: Կանգնեցինք, մի քիչ զրոյց արինք: Վարդանը կարճ կապեց. «Ցէ՛, Գուրգէն, ցէ, կը տեսնուինք»: Գուրգէնը, կարծես, նեղացաւ. «Դէ որ ցէ՝ ցէ՛»: Եւ խանդոտ հայեացքով ուղեկցեց անհունօրէն երջանիկ Վարդանին, մինչեւ որ նա իր խանդավառ խմբով անհետացաւ բազմութեան մէջ:

Գուրգէնը տխրեց: Նրան, ըստ երեւոյթին, բարկացնում էր, որ ոչ միայն թատրոնն է իրենից խլում Վարդանին, այլեւ ուսանողուհիները: Ծանր հառաչեց եւ ասաց. «Ապրում է մարդը քէֆը տուածին պէս...»: Ես փորձեցի սփոփել. «Դու քեզ Վարդանի հետ մի համեմատիր: Նախ նա քեզնից երիտասարդ է եւ առողջ: Ի՞նչ է պատահել՝ փրոֆէսօրը շրջում է ցուցահանդէսում իր ուսանողների հետ: Ինչո՞ւ ես սրտնեղում»:

«Գիտենք, լա՛ւ գիտենք այդ փրոֆէսօրներին, - ասաց: - Երեխայ չենք: Ապրում է, ինչպէս քէֆը տալիս է: Եւ որտեղի՞ց նրան այդքան հմայք, որ քաշում է կանանց ու աղջիկներին: Անդիմադրելի հմայք: Դիւային զօրութիւն»:

«Դէ դու էլ ուրախ եղիր, որ քո Վարդանին բոլորը սիրում են», - ասացի:

Գուրգէնը հաստատեց ըսածս. «Կարծում ես ուրախ չե՞մ, կարծում ես իսկապէս նախանձո՞ւմ եմ նրան: Նա արժանի է, որ իրեն սիրեն ու յարգեն: Հէնց այնպէս ասացի, դու մի նեղանա ... Ես ո՛ւր, Վարդանն ո՛ւր: Ա՛խ, ա՛խ, որտե՛ղ ես իմ ջահելութիւն»:

Միեւնոյն է, այդ հանդիպումը փչացրեց Գուրգէնի տրամադրութիւնը: Բայց դա միակ դէպքն էր, առաջինը եւ վերջինը, որ հանդիպումը Վարդանի հետ այդպէս անդրադարձաւ Գուրգէնի վրայ:

Ինչքա՜ն - ինչքա՜ն լուսաւոր յուշեր են կապուած Վարդան Նեկիտիչի հետ: Յիշում եմ, երբ ապրում էինք «Ինտուրիստ»ում, շատ յաճախ իջնում էինք ռեստորան եւ այնտեղ նստում ժամերով: Մեզ հետ էր լինում Վարդանը, ինչպէս եւ մեծահամբաւ Հրաչեայ Ներսիսեանը, որին արդէն գտնում էինք այնտեղ, նստած սեղանի առաջ եւ ծխի քուլաներով պարուրուած: Արտիստը ծխում էր ու խըմում ... Միայն Վարդանն էր, որ երբեք չափը չէր անցնի, ամէն ինչ կ'անէր չափի սահմաններում ու երբեք չէր հարբի: Դրա համար ես նրան աւելի էի յարգում: Իսկ երբ գիշերուայ ուշ ժամին ես ու Գուրգէնը վերադառնում էինք մեր համարը, մեր միջեւ տեղի էր ունենում մօտաւորապէս հետեւեալ դիալոգը:

«Տեսնո՞ւմ ես, Գուրգէն, թէեւ Վարդանը ձեր բոլորից աւելի տաղանդաւոր է, միանգամայն նորմալ մարդ է ու երբեք չի կորցնում իր մարդկային արժանապատուութիւնը: Օրինակ առէք նրանից: Ասա ինձ, մի՞թէ չի կարելի ե՛ւ տաղանդաւոր, ե՛ւ նորմալ մարդ լինել»:

Գուրգէնը պատասխանում էր.

«Հնարաւոր է, բայց շատ հազուադէպ: Մեր Վարդանը բացառութիւն է: Ինչ որ ճիշդ է՝ ճիշդ է, նա երբեք վայելչութեան սահմանը չէ անցնում ու շատ զուսպ է: Իսկ ընդհանրապէս տաղանդաւոր մարդիկ նորմայի չեն ենթարկւում, այդ պատճառով էլ թւում են աննորմալ: Աճէմեանն ուրիշ է, դրանց շարքին չի պատկանում...»:

Չգիտեմ ինչ նպատակով ինչ - որ «ժիւռի» էր կազմակերպուել՝ Վարդան Աճէմեանի նախագահութեամբ: Չգիտեմ ինչու, ինձ թւում էր, որ այդ չար գործի նախաձեռնողն անզուգական Լեւոնն էր: Դրա հետ կապուած բոլոր տաղնապներն ու տհաճութիւնները ես թափում էի նրա գլխին, քանի որ համոզուած էի, որ նա է փչացնում բոլորին, շեղում իրենց ճանապարհից: Կրտսերն էր բոլորից, բայց ենթարկում էր իր ազդեցութեանը: Ինձ թւում էր, թէ այդ կասկածելի «ժիւռի»ն նպատակ ունէր ամուսիններին կտրել իրենց տնից, որ նրանք, ազատագրուելով մեր լծից, կարողանային ազատ շունչ քաշել, ժամերով նստել ռեստորանում եւ անվերջ զրուցել ու վիճել թատրոնի, գրականութեան եւ աստուած գիտի ուրիշ ինչի մասին:

Ի հարկէ, ես ամէն կերպ ընդվզում էի «ժիւռի»ի դէմ, բայց ինձ լսողն ո՞վ էր: Իմ յորդորներն այն ժամանակ ուժ ստացան, երբ «ժիւռի»ի հերթական մի նիստից յետոյ Գուրգէնը հիւանդացաւ: Վարդանն ինձ «մխիթարում» էր այսպիսի խօսքերով. «Դու մի անհանգստանայ, ա՛յ կը տեսնես, Գուրգէնը շուտով ոտքի կը կանգնի եւ ... մեր «նիստ»երը նորից նրա հետ կ'անենք»:

Ես գիտէի, որ նա շատ է սիրում իր տանջահար ու հիւանդ եղբօրը, ու երբ Գուրգէնը պառկած էր հիւանդանոցում՝ գրեթէ ամէն օր այցելում էր նրան: Միակ մարդն էր Վարդանը, որ չափազանց ուշադիր էր Գուրգէնի նկատմամբ ու դժբախտութեան ժամին երբեք մենակ չէր թողնում նրան: Իսկ ամառները, երբ մենք մեկնում էինք իմ հայրենիքը՝ Լիտուա, հանգստանալու, Աճէմեանից նամակներ էինք ստանում: Ահա դրանցից մէկը, որ ստացանք Պալանգայում (ուր գտնւում էր գրողների ստեղծագործական տունը), Գուրգէնի մահից մէկ տարի առաջ:

«Իմ սիրելի Գուրգէն

Ստացայ քո նամակը, որին վաղուց էի սպասում: Այնքան ուշացրիր, որ նոյնիսկ քո գրիչը չի կարող արդարացում գտնել: Ուրախ եմ, շատ ուրախ, որ ձայնդ լսեցի, եւ դու յիշում ես ինձ: Ուրախ եմ, որ դու կաս: Որ կատակում ես, գրում ես եւ ... որ դու քեզ նման ես:

Մենք, բոլոր Աճէմեաններս ողջ - առողջ ենք: Փա՛ռք Աստուծոյ: Մեզ ուրիշ բան պէտք էլ չի:

Փափազը չկայ այլեւս: Մտադիր ենք նշել նրա 80-ամեայ յոբելեանը: Մեծ արտիստ էր Փափազը եւ գնալով աւելի է մեծանում: Բոլոր մեծերը մահուանից յետոյ աւելի են մեծանում: Մի խօսքով:

Ես, ինչպէս միշտ, ինչպէս քեզ յայտնի է, շատ եմ ծանրաբեռնուած: Իմ անիծեալ գլխաւոր ռեժիսորութիւնը քիչ էր, հիմի էլ Լենինականի թատրոնն աւելցաւ (այդ ժամանակ, համատեղութեան կարգով, Վ. Աճէմեանը նշանակուել էր Լենինականի թատրոնի գեղարուեստական ղեկավար): Իմ «Ժպիտներ»ը՝ ընկերական շարժերի գրքոյկը, արդէն լոյս է տեսել: Դու էլ կաս մէջը: Չգիտեմ ամառը որտեղ պիտի անցկացնենք, բայց քեզ միշտ էլ կը գրեմ, միայն թէ հասցէդ յայտնիր: Ես գիտեմ, որ դու հանգիստ նստողը չես եւ շարունակ աշխատում ես, գրիր ինչի վրայ ես աշխատում:

Ողջոյններ բոլորից:
Անտոնինային սրտագիր բարեւներ:

Քո Վարդան

1960, 6, 2
Երեւան»:

×

Տարիներ եկան ու անցան: Անվերադարձ անցան ոսկեշող օրերը: Վաղուց է, ինչ Գուրգէնը չկայ, և «ժիւռի»ն էլ ցրուել է վաղուց: Վարդանը շատ է փոխուել, ծերացել է կարծես, իսկ իր «համհարզ»ը հիմա «ծանրակշիռ տօքթէօր» եւ արուեստաբան է դարձել: Այն ժամանակից ի վեր շատ բան է փոխուել Երեւանի կեանքում, եւ ամբողջ աշխարհում նոյնպէս:

Գուրգէն Մահարու վախճանուելուց յետոյ էլ մեր թանկագին Վարդան Նեկիտիչը չմոռացաւ եղբօրն ու նրա ընտանիքը: Յաճախ էր լինում մեր տանը: Կը գար, կը մտնէր Գուրգէնի աշխատասենեակը, տխուր - տրտում կը զննէր այն տեղը, բազմոցի այն անկիւնը, ուր միշտ նըստում էր իր սիրելի Գուրգէնը, անհամբեր սպասում իր գալուն եւ սրտնեղում, երբ ինքը շտապում էր թատրոն: Կը գար, կը նստէր, կը նայէր չորս կողմը եւ կ'ասէր սրտի ցաւով. «Այո՛ ... այսպէ՛ս ... հիմա ես մնացի մենակ, որբացայ»:

Խորին տրտմութեամբ աչք էր ածում սենեակի բոլոր անկիւնները, կարծես ուզում էր ստուգել՝ ամէն բան իր տե՞ղն է արդեօք: Յետոյ ասում էր. «Անտոնինա՛, լաւ ես դու, կեցցե՛ս»:

Նայում էր պատերին կախուած լուսանկարներին, յատկապէս այն մէկին, ուր ինքն ու Գուրգէնն էին միասին: Նորից ու նորից նայում էր Վանի տեսարանը, նայում էր հեռուից եւ յետոյ մօտենում էր աւելի ու աւելի եւ կարծես չէր կարողանում հայեացքը կտրել: Գուրգէնի պէս նա էլ շատ էր սիրում ծննդավայր քաղաքը եւ կարօտում անհունօրէն:

Յետոյ նստում էր գրասեղանի մօտ, հառաչում. «Դա՛...»: Մէկ էլ յանկարծ նայում էր ժամացոյցին եւ ինչպէս առաջ՝ «Ուշացայ, ես գնացի թատրոն... Քեզ պինդ պահիր, մի ընկճուիր ... Ես էլի կը գամ»:

Ես տխրութեամբ ճանապարհ էի դնում իմ թանկագին, անչափ հարազատ հիւրին, ինքս ինձ մտածելով. «Թատրոնը չայրուի յանկարծ, այնքան նոր ու գեղեցիկ: Երանի թէ երկար ապրի Վարդան Նեկիտիչը, Աճէմեանների փառաւոր տոհմի հպարտութիւնը»:

×

1977, Յունուարի 18: Երեկոյեան դէմ Աճէմեանը զանգահարեց. «Ալլօ՛, Անտոնինա՛: Ո՞նց ես, ի՞նչ ես անում: Էլի ինչ - որ բա՞ն ես գրում: Ինչո՞ւ թատրոն չես գալիս: Անպայման արի: Նոր բեմադրութիւն ունենք, Ֆրանսիական պիէս է (խօսքը վերաբերում է Մարսէլ Փանեոլի «Թոփազ» կատակերգութեանը): Շատ հետաքրքիր: Ո՛չ, բեմադրութիւնն իմը չէ: Գալուց առաջ զանգ տուր: Ինչ ես ճգնաւորի պէս մեն - մենակ նստել տանը: Այս քանի օրը կը գամ քեզ մօտ: Հիմա գլուխս խառն է չափազանց: Շատ եմ յոգնում: Մի շաբաթից կ'ազատուեմ բոլոր գործերից եւ կը գամ...»:

«Օ՛, Վարդան Նիկիտի՛չ, ինչ լաւ է, որ լսում եմ ձեր ձայնը, - ուրախացած վրայ տուի ես: Գիտէք ի՞նչ, Վարդան Նիկիտիչ, այս քանի օրը ձեզ տեսայ հեռուստացոյցով: Շատ լաւ տեսք ունէիք: Այնքան էլ առոյգ, այնքան եռանդով էիք խօսում ... Ես շատ, շա՛տ ուրախ եմ, որ դուք, Վարդան Նիկիտիչ, գործում էք, բոլոր ճակատներում ... Խոստովանեմ՝ զմայլւում էի ձեզնով: Դուք գնալով նմանւում էք Գուրգէնին, յիշեցնում էք նրան ... Այնքան ուրախ եմ, որ դուք կաք, որ քաջառողջ էք ու եռանդուն...»:

«Շնորհակալութիւն, Անտոնինա՛, դու միշտ կարողանում ես մի լաւ, հաճելի բան ասել ... Այո՛, շատ եմ աշխատում, բայց յետոյ ի՞նչ ... Յետոյ ի՞նչ, որ օրն ի բուն աշխատում եմ նզովեալի պէս ... Այդպէս է, Անտոնինա, այդպէ՛ս ... Մի շաբաթից կը գամ, անպայման կը գամ, կը խօսենք ամէն ինչի մասին: Զանգ կը տամ յետոյ կը գամ ... Ցտեսութիւն, Անտոնինա՛, ցտեսութիւն...»:

Սա վերջին խօսքն էր, որ ես լսեցի մեր հարազատ Վարդան Աճէմեանից:

Մի շաբաթից նա իրօք ու վերջնականապէս ազատուեց իր բոլոր գործերից, բայց մեզ այցելութեան չեկաւ ... Չեկաւ, ու երբեք չի գայ այլեւս...

Յունուարի 24-ին ինձ զանգահարեց Ալիսա Խանջեանը եւ տրտմալի ձայնով հաղորդեց, որ մեր թանկագին Վարդան Աճէմեանը չկայ այլեւս:

Երեւանի արեւը թաքնուեց ամպերի ետեւը, սեւ - սեւ ամպերը կախուեցին երկնքում, քանի որ մարեց եւս մի աստղ, ամենավառ աստղերից մէկը:

Իսկ ինձ համար հանգաւ իմ միակ եւ վերջին հարազատը Երեւանում՝ մի չափազանց վառ անհատականութիւն, բեմական արուեստի մեծ վարպետը, բազմաշնորհ մի մարդ, եւ մեծապէս հպարտ եմ, որ պատիւ եմ ունեցել ճանաչելու նրան:

Երբ ես գնացի ինձ համար անհունօրէն հարազատ տունը, որի հետ այնքան լուսաւոր յուշեր են կապուած, իմ խորին ցաւակցութիւնը յայտնելու այլեւս արդէն այրի տիկին Արուսին եւ իրենից լըսեցի հանգուցեալի վերջին տագնապալից օրերի նրա ունեցած ծանր ապրումների մասին, ես սրտի ցաւով մտաբերեցի Գուրգէնի խօսքը. «Վարդանն առանց Թատրոնի մի օր էլ չի ապրի: Ես լաւ գի[տեմ] նրան...»:

Ինչքա՜ն, ինչքա՜ն ափսոս, ինչ ցաւա[լի է], որ ոմանք դա չգիտէին եւ չէին ու[զում] իմանալ:

Հիմա մեր մխիթարութիւնն այն է, որ նրա գործերը չեն մոռացուի, այլ կ'ապ[րեն] արուեստը գնահատող մարդկ[անց] սրտերում, եւ Վարդան Աճէմեանի պա[յծառ] անունն առմիշտ կը մնայ հայկ[ական] թատրոնի պատմութեան ոսկ[...] էջերում, այն թատրոնի, որին նա նուի[րա]բերեց իր ամբողջ կեանքը:

Քանի որ, ինչպէս թանկագին Վարդա[նը] գրել էր իր նամակներից մէկում, «Բո[լոր] մեծերը մահուանից յետոյ աւելի են մեծանում»:

1977, Մարտ 24-ի

10.000 ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ՈՒԱԹՐԹԱՈՒՆԻ ՄԷՋ

Ուաթրթաունի Ս. Յակոբ Եկեղեցւ[ոյ] սրահին մէջ, Մարտ 8-ին, տեղի ունեց[աւ] ... է Միացեալ - Նահանգներու արեւելեա[ն] շրջանի Ազգ. Առաջնորդարանի (Էջմիա[ծի]նական) հայ դպրոցներու կրթական կե[դ]րոնի կազմակերպած գիտական ժողով[ը] «Հայաստան - Հայեր. 10.000 տարուա[ն] պատմութիւն՝ 10 ժամէն» նիւթին շուր[ջ]: Բացումը կատարած եւ ժողովը վար[ած] է Կեդրոնի տնօրէնուհին՝ Օր. Սի[...] Տէր - Ստեփանեան, բացատրելով ձ[...] ներկին բնոյթը եւ նպատակը:

Հայոց պատմութեան մասին դասախ[օս]ած է տոքթ. Գրիգոր Մաքսուտեան, [...] կըսեալ Հայոց ծագումէն: Յիշած է [...] բիւրներ, հին եւ նոր հրատարակութի[ւն]ներ ու անոնց յարաբերական արժէ[քը], թելադրելով կարդալ Խորենացի եւ Ա[...] թանգեղոս:

Հայկական հնէաբանութիւնը ներկայ[ա]ցուցած է տոքթ. Փոլ Պըտուքեան, [...] սալատկերներու բացատրութեամբ: Ցո[...] ցադրուած են հայկական հին դրամնե[ր], ինչպէս նաեւ աւելի մօտ ժամանակնե[րու] գործեր - եկեղեցական անօթ, գիրք, [...] գեստ եւայլն:

Հայկական երաժշտութեան մասին դա[սա]խօսած է թեմին առաջնորդը՝ Թորգ[ոմ] Արք. Մանուկեան, մասնաւորաբար [...] տելով դերն ու արժէքը Կոմիտասի: [...] նագան բնոյթի երգեր բացատրուած [...] մեկնաբանուած են իրենց ճիշդ՝ [...] սխալ՝ եղանակներով, երեւան հան[ե]լու համար Կոմիտասի իսկական դիմա[...] եւ իր անփոխարինելի դերը հայ երաժ[շտու]թեան մէջ:

«Հայկական ընտանիքին աւանդութ[իւն]ները եւ տօները» եղած է նիւթը տո[քթ.] Բերկրուհի Սվաճեանի, որուն բացա[կա]յութեան պատճառով, զեկուցումը [կար]դացած է Լօրէյն Ալեքսանտր:

Կէսօրուան ճաշէն ետք, տոքթ. Լ[...] Տէր - Մանուէլեան ներկայացուցած [է] «Հայկական ճարտարապետութիւնը [...] անոր յատկանիշները. բացատրութիւն[ը ըն]տուած է նաեւ լուսապատկերներու մի[ջո]ցով:

Տոքթ. Գէորգ Պարտաղճեան դասախ[օս]ած է հայ գրականութեան մասին՝ [...] դարէն մինչեւ մեր օրերը:

Տոքթ. Ճան Վարդան ներկայացուցած [է] հայկական նուագարանները՝ տաւ[...] շւի, սրինգ, ուտ, սազ, քամանչա [...] այլն, իւրաքանչիւրի մասին տալով [...] հըրաժեշտ բացատրութիւնները եւ նուա[...] գելով հայկական եղանակ մը:

Վերջին դասախօսին՝ Տաճատ քահան[այ] Դաւիթեանի նիւթը եղած է «Հայաստա[...] եայց Եկեղեցին»: Նշենք, որ իւրաք[անչ]իւր դասախօսութենէ ետք եղած են հար[...] ցումներ:

Յաւարտ դասախօսութեանց տեղի ու[նե]ցած է եզրափակիչ հանդիսութիւնը, [...] խագահութեամբ Թորգոմ Արք.ի եւ առա[ջ]նավարութեամբ Նուպար Քիւփէլեա[նի]: Խօսք առած են Բարգէն Ա. քհնյ. Մ[...] սուսեան, Մեսրոպ Մաշտոց Հիմնար[...] տնօրէն Նորայր Խըլոբեան եւ Լօրէյն [Ա]լեքսանտր: 9 պատանիներ, 10 - 14 տար[ե]կան, որոնք մասնակցած էին 100 հար[...] ցումներու մրցումին, ստացած են յու[շա]տախտակներ:

Fonds A.R.A.M

ՕՀԱՆ ՏՈՒՐԵԱՆ ԵՒ ՍՈՒՍԱՆԱ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՕՓԵՐԱՆ

—×—

Մարտ 14-ին, Մարսէյլի քաղաքապետական օփերան ապրեցաւ բացառիկ երաժշտական երեկոյթ մը: Օփերան իր տարեկան ընթացիկ յայտագրին մէջ արձանագրած էր Օհան Դուրեանի եւ Սուսանա Միլտոնեանի անունները: Երկուքն ալ փայլուն կերպով յաղթանակեցին, ու իրենց հետ երաժշտութիւնը եւ նաեւ Հայու մեր հպարտութիւնը:

Ոչ Օհան Դուրեան եւ ոչ ալ Սուսանա Միլտոնեան անծանօթներ են երաժշտական աշխարհին մէջ: Օհան Դուրեանի տաղանդին վաւերականութիւնը եւ Սուսանա Միլտոնեանի արուեստին կատարելութիւնը տարիներէ ի վեր ճանչցուած են: Անոնք ունին արդէն միջազգային համբաւ: Երկուքն ալ ներկայացան Մարսէյլի երաժշտասէր հասարակութեան, առաջին անգամ ըլլալով, եւ գերազանցօրէն արդարացուցին իրենց մեծ վարպետի եւ արուեստագէտի համբաւը:

Հէնտէլի տաւիղի համար գրուած Օփիւս 4, Թիւ 6, Սի Պեմոլ քոնչերթոյին մէջ, որ հաւասարապէս կը նուագուի երգեհոնով, լարադաշնակով կամ վինով, Սուսանա Միլտոնեանի մեկնաբանութիւնը իր թեքնիքով, իր երաժշտականութեամբ եղաւ կատարեալ վայելք մը: Իր նուագածութեան հնչականութեան հմայքը, յստակութիւնը, ճշգրտութիւնը, պարզութիւնը կ՚արդարացնեն արուեստագէտին միջազգային հռչակը: Սուսանա Միլտոնեան արժանացաւ կրկնուած ծափահարութիւններու եւ որպէս պիս նուագեց՝ Պարթոքի «Ռումանական վեց պարերը», Տրպիւսիի «Քլէռ տը Լիւնը» եւ երրորդ կտոր մը:

Օհան Դուրեան, իր առաջին երեւումին համար, Մարսէյլ, դիւրին ճամբան չէր ընտրած յայտագրին մէջ դնելով՝ Անթոն Պրիւքնէրի (1824 - 1896) Թիւ 5 Համանուագը: Պրիւքնէր համանուագ յօրինած մեծագոյն երգահաններէն մին նկատուած է, թէեւ վիճուած, քանի ոմանք իր գործերուն մէջ կը գտնեն կրկնութիւններ եւ երկարաբանութիւններ: Ամէն պարագային գրած է տասը համանուագ, երեք օրաթորիօ, թէ տէում մը, բազմաթիւ քոնչերթոներ եւ այլ կտորներ: Սի պէմոլ Մաժէօր Թիւ 5 Համանուագը առաջին անգամ նուագուած է 1894-ին, յօրինումէն 16 տարի վերջ, որուն ինք հեղինակը ներկայ չէ եղած հիւանդութեան պատճառաւ: Կոթողային գործ մը որ կը բաղկանայ հինգ մասերէ եւ որուն երաժշտութիւնը պատկերալից է: Տեսակ մը ողբերգութիւն, ուր երաժշտութիւնը վիպական եւ միսթիք շեշտերով, ամբողջութիւն մը կը ներկայացնէ, տալով նոյնիսկ վակներեան օփերայի մը լրիւ յատկանիշերը: Օհան Դուրեան յաջողեցաւ այս կառուցուածքը քար առ քար հիւսել: Իր խոր ներշնչումը ու մտերիմ ապրումները փոխանցեց նուագախումբին, որուն հետ կապը եղաւ ամուր, ամբողջ ութսունըհինգ վայրկեան որ տեւեց այս վիթխարի համանուագը: Գրեթէ ոչ մէկ տկար կէտ, ոչ մէկ սայթաքում: Մարսէյլի Ֆիլարմոնիք նուագախումբը, որ այլ առիթներով լսած ենք, այս անգամ ինքզինքը գերազանցեց: Զգաց եւ հասկցաւ թէ կը գտնուի մեծ ղեկավարի մը դիմաց: Ասիկա կը փաստէ Օհան Դուրեանի ոչ միայն տաղանդը, այլեւ նախապէս իր տարած խստապահանջ եւ խղճամիտ աշխատանքը: Նուագախումբը միշտ պահեց իր հսկողութեան տակ առանց սակայն չափազանցօրէն սանձելու նուագածուները, ձգելով անոնց ազատ ընթացք արտայայտելու համար իրենց բնական ձիրքերը: Այս ալ վարպետին ինքնավստահութիւնն է, իր արուեստին տիրապետումն է: Պրիւքնէրի այս երկարաշունչ գործը, որ այնքան ալ ծանօթ եւ մատչելի չէ, կրնար յոգնեցնել ունկնդիրները: Ո՛չ, Օհան Դուրեան մէկ ծայրէն միւսը, առանց երաժշտատետրի (փարթիսիոն), առանց ճպոտի, ինքզինքը պարտադրեց Մարսէյլի օփերայի բեմին վրայ, եւ յաջողեցաւ իր մուտքը: Վերջացուց ուժասպառ: Ունկնդիրները, շուրջ եօթը հարիւր հոգի, որոտընդոստ ծափահարութիւններով ողջունեցին եւ գնահատեցին: Օհան Դուրեան, Թէպէտ, Փարիզէն՝ Երեւան, Մոսկուա, Փրակա ... Վիէննա եւ այլուր իր ետեւ ունի բեղուն եւ փայլուն ասպարէզ մը, սակայն, Մարսէյլի երաժշտական շրջանակներուն եւ յատկապէս ընտրանիին համար եղաւ կատարեալ յայտնութիւն մը: Տեղական օրաթերթերը շատ գնահատական տողեր նուիրեցին «Երաժշտական դէպք» որակելով Մարտ 14-ի համերգը: Լը Մերիտիոնալի երաժշտական քննադատը կը գրէ՝ «Մեծ, շատ մեծ նուագախումբի մը ղեկավարը, յաղթանակեց քաղաքին մէջ, ուր կ՚ապրի հինգ տարիէ ի վեր: ... Ներկայութիւնը նման ղեկավարի մը, որ այժմ ոչ ոք կրնայ անգիտանալ, կը հարկադրէ պարտաւորութիւններ: Անհասկընալի պիտի ըլլայ չգիտակցիլ, ոչ միայն մեր քաղաքին մէջ, այլ նաեւ ֆրանսական երաժշտական աշխարհին մէջ»:

×

Փակելէ առաջ այս թղթակցութիւնը, ըսենք թէ ներկայ եօթը հարիւր հոգիներուն մէջ, տեսանք քանի մը տասնեակ Հայեր, միայն: Ցաւալի է այս երեւոյթը, բայց նոր չէ: Ի՞նչպէս կարելի է անտարբեր մնալ, երբ քաղաքին սիրտին վրայ հսկայ յայտարարութիւններով, մեծ տառերով տեղ կը գրաւեն երկու Հայ անուններ, միջազգային համբաւի տիրացած երաժշտական աշխարհի մէջ: Ե՞րբ պիտի արթննանք եւ պիտի գիտնաք գնահատել եւ քաջալերել մեր վաւերական արժէքները: Հետաքրքրութեան պակաս մը կայ անկասկած որ սակայն ամէն բան չի բացատրեր: Դժբախտութիւն է որ ամէն ոք, ամէն միութիւն իր շրջապատէն, իր ըրածէն անդին բան չի տեսներ: Ամէն պարագայի, բացակաները զրկուեցան բարձրորակ երաժշտական վայելքէ մը եւ առիթը չունեցան հոգեպէս հրճուելու:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Հեռաձայնի առաջին խօսակցութիւնը

Աշխարհի առաջին հեռաձայնը բանուած է 1876 Մարտ 10-ին. այդ օրն է որ Ա. Կրահամ Պէլ յաջողած է գործածել այդ գործիքը: Բարձրախօսը ձեռքը տեղաւորուած է իր տան ձեղնայարկը, իսկ ընկալուչը տուած օգնականին, որ մուտքի յարկը կը գտնուէր:

- Պ. Ուաթսըն եկէք, կը խնդրեմ, ձեզի պէտք ունիմ ... այս է ահա պատմութեան հեռաձայնային Ա. խօսակցութիւնը:

Պէլ ծնած է 1847 Մարտ 3-ին: Նախ ճանչցուած է որպէս խուլ եւ համրերու դաստիարակ, շարունակելով իր հօրը գործը: 1865-ին գաղափարը կը յղանայ ելեկտրական ալիքներու շնորհիւ խօսակցութիւնը փոխադրելու մէկ տեղէն ուրիշ մը: Այս գաղափարը 11 տարի ետք գինքը պիտի առաջնորդէ հեռաձայնի գիւտին: Նոյնպէս ինքն է որ պիտի պատրաստէ մեղրամոմով առաջին սկաւառակը: 1915-ին Նիւ - Եորք բացումը կը կատարուի նոր գիծի մը, որ պիտի միացնէ Ատլանտեանի եւ Խաղաղականի ափերը. կը դիմեն Կ. Պէլի: Կ՚ընդունի, պայմանաւ որ իր նախկին օգնականը՝ Ուաթսըն գտնուի գծին միւս կողմը, այսինքն՝ Սան - Ֆրանսիսքօ, 5.500 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ: Բացումը կատարելով գծին, ան կ՚արտասանէ 1876-ի նոյն նախադասութիւնը.

- Պ. Ուաթսըն, եկէք, կը խնդրեմ, ձեզի պէտք ունիմ:

Կ՚ըսուի թէ Ուաթսըն պատասխանած է ժպտելով.

- Այս անգամ, պարոն, ութ օր պէտք պիտի ըլլայ որ հասնիմ հոդ:

Պէլ կը մեռնի Գանատա, 1922 Օգոստոս 2-ին:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մարտ 7-ին, տեղի ունեցած է դեռատի դաշնակահար Սայաթ Զամանի նուագահանդէսը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Յայտագրի առաջին բաժնին մեկնաբանուած են գործեր՝ Մոցարթէն, Հայտընէն, Շոփէնէն: Երկրորդ բաժնին, դաշնակահարը՝ հասուն արուեստագէտի հասկացողութեամբ նուագած է Կոմիտասի վեց պարերը, «Խս առուն»ը եւ «Գարուն ա»ն, վերջացընելու համար Արամ Խաչատրեանի «Սոնաթինա»ով: Շնորհք Պատրիարք խօսք առնելով՝ ի մէջ այլոց ըսած է. - «Անկարելի է լուռ մնալ, չհիանալ ու չհպարտանալ այս երեւոյթին դիմաց: Մեր մեծ ընտանիքին, Պոլսոյ հայ համայնքին մէջէն ահա կը յայտնուի դեռատի զաւակ մը, որ այնքան տիրականօրէն կը գործածէ այս գործիքը: Մենք գիտենք որ իր շնորհը իրեն տրուած է ոչ միայն Աստուծոյ կողմէ, այլ նաեւ մեր ցեղին կողմէ»: Շնորհք Պատրիարք շնորհաւորելէ ետք Մխիթարեան Սանուց Միութեան 40-ամեակը, եզրակացուցած է. «Ասկէ 25 տարի առաջ դարձեալ այսպիսի բեմի մը վրայ դեռատի դաշնակահար մը նուաճած էր իր ունկնդիրները: Ան Շահան Արծրունին էր, որ այսօր դարձած է մեծ արուեստագէտ մը: Որքան երջանիկ ենք, որ 25 տարի ետք տեսարանը կը կրկնուի: Կը նշանակէ որ չենք ցամքած, թէ աղբիւրը կը բխի տակաւին»:

×

ՄՈՆՐԷԱԼԻ «Ա. Ահարոնեան» սրահին մէջ, Փետրուար 16-ին, տեղի ունեցած է երգահանդէս մը, մասնակցութեամբ Նորա Անթոնեանի (սոփրանօ) եւ Կարօ Նշանեանի (թաւ - պարիթոն), որոնց դաշնակով ընկերացած է Սիլվա Զարգավառճեան: Ներկայ եղած են 400 հոգի: Յայտագիրը բաղկացած է հայ եւ միջազգային դասական գործերէ, իսկ երկրորդ բաժինը՝ ամբողջութեամբ յատկացուած է հայկական ժողովրդական երգերու:

×

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ, Փետրուար 12-ին, իր մահկանացուն կնքած է Ժորժ Միքայէլեան, Եգիպտահայ Կաթողիկէ համայնքի, ինչպէս նաեւ Թեմական Խորհուրդի ատենապետը: Ծանօթ դէմք մը՝ գաղութին մէջ, որու ազգային եւ հանրային կեանքին բերած է իր գործօն մասնակցութիւնը: Եղած է նաեւ Հ. Բ. Ը. Մ.ի Գահիրէի մասնաճիւղին ատենապետը եւ անդամ Հայ Մշակոյթի Բարեկամներու Մարմնին: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Աւետումն Ս. Կոյսի Եկեղեցին, ուր դամբանականներ խօսած են տոքթ. Սուրէն Պայրամեան, Հ. Ժողէֆ վրդ. Մալլում եւ Համայնքի վիճակաւոր Ռաֆայէլ Եպիսկ. Պայեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԳՒՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳՒՒԼԱՆԵԱՆ

Երդւում եմ Արարատով, իսկապէս, Աստծոյ գործերի ասպարէզ է այս հողը, եւ որովհետեւ որտեղ շատ են Աստծոյ շնորհները, այնտեղ էլ շատ է նաեւ մեղքը, մեր տառապանքը մեծ եղաւ, ցաւը տիեզերական, քանզի անապատում ոչ աստուածային շնորհ կայ, ոչ էլ մեղք, մենք աշխարհաշէն կեանքն էինք, լոյսը համատարած խաւարի մէջ: Եւ մեր լոյսը բացայայտում էր նրանց այլակերպութիւնը: Եւ որպէսզի չերեւայ իրենց կենդանական կերպը, ուզում էին լոյսը հանգցնել:

Ինչո՞ւ այդպէս եղաւ ... ո՞րն էր մեր սխալը:

Թորոս գիւղի ճաշարանի մօտ մեր աւտոպուսը կանգնեց: Ճանապարհին արդէն կերել էինք եւ ջուր էինք ուզում խմել: Աշակերտները ուրախ աղմուկով լցուեցին գիւղական ճաշարան, խախտելով նստածների ալարկոտ զրոյցը: Ճաշարանի տնօրէնը իմանալով, որ երեխաները հիւրեր են եւ գնում են Տէրեանի տուն - թանգարանին այցելութեան, հրաժարուեց մեր խմած քսան չիչ հանքային ջրի գինը վերցնել:

- Անուշ խմեցէք, - ասաց, - ձեր բռնած գործին յաջողութիւն:

Սարոյեանի հերոսների նման բանաստեղծ, զգայուն մարդ էր երեւի: Եւ մինչ աշակերտները հաւաքւում, լցւում էին աւտոպուս, ես Սարոյեանի բարի հերոսների մասին մտածելով, երկու անծանօթ մարդու հետ կանգնած ծխում էի. պարզուեց, որ նրանք Դումանիսից են եւ ուզում են գնալ Ղուկասեան՝ հովիւ աշխատելու: Աւտոպուսում տեղ չկար, եւ ես վարորդին խնդրեցի, որ մի կերպ տեղաւորի նրանց.

- Խս մեր Դումանիսից են, - ասացի, - Ղուկասեան են գնում:

Վարորդը երկու ինքնաշէն աթոռներ տուեց, եւ նրանք բաւականին յարմար տեղաւորուեցին ուղիղ անցումի մէջտեղում, խափանելով երեխաների աշխոյժ երթեւեկութիւնը: Ռուս ուսուցչուհին Տէրեան էր կարդում եւ մատիտով նշում իրեն դուր եկած բանաստեղծութիւնները: Աշակերտները հանքային ջրից ու սառն օդից թարմացած վերսկսեցին իրենց խմբական երգը: Արեւոտ, հրաշալի օր է, Ղուկասեանի դաշտերը դեռ ձիւնի տակ են, եւ սառը, թափանցիկ լոյսի միջով երեւացող հեռաւոր սարերի ճերմակ կատարների վրայ որպէս անտես, երկնագոյն արծիւ սաւառնում է ձմրան դեռեւս կենդանի շունչը:

Բայց ճանապարհը բաց է, եւ մեր աւտոպուսը շարունակում է իր զուարթ ընթացքը: Տեսնես ո՞ւր գնաց, ինչ եղաւ Քսենոֆոնի առեւանգած մեր այն անանուն տղան, նայելով երգող աշակերտներին, մտածում եմ ես, ի՜նչ բախտ ու ճակատագիր ունեցաւ մեզ յայտնի այդ առաջին հայ տարագիրը, ինչպէ՞ս ապրեց օտարութեան մէջ եւ հիմա որտե՞ղ է նրա չարչարուած հոգին: Զգիտեմ ինչու, յետոյ մտածում եմ, որ նրա թափառական հոգին երեք հազար տարի յետոյ նորից է աշխարհ եկել, բայց այս անգամ երեւի Վահան Տէրեանի կերպարանքով: Զէ, աւելի ճիշդ, Միսաք Մեծարենցի կերպարանքով, որովհետեւ երբ Մեծարենց ես կարդում, քեզ թւում է, թէ նա ինչ - որ տեղից է վերադարձել, վերադարձել է երկար բացակայութիւնից յետոյ եւ անասելի կարօտել է այն ամէնին, ինչ առաջ իրենն է եղել: Ուսանող տարիներիս, երբ ես առաջին անգամ հիմնաւոր Մեծարենց կարդացի, այն զգացողութիւնն ունեցայ, թէ նա չփոթուած հրեշտակ է, որ անըմբռնելիօրէն գտել է մի անգամ կորցրած աշխարհը եւ հիմա ամէն ինչ տեսնում է շուրջը, հիանում, զուարթանում է. անանձնական ուրախութեան բուռն յանկութիւնից, ուզում է ուղեւորի ժամանման սպասող հիւղ լինել, ուզում է հասցրնել՝ զգալ, շօշափել, սիրել ամէն ինչ ու ամէնքին, քանի դեռ իրեն նորից չեն տարել եւ դէպի անյայտութիւն: Մտածում էի նաեւ, որ եթէ Տէրեանը Երկիր Նայիրիի ոգին է, ապա Մեծարենցը՝ սէրն է նրա: Յետոյ այդ մտքերը ինձ՝ մոլորուած ուսանողիս, տանում - կանգնեցնում էին Չարենցի դէմ, եւ ես ոչ մի կերպ չէի կարողանում Տէրեանի նայիրական ոգու ու Մեծարենցի սիրոյ արանքում տեղաւորել նրա «Երկիր Նայիրի»ն: Եւ թող ների ինձ մեծն Չարենցը, որ ես այդպէս էլ մնացի Տէրեանի Երկիր Նայիրիի ուխտաւորը, որովհետեւ, երբ փորձում էի ինձ պատկերացնել առանց Երկիր Նայիրիի երազի, կեանքն ինձ համար կորցնում էր իմաստը: Զէ որ Երկիր Նայիրին միայն յափշտակուած հայրենիք չէ, գիւղ ու քաղաք չէ, դաշտ ու արտ չէ:

(Շար. 15)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

Fonds A.R.A.M

Այրի Տիկին Շնորհիկ Ձերչեան,
Տէր եւ Տիկին Արման Ձերչեան,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Երամեան,
Տէր եւ Տիկին Հրայր Պասմաճեան,
Տէր եւ Տիկին Ռեմի Ձերչեան եւ զաւակները՝ Օլիվիէ եւ Սեսիլ,
Տէր եւ Տիկին Կարապետ Երամեան,
Պ. Վաղինակ Երամեան,
Օր. Օր. Քաթրին եւ Նաթալի Պասմաճեան,

Տիկին Զարուհի Ձերչեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ Մերտինեան, Գափլանեան, Սանթեգլի, Պաչճեան, Գոստիկեան, Էլմայեան ընտանիքները, զաւակներն ու թոռները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, պապին եւ ազգականին՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՁԵՐՉԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Երկուշաբթի, Մարտ 24-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Մարտ 28, ժամը 14-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Ձերչեանի եւ ընտանիքին:

Տիկին Ժաք Պետրոսեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ԺԱՔ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 22-ին, 76 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Մարտ 26-ին, ժամը 10.45-ին: Eglise Sts. Pierre et Paul
Sarcelles - Villages
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Մեզմէ կը խնդրուի ծանուցանել
ՏԻԿԻՆ ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԽՕԼՄԷՋԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Իչգալացեան)
մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 23-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Մարտ 28, ժամը 10.30-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս Եկեղեցին, 4, Կոմիտաս փողոց:

Որեւէ մահագդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նապլաչեան եւ Միհրանեան ընտանիքները կը ծանուցանեն, թէ Զատկուան Մեռելոցի օրը, Երկուշաբթի օր, Մարտ 31-ին, ի ժամու Ս. Պատարագին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի իրենց նորոգ հանգուցեալ, սիրեցեալ մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻՐԱՄԱՅՐ

ԱՐԱՔՍԻ ՆԱՊԼԱՇԵԱՆ-Ի

հոգւոյն համար, անոր մահուան քառասունքին առթիւ:

Զայս կը հաղորդուի՝ ի գիտութիւն հանգուցեալ Տիրամօր յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Անտրէ Ոսկերիչեան եւ զաւակները 500 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Անտրէ Ոսկերիչեանի մահուան Ա. տարելիցին ի յիշատակ:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Հրաւէր Արտակարգ Ընդհանուր Ժողովի

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը իր անդամներուն կը տեղեկացնէ թէ Ապրիլ 17, Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 20.30-ին, Կեդրոնի (77 ռիւ Լաֆայէթ) սրահին մէջ, արտակարգ ընդհանուր ժողով մը տեղի պիտի ունենայ:

Օրակարգն է. -

1.- Կոնեսի մէջ հանգստեան տուն մը գնումը:

2.- Անտիպ-ի հանգստեան տուն վաճառումը:

Անդամներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ
ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ
ՀԱՐՑ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ

ՎԵՆԵՏԻԿ

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ
— Գ. ՏԱՐԻ —

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԹԻՒ 2

Ս. Ղազարի Հայկական Ակադեմիան, գործակցութեամբ Մուրատ-Ռափայէլեան Վարժարանի Տեսչութեան, այս տարի եւս կազմակերպած է ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ, որոնք տեղի պիտի ունենան Մուրատ-Ռափայէլեան Վարժարանին մէջ, Վենետիկ, ՅՈՒԼԻՍ 20-էն ՕԳՈՍՏՈՍ 20:

Դասընթացքները նախատեսուած են երեք մակարդակի համար,

1.- ՍԿՍՆԱԿ - 2.- ՄԻՋԻՆ - 3.- ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ: - Նիւթ ունենալով ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒ - (Գրաբար եւ Աշխարհաբար), ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ (Դասական, Արդի եւ Սովետահայ), ԱՐՈՒԵՍՏ եւ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ:

Դասերէն զատ, տեղի պիտի ունենան նաեւ բանախօսութիւններ հայագիտական նիւթերու նուիրուած՝ մասնագէտներու կողմէ:

Մասնակցութեան համար անհրաժեշտ է ունենալ նուազագոյն 15 տարեկան. 18 տարեկանը չբոլորած աշակերտներուն համար կը խնդրուի ծնողներէն խնամակալութեան վկայագիր մը յանձնել արձանագրուած չափահաս անձի մը:

Դասընթացքներուն մասնակցութեան սակն է Մէկ միլիոն իտալական լիր (շուրջ 4.500 Ֆ.Ֆ.), որ կը ներփակէ բնակութեան եւ սննդեղէնի ծախքերն ալ:

Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամն է 1986 Մայիս 15:

Կը խնդրուի ղրկել արձանագրութեան ընկերացող համառօտ կենսագրութիւն մը նշելով հայերէնի մակարդակը եւ 100 տոլար (կամ անոր համարժէք գումարը) որպէս կանխավճար:

ԴԱՍԱԽՕՍՆԵՐՆ ԵՆ. -

Հ. Ներսէս Վ. Տէր Ներսէսեան - Գրաբար եւ դասական գրականութիւն:

Հ. Յարութիւն Պզտիկեան - Պատմութիւն Հայ Մշակոյթի, Պատ. Հայոց:

Հ. Ռափայէլ Անտոնեան - Պատմութիւն հայ գրականութեան (բարձ. ընթ.):

Հ. Սարգիս Պոհճալեան - Հայերէն լեզու (Միջին ընթացք):

Փրոֆ. Մանուէլ Քէօշկեան - (Երեւանի համալս.) Սովետահայ գրականութիւն:

Պ. Մինաս Լուռեան - Հայերէն լեզու:

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. -

Հ. Ն. Վ. Տ. Ներսէսեան - Սուրբ Ղազարի ձեռագրական գանձերը:

Հ. Մ. Վ. Յովհաննէսեան - Հայաստանի բերդերը:

Հ. Ե. Տ. Ղազարեան - Գրելու արուեստը:

Հ. Ղ. Վ. Ֆոսոլեան - Տրանսիլվանիոյ հայ գաղութը:

Հ. Յ. Պզտիկեան - Հայկական Բիւզանդիոնը - Հայ Ազատագրական շարժումները:

Հ. Մ. Ապաճեան - Հայ Կաթողիկէ Նրւիրապետութեան ձեւաւորումը:

Հ. Վ. Ուլուհոճեան - Հայ եկեղեցական երաժշտութիւնը:

Հ. Ս. Ճեմճեմեան - Մխիթարեան Միաբանութեան հրատարակչութիւնը:

Հ. Ռ. Անտոնեան - Հայ փիլիսոփայական մտքի պատմութիւն:

Փրոֆ. Մ. Քէօշկեան - Գուրգէն Մահարի:

Տոքթ. Վ. Պօյաճեան - Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան:

Փրոֆ. Կ. Յովսէփեան - Պատմութիւն հայ տպագրութեան:

Կը սպասուի նաեւ Փրոֆ.՝ Ժրէտէրիք Ֆէյտիի (Փարիզ) եւ Փրոֆ. Ճ. Ֆրասսօն (Իտալիա):

Մեր հասցէն է. -

Direction Arménologie - S. Lazzaro
30126 Venise (IT)
Tel. ((39-41) 52. 60. 104
Telex 311. 892 Edapro I

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի.- Ժամերգութիւն 8, կարգ ապաշխարողաց եւ ընթրեաց.- Պատարագ ժամը 10-ին, Ոտնլուայ ժամը 16, Խաւարում՝ 19.30:

Ուրբաթ. - Յիշատակ է Չարչարանաց եւ խաչելութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. - Ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17-ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Հինգշաբթի. - Պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ 16, Խաւարում՝ 19.30:

Ուրբաթ. - Ժամերգութիւն եւ Թաղում՝ 17-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Հինգշաբթի. - Ոտնլուայ՝ 16, Խաւարում՝ 19.30:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Հինգշաբթի. - Պատարագ՝ 10.45, Ոտնլուայ՝ 16, Խաւարում՝ 20:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 16.30:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Հինգշաբթի. - Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ 10, Ոտնլուայ՝ 16.30, Խաւարում՝ 19:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի. - Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ՝ 10:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԽՋԿՐ. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Ոտնլուայ՝ 16, Կարգ չարչարանաց՝ 19.30:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17:

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Հինգշաբթի. - Ոտնլուայ՝ 16.30, Խաւարում՝ 20:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17.30:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Հինգշաբթի. - Պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ՝ 16.30, Խաւարում՝ 19.30:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Հինգշաբթի. - Պատարագ՝ 12, Ոտնլուայ 18, Խաւարում՝ 20.30:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 18:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հինգշաբթի. - Ժամերգութիւն՝ 8, Պատարագ 10:

Կը պատարագէ՝
ՀՄԱՅԵԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ոտնլուայ՝ 17.30, Խաւարում՝ 20.30:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17:

ՊՈՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Հինգշաբթի. - Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ՝ 17, Խաւարում՝ 19.30:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17:

ԳՈՒԼՎ. ՕՏՏՕ — Ս. ՅԱԿՈԲ

Հինգշաբթի. - Ժամերգութիւն՝ 8.30, Պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ՝ 17, Խաւարում՝ 20:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Հինգշաբթի. - Մանուկներու Հաղորդութիւն ժամը 9, Պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ՝ 17, Խաւարում՝ 20:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17:

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Չորեքշաբթի. - Փոքրիկներու Հաղորդութիւն՝ 9:

Հինգշաբթի. - Ժամերգութիւն՝ 8, Ոտնլուայ՝ 17, Խաւարում՝ 20:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17.30:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Չորեքշաբթի. - Պատարագ եւ փոքրիկներու հաղորդութիւն՝ 10:

Հինգշաբթի. - Ոտնլուայ՝ 17, Խաւարում՝ 20:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 18.30:

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17:

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Հինգշաբթի. - Պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ՝ 16, Խաւարում՝ 19.30:

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին պէտք ունի ամուսնացած, եւ պարկեշտ ժամկոչի մը, որ հայերէն ու ֆրանսերէն գիտնայ:

Աշխատավարձէն զատ, կը տրուին բնակարան և յարակից բոլոր ծախքերը:

Թեկնածուներէն կը խնդրուի դիմել՝ Եկեղեցւոյ դիւանը՝ Պ. Պետրոսեանի:

Հեռաձայն. -

43 - 59 - 67 - 03 եւ 42 - 25 - 84 - 85

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ի նպաստ իր դպրոցին. - Տէր եւ Տիկին Գ. Բալոյեան 100 Ֆ. Պօղոս Թաշճեանի մահուան առթիւ: Տիկին Աբրահամեան 200 Ֆ. ամուսնոյն մահուան առթիւ: Իրենց ապաքինման առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Կարապետ Սապունճեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մուրատեան 200 Ֆ. Տիկին Սառա Աւօյեան 100 Ֆ., Տիկին Ֆասուլեաճեան 100 Ֆ., Տիկին Քուկոյեան 50 Ֆ., Տիկին Սողոմոնեան 50 Ֆ.:

×

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Տիկին Օլիմբիա Գազանճեանէ 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Միքայէլեանէ (Իսի լէ Մուլինօ) 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ձերչեան եւ զաւակներէ 1000 Ֆ., իրենց շատ սիրելի հօրեղբօր կնոջ՝ Եօժէնի Արփանեանի (Թրէսթ) կսկծալի մահուան առթիւ: Տիկին Տէմիրճեանէ (Լը Պլան-Մէնիլ) 300 Ֆ. ողբացեալ՝ Անտոն Նատիրեանի մահուան առթիւ: Տիկին Շնորհիկ Մոսկոֆեանէ (Վիլժիւիֆ) 300 Ֆ. իր ամուսնոյն՝ Յակոբ Մոսկոֆեանի մահուան 21-րդ տարելիցին առթիւ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը ամառնային իր կայանին համար կը փնտռէ. -

1.- Կայանի համար վկայեալ տնօրէն:

2.- Շրջուն կայանի համար վկայեալ տնօրէն:

3.- Վկայեալ վարիչներ:

4.- Խոհարար:

Թեկնածութիւնները ղրկել ստորեւ յիշուած հասցէին՝ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութեան:

Adresser les candidatures
au Conseil d'Administration de la CBAF
17, rue Bleue — 75009 PARIS

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Արթուն Նաճարեանի եւ զաւակներուն իրենց փեսային Գէորգ Աբրահամեանի յանկարծական մահուան առթիւ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

45, rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux

ԲԱՑ Է

Չորեքշաբթի, Շաբաթ եւ Կիրակի ժամը 14-էն 19:

Գրադարանի հերթապահութիւն. - Շաբաթ օրերը ժամը 14-էն 16:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Fonds A.R.A.M

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
27

JEUDI
27 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.191 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.191

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ, դատութեան բաժակն ի ձեռին, յայտարարեց թէ թեկնածու չէ Ազգ. Ժողովի նախագահի աթոռին, զոր Թողուց Շապանի: Բայց, Հանրապետութեան նախկին նախագահը չկըրցաւ լուռ անցնիլ Շիրաքի կուսակցութեան իրեն դէմ առած այս որոշումին վրայ եւ մաղձը Թափեց, նոյնիսկ եթէ իր ոտնձային կրթութիւնը պատճառ եղաւ որ քաղաքավարութեամբ արտայայտուի: Այնուամենայնիւ «ցաւ» յայտնեց որ կարելի չէ եղած միութեան թեկնածու մը գտնել: Պարզ է, որ սիրտը կոտրած է:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ որոշեցին 6-րդ նաւատորմը քաշել Միջերկրականէն, խորհելով թէ այս ազդարարութիւնը բաւեց Քատաֆիի: Փոխադարձ յարձակումները դադրած էին:

ԷՅՐԷՖԻԼԻ մէջ բուռն պայթում մը տեղի ունեցած է Զորեքշաբթի առտու: Բազմաթիւ փոսեր կան, բայց մանրամասնութիւնները կը պակսին:

ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐԸ պէտք է ժամ մը առաջ տանիլ, ամրան ժամու անցնելու համար, Շաբաթէն Կիրակի (Մարտ 30-էն 31) լուսնալիք գիշերը:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ կեդրոնական կոմիտէի նիստը վերջ գտաւ, բայց ըստ երեւոյթին, բան չէ փոխուած եւ չէ լսուած ձայնը՝ անոնց որոնք բաներ մը ունէին ըսելիք: Ինքնաբերաբար քաշուողներ կան, այն առարկութեամբ որ կուսակցութեան վերին մարմնին տըրուած պատճառաբանութիւնները, արդարացնելու համար ընտրական պարտութիւնը, մանկամիտ են: Պատճառները ուրիշներուն պէտք չէ վերագրել, (ընկերվարական եւայլն) այլ՝ ներսը փնտռել:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ յաւելեալ օժանդակութիւն պիտի չընեն Թուրքիոյ, ինչպէս գրած էինք արդէն առջի օր: Անգարա 1,2 միլիառ տոլար կ'ուզէր եւ առեւտրական դիւրութիւններ: Ուաշինկթըն կ'ուզէ աւելի օգտագործել Թուրքիոյ զինուորական կայանները եւ չուզեր այդ հարցը կապել առեւտրական ներածումներու:

ՎԱՂԸ՝

Մեր Նոր Թերթօնը՝

ԱՌԱՍՏԱՂԸ
ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Զոր մեր ընթերցողները պիտի կարդան այն նոյն հաճոյքով որ կը կարդան «Մարմարա»ի վաստակաւոր խմբագրին «Ցուցատետր»երը:

ԹՈՒՐՔԻԱ՝ ՄՏԱՀՈԳ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՇԱՏՆԱՆ

—×—

Թուրքիոյ պաշտօնական շրջանակները շատ մտահոգ են բնակչութեան արձանագրած աճէն եւ կը ձեռնարկեն ընտանեկան ծրագրաւորման գործութեան մը: 1985 Հոկտեմբերի քննութիւնները ցոյց տուած են որ բնակչութիւնը 44,7 միլիոնէն հասած է 51 միլիոն 400 հազարի, վերջին հինգ տարիներու շրջանին, ինչ որ 2,8% աճ կը նշանակէ, աշխարհի բարձրագոյններէն մէկը: Եթէ այս Թափով շարունակուի դարուս վերջաւորութեան Թուրքիա Արեւմտեան - Եւրոպայի ամէնէն բազմամարդ երկիրը կը դառնայ, 85 միլիոնի հասնող բնակչութեամբ:

Թանտողան Թօքկէօզ, առողջապահութեան նախարարութեան ընտանեկան ծրագրաւորման ճիւղին պատասխանատուն յայտարարած է որ ձեռնարկած են մասնաւոր քարոզչութեան մը, որպէսզի այն զոյգերը որոնք կ'օգտագործեն ծնունդներու արգելիչ միջոցները, ներկայ 18%էն երկու տարուան մէջ 25%-ի բարձրանան:

Հազարաւոր հանրագիտներ կը զարդարեն երկրին պատերը քաջալերելով ընտանիքները որ քիչ՝ այլ առողջ զաւակ ունենան: Թօքկէօզ ըսած է նաեւ որ վիժումը օրինաւոր է Թուրքիոյ մէջ, բայց պէտք չէ քաջալերուի:

Նախագահ Էվրէն ամբողջովին զօրավիգ է այս պայքարին եւ կրօնական հարցերու բաժանմունքն ալ յայտարարութիւն մը հրապարակած է, հաստատելով որ Իսլամի կանոնները չեն արգիլեր յղութեան դէմ ձեռք առնուած նախազգուշական միջոցները: Այս հակակշիռը պէտք է արդիւնք տայ, ըստ կառավարական շրջանակներուն, որպէսզի օգնէ նաեւ գործազրկութեան, որ 18%-ի հասած է, ներկայիս:

Թօքկէօզ ըսած է որ կատարուած քննութիւնը ցոյց տուած է որ Թուրք կիները առաւելագոյն երեք զաւակ կ'ուզեն, բայց շատեր վեց զաւակ ունին:

Մանկական մահացութեան համեմատութիւնը 10% է Թուրքիոյ մէջ: Այդ ուղղութեամբ ալ, կ'ըսէ Թօքկէօզ, գործակցաբար Միացեալ ազգերուն արշաւ մը կազմակերպուած է պատուաստներու համար, որպէսզի 2 տարիէն համեմատութիւնը 8%-ի իջնէ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Եօթը խաղեր եւս եւ Միջերկրականի լիկին պատուոյ դասակարգի ախոյեանութիւնը վերջ կը գտնէ: Մասնակցող երկու հայանուն խումբերը կը մնան վտանգաւոր դիրքերու վրայ:

Սէն - Թ'Անթուան, յաղթելով Լա Սիոթայի (2 - 1), բարուոքեց քիչ մը իր կացութիւնը, բայց ազատած չէ անկումի սպառնալիքէն: Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ, յաղթուելով (3 - 0) Մարթիկի մէջ, կը մնայ վերջինը:

Ուրիշ դասակարգերու մէջ, Նիսի՝ Հ. Մ. Ը. Մ. լաւագոյններուն կարգին է: Իր վերջին արդիւնքը՝ (0 - 0) Վիքայի հետ: Հաւասարութիւն նաեւ Ալֆորվիլի համար (0 - 0) Պրիի դէմ:

Վ. Մ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ՝

ՍՏԵՓԱՆ ԿՈՒՐՏԻԿԵԱՆԻ

—×—

Երեւանի մէջ, Մարտ 19-ին, իր մահկանացուն կնքած է հրապարակագիր եւ արձակագիր Ստեփան Կուրտիկեան, յետ անողոք հիւանդութեան:

Ծնած էր 1908ին՝ Պոլսոյ՝ ուր Գէորգեան վարժարանը աւարտելէ ետք յաճախած է Սելանիկի «Անատոլիա» ամերիկեան քոլէժը: 1926 - 1927 Թուականներուն Սելանիկի մէջ խմբագրած է «Աշխատանք» համայնավար թերթը: 1927-ին գացած է Հայաստան ուսանելու: Աւարտելով Երեւանի Խ. Աբովեան մանկավարժական եւ օտար լեզուներու հիմնարկները, 1930 - 1932 Թուականներուն խմբագրած է «Աւանգարդ» թերթը եւ «Երիտասարդ բոլշեւիկ» ամսագիրը, իսկ 1933-ին՝ «Բանւորական Երեւան» օրաթերթը:

Բ. Աշխարհամարտի տարիներուն Ստեփան Կուրտիկեան եղած է Թղթակից Խըրիմի եւ Անդրկովկասի զինուորական թերթերու, ինչպէս նաեւ «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի եւ Հայաստանի հեռագրական գործակալութեան: 1946 - 1962 Թուականներուն եղած է «Սովետական Գրականութիւն» ամսագրի խմբագիր, իսկ 1962-էն մինչեւ 1982 խմբագրապետ:

Ստեփան Կուրտիկեան հեղինակն է բազմաթիւ վէպերու, վիպակներու, պատմըւածքներու եւ հրապարակագրական յօդուածներու: Իր գործերէն յիշենք՝ «Լեռնաշխարհի դուստրը» (1948), «Հետախոյզներ» (1950), «Հայրենի լեգենդներ» (1957), «Հայրենի հողի վրայ» (1960), «Ժամանակներ եւ մարդիկ» (1962), «Անդալուզեան լեռներում» (1966), «Կոմիտասեան ղօղանջներ» (1969), «Պրոլմեան հովտաշուշաններ» (1969), «Լուսաշխարհ հանիմ գիմ գութան» (1974), «Դանիէլ Վարուժան» (1975) եւ այլն: Կարեւոր վաստակ մը ունի արեւմտահայ եւ սփիւռքեան գրականութեան ուսումնասիրութեան եւ տարածման գործին մէջ:

«Գրական Թերթ»ի Մարտ 21-ի թիւին մէջ Սիլվա Կապուտիկեան՝ «Հաւատաւոր մարդը» խորագրին տակ, հետեւեալ տողերով կը բնորոշէ Ստեփան Կուրտիկեանի նկարագիրը. «Ստեփան Կուրտիկեանը արիութիւնը ունէր՝ իրեն եւ իրերին նայելու սթափ աչքերով, ունկնդիր լինելու փոփոխուող ժամանակների հարցադրումներին: Այդ է վկայում նրա համարձակ, ճշմարտին հետամուտ գործունէութիւնը «Սովետական Գրականութիւն» հանդէսի գլխաւոր խմբագրի դիրքում, վերջին տարիներին նրա ցուցաբերած լայնախոհ վերաբերմունքը հանդէպ Սփիւռքն ու նրա մշակութային գործիչները, հանդէպ հայ ազատագրական պայքարի պատմութիւնը: Այդ են վկայում նրա տարէցտարի հասունացող գրողական ներթափանցումը մեր ժողովրդի էութեան մէջ, նրա նպատակասլաց ձեռքգարկումները՝ տալու զօրավար Անդրանիկի ժողովրդանուէր անձի ու գործի պատկերը, ուծացման՝ սպիտակ ջարդի ողբերգութիւնը Սփիւռքում, հաստատելու բարու եւ լուսաւորի յաղթանակը աւերիչ ուժերի դէմ՝ մեր կենսափիլիսոփայութեան յաղթանակը»:

Նոյն թերթին մէջ Արտաշէս Քալանթարեան՝ «Լրագրողի ազնիւ ճանապարհը» խորագրին տակ, ի մէջ այլոց կը նըշէ. «Գրողների Միութեան ընդհանուր ու կուսակցական ժողովներում յաճախ էր հնչում նրա կրակոտ խօսքը՝ ընդդէմ հակահասարակական երեւոյթների, ընդդէմ ապօրինութիւնների եւ անտարբերութեան, ընդդէմ այն ամէնի, ինչը խանգարում է ժողովրդի առաջընթացին»:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԲԱԲԳԷՆ ՊՕՏՈՍԵԱՆ

Սրտի խոր կսկիծով իմացանք մեր սիրելի Բաբգէնին յանկարծական մահը, որ պատահած է Մարտ 25-ին, Երեքշաբթի օր, երբ կը հանգստանար ցերեկուան ճաշէն ետք:

Ծնած Օվաճըգ, 1914 Օգոստոս 25-ին, Բաբգէն Պօտոսեան ընտանիքով անցած է Միտիլլի (Յունաստան), ուրկէ ինք կը զրկուէր Վենետիկ իր ուսումը կատարելու համար Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանը, ուսում՝ զոր պիտի աւարտէր Սեւրի Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարանը: Մնացած ընտանիքին, որ Փարիզ հաստատուած էր, հակառակ արուեստագէտի իր բնածին տաղանդին, կանուխէն նետուած է կեանքի ասպարէզը, ապրուստ ճարելու համար, ինչպէս ճակատագիրն էր բազմահազար Հայերու, որոնք նոր կը ժամանէին Ֆրանսա, ուր այնքան դըժուար տարիներ պիտի անցընէին, սկզբնական շրջանին:

Բաբգէն պիտի մտնէր, սակայն, Գեղարուեստից վարժարան (Պօ զ'Առ), միաժամանակ զբաղելով դերձակութեամբ եւ յետագային՝ ներկարարութեամբ, նկարչութիւնը երբեք արհեստի չվերածելով, ինչ որ թոյլ տուաւ իրեն որ՝ նկարէ ե՛րբ որ ուզէ, ի՛նչ որ ուզէ, առանց կաշկանդումի, արուեստը՝ արուեստին համար: Խառնուածքով իսկ արուեստագէտ, այսինքն՝ պոհէմ, քիչ մը «խենթ», ինչպէս կը սիրէր կրկնել, իր անոյշ ժպիտով:

Մաս կազմած է Փարիզի հայկական երբեմնի այն շրջանակին որ նախ Մոնփարնաս, ապա Քառէ, Բիւզանդ Թօփալեանի սպարանը ամբողջ կեանք մը սպառեցին, խօսելով արուեստի, գրականութեան, թատրոնի եւ անշուշտ՝ Հայութեան մասին: Այդ խումբին մաս կազմած են Շահնուր, Թէքէեան, Արման Կոթիկեան, Գմբէթեան եւ այնքան ուրիշներ, բայց մանաւա՛նդ՝ ան, Ցարուբ Կոստանդեան, որու հետ իր մտերմութիւնը պիտի շարունակուէր մինչեւ Փետրուարեան այն օրը, երբ ան ալ, ինչպէս այսօր՝ Բաբգէն, կը մեկնէր, մեզ քիչ աւելի առանձին ձգելով:

Բաբգէն Պօտոսեան, նկարիչ էր, տաղանդաւոր արուեստագէտ, սիրահար՝ Փրովանսի, ուր կը քաշուէր յաճախ, հեռու քաղաքներու ժխորէն, բնութեան ծոցը: Կը դիտէր ու կը նկարէր, դաշտերուն ու ձորերու աննման գոյները հարազատօրէն տալով պաստառին:

Բայց, այսօր, մենք, արուեստագէտը չէ զոր կ'ողբանք, այլ՝ պարզապէս մե՛ր ընկերը, մե՛ր մտերիմը, մե՛ր Բաբգէնը: Ո՛չ ան՝ որ իր գրիչով թէ մատիտով կ'աշխատակցէր «Յառաջ»ի, այլ այն միւսը՝ որ մինչեւ վերջերս, ամէն Հինգշաբթի, խմբագրատունէն ներս կը մտնէր, իր ընկերները տեսնելու ու անոնց հետ խօսելու, տաք ու անմիջական:

Տարիներ առաջ, Ֆորքալքիէէն քիչ անդին, փլատակ տուն մը գնած էր, լեռներուն դիմաց, ամայութեան մէջ, ուր կը խորհէր ապրիլ կեանքի իր վերջին օրերը, ինչպէս ըրած էր Ցարուբ, քիչ անդին: Ձեղաւ: Բայց, ճակատագիրը այնպէս տնօրինեց, որ նոյն մահն ունենայ, քունին մէջ, չզգայ ոչինչ ու մեկնի այդպէս՝ մնաս բարեաւ ոչ ըսէ՛:

Fonds A.R.A.M

ՋՐՈՅՑ՝ ՅԵՏ ՄԱՀՈՒ
ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶԻ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

«Աշխարհն այսքան անգութ չըլլար
Սիրտը միշտ ազատ ըլլար
Մահը Աստուծոյ հրամանն է
Միայն բաժանում չըլլար···»

«Ա՜հ, վառ պահեցէք յիշատակը նրանց՝ որոնք մեր Գիրն ու Բանը զարդարեցին ու անցան» (Ա· Ա·)

Կեանքի իմաստն ու խորհուրդը խտացնող վերի չորս տողնոց յանգաւոր տունը, դուն ինքդ է որ սորվեցուցիր· երբ, աքսորէն վերադարձիս հայերէնը գրեթէ մոռցած, խաւեանի գրասեղաններուն վրայ Ա· Բ· Գ·ը հեգելով, կրտսերներս, մայրենի լեզուն կը սերտէինք: Այո՛, Խաւեա՜նը, այդ հոյակապ վարժարանը, կարելի՞ է միթէ զայն մոռնալ, երբ, դառնութեան օրերէն ետք հո՛ն է որ մխիթարութիւն գտանք, երջանկացանք: Ի՞նչպէս չյիշել այստեղ, երբ մեր խօսքը խաւեանի մասին է, որ ամէ՛ն սան, որ այդ սքանչելի կրթարանէն ներս, գիշերօթիկ կամ ցերեկուան կեանք մըն է ապրած, բան մը կը պարտի անոր հիմնադիր մեծագործ բարերարներուն:

Ո՞վ չի յիշեր իսկապէս, սրտաբեկութեան օրերուն յաջորդող խանդավառութեան ու ցնծութեան այդ շրջանը, երբ Պոլսահայութիւնը ապրեցաւ իր որբանոցներով ու եռուզեռ բերող սկաուտական զմայլելի կազմերով: Եւ մենք, երբեմնի «որբերս» առաւելապէս պարտական ենք անձնուէր դաստիարակ ուսուցիչներու այն փաղանգին եւ իրարու յաջորդող խնամակալ մարմնի մաս կազմող բարեսէր անդամներուն, որոնք անսահման նուիրումով չունչ եւ սիրտ հատուցին մեր մատղաշ՝ բայց բթացած մտքերը արթնցնելու եւ բան մը աւելի սորվեցնելու ջանասիրութեամբ:

Այո՛, կեանքէն լուր չունեցող անմեղ պատանիներ էինք, եւ չատ մը տեսակէտներով բախտաւոր եղանք խաւեանէն ներս ապաստան գտած ըլլալով: Ի՜նչ անոյշ յուշեր, դրուագներ եւ սիրելի դէմքեր կ՚ուրուագծուին այսօր, որոնք երեք տարիներու որբանոցի հաւաքական կեանքի մը պատմութիւնն ունին, այնքան հարուստ եւ յիշատակութեան արժանի:

Այն ատեն, ես պատանի, դու արդէն երիտասարդութեան դուռը հասած, կեանքի նոր հանգրուանով նոր հորիզոններ կը բացուէին մեր առջեւ· եւ, վերանորոգ յոյսով ու խանդավառութեամբ տոգորուած կը դիտէինք դեռ մեզի անծանօթ ապագան:

Այսպէս, տարիները իրարու յաջորդեցին ու հարկ եղաւ կրկին իրարմէ բաժնուիլ քու Ամերիկա մեկնումովդ, եւ անկէ ի վեր մեր եւրին ձգեցինք քանի մը տասնամեակներու անջրպետ մը, մինչեւ որ՝ բարեբախտ առիթով մը, կարճ ժամանակով Ամերիկա գտնուելուս, անգամ մըն ալ զիրար ողջագուրելու երջանկութիւնը ունեցանք ընտանեկան տաքուկ մթնոլորտի մը մէջ, առանց սակայն կարենալ յագուրդ տալու տարիներու մեր կարօտին:

Եւ ահա՛, անխուսափելին կը պատահի եւ մեզմէ յաւիտենապէս բաժնուելուդ դոյժը հասնելով, վիշտով ու տխրութեամբ կը համակէ մեզ, եւ հայ մշակոյթը կը կորսնցնէ իր վաստակաւոր խընկարկուներէն մին:

Այո՛, սիրելի Արամ, միայն բաժանում չըլլար, եւ սակայն, յաւիտենական բաժանումը կեանքի բնական ու անխուսափելի օրէնքներէն մին է, երբ Աստուած է որ կը հրամայէ: Ո՞վ պիտի համարձակէր վիճիլ այդ մասին···: Չէ՞ որ բոլորս ալ ժամանակաւոր հիւրեր ենք այստեղ ու կեանքը Աստուծմէ մեզի պարգեւուած շընորհ մըն է, բայց ո՛չ ձրի, քանի որ այդ պարգեւը կը փոխարինուի օր մը, մեր մահով···:

Մարդիկ այս երկրաւոր աշխարհին մէջ մէկ անգամ միայն կ՚ապրին· բայց երանի անոր՝ որ իր ձգած գործով ու վաստակով՝ կոչուած է բազմիցս անգամներ ապրելու:

Բայց, ի՛նչ կրնանք ըսել այն բազում բաժանումներուն, որոնց հայ ժողովուրդը դարերէ ի վեր ենթարկուեցաւ, եւ չար ու անգութ ձեռքերով ազատութեան մէջ ապրելու եւ սիրուելու ամենաթանկագին իրաւունքէն ալ զրկուեցաւ: Եւ, մեր ապրած այս աշխարհին մէջ, ո՛չ միայն անպաշտպան մնացինք մեզի պատահած խըժդըժութիւններուն դէմ, այլ Աստուած անգամ անտարբեր մնաց, կարծես մեզակից ըլլար անոնց՝ ··· որոնք մահ ու սարսափ սփռեցին Հայոց աշխարհէն ներս:

Այսպէս, ճակատագրի դժբախտ բերումով, Հայը՝ միշտ ու ամէն անգամ ստիպուեցաւ բաժնուիլ, կարծես՝ իրեն սահմանուած ըլլար այդ փոթորկալից կեանքը: Բաժնուեցաւ հոգեհատոր սիրելիներէ, իր բոյնէն ու ինչքէն եւ մանաւանդ՝ իրեն ծնունդ տուող հողէն, հայրենիքէն: Եւ ամէն անգամ որ հայ աշխարհէն հողի մը կը պակսի, սիրելիի մը մահուան դոյժը կը հասնի, մեր ամբողջ էութիւնն է որ կը ցնցուի:

Այս չա՛տ տխուր առթիւ ուստի՛ արցունքոտ աչքերով ու թախծոտ սրտով է որ գրիչը ձեռք կ՚առնեմ, գրելու համար մէկու մը մասին, որու հետ մեր պատանեկութենէն ցայսօր եղբայրական փոխադարձ սիրով կապուած մնացինք: Երկար ժամանակ հեռաւորութիւնները մեզ բաժնեցին, բայց երբե՛ք հոգիով-սրտով իրարմէ բաժնուած չզգացինք: Այդ կը նշանակէ ուրեմն՝ որ տածուած փոխադարձ զգացումները երբ անբիծ են, այդ զգացումներուն մրափի մէջ մնալը ժամանակաւոր է, եւ կայծի մը կը կարօտին հրահրելու համար զանոնք:

Չէ՞ որ մարդկային երեւակայութիւնը իր խորութեամբ արգասաւոր «հող» է, ուր կը ծաղկին, կը պարարտանան շատ ու շատ բաներ ··· եւ նոյնիսկ սէրեր: Այդպէս ալ, տարիներու բաժանումն ու հեռաւորութիւնը պատճառ չեղան որ մեր սրտերը չքանան ու մտածումները դադրին իրենց սլացքին մէջ, այսինքն, եթէ կենդանի աչքերով մօտէն զիրար չվայելեցինք, բայց մեր էութեան մէջ երբե՛ք չդադրեցան հոգեկան մեր ապրումները:

Ո՛չ միայն «մխասին լացած ու խնդացած ենք» այլեւ գրականութեանդ միջոցաւ թելադրեցիր մեզի, որ պաշտամունքի վառ զգացումներով տոգորուած մնանք մեր անցեալին· այսինքն՝ հաւատարիմ մնալ սիրելի նահատակներուն խնկելի յիշատակին: Եւ, ամէն անգամ որ կը յիշենք անցեալի զարհուրանք պատճառող այդ օրերը, կը փուշոտի մեր մարմինը: Եւ դու, սիրելի Արամ, երբե՛ք չդադրեցար ողբալէ արհաւիրքի քստմնելի այդ յուշերը: Որովհետեւ, գրիչը միակ միջոցը հանդիսացաւ քու զգայուն սիրտդ ու միտքդ կրծող դաժան ժամերու յիշատակը վերակենդանացնող: Եւ, հայ ժողովուրդի ցաւն ու վիշտը խառնելով քու կիններուդ՝ մշակած գրականութեանդ առանցքը հանդիսացաւ, ան:

Կը բաւէ կարդալ հրատարակուած հատորներդ եւ մամուլին յանձնած բազմաթիւ գրութիւնները եւ մանաւանդ «Շապին Գարահիսար եւ իր Հերոսամարտը» գոհար հատորդ, չքեղակազմ ու միջուկին վայել փառաւոր մատեան մը, արժանի բարձի տակ դրուելու եւ կարդացուելու իբրեւ սաղմոսարան: Այլ խօսքով, ո՛չ միայն գրադարանի դեղեցիկ զարդ մը, այլ նաեւ՝ մտքի ու սրտի, հոգեկան ապրումներու բովանդակութեամբ ընտիր գանձարան:

Այսօր ո՛չ միայն կ՚ողբանք կորուստդ, այլեւ իբրեւ հայրենակիցներ կը փութանք անգամ մըն ալ յայտնելու մեր երախտագիտութիւնը սոյն թանկագին յուշամատեանին համար, որու լոյս - աշխարհ ընծայաբերումովդ մեր բիւրաւոր զոհերուն փառքն ու յիշատակը յաւերժացուցիր: Հատոր մը, որ նաեւ կոթողը պիտի ըլլայ մեր ծննդավայրին, Շապին Գարահիսարի հերոսական դէպքերուն եւ մարտնչումներուն իբրեւ պանծացում:

Ո՞վ պիտի կրնար տալ Հերոսամարտի լիակատար պատկերը, եթէ ոչ դու ինքդ՝ ականատես վկան, բազմաթիւ հերոսապատում այն դրուագներուն, որոնք կերտուեցան մեր բիւր անմահներուն արեան գինով:

Եւ այսպէս, բոլոր հատորներդ, որոնց մէջ տեղ են գրաւած, տարուան չորս եղանակներէն հաւաքուած պէսպիսագոյն ծաղիկներու գեղեցիկ փունջեր, իւրաքանչիւրը՝ իւրայատուկ բուրումովն առինքնող:

Յիշատակ ոգեկոչող հեռաւոր թէ մօտաւոր անցեալի մը մէջ ապրուած դէպքերն ու պատահարները, արծուային թռիչքով մը կը վերակենդանանան, կարծես ընթերցողը՝ ինքն ապրած ըլլար այդ պահէն: Տխրութեամբ կը համակուիս, աչքերէդ արցունք խլող տողերով կը սկսիս կարդալ, եւ, վերջաւորութեան, ահա յանկարծ ծիծաղն ու ժպիտը դէմքիդ՝ վերջակէտը կը գտնես:

Ամենամեծ մխիթարութիւնդ եղաւ նաեւ այն՝ որ գրչիդ շնորհիւ ու ճախրանք ունեցող երեւակայութեամբ գրուած հատորներդ եւ յօդուածները, անձիդ շուրջ ստեղծեցին թէ՛ իբրեւ վաւերական գրագէտ եւ թէ անհատ՝ սէր, համակրանք եւ հիացողներու բազմութիւն մը: Սիրոյ եւ հիացումի այդ ապացոյցը տուին իր ժամանակին կրտսեր գրչեղբայրներ, կազմակերպելով յիսուն տարիներու ընթացքին գրիչ շարժող գրագէտին յոբելեանը, եւ, պերճիմաստ ու սրտառուչ արտայայտութիւններով ներբողեցին հայ դպրութեան բերած վաստակդ: Վկայ՝ այն սըրտաբուխ արտայայտութիւններով գրուած յօդուածները՝ որոնք տեղ են գրաւած, Նիւ - Եորքի՝ «Հայ Գրականութեան Բարեկամներու Միութեան» ի պատիւ քեզի սարքած երեկոյթին առթիւ հրատարակած գրքոյկին մէջ:

Ոմանք ալ իբրեւ մարդ, անձիդ մէջ կեդրոնացած առաքինի կողմերը գովելով ծափահարեցին քեզ հաւասարապէս, որովհետեւ, մարդն ու գրագէտը, յատկանշական իրենց գիծերով ընդելուզուած՝ զուգահեռ մը կը կազմեն, եւ չենք գիտեր թէ՝ Արամ Հայկազ մարդն է՝ թէ գրագէտ Արամ Հայկազն է, որ պիտի խլէ դափնին: Կը կարծեմ ես շատ մը ուրիշներու պէս թէ՝ կեանքի այդ վաղքին մէջ, երկու մարդերն ալ կը ներկայանան հաւասար նիշերով: Այն պատճառաւ՝ որ գըրագէտն ու մարդը զիրար ամբողջացնելով, փոխադարձաբար, զօրավիգ կը հանդիսանան մէկը միւսին սիրելի դարձնելու եւ մէկը միւսով սիրցնել տալու: Այլ խօսքով, Արամ Հայկազ մարդը սիրելնուս համար է որ քիչ մը աւելի կը սիրենք իր գրականութիւնը, եւ նոյնպէս՝ Արամ Հայկազ հեղինակին գրականութիւնը սիրելնուս համար է որ սիրած ենք նաեւ Ա· Հ· մարդը:

Հանգիստ քեզի, սիրելի եղբայր Արամ· եթէ այսօր մեզմէ յաւիտեան բաժնուեցար, վստահ եղիր, երբե՛ք պիտի չմոռնանք քեզ ու քաղցր յիշատակդ կենդանի պիտի մնայ մեր սրտերուն մէջ, որքան ատեն որ պիտի շնչենք այս անցաւոր աշխարհին մէջ: Չէ՞ որ բոլորս ալ մահկանացուներ ենք հոս···:

Թո՛ղ, Ամենակալը մխիթարութիւն պարգեւէ ողջ հարազատներուդ, որոնք մեծով - փոքրով սգաւոր են այսօր· եւ հոգեհատոր թոռնիկներուդ մտքին մէջ դրոշմուած թող մնայ իրենց սիրելի պապիկին անոյշ ժպիտն ու դիմաստուերը: Երկար ու առողջ կեանք անոնց, որոնք ժպիտ ու երանաւէտ պահեր պարգեւելով, օրհնութիւնը եղան ձեր տունին ու քաղցրութիւնը ձեր կեանքին:

×

Արամ Հայկազ, իր ծննդավայրին Շապին Գարահիսարի մէջ, գինքը շրջապատող սիրելիներու եւ ծնողական գուրգուրոտ ձեռքերու տակ մանկութեան եւ պատանեկութեան խաղաղ ու երջանիկ օրերով հազակ նետեց, մինչեւ որ 1915-ի Ցունիսեան առաւօտ մը, գալիք սեւ ու աղէտալի օրերու ազդանշանը տրուեցաւ:

Այսպէս, մթնոլորտը պիտի մթագնէր, սիրտերը պիտի ալեկոծուէին եւ, ամբողջ հայ բնակչութիւնը սարսափի պիտի մատնուէր: Այդ կը նշանակէր թէ դարաւոր թշնամին դարանակալ կը սպասէր անպաշտպան որսը գազանօրէն յօշոտելու···: Հետեւանքը՝ բոլորիս պատմութիւնն է եւ հարկաւոր չէ մանրամասնել, երբ գիտենք զարհուրանքը ինքնապաշտպանութեան, յետոյ կոտորածի, թալանի եւ կազմակերպուած ահաւոր աքսորի:

Եւ, պատանի Արամ Հայկազ զերծ կրնար մնալ ու ինքն ալ հարիւրաւորներու կարաւանին խառնուելով, աքսորի մահասարսուռ ճամբաներուն վրայ քաշքշել տար իր կեանքը, թափառելով ասդին ու անդ, մինչեւ որ հրաշքով մը ազատելով Քիւրտիստանի լեռներուն մէջ ապաստան կը գտնէ, ապրելով այսպէս, անտանելի տոյդ օրերու դաժան կեանք մը, միշտ այն յոյսով՝ որ շնորհիւն նախախնամութեան պիտի կարենար օր մը իր ազատութիւնը վերագտնել:

Աւելորդ չըլլար ըսել այստեղ, որ Արամ Հայկազ խորապէս հաւատացեալ էր, թէ՛ իր եկեղեցւոյ հանդէպ ունեցած համոզումներով եւ թէ իր ազգին ապագայ ազատագրման համար:

Զինադադարի վաղորդայնին, ինչպէս ըսինք, հրաշքով կ՚ազատի եւ բախտի բերումով ինքզինքը կը նետէ Սեբաստիա ապաստանելով Ամերիկացիներու հովանաւորութեան եւ հսկողութեան տակ գըտնուող որբանոցը, (Սանասարեան նախկին վարժարանը որ Կարինէն հոն էր փոխադրուած) ուր՝ արդէն՝ հարիւրաւոր որբեր ու որբուհիներ Ամերիկացիներու պաշտպանութեան եւ հոգածութեան ներքեւ կը գտնուէին, մինչեւ այն օր՝ երբ լուրեր տարածայնուեցան իբրեւ թէ Թուրքերը, առիթի մը կը սպասէին փառաշէն որբանոցը իր բոլոր բաժիններով հրդեհելու եւ հետեւաբար մէջի բնակիչներն ալ հրկիզելու: Եւ այսպէս, ամէն օր ու գիշեր մղձաւանջային մթնոլորտ մը ստեղծուած էր:

Նոր շրջանին հոն կը գտնուէին նաեւ իր հօրաքրոջ երկու աղջիկները եւ մանչ (որոնցմէ մին՝ յետագային Տիկին Զ··· պէլ Սերոբեան պիտի ըլլար) որոնց հետ քիչ ժամանակ վերջ Ամերիկացիներու շնորհիւ կը մեկնի Պոլիս, ապա կը մտնէ իբրեւ գիշերօթիկ Խաւեան որբանոցը, բայց կ՚ուսանի Կեդրոնականի մէջ, ու ապագայ գրագէտի սերմերը պիտի ··· նէր:

1921-ին կը մեկնի Ամերիկա Նիւ - Եորքաքաղաք իր երէց եղբօր (Յակոբ Կարմիրեան) մօտ:

Շատերու նման, Արամ Հայկազ ալ առօրեայ սեւ աշխատանքի համընթաց յարգած ըլլալով նաեւ իր բազմավաստակ ուսուցիչ Յակոբ Օշականի պատգամը, երբեք գրիչը վար չդրաւ ու մշակեց իր գրականութիւնը, որ շուտով պիտի զայն սփիւռքեան գրական անդաստանին մէջ սիրուած ու փնտռուած գրագէտի իւրայատուկ իր տեղը գրաւելու:

Հակառակ վայելած ժողովրդային համակրանքին ու չատո՜նց վաւերական գըրագէտի պատմուճանը ուսերուն՝ բնաւորութեամբ ու կենցաղով, համեստ կեանքի մէջ իր նիստ ու կացով միշտ նոյն բարեհամբոյր, փառք ու ··· մուկ չսիրող Արամ Հայկազը: Բայց զինքը սիրող բազմութիւններ պատուեցին ու մեծարեցին զինքը:

Այսպէս, կեանքը սկսաւ վիշտով ու ··· կունքով, բայց կեանք մը ունեցաւ լեցուն վաստակով եւ զայն ապրեցաւ անհուն հաւատքով· առկէ աւելի միթէ մեծ ··· մխիթարութիւն կա՞յ, երբ առոր վրայ ··· դայ աւելնալու նաեւ, սիրելի հոգեհատորներով շրջապատուած ըլլալու երանութիւնը:

Իբրեւ վերջաբա՛ն եւ ի փոխան փունջ մը ծաղիկի, կարդանք՝ վաստակաւոր ··· տաւորական Մ· Թ·ի գրիչէն ծորող ··· նահատանքի հետեւեալ տողերը:

«Հայաշունչ, մարդկայնական, պա՛րզ ու խորունկ, իր լացին մէջ իսկ ժպտուն ···գին՝ Արամ Հայկազի գրական վաստակը բացառապէս ինքնատիպ է: Իրմէ առաջ ոչ ոք կրցած է Արբունիքը խառնել Արհաւիրքին այնպէս մը, որ հայ գրականութեան ժամանակակից պատմութեան մէջ իր անունը կարելի ըլլայ յիշատակել իբրեւ ազդեցութիւններէ հիմնովին զերծ գրագէտի մը եւ իր գործը դասել որպէս բարձր, ոգեպէս թելադրական, սերտերութեան մէջ խորաթափանց ու համակող իրագործումներու կարգին» («Յառաջ» Մ· Թ· 1972):

ՄԿՐՏԻՉ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

Մարտ 20

Fonds A.R.A.M

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Ո՞ՒՄ ԿԻՆՆ Է ԿԱՐԻՆԷՆ

ԿԱՄ՝ ՁԱԻԵՇՏԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՏԽՈՒՐ ՇՐՋԱՆԱԿՈՎ

—×—

Պատահեց այնպէս, որ Երեւանի Նարիմանովի փողոցի թիւ 19 տան բնակչուհի Կարինէ Սարգսեանն ամուսնացաւ։ Ում հետ չի պատմում։ Թաղն ու պսակը չորհաւոր՝ մի այլ պարագայում կ՚ասէինք մենք։ Բայց այս դէպքում, ինչպէս տեսնում էք, չենք շտապում։ Թէ ինչո՞ւ, յետոյ կ՚իմանաք։

Ամուսնացաւ, փոխադրուեց Ամիրեան փողոցի թիւ 5 շէնքի 7-րդ բնակարան, բայց ծնողների տան գրանցումից դուրս չեկաւ։ Է՛, գի՞ժ էր, որ քանդման ենթակայ տնից դուրս գար։ Ջագս էլ չգնաց։ Աւելի ճիշդ՝ գնաց, բայց տեխնիկումի մի ուսանողի հետ, որն իրենց տանը վարձակալ էր։ Դա 1977 թուականին էր, կանանց էմանսիպացիայի տօնից ուղիղ մէկ օր յետոյ։

Այդ խոտոր ճանապարհով Կարինէն երկու ամուսին ունեցաւ. մէկը՝ փաստացի, աչալ, բայց ոչ օրինական, միւսը՝ կեղծ, չինծու, բայց օրինական։Մի եւնոյն առանցքի երկու կողմերում սիմետրիկ տեղեր բռնաւալեցրին փաստացի եւ ոչ օրինական Սուրէն Բաղդասարեանն ու չինծու եւ օրինական Վադիֆ Դաւիթեանը։

Վերջինս, ինչպէս եւ պէտք էր սպասել, գաղափ վկայականը ծածանուելով, չուտով գրանցուեց Նարիմանովի փողոցի թիւ 19 քանդման ենթակայ տանը եւ չուեց Մարիական ինքնավար Հանրապետութիւն՝ սպասելով, այսպէս ասած, գարնան կկուի կանչին։ Բայց գարունը ուշացաւ կամ աւելի շուտ՝ յայտնուեց Սուրէն Բաղդասարեանի տանը՝ այն լցնելով նախ առաջին, ապա երկրորդ երեխայի ծլվլոցով։

Երկու երեխաներն էլ գրանցուեցին Վադիֆ Դաւիթեանի անունով, թէեւ նրանք Սուրէնի ծնկներին էին մեծանում եւ սրբան էին հայր ճանաչում։ «Մինչեւ աչքաբացուեն, աշխարհի սեւն ու սպիտակը հասկանան, հարցը կը լուծուի», - յաճախ կրկնում էին կողմերը։ Եւ այդ «մինչեւ»ը վերաբերում էր ոչ այլ ինչի, եթէ ոչ շէնքի իրացմանը՝ այն երջանիկ օրուան, երբ Կարինէն բնակարան կը ստանար, բանալին Վադիֆին կը յանձնէր ու սովորականի պէս կը շարունակէր իր ընտանեկան «հովուերգութիւն»ը։ Մի անգամ Սուրէնը քիչ մնաց փչացնի գործը եւ ամուսնութեան ու ընտանիքի օրէնսգրքի ուժով ընդունի երեխաների հայրութիւնը, բայց գզաստ Կարինէն նրան ետ պահեց խենթութիւնից, հասկացրեց, որ տան իրացման ժամանակ դրանով կը բացայայտուի կեղծիքը եւ ստիպեց քիչ էլ համբերել։

Միասնիկեանի չրջգործկոմը այդ համբերութեան արդիւնքում ազնիւ մոլորու-

ԴԻՄԱԳԻԾ ԴԻՄԱԳԻԾ

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ իր մահկանացուն կնքած է բժշկուհի Թամարա Շահնազարեան (Լաուրի)։ Ծնած էր 1900-ին՝ Ղարաբաղ։ Բժշկական ուսումը առած է Ռուսիա, ապա վերադառնալով Պարսկաստան նուիրուած է իր ասպարէզին։ Բ. Աշխարհամարտին որբանոցէ որբանոց շրջելով բուժած է տարագիր որբեր։ Գործօն անդամուհի եղած է Թեհրանի Հայ Կանանց Եկեղեցասիրաց Միութեան, Բարեգործական Ընկերութեան եւ Հայ վարժարաններու Հոգաբարձութեանց։ Իբրեւ Պարսկաստանի ներկայացուցիչ մասնակցած է բժշկական համաշխարհային համագումարներու։

թեան մէջ ընկաւ, իրացման պայմանագիր կնքեց Կարինէի հետ եւ նրա ընտանիքի Վադիֆեան թեւին յատկացրեց Աւան թաղամասի Բրիւսովի փողոցի թիւ 62 շէնքի 27-րդ երեք սենեակնոց բնակարանը։ Դա նպատակի իրականացում էր, բայց դեռ վերջնագիծ չէր։ Եւ Կարինէ Սարգսեանը հայցադիմումով ներկայացաւ ժողովրդական դատարան։ Վկայակոչեց հազար ու մի պատճառաբանութիւն եւ պահանջեց ապահարզանել իրեն ու Վադիֆ Դաւիթեանին։ Դրանից էլ հեշտ բա՞ն։ Սովետական շրջանի ժողովրդական դատարանը բաւարարեց հայցը, իսկ զագսը ձեւակերպեց ամուսնալուծութիւնը։

Զուչացաւ նաեւ յաջորդ քայլը։ Կարինէն զագսով ամուսնացաւ իր ամուսնու եւ երեխաների հօր՝ Սուրէն Բաղդասարեանի հետ եւ չրջգործկոմի միջոցով նոր բնակարանի վարձակալման քարտն անուանափոխեց Վադիֆ Դաւիթեանի անունով։ Վերջինս էլ՝ երկրորդ շնչառութիւնը բացուած՝ մի ռեկորդ էլ ինքը սահմանեց՝ իրենից չսերուած երեխաների իր անունով գրանցումը դատական կարգով ճանաչելով անվաւեր։

Եղաւ այն, ինչ պլանաւորել էր Կարինէի թուածրագրային մեքենան։ Միայն թէ սպիտակ կարկատանները սեւ թելով էին կարուել՝ դժուարացնելով որոշել, թէ վերջապէս ո՞ւմ կինն է Կարինէն։ Հարցն առկախ էլ կը մնայ, քանի դեռ չի բեկանուել ապահարզանի վճիռը, եւ ամուսնութիւնը Դաւիթեանի հետ կեղծ չի ճանաչուել։ Դա կը լուծի նաեւ ստացած բնակարանի ճակատագրի յետագայ տնօրինման հարցը։

Յետո՞յ։ Յետոյ երկնքից երեք խնձոր կ՚ընկնի. մէկը՝ պատմողին, որին նիւթեր է տրամադրել քաղաքային դատախազութիւնը, երկուսն էլ՝ միանգամից նրան, ով կը ստեղծի այս ներկայացման վերջին արարը։

ԵԴՈՒԱՐԴ ՇԱՀԻՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԱՅԲՈՒԲԵՆ» ԳԻՐՔԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Մեսրոպեան տառերուն, հայ դպրութեան նուիրուած ինքնատիպ ձօն մըն է «Երաժշտական այբուբեն» պատկերազարդ գիրքը, որ սահմանուած է կրտսեր դասարաններու եւ մանկապարտէզներու երախաներու գրաճանաչութեան ու գեղագիտական կրթութեան գործը լաւագոյնս կազմակերպելու համար։ Գիրքը կը բացուի «Պատգամ»ով, որ երախաներուն կը թելադրէ սիրել ու սորվիլ «այբուբենը մեր Հայոց՝ ոսկէ դուռը մեր գրոց», ապա կուգայ «Հայոց այբուբեն» նախերգը։ Այնուհետեւ իւրաքանչիւր տառի կը նուիրուի երգ մը։ Հայկական տառերը բնութեան տարրերու եւ երեւոյթներու նմանցնելով, բանաստեղծական խօսքը, երաժշտութիւնը եւ նկարը աւելի պատկերաւոր կը դարձնեն տառերու ընկալումը։ «Երաժշտական այբուբեն»ը կը դիւրացնէ թէ՛ տառերու ուսուցումը եւ թէ կը նպաստէ մանկանց երգեցողական ձայնի ու երաժշտական ունակութիւններու զարգացման։ Երգերուն մեղեդիները հարազատ են ազգային երաժշտական ոգիին, հարուստ են այլազան կշռոյթով, հնչական կառուցուածքով։ «Երաժշտական այբուբեն»ը մեծ տպաքանակով լոյս տեսած է «Սովետական Գրող» հրատարակչականէն։ Գիրքերուն մէկ մասը կը ղրկուի Սփիւռքի հայկական վարժարանները։ Երգերուն բառերը գրած է Նանսէն Միքայէլեան, երաժշտութիւնը՝ Արեգ Լուսինեան։ Պատկերազարդումը վարպետօրէն կատարած է նկարիչ Ֆրէդ Աֆրիկեան։

Աշխատութեան հրատարակութեան առթիւ «Արմէնփրէս»ի թղթակցին հետ ունեցած հարցազրոյցի մը ընթացքին Արեգ Լուսինեան ըսած է. - «Լեզուի տիրապետումը կատարեալ չէ առանց գրաճանաչութեան, որու ուսուցման մէջ պէտք է առնել նաեւ երաժշտութիւնը։Երաժշտական այբուբէնի ստեղծման միտքը ծնաւ պատահական ձեւով։ Բանաստեղծ Նանսէն Միքայէլեանի հետ հանդէսի մը ներկայ էինք. երախաները մեկնաբանեցին մեր մէկ երգը (իր բառերով ես գրած եմ մօտ 100 երգեր)։ Սկիզբը մտածեցինք երգ մը գրել հայկական այբուբենի մասին ընդհանրապէս, յետոյ զարգացուցինք գաղափարը եւ որոշեցինք իւրաքանչիւր տառին նուիրել երգ մը։ Ու այսպէս ծնաւ երգաշարքը»։

Արեգ Լուսինեան Հայաստանի ծանօթ երգահաններէն է, հեղինակ աւելի քան 350 մանկական երգերու եւ այլ գործերու։ Իրմէ լոյս տեսած են 7 հաւաքածոներ։ Մոսկուա եւ խորհրդային այլ հանրապետութիւններու մէջ հրատարակուած շուրջ 100 հաւաքածոներու մէջ հայ երգահանէն առնուած են բազմաթիւ երգեր։ Լաւ ընդունելութիւն գտած են անոր ռոմանսները՝ Իսահակեանի, Զարենցի, Շիրազի, Սեւակի բառերով, երկու համանուագները եւ մանկական օփերաները։

ՍՈՒՐԲ ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՔԱՄՓ. ՖՐԷԶ - ՍԷՆ - Թ՛ԱՆԹՈՒԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իբրեւ հետեւանք կատարուած կազմակերպչական աշխատանքներու, կարելի եղաւ Ս. Կարապետ Եկեղեցին օժտել նոր վարչական մարմինով մը։

Նորակազմ վարչական խորհուրդը իր անդրանիկ ժողովին մէջ պաշտօններու բաշխում կատարեց հետեւեալ ձեւով. -

Պ. Պ. Փիէռ Ղազարեան պատուոյ նախագահ,
Ֆերնա Ժամկոչեան Ատենապետ,
Կարապետ Սայապալեան Փ. Ատենապետ,
Մինաս Գոճապաշեան Փ. Ատենապետ,
Լեւոն Պետեան Ատենադպիր,
Շարլ Տէվէճեան Փ. Ատենադպիր,
Ալէն Պօյաճեան Գանձապահ,
Աբրահամ Տուտուեան Փ. Գանձապահ,

Պ. Պ. Կարապետ Թաշճեան, Կիւլպէնկ Զիլեան, Ժագ Աճէմեան, եւ Քլօտ Պիւլպիւլեան - խորհրդականներ։

Նորակազմ վարչական խորհուրդը, որոշեց նոր հոգեւոր հովիւ մը հրաւիրել պաշտօնի։

Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեանին հետ համախորհուրդ Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ նոր հոգեւոր հովիւ նշանակուեցաւ Մակար քհնյ. Նաճարեան։

×

Այս առթիւ Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ նորակազմ վարչական խորհուրդը շնորհակալութիւն կը յայտնէ «Յառաջ» օրաթերթի խմբագրական կազմին եւ բոլոր աշխատակիցներուն, իրենց մեր եկեղեցւոյ հանդէպ ունեցած մնայուն բարեացակամութեան համար եւ իր համեստ պիւտճէէն 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար։

Ի ԴԻՄԱՑ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
Ֆ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

1985-Ի ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԵՒ ՆԻՒԹԱԿԱՆ ՀԱՇՈՒԵՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Ա. - Բարոյական

1. - Պատրաստութեան աշխատանքներ եւ ձեռնարկ Նոյեմբեր 24-ի եւ 25-ի բարեկամական երկու օրերուն։

2. - Ստանձնում Մարի Նուպար Հաստատութեան 18 հայ ուսանողներու պարտքին համալսարանական ոստանին համալսարանական ընթացիկ տարուան։

Բ. - Նիւթական

1985 ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

1985 Յունուար 1-ին, տրամադրելի՝ 44.500 Ֆ.։

Մուտք. - 121.200 Ֆ.։

Անդամավճար՝	400 Ֆ.
Նուէր՝	13.700 Ֆ.

(Թոշակներ ստանձնուած անդամներու կողմէ)

Բարեկամական օրեր՝	107.100 Ֆ.

Ելք. - 125.700 Ֆ.

Թոշակ (վարձքերու ստանձնում)	91.900 Ֆ.
Բարեկամական օրեր	29.300 Ֆ.
Միութենական ծախքեր	4.500 Ֆ.
Յաւելեալ մուտք ծախքերուն վրայ՝	4.500 Ֆ.
Տրամադրելի 1985 Դեկտեմբեր 31	40.000 Ֆ.

Տրամադրելի գումարին նախատեսուած օգտագործում

Թոշակ՝ Յունուար - Մարտ եւ Ապրիլ - Յունիս եռամսեաններուն (18 հատ)։

1986-ի Բարեկամական օրերու նախապատրաստական ծախք՝
Գումար՝ 40.000 Ֆրանք։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԴՒՈՒՄ ԵՄ ԱՐԱՐԱՏՈՎ

ՄԵՐՈՒԺԱՆ ՏԷՐ - ԳԻՒԼԱՆԵԱՆ

Երկիր Նայիրին մեր հինգ հազար տարուայ կեանքն է, մեր յիշողութիւնը, լեզուն, ապրելու մեր կերպը, Երկիր Նայիրին այն է, որ Սարոյեանի խօսքին խառնում է մինչ այդ աշխարհին անյայտ լուսաւոր թախիծը, արեւն թելով գնում - հասնում է Ֆրանսիա ու Շառլ Ազնաւուրի ձայնին ողբերգական շեշտը հաղորդում, եր կեանքը Մոսկուայում ապրած Արամ Խաչատրեանին մահուանից յետոյ բերում է տուն ... Եւ վերջապէս, Երկիր Նայիրին մենք ենք, մեր երազն է ամբողջականութեան ու մեր կատարելութեան մասին.

Սիրտ, հաւատա, որ լուսէ -
Վառ է մի նոր Բեթղեհէմ -
Գուցէ պարզուած են արդէն
Բաց են թեւերը բոցէ···

Աչ կողքիս նստած զումանիացի հովիւը ծխում է, եւ ռուս ուսուցչուհին մեղմօրէն հասկացնում է ինձ, որ նրան ասեմ՝ չծխի։ Ես նայում եմ նրա չափւած, բացակայ դէմքին, եւ ոչինչ չեմ ասում. մարդը ծխում է, թող ծխի, ի՞նչ ասեմ։ Յետոյ փորձում եմ տեղական, զուարճալի պատմութիւններ յիշել ուսուցչուհուն պատմելու համար. թէ չէ շատ լրջացանք, յոգնեցի իրերամերժ մտքերից, անպատասխան ինչուներից։ Եւ վերջապէս ինչ է ուզում մեղնից այս փչէ պսակը, ո՞վ հագցրեց մեր գլխին։ Երեւի ճիշդ է Թումանեանը, երբ սըրտնեղած բողոքում է.

Երկու դարի արանքում,
Երկու քարի արանքում,
Յոգնել եմ նոր ընկերի
Ու հին ցաւի արանքում։

Այնինչ՝

կեանքն անցնում է տխեզերքում
զնգալէն,

Եւ իսկապէս՝

Ափսոս չէ՞, Մարգօ, այս երեկոն···

Յետոյ շրջւում ու ժպտում եմ ռուս ուսուցչուհուն. գարնանային արեւոտ, զրնգուն օր է, աշակերտներն աշխոյժ զրուցում են, բարձրաձայն ծիծաղում. ծաղիկների ժամանակն է, երանի իրենց։ Շուտով վերջին ոլորանից այն կողմ կ՚երեւայ Գանձա տանող ճանապարհը, սըրբազան գիւղը, որտեղ հարիւր տարի առաջ Վարդավառի մորթուած աքլորը մէկընդմիշտ արեան ու փետուրի խաչով կնքեց մանուկ բանաստեղծին, եւ մենք վերջապէս կը տեսնենք բանաստեղծի համար արդէն յաւիտեան օտար հայրենական տունը, բոլորուած վէհանիստ, արեւոտ սարերով, որոնց հեռու վերեւում դեռ թափառում է Յոյի Անդրէասի խռոված հոգին եւ իրեն հասկացող զրուցակից է փնտռում։

(Շար. 16 եւ վերջ)

Fonds A.R.A.M

Այրի Տիկին Ժաննի Պօտոսեան,
Տէր եւ Տիկին Ժան - Փիէր Պօտոսեան եւ զաւակները,
Պ. Մարք Պօտոսեան,
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պօտոսեան եւ զաւակները,

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, եղբօր և հօրեղբօր՝

ԲԱԲԳԷՆ ՊՕՏՈՍԵԱՆԻ

յանկարծակի մահը, որ պատահեցաւ Երեքշաբթի, Մարտ 25-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Մարտ 28, առաւօտեան ժամը 10·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ»· - Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Ժաննի Պօտոսեանի, Ժան - Փիէրի, Մարքի, ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պօտոսեանի,

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նազգաշեան եւ Միհրանեան ընտանիքները կը ծանուցանեն, թէ Զատկուան Մեռելոցի օրը, Երկուշաբթի օր, Մարտ 31-ին, ի ժամու Ս. Պատարագին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի իրենց նորոգ հանգուցեալ, սիրեցեալ մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻՐԱՄԱՅՐ

ԱՐԱՔՍԻ ՆԱԶԳԱՇԵԱՆ.Ի

հոգւոյն համար, անոր մահուան քառասունքին առիթով:

Զայս կը հաղորդուի՝ ի գիտութիւն հանգուցեալ Տիրամօր յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Լուսին Սալմասլեան եւ զաւակները իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Տիրան Սալմասլեանի *մահուան 31-րդ տարելիցին ի յիշատակ կը նուիրեն 300 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին, 300 Ֆ. Աղքատախնամի Հանդստեան տուներուն եւ 300 Ֆ. Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին (առանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:*

4 ՕՐ

ՄԱՆՇԻ ԱՓԵՐՈՒՆ

ՄԱՅԻՍ 8, 9, 10 ԵՒ 11

ՎԱՐԴԱՏՕՆ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ՄԱՆԿԱՆՑ ԲՈՅՆԻՆ ՄԷՋ

Աւանդական հիւրասիրութիւն, օթօքարով պտոյտներ, 4 օրուան ընթացքին, հաւանաբար մինչեւ Տօվիլ եւ Մոն Սէն Միշէլ:

Départ de l'autocar - Jeudi matin :
Mairie de Clamart à 8h
Eglise Arménienne
Issy-les-Moulineaux à 8h30
Gare Saint Lazare
25 rue de Rome à 9h

Ծախքերու մասնակցութիւն միմիայն 390 *Ֆրանք:*

Տեղերը ապահովելու համար՝ հեռաձայնել. - 39 85 36 53 - 48 54 35 74

EN EXCLUSIVITÉ

OPTIMA TOURS, spécialiste des voyages en ARMÉNIE depuis 17 ans

Vous propose

9 VOLS DIRECTS PARIS ➤ EREVAN — EREVAN ➤ PARIS

Caractéristiques techniques :
Vols assurés par BOEING 727 de la Cie AIR CHARTER filiale d'AIR FRANCE
Départs par aéroport CHARLES de GAULLE N° 2

Durée du vol : 5 heures 15

Douane à Erevan

Durée des séjours : 15 nuitées, 16 jours

Les prix par personne PARIS / PARIS comprennent le coût du visa et l'assurance :

Du 25 Juin au 10 Juillet	7.280 F
Du 9 au 24 Juillet	7.380 F
Du 23 Juillet au 7 Août	7.380 F
Du 6 au 21 Août	7.380 F
Du 20 Août au 4 Septembre	7.380 F
Du 3 au 19 Septembre	7.580 F
Du 18 Septembre au 3 Octobre	7.250 F
Du 2 au 17 Octobre	6.750 F
Du 16 au 29 Octobre	6.350 F

De E R E V A N, extensions possibles soit :
- ○ Vers les Républiques de GEORGIE et d'AZERBAIDJAN
- ○ Vers l'UKRAINE, la MOLDAVIE et ODESSA

ՄԱՅԻՍ 17-ԻՆ
ՏԱՐՕՆ ԱՇԽԱՐՀԻ
ԱՂԲԻՒՐ - ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԻ
ԲԱՑՈՒՄԸ
ԳԵՂԱՐԴԻ ՎԱՆՔԻՆ ՆՈՐ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՅԻՍ 10ԷՆ 24

(Brochure détaillée sur demande)

CONTACTER :
Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 — PARIS
Tél. : (1) 47. 42. 10. 35

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԶԱՏԻԿ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ.- *Ճրագալոյց Զատկի: Սկիզբ՝ ժամերգութեանց 16·30, Խթման պատարագ՝ 17·30:*

Կը պատարագէ՝
ԱՍՈՂԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

Կիրակի. - *Զատիկ. - Ժամերգութիւն՝* 8·15, *Պատարագ՝* 10·15:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԶԳԱՇԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Եկմալեանի *պատարագը կ'երգէ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝* Կոմիտաս Գէորգեանի:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Շաբաթ. - *Ժամերգութիւն՝* 16·30 *եւ դպիրներու կողմէ մարգարէական թուղթերու ընթերցում:*

Կիրակի. - *Ժամերգութիւն՝* 9·30, *Պատարագ՝* 10·30:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Շաբաթ. - *Խթում՝* 16, *Պատարագ՝* 17·30:

Կիրակի. - *Ժամերգութիւն՝* 9, *Պատարագ՝* 10·30:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Շաբաթ. - *Ճրագալոյց՝* 16, *Պատարագ՝* 17:

Կիրակի. - *Ժամերգութիւն՝* 9·30, *Պատարագ՝* 11:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Շաբաթ. - *Ժամերգութիւն՝* 16, *Պատարագ՝* 17·30:

Կիրակի. - *Ժամերգութիւն՝* 9, *Պատարագ՝* 10:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ. - *Ժամերգութիւն՝* 16, *Ընթերցում՝* 16·30, *Պատարագ՝* 17:

Կը պատարագէ՝
ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Կիրակի. - *Ժամերգութիւն՝* 8·30, *Պատարագ՝* 10:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին Կոմիտաս *երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝* Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Շաբաթ. - *Ճրագալոյց՝* 16·30:

Կիրակի. - *Պատարագ՝ ժամը* 10-*ին:*

Մեներգ եւ երգէոն Տիկին Անժէլ Սաժ - Կարապետեան:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Շաբաթ. - *Պատարագ՝* 16·30:

Կիրակի. - *Պատարագ՝* 10:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Շաբաթ. - *Խթում՝* 17:

Կիրակի. - *Ժամերգութիւն՝* 8, *Պատարագ՝* 10:

ՍԷՆ - Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի. - *Պատարագ՝* 10·30-*ին:*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Երկուշաբթի, Մարտ 31, Կրընօպլի (Նօթրը - Տամ - Տը Լա - Տէլիվրանս) ֆրանսական Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, Պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Շաբաթ. - *Ընթերցուածք եւ Պատարագ՝* 17:

Կը պատարագէ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆ

Ընթերցումները կը կատարեն եկեղեցւոյ դպրոցի աշակերտները:

Կիրակի. - *Ժամերգութիւն՝* 8, *Պատարագ՝* 9·40:

Կը պատարագէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ընթերցում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Զատկուան շնորհաւորանքի եւ Քարոզ՝ 11·15:

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Շաբաթ. - *Ժամերգութիւն՝* 16·30, *Պատարագ՝* 17·30:

Կիրակի. - *Ժամերգութիւն՝* 9, *Պատարագ՝* 10·30:

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Շաբաթ. - *Ժամերգութիւն՝* 17:

Կիրակի. - *Ժամերգութիւն՝* 8·30, *Պատարագ՝* 10:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Շաբաթ. - *Ընթերցուածք ժամը* 17·30, *Պատարագ՝* 18·30:

Կիրակի. - *Ժամերգութիւն՝* 8·30, *Պատարագ՝* 10:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Շաբաթ. - *Ճրագալոյց՝* 17, *Ընթերցուածք՝* 18-*ին, Պատարագ՝* 18·30:

Կիրակի. - *Ժամերգութիւն՝* 8, *Պատարագ՝* 10, *Կոնդակ եւ քարոզ՝* 11·30:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Շաբաթ. - *Ընթերցում եւ Պատարագ՝* 17-*ին:*

Կիրակի. - *Ժամերգութիւն՝* 9, *Պատարագ՝* 10:

Երգեցողութիւնները կը կատարէ Գուսան *երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝* Ժիւլիէթ Նըլմազեանի:

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Շաբաթ. - *Ժամերգութիւն՝* 16·30, *Խթման Պատարագ՝* 17·30:

Կը պատարագէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Կիրակի. - *Պատարագ. - Ժամերգութիւն՝* 8·30, *Պատարագ՝* 10, *Հոգեհանգիստ ժամը* 12-*ին:*

le

YAN'S CLUB

organise
son 2ème tournoi mixte
de
Tavlou
Le Dimanche 30 Mars
à 14 h 30
Participation : 40 Frs.
Réservation au YAN'S CLUB
5, Avenue Reille — 75014 Paris
Tous les jours de 11 à 14 h. et les mercredis à partir de 20 h. au :
45 - 89 - 20 - 48

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ժան Ումիտեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց մօր, կեսրոջ եւ մեծ - մօր՝

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՌՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան 10-րդ տարեդարձի հացկերոյթը, բացառիկ պատրաստութեամբ, Կիրակի, Մայիս 11, ժամը՝ 13-*ին:*

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Fonds A.R.A.M

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ
28

VENDREDI
28 MARS
1986

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.192 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.192

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ յայտնեց թէ պատգամ մը պիտի ուղէ Խորհրդարանին բացման նստաշրջանին, Ապրիլ 2-ին: Միւս կողմէ, Նախարարաց Խորհուրդի այս երկրորդ նիստը, որ գործնական գետնի վրայ, առաջինը պէտք է նկատել ծառայեց նաեւ իրաւասութեանց սահմաններու ճշդումին, Միթերանի եւ Շիրաքի միջեւ: Արդարեւ, Նախագահ Միթերան ճշդեց թէ սահմանափակ թիւով հրամանագրեր կը ստորագրէ եւ միայն այն հրամանագրերը, որոնք յառաջդիմութիւն մը արձանագրելու կը ձգտին, ընկերային գետնի վրայ: Այս առընչութեամբ, օրինակ, պիտի չստորագրէ այն հրամանագիրը, որ կը ջնջէր վարչական արտօնութիւնը պաշտօնազրկումներու համար: Շիրաք չպնդեց, պիտի ստիպուի օրինագիծի դրութիւնը օգտագործել, ինչ որ ժամանակ կորսնցնել կուտայ իրեն: Նախագահը յստակ է, պէտք չէ խնդրոյ առարկայ դարձնել ձեռք ձգուած ընկերային առաւելութիւնները: Ասիկա առաջին անհամաձայնութիւնն է «համաձայնութեան» այս ամուսնութեան մէջ:

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ յաջորդարար ընդունած է Շիրաքի, ապա՝ Պալատիւրի այցելութիւնները: Տնտեսական եւ Ելմտական նախարարը յայտարարած է թէ ուզած է ելմտագէտ Ժիսքարի վերլուծումը լսել տնտեսական ներկայ կացութեան մասին եւ շատ գոհ մնացած է տեսակցութենէն: Պարզ է որ Շիրաք եւ Պալատիւր ուզած են Ժիսքարի սիրտը առնել, այն նախաձեռնքէն ետք, զոր լրին, Ազգ. Ժողովի նախագահի աթոռէն ալ զրկելով զինքը:

ՇՈՒԼՑ սրդողած մեկնած է Անգարայէն, որովհետեւ ուզած էր որ ամերիկեան հոր հալածիչ օդանաւեր գան եւ մինչեւ Աթէնք ընկերանան իր օդանաւին, այն առաջնորդութեամբ որ Քատաֆի կրնայ առեւանգումի փորձութիւններ ունենալ եւ Թուրքերը մերժեր են: Առաջարկեր են, որ իրե՛նք՝ Թուրքերը ընկերանան, բայց Շուլց ալ անոնց ընկերութիւնը մերժեր է: Այնուամենայնիւ, Շուլց ողջ - առողջ Աթէնք հասած է:

ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐԸ պէտք է ժամ մը առաջ տանիլ, անցնելու համար ամրան ժամուն, Մարտ 29-էն 30-ի (եւ ոչ՝ 30-էն 31-ի, ինչպէս գրած էինք երէկ) Շաբաթէն Կիրակի լուսնալիք գիշերը:

ՊԱՊԸ սինակով պիտի երթայ, Ապրիլ 13-ին, Կիրակի օր, ինչ որ աննախընթաց է: Առաջին անգամն է, արդարեւ, որ պապ մը սինակով կ'երթայ, ուր ելոյթ ալ պիտի ունենայ: «Պատմական» որակուած այս այցելութիւնը տեղի կ'ունենայ, ուրեմն, Զատիկին յաջորդող երկրորդ Կիրակին Քրիստոնեայ Եկեղեցւոյ համար, և 2 Կիրակի առաջ՝ Հրէական Զատիկէն:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ, Օմրան Ատհամ, որ ինքզինքը կը ներկայացնէ որպէս բանագնացը Նախագահ Միթերանի, յայտարարած է թէ Լիբանանի Ֆրանսացի պատանդներու հարցը կրնայ դրական ելք մը ունենալ, ի մօտոյ: Սուրիացի գործիչը, այս յայտարարութեամբ, Թարգման է ընդհ. մթնոլորտին:

ԷՐԻՖԻԷ ոճրափորձը, որուն մասին գրած էինք մեր նախորդ թիւով, ութ հոգիի մահուան պատճառ եղած է: Շուրջ քսան հոգի ալ վիրաւորուած են: Այլ աշխարհ մըն ալ կատարուած է քրիստոնեայ թաղը եւ մեռեալներու թիւը հասած է 12-ի: 90 վիրաւոր կար:

ԿՈՐԲԱՉՈՎ առաջարկեց որ Խորհրդային Միութիւն եւ Միացեալ - Նահանգները միաժամանակ քաշեն իրենց նաւատորմերը Միջերկրականէն:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՄԱՐՏ 20 / 24)

ԿԻՒՅԱՆԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ

Կիւյանայի (նախկին բրիտանական գաղթավայր) Մոսկուայի դեսպան Ֆիլիփ Նաթանիէլ Զան այցելած է Հայաստան եւ ընդունուած նախագահ Հրանտ Ոսկանեանի կողմէ: Նախագահը խօսած է Խորհրդային Միութեան եւ Կիւյանայի յարաբերութիւններուն, ինչպէս նաեւ Հայաստանի արձանագրած վերելքին մասին՝ տնտեսական, գիտական եւ մշակութային մարզերու մէջ: Դեսպանը նշած է, թէ Հայաստան անցուցած իր օրերը անջնջելի կը մնան իր յիշողութեան մէջ եւ թէ ինք ականատես եղած է հայ ժողովուրդի վերածնունդին: «Տնտեսական եւ գիտական զարգացման ձեր փորձառութիւնը ուսանելի է աշխարհի շատ մը երկիրներու համար», ըսած է դեսպանը:

×

ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ՏԷՐ - ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Խորհրդահայ թատրոնի տարեգրութեան մէջ իր տեղը ունի Գրիգոր Տէր - Գրիգորեան, որուն գործերը ներկայացուած են Հայաստանի զանազան թատերախումբերու կողմէ: Թատերագրի ծննդեան հօթանասունամեակին առթիւ յուշի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է Երեւանի դրամատիկ թատրոնին մէջ: Ներկայ եղած են գրողներ, գիտնականներ, արուեստագէտներ: Երեկոյթը, զոր կազմակերպած են Հայաստանի Թատերական Ընկերութիւնը եւ Հայաստանի Գրողներու Միութիւնը, վարած է Հրաչեայ Ղափլանեան: Գրիգոր Տէր - Գրիգորեանի կեանքին ու գործին մասին խօսած է Վազգէն Մնացականեան: Յուշեր պատմած են Սիլվա Կապուտիկեան, «Ոգնի» ամսագրի խմբագրապետ Արամայիս Սահակեան, ակադեմիկոս Գէորգ Ղարիբջանեան: Հուսկ՝ ներկայացուած են հատուածներ Գրիգոր Տէր - Գրիգորեանի թատերախաղերէն:

×

ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՇՐՋՈՒՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հրազդանի մէջ բացուած է դրոշմաթուղթերու ցուցահանդէս մը, ուր յիսուն վահանակներու վրայ ցուցադրուած դրոշմաթուղթերով ներկայացուած են Խորհրդային Միութեան պատմութիւնը, անջրպետի խուզումը եւ 70 երկիրներու կեանքը: Շրջուն ցուցահանդէսը տեղի կ'ունենայ նաեւ Հայաստանի զանազան քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ:

×

ԵՐԱԺԻՇՏ ԷՄՄԱ ՄԻՀՐԱՆԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

Կանանց նուիրուած երգերու շարք մը յօրինած է Էմմա Միհրանեան: «Թող միշտ լինի արեւը, իսկ երկինքը՝ խաղաղ» գաղափարի շուրջ ստեղծուած երգերու շարքը կոչ մըն է կանանց ուղղուած՝ պաշտպանելու համար խաղաղութիւնը: Շարքին տրամաբանական շարունակութիւնը կը դառնայ «Մայրական երջանկութիւն» քանթաթը, որուն վրայ ներկայիս կ'աշխատի երաժիշտը: Էմմա Միհրանեանի գործերուն մէջ գլխաւոր տեղ կը գրաւէ մանկական թեման: Իր երգերը, նախերգանքները մաս կը կազմեն մանկական շատ մը համոյթներու երգացանկերուն: Ջերմ ընդունելութիւն գտած են «Պարծենկոտ գորտը» երաժշտական հէքեաթը եւ պատանեկան համանուագը: Ան մեծ ուշադրութիւն կը դարձնէ մանկական ստեղծագործութեան զարգացման: Երեւանի երաժշտական դպրոցներէն մէկուն մէջ ան կը դասաւանդէ եւ յաճախ կը մեկնի գիւղական շրջաններ՝ պատանի տաղանդներ փնտռելու: Երաժիշտը սերտ կապեր ունի Խրիմի դպրոցական ֆիլհարմոնիայի հետ: Իր կարգ մը գործերը կը մեկնաբանէ Խրիմի պետական սէնֆոնիք նուագախումբը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ՝ ՍՈՒՐԷՆ ԱՂԱԲԱԲԵԱՆԻ

«Գրական Թերթ»ի Մարտ 21-ի թիւէն կ'իմանանք թէ Մարտ 19-ին իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ գրագէտ եւ բանասէր Սուրէն Աղաբաբեան:

Ծնած էր 1922-ին՝ Ղարաքիլիսա (ներկայիս՝ Կիրովական): 1944-ին աւարտած է Երեւանի համալսարանի բանասիրական ճիւղի եւրոպական լեզուներու եւ գրականութեան բաժինը: 1945 - 1948 յաճախած է Մ. Աբեղեան գրականութեան հիմնարկը: 1945 - 1951 թուականներուն աշխատած է «Աւանգարդ» թերթի խմբագրութեան մէջ: 1950-էն 1954 եղած է «Սովետական Գրականութիւն» ամսաթերթի քննադատութեան բաժնի վարիչը: 1954էն ի վեր կը վարէր Մ. Աբեղեան գրականութեան հիմնարկի խորհրդային գրականութեան բաժինը:

Սուրէն Աղաբաբեան հեղինակն է գրական - քննադատական եւ բանասիրական բազմաթիւ երկերու, մասնաւորաբար քաջ ծանօթ էր Նայիրի Զարեանի, Ստեփան Զորեանի, Ակսել Բակունցի, Գուրգէն Մահարիի և Եղիշէ Չարենցի, Խ. Դաշտենցի գրական վաստակին: Հրատարակած է անոնց մասին առանձին մենագրութիւններ: Կազմած և խմբագրած է «Սովետահայ գրականութեան պատմութիւն» (2 հատոր), «Հայ սովետական գրականութեան պատմութիւն» (ռուսերէն) աշխատութիւնները:

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՄԱՀ՝ «ՄԱՐԱԼ» ԵՐԳԻ - ՊԱՐԻ ՀԱՄՈՅԹԻ ՂԵԿԱՎԱՐ ՊԵՆՈՆ ԳՈՒԶՈՒՊԱՇ-Ի

Պոլսոյ հայ գաղութը, Մարտ 19-ին կորսնցուցած է երիտասարդ արուեստագէտ մը եւ սիրուած դէմք մը, յանձին Պենոն Գուզուպաշի: Ողբացեալը գեղարուեստական ղեկավարն էր «Մարալ» երգի ու պարի համոյթին, որ վերջին տարիները մեծ շարժում մը ստեղծած էր Պոլսոյ հայ կեանքին մէջ, հնչեցնելով հայ երգը եւ ներկայացնելով մեր տոհմիկ պարերը: Այս առթիւ, «Մարմարա» (Մարտ 20) կը գրէ ի մէջ այլոց. «Պոլսոյ ամբողջ Հայութիւնը սուգի մէջ է սիրելի Պենոնին կորուստովը, որով կ'անհետանայ ո՛չ միայն արուեստի նուիրուած հոգի մը, այլ նաեւ տոհմիկ երգի ու պարի վրայ հիմնուած մեր աշխատութիւններուն թափը»:

Պատրիարքարանի կարգադրութեամբ Պենոն Գուզուպաշի համար ազգային յուղարկաւորութիւն կատարուած է Մարտ 24-ին, Գումգափուի Մայր եկեղեցին: Հիմնուած է «Պենոն Գուզուպաշ կրթական հիմնադրամ» մը, որուն նպատակը պիտի ըլլայ կրթաթոշակ բաշխել համալսարանականներու:

ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ Ս. ՂԱԶԱՐԸ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
— C. I. C. A. M. —

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԺԱ.

ԱՆԿԷՆ - ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՕԺԱՆԴԱԿ ՄԱՐՄՆԻ ՃԱՇԻՆ (ՄԱՐՏ 14) ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿ

	ՖՐԱՆՔ
Աղքատախնամ Ընկերակցութիւն	20.000
ԷՍ - Ը - ՍԷ - ԷՄ ՏՈԼ	20.000
Ոմն	10.000
Ժան - Քլօտ Աճէմեան	5.000
Տէր եւ Տիկին Երուանդ Մարթայեան	5.000
Պ. Մամբրէ Պալեան	5.000
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կէվրէկեան	5.000
Տէր եւ Տիկին Տօքթ. Յովնանեան	5.000
Պ. Անրի Սէտէֆ	5.000
Տէր եւ Տիկին Լեւոն Հուրտան	5.000
Տէր եւ Տիկին Սերժօ Պէրպէրեան	5.000
Տէր եւ Տիկին Պահատուրեան	5.000
Տէր եւ Տիկին Երուանդ Փափազեան	3.000
Տէր եւ Տիկին Ժան - Փիէր Սէտէֆ	3.000
Տէր եւ Տիկին Ժաք Սանոյեան	2.000
Ոմն	2.000
Տէր եւ Տիկին Արմենակ Աճէմեան	2.000
Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Ազատխանեան	2.000
Պ. Ռընէ Թորոսեան	2.000
Տէր եւ Տիկին Անրի Մուրատեան	2.000
Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Սէմէրճեան	2.000
Տէր եւ Տիկին Շառլ Եկէնեան	2.000
Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ռահանեան	2.000
Տէր եւ Տիկին Սերժ Պապիկեան	1.000
Տիկին Բագրատունի Պախթիարեան	1.000
Տէր եւ Տիկին Ռոլան Մարկոսեան	1.000
Տէր եւ Տիկին Կայէ	1.000
Տէր եւ Տիկին Ժաք Գալճեան	1.000
Տիկին Մարկրիթ Ալթունեան	1.000
Տէր եւ Տիկին Մարթէն Տըլիոն	1.000
Տէր եւ Տիկին Կարապետ Աւետիսեան	1.000
Տէր եւ Տիկին Շառլ Տիրանեան	1.000
Օր. Անի Աճէմեան	1.000
Տիկին Գոհար Սանոյեան	1.000
Տէր եւ Տիկին Քրիսթիան Զատիկեան	1.000
Տէր եւ Տիկին Մանկասարեան	1.000
Պ. Միսաք Միսաքեան	1.000
Պ. Լեւոն Խտըրեան	1.000
Տէր եւ Տիկին Կի Սանոյեան	500
Պ. Քլեման Պայրամեան	500
Տիկին Նուարդ Մուրատեան	500
Տէր եւ Տիկին Թադէոսեան	500
Պ. Պերնար Քիւրքճեան	500
Պ. Ռոպէր տը Ժիրոլամօ	500
Տիկին Պազարնը	500
Ոմն	500
Պ. Անրի Մազտէվալ	500
Օր. Ժոսըլին Սանոյեան	500
Տէր եւ Տիկին Արթօ Գույումճեան	300
Օր. Օտէթ Քէշիշ	250
Տէր եւ Տիկին Լեւոն Սէտէֆ	200
Ոմն	200
Տիկին Մուրատեան	150
Պ. Արման Ֆէսճեան	150
Գումար՝	140.250
Նախորդ գումար՝	331.280
Ընդհ. գումար՝	471.530

Libellez vos chèques bancaires à l'ordre de :
C. I. C. A. M.
et les expédier à
C. I. C. A. M.
c/o Crédit Suisse
92, Champs-Elysées — 75008 PARIS

Fonds A.R.A.M

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՐԱԽՏԱՒՈՐՆԵՐԸ

ԱՆԿՈՐՆՉԵԼԻ ՎԱՍՏԱԿ

ԼԵՒՈՆ ՉՈՒԳԱՍԶԵԱՆ

Ա.

Իր երկարամեայ կեանքի ընթացքում Արշամ Ֆէթվաճեանը ստեղծել է մեծ քանակութեամբ կտաւներ, որմնանկարներ, գծանկարչական աշխատանքներ, ձեւաւորել է ներկայացումներ, պարասրահներ, զբաղուել է ճարտարապետութեամբ: Եթէ այս ամէնին գումարենք նաեւ նրա չափածոյ գրուածքները, առոյթները, իտալերէնից, Ֆրանսերէնից կատարած թարգմանութիւնները, հայ արուեստի, ճարտարապետութեան, մշակոյթի ու նոր քաղաքաշինութեան հրատապ հարցերին նուիրուած գիտական եւ հրապարակախօսական յօդուածները, ապա մեր դէմ կը յառնի մի այնպիսի գործիչ, որի տեղը հայ նշանաւոր գեղագէտների առաջին շարքում է:

Արշակ Ֆէթվաճեանը ծնուել է 1866 թըւականի Հոկտեմբերին Տրապիզոնում, Աբրահամ եւ Մարիամ Ֆեթվաճեանների ընտանիքում: Նախնական կրթութիւնը տեղի ազգային վարժարանում ստանալուց յետոյ, տասնվեց տարեկան հասակում ընդունուել է Կ. Պոլսի Նորաբաց կայսերական գեղարուեստի վարժարանը: 1887 թուականին աւարտական վկայականը ստանալու հետ միաժամանակ առաջադիմութեան համար նա արժանացել է վարժարանի «Հռոմի մրցանակ»ին, որը նրան հնարաւորութիւն է ընձեռնում Պետութեան հաշուին կատարելագործել իր արուեստը «յաւերժական» քաղաքում: Խոստմնալից երիտասարդ նկարչին Օսմանեան կրթական նախարարութիւնը առաջարկում է գնալ Հռոմ եւ ուսումնառութիւնը շարունակել այնտեղ, յետագայում Կ. Պոլիս վերադառնալու եւ որեւէ պետական պաշտօն ստանձնելու պայմանով: Արշակ Ֆեթվաճեանը հրաժարւում է այս առաջարկից: Պոլսահայ Ոսկան Բէյ Մարտիկեանը իր նիւթական օժանդակութիւնն է առաջարկում երիտասարդ նկարչին եւ յորդորում է Հռոմում ուսումնառութիւնը աւարտելուց յետոյ Թուրքիա չվերադառնալ, այլ կեանքն ու արուեստը ի սպաս դնել հարազատ ժողովրդի մշակոյթին: Բարերարի անունը յաւէտ գաղտնի պահելու պայմանով, Արշակ Ֆեթվաճեանը 1887 թուականի Օգոստոսին գնում է Հռոմ եւ ընդունւում Ս. Ղուկասի գեղարուեստից ակադեմիան: Այստեղ նա ծանօթանում է ժամանակի իտալական յայտնի գեղանկարիչների գործունէութեանը եւ աշակերտում մեծահամբաւ Ջեզարէ Մակարիին:

Իտալիայում ուսանելը նրան հնարաւորութիւն է տալիս շրջագայելու երկրի տարբեր քաղաքները, այցելելու համաշխարհային քաղաքակրթութեան հռչակերտներով հարուստ կենտրոնները:

1888 թուականին Վենետիկում, Ս. Ղազար կղզում նա ծանօթանում է Ղեւոնդ Ալիշանի հետ եւ վերջինից ստանում իր նկարչական պատմաբանասիրական ապագայ գործունէութեան ծրագիրը: Մեծավաստակ գիտնականը Արշակ Ֆեթվաճեանի գեղասէր աչքը շլացնում է Մխիթարեան միաբանութեան հայկական ձեռագրերի մանրանկարներով, ներշնչում նրան անսպառ նուիրուելու հին գրչագիր մատեանների ձեւաւորումների ուսումնասիրութեանը: Ալիշանը երիտասարդ նկարչի խանդավառ հոգում սէր է բորբոքում հայ մշակոյթի դարաւոր, կիսաւեր կոթողների հանդէպ: Ականաւոր հայագէտի առաջարկով Արշակ Ֆեթվաճեանը ամառնային արձակուրդի օրերին երեք տարի անընդմէջ ընդօրինակութիւններ է կատարում Մխիթարեան մատենադարանի ձեռագրերի նկարազարդումներից, մասնաւորապէս մեծ բանասէրի նախասիրած երկերից:

1891 թուականին Արշակ Ֆեթվաճեանը տեղափոխւում է Վիեննա: Այստեղ նա ստեղծում է իր «Թուրքական սուրհանդակը Անատոլիայի մէջ» իւղաներկ նկարը, որը մեծ ժողովրդականութիւն է բերում հեղինակին եւ յետագային ցուցադրւում նրա բոլոր ցուցահանդէսներում:

Վիեննական տարիներին եւս նկարիչը շարունակում է արուեստին ծառայել ոչ միայն վրձնով, այլեւ գրչով: Այդ ժամանակի Վիեննայի եւ Կ. Պոլսի հայկական մամուլում լոյս են տեսնում նրա արուեստաբանական մի շարք յօդուածները, իտալերէնից կատարուած չափածոյ եւ արձակ թարգմանութիւնները:

Վիեննայից Արշակ Ֆեթվաճեանը մեկնում է Փարիզ, ապա ուղեւորւում Միւնխեն, Անտվերպէն, Տրէստէն, շրջագայում մշակոյթի այլ խոշոր կենտրոններում: Նկարչի համար կարեւոր հանգրուան է դառնում Պետերբուրգը: Ռուսական մայրաքաղաք ժամանելու առաջին իսկ շաբթուայ ընթացքում նա տեղի նկարիչների կայսերական ակումբների անդամ է ընտրւում: Շուտով ներգրաււում է նաեւ ռուս ջրանկարիչների ընկերութեան շարքերը դառնալով նրա առաջին այլազգի անդամը:

1899 թուականի Պաթումում, 1900 թուականի Թիֆլիսում, 1902 թուականի Պյատիգորսկում եւ Պաքւում բացւում եւ մեծ յաջողութեամբ են ընդունւում նրա անհատական ցուցահանդէսները:

Նկարիչը արուեստասէրների դատին էր յանձնել «Թուրքական սուրհանդակը Անատոլիայի մէջ», «Սուլթան Մահմեդ Ա.-ի դամբարանը», «Վենետիկի Ս. Մարկոսի տաճարը», «Մատթէոս Իզմիրլեանի դիմանկարը» եւ այլ իւղաներկ ստեղծագործութիւններ:

1900 թուականին սկիզբ է առնում Արշակ Ֆեթվաճեանի հայագիտական - հնագիտական ու ազգագրական գործունէութիւնը: Նոյն թուականից սկսած նա ամէն տարի շրջում է արեւելեան Հայաստանում եւ թղթին է յանձնում եկեղեցիների, բերդերի, պարիսպների, քաղաքացիական շէնքերի, տարբեր գաւառների ազգագրական զգեստներով հայուհիների պատկերները: Շուրջ քսան տարի նա ատանց յոգնութեան, մեն - մինակ, ապաւինած սեփական ուժերին, մեծ համբերատարութեամբ, բծախնդիր ճշգրտութեամբ երփնագրում է հայ մշակոյթի հինաւուրց գանձերը:

Արշակ Ֆեթվաճեանի ձեռնարկած դըժուարին աշխատանքի արդիւնքն են երեսուն մեծաչափ ջրաներկ պատկերները, որ ներկայացնում են Անին ու հարեւան շրջանների ճարտարապետական կոթողները, ինչպէս նաեւ հայ քանդակագործական մանրամասների, քարակերտ դըրուագների, զարդերի 1500 մատիտանկարները:

Ժամանակի հոլովոյթի հետ բազմապատկւում է Արշակ Ֆեթվաճեանի փաստանկարների արժէքը: Այդ գործերը թանկ են ոչ միայն այն պատճառով, որ նրա պատկերած կոթողները անցեալում լուսանկարուած չեն եղել կամ այժմ գըտնւում են Հայաստանի սահմաններից դուրս, այլեւ այն, որ դրանց մեծ մասը այսօր արդէն գոյութիւն չունի:

Ինչ վերաբերում է հայուհիների տարազներին, ապա անհրաժեշտ է նշել, որ 1915 թուականի Մեծ Եղեռնի եւ դրան յաջորդած տարիներին ոչնչացան ու անհետացան հայ ազգագրութեան համար բացառիկ արժէք ունեցող անթիւ մասունքներ, այդ թւում եւ հայկական տարազների բազմատեսակ նմոյշներ:

1906 թուականին Արշակ Ֆեթվաճեանին նորից տեսնում ենք Վիեննայում, որտեղ իր անձնական միջոցներով կարողանում է հրատարակել Անին ներկայացնող տասնըհինգ գունաւոր բացիկներ եւ տասը պատկերաքարտեր՝ բնանկարների, հայուհիների դիմանկարների վերատպութիւններ:

1908 թուականի գարնանը Արշակ Ֆեթվաճեանը անհատական ցուցահանդէսով Թիֆլիսի հասարակութեանը ներկայացրեց Անիի նկարները: Դա Թիֆլիսում բացուած ջրաներկ աշխատանքների առաջին ցուցադրութիւնն էր: Հէնց այդ ժամանակ էլ նրան յանձնարարւում է զարդարել Թիֆլիսի Ս. Գէորգ Եկեղեցին: Արշակ Ֆեթվաճեանը վերակենդանացնելով հայ գեղարուեստի աւանդոյթները, կերտում է այդ կառոյցի ներքին քանդակագործական եւ նկարչական մասերը՝ մարմարէ խաչկալը, քանդակազարդ դըռները: Այս ձեռնարկի յաջողութիւնը հասարակական մեծ խանդավառութիւն է առաջ բերում եւ Ա. Ֆեթվաճեանին յանձնարարւում է հայկական ոճով վերակառուցել Թիֆլիսի Կուսանաց անապատի Ս. Ստեփանոս, Արմաւիրի Ս. Գէորգ Եկեղեցին եւ Ղարսի Ս. Գրիգոր Եկեղեցու բեմը, խաչկալը եւ հինգ դռները:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Վրացական Պատմութիւն

Վրաստանի մայրաքաղաք Թիֆլիսի մէջ մարդ շուտով կը վարժուի միջավայրին: «Օտարական էք, - կ'ըսէ շարժավար մը, -ծախու ինքնաշարժ մը չունի՞ք: Ընկեր մը ունիմ, որ Վոլվոյի մը համար 30 հազար ռուբլի կրնայ վճարել. Մերսէտէսի մը՝ 50 հազար». մարդ կը տարուի մտածելու. ռուբլին համարժէք է 10 ֆրանքի ու Խորհրդային Միութեան մէջ միջին թոշակ մը 180 ռուբլի է...:

«Կովկասի Փարիզ»ին Շան զ'Էլիզէին՝ Ռուսթավէլի պողոտային վրայ քանի մը վայրկեան շրջագայութիւն մը նուազ հրահանգիչ չէ. ինչպէս բոլոր բազմամարդ խորհրդային կեդրոնները, ուր կարգն ու կանոնը պէտք է իշխէ, 15 մեթրը անգամ մը ոստիկան մը ներկայ է. սակայն անկներեւ է որ ոչ ոքի վախ կը պատճառէ:

Հազուադէպ Արեւմուտքցիներ, որոնք այս մեռեալ եղանակին կը պտըտին քաղաքը, շուտով կը շրջապատուին վայելուչ երիտասարդներէ. «ծախու ինչ որ ունիք, կը գնեմ»: Լենինի հրապարակէն երեք հարիւր մեթր ասդին առաջարկները չեն դադրիր. «տափատ, փիըլ - օվըր, ակնոց, կօշիկ, ծխախոտ ... կ'ընդունիմ ձեր գիները»:

Քաղաքագէտներու դասակարգը տարբեր չէ փողոցի մարդուն տիպարէն:

Ցայտնուած ընդհանուր կարծիքը այն է, թէ իր պաշտօնակոչումէն ետք Կորբաչով անխնայ գտնուած է, 11 ամիսէ ի վեր կիրարկած հալածանքներով. արդարեւ ան «մաքրագործած» է կեդրոնական կոմիտէի անդամներուն մէկ երրորդը: Այս բոլորին մէջ, ան յատկապէս խիստ վարուած է վրացի ապարաչիկներու հետ: Ամառուընէ ի վեր ճամբուած են հինգ նախարար, կեդրոնական կոմիտէի երեք անդամներ, թերթի երկու տնօրէն, ընդհանուր դատախազը եւ յիսունի չափ կուսակցական պատասխանատուներ: Ամէն անգամուն նոյնն են պատճառաբանութիւնները. իրաւասութեան չարաշահում, մերձաւորներու շնորհուած առաւելութիւններ ու դըրամական զեղծում:

Այսպէս, Թ. Կէլէիշվիլի ճարտարարուեստի նախարարը որ Ապրիլին պաշտօնի կոչուած էր, Օգոստոսին պաշտօնազրկըւած է: Ան կարգադրած էր, որ կինը մամուլի աշխատակիցի քարտ մը ունենայ, ինչ որ իրեն առիթը կուտար ճամբորդելու դէպի Արեւմուտք, ուրկէ ամէն անգամ կը վերադառնար սպառումի ընկերութիւններու յատուկ հազար ու մէկ ապրանքով. անուշահոտութիւններ, հագուստ, տեսաժապաւէններ եւայլն: Այս նոյն անձին մասին, պաշտօնի կոչուելէն քանի մը շաբաթ առաջ կուսակցութեան տեղեկագիրը կ'ըսէր. - «Բարձրորակ տարր մը, աշխոյժ, աշխատասէր. իրեն ենթակայ գործակիցներէն ու նոյնինքն իր անձէն պահանջող մը՝ բարոյական ամենաբարձր չափանիշը»:

Կէլէիշվիլի կը ներկայացնէ միայն շատ արտակարգ պարագայ մը: Յունուարին պաշտօնազրկուած Մ. Խունաշվիլի, կուսակցութեան երկրորդ քարտուղարը, չահատակութիւններու ամբողջ շարք մը ունի իր ետին. ան հրամայած է շինարարական ընկերութեան մը տնօրէնին, որ 16 հազար աղիւս տայ ձրիաբար, որպէսզի տղան կարենայ կառուցանել իր վիլլան: Գինեգործութեան նախատեսուած ծրագիրը գործադրուած չըլլալով հանդերձ Խունաշվիլի այնպիսի «չափումով» մը ներկայացուցած է թիւերը, որպէս թէ գինիի արտադրութեան մէջ նոր մրցանակ մը հաստատուած ըլլայ: Ան տակաւին հաստատութեան մը տնօրէն ըլլալով պահած է անկարող անձ մը, հինգ հազար ռուբլինոց պարգեւի մը փոխարէն:

Դեկտեմբերին Ներքին Գործոց Նախարարը հանդստեան կոչուած է, հակառակ տակաւին 54 տարեկան ըլլալուն: Թերեւս ան կը քաւէր իր երեք գործակիցներուն մեղքը, որոնք համալսարանի մուտքի քննութեան հարցումները «գնած» էին իրենց զաւակներուն համար:

Ճիշդ է որ նման կարգադրութիւններ յաճախադէպ կը թուին. անցեալ տարի վէթէրան կուսակցական մը, որ դատարանին մէջ կ'ամբաստանուէր հինգ հազար ռուբլիի փոխարէն զաւակը Թիֆլիսի ակնաբուժական հիմնարկը ընդունիլ տըւած ըլլալով, զարմացած, ու հետեւեալ պատասխանը տուած է. «Տղաս շատ ըզգայուն է, շատ կը վրդովի: Հարկ չ[illegible] զինքը ենթարկելու քննութեան մը խռովքին, երբ նիւթականը կրնար կարգադրել հարցը»:

Է. Շեւարնաձէ որ ներկայի Արտաքին Գործոց նախարարն է Խորհրդային Միութեան, քանի մը տարի առաջ կը տրտնջար. «Այն ժամանակ, երբ Վրացիները ամբողջ աշխարհի մէջ հռչակի տէր էին իրենց [illegible] թողներու տալով, եւ մարտիկներու քաջութեամբը: Այսօր, ծանօթ են միայն որպէս զեղծարարներ»: Արդարեւ Վրաստանի մէջ ամէն բան «սակարկելի» է:

Մ. Ծանաշվիլի պաշտօնապէս Թիֆլիսի մէկ գործատան պահակն էր. սակայն ան կը յաջողէր արտասահմանէն ձեռք ձգել դեղեր, որոնք անգտանելի էին վաճառատուներու մէջ: Հինգ ռուբլիի գնած դեղը ծախէր 850-ի: Այնքան մեծահարուստ էր որ իր աղջկան հարսնիքին 50 ռուբլիի թղթադրամներու տարափով մը ողողած էր նուագախումբին անդամները: [illegible] ամառ իր ձերբակալութեան պահուն [illegible]բան գտնուած է մօտ ութ հազար ռուբլի գումար մը:

Յակաւին, Թիֆլիսի մայրանոցներու մէկուն մուտքի պահապան հիւանդ[illegible] պահուհին իւրաքանչիւր նորածինի [illegible] համար մուտքի սակ մը որոշած էր. իրենց զաւակը կարենալ գրկելու համար պէտք էր հայրերը վճարէին մանչերու համար 25, իսկ աղջիկներու համար՝ 15 ռուբլի.

Կատարեալ մաֆիա մը, ուր կողոպ[illegible]ւածը չէր կրնար նաեւ գանգատիլ դողէ[illegible] քանի որ ոչ ոք մաքուր էր: Կուսակցութիւն, ոստիկանութիւն, արդարութիւն ամէնքը փոխադարձաբար կը պարտէին զիրար: Եւ վա՜յ մատնիչներուն: Անոնց կը սպառնար այն Վախթանգին ճակատագիրը, որ Մոսկուա գանգատի երթալէ ետք կոխոտուեցաւ Թիֆլիս, մայթի վրայ ելած բեռնատարէ մը: Այլ[illegible] փաստաբան Ք. Սիմիս որ Արեւմուտք [illegible] բատարակուած գիրքի մը մէջ կը պատմէ այս դէպքը, կ'ըսէ թէ անփորձ [illegible] ժավարը անպատասխանատու նկատուած է դատաւորին կողմէ:

Շեւարնաձէ համակրանքը շահած էր Կորբաչովի, քանի որ ջանք չէր խնայեր Վրաստանը ուղիղ ճամբու բերելու: [illegible] որպէս Ներքին նախարար չէ վարանած յարձակելու ուղղակի պարագլուխ[illegible] ջին քարտուղար Վ. Մժավանաձէի եւ [illegible] կնոջ Թամարայի վրայ, որ անուանուած էր «ցարուհի». ան յատուկ ոսկերչէ[illegible] մը ունէր ադամանդներու հանդէպ: Շեւարնաձէի յանդգնութիւնը իրեն տուաւ Մժավանաձէի յաջորդութիւնը, 1972-ին: Ան շարունակեց իր խստապահանջ [illegible]ւածքը: Անցեալ Յուլիսին Կորպաչով վարձատրեց անոր վճռակամութիւնը Արտաքին Գործոց նախարարութեան պաշտօնի կոչելով:

Այսուհանդերձ ոչինչ փոխուած է. Ճ[illegible] Փաթիաշվիլի որ յաջորդած է Շեւարնաձէին, իր պաշտօնակոչումին առթիւ [illegible] տասնած է խթանիչ ճառ մը. «Այս [illegible] բարեկեցութեան մէջ ուր սեփականատի[illegible]թեան ճաշակը այնքան կենդանի կը [illegible] նայ, պարտ ենք դասակարգային պայքար մը մղել»:

Վրաստան՝ հարաւի խոլայատուկ [illegible] մօտեցմով այս երկիրը, խորհրդային [illegible]ւնդութեան ամէնէն ծայրայեղ մէկ պա[illegible] բագան միայն կը ներկայացնէ: 27-րդ համագումարը առանձինն կարող չէ [illegible] ժելու Խորհրդային Միութիւնը խաթա[illegible] բումէ մը, որ տեղական բնոյթ ունի:

Թ. Ա. Բ.

(քաղուած՝ «Ֆիկառօ»էն)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԻՐ ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՊԱՐՏԻ ՀԱՅԵՐՈՒ

—×—

Նուիրատուութեան մը առթիւ, տեղեկացանք թէ Վահրամ Ս. Փափազեան մահացած է, Մարտ 8-ի Շաբաթ օրը, Նիւ Եորքի մէջ: 94 տարեկան էր: Իր անունը կապուած է հայ մարզական շարժման սկզբնաւորութեան պատմութեան: Եղած է, յետագային, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի նուիրեալ մը, երկար տարիներ:

Վահրամ Փափազեան մէկն է եղած Պոլսոյ ամերիկեան համբաւաւոր Ռոպերթ Քոլէճի հայ ուսանողներէն՝ որոնք, համաշխարհային Առաջին պատերազմէն առաջ, դարուս սկիզբը, Պոլսոյ մէջ զար[illegible]տուին մարմնակրթանքին, օրինակ հա[illegible]

Fonds A.R.A.M

գիտանալով Օսմանեան մայրաքաղաքի հայաբնակ թաղերու երիտասարդութեան, հիմնելով, տեղ - տեղ մարզական խումբեր, ակումբներ:

1911 փետրուարին, Շաւարշ Քրիսեան՝ որ, չորս տարի վերջ պիտի ըլլար Ապրիլեան զոհերէն մէկը, կը հիմնէ «Մարմնամարզ» թերթը: 1911 Մայիս 1-ին տեղի կ'ունենան հայ մարզական առաջին խաղերը, այն ժամանակ կոչուած, քիչ մը չափազանցութեամբ, «Ողիմպիական խաղեր»: Մեծ է յաջողութիւնը եւ հանդէսին առթած խանդավառութիւնը:

Տարի մը ետք երկրորդ «Ողիմպիական»ը ի յայտ կը բերէ արդէն մարզիկներ՝ որոնք, այն ժամանակուան չափանիշերով, լաւ արդիւնքներ ձեռք բերելու կարող կը նկատուին:

Նոյն տարին Սթոքհոլմի մէջ տեղի պիտի ունենան համաշխարհային Հինգերորդ Ողիմպիականի խաղերը:

Խանդավառութիւնը կը պոռթկայ մարմնակրթանքի եւ մարզական մրցակցութեան սիրահար Պոլսոյ Հայ երիտասարդութեան մօտ, մանաւանդ՝ ուսանողներու: Քրիսեան եւ իր գործակիցները յանկարծ գաղափար մը կ'ունենան՝ հայ մարզիկներ ղրկել Սթոքհոլմ: Գոնէ՝ երկու հոգի: Մէկը՝ Վահրամ Փափազեանը, վազող մը, միւսը՝ Մկր Մկրեանը, ան ալ Ռոպըրթ Քոլէճէն, սկաւառակ նետելու եւ հնգամարտի մէջ վարպետ:

Եթէ այս վերջինը կը պատկանէր համեմատաբար ունեւոր ընտանիքի մը՝ Փափազեան նուազ նպաստաւորուած էր բախտէն: Կը պատմուի որ, քանի մը փարա շահելու համար, հեծանիւով լրագիր կը բաժնէր, ինչ որ օգնած է անկասկած զարգացնելու իր մարզական տոկունութիւնը:

Շնորհիւ «Մարմնամարզ» թերթին, կարելի կ'ըլլայ հաւաքել անհրաժեշտ դրամը եւ Փափազեան ու Մկրեան կ'երթան Սթոքհոլմ:

Ըստ 1926-ին Պոլիս հրատարակուած մարզական գիրքի մը, Վահրամ Փափազեան մասնակցած է Հինգերորդ Ողիմպիականին 1500 մեթր վազքին: Վերջաւորութենէն 200 մեթր առաջ, երբ կը գտնուէր առաջատարներուն մէջ, վար կ'իյնայ ուժաթափ: Մկրեան 5-րդ ելած է հնգամարտի մէջ:

Ինչ որ պէտք է ընդգծել այս առթիւ, այն է թէ՝ Պոլսէն երկու Հայեր մասնակցեցան Սթոքհոլմի Ողիմպիականին՝ Օսմանեան Պետութեան դրօշին տակ: Եւ առաջին անգամն էր որ այդ դրօշը կ'երեւար ողիմպիականի մը մէջ: Ու, ըստ այն ժամանակուան գրութիւններուն, ուրիշ Թուրք մարզիկներ չկային Սթոքհոլմ: Այլ խօսքով՝ եթէ Թուրքիա եղած է Արեւելքի առաջին Պետութիւնը՝ որ մասնակցած է համաշխարհային ողիմպիական - ներու, այդ կը պարտի Հայերու, Պոլսոյ հայ երկու մարզիկներու՝ Վահրամ Ս. Փափազեանի եւ Մկր Մկրեանի: Եւ նաեւ, անշուշտ, Շաւարշ Քրիսեանի նախաձեռնարկ ոգիին:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

« Գ Ա Ր Ո Ւ Ն »
ՄԱՆԿԱՆՑ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ 2-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

—×—

ՄԱՐՍԷՅԼ. - («Յառաջ»). -

Գարուն Մանկանց Երգչախումբը կը բոլորէ իր 2-րդ տարին: Նախաձեռնութիւնն է Տիկին Ժիւլիէթ Երմագեանի: Գնահատելի նախաձեռնութիւն քանի կը համախմբէ հայ մանուկներ տալով անոնց ե՛ւ գեղարուեստական հակում, ե՛ւ հայեցի դաստիարակութիւն, ե՛ւ խմբական ու ընկերական կեանք:

Այս երկրորդ տարեդարձը նշուեցաւ գեղարուեստական ելոյթով մը Մարտ 16-ին, էսփաս Ժիւլիէն սրահին մէջ, իսկ Մարտ 23-ին, Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահը՝ հացկերոյթով մը: Երկու ձեռնարկներն ալ գտան ժողովրդական մեծ յաջողութիւն:

Դիւրին գործ չէ, քով - քովի բերել, շուրջ յիսուն մանուկներ, չորսէն տասնըչորս տարեկան, եւ անոնց բացատրել, սիրցնել ու սորվեցնել հայ երգն ու երաժշտութիւնը: Դիւրին գործ չէ իրենց ընտանեկան յարկերէն ներս ֆրանսերէն խօսող հայ մանուկներու շրթներուն վրայ դնել ու ծաղկեցնել խօսքը մեսրոպեան: Կը պահանջէ համբերատար եւ յարատեւ աշխատանք, կը պահանջէ մանկավարժական եւ հոգեբանական մօտեցում: Սակայն, որքան դժուար ըլլայ ձեռնարկը այնքան ալ մեծ կ'ըլլան արձանագրուած գոհունակութիւնները: Եւ գոհունակութիւններ ունենալու պատճառներ ունի Տիկին Ժիւլիէթ Երմագեան, որպէս տնօրէնուհի, քանի հասարակութեան ներկայացուց միատարր, լաւ կազմակերպուած, կարգապահ եւ երգելու եռանդով լեցուն համոյթ մը: Արձանագրուած յաջողութիւններուն, արդիւնքներուն մէջ իր արդար բաժինը ունի Խաչիկ Երմագեան, որ կը ղեկավարէ երգչախումբը բերելով իր ձեռնհասութիւնն ու փորձառութիւնը: Նոյնպէս ծնողքներու կոմիտէն մօտէն կը հետեւի երգչախումբի գործունէութիւններուն եւ կ'աջակցի կազմակերպական աշխատանքներուն:

Յայտագիրը կազմուած էր տասնըհինգ խմբերգներէ, ոմանք երկու ձայնով, «Տօտօ սոլ սոլ», «Կու կու», «Թիք թաք», «Ծիտը ծառին», «Տզոց աղօթքը», «Երիտասարդական քայլերգ», «Երեւան էրեբունի», «Իշուկը», «Նաւավարները», «Սիրեցէք տղաք», «Դպրոցական քայլերգ», «Լորիկ», «Առաջընթաց Թմբկահար», «Մանկական նուագախումբ», եւ «Կենաց երգը» եւ գործիքային կտորներէ՝ դաշնակ, սրինգ, ջութակ, քլարինէթ, պասոն: Կոմիտասի երգերէն՝ «Շողեր ջան», «Էս առուն», «Արեւ», «Հով արէք», «Քելէ քելէ», «Ալ այլուղս» մեկնաբանուեցան ջութակով: Անուններ չենք տար այս պարագային: Իւրաքանչիւր մասնակցող, իր մակարդակին, փորձեց կարելին ընել: Ոմանք յաջող ելոյթներ ունեցան, ուրիշներ նուազ: Ամէնէն գոտեպնդիչը մանուկներու հաւաքական արտայայտութիւնն է որ կ'ոգեւորէ եւ ծնողքները եւ ունկնդիրները: Արդէն մէջ - ընդ մէջ եւ վերջաւորութեան խանդավառ ծափերը ինքնին խօսուն էին:

Գարուն Մանկանց Երգչախումբի տնօրէնուհին, ղեկավարին եւ ծնողքներու կոմիտէին նպատակն է կազմել լաւ մակարդակի խումբ մը որպէսզի ան բերէ իր մասնակցութիւնը քաղաքիս երաժշտական կեանքին: Անկասկած, տարուէ - տարի, յառաջդիմելով այդ նպատակը կ'իրագործուի: Սակայն, աշխատանքը սպառիչ է եւ երբեմն ալ ապերախտ քանի Մանկանց Երգչախումբի մը անդամակցութիւնը սահմանափակ է, իր ներկայութեան տարիները հաշուուած են: Այսուհանդերձ, սկիզբ մը դրուեցաւ, երգչախումբը մասնակցեցաւ գաղութին այլ ձեռնարկներուն եւս, տուաւ իր երկրորդ տարեկան համերգը: Կը վստահինք Ժիւլիէթ եւ Խաչիկ Երմագեանի տրամադրելիութեան, վճռակամութեան եւ հաւատքին վրայ այս ձեռնարկը շարունակելու եւ զարգացնելու համար, ամուր հիմերու վրայ դնելու, ի շահ հայ մանուկներու դաստիարակութեան, ի շահ մեր գաղութին:

×

Հացկերոյթը տեղի ունեցաւ հաճելի մթնոլորտի մը մէջ, ճոխ եւ զարդարուն սեղաններու շուրջ: Խօսնակի դերը ձեռնհասօրէն կատարեց՝ Անի Յովսէփեան: Գարուն երգչախումբը ապահովեց գեղարուեստական բաժինը՝ խմբերգներով, նուագով, մեներգներով, արտասանութիւններով եւ հայկական պարով:

Տիկին Ժիւլիէթ Երմագեան՝ Գարուն երգչախումբի տնօրէնուհին, հակիրճ խօսքերով ըսաւ թէ Մանկանց երգչախումբի մը կազմութիւնը տարիներու իր երազը եղած է եւ այսօր սրտի մեծ ուրախութիւն եւ գոհունակութիւն ունի այս իրականութեան առջեւ: Սրտագին շնորհակալութիւններ յայտնեց մանուկներուն իրենց ուշիմութեան, ծնողքներուն իրենց անվերապահ աջակցութեան եւ ներկաներուն որ կը քաջալերեն ամէն մէկ ձեռնարկ:

Խօսք տրուեցաւ Կարօ Յովսէփեանին՝ որ բացատրեց ձեռնարկին կարեւորութիւնը մեր ազգային գոյապայքարին մէջ: «Գարուն»ը ըսաւ, բերրի ածու մը պէտք է դառնայ ու ծլարձակէ կանաչ ճիւղեր հայ կեանքին, լուսաւորելու համար մեր ազգային ու մշակութային արժէքները որոնք պէտք է ապրին, ըլլան կենդանի ու խօսուն իրականութիւններ ամէն հայ պատանիի սրտին, մտքին ու հոգիին մէջ:

Գաղութիս ծանօթ անդամներէն՝ Շաւարշ Փիրանեան, որ եղած է երբեմնի «Արմէնիա» երգչախումբի հիմնադիրներէն ու միշտ քաջալերած հայ երգին ծառայող ամէն նախաձեռնութիւն, ընդգծեց Մանկանց երգչախումբի մը բերած նպաստները թէ պատանիին եւ թէ գաղութին: Գնահատեց Տիկին Ժիւլիէթ Երմագեանի կատարած աշխատանքը եւ կոչ ուղղեց ներկաներուն, բարոյապէս ու նիւթապէս թիկունք կանգնիլ այս գեղեցիկ ձեռնարկին: Այս կոչը անարձագանգ չմնաց եւ ինքնաբուխ նուէրներէն գոյացաւ տասնըմէկ հազար երկու հարիւր ֆրանք:

Տարեդարձի կարկանդակի արարողութենէն յետոյ խօսք առնելով Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան ըսաւ. - «Գարնան այս եղանակին, Ծաղկազարդի այս օրով, մենք կը նորոգուինք: «Գարուն» երգչախումբը արուեստի գեղեցիկ գործ մըն է որ մեզի կը բերէ ձայն, երգ, երաժշտութիւն»: Եպիսկոպոսը վեր առաւ Երմագեան ամոլի արժանիքները, որ գաղութէն ներս երգչախումբերով հայ հոգի մը սերմեցին: Նոյնպէս ընդգծեց ծնողք - ներու ազգային արժանապատուութեան գիտակցութիւնը որոնք կ'առաջնորդեն ու կը վստահին իրենց զաւակները: Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան աւարտեց իր խօսքը արտասանելով Վահան Թէքէեանի «Հաշուեյարդար»ը:

Գարուն Մանկանց Երգչախումբի ծնողքները, մանուկներու անունով, նուէր մը յանձնեցին Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Երմագեանին: Այս ազնիւ ուշադրութեան համար Խաչիկ Երմագեան շնորհակալութիւն յայտնեց եւ ըսաւ թէ իրենց նպատակն է խարսխել մանուկները իրենց խիղճական արմատներուն մէջ որպէսզի անոնք յետոյ բացուին աշխարհին հարազատութեամբ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀՅԴ - ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Թուրքիոյ վարչապետ՝ Էօզալ կրկին Փարիզ կը ժամանէ Ապրիլ 17 եւ 18-ին, մասնակցելու Օ - ՍԷ - ՏԷ - Է-ին (Տնտեսական Զարգացման Գործակցութեան Կազմակերպութիւն) մէջ տեղի ունենալիք տնտեսական համագումարին:

Կը հրաւիրենք հայ ժողովուրդը եւ բոլոր հայկական կազմակերպութիւնները մասնակցելու Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կազմակերպած բողոքի ցոյցին Թուրքիոյ կառավարութեան դէմ, որ տեղի պիտի ունենայ 1986 Ապրիլ 17-ին, ժամը 18-ին՝ Փլաս տը Գոլոմպ Փարիզ 16-րդ թաղամաս:

Կը շեշտենք որ դառնուելով Ապրիլ 24-ի սեմին, այս ցոյցը յարմար առիթ պիտի ըլլայ, Թուրքիոյ Փաշիստ կառավարութեան եւ իր ներկայացուցիչ Էօզալին փաստելու, հայ ժողովուրդի կամքն ու վճռակամութիւնը շարունակելու իր պայքարը մինչեւ Հայ Դատի վերջնական լուծումը:

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ
1986, ՄԱՐՏ 20

ԱՌԱՍՏԱՂԸ
ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Ո՛չ ոք թող ենթադրութիւն մը ընէ առաստաղի մասին: Ո՛չ ոք թող գնահատել կարծէ իր կարելիութիւններն ու հանդուրժողութեան չափը: Որովհետեւ անպայման պիտի սխալի:

Տասը տարի առաջ կրնայի խորհիլ, թէ ինծի համար անկարելի էր այսպէս անշարժ պառկիլ նոյնիսկ քսանըչորս ժամ: Անկարելի է, կը մեռնիմ, կրնայի խորհիլ: Պառկիլ անշարժ՝ անօգնական, եւ եւ տեւական սպասումի մը մէջ, որ ոչինչ պիտի բերէ:

Ճիշդ եօթը ամիս, տասներկու օր անցաւ ահաւասիկ: Այլեւս չեմ հաշուեր ժամերը: Կամ եթէ ժամերու վերածեմ բոլոր այս ամիսներն ու օրերը, կը կարծեմ որ աւելի քան հինգ հազար ժամ կ'ընէ: Թերեւս ալ վեց: Վեց հազար ժամէ ի վեր կռնակս անկողինէն մը չեմ վերցուցած: Վեց հազար ժամէ ի վեր գետին կոխելով մինչեւ պատուհան չեմ գացած: Վեց հազար...: Մարդ երջանկութեան անգամ այսքան երկար չի կրնար հանդուրժել: Մարդ այսքան երկար հանգիստի, պառյտի, զուարճութեան անգամ չի կրնար հանդուրժել: Ուրեմն, պիտի սորվիմ ըսել, որ մարդ այսքան մի՛այն տառապանքի կրնայ հանդուրժել: Միայն անշարժութեան: Միայն անճարութեան եւ լքուածութեան: Որովհետեւ, նախ՝ մեռնիլը մարդուս ձեռքը չէ: Մեր կամքէն անկախ է մահը: Չես կրնար մեռնիլ եթէ մեռնիլ ուզես, մինչդեռ կրնաս երջանկութեանդ, գրօսանքիդ վերջ տա՛լ, եթէ վերջ տալ ուզես: Եւ յետոյ սա ալ կայ, որ մարդ մեռնիլ չուզեր նոյնիսկ եթէ անշարժութեան դատապարտուած է: Այս թշուառ անշարժութիւնը, անկողնի մը մէջ այսպէս հիւանդ պառկիլն ու սպասելը հազար անգամ աւելի քաղցր կը թուի, քան թէ մահուան հեռապատկերը: Հեռապատկեր ըսի, այո: Կարծեմ ճիշդ բառը գործածեցի: Որովհետեւ մահը միայն հեռապատկեր մըն է, ուրիշ ոչինչ: Հեռաւոր պատկերը դէպքի մը՝ որ պիտի պատահի: Երբեք պիտի չզգանք այդ դէպքը, երբեք պիտի չկարենանք ողջ աչքերով տեսնել, ճանչնալ զայն: Որովհետեւ երբ դէպքը պիտի պատահի, մեզի համար այլեւս ոչ տեսնել, ոչ ճանչնալ, ոչ ալ որեւէ բան զգալ պիտի ըլլայ: Բայց հակառակ ատոր, ահաւասիկ, տասը, քսան տարիէ ի վեր այդ դէպքին հեռապատկերը կայ մտքիս մէջ: Եւ այդ հեռապատկերն է որ աւելի է ու անհանդուրժելի, թերեւս տասն անգամ աւելի տգեղ ու անհանդուրժելի, քան ինքը՝ դէպքը, այսինքն մահը: Կարծեմ հոգէն կը բխի ապրիլ ուզելու ու տոկալու ուժը, նոյնիսկ ամէնէն թշուառ պայմաններու մէջ:

Անձնասպանութի՞ւն:

Ոչ, պահ մը իսկ չխորհեցայ այսպիսի արարքի մը մասին:

Անձնասպանութիւնը բնութեան մէջ չկայ: Անասունները անձնասպան չեն ըլլար:

Օր մը առաստաղին վրայ ճանճ մը կը դիտէի: Առաստաղը այն բանն է, զոր ամէնէն շատ կը դիտեմ, պառկած ըլլալով ու հասարակ կռնակի վրայ: Եւ առաստաղը բան մըն է որ երբեք չահեկան չէ, վասն զի չի փոխուիր, միօրինակ է, բացի այն հազուադէպ վայրկեաններէն երբ ճանճ մը կը քալէ անոր վրայ: Ուստի ես այդ առաստաղը առաւելաբար կ'օգտագործեմ որպէս պաստառ մը մտածումներուս համար: Օրինակի համար քիչ առաջ առաստաղի այս պաստառին վրայ է որ ջանացի ըլլալ բազմապատկութեան այն գործողութիւնը, որով հաշուեցի թէ քանի՞ ժամ կ'ընէ եօթը ամիս ու տասներկու օրը: Մարդիկ մտածելու համար պէտք ունին բանի մը, որուն պիտի նային առանց զայն տեսնելու: Ես հոն է որ ահաւասիկ իմ մտածումներուս մեծ մասը կը լուսարձակեմ շարժանկարի ժապաւէնի մը նման: Եւ մտածումներս կարծես այդ պաստառին վրայ տեսանելի կը դառնան ինծի: Եւ քիչ անգամ կը խանգարուի այդ ժապաւէնը, որովհետեւ առաստաղը այցելու չընդունիր, - բացի ճանճէ մը, - որովհետեւ առաստաղին վրայ ոչ հիւանդապահուհի կը քալէ, ոչ հիւանդին այցելող օտարական մը, ոչ բժիշկ, ոչ ալ մաքրութեան պաշտօնեայ...:

Օր մը, երբ ճանճի մը կը նայէի, մտածեցի թէ ի՞նչպէս է արդեօք ճանճի մը կեանքը: Ձեր կեանքին մէջ հազար անգամ տեսած էք անշուշտ ճանճ մը, բայց երբեք փորձա՞ծ էք ճանճի մը մորթէն ներս մտնել: Ի՞նչ կը զգայ ճանճ մը, ի՞նչպէս կը տեսնէ կեանքը, վերջապէս ի՞նչեր կը պատահին սա փոքրիկ անասունին փոքրիկ գլխուն մէջ: Կը դիտէի ճանճին միօրինակ քալուածքը. երբ քալել կը սկսէր, ոտքերը այնքան արագ կը շարժէին որ չէին տեսնուեր: Անասունը քանի մը սանթիմ կը յառաջանար ու յանկարծ կանգ կ'առնէր: Ի՞նչ կը սպասէր, ի՞նչու կանգ կ'առնէր: Առջեւի երկու թաթերը կը շփէր իրարու: Յետոյ ուղղութիւն կը փոխէր, դարձեալ կը քալէր քանի մը սանթիմ...: Կանգ կ'առնէր: Կը քալէր, կանգ կ'առնէր: Քիչ անգամ նոյն գծին վրայ կը շարունակէր իր ճամբան: Քանի անգամներ ջանացի ենթադրել թէ դէպի ո՞ր կողմը պիտի փոխէ իր ուղղութիւնը: Միշտ սխալեցայ: Աննախատեսելի էր: Յետոյ միջատը յանկարծ թռիչք կ'առնէր օդին մէջ, քանի մը հեղ կը շրջէր իր «օդակայանին» շուրջ եւ յետոյ դարձեալ կը թառէր հոն ուրկէ մեկնած էր, կամ քիչ մը աւելի հեռու: Բայց կարծես յամառութիւն մը ունէր կէտէ մը չհեռանալու, կէտի մը շուրջ դառնալու: (Շար. 1)

Fonds A.R.A.M

Այրի Տիկին Ժաննի Պօտոսեան,
Տէր եւ Տիկին Ժան - Փիէր Պօտոսեան եւ զաւակները,
Պ. Մարք Պօտոսեան,
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պօտոսեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Եփրեմ Պօտոսեան եւ զաւակները (Պուէնոս - Այրէս),
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր եւ հօրեղբօր՝

ԲԱԲԳԷՆ ՊՕՏՈՍԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Երեքշաբթի, Մարտ 25-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Մարտ 28, առաւօտեան ժամը 10·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Նուարդ Պաամաճեան իր խորին ցաւակցութիւնները կը ներկայացնէ Մինասեան ընտանիքին Տիկին Թագուհի Մինասեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղիկի 100 Ֆ. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է 5000 Ֆ. Պ. Գէւակ Ղազարեանի իր վաղամեռիկ քրոջ՝ Սիւզանի մահուան յիսնամեակին ի յիշատակ:

×

Ռոզ Կէնճեան 200 Ֆ. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին Ճօլօլեան ընտանիքի յիշատակին եւ 200 Ֆ. Գաբրիէլ Տաղաւարեանի մահուան (Ամերիկա) 6-րդ տարելիցին ի յիշատակ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ ՎԱՐՏՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. - Մավոյեան ընտանիք 500 ֆրանք:

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Նուպար Քիրէճեան 200 ֆրանք:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կեդրոնականի վիճակահանութիւնը քաշուած է Մարտ 21-ին: Շահած են հետեւեալ թիւերը. –

Séjours aux îles Baléares	2392
Four micro - onde	2112
Radio - cassette	2330
Fer à repasser	2351
Grille - pain	2346
Aspirateur de voiture	2391
Ouvre boite électrique	2360
Combinaison création «Tamar»	2335
Disque 33 tours Komitas	2666
Disque 33 tours Komitas	2689
Disque 33 tours Komitas	2678
Disque 33 tours Komitas	2332

Շահող թիւերու տէրերը կրնան հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 43 – 81 – 80 – 82 ստանալու համար իրենց նուէրները:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նազգաշեան եւ Միհրանեան ընտանիքները կը ծանուցանեն, թէ Զատկուան Մեռելոցի օրը, Երկուշաբթի օր, Մարտ 31-ին, ի ժամու Ս. Պատարագին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի իրենց նորոգ հանգուցեալ, սիրեցեալ մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻՐԱՄԱՅՐ

ԱՐԱՔՍԻ ՆԱԶԳԱՇԵԱՆԻ

հոգւոյն համար, անոր մահուան քառասունքին առիթով:

Ձայն կը հաղորդուի՝ ի գիտութիւն հանգուցեալ Տիրամօր յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՒԱԿԱՆԱՑՆԵԼՈՒ ԵՒ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՆԱՀԱՏԱԿ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ՝

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ

Ապրիլ 6, Կիրակի, ժամը՝ 15·30-ին՝
Au Théâtre du Moulin
47, bd. Perrin — 13013 Marseille

Յայտագիր. -

Ա. - Բեմադրութիւն՝ Ռուբէն Սեւակի վերջին Օրերը, 5 պատկեր:

Հեղինակ - Բեմադիր՝ Գէորգ Գասպարաճեան:

Նիսի Հայ Մշակութային Ակումբի թատերական խումբի կողմէ:

Բ. - Ռուբէն Սեւակի գործերուն վերլուծումը:

Գ. - Արտասանութիւն. -
Ա. Յովսէփեան,
Ա. Նազգաշեան,
Ա. Վարպետեան:

Դ. - Խմբերգներ. - Գարուն եւ Գուսան Երգչախումբերէն:

Խմբավարներ. -
Ժ. Երլմազեան,
Խ. Երլմազեան:

Réservation :
91 - 77 - 84 - 70 91 - 87 - 43 - 71

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Հայկական շարժապատկերի ցուցադրութիւն, Մարսէյլ՝ նախաձեռնութեամբ՝ Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղին՝

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԱՐՑՈՒՆՔՆԵՐԸ

դունաւոր:

Կիրակի, Ապրիլ 6, ժամը ճիշդ 3-ին, Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ:

12 / 14 ռիւ Սէն - Պազիլ

Տոմսերուն համար դիմել ընկերուհիներուն:

Մուտքը՝ 30 Ֆ.:

4.000 m² de mobiliers
présentés en ambiance

Meubles
Ghazarian
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. 42.89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԶԱՏԻԿ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ. - Ճրագալոյց Զատկի: Սկիզբ՝ ժամերգութեամբ 16·30, Խթման պատարագ՝ 17·30:

Կը պատարագէ՝
ԱՍՈՂԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

Կիրակի. - Զատիկ. - Ժամերգութիւն՝ 8·15, Պատարագ՝ 10·15:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԶԳԱՇԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Եկմալեան պատարագը կ'երգէ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Շաբաթ. - Ժամերգութիւն՝ 16·30 եւ դպիրներու կողմէ մարգարէական թուղթերու ընթերցում:

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 9·30, Պատարագ՝ 10·30:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Շաբաթ. - Խթում՝ 16, Պատարագ՝ 17·30:

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ՝ 10·30:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Շաբաթ. - Ճրագալոյց՝ 16, Պատարագ՝ 17:

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 9·30, Պատարագ՝ 11:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Շաբաթ. - Ժամերգութիւն՝ 16, Պատարագ՝ 17·30:

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ՝ 10:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ. - Ժամերգութիւն՝ 16, Ընթերցում՝ 16·30, Պատարագ՝ 17:

Կը պատարագէ՝
ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 8·30, Պատարագ՝ 10:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Շաբաթ. - Ճրագալոյց՝ 16·30:

Կիրակի. - Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Մեներգ եւ երգէոն Տիկին Անժէլ Սամ - Կարապետեան:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Շաբաթ. - Պատարագ՝ 16·30:

Կիրակի. - Պատարագ՝ 10:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Շաբաթ. - Խթում՝ 17:

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 8, Պատարագ՝ 10:

ՍԷՆ - Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի. - Պատարագ՝ 10·30-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ԿՌԸՆՈՊԼԸ

Երկուշաբթի, Մարտ 31, Կրընօպլի (Նօթըր - Տամ - Տը Լա - Տէլիվրանս) ֆրանսական Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, Պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ս. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Շաբաթ. - Ընթերցուածք եւ Պատարագ՝ 17:

Կը պատարագէ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆ

Ընթերցումները կը կատարեն եկեղեցւոյ դպրոցի աշակերտները:

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 8, Պատարագ՝ 9·40:

Կը պատարագէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ընթերցում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Զատկուան շնորհաւորանքի եւ Քարոզ՝ 11·15:

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Շաբաթ. - Ժամերգութիւն՝ 16·30, Պատարագ՝ 17·30:

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ՝ 10·30:

ՊՈՒԼՎ. ՕՏՏՕ — Ս. ՅԱԿՈԲ

Շաբաթ. - Ժամերգութիւն՝ 17:

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 8·30, Պատարագ՝ 10:

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Շաբաթ. - Ընթերցուածք ժամը 17·30, Պատարագ՝ 18·30:

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 8·30, Պատարագ՝ 10:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Շաբաթ. - Ճրագալոյց՝ 17, Ընթերցուածք՝ 18-ին, Պատարագ՝ 18·30:

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 8, Պատարագ՝ 10, Կոնդակ եւ քարոզ՝ 11·30:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Շաբաթ. - Ընթերցում եւ Պատարագ՝ 17-ին:

Կիրակի. - Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ՝ 10:

Երգեցողութիւնները կը կատարէ Գուսան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Ժիւլիէթ Երլմազեանի:

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Շաբաթ. - Ժամերգութիւն՝ 16·30, Խթման Պատարագ՝ 17·30:

Կը պատարագէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Կիրակի. - Պատարագ. - Ժամերգութիւն՝ 8·30, Պատարագ՝ 10, Հոգեհանգիստ ժամը 12-ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Ժան Ումետեանէ իրենց մօր՝ Արմենուհի Մելքոնեանի մահուան առթիւ:

×

Դպրոցասէրի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Տիկին Գրալեանէ՝ երախտագիտութեան յիշատակներով 1000 Ֆ., Պ. Կարօ Կարապետեանէ, Պ. Արթօ Զարքճըեանէ եւ Պ. Վարուժան Զարքճեանէ որպէս տարեկան յատկացում՝ 1000-ական ֆրանք:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Մինասեան եւ Ֆօրլանի ընտանիքներուն՝ իրենց մօր եւ մօրաքրոջ՝ Տիկին Թագուհի Մինասեանի մահուան առթիւ (անդամ՝ Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին):

×

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Գարեգինեան ընտանիքին, Անթառամ Գարեգինեանի մահուան առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Վասպուրականի Յայրենակցական Միութեան Հերոսամարտի 71-րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Ապրիլ 13-ին, նուիրուած Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահի տասնամեակին:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Fonds A.R.A.M

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
29-30
SAMEDI-DIMANCHE
29-30 MARS
1986
LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TEL.: 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

ԿԱՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.193 Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.193

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՔԱՐՈԶԸ

- ՄԱՐՏ 30 -

Աստուածորդու Յարութեան լոյսը այսօր մի անգամ եւս ճառագայթում է մեր հոգիների վերեւ, իր հետ բերելով բալասանը խնդութեան, մխիթարութեան եւ յաւերժական կեանքի յոյսի:

Սուրբ Զատկի տօնախմբումը մեզ շնորհում է սքանչելի պահը խորհրդածելու՝ մեր կեանքի իմաստի մասին, մեր ճակատագրի մասին, մեր հոգու փրկութեան մասին, խորհրդածութիւն, որ մղում է մեզ մեր հոգու հայեացքը ուղղել դէպի քրիստոնէական ճշմարտութիւնը՝ մեղքի կապանքներից ազատուելու եւ արժանի դառնալու անանց մի կեանքի, յարուցեալ Քրիստոսի հետ:

Այսօր մտաբերում ենք մարգարէութիւնը մեծն Եսայու, թէ՝ «Յարիցեն մեռեալք եւ կանգնեսցին որ իցեն ի գերեզմանս եւ ուրախ եղիցին յերկրի» (Եսայի, 26, - 19):

Այսօր մտաբերում ենք մանաւանդ Յիսուսի խօսքերը, թէ՝ «Ամէն, ամէն ասեմ ձեզ, զի գայ ժամանակ եւ արդէն իսկ է, յորժամ մեռեալք լսիցեն ձայնի Որդւոյն Աստուծոյ եւ որք լսիցենն կեցցեն» (Յովհ. Ե. 25):

Իսկ Ոսկեբերան հայրապետը Յովհաննէս, պատգամում է բոլորին՝ «Ոչ ոք թող չյուսահատուի եւ ոչ ոք չվհատուի իր մեղքերի համար, որովհետեւ մեղաց թողութիւնը ծագեց գերեզմանից. ոչ ոք չվախենայ մահից, զի Փրկչի մահը մեզ ազատեց մահից»:

Իրօք, Տիրոջ Յարութեան աւետիսը թափանցում է մեր էութեան մէջ որպէս խորհրդաւոր մի յուզում փրկութեան յոյսի. եւ աւելին՝ որպէս մի թաքուն սարսուռ, թէ նաեւ մեր լուսաբնակ նախնիք նոյն յոյսով են ապրել ինչպէս մենք այսօր, եւ դարեր ու դարեր նոյն հաւատքով են դիմաւորել Յարութեան առաւօտը, Սուրբ Հոգով պարուրուած: Զոհաբերումը եւ Յարութիւնը Յիսուսի, մեր նախնեաց համար դարեր շարունակ հանդիսացել են գերագոյն ստուգութիւնը այն մեծ ճշմարտութեան, որ միայն զոհաբերութեամբ, ոգնութեամբ կարելի է հասնել մեծ իրագործումների, տառապանքով՝ անանց ուրախութիւնների, մահուան ճանապարհով՝ յաւերժական կեանքի:

Սիրելի հաւատացեալներ, այսպէս ահա տօնախմբում ենք մենք եւս այսօր Սուրբ Զատիկը, վերածնուող բնութեան գարնանային այս լուսաբացին:

Այս տարի եւս քայլեցինք քառասնօրեայ պահոց ապաշխարութեան, արեւագալի եւ կիրակնօրեայ եկեղեցական հոգեպարար արարողութեանց ճանապարհով: Հոգեւին ուղեկցեցինք Յիսուսին դէպի Գողգոթա, փորձելով կրել մեր ուսերի վրայ տանջող ծանրութիւնը խաչի՝ զղջումով, պահեցողութեամբ, աղօթքներով եւ բարի գործերով: Ապա ծանր լռութեամբ ապրեցինք Յիսուսի տառապանքն ու մահը խաչափայտի վրայ: Իսկ այսօր, ով հրաշք, ցնծութեամբ դիմաւորում ենք մեծ աւետիսը նրա ամենայաղթ Յարութեան:

Մեր մարդկային սահմանափակ մտածողութեամբ դժուար է թափանցել հեռու հորիզոնը Քրիստոսի մահուան ու Յարութեան տիեզերական խորհրդի, սակայն սուրբ առաքեալներն ու երանելի հայրերը մեր, իրենց հոգու վկայութիւններով լուսաւորում են մեր գիտակցութիւնը՝ ըմբռնելու եւ ապրելու այդ խորհրդի հոգեւոր ճշմարտութիւնը: Յիշենք վկայութիւնը հեթանոսաց առաքեալ Պօղոսի՝ «Ինչպէս մի մարդով եկաւ մահը, այնպէս էլ մի ուրիշ մարդով՝ մեռելների յարութիւնը: Ինչպէս Ադամով բոլոր մարդիկ մեռնում են, այնպէս էլ Քրիստոսով բոլորը ապրելու են» (Ա. Կորնթ. ԺԵ. 21 - 22):

Մենք հաւատում ենք, որ Յարութեան լոյսը ուժգին ճառագայթել է մեր լուսաբնակ նախնեաց հոգիներում ու նրանց ոգեշնչել մահուամբ մահը յաղթելու տեսիլքը, ի փրկութիւն նրանց՝ մեղքերի կապանքներից եւ ի ժառանգութիւն յաւիտենական կեանքի:

Մահուամբ մահը յաղթելու տեսիլքը մղել է նրանց մաքառելու, պայքարելու եւ նահատակուելու իսկ, վասն Յիսուսի եւ վասն հայրենեաց, վասն իրենց կեանքի ազատութեան ու խաղաղութեան:

Այդ տեսիլքը, լոյսը ճառագայթում է այսօր էլ մեր բոլորիս վրայ, մեր ազգի բոլոր զաւակների վրայ: Այդպէս է որ մենք՝ այսօրուաններս, ոգեպէս միանում ենք, նոյնանում մեր նախնիների իտէալների հետ, միեւնոյն Աստուծոյ օրհնութեան եւ շնորհների ներքեւ:

Այս լոյսով պարուրուած, այս յոյսերով ոգեշնչուած մեր ժողովուրդը ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի, ջանում է, զոհաբերում է, մաքառում է յանուն իր ինքնութեան անաղարտ պահպանութեան, յանուն ստեղծարար գործերի իրականացման, յանուն հոգեւոր ու ազգային իտէալների կենսագործման, երկու միլիոն մեր նահատակների յիշատակի անմոռաց պահպանման, որոնք 1915 - 1916 դաժան տարիներին իրենց աչքերը փակեցին ահաւոր տառապանքների մէջ, իրենց երազանքների իրականացումը թողնելով յաջորդ սերունդներին որպէս սրբազան կտակ:

Այսօր, երբ տօնախմբում ենք սուրբ հրաշքը մեծ Յարութեան, այսօր, 70 տարի յետոյ ցեղասպանութեան դժոխային օրերից, չենք կարող չապրել տօնական ուրախութիւնը մեր ազգային հայրենական վերածննդի, տօնախմբումը մեր նոր կեանքի եւ ստեղծարար վիթխարի իրագործումների մեր հայրենաբնակ ժողովրդի, եղբայրական ազգութիւնների մեծ ընտանիքում, աննախընթաց անվտանգութեան եւ խաղաղութեան պայմաններում:

Հայ Եկեղեցու ամէն մի զաւակ, ամէն մի հայ սիրտ, ուր որ բնակուելիս լինի, Զատկական այս արեւոտ օրերին, ի տես հայրենի վերաշինութեան ու ծաղկման, զգում է վերածննդի ուրախութիւնը, ըզգում է նոր կեանքի երգը, զգում է եւ հաւատում Հայոց էլ աւելի պայծառ ապագային:

Ինչպէս գերեզմանը մեր Փրկչի Յիսուսի, այնպէս էլ գերեզմանը Հայոց ազգի դատարկ է այլեւս: Եթէ Տէր Զօրի անապատներում ուխտի գնանք այսօր, կարող ենք լսել լուռ ձայնը բարի հրեշտակի՝ «Ինչո՞ւ էք փնտռում կենդանիներին մեռեալների մէջ, նրանք այստեղ չեն, նրանք յարութիւն են առել ու յաւէտ պիտի ապրեն»:

Սիրեցեալներ Մեր, Յարութեան աւետիսը տօնախմբումն է մահի պարտութեան, տօնախմբումն է կեանքի մշտանորոգ ծաղկումի, տօնախմբումն է բարու ուժերի յաղթութեան ընդդէմ չարի, տօնախմբումն է խաղաղութեան եւ սիրոյ թագաւորութեան:

Մենք աղօթում ենք, որ բոլորդ արժանի դառնաք վայելելու կենարար բարիքները սուրբ Յարութեան ձեր ընտանեկան երջանիկ յարկերի ներքոյ, ձեր համայնքային ու ընկերային կեանքում:

Մնում ենք նաեւ աղօթող, որ այս Զատիկը աշխարհին բերի մեծ աւետիսը խաղաղութեան դատի վերջնական յաղթութեան, աւետիսը բոլոր մահաբեր զէնքերի խորտակման, աւետիսը պատերազմ կոչուած հրէշի եօթ գլուխների ջախջախման, աւետիսը ազգութիւնների վերջնական համերաշխութեան եւ Պետութիւնների խաղաղ գործակցութեան, արդարութեան արեւի ներքոյ:

«Զի Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց, մահուամբ զմահ կոխեաց եւ յարութեամբն իւրով մեզ զկեանս պարգեւեաց»: Ամէն:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԱՆՅԻՇԱՏԱԿ

Բ. Պօտոսեանին

Ներմղուած յոյզերը շուտով
վերածւում են տրտմաթախիծ եղանակի.

Եւ ես մի օր մտայ «Անի»
Որ ճաշարան էր աւերակ
Ուր սրբատաշ քարերի պէս
Տառապակոծ դէմքերը վէս
Բարձրաբարձանդակ պատմում էին յոյսն
անցեալի,
Մինչ խոհարարը անվրդով
Տախտում էր մեզ ոսպ ու բրինձ
Եւ ապատիկ նուիրեց ինձ
Հաց ու պանիր, նաեւ գինի՛,
Ես որ արձանն էի խռով
Այդ անճանաչ թանգարանի:

Բայց դարերն անցնում են շուտով,
Եւ ահա քսան տարիներ յետոյ
Յիշում եմ անյագ բերկրութիւնը մեր
Երբ երգում էինք «Հայաստա՜ն»
Եւ շնչում էինք երկինք ու արեւ.
Բայց ժամերն անցնում են շուտով. -
«Մայր Արաքսի ափերով»
Մենք հասնում ենք Սէն - Միշէլ
Եւ անձկութեան մեր հանապազ,
Հեռուից կանչում են Մոնպառնաս,
Եւ ոչ մի տեղ չէինք հասել...

Կանչէ՛, կռունկ, կանչէ՛.

Քանի գարուն է եւ օրերն են գուարթ
Ո՞վ չէ երգել սոխակ ու վարդ,
Գեղեցկութեամբ ո՞վ չէ յուզուել:
- Լոյսերի մէջ տենչաց եւ մե՛զ.
Անապատի ծառերի պէս
Մենք ափառ էինք ու հպարտ:
Յիշատա՞կ, դու յիշում ես դարերը հին.
Ես մոռացել եմ արդէն
Զիւնածաղիկ նորվեկուհին:
Կանչէ՛, կռունկ, կանչէ՛...:

×

Մոնպառնասում միստիկ մի գիշեր,
Երբ Բալզակն ու ես կանգնած քովէ քով.
Վայելում էինք անճրեւը ձրի՝

Նա ասաց - գնա գտի՛ր սուրբ խմիր՝
Գուցէ մոռանաս, եւ գուցէ յիշես:
Գիշերների մէջ միստիկ մի գիշեր,
Ինձ բարեւեց հնդիկ մի մոգ.
(*Լոյսերն արդէն մարել էին,*
Պարում էին զոյգերն գինով).
- «Պիտի գտնենք դարձեալ ուղին որ մեզ
տարաւ
Բարձունքն անհաս - այնքա՛ն մօտ է,
Ճամբան է միշտ դէպ՝ Արեւելք ձգտող
հարաւ,
Ուր աղբիւրներ կան մեզ ծարա՛ւ,
Անապատներ որ արօտ են»:

(*Պարում էին զոյգեր գինով,*
Տենդը վայրադ կողուցների,
Դափն էր զոփում տափանք ու դող՝
Լոյսերն արդէն մարել էին):
– «Պիտի տեսնենք լուրթ լեռներից անդին,
հեռո՛ւն.
Գիշերներն որ առաւօտ են,
Ուր սեպացած եղեցկութիւնն է սեւեռուն,
Եւ աչքերը նրա բեղուն՝
Ներկայութեան մեր կարօտ են»:

(*Եւ չհկացած էգն ու արուն,*
Զուգուած անդուսպ ու մոլեգին,
Երկունքների մէջ գալարուն՝
Դատապարտուած պարո՛ւմ էին):

– «Պիտի լսենք սրինգն արքուն եղանակի՝
Սրնգահարն ինձ ծանօթ է,
Համաստեղեան վայելք է յոյզն իր
նուագի՝
Զուտ արձագանգ արեան զարկի,
Ուր անհունն իսկ համառօտ է...»

(*Պարում էին քամուած, անզօր,*
Լարուած ահեղ կշռոյթներին,
Բառաչում էր մի սաքսոֆոն՝
– Լոյսերն արդէն մարել էին):

×

Ես գիտեմ մի երգ լեռների պէս հին,
Որ արեւախանձ թախիծ է համակ:
Այս յոյզն ես գիտեմ. եւ լեռները հին.
Ես հեղեղատն եմ այլեւս ցամաք,
Անսանձ հոսանքի յուշերն եմ խորունկ,
Հեղեղումների ուղղութիւնն անձեւ.
Եւ ահա ամրան տենդով տոչորուն,
Պապակած, տենչում եմ անձրեւ,
Անձրե՛ւ, անձրե՛ւ:

ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՍՏԱՆԴԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԱՅԵՐՈՒ ԴԵՐԸ» խորագրին տակ է, որ Ուրբաթ օր (Մարտ 28), «Ֆիկառօ» հին թուղթեր կը քրքրէր նոր եզրակացութիւններ գտնելու համար, վերջին ոճրափորձերուն եւ անոնց դրդապատճառներուն մասին: Քաթրին Տէլօր, յօդուածագիրը, կը յայտնէ որ հակահաբեկչական ճիւղին պատկանող ոստիկանները կարեւոր քայլ մը առած են իրենց քննութեան մէջ, Շան զ'Էլիզէի ոճրափորձին առթիւ: Ըստ իրենց, «Արաբ քաղաքական բանտարկեալներու զօրավիգ կոմիտէն» (ՍԷ - ԷՍ - ՓԷ - ՓԷ - Ա), ցարդ անծանօթ, կրնայ բխում մը ըլլալ «Լիբանանեան յեղափոխական զինեալ խմբակներու» եւ ԱՍԱԼԱ-ի, որոնք, կը դրէ Քաթրին Տէլօր. - «Երկու կարեւորագոյն ահաբեկչական շարժումներն են Եւրոպա գործող: Շան զ'Էլիզէի մեռեալներէն մէկը յարաբերութեան մէջ է եղեր, Փարիզ հաստատուած հայ առեւտրականի մը հետ, անդամ ոչ միայն Լիբանանեան համայնավար կուսակցութեան. այլեւ մանաւա՛նդ Ազատագրական Հայ Համայնավար Կազմակերպութեան, ԱՍԱԼԱ-ի մէկ ճիւղը» (??): Ասոնք, կ'աւելցնէ յօդուածագիրը, աւելի լաւ կը բացատրեն «քաղաքական արաբ բանտարկեալներու զօրավիգ կոմիտէին» ստանձնումը եւ պահանջներու մէջ նաեւ՝ Վարուժան Կարապետեանի ազատ արձակման պահանջը:

ՊԱՆԿԻԻ օդակայանէն թռիչք առնելէն քիչ ետք է, որ Ֆրանսական զինուորական օդանաւ մը - Ժակուար - ճզմուած է դպրոցի մը եւ պիտոնվիլի մը վրայ: 22 մեռեալ կայ, մեծ մասամբ մանուկներ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ: Ասիկա հակաֆրանսական բուռն ցոյցերու պատճառ եղած է Կեդրոնափրիկէի մայրաքաղաքին մէջ եւ դեսպանը թելադրած է հոն ապրող 4000 Ֆրանսացիներուն դուրս չելլել:

ԹՈՔԻՈՅԻ վեհաժողովին (Մայիսին) Միթերանի հետ, Շիրաք ալ պիտի երթայ ինչ որ աննախընթաց երեւոյթ մըն է, քանի որ ցարդ Պետութեան ղեկավարն էր միայն որ երկիրը կը ներկայացնէր: Նախարարապետը կ'ուզէ հասկցնել որ կառավարութիւնը պէտք է մասնակցի Ֆրանսայի դիւանագիտական որոշումներուն:

ԶԱՏԿՈՒԱՆ առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի օր (Ապրիլ 1, Երեքշաբթի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Ապրիլ 2, Չորեքշաբթի:

Fonds A.R.A.M

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՐԱԽՏԱՒՈՐՆԵՐԸ

ԱՆԿՈՐՆՉԵԼԻ ՎԱՍՏԱԿ

ԼԵՒՈՆ ՋՈՒԳԱՍԶԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ուշագրաւ է, որ 1915 թ. Արշակ Ֆեթվաճեանը, որպէս Էջմիածնի Մայր տաճարի վերանորոգման համար Թիֆլիսում ստեղծուած մասնախմբի անդամ Գ. Բաշինջաղեանի հետ գործուն մասնակցութիւն է բերում այդ ճարտարապետական յուշարձանին առընչուող բոլոր ձեռնարկներին։

1917 թուականին Արշակ Ֆեթվաճեանը կրկին է ցոյց է դնում իր նկարները։ Նա մասնակցում է արուեստը խրախուսող կովկասեան ընկերութեան Թիֆլիսի ցուցահանդէսին։ Հայրենանուէր արուեստագէտը ներկայացնում է Անին պատկերող ջրանկար աշխատանքները, ինչպէս նաեւ «Աղօթքը Գեթսեմանի պարտէզում» եւ այլ ստեղծագործութիւններ։ Գ. Բաշինջաղեանի, Փ. Թերլեմեզեանի եւ այլ անուանի նկարիչների գործերի հետ Ա. Ֆեթվաճեանի նկարներն առանձնանում են իրենց գեղարուեստական արժանիքներով եւ բարձր գնահատւում արուեստի քննադատների կողմից։ 1917 թ. Յուլիսին Ն. Մառի՝ Անի կատարած վերջին գիտարշաւի ժամանակ այստեղ է գալիս նաեւ Ա. Ֆեթվաճեանը։ Նա ուղեկցում է հայ մշակոյթի մեծ երախտաւոր, արուեստաբան եւ բանասէր Գ. Յովսէփեանին, որին ընկերակցում էին նաեւ նկարիչ Վրթանէս Ախիկեանը եւ լեզուաբան Գրիգոր Ղափանցեանը։

1919 թուականին իր հայրենագիտական նկարները հրատարակելու ծրագրով նա մեկնում է Փարիզ։ Միջնադարեան արուեստի լաւագոյն գիտակ, բիւզանդագէտ Շառլ Տիլի աջակցութեամբ նա կարողանում է իր գործերը ցուցադրել Լուվրի դեկորատիւ արուեստների բաժնի սրահում։ Նկարչի ճարտարապետական եւ ազգագրական պատկերները առաջ են բերում հայ եւ օտար քննադատների հիացմունքը եւ յայտնութիւն դառնում մասնագէտների համար։ Այդ նշանաւոր իրադարձութեանը հետեւում է մէկ ուրիշը. Արշակ Ֆեթվաճեանը հրաւէր է ստանում մասնակցելու 1920 թուականին Փարիզում ջրանկարիչների միջազգային ընկերութեան մասնաւոր ցուցահանդէսին եւ ընդունւում է նոյն ընկերութեան անդամ։

Մեր մշակոյթի գլուխ-գործոցները ներկայացնող պատկերները հրատարակելու հոգսը Արշակ Ֆեթվաճեանին 1921 թուականին տանում է Լոնտոն, ուր նրան առաջարկում են կազմակերպել իր ցուցահանդէսը, որը բացւում է նոյն տարուայ Նոյեմբերի սկիզբին եւ տեւում երկու-ուկէս ամիս։ Անգլիական մամուլն ըստ արժանւոյն է գնահատում հայ արուեստագէտի ցուցահանդէսը եւ իր հիացմունքը յայտնում։ Այդ նոյն ժամանակ նա իր աշխատանքներն է ներկայացնում նաեւ Բրիտանական ճարտարապետների թագաւորական ակադեմիայի ինստիտուտում։ Այստեղ նրան առաջարկւում է յօդուած գրել հայ գեղարուեստի վերաբերեալ։ Արարատեան Հայոց թագաւորութեան ժամանակներից մինչեւ ԺԴ. դարն ընդգրկող այդ ուսումնասիրութիւնը հրատարակւում է նոյն հաստատութեան հանդէսի 1922 թուականի համարներից մէկում։

Չնայած այս բոլորին, հայ մշակոյթի գլուխ-գործոցները պատկերող նկարների հրատարակութեան հետ կապուած նրա ակնկալութիւններն ու ծրագրերը, դժբախտաբար, չեն իրականանում։

1922 թուականի Օգոստոսին Արշակ Ֆեթվաճեանը մեկնում է Ամերիկա, Միացեալ-Նահանգներ, յոյս ունենալով այնտեղ սեւէ մեկենաս գտնել իր նկարները տպագրելու համար։ Այստեղ եւս նրան սպասում է դառն հիասթափութիւն։ Բայց արուեստագէտը չի վհատւում։

Ծանօթանալով Կոլումբիա համալսարանի ուսուցչապետ Ա. Տ. Ֆ. Հէմլինի հետ, նա կարողանում է իր նկարահանդէսը կազմակերպել նոյն հիմնարկութեան Էյվէրի գրադարանում։ Դրան հետեւում են Արշակ Ֆեթվաճեանի ցուցահանդէսները Շիքակոյի, Փրինսթընի համալսարաններում, ինչպէս նաեւ ամերիկեան հնագիտական ինստիտուտում։

Հաստատուելով Պոսթընում, Արշակ Ֆեթվաճեանը այստեղ է անցկացնում իր կեանքի վերջին քսանհինգ տարիները՝ առանձնացած եւ նուիրուած իր ուսումնասիրութիւններին, նկարչական աշխատանքներին։ Այդ շրջանի նրա հետազօտութիւններից յիշարժան են հայ մանրանկարչութեանը եւ Անահիտ դիցուհու արձանագլխին վերաբերող յօդուածները։

Միացեալ-Նահանգներում ապրած տարիներին Ա. Ֆեթվաճեանը հայկական ոճով քանդակում է Նիւ-Եորքի 27-րդ փողոցի եկեղեցու սեղանն ու խորանը, պատրաստում Հէյվըրհիլի եկեղեցու սեղանի յատակագիծը, մասնակցում Անգլիայում Գ. Կիւլպէնկեանի ծնողների յիշատակին նուիրուած տաճարի ստեղծմանը։

1941 թուականին Պոսթընում նկարիչը հրատարակում է «Իմ մտքերը» գիրքը, ուր ամփոփուած են նրա տարբեր տարիների գրառումները, որոնք արտացոլում են արուեստագէտների մտահոգութիւնները, աշխարհայեացքը, գեղագիտական ճաշակը եւ կենսափորձը։

Վրձնի ականաւոր վարպետի հայրենասիրութեան վառ արտայայտութիւնն է այն, որ նա բազմիցս մերժել է օտար թանգարանային հաստատութիւնների առաջարկները՝ բարձր գնով վաճառելու հնագիտական եղակի պատկերների իր հաւաքածոն, որովհետեւ համոզուած է եղել, որ տարիների իր աշխատանքը պատկանում է միայն ու միայն իր ժողովրդին։

Կեանքի վերջին շրջանում, ի մի բերելով սեփական գործունէութեան արդիւնքները եւ յետադարձ ակնարկ նետելով ապրած օրերին, Արշակ Ֆեթվաճեանը գրում էր, որ տասնամեակներ շարունակ հայրենիքից հեռու լինելը, իր խօսքով ասած՝ սրտի վրայ քար դրած ապրելու հարկադրուածութիւնը եւ միւս ձախորդութիւնները չեն պակասեցրել իր հոգում արուեստի նկատմամբ խանդավառութիւնը եւ գալիք օրերի հաւատը։ 1947 թուականին Սովետական Հայաստանի կառավարութիւնը ընդառաջ գնալով բազմավաստակ արուեստագէտի հայրենաբաղձ ցանկութեանը եւ բարձր գնահատելով նրա տարիների երախտիքը, ի թիւս այլ մտաւորականների, տունդարձի հրաւէր է ուղարկում Արշակ Ֆեթվաճեանին։

Կարօտով եւ անհամբերութեամբ նկարիչը պատրաստւում էր հայրենիք մեկնել, եռանդով զբաղւում Հայաստան ուղարկելիք նկարների կտակի ձեւակերպման աշխատանքներով, բայց ճակատագրի անողոք տնօրինութեամբ 1947 թուականին Հոկտեմբերին Մեդֆորդում (Մասաչուսեցի նահանգ) ականաւոր արուեստագէտը կնքում է իր մահկանացուն։

Հայաստան է տեղափոխւում Արշակ Ֆեթվաճեանի աճիւնը եւ հողին յանձնւում Երեւանում, իսկ նրա ստեղծագործութիւնները, իր իսկ կտակի համաձայն, փոխադրւում են Հայաստանի պետական պատկերասրահ, որտեղ անմիջապէս բացւում է դրանց ցուցահանդէսը։ Անուանի նկարչի պատկերահանդէսները Երեւանում կազմակերպուել են նաեւ 1956 եւ 1964 թուականներին։

ՄԱՐԻԱ ԳԱԼԱՍ ԱՆՁՆԱՍՊԱ՞Ն

«Յունաստանի ճակատագիրն է տեսնել թէ իր զաւակները, ինչպէս Ոդիսեւս, արկածախնդրութիւններ կ'ապրին ու կը ստեղծագործեն իրենց երկրէն դուրս», պիտի ըսէր Մէլինա Մէրքուրի Յունաստանի Մշակոյթի ներկայ նախարարուհին, ոգեկոչելով հռչակաւոր երգչուհին։

Իր ծնունդով ամերիկացի, ամուսնութեամբ իտալացի, սրտով ու հպատակութեամբ Յոյն՝ Մարիա Գալաս անկասկած մէկն է մեր դարու ճակատագրին ամենագեղեցիկ, հրաշալի դէմքերէն։

Լռած՝ տարիներէ ի վեր, կանխահասօրէն ծերացած, մարդատեացութեան սահմանին հասած իր կեանքը կ'աւարտի 1977 Սեպտեմբեր 17-ին, երբ 53 տարեկան է։

Իր մահուան օրը, կէսօրին կ'ելլէ. գիշերուան մէկ մասը կարդալով անցուցած է. մտածկոտ է։ Նախորդ օրը ընդունած է այցելութիւն մը, որ զինք մղած է խորհրդածութիւններու։ Այցելուն եկած է առաջարկելու իրեն տօնել իր նախաքայլերուն 25-րդ տարեդարձը, մեծ հանդիսութիւն մը կազմակերպելով։ Ատոր ընթացքին Գալաս պիտի խօսէր իր առաջին ելոյթներուն, ասպարէզին եւ կեանքին մասին։ «Հոյակապ բան պիտի ըլլայ» կը գոչէ այցելուն յափշտակուած։

Արուեստագիտուհին ժպիտ մը ուրուագծելով կը պատասխանէ. «Ինչ որ հարկաւոր է գիտնալ անձիս մասին, իմ երաժշտութեանս մէջ է արդէն. ո՛չ»։ Ու առանձնութիւնը կ'իջնէ իր եւ իր յիշատակներուն վրայ, որ այնքան հեռուն են արդէն։

Իր ծառայութեան մէջ կը գտնուի իտալացի զոյգ մը, քսան տարիէ ի վեր։ Պրունա՝ սենեկապանուհին եւ Ֆէրուչիօ՝ շարժավարը։ Մարիա կ'ուղղուի դէպի լոգարան ու Պրուննա խուլ աղմուկ մը լսելով կը փութայ անոր քով. զայն կը գտնէ գետինը փռուած. կը շնչէ սակայն։ Կը հեռաձայնեն իր բժիշկին. կը բացակայի։ Կը ճարեն ուրիշ մը, որ կը հասնի կէս ժամէն, ինչպէս պիտի վկայեն յետագային երկու ծառաները. «սո՛ւտ է, երկո՛ւ ժամ ետք, պիտի բողոքէ նախկին ամուսինը՝ Մէնէկինի։ Շատ ուշ էր, Թողուցին որ մեռնի»։ Երբ բժիշկը կը հասնի «ընելիք ոչինչ կայ»։

Մահէն ետք ծայր կուտայ ժառանգորդներու պայքարը. կայ նախ, Վասօ Տէվէծի որ նոտարութեամբ վաւերացուած լիազօրութեամբ մը, միակ կտակակատարն է։ Յետոյ մէկ կողմը կան արուեստագիտուհիին մայրն ու քոյրը, որոնք իրենք զիրենք օրինաւոր միակ ժառանգորդները կը նկատեն, իսկ միւս կողմը նախկին ամուսինը՝ Ճովաննի Պաթիսթա Մէնէկինի, որ կը պնդէ թէ ունի Գալասի միակ կտակը, որով գլխաւոր ժառանգորդ նշանակուած է ինք։

Առանց գնահատուած ըլլալու ճշգրտօրէն, երգչուհիին հարստութիւնը ախորժակներ կը գրգռէ։ Կը խօսուի 3 - 5 միլիառ սանթիմի մասին, անջատաբար իր մեծարժէք գոհարեղէններէն, կալուածներէն, կէս քարիւղատարէ մը եւ բազմաթիւ արժեթուղթերէ. կայ տակաւին Ժ. Մանտէլ պողոտայի փառաւոր յարկաբաժինը եւ ամբողջ աշխարհի մէջ ծախուած իր սկաւառակներէն գանձուելիք շահաբաժինը։

Մինչ կը սպասուի տրուելիք որոշումին, Մէնէկինի կը յայտնէ թէ մեծարժէք գոհարեղէնները զորս նուիրած է Մարիային, անհետացած են. կնքել կուտայ յարկաբաժնին դռները։ Ամիսներ ետք դատարանը կը յանգի եզրակացութեան մը. կարգ մը բաներ կը տրուին մօրն ու քրոջը, իսկ մնացեալը պիտի ծախուի, որպէսզի Մէնէկինի կարենայ որպէս գնորդ ներկայանալ։

Գալաս կը դիակիզուի Փէռ Լաշէզի մէջ, «շատ մտերիմներու ներկայութեան» յոյն օրթոտոքս եկեղեցին կատարուած արարողութենէն քանի մը ժամ ետք։ Ցաւակցական ոչ մէկ այցելութիւն կ'արտօնուի իր բնակարանը. ոչ ոք կրնայ գալ վերջին անգամ մը տեսնել կամ վերջին յարգանք մը մատուցանել. նոյնիսկ ամէնէն մտերիմ բարեկամները։

Մինչդեռ եկեղեցին լեցուն է բերնէ բերան 1977 Սեպտեմբեր 20-ի օրը, ժամը 16-ին. աշխարհի չորս կողմէն դրկուած հազարաւոր ծաղկեպսակներ ու հազարէ աւելի բազմութիւն մը։ Գալաս թէեւ փափաք յայտնած է որ բացառիկ ոչ մէկ բան կատարուի իր մահուան առիթով, սակայն կը կատարուի։ Լուսանկարիչներ, բախումներ կ'ունենան հանդուցեալին ազգականներէն ոմանց հետ, նոյնիսկ դագաղը կը հրմշտկեն, ծաղիկները կը կոխկրտուին։ Մինչ ոմանց աչքերը արցունքոտ են, կամ կուլան պարզապէս, ուրիշներ կը սկսին ծափահարել մեծ երգչուհին, որպէս թէ ան իջնէր Սքալայի կամ Փարիզի Օփերային սանդուխներէն։ Ոմանք կը գոչեն. «Պրավօ՛, Մարիա»։ Մարդ կը կարծէ յարութեան տեսարան մը ներկայ ըլլալ։ Որքա՜ն տարբեր է սա ստեղծուած պատկերը, փափաք յայտնուած լռիկ եւ անշուք թաղումէն։

Հոս է որ կրկին կը յայտնուի Մէնէկինի. նիւթական հարցերէն ետք - որոնք կարգադրուած են այլեւս - ան հանրութեան միտքը կը պղտորէ խօսելով կասկածելի մեքենայութիւններու մասին, … կնոջ մահէն ետք։ Ան կ'ըսէ թէ Մարիա շատ կ'աղօթէր. երգած բոլոր քաղաքներուն մէջ, կ'այցելէր ամենամօտ եկեղեցին։

Սակայն եւ այնպէս, ըստ իր մերձաւորներուն, Գալաս բազմաթիւ անգամներ փափաք յայտնած է դիակիզուելու։ Մինչ իր նախկին ամուսինը հարց կուտայ, «կտակի ո՞ր տրամադրութիւնով դիակիզում կատարուեցաւ. ինչո՞ւ այս աճապարանքը, առանց դիագննութիւն կատարելու»։ Մամուլին կը յայտարարէ թէ այնուհետեւ միակ նպատակ մը պիտի հետապնդէ. խորհուրդի քօղը վերցնել իր կնոջ մահուան վրայէն ու հասնիլ պատճառը այնքան հապճեպ դիակիզումին։ Սովորաբար դիակիզումը կը կատարուի դագաղին գերեզման հասնելէն յաջորդ օրը, մինչդեռ իր պարագային կատարուած է կէս ժամ ետքը, ինչ կը մատնէ աճապարանք մը։

Մէնէկինի կը ներկայանայ Փէռ Լաշէզ վարչութեան, յաւիտենական հարցում իր շրթներուն. «կ'ուզեմ գիտնալ թէ ի՞նչ դիակիզուեցաւ կինս»։ Կ'ըսուի թէ այդ փափաքը յայտնած է դագաղին … կերացողը։ Կը պրպտեն արձանագրութիւնները. Ժան Ռուան կը կոչուի ան։ Մէնէկինի լաւ կը ճանչնայ իր կնոջ … տանիքը, անոնցմէ ոչ ոք այդ անունը կը կրէ։

Մէնէկինի ամիս մը Փարիզ կը մնայ, մէկ կողմէն կ'այցելէ դիակիզարան, ուր «Մարիա Գալաս - թիւ 16298, 1923-1977» արձանագրութեան տակ ամփոփուած են աճիւնները, իսկ միւս կողմէ կը շարունակէ իր պրպտումը։ Ինչպէս կ'ըսէ ինք, օրինաւոր ու ապօրինի բոլոր միջոցները ի գործ կը դնէ. հարցուփորձ, դրամ, սպառնալիք։ Այնքան աղմուկ կը բարձրացնէ, որ Գալասի ընտանիքին փաստաբանները պէտք կը զգան … մը հրապարակելու. հոն կ'ըսուի թէ դիակիզումը կատարուած է նոյնինքն երգչուհիին ընտանիքին որոշումով, նոր յայտնած փափաքին համաձայն։

Դիակիզումէն ետք, Մէնէկինի կ'որոշէ ամէն բան կ'ընէ աճիւնները Սիրմիոնէ փոխադրելու. այն փոքր գերեզմանատունը ուր Գալաս իրեն թաղ մը գնել … է։ «Հոն է, որ, կը կրկնէ ան, միշտ … ուած էր թաղուիլ»։ Մինչ կը ջանայ … նիլ իր նպատակին, ռումբի մը պայթ… բութիւնը կը գործէ նոր լուր մը։ 1979 Դեկտեմբեր 26-ին կը գողցուին երգչուհիին աճիւնները։ Աճիւնարանի պահապան երբ կը հասնի կը տեսնէ թէ դուռը խորտակուած է, քանդուած է աճիւնի պահուած պահարանին կնիքը ու պահարանը կողոպտուած։ Քանի մը ժամ մէջ կը գտնուի սակայն ան գերեզմանատան շրջափակին մէջ. ոստիկանութիւնը կը տեղեկացնէ ընտանիքին թէ չի կրնար ապահովել անոր պահպանութիւնը, ու կը յանձնէ իրենց։ Աճիւնները անգամ մը … կ'անյայտանան մինչեւ որ օր մը կը սփռուին Եգէական ջուրերուն վրայ։

Անկէ ետք Մէնէկինի կը ջանայ … ցընել իր թէզը, որու համաձայն իր նախկին կինը անձնասպան եղած է։ Այս … դումին հիմ կը ծառայէ Թերթիկ մը, … կը գտնէ Գալասի պատկանող … գրքի մը մէջ։ Թերթիկը կը կրէ … ամառը» թուականը. իր մահէն քանի մը … շաբաթ կամ օր առաջ գրուած է. …

Fonds A.R.A.M

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Լ Ի Ո Ն

«Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն» ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

—×—

Ծաղկազարդի կիրակին, պատասխանելով Լիոն - Տէսինի «Հայաստան» ձայնասփիւռի վարչութեան հրաւէրին, շուրջ երկու հարիւր հոգի, ի մէջ առեալ մեկնարանները... - հաւաքուած էին Լիոնի Վիկտոր Հիւկոյի անունը կրող սրահը, ունկնդրելու համար հայկական երաժըշտութիւն, երգ:

Կազմակերպիչները երկու գլխաւոր նըպատակ կը հետապնդէին. դեղարուեստական հաճոյք պատճառել իրենց համակիրներուն եւ նիւթական շահ մը ապահովել, ի նպաստ ձայնասփիւռի կայանին ծանր պիւտճէին: Լայնօրէն յաջողեցան իրենց առաջին նպատակին մէջ. երկրորդին յաջողութիւնը ուրիշ առիթի մը յետաձըգուեցաւ ... կը սպասուէր աւելի բազմութեան: Առաջարկուած յայտագիրը - արժանի էր ունկնդիրներու կրկնակի թիւի մը: Գոնէ այդ էր ներկաներէն ոմանց տըպաւորութիւնը, հաւաքոյթին վերջաւորութեան:

Երկուքուկէս - երեք ժամուան ընթացքին, երկու խումբեր ելոյթ ունեցան: Նախ՝ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ «Կոմիտաս» երգչախումբը, 25 երգչուհիներ, երգիչներ, Օրիորդ Սօնա Տօնապետեան (դաշնակ), Յովհաննէս Պէրպէրեանի ղեկավարութեան տակ, լըջօրէն կ՚աշխատէին, չարաթներէ ի վեր, բաւական ճոխ յայտագրի մը վրայ՝ որ կը պարունակէր Կոմիտասի, Կանաչեանի, Եկմալեանի եւ քանի մը ուրիշներու հեղինակութիւններ: Կը սպասուէր իրենց ելոյթին:

Մեկնաբանութիւնները եղան հաճելի անակնկալ մը շատերու՝ որոնք նկատեցին որ Լիոնի երգչախումբին ներկայ կարելիութիւնները աւելի մեծ են, քան՝ ինչ որ կ՚երեւակայէին:

Ցերեկոյթին երկրորդ մասին համար, կազմակերպիչները հրաւիրած էին Փարիզէն խումբ մը՝ որ «Անսամպլը էնսթըրիւմանթալ Արմէնիէն տը Փարի» անունին տակ կը ջանայ ծառայել, իր աւանդական գործիքներով (քամանչա եւայլն), հայկական ժողովրդական երաժըշտութեան ծանօթացման:

Տիկին Արփիկ Պառաւեան, օրուան հանդիսավարուհին, խանդավառ բառերով ներկայացուց այս խումբը՝ որ ծընունդ է առած Փարիզի մէջ 1983-ին եւ, անկէց ի վեր, կը գործէ յաջողութեամբ, մասնակցած է փառատօներու: Կազմին մէջն են՝ Ժան - Փիէր Ներկարարեան (ղեկավար), Ֆիլիփ Շահպազեան, Վարդան Ասլանեան, Ժերար Տէր - Յարութիւնեան, Պերճ Գույումճեան, Այտա Ներկարարեան, Փիէր Գավենց եւ երգչուհի Սիրանոյշ Ուրտան: Այս վերջինը մասնաւորապէս ծափահարուեցաւ, մանաւանդ «Մշոյ Աղջիկ»ի ու Սայաթ - Նովայի մեկնաբանութիւններէն յետոյ, ինչ որ բաւ չէ թէ իր ընկերները անմասն մնացին ներկաներուն անկեղծ գոհունակութեան արտայայտութիւններէն: Ստիպուեցան նուագել քանի մը կտորներ յայտագրէն դուրս:

Հակառակ շրջանի հայութեան մէկ մեծ մասին անտարբերութեան այս ձեռնարկին հանդէպ, կը կարծենք որ կազմակերպիչները եւ մեկնաբանները տուն մեկնեցան իրիկունը, գոհունակ, խիղճերը հանդիստ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ւա է «Թ»ին: Ծանօթ է թէ իրենց ամուսնութեան օրերուն Գալաս «Թիթա» կը կոչէր Մէնէկինին, կրճատելով անոր Զաթիւթա անունը: Անոր ուղղուած իր բազմաթիւ նամակները կը սկսէին միակ ու գլխագիր «Թ»ով մը: Այս թերթիկին վրայ քանի մը տող արձանագրուած է. «Այս տաժանելի վայրկեաններուն ինծի կը մնաս միայն դուն. սիրտս կը փորձէ գիւ. ճակատագրիս գերագոյն ուղին, ձամբուս գերագոյն խաչը»: Այս տողերուն մէջ Մէնէկինի շատ նշանակալից վերջին պատգամ մը կը նկատէ: Այս տողերը կ՚երգուէին Փոնչիէլլի գործին մէջ երբ Ճոքոնտա չորրորդ արարին մէջ կը ներկայացնէ անձնասպանութեան տեսարանը: Մենախօսութիւնը իրաւ ալ, կը սկսի բառով մը, որ չէ գրուած թերթիկին վրայ. «անձնասպանութիւն»: Ճոքոնտան յատկապէս առաջին գործն է զոր երգած է Գալաս Իտալիոյ մէջ, իր շողշողուն ասպարէզին սկիզբը: Եւ այս ներկայացումներու ընթացքին անոնք կը նըկատեն թէ կը սիրեն զիրար: Սակայն միջոց մը ետք Մէնէկինի եւս կը մահանայ ու փոթորիկը կը խաղաղի: Այսօր, կը մնայ միայն միթոս մը. մեծ արուեստագիտուհիի մը յաւերժական ներկայութիւնը:

Թ. Օ. Մ.

Ի ՆՊԱՍՏ Ս. ՂԱԶԱՐԻ

ԱԶԳՕԳՈՒՏ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

—×—

Շաբաթ, Մարտ 22, Փարիզի եւ շրջակայքի Այնթապցիները եւ իրենց բարեկամները հրաւիրուած էին նշելու Այնթապի դոյամարտի 66-րդ տարեդարձը, Եան'ց ակումբին մէջ: Շաբաթներ առաջ մամուլով տեղեակ կը պահուէին մեր հայրենակիցները, նշելով որ հասոյթը պիտի յատկացուէր Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերու Օգնութեան Ֆոնտին: Բայց ըստ հայկական բարի սովորութեան, խաչաձեւումները անպակաս էին այդ օր, որով ներկաներուն թիւը սպասուածէն քիչ էր...:

Պ. Գէորգ Պաղըրճեանի բացման խօսքով եւ մէկ վայրկեանի յոտնկայս լռութեամբ կը սկսէր սոյն երեկոյթը, եւ կը շարունակուէր Այնթապի Գոյամարտի հակիրճ վերյիշումներով: Ճաշը կ՚անցնէր տաքուկ ուրախ մթնոլորտի մէջ: Խօսք առնելով, Պ. Մովսէս Պետիրեան, իր կարգին բարի գալուստ մաղթելով ներկաներուն՝ անոնցմէ կը խնդրէր վայրկեանի մը համար մէկ կողմ դնել այս ուրախ մթնոլորտը, եւ երեւակայել ճամբու արկածեալ մը, որ արնաքամ եւ ուժասպառ կը սպասէր բժշկական օգնութեան: Օրինակը պատշաճեցնելով Մխիթարեան Հայրերու որոնք իրենց կարգին՝ «արկածեալներ» էին այժմ, օգնութեան կարօտ եւ ուժասպառ, պարտականութիւն կը դնէր ներկաներու վրայ նիւթապէս եւ բարոյապէս օժանդակել՝ վերականգնելու Մխիթարեան Հայրերու եւ հայ ժողովուրդի վարկը, որոնք՝ չեչտեց, պահապաններն են ազգային մշակութային գանձերուն եւ ոչ ախրակալները: Շատ շուտով խանդավառ ոգիով ներկաները դոյացուցին 44.900 Ֆրանք (*): Տիկին Գործունեան եւ Տիկին Պաղտասարեան կարդացին Այնթապցիներու կեանքէն աղջիկտեսի տեսարան մը, որմէ յետոյ, Տիկին Մարիձա Տէրտէրեան, Այնթապ մեծցած որբուհի մը, պատմեց թէ ինչպէս Այնթապցիք յաջողած էին լռեցնել Թուրքերուն գնդացիրը եւ արտասանեց աւուր պատշաճի կտոր մը: Պ. Սամուէլ Շնորհոքեան եւ ուրիշներ պատմեցին Այնթապէն անեկտոթներ եւ երգուեցան խմբերգներ:

Այս խիստ խանդավառ ճաշը փակուեցաւ ճիշդ կէս գիշերին յոտնկայս երգելով՝ Հեռու կեցէ՛ք դու՛ք, վախկոտներ, Այնթապի քարերդը:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

(*) Ցանկը կը հրատարակուի առանձին:

Հ. Բ. Ը. Մ.-ի
ՅՕԳՈՒՏ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒ
ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Աւելորդ չըլլար թերեւս այս ցերեկոյթին առթիւ, ամփոփ կերպով հարցեր յուզել՝ ակնարկով մը ազգային կեանքի լայն հորիզոնին՝ այժմէական բնոյթ ըստացած լեզուական մտահոգութեան շուրջ:

Հայը Հայ պահել. - այս էր նշանաբանը Հ. Բ. Ը. Մ.ի Սէտըլ Պրուքի 72-րդ ընդհանուր ժողովի ընթացքին ցկեանս նախագահի արտասանած բացման ճառին, որպէս պայման ու խարիսխ նկատելով մեր մայրենին ու դպրոցը եւ աւելցնելով որ Միութեան 10 միլիոն տոլար ծախքերու 63 տոկոսը կը ներկայացնէր կրթական պիւտճէն:

Ուրախալի էր ԻՆԱԼՔՕՅԻ հայերէնի վարիչ - դասախօս Ժան Փիէր Մահէի Նիւ - Եորք տուած դասախօսութիւնը՝ հայ լեզուի անվիճելի հարստութեան մասին:

Կարեւոր էր ակադ. Վիկտոր Համբարձումեանի հարցազրոյցը հայ լեզուի շուրջ, արտատպուած Սփիւռքի հայ մամուլին կողմէ: Խիստ հետաքրքրական էր մանաւանդ Սիլվա Կապուտիկեանի հարցազրոյցը, ուրկէ՝ իմաստալից հատուած մը ստորեւ.

- Խլեցէք ժողովրդէն ամէն ինչ, նա կարող է ամէն ինչ վերականգնել. բայց խլեցէք նրա լեզուն, նա այլեւս երբեք չի ստեղծի:

Յիշենք նաեւ Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան կեդրոնին մէջ Մարտ 21-ին տեղի ունեցած սաուլիսը, մեր զոյգ վարժարաններու տեսուչներուն հետ, անոնց կողքին նաեւ փրոֆէսօր Ժ. Փ. Մահէի եւ Ա. Պէրպէրեանի, հայերէն լեզուի ուսուցման մասին: Երեկոյթին ի յայտ կուգային աշակերտաց կարեւոր նուազումը եւ նիւթական հոգերը:

Հայ լեզուի այս արշաւը վարակիչ բընոյթ ստացած է Սփիւռքի մէջ, մասնաւորաբար Ֆրանսահայ գաղութին մէջ:

Հ. Բ. Ը. Մ.ի Փարիզի յանձնաժողովը դարնանամուտի առաջին կիրակին յատկացուցած էր՝ յօգուտ իր կրթական նպատակին՝ տօնավաճառի մը. մեծ քանակութեամբ գիրքերու, ձայնապնակներու, քասէթներու, զարդեղէններու վաճառք մը: Կար նաեւ արեւելեան բազմապիսի համադամներու ճոխ պիւֆէ մը, զոր պատրաստած էր տիկնանց յանձնախումբը՝ օրերու աշխատանքով: Կը հընչէր մեղմ երաժշտութիւն մը սրահին մէջ: Ժամը 15-ին տեղի կ՚ունենար նարտի մրցում մը:

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը մանուկներու եւ չափահասներու համար հայերէնի դասընթացքներ կազմակերպած է, որ, անշուշտ կը կարօտին նիւթական զոհողութեանց:

Ընտանեկան յարկը եւ դպրոցը մեր ազգի փրկարար ազդակներն են:

Զ. ՍԱՐԵԱՆ

ԱՌԱՍՏԱՂԸ
ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Այսպէս երկար դիտեցի զայն, մինչեւ որ ճանճը յանկարծ վերջնականապէս հեռացաւ առաստաղէն եւ կորսուեցաւ դէպի հիւանդանոցին նրբանցքը:

Ճանճ մը կաթուածահար կը մնա՞յ անկողնի մը մէջ: Ճանճ մը կը մտածէ՞ հիւանդի իր ճակատագրին վրայ, աւելի ճիշդը՝ ճանճ մը կը հիւանդանա՞յ, ճանճ մը կը մտածէ՞: Եւ քանի որ բոլոր այս հարցումներուն պատասխանը ժխտական է, արդեօք սա պահուն ճանճ մը աւելի՞ երջանիկ է ինձմէ:

Այդ օր մինչեւ իրիկուն խորհեցայ անասուններու մասին եւ զարմացայ թէ որքան աննպատակ, որքան անիմաստ կեանք մը ունէին անոնք: Ի՞նչ էր ճանչի մը, մժեղի մը, կատուի մը նպատակը կեանքի մէջ: Ոչինչ: Անասունը ինքնին նպատակ մըն էր թերեւս, բայց ինքը նպատակ չունէր: Ճանճը ստեղծուած էր թերեւս սարդին կեր դառնալու համար: Բայց ինքը ի՛նչ կը հետապնդէր ապրելով: Ոչինչ: Պարզապէս կ՚ապրէր պարտադրուած կեանք մը: Կ՚ապրէր առանց գիտնալու, կ՚ապրէր առանց ծրագիրի, կ՚ապրէր առանց կեանքէ ձանձրանալու, առանց երջանկութեան կամ տառապանքի, առանց ազգութեան, առանց հայրենիքի, առանց տուն - տեղի կամ ընտանիքի մտահոգութեան: Ճանճը պարզապէս կ՚ապրէր, առանց սիրելու կամ ատելու: Ճանճը անձնասպան չէր ըլլար երբեք:

Ոչ: Այդ օր այն համոզումին յանգեցայ, որ աւելի լաւ էր նոյնիսկ դատապարտուած ըլլալ կռնակի վրայ կաթուածահար պառկելու, քան թէ քաշկռտել ճանճի մը, անասունի մը աննպատակից ու անիմաստ կեանքը:

Վերջին հաշուով մարդ օր մը կրնայ զարմանալ թէ ինչո՞ւ չէ ծնած իբրեւ անասուն, այլ մարդ:

Անկողնիս մէջ յաճախ տարօրինակ երեւակայութիւններու կը յանձնուիմ, երբ շուրջս կը դադրին այն բոլոր շարժումները, որոնց կը սիրեմ ուշադրութիւն դարձնել, ժամանակը աւելի արագ եւ հաճելի սահեցնելու համար:

Առանձին մնալը այլեւս շատ վախ չի պատճառեր ինծի: Երբ առանձին կ՚ըսեմ, նկատի չեմ առներ այն միւս հիւանդը, որուն հետ կը բաժնեմ սենեակս: Սենեակիս մէջ միշտ ուրիշ հիւանդ մը կայ: Երկրորդ մը: Բայց ես այդ հիւանդը չեմ հաշուեր, երբ կը խօսիմ առանձնութեան մասին: Սենեակին մէջ եթէ տասը հիւանդ ալ պառկի, ես պիտի ըսեմ որ առանձինն կը մնանք երբ կը մեկնին բժիշկները, հիւանդապահներն ու այցելուները, մինչեւ իսկ ճանճերը: Այո. հիւանդանոցին մէջ կան այսպիսի պահեր: Եւ շատ: Պահեր՝ որոնց ընթացքին կը զգաս որ բոլորովին առանձին ես: Այս առանձնութիւնը առաջին օրերուն մեծ սարսափ կը պատճառէր ինծի: Պոռալ, պաղատիլ կ՚ուզէի որպէսզի քիչ մըն ալ քովս մնային, առանձին չձգէին զիս: Բայց հիմա այնքան վարժըւած եմ առանձնութեան այդ զգացումին, որ չեմ վախնար այլեւս: Նոյնիսկ երբեմն անհամբերութեամբ կը սպասեմ այս վայրկեանին երբ այցելուները - եթէ կան - պիտի մեկնին, հիւանդապահը պիտի բաշխէ վերջին դեղահատերը եւ անկէ վերջ սենեակին մէջ պիտի դադրի ամէն շարժում: Այդ վայրկեանէն սկսեալ ընդհանրապէս աւելի քան ժամ մը ունիմ մըտածումներս կարգի դնելու, անցնող օրուան մասին խոկալու, ապագայի մասին կարգ մը ենթադրութիւններ ընելու. կամ վերջապէս անցեալի աղուոր օրերս վերյիշելու, զանոնք վերակենդանացնելու համար: Աւելի քան մէկ ժամ, որմէ վերջ քունը կը տանի զիս: Այդ մէկ ժամուան ժամանակամիջոցը հիմա շատ թանկագին դարձած է ինծի: Եւ ամէն օր մեծագոյն ցանկութիւնս այն է, թէ հակառակութիւն մը, անակնկալ անհամութիւն մը չխանգարէ զայն: Այդպիսի անհամութիւններ հազուադէպ չեն: Անակնկալ ջերմ մը, սովորական ժամէ դուրս աղիքներու պարպում մը, կամ մարմնիս ծայրագոյն մասերէն մէկուն վրայ անակնկալօրէն յայտնըւող քերուըտուք մը, կամ մինչեւ իսկ սենեակս բաժնող հիւանդին անհանգիստ մէկ վիճակը կրնան խանգարել իրիկնային, կամ ըսենք՝ գիշերային, այդ խաղաղութիւնս:

- Ի՞նչ կայ նորէն:

Այս աւելի նախադասութիւնը, որ կեղտոտ քուրջի մը նման երեսիդ կը նետուի հիւանդապահուհիի մը բերնէն, օրը երկու - երեք անգամ կ՚արձագանգէ սենեակիս մէջ: Հարկաւ ուրիշ սենեակներու մէջ ալ: Դէմքը թթուած է հիւանդապահուհին, ներս գալ իսկ չուզեր, դուռը կէս մը կը բանայ ու արանքէն չանթահարող նայուածք մը կը նետէ վրադ.

- Ի՞նչ կայ նորէն:

Այս հարցումին մէջ ներկայ է այնպիսի շեշտ մը, որ կրնայ զգջում պատճառել քեզի, զանգակը հնչեցուցած ըլլալուդ համար: Առաջին օրերուն, երբ արկածը նոր պատահած էր տակաւին եւ նորեկ մըն էի հիւանդանոցին մէջ, ինչպէս նաեւ հիւանդանոցի օրէնքներուն համար, կ՚ընդվզէի այդ նախադասութիւնը լսելով: Եւ պէտք է ընդունիլ որ այդ առաջին օրերուն այնքան ալ խիստ չէր շեշտը այդ հարցումին մէջ: Ընդհանրապէս ժըպիտ մը կ՚ընկերանար հարցումին, ժպիտ մը որ չարաշուք այդ հարցումը կը ջանար կերպարանափոխել, որպէս թէ ըսել ուզուէր.

- Ի՞նչ կայ նորէն սիրելի չարաճճի... կամ.

- Ի՞նչ կայ նորէն իմ չփացած աղուոր հիւանդս...:

(Շար. 2)

Fonds A.R.A.M

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Արամ Մուրատեան 500 ֆրանք կը նուիրեն Իսիի նոր դպրոցի շինութեան ֆոնտին փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Թագուհի Մինասեանի մահուան առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն) :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Սէն - Թ'էթիէն . - Պ. Հայկազ Ասատուրեան 200 Ֆ. :

×

Տիկին Վիքթորիա Տէրտէրեան 200 Ֆ. :

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԹԱՂԱՅԻՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

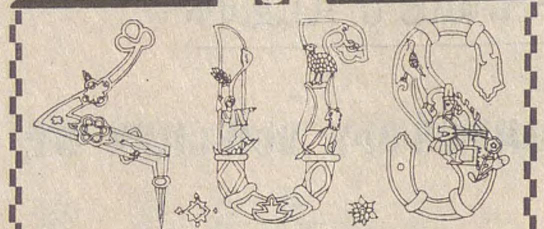
ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՀԱՐՑԵՐՆ ԵՆ. -

Ա. - Թաղականութեան պաշտօնավարութեան շրջանի նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն :

Բ. - Նոր Թաղականութեան Ընտրողական Յանձնախումբ :

Գ. - Հաշուեքննիչ Յանձնախումբ :

Ինչ որ ալ ըլլայ ներկաներու թիւը, ժողովը օրինաւոր կը համարուի եւ առնուած որոշումները բացարձակ ի զօրու են :

ԱՐՇԱԿ ՉԱՄԱԼԵԱՆ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Կիրակի, Ապրիլ 6, ժամը 15-ին Տէսինի՝

ԱՐՇԱԿ ՉԱՄԱԼԵԱՆ»
Հայ Մշակոյթի Տան Թատերախումբը կը ներկայացնէ՝

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ
«ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺԸ»

բեմադրութեամբ՝ Վահէ Ջէճեանի :

Լիոնի «Սալ Մոլիէռ» թատերասրահին մէջ :
18 - 20, Quai de Bondy - Lyon 5e

Տոմսերու վաճառում Տէսինի Մշակոյթի Տունը եւ Սիւզան Քուիթիւռ :
28, rue Bugeaud — Lyon

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՃԱՇ
ՄԱՐՍԷՅԼ, - ՊՕՄՈՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի ճաշը յետաձգուած է՝ Կիրակի, Մայիս 4-ին, ժամը 13-ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, (փոխանակ Մարտ 23-ի) :

-ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ-

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 31

ՄԵՌԵԼՈՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ժամը 10.30-ին Պատարագ, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց :

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ժամը 10-ին Պատարագ, ապա՝ Հոգեհանգիստ :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ժամերգութիւն՝ 9,30, Պատարագ՝ 10.30, Հոգեհանգիստ՝ 12 :

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Պատարագ՝ 10.45, Հոգեհանգիստ :

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ՝ 10, ապա՝ Հոգեհանգիստ :

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Պատարագ՝ 10 :
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԽՉԿՐ. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Ցիշատակ Մեռելոց 9.30, Հոգեհանգիստ :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ժամերգութիւն՝ 8.30, Պատարագ՝ 10
Կը պատարագէ՝
ՀՄԱՅԵԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ՝ 10:
Գերեզմանօրհնէք. - Սէն - Ժիւլի... հինը՝ ժամը 13-էն 15 եւ Նորը՝ Լէ Կ'Օլ... ժամը՝ 16-էն 18.30 :

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Ժամերգութիւն՝ 8.30, Պատարագ 9.45, Հոգեհանգիստ՝ 11.10 :

Գերեզմանօրհնէք (Լը Քանէ) ժամ... 14-ին եւ Երեքշաբթի 9.30-էն Սէն - Լու... ժամը 15էն Սէն - Թ'Անտրէ եւ Սէն - Անր...

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ՝ 10 յաւարտ Պատարագի՝ Հոգեհանգիստ :

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Ժամերգութիւն՝ 9, Պատարագ՝ 10 Հոգեհանգիստ :

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

Պատարագ՝ 10, Հոգեհանգիստ՝ 11.30

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

EN EXCLUSIVITÉ

OPTIMA TOURS, spécialiste des voyages en ARMÉNIE depuis 17 ans

Vous propose

9 VOLS DIRECTS **PARIS ➤ EREVAN** **EREVAN ➤ PARIS**

Caractéristiques techniques :
Vols assurés par BOEING 727 de la Cie AIR CHARTER filiale d'AIR FRANCE
Départs par aéroport CHARLES de GAULLE N° 2

Durée du vol : 5 heures 15
Douane à Erevan
Durée des séjours : 15 nuitées, 16 jours

Les prix par personne PARIS / PARIS comprennent le coût du visa et l'assurance :

Du 25 Juin au 10 Juillet	7.280 F
Du 9 au 24 Juillet	7.380 F
Du 23 Juillet au 7 Août	7.380 F
Du 6 au 21 Août	7.380 F
Du 20 Août au 4 Septembre	7.380 F
Du 3 au 19 Septembre	7.580 F
Du 18 Septembre au 3 Octobre	7.250 F
Du 2 au 17 Octobre	6.750 F
Du 16 au 29 Octobre	6.350 F

De E R E V A N, extensions possibles soit :
- Vers les Républiques de GEORGIE et d'AZERBAIDJAN
- Vers l'UKRAINE, la MOLDAVIE et ODESSA

ՄԱՅԻՍ 17-ԻՆ
ՏԱՐՕՆ ԱՇԽԱՐՀԻ
ԱՂԲԻՒՐ - ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԻ
ԲԱՑՈՒՄԸ
ԳԵՂԱՐԴԻ ՎԱՆՔԻՆ ՆՈՐ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՅԻՍ 10էն 24

(Brochure détaillée sur demande)

CONTACTER :
Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 — PARIS
Tél. : (1) 47. 42. 10. 35

ի նպաստ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿԻՉ ՄԱՐՄՆԻ
ԱՌԱՋԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ՝

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 24-ԻՆ

ԲՈԼՈՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ
ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՉԽԱՉԱՁԵԻԵԼ

4 ՕՐ ՄԱՆՇԻ ԱՓԵՐՈՒՆ

ՄԱՅԻՍ 8, 9, 10 ԵՒ 11

ՎԱՐԴԱՏՕՆ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ՄԱՆԿԱՆՑ ԲՈՅՆԻՆ ՄԷՋ

Աւանդական հիւրասիրութիւն, օթօքարով պտոյտներ, 4 օրուան ընթացքին, հաւանաբար մինչեւ Տօվիլ եւ Մոն Սէն Միշէլ :

Départ de l'autocar - Jeudi matin :
Mairie de Clamart à 8h
Eglise Arménienne
Issy-les-Moulineaux à 8h30
Gare Saint Lazare
25 rue de Rome à 9h

Ծախքերու մասնակցութիւն միմիայն 390 ֆրանք :

Տեղերը ապահովելու համար՝ հեռաձայնել. - 39 85 36 53 - 48 54 35 74

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Հայկական շարժապատկերի ցուցադրութիւն, Մարսէյլ՝ նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղին՝

ԵՐԶԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԱՐՑՈՒՆՔՆԵՐԸ

գունաւոր :

Կիրակի, Ապրիլ 6, ժամը ճիշդ 3-ին, Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ :

12 / 14 ռիւ Սէճ - Պագիլ

Տոմսերուն համար դիմել ընկերուհիներուն :

Մուտքը՝ 30 Ֆ. :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Ապրիլ 5, ժամը 15-ին, Իսիի Մշակոյթի Տունը, 45, ռիւ տը լա Տէֆանս : Կարեւոր օրակարգ. - 30-րդ պատգամաւորական ժողովի զեկուցում եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն :

Fonds A.R.A.M